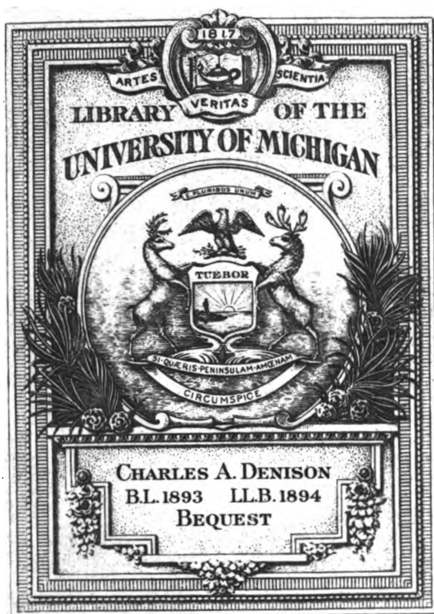

1817
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
TUEBOR
SI·QUÆRIS·PENINSULAM·AMŒNAM
CIRCUMSPICE
CHARLES A. DENISON
B.L. 1893 LL.B. 1894
BEQUEST

VETERIS ÆVI
ANALECTA,
SEU
VETERA ALIQUOT
MONUMENTA,
Quæ hactenus nondum visa.

TOMUS II.

QUO CONTINENTUR.

ANNALES rerum in Hollandia & diœcesi Ultrajectina gestarum Ann. CIↃ. CCCC. LXXXI. & duob. seqq. Auctore incerto, sed accurato, & æquali eorum temporum.

EX THOMÆ BASINI Archiepiscopi Cæsariensis *historia* Gallica EXCERPTUM res gestas continens iisdem annis & in iisdem Provinciis.

JOANNES à LEYDIS de origine & rebus gestis Dominorum de Brederode.

Appendix ACTORUM VETERUM ad Joannem a Leydis.

VETERA aliquot TESTAMENTA seculo XIII. XIV. & initio sequentis scripta.

ANTONII MATTHÆI Patris Recitationes seu Prælectiones Solemnes ad tit. C. de Pign. & Hypoth. Habitæ olim Ultrajecti Ann. CIↃ. IↃC. LI.

Primus vulgavit adjectis Observationibus

ANTONIUS MATTHÆUS

Juris in illustri Academia Lugduno-Batava Antecessor.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud viduam SEBASTIANI SCHOUTE, *1698.*

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO,

Et perillustribus in bonas literas & Rempublicam meritis

SPECTATISSIMO VIRO,

D. HENRICO BLEYSWEYK J^to,

SUMMIS APUD DELPHENSES HONORIBUS FUNCTO, PRIMARIO EORUM CONSULI, ORDINUM HOLLANDIÆ IN COMITIIS ASSESSORI, REBUS INDIÆ ORIENTALIS CONSTITUENDIS PRÆFECTO, ET ACADEMIÆ LUGDUNO BATAVÆ CURATORI DIGNISSIMO, SPLENDIDISSIMO, ETC.

Felicitatem, valetudinem, & salutem in eo, qui est omnium vera Salus.

Nobilissime, Amplissime, & Gravissime Vir,

Gregia admodum vox fuit Roberti regis Siciliæ; Dulcius sibi regno literarum commercium, malle se regno & imperio privatum immori literis doctrinisque, quam inter vinum & crapulam regio luxu diffluere, inter fœminas & malas artes sectari aulæ proterviam. Nec alia fuit mens

Alphonsi Regis Arragonum, qui, dum non aliud curarum habuit condimentum, nec in deliciis quicquam aliud, ætatem inter literas, inter studia, & bonas artes, & rerum gestarum monumenta consumpsit. Regium id arbitratus. Nec aliud ullum fructuosius humanæ vitæ subsidium, quam frequens lectio & meditatio eorum, quæ olim gesta. Ut verissime enim Livius *lib.* 1. *hist.* *Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi tuæque Reipubl. quod imitere capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites.* Vis hæc humanitatis, & inprimis historiarum est, ut a vitiis deterreat, ad virtutem inflammet, dum ob oculos ponit præmia, dum gloriam immortalem, quæ bonos solet sequi, & de Republica præclare meritos, contra execrationes, infamiam, supplicia, quæ tyrannos, facinorosos, in omni scelerum turpitudine & dedecore volutatos. Nec mirum hinc, quod Cicero *memoriam* rerum gestarum appellet *vitæ magistram, actionum speculum humanarum.* Speculum autem non immerito, & vivum quidem ardensque, cujus oppositu, ut vulgo Scipio prædicabat, in magno animo & generoso amulationis velut flamma accenditur, vera ut plurimum causa, fons, & origo pulcherrimi cujus-

cujusque & laude digni facinoris. Ita enim se habet res, ut sic insitum animis nullius non laudabilis & præclaræ rei semen hoc quodam velut fomite efficaciter incitetur, non aliter quam scintilla levi flatu adjuta, ignem explicat, diffunditque. Variis certe experimentis jam olim id satis cognitum, priscarum rerum monumenta viam facere ad sapientiam, ad justi atque injusti, & multarum rerum notitiam; iis qui se dediderunt, rudes antea & indoctos prudentissimos tandem factos, nec clarissimos tantum domi, sed militiæ etiam & in acie bellicosissimos. Testis Lucullus est, qui ad bellum Mithridaticum Consul missus in Asiam, quamvis rei militaris nondum attigisset aut disciplinam aut gloriam, continuis tamen, dum facit iter, historiarum lectionibus eam est rei bellicæ consecutus peritiam, ut primo impetu statim victor Reges potentissimos Mithridatem Tigranemque contuderit præliis felicissimis, & in ordinem redacta Asia victoriarum suarum cursum circumegerit in Pontum. Testis est Cicero, qui belli gerendi modum edoctus non aliunde quam ex veterum monumentis Proconsul missus in Ciliciam subegit gentem ferocissimam. Testis Scipio Africanus, illustris non minus præcellenti doctrina, & insigni prudentia, crebra lectione parta, quam gesto bis Consulatu,

duobusque triumphis, & bis excisis deletisque terroribus Reipublicæ. Testis ejusdem æmulus Imp. Julianus, qui postquam Athenis ex subselliis Academicis ad imperium arcessitus, quod Athenis didicerat, inter strepitum militarem & præliorum tumultus, inter flammas & sanguinem, adeo non neglexit, ut dies interim noctesque quasi pabula quædam animo ad sublimia scandenti, virtute invicta & indefessa, ut testatur Ammianus, conquisiverit assiduus, conatus eadem arte grassari ad laudem bellicam, ad triumphos, qua olim Scipio, urbem etiam Pyrissaboram, quum bellum Persis intulisset, cinctam triplici corona continens, eodem modo, eadem vi, qua olim legerat a Scipione expugnatam Carthaginem. Nec plane id ignoravit tot trophæis insignis Turcarum Imperator, qui Constantinopolitanum imperium subvertit funditus, Mahometes II. Animo enim reputans, quanti esset institutio, quanti artes & literæ, ad virtutem momenti, viros doctos & eruditos non amplissimis tantum præmiis Constantinopolim pellexit, sed Johannem etiam Lombardum Italum filio suo Mustaphæ, ut exemplis virorum fortium ad præclara quævis contendenti calcar adderet & stimulum, pædagogum apposuit, & hunc quidem potissimum, quod non tantum Italice, verum etiam Turcice, scripsisset prælia ejus & res ge-

ſtas adverſus * Uſumcaſſanem regem Perſarum. Certe eſt extra controverſiam, & quod qui rerum periti diffiteri non poſſunt, nihil movere fortius, nihil æque ad virtutem, ad comparandam prudentiam domi militiæque, ac hiſtoriam conferre. Cauſas ſiquis quærat, quæ ad fœdus impellant, quæ contractum diſſolvant, quæ Rempublicam conſtituant, quæ conſervent, quæ augeant, quæ auctam labefactent, quæ minuant, quæ exſcindant, Annales adeat, & non dubito, quin hi melius, quam aut uſus eas ſuggeſturi, aut ullus Philoſophus. Modum ſiquis quærat cum Rege agendi, cum Principe, cum ſuis, cum exteris, qua arte motus gentium poſſint aut præcaveri, aut ſedari, aut tolli, veterum adſunt monumenta, quæ ſexcentis doceant hæc exemplis. Pacis artes ſiquis quærat, & quo conſilio, quo judicio bella ſint ſuſcipienda, quo gerenda, finienda, quodnam jus legationum, quo pacto in colloquium deſcendendum cum hoſte, hiſtoria eſt, quam ſi-cet conſulat. Abunde id ſuppeditabit. Et quid quæſo tandem dulcius otio literato: quo citra ullum diſcrimen rerum maximarum eventus cognoſcimus, rerum vel in ſago vel in toga geſtarum ante millia ſeculorum, quo peritiam com-

* Paul. Jovius ſic vocat. Haſan Uzum eſt Petro de la Valle 2. itin. c. 22.

paramus, rerum usum, prudentiam, & invicti firmamus animum constantibus exemplis? Quid ut propius accedam (nam nec id omittendum) universum jus nostrum clarius efficit, quid augustius, quam historiarum cognitio? Quantulum quæso scit, qui originem ejus nescit, qui progressum, qui incrementum, & quam id sæpius mutatum; qui ejusdem auctores, qui Hadrianum, Constantinum, qui Theodosium II. qui Justinianum non novit, qui Principis, Senatus, populi, qui magistratuum vim ac potestatem ignorat? Mihi certe non aliud ab ineunte ætate suavius, nec constantior voluptas ulla, quam inter Principum rescripta, juris studium utriusque, & rerum antiquarum monumenta versari. Nec unquam existimavi, quamdiu vixi, id indecorum, si & ego id usuparem, quod Imp. * Julianus, & quod ab eo usurpatum inscripserat foribus Bibliothecæ suæ Theodorus Canterus, Consul Ultrajectinus,

Ἄλλοι μὲν ἵππων, ἄλλοι δὲ ὄρνεων
Ἄλλοι θηρίων ἐρῶσι· ἐμοὶ δὲ βιβλίων
Κτήσεως ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος.

Alii quidem equos alunt, aut aves, aut canes ad venandum. Mihi vero a puero istud desiderium insedit, ut multos acquirerem ac possiderem libros. Sunt qui tanti non putant hæc; sed me laboris a me suscepti nequaquam hactenus adhuc

* epist. 9.

adhuc pœnitet. Et nec causa est cur pœniteat. Corrasi, collegi multa. Nec peperci in conquirendo aut pretio, aut ulli operæ. Quæ patriæ spectant antiquitates, cujus vel potissimum habenda est semper ratio, non pauca servo adhuc nondum visa. Quæ si vitam Deus proroget, ubi otium & occasio, cum harum rerum studiosis communicabo non illibenter. Specimen jam offero, ut hinc velut ex lacinia possit pannus cognosci, & ut velut ἐκ τοῦ κρασπέδου sit τὸ ὕφασμα πρόδηλον. Et id tibi offero, Nobilissime & Amplissime vir, nec, dum patronum ei quæro, alius occurrit dignior, quam, cui creditum ab Ordinibus ob insignia jam olim merita illustre hoc Athenæum, illustris tua Amplitudo. Non ingratum erit, spero, nec indignum tibi munus, tibi inquam Gravissime & Nobilissime Vir, qui etsi maximis dignitatibus præfulges conspicuus, ad clavum collocatus florentissimæ civitatis, ne hæc quidem aspernaberis. In pretio tibi literæ, rerumque hactenus suppressarum, nec satis adhuc cognitarum, latentiumque, feliciter, & ἀγαθῇ quadam τύχῃ, restituta memoria. Non abs re erit, spero, nec grave auditu, aut intellectu, si paucis dicam Auctores, si rem ipsam, si materiam, si argumentum, quod tractant.

ANNALES rerum Ultrajecti & in diœcesi

 gesta-

gestarum, ut & belli cum Hollandis Ann. CIↃ. CCCC. LXXXI. & duob. seqq. Auctorem habent incertum, sed æqualem eorum temporum. Vidit ejus commentarios etiam Buchelius, qui & quædam excerpsit beneficio viri nobilis Adriani van Winsen, domini de Hoençoop, Trajectensium antiquitatum studiosissimi olim viri, & locum unum aut alterum ad Hedam notis inseruit. Schedas vocat manuscriptas, sed quarum ipse, ut videtur, tamen copiam non habuit, & forsan nec describendi, si precario forsan habuit, aut otium, aut potestatem, si recte verba hæc considero, quæ ad Hedam occurrunt: *plures submersos addunt schedæ a nobili viro, rerum patriæ suæ perquam studioso, D. Adriano Winsenio, Toparcha in Hoencop, & Heemstede, olim mihi traditæ, ex cujus monimentis, si Deus ipsi vitam in hæc tempora prorogasset, multa ad has notas conferre potuissem, quæ cum ipso nunc sepulta jacent.* Ego diu cum quæsivissem, non infeliciter tandem nactus, quantum ex schedis superest sisto hic universum: Quis Auctor siquis roget; id, ut statim jam dixi, juxta scio cum ignarissimis. Quod rebus gestis interfuit, quod laicus, quod de plebe, quod munere nullo functus, ipse indicat non obscure, ut cum agit de literis Ultrajectum missis ab episcopo *cap. 6. ende die brief hielt in, dat hy*

syn

ſyn Stat eyſte, ende dat ſy hem goede onderſaten weſen wouden, hy ſoude hem een goet Heer weſen, mit meer woorden, die ic al niet onthouden en heb. Cum agit de Hollandis ad Vreeſvicum cæſis a Trajectenſibus *cap.* 37. *ende daer waren veel buſſen, die op raden ſtonden, daer dede men ſelen aen, ende veel kinder ghinghen aen die ſelen, ende toghen alle dic buſſen allencken uyt Tollenſteghe op die Noey al ſingende vreemde woorden, die ic niet noemen wil, want ic daer te kleynen man toe ben, om die te verhalen, want ſy op Heeren ghinghen &c.* Cum de Narda ſurrepta *cap.* 43. *ende in die Stadt op de ſtraet ſynder dootgeſlægen* XXI. *als my geſeyt is.* Cum de Ultrajectinis ad Weſtbroeck cæſis ab Hollandis *cap.* 48. *Alſo dat daer veel dooden bleven van Borgers ende Borgers kynder, Ruters, ende Lantlude, alſo my een goede Vrou geſeyt heeft, die die dooden beſien had, want ſy hoeren man twee daghen lanck geſocht had onder die dooden &c.* Cum de caſtro *de Haer* ab iiſdem vi capto *cap.* 98. *Dit heeft my een geſeyt, die op dat huys mede gevanghen wert, ende dat huys wert geſpolieert ende gebrant.* Admodum autem diligens, & ut nemo non judicabit ἀξιόπιστος, accuratus. Nec ſcio, an quicquam extet, unde veteres familias, & nobilium multudinem, quæ olim in diœceſi, diſcas plenius cognoſcaſque.

Qui

Qui in Davidem episcopum, qui pro ipso stabant, postquam bellum civile ortum, recenset admodum accurate *cap.* 2. 15. 38. 50. 71. 108. ut & alibi passim. Et quod ad rem ipsam, incredibili quodam studio notavit singula, collegit, & nulli prorsus labori parcens in diarium velut retulit, nec quod dignum observatu quicquam omisit sciens. A postridie S. Sixti Ann. 1481. quo descitum a Davide, & accensa in dioecesi belli civilis fax, orsus ἀνὰ προοίμια usque ad x. Kal. Maji Ann. 1483. quo captis, qui Ultrajecti contrariæ erant factionis, receptus David in urbem rediit. Deesse aliquid si suspicetur quis, suspicio non est nulla. Nam & deest præfatio, & desunt etiam initia Ann. 1483. Nec ratio potest reddi, cur a Leyda surrepta, unde prima origo belli, ut habet Thomas Basinus, & Auctor ipse etiam passim, initium non fiat. Verum edo, ut reperi. Et qualecunque id tandem sit, non negabit lector, si evolvat, quod illustre id monumentum, dignum quod omnes, qui veteris historiæ, qui patriæ antiquitatis studiosi sunt & amantes, inprimis qui Ultrajecti, ambabus ulnis accipiant, & velut raptum ex incendio κειμήλιον quoddam servent. Siquid forsan deest, abunde id, qui eum excipit, supplebit Thomas Basinus, qui & altius orditur, & ubi desinit, porro pergit, & historiam pertexit.

Fuit

DEDICATIO.

Fuit THOMAS BASINUS episcopus Lexoviensis. Pulsus Gallia, & dum exul, ut solaretur exilium, Archiepiscopus a Papa factus, verum titulo tantum tenus, Cæsariensis in Syria, cum loca aliquot pererrasset, tandem in dioecesin & Ultrajectum concessit, ubi sedem cum fixisset, ad scribendum se contulit, scripta ibi historia, unde id quod publicamus, & quod descripsi ex Adversariis Gisberti Lappii a Waveren, Advocati Trajectensis, omnisque antiquitatis studiosissimi olim viri. Nomen Thomæ Basini excerptum non præferebat, sed simpliciter tantum titulum & initium hujusmodi: *Fragmentum ex Anonymo auctore historiarum & rerum gestarum temporibus Caroli* VII. *& Ludovici ejus filii Regum Franciæ. Gisbertus Lap a Waveren Ann.* 1640. *exscripsit.* Ego Thomæ Basino universum id adscripsi, quod quæ Buchelius ad Hedam ex historia ejus citat *hist. Ultraj. p.* 312. ipsissima sunt verba, quæ in fragmento hoc occurrunt. Aggressus erat Basinus eorum Regum historiam, quum exul esset Ultrajecti, pulsus Gallia a Ludovico, cui odio erant omnes, qui gratiosi olim apud patrem ejus Carolum VII. Præsens autem cum esset, quum Maximilianus Romanorum rex cinxisset urbem obsidione, præsens etiam experiretur obsidionis incommoda, infausta omnia & infelicia, anno-

nae

næ penuriam, & incredibilem eorum, qui urbi præerant, contumaciam, omissis paulisper Gallicis, contulit se ad exponendum, qui tum admodum perturbatus propter civium defectionem, rerum statum Trajectensium, & ad cetera, quæ contigerunt tum Ann. CIↃ. CCCC. LXXXI. & deinceps, de quibus supra Anonymus. Sed hic pergit porro, ut dixi jam, & postquam plebem dixit tumultuantem ob rerum omnium caritatem, & passim sibi per Hollandiam interdictum commercium, domo eam Capitulari, cum haberentur Comitia, facto in templum impetu, conclusisse ait præcipuos, qui erant graves civitati, belli instinctores & impulsores ad desciscendum, & per celerem dein nuncium episcopum accersitum, eum, postquam manu exulum & satellitum comitatus sub noctem urbem intrasset, cum securum se existimaret, carceri mancipatis, qui ei erant infesti, nec ultra quicquam metuendum, non diu dein post a conjuratis oppressum, noctu nemine advertente ab Henrico Nyveldio rursum urbem subactam, & quamvis strenue propugnantibus, quos episcopus introduxerat, episcopum tamen captum, nulla exhibita reverentia.* transportatum Amissurtum & custodia conclusum, donec Maximilia-

lia-

* Conjectum in vehiculum infame, & abjectum, ut quo fimus solebat evehi. Heda *in ejus vita*.

lianus consanguineo tulit opem, eumque ingenti exercitu, machinis tormentisque, quibus urbem concussit, tandem Sedi restituit. Omnia hæc & singula, quibus præsens interfuit, sed in laudes Davidis nimius, exponit admodum accurate. Quod præsens, ait ipse in pr. cum refert Ultrajectum astu captum ab Henrico a Zuylen a Nyevelt. *Eramus ipsi tunc*, inquit, *in civitate non sine metu, qui cum tam atrocem & periculosam civitatis captivitatem tam humaniter procedere inspicerimus &c.* Et deinde etiam sub fin. *Immorati aliquantùm forte latius sumus &c. Simul etiam quia tunc nos ejusdem incolæ civitatis omnemque reì seriem plenius agnovimus.* Lexovio postquam pulsus Cæsariensem Archiepiscopum fecit Sixtus Papa, ut dixi jam; verum nominè tantum tenus, cujusmodi Papa creabat multos in partibus infidelium, insignes titulis ecclesiarum, quæ a Barbaris occupatæ, ut dixi *manud. ad jus Canon. lib.* I. *tit.* XI. Pastores sine grege, nec unquam diœcesin, unde dicti & denominati, ad pascendum ingressos. Cur pulsus a Ludovico causam refert Heda eam, quam dixi, *hist. Ultraj. p.* 304. ubi data occasione hoc elogium ejus addit: *Anno*, inquit, XCI. *decessit Trajecti Thomas Basinus Archiepiscopus Cæsariensis, sepultus in choro templi divi Johannis, vir nobilis, ex Gallica*

pro-

provincia Armorica oriundus, magnæ prudentiæ; & in sacris literis apprime eruditus. Jam offert se occasio aliquid de eo disserendi. Hic erat primo Episcopus & Dux Lexoviensis, civitatis Armoricæ, Carolo septimo ejus nominis Gallorum regi percharus, & idcirco Ludovico ejus filio, qui omnes, quos genitor observaverat, summe odiebat, infensus, sive quod prudentiæ suæ, sive potentiæ gentilium suorum Baziniorum invidebat, falso suspicans illum Anglis ac Burgundionibus favere. Ac primum aula ejecit, demum regno expulit, & tyrannico animo, uti erat, facultatibus & ecclesia spoliavit, atque in ejus vicem successive tres Pseudo-episcopos intrusit, persequens jam pulsum, ne abstractus securusque viveret, quocunque locorum sese diverteret, ita ut primum apud Lovanium, postea Treviros, demum Trajecti ad Rhenum exilium sibi deligeret. Et quod longe crudelius est, non contentus hujusmodi furore, partim minis, partim pollicitationibus falsis illum coëgit, ut ecclesiæ renunciaret, servato modico censu arbitrario pro alimentatione. Hoc tamen non contigit, nisi postquam divina ultio fuisset subsecuta. Nam, uti affirmant etiam testes hujus rei superstites, ex tribus Pseudo-episcopis unus sibi mortem conscivit, dejiciens se in puteum, alter similiter dedecorose finivit vitam, tertius item subitaneo periit.

riit. His ferus Rex territus, ut aliquis cum justo titulo ecclesiam acquireret, excogitavit fieri renunciationem, quo apparerent damna & injuriæ reparatæ. Bazinus itaque diu sollicitatus tandem duxit cedendum furori & importunitati, renunciavitque ecclesiæ illi a Sixto Romano Pontifice translatus ad sedem Cæsariensem Archiepiscopalem, reservato annuo censu e Luxoviensi, residuum dierum apud Trajectum in pace finiens, &c.

Quod ad JOANNEM a LEYDIS, is ipse est, qui scripsit Chronicon, & Hollandiæ Comitum res gestas triginta duobus libris, quos primus in lucem edidit Franciscus Sweertius Antverpiensis, qui Annales Egmondanos, quos primus ego evulgavi Ann. 1692. Hujus operis, quod jam prodit, nemo meminit, quod sciam. Nec tamen de Auctore ulla ratio est dubitandi. Ipse enim se statim prodit, nec nomen suum dissimulat. † Trithemius, * Vossius, aliique, Joannem vocant Gerbrandi, & Conventus Carmelitani Harlemensis Priorem, ipse autem simpliciter se Joannem a Leydis, & se humilem vocat fratrem Ordinis Carmelitici. Initio operis non pauca habet, quæ non magni momenti sunt, ut quæ habet de Trojanis, & gentilitiis eorum armis. Deducit ab iis Fran-

** cos

† *In Catal. viror. illustr.* * *lib. 3. de histor. Latin.*

cos vulgari plurium errore, Hollandiæ Comites a Francis, eorum genealogia, sed quæ probatu difficilis, & quæ fide ipsius tantum nixa, a Merovingis deducta. Ab Hollandiæ autem Comitibus arcessit Brederodios. Siphridum statuit ex iis primum, quem Arnulfi ait filium, Arnulfum autem Theodorici, qui secundus ejus nominis. Et sit sic de Sifridonam non est cur dubitem. De Arnulfo, quod Theoderici, præter eum ex vetustioribus, qui idem dicat, occurrit nemo: Baldricus & Sigebertus scriptores vetustissimi Arnulfum ajunt Gandavensem. De Theoderico ne gry quidem. Nec quisquam alius de eo quicquam. Plura ea de re dixi *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 30. Nec necesse est ut hic repetam. De Sifrido postquam dixit, persequitur dein ordine ejusdem descendentes, & quicquid memorabile a Brederodiis olim gestum, perducto rerum ordine usque ad Annum CIↃ.CCCC.LXXXVI. quo Dominium de Brederode obtinebat Walravus Reinoldi secundi filius, undecim annorum puer, cum clauderet diem ultimum ejus pater Reynoldus. Habebat fratrem Reynoldus Gisbertum Præpositum, & mox in locum Diepholdii Electum Ultrajectinum Ann. 1455. Horum autem historiam propter casuum varietatem, & insultantis fortunæ mirabilem in eos impetum tractat multo copiosius. Reynol-

noldum jussu Davidis episcopi Trajectensis, cum ad eum salutandum Dorstadum se contulisset, captum una cum Walravo ait, filio ejus spurio, utrumque in arcem, quæ Dorstadi, in custodiam dein missum, tortum semel iterumque, ac si conjurationis, quamvis de ea nullum indicium satis prægnans, & læsæ majestatis Caroli Burgundi reos. Ait capto Reynoldo etiam fratrem ejus captum, Electum olim Trajectensem, in eandem deductum arcem, & præter omnem æquitatem in custodia ibi habitum ferme integrum adhuc annum, postquam jam Reynoldus, non reperto in eo crimine, jussu Caroli dimissus, & in integrum honoris gradum apud Carolum restitutus. Walravum ait ruptis vinculis, effracto carcere, evasisse, & quemadmodum se receperit, metu tormentorum, quæ identidem repetita, in adversam Leccæ ripam, memorabilis etiam res est. Usus Auctor est inter cetera Archivis etiam Brederodii, & Reynoldi chirographis, a Yolenda Reynoldi conjuge Wilhelmi filia de Lalaingh Hollandiæ Præsidis suppeditatis, ut ipse id diserte & non obscure etiam significat *cap.* 63. *In dese navolgende manier so hebben sy hem gepynt, want die selfde maniere heb ic gelesen in scriften, die hy self mit syn eygen hant achter gelaten heeft.* Acturus de tormentis, quæ excepit Reynoldus, *In dese*

volgende manier, inquit, *so hebben sy hem gepynt, want die selfde maniere heb ic gelesen in schriften, die hy self mit syn eygen hant achter gelaten heeft.* In gratia apud Yolendam; & facilis ei ad eam aditus, ut cujus hortatu & ad scribendum accessit, & postquam scripsit, quicquid scripsit, ei etiam inscripsit. Usus etiam idcirco lingua Belgica non Latina, qua in ceteris usus ab eo editis. Perduxit Chronicon Hollandiæ non ultra Wilhelmum Bavarum Alberti Ducis filium, Annales Egmundanos usque ad Ann. CIↃ. IↃ. XXV. hanc autem historiam usque ad Ann. CIↃ. CCCC. LXXXVII. Inprimis autem id egit, ut domus Brederodiæ originem & antiquissimam & nobilissimam demonstraret, & historiam duorum fratrum, cunctaque, quæ evenerunt iis vel prospera vel adversa, enuclearet exactius. Nec hæc tantum, sed & plura, quæ vel in diœcesi vel alibi evenere, recenset multa cum cura, & quæ habet Anonymus, ut & Thomas Basinus, illustrat, auget, confirmat. Cum de Philippo Burgundo agit, & adventu ejus Hagam, ut eo propior Ultrajecto, præsens metu incusso urbi, terreret æmulum Brederodium, ne opponeret se Davidi filio suo spurio; quem pulso Brederodio, Papæ nixus codicillis, omni ope volebat mitti, ac si necesse esset, etiam armis, in possessionem episcopatus, festum etiam

etiam illud refert, ad quod, quotquot tum erant equites aurei velleris. Hagam evocaverat. Erant autem viginti ſex, vigeſimo ſeptimo Philippo ipſo, a quo & ordo inſtitutus, & qui ejuſdem Decanus. Plura ejuſmodi occurrunt, quæ vix alibi ita extant, ut & illud de pelvi, qua paſſim per plateas ad arma olim concitata plebs, cum Ultrajecti tumultus, *cap.* 53. Tormenta autem quod attinet, per quæ David Reynoldum aſtu captum & Dorſtadi concluſum caſtro interrogavit, & citra ullam juſtam cauſam interrogavit tam acerbe, id nullibi puto extat, ut nec ullibi, quod habet de Reynoldi fratre Gisberto, Electo olim Trajectenſi, qua ratione is a Davide, poſtquam frater ejus captus, captus itidem non repugnans, & avectus Dorſtadum, quadriennium colonus carceris, nec dimiſſus niſi ægre, & poſtquam frater jam obiiſſet, dura admodum ea lege, ut verteret ſolum exul, diœceſi deſerta, & dignitate dimiſſa. Vix eſt, ut ſiquis legat hæc Davidis nimiam non miretur & incuſet ſævitiam, in quam paſſim etiam invectus Auctor, & ad cujus cogitationem erumpit tandem in verba hæc cap. 58. *VVaer is dat verſtiende hert, dat niet met medelyden bewogen wort, alſt hoort, hoe dattet edel Hollants bloet ſonder ſchult lelike gepynicht wort van een baſtaert van Bourgoengnen.*

Etiam legit hæc Bockenbergius, & quamvis diſſimulet nonnulla hinc tranſcripta in ſuam gentis nobiliſſimæ & genealogiam & hiſtoriam congeſſit. Ego ne quid deeſſet ex Archivis Ultrajectinis, & inprimis ex Chartulario majoris eccleſiæ, adjeci multa, ſupplevi, & quæ faciunt ad probationes, & res geſtas tum temporis, multa publica inſtrumenta, quæ, ut ſpes me tenet non dubia, lectu erunt non injucunda. Sed ut operam meam hac in parte prædicem ambitioſius nemo a me expectet. Quiſque æſtimet pro arbitratu bene utrum an male,

Quod

DEDICATIO.

Quod ad vetera TESTAMENTA, ut commendem non necesse est. Ipsa enim, ut puto, se passim prodit utilitas. Patet mirum in modum hinc in testando simplicitas, in Deum religio, in clerum studium insigne, & quam aucta jam in immensum progressu temporis superstitio.

Adjeci, etsi recentiora hæc, nec eum in finem scripta, ut lucem unquam aspiciant, Patris mei PRÆLECTIONUM, quas is habuit Ultrajecti, specimen tantum aliquod. In proprium quamvis usum & Auditorii adornatas, adjeci hic non invitus, ut & otii paterni eo clarius constaret ratio, & delectaret varietas, juris etiam studiosis habituris, si nihil avocet, exercitii materiam. Alia ejusmodi mihi multa, ubi dabit occasio, forsan luci non invidenda, sed si grata hæc & accepta.

Tibi autem Perillustris & Nobilissime Vir, humillime offero quæ dixi omnia, & cum iis etiam me ipsum, contendens id tantum unum, ut & me & hæc studia favoris tui aura complecti non dedigneris. Deus Opt. Max. tibi perpetim benedicat, te gratia sua repleat, defendat, protegat, tueatur, & post tot rerum discrimina, post susceptos pro Republica, pro Academia labores fortiter, serum tandem in cœlum evehat. Ita Deum veneror

Nobilit. & Amplit. Tuæ

Lugd. in Batav.
Idib. August.
CIↃ. IↃC. XCVIII.

Devotissimus

ANTON. MATTHÆUS.

ANNA-

ANNALES RERUM IN HOLLANDIA ET Dioecesi ULTRAJECTINA gestarum

Ann. CIↃ. CCCC. LXXXI. & duobus seqq.

AUCTORE

Incerto, sed accurato, & æquali eorum temporum.

Anno CIↃ. CCCC. LXXXI.

Hoe die oploop gesciede binnen Utrecht.

1. ITem des daghes na sunte Sixtus was die Raet out ende nye op dat huus, om te hooren die antwoort, die die Doemdeken Meyster *Ludolf* van den *Veen*, ende die Vicarius Meyster *Dierick* uytten *Weerd* gebrocht hadden van onsen Genadigen Heer van Utrecht Bisscop *David* van Bourgoengen om voert te scicken tot den Hertoghe van Oestenryck, &c. ende die Raet out ende nye overdroegen op dese tyt eendrachtelyck, uytgeseyt *Jan* van *Lantscroen*, die keerden dat wael een uyr lanck, dat *Scraffert*, ende die Stalbroeders, die op die tyt binnen Utrecht waren, uyt Utrecht gaen souden van dien daghe by der sonnen, ende geen meer aen toe nemen dan by den

Raet

Raet out ende nye. Ende doe dit aldus overdragen was, doe wert dit den Borchgrave van *Montfoert* thoe weten gedaen. Doe ginck die Borchgrave mit *Heynrick* van *Nyenvelt*, ende ontboet voert syn vrunden, die *Leyden* hadden helpen winnen, ende maeckten een vergaderinghe op die *Plaets*, ende die Raet quam van den Huyse tusschen een ende twee uren. Doe stonden daer ontrent L. of LX. man, ende namen *Jacob* van *Amerongen* waer, ende seyden hem, datmen hem dootslaen woude, want hi seer gearbeyt hadde, dat die ballinghen uyt Hollant uyt Utrecht wesen souden, ende dese mannen droegen *Jacop* mit macht door die Buerkerck, ende riepen allegaeder: *Wie rust ende vrede hebben wil, die kome by Jacop van Amerongen met syn harnasch.* Ende sy vergaderden op de Smebrugge, ende doe scickten sy *Jan* van *Amerongen* Jacops broeder mit een deel volx, ende sloegen die Tollensteghe poort op, ende sonden enen Bode om myn Heer van Utrecht, ende *Willem* van *Lochorst* mit een deel Borgers bleven in die poort, ende *Jan* van *Amerongen* quam weder op die brugghe. Ende doe quamen die Proest van Oudemunster *Gerrit Soudenbalch* ende *Jan* die *Coninck*, om of sy yet goets hadden moghen doen tusschen den Borchgrave voersz, ende die Ghemeynt, die daer by *Jacop* waren. Ende doe ginck die Gemeent op die Royenborger brugghe. Ende doe gingen de Proest *Gheryt* ende *Jan* voersz weder op die *Plaets*, ende hem wert mede gegheven, dat sy den Borchgrave seggen souden, dat hi syn hernes uyt doen soude, ende doen also die Raet out ende nye overdragen hadden, of die Gemeynt woude mit

hem

hem vechten. Doe dat die Borchgrave mit den synen hoorden, doe quamen sy van *de Plaes* die *Gaerd* op met dat meeste deel van horen hoep, ende daer was die Borchgrave mede, ende hadde dat banier ontwonden, ende *Hemick* van *Nyenvelt* quam die Lynmerckt op mit een deel Stalbroeders, ende sy brochten twee stellen mede, daer men Hachbussen op setten mocht. Ende doe sy aen de Gaerdbrugge quamen, doe scoten sy mit VIII. of IX. haeckbussen, ende mit veel knipbussen in den hoop, die op die Royenborgher brugge stonden, ende sy wondender veel, also dat dat meeste volck weeck, ende een deel liepen in Sinte Jacops gasthuys, ende een deel in die Goertsteghe, ende die meeste hoop liep na sunte Pouwels brugge, also datter ontrent XIV. of XV. op hem luyden vechten. Mer doe sy om saghen, doe stonden sy daer alleen, ende die meeste hoop was al ewech. Doe liepen sy al na die Nystraet, ende stonden daer op den hoeck een luttel tyts, ende riepen, *Ter Plaetse. Laet ons lopen.* Ende doe dat hoorde die Borchgrave, doe riep hy, *Laet ons weer aen die Plaets loopen*, ende hy liep voer, ende syn vrienden volgeden hem na. *Gheryt* uyten *Leen* wert dootgeslagen in die Goortsteghe, ende *Jan Peterse*, ende *Beernan* werden dootgeslagen in die Roeyenborgher steghe, ende *Beernt* des Scouten knecht, ende *Ryck Gysberts* worden op die brugghe gescoten, daer sy daer na aen storven. Ende terwylen dat die Borchgrave ter Plaetswaert liep, so liepen veel goeder borgher tot die Tollensteghe poert waert, ende meenden die in tho nemen; mer daer en was niet, daer mense mede houden mocht. Also liep daer een deel

na *Wyck*, ende een deel na *Vyanen*. Ende doe sy verby *Werckboven* waren, doe quam Meyster *Symon* van der *Sculenburch* mit XI. of XII. peerden, ende had die vorwaerd in, ende myn Heer volgede na mit die van *Wyck*, ende was tot *Koten* toe ghecomen, ende daer quamen die Borgers van Utrecht by syn Genaden, ende die seyden, hoe dat daer gevaren was. Doe tooch myn Heer mit die Borgers tot Wyck weder.

Dit waren die Overste in der tyt.

II. *Jan* van *Lanscroen* Scepen-Borghermeyster, *Roelof* van *Nyenvelt*, Raet-Borghermeyster, *Jacop* van *Amerongen*, *Herman* van *Zyl*, overste Oudermans.

Dit syn die geen, die by Heer Jan Borchgrave van Montfoert waren op die Plaets, ende voort mit hem hielden.

Jan van *Lanscroen*, *Steven* van *Zulen*, *Egbert* van *Grunenberch*, *Beernt* van *Everdingen*, *Aernt Ruus*, *Gheryt Zoudenbalch*, *Jan* de *Coninck*, *Jan* van *Mas*, mit hoer vrunden, die sy mede brachten, ende alle den genen, die * Leyden hadden helpen winnen, ende *Henric* ende *Gheryt* van *Nyenvelt* gebroeders, *Steven* van *Nyenvelt*, ende XLVI. Stalbroeders, *Jacop* en *Jan* van *Amerongen* gebroeders, *Derick Bor* van *Amerongben*, *Henric* van *Gent*, *Jan* van *Veen*, *Frederic* van *Voerd*, *Henrick* van *Voerd*, *Gheryt* van *Ryn Geryts* soen, *Geryt* van *Ryn Soude* soen, *Geryt* uten *Leen*, ende *Hector* syn soen, *Willem*, *Tymen*, Jonghe *Jan Knyf* gebroeders, *Jan* van den *Berch*, *Hector Knoep*, *Jan Butendyck*, *Steven* van der *Sevender*, *Gheryt Mont*, *Coert* die *Gruter*,

* Vid. Th. Basini infr. pr.

Werner

Werner Braem ende syn soen, *Jan* van *Raephorst*, *Gysbert* van *Langeraeck*, ende meer ander goeder borgers, die ic al niet en noem om kortheyt te scryven.

Van des Bisscops reyse na den Hertoch van Oostenryck.

III. Item die Hertoch van Oestenryck was in die *Veluwe* jaghen, ende myn Heer van Utrecht reysde des Saterdaghes na sunte Sixtus dach tot den Hertoghe voersz om syn Genade tho kennen te geven, hoe dat die Borchgrave syn vrienden uyt Utrecht gejaecht hadde, om dat sy den Hertoghe geern onderdanicheyt bewesen hadden na inhout des Soenbriefs, die voertyts gemaect is tusschen Hertoge *Philips* ende Bisscop *Roelof* saliger gedachten, ende die Hertoghe seyde myn Heer van Utrecht toe, dat hy een syde kiesen mocht van stonden aen. Myn Heer van Utrecht bad den Hertoghe, dat syn Genade acht dagen syn beraet gheven woude. Doe seyde die Hertoghe; *Neen ghy moet u antwoort terstont gheven.* Doe dat myn Heer van Utrecht hoorden, dat dat wesen moest, doe seyde hy, dat hy by syn Vorstlycke Genade blyven woude, ende myn Heer van Utrecht nam oorlof aen den Hertoghe, ende reysden weder na Wyck, ende quam des Sonnendages des avonts tot Wyck.

Hoe die Biscop die drie Staten screeff.

IV. Item myn Heer van Utrecht screeff die Clersy, ende die Ridderscap, ende Amersfoert, ende Ryenen, ende die Stadt van Utrecht niet, want hy hield die gheen voor die Stadt van Utrecht, die daer uyt verdreven waren. Doe liet myn Heer se al by

hem komen, ende gaf hem daer to kennen, hoe hy by den Hertoghe geweest hadde, ende seyde hem, hoe hy mit den Hertoghe gevaren had, alst voersz staet, ende seyde een ygelick, dat sy een syde kiessen moesten, of sy by den Hertoghe ende by myn Heer van Utrecht blyven wouden, of by den Borchgrave van Montfoerd, ende by die gheen, die binnen Utrecht waren, die voergenoemt syn. Daer die Gedeputeerden van der Clesy weghen op antwoerden, een yghelyck voor syn hooft, dat sy by myn Heer blyven wouden. Met sy seyden, dat sy dit hoet Capittel tho kennen wouden geven, ende komen weder, ende segghen myn Heer een antwoort, als sy deden, ende seyden, myn Heer, dat hoer Capittel ende die heel Clesye by myn Heer blyven wouden. Ende dese nabescreven persoenen waren van der Clesy gedeputeert, Meyster *Ludolf* van den *Veen*, Domdeken tot Utrecht, Heer *Evert Zoudenbalch*, ende Heer *Jan* van *Drakenborch*, Meyster *Dirck* wten *Weerdt* Deken tot Oudemunster, ende Meyster *Jan Knyf*, Heer *Herman* van *Ryn*, Deken sunte Peter, Meysters *Vrederick Vermeer*, ende Heer *Wynant* van *Doernick*, Heer *Jan* van *Vianen*, Deken sunte Jans, Heer *Jan* van *Wy*, Heer *Jacop* van *Driebergben*, Meyster *Hubert* van *Bothont*, ende Heer *Clays Pot* van sunte Marien.

Item alle die Ridderscap gaven myn Heer ter antwoort, dat sy by syn Genade blyven wouden; ende myn Heer hietse alle scriven by naem ende toenaem.

Item die Borgers, die uyt Utrecht verdreven waren, die gaven myn Heer ter antwoorde, dat sy by myn Heer blyven wouden.

Item

Item die van *Amersfoort* gaven myn Heer ter antwoert, dat sy te huys trecken wouden, ende gevent hoer vrienden te kennen, want sy des niet machtich en waren over te gheven, ende sy togen te huys, ende quamen niet weder.

Item die van *Reynen* gaven myn Heer ter antwoert, dat sy by syn Genade blyven wouden, ende gheerden, dat myn Heer hoer bescermen woude.

V. Item doe myn Heer van alle dese voersz die antwoert hadde, doe nam by Ruters aen tho peerde, ende tho voet, ende myn Heer van Yselsteyn die quam tot Wyck, ende bracht mit hem omtrent twee hondert peerden, ende myn Heer van Utrecht nam aen vier Quartiermeysters, mit namen een geheten *Speys*, ende was by den Hertoghe, ende een geheten *Derc* van *Neel*, ende een geheten *Kuper*, ende een geheten *Jan* van den *Bos*, ende dese vier hadden vyf hondert * Stalbroeders onder hem.

* Milites sunt conductitii, ejusdem numeri, legionis, ejusdem quasi stalli, seu stabuli, inquilini. Vid. Kilian.

Item doe myn Heer al dit vremde volk by hem hadde, doe ontbood myn Heer een deel van die Ridderscap, ende alle die ballingen van Utrecht, ende gaf hem daer te kennen, dat hy voor Utrecht trecken woude, ende eyschen syn Stat, om daer binnen te wesen mit syne vrienden, ende seyde mede; Waert sake, dat sy 't hem weygerden, so had hy te meer reden op die geen, die hem syn Stat onthielden.

Item myn Heer liet die clock slaen in dat lant, ende liet gebieden, dat sy mit hoer waghenen binnen *Wyck* comen souden, en oock mit hoer hernes, ende volgen myn Heer.

VI. Item des Saterdaghes na onser Vrouwen *assumptio* tooch myn Heer van Wyck mit myn Heer van Yselsteyn, ende had omtrent twee hondert ende LXXV. peerden, ende vyf hondert te voet aen Stalbroeders, ende cc. van Wyck, ende hondert borgers, die van Utrecht verdreven waren, ende een deel van die Ridderscap, mit namen Jonker *Jan* van *Bouchout*, ende syn soen, Heer *Jan* van *Rennes* van *Baer*, *Jan* van *Sulen*, *Melis* uten Enge en syn soen, ende die Ridderscap waren omtrent vyftich sterck, ende voert aen lant volck, dat myn Heer te samen by een hadde omtrent twee dusent man, ende sy quamen des avonts tot Seyst, ende bleven daer die nacht, ende des Manendachs tooch myn Heer met dat volk tot *Vroucloofter*, ende bleef daar hent des Donredaghes toe, ende myn Heer sende *Gherlof* die Pander mit enen brieff aen die Stad van Utrecht, ende die brieff hilt in, dat hy syn Stad eysten, ende dat sy hem goede ondersaten wesen wouden, hy soude hem een goet Heer wesen mit meer woorden, die ic al niet onthouden en heb. Mer die brief wert verborghen, ende niet weder op geantwoort. Aldus tooch myn Heer des Donredaghes na den eten weder na Wyck.

VII. Item die drie Steden van Overyssel sonden hoere Raets vrienden, terwile dat myn Heer tot Vrouwen-clooster lach, om of sy wat goets hadden mogen doen tusschen myn Heer, ende die geen, die binnen Utrecht waren, ende sy reysden over ende weder over, maer sy verloren al hoer cost ende arbeyt.

VIII. Item die Heer van *Yselsteyn*, mit syn hulpers

pers waren viant Heer *Jan* Borchgrave tot Montfoerde, Heer tot Purmereynde, ende ter Linscoten &c. ende *Henrick* van *Nyenvelt* mit die rebel Borger binnen Utrecht waren, ende waren tegens hoeren Lantsheer *David* van Bourgoengen Bisscop tot Utrecht. Ende dese brief brochten die Ruters van Yselsteyn des Manendaghes na onser Vrou *assumptio*, toe sy die Steen oven bernden buten Tollensteghe, ende *Ot* die moelenaers wyff bracht desen brief aen die poort, ende die Ruters namen op dese selve tyt alle die beest, die tussen den *Ryn* ende *Galecoop* waren, ende dreven se mede tot Yselsteyn. Ende *Lambert Myllinek* was die Ritmeester tot Yselsteyn.

Item des Dynsdages daer na quamen die van Yselsteyn, en bernden negen of tien Kameren buten sunte Katrinen poort, ende hoerden *Henric* van *Gent* toe.

IX. Item des Woensdaghs daer na togen die van Utrecht int lant van Yselsteyn, ende bernden daer twee huusse, ende die Ruters van Yselsteyn traden tot hem uyt, ende hielden mit hem scutgeveerde, dat daer XIII. of XIV. van Utrecht seer gewont waren, ende V. of VI. van Yselsteyn ook seer gewont waert, ende die van Utrecht togen wederom in die Stat, ende dese twee voersz branden scieden, terwylen dat myn Heer tot Vrouwen-clooster lach.

X. Item die Bisscop liet alle die panders op die dorpen de clock slaen, also dat alle die buer aen die kerck quamen, ende daer wert een mandament getoont, ende dat hilt in, dat die Bisscop liet verbieden een ygelyck op syn lyf, ende op syn goet,

dat niemant provande tot Utrecht brenghen en soude.

XI. Item die oude Overste, ende die twee ny Overste, als *Jan* van *Lanscroon*, ende *Herman* van *Zyl*, setten *Beernt* van *Everdingen* Borghemeyster to wesen in *Roelofs* stede van *Nyenvelt*, ende setten *Ansem Sullem* Overste Ouderman tho wesen in *Jacops* stede van *Amerongen*, ende die banclok waert geluit, op desen selven tyt; ende *Beernt* ende *Ansem* lagen ter clocken als Overste, ende *Ansem* ginck op desen dach des namiddaghes uyt Utrecht, ende ginck op *Gerit Jansen* kamer by *Maersen*. Ende doe dat die Overste vernomen hadden, dat *Ansem* ewech was, doe scicten sy tot hem wtten Rade, ende lieten hem vrientlyck bidden, dat hy weder in comen woude, ende besitten synen stoel, mit meer ander woerden. Daer *Ansem* op antwoorde, dat hy niet in comen en woude, ende besitten die stede, daer *Jacob* van *Amerongen* uytgegaen waer, mit meer ander woorden. Ende die Geschikte toghen weder na Utrecht, ende *Ansem* reysden na Vianen, ende bleeff daer. Doe setten die Overste voersz. *Matenes Corvoet* in *Jacops* stede van Amerongen, ende hy bleeff tot Lichtmis toe.

XII. Item omtrent des Heyligen Cruusdach worden alle die rike weduwe voer die Overste geboden in de Scepen camer, die van hore gunst niet waren. Ende doe sy quamen, doe wert hem geseyt, dat sy die Stat wat gelts lenen mosten, die een min, die ander meer, daer na dat sy ryck waren, ende die Overste kregen veel gelts van die weduwen, ende hem worde weder brieff gegheven met der Stat

Stat segel, ende *Beerns* van *Everdinghen* boerden dit gelt, ende wanneer hy uyt was so boerdent syn deern, daer hy bi sat in ouechten. Aldus was die kat die keese bevolen, ende veel borgers, die van hoere goenst niet en waren, moesten oock gelt lenen.

XIII. Item doe dit gelt voersz. ewech was, doe wert enen raet gevonden, dat men die cloosteren aenspreken soude, dat sy die Stat oock wat lenen souden, als men dede, ende *Gherit Zoudenbalch* die was die ghene, die dit uytgeset had, als ic verstaen hebbe, ende sprac die een voer ende die ander nae, also dat hy geen goede antwoort en kreech, sonderlinghe vant clooster te *Bruemdolen*, ende sinte Cecilien, also dat die Oversten ende *Gherit Zoudenbalch* die Cloosteren toe lieten sluyten van buten, also dat daer niemant uyt noch in en mocht, also dat dit die Ecclesy verdroot, ende seyden die Oversten, dat dat also niet en behoerde, dat men die Cloosteren also toesluten soude, mit meer woorden. Mitten kortsten die Cloosteren die worden weder opgedaen, mer of sy gelt leenden of niet, dat en weet ic niet.

XIV. Item omtrent sunte Lambert vonden die Oversten mit die ghene, die 't regiment hadden binnen Utrecht enen raet om gelt te krigen, ende dat ginc aldus toe. Sy setten acht of negen hondert borgers in 't scrift by namen ende toenamen, ende seyden hem dat sy die Stat van Utrecht een pont groot lenen souden, elks bysonder, VI. weken lanck, ende so soudemen hem hoer gelt weder gheven, ende waert sake, dat men hoer 't gelt t' eynden

den den VI. weken niet weder en gave, so soude die ghene, die dat pont groot gelevert hadden, dienstvri wesen, dat hem niet gehouden en wert. Want sy moesten naer die tyt alle dienst doen, of sy niet geleent en hadden. Ende men seyde, dat daer omtrent ses hondert Borgers waren, die elcx een pont groot leenden. Ende *Wernaer Braem* ende *Splinter Taets* buerden dat gelt op van weghen der Stadt van Utrecht, ende *Gheryt Zoudenbalch*, *Beernt* van *Everdinghen*, *Jan* van *Over de Vecht*, ende *Timan Isbrantsoen* die goutsmit, die namen dat gelt voersz mede, doe sy togen tot den Hertoghe van Ostenryck, ende maecten mit dat gelt een deel vrienden in den Hove van Oestenryck, also men seyde.

XV. Dese naebescreven personen ginghen uyt der Stat van Utrecht op den dach, dat die oploep scieden, ende binnen XIV. daghen daerna. In den eersten die oude *Jan* van *Renes* Heer Jans soen, Heer *Jan* van *Renes* Ridder, *Jan* van *Renes* van *Baer*, *Jan* van *Renes* van *Wulffelen*, *Erst* van *Drakenborch*, *Roelof* van *Nyenvelt*, *Floris* van *Pallaes*, *Jan* van *Veen*, *Jacop* van *Over de Vecht*, *Willam* van *Stenrode*, *Henrick* van *Gent*, *Dirck Bor* van *Amerongen*, *Jan*, *Tonis* van *Amerongen* gebroeders, *Jacop* en *Jan* van *Amerongen* gebroeders, *Jan*, *Erst*, *Willam* van *Amerongen* gebroeders, *Godtscalck*, *Willem* van *Winsen* gebroeders, *Gherit* van *Ryn Gheritsen*, *Beernt Proeys Aelberts* soen, *Vrederick* van *Voerd*, *Henric* van *Voerd*, *Loef* van *Jutfaes*, *Jan* van *Raepborst*, *Erst* van *Lichtenberch*, *Alfer*, *Jacop Ruus* gebroeders, *Gysbert* van *Nyenrode*, *Dirck* van *Zulen* Zweers soen, *Ecter* uten *Leen*, *Ecter Knoep*, *Henric*

ende

ende *Henric* van *Lewenberch* gebroeders, *Coert*, *Roelof* die Gruters gebroeders, *Beernt*, *Jan Brous* gebroeders, *Henrick*, *Claes Roeck* gebroeders, *Steven* van *Sevender*, *Henric* van *Alendorp*; *Jan* van der *Borch* ende syn soen, *Peter Pot*, *Pauwels* van *Malssen*, ende syn soen, *Lambert Foeyt*, *Dirc*, *Willem* van der *Kerck* gebroeders, *Jacop Sem*, *Volcken Janssen*, *Gerit Janssen*, *Ansem Sallem*, *Evert* van *Scaeyck*, *Willem* van *Scaeyck*, *Jan Dedel*, *Timan Del*, *Willam de Vos* de Jonge, *Aelbert Sas*, *Henric* van *Apcoude*, *Adriaen* van *Apcoude*, *Gysbert* vander *Haer*, *Maes VVillemse*, *Aernt* de *Grave*, *Aelbert* die *Vos* Jans soen, *Loyeb*, *Bruem de VVael* gebroeders, *Aernt* van *Maern*, *Elias* van *Oerd*, *Baltasar Nywael*, *Brovis Geritsen*, *Joost Dircksen* uten *VVeerde*, *Lubbert Snoeck*, *Adam* van *Hove*, *Merten Jacops* soen, *VVouter* de *Jonghe*, ende *Hermen Symssoen*, *Herman* de *Gruter*, *Gysbert* van *Langeraeck*, *Jan Knyf* gebroeders, ende noch veel meer goeder borgher, die ic niet en noem om kortheyt te scriven, ende veel van dese voersz personen waren in den Raet out of ny, ende sy namen weder in die stede, die hem genoegde.

Item *Erst* van *Drakenburch* ende *Beernt Proeys* Aelberts soen waren Borgermeysters van den ouden Raet, ende *Jan* van *Over de Vecht* ende *Steven* van *Zulen* waren Overste Oudermans.

XVI. Item die Burchgrave, ende die Overste, mit die geen, die dat regiment hadden binnen Utrecht op dese tyt, die senden om Ruters te peerde ende te voet, mit namen aen * *Vincentius* van *Zwanenburch*, ende aen *VVillem* van *VVachtendonck*, ende aen *Jan* van *Mid-*

* Ex Vincentio hoc descendit

Cornelius van Swanenborch Professor juris Leidæ Ann. 1591. & deinceps. ibidem etiam natus Ann. 1574. S. van Leeuwen *descript. urb. Leyd.* p. 186.

Middachten, dat dese ruter krygen souden ende brenghense tot Utrecht, als sy deden, mer sy namen eerst segel ende brieve van die Stat van Utrecht, wat sy daer of hebben souden, ende waert of die ruters neer laghen of gevanghen worden, ende wat elck peert ter maent hebben soude voor haer soudy, dat wouden dese drie personen weten, eer sy binnen Utrecht quamen. Ende doe si dat wisten, doe quamen sy binnen Utrecht, ende brochten se mede dese nabescreven peerden. Item *Vincentius* bracht omtrent XLIIII, peerden, ende wert Ritmeister van die Stat van Utrecht. Item *VVillem* van *VVachtendonck* bracht XVIII, peerden, ende wert Ritmeester van die Stat van Amersfoerde. Item *Jan* van *Middachten* bracht omtrent X. of XII, peerden, ende wert Ritmeester van Montfoerde. Item die van Utrecht namen al daghe meer ruters aen tho peerde ende tho voet.

XVII. Item doe *Jan* van *Middachten* enen dach toe Montfoerd geweest hadde, des anderen daghes sprack hy met die borghers van Montfoerde, ende met die voetknecht die daer laghen, dat hy een reyse doen woude voer Yselsteyn, ende besoecken, of hi daer gewin krigen mochte, of sy mede wouden. Daer sy op antwoorden, Ja se, ende sy toghen uyt. Ende vyf of ses gesellen to peerde van Yselsteyn hilden van wanseeychten omtrent Montfoerd, ende sagen die van Montfoerd uyt komen, ende sy senden reukeloes tot *Lambert Millinck*, ende seyden hem, wat sy gesien hadden. Ende *Lambert* liet die Ruyters tho peerde ende tho voet, die binnen Yselsteyn waren hem rede maken, ende toech tot hem uyt, ende

ende mangelde daer mede, ende vinghen *Jan van Middachten* mit XI. Ruters ende VII, Burgers van Montfoerd, daer *VVillem Trant* ende *Ghys Sweersfsen* mede was.

Item die van Yselsteyn togen int lant van Montfoerde, ende bernden al die huysen, die daer stonden, dat daer niet en bleeff.

XVIII. Item die Ruyters van Utrecht ende een deel burgers ende die van Montfoert togen int lant van Yselsteyn ende berndeu daer veel huysen, ende bernden in Benscop omtrent LXX. huysen. Ende die van Yselstein, toghen uyt, ende hilden scoutgeveerde mit die van Utrecht, also dat daer een deel huysen in Benscop bleven staen, ende een ygelick toech weder te huyswaert. Item die van Yselsteyn deden veel schade int Sticht van Utrecht, dat al tho veel te scriven waer.

Hoe die van Utrecht voor die Ham toghen.

XIX. Item die van Utrecht namen hoer bussen ende hoer scermen mede, ende toghen na den *Ham* om die tho winnen, mer *Frederick* uyt den *Ham* en was daer niet op, mer hi had daer drie broeders op, mit namen *Jan*, *Geryt*, ende *VVouter*. Ende doe die van Utrecht voer den *Ham* quamen, ende eysschent van wegen der Stat van Utrecht, doe gaven die geen op, die daer op laghen sonder slach ende sonder stoet, ende sy ginghen dair af, behoudelick hoer lyf ende hoer goet, ende die van Utrecht hildent in, ende setten daer op een goet man, die syn naem was *Jan* van *Alffen* mit meer ander gesellen, ende hildent in omtrent tien of elf weken, ende doe spolieerdent, ende slakent aen, ende berndent.

Item

Item op den selven dach dat den *Ham* opgegeven wert, doe gaf *Gysbert* van *Zulen* syn huys tot *Hermelen* ook op, ende tooch binnen Utrecht, ende die van Utrecht hielden oock dit huys in.

XX. Item *Dirck* van *Zuylen* seyde, dat hy syn huys selve bewaren woude tot behoef der Stadt van Utrecht, ende hy tooch oock binnen Utrecht. *Dirck* van *Zulen* ende *Gysbert* syn broeder hadden geweest by myn Heer van Utrecht, doe myn Heer van Utrecht al die Ridderschap gescreven had, als voorsz staet, ende hadden alle beyde myn Heer toegeseyt, dat sy by syn Genade blyven wouden. Mer dat was nu al vergeten, ende hadden veel regiments daer na binnen Utrecht.

XXI. Item die van Utrecht namen hoer bussen ende hoer scermen mede, ende toghen voor *Nyenrode*, ende lagen daer voor, ende scoten daer doer ende weder doer; also dat die gheen die daer op laghen spraeck hielden met die gheen, die daer voor laghen, ende sy gavent op behoudelick hoers lyfs, ende hoer goet dat most daer blyven, ende sy werden al gevanghen, ende die Ruyters mit die Borgers van Utrecht spolieerdent, en staeckent aen, ende berndent. Ende dit gescieden op onser Vrouwen avont *nativitatis*.

Hoe die Eem gewonnen wert.

XXII. Item die van Amersfoerd quamen ende beliepen der *Eem*, dat daer niemant af en mocht, ende doe sy daer voer waren, doe ontboden sy die van Utrecht, dat die hem te hulpe souden comen; als die van Utrecht deden van stonden aen, ende namen die groote bus ende scermen mede, ende quamen

men voer der *Eem*, ende scoten den sael heel af, ende meer anders ontwee, alsso dat die gheen, die daer op laghen, dat huys opgaven, behoudeliken hoer lyf ende hoer goet. Ende die van Wyck minden eens op dat heer, ende vinghen op die tyt *Jan* van *Scaeyck*, *Heynric* de *Leghe*, ende *Herman Thoen* der Stat Dienre mit meer anderen, ende sloegen der snyder bode doot, ende dat huys ter *Eem* wert opgegheven op sunte Lamberts dach.

Hoe die van Amersfoerd die nederlage hadden.

XXIII. Item myn Heer van Utrecht screeff den Stedehouder van Hollant om een deel Ruteren, want hy woude syn Ruters een reyse laten doen voer Amersfoert, hy hoopte daer gewin te hebben. Aldus quamen tot Wyck uyt Hollant een vroem Kapeteyn, die geheten was *Petyt Salezaert*, ende plach een Cappeteyn te wesen over groot volck tegen den Coninc van Vrancryck, ende bracht mit hem xxxiv. man mit stalen boghen, ende waren uyt Biscayen, ende Heer *Jan Cats* Ridder, en *Jacob* van *Boshusen*, ende hadden omtrent vier hondert Stalbroeders onder hem, ende myns Heeren volck was daer omtrent drie hondert peerden, ende drie hondert te voet. Ende doe dit volck te samen by een waren, doe toghen sy altesamen uyt Wyck, ende toghen over die *Eem* ontrent dat Clooster die *Birckt*, ende namen alle die beest, die in die Sclage waren, ende daer omtrent. Ende die beest so groot so kleyn waren wel vyftien hondert, als my geseyt wert, ende sy bernden alle die huysen, die op dat hoghe lant stonden, van *Jan* van der *Burchs* tot *Hoeflaeck* toe, dat daer niet veel husen en bleven

staen, ende die Ruter toghen voert mitten rooff na *Sterpenseel*, ende die van Amersfoert hadden die Ruter overslagen, eer sy tot *Hoeslaeck* quamen, ende sy toghen weder in Amersfoert, ende maecten hem stercker, ende die Burgermeyster *Jan* van *Westrenen* liet die clock slaen, ende liet gebieden, dat hem een yghelic rede maken soude in hoer hernes, ende volghen hem na, ende hi nam dat wimpel in die hant, ende volghede die vianden na, ende hy had aen Borgers ende Stalbroeders, dat sy sterck waren omtrent vier hondert, ende volgheden tot *Sterpenseel* toe. Ende die ruters van Wyck beteyden hem, ende sloten, dat sy die van Amersfoert aentasten wouden, als sy deden, ende die van Amersfoert stonden aen een hegghe van doern, ende die Ruters te peerde die setten die knechten midden in den hoop van Amersfoert, also dat die van Amersfoert de vlucht namen, ende sy werden geslagen ende gevangen, ende die voetknechten van Wyck liepen die Ruters te peerde na, ende sloegen der doot van die van Amersfoert omtrent twee hondert, ende venghender twee hondert, ende XXXIII. die tot Wyck quamen, ende tot Amersfoert was een groot gescrey ende gekerm van die vrouwen, ende van die ghene, die hoer vrienden verloren hadden. Ende die Borgermeyster en wert niet gevanghen, mer hy quam ewech, mer daer worden anders veel goeder burger gevangen. Ende dit gesciede op sunte *Mauritius* dach, ende syn dach was op een Saterdach.

XXIV. Item doe die van Amersfoert die quade reyse gehadt hadden, doe screven sy aen die van Utrecht,

Utrecht, hoe't mit hem gestelt was, dat sy meer lude hebben moesten, of sy saghen die Stat niet te houden. Doe sende die Stat van Utrecht van stonden aen *Dirck van Zulen* van die *Haer*, ende *Jan* die *Coninck* mit een deel volcks tot Amersfoert om haer Stat te helpen bewaren.

XXV. Item die van Utrecht hadden tot anderen tiden begheert geleyde aen den Hertoch van Oostenryck om te besien of sy mochten verdedinghen van dat geen hy die van Utrecht opleyde, als dat die van Utrecht die ballinghen ende vyanden ophielden in hoer Stat, seggende, dat die van Utrecht den soenbrief die gemaect is tusschen Hertoch *Philips* ende Bisscop *Rudolf* gebroken souden hebben. Ende hem wert geleyde gegeven, indien dat sy den Hertoghe een eerlike ende profitelike beteringhe wouden doen.

XXVI. Item die Eclesy ende den Raet van Utrecht screven aen den Hoochgeboren Hertoge van Oestenryck, om of syn Genade hem luden geleyde geven woude als voersz staet, om hoer vrienden by syn Genade to senden, om dan daer te tracteren van allen saken, die den Hertoghe op die van Utrecht te seggen mocht hebben. Myn Heer van Oestenryck gaf die Clesy ende die Raets vrunden van Utrecht geleyde mit xl. personen of daer onder een maent lanck.

XXVII. Item die Clesy deputeerden die Deken van sunte Marien, ende Heer *Evert Zoudenbalch*, ende Meyster *Jan Knyff*. Item die Raet out ende nye deputeerden *Gheryt Zoudenbalch* ende *Beernt* van *Everdinghen* van den nywen Rade, ende *Jan Over*

de Vecht, ende *Timan Ysbrantse* die Goutsmit, van den ouden Rade.

XXVIII. Item die Hertoge die screeff den Bisscop van Utrecht, dat hy die van Utrecht geleyde hadde gegeven een maent lanc, ende begeerde dat die Bisscop hem oock geleyde woude geven, ende scicken syn vrienden daer by om te hooren dat ghene, dat die van Utrecht op doen souden om die vrede te maken. Ende dit heeft die Bisscop aldus gedaen, ende scicte daer syn Raets vrienden, als Meyster *Antonis Pottage*, *Flippe* de *Klerck*, ende *Jacob* van *Ameronghen* die Scout van Utrecht.

XXIX. Item die Gedeputeerde van Utrecht quamen ontrent sunte Michiel tot Andwerpen, daer die Hertoch van Oestenryck was op die tyt, ende die van Utrecht begeerden den Hertoch te spreken, dat hem niet gebeuren en mocht, mer sy worden verdaecht van den Kanselier ende den Hogen Raet, ende *Gheryt Zoudenbalch* hielt die woorden, also dat hy mit veel andere woorden claghede over den Bisscop van Utrecht, als dat hy die Stat van Utrecht geen gelove, noch segel, noch brieven hielt, mit veel ander woorden &c. dat des Bisscops Raet seer verdocht, ende sy wouden opstaen, ende seyden, sy en waren daerom daer niet gekomen, ende des Hertoghen Raet en wouden dat oock niet horen, ende seyden die van Utrecht, dat sy seyden, waerom dat sy daer gecomen waren, ende waerom dat sy geleyde begeert hadden, also hoer vrinden in den Haghe geweest hadden, ende* Leyden beclommen hadden, ende sy geseyt hadden, dat sy eerlyck ende profitelicke beteringhe daer voer doen wouden, also die

* Vid infr. Th. Basin. pr.

die van Utrecht voertyts hadden laten luden, doe sy by onsen Genadighen Heer in den Hage geweest hadden, ende na tot Dordrecht, die antwoort kreghen als gesciet is. Alsο dat die van Utrecht ter antwoort gaven, dat sy begeerden, datmen hem die beteringhe gunnen woude, dat sy die mit gelde beteren mochten, ende hem die somme daer of nuemen woude mit meer ander woorden, alsο dat sy hem ende hoer vrienden ontsculdichden van den oploop, ende van hoer vergaderinghe, die sy hadden op den dach na sunte Sixtus dach, ende seyden, dat die ghene, die op dien dach uyt Utrecht gegaen waren een opset gehad hadden hem alle by nacht doot te slaen, ende spraken dat scoenste voor hem selven, dat sy mochten. Alsο dat des Bisscops Rade daer op antwoerden, sy en hadden daer geen beveel of daer op te antwoorden. Mer sy seyden, had dat een opset geweest, sy souden dat wel anders by gebrocht hebben, want 'et scheen, dat die meerre deel van der Meente was tegens u luden int harnas, ende sy wouden, dat hoeren Heer den Bisscop scriven, die soude daer wel op laten antwoerden. Ende als dit den Bisscop gescreven is, heeft hy die ballinghe van Utrecht, een deel tot Culenburch laghen, om kortheyt des tyts gescreven by hem te komen, ende die ballinghe die tot Wyck waren, ende gaf hem dat te kennen, als voorsz is, ende begeerde van den ballingen voersz, twee te scicken by den Hertoghe om hem hier of rechte informacy te doen. Ende die Bisscop sende *Jacob* van *Amerongen* ende *Dirck Bor* van *Amerongen* by synen Raedt, die noch int Hoff laghen op die tyt, ende *Jacob* ende

Dirck voersz hadden Credentii brieven van den Bisscop aen den Hertoch ende aen die * Hertoginne om te seggen, hoe die oploop binnen Utrecht quam; ende the verantwoorden van dat opset voerseyt. Ende op alreheyligen avont dede *Jacob* van *Amerongen* syn relaty voor den Hertoch tot *Bruessel* op Couwenberch in synre Cameren, dat die Hertoge selver begeerde te hooren. Ende daer quamen in die Camer wel vyftich of festich groote Heeren ende Jonckeren, om die relaty te hooren. Ende *Jacop* hief op, ende seyde met eerweerdelicke woorden, als dat behoert, ende vermaende den Hertoghe, *hoe hi op den Palmavont laetste verleden aen die Stat van Utrecht gescreven had, dat sy hem des Burchgraven van Montfoerd ontsluten senden, ende uit hoere Stat laten mit meer anderen, alse hi Heer* Reynaer *van* Broeckhuysen, Henric *van* Nievelt, *ende alle die Ruter, die syn Stat Leyden beclommen ende gewelt gedaen hadden, in syn Stat the Montfoert gehuset ende opgehouden hadde, so sy uit Leyden gedrongen werden, ende die Hertoge selver voer Montfoerd se vervolcht had. Ende dat daer die Stat van Utrecht* Jacob *van* Amerongen, Gheryt Zoudenbalch, Jan *van* Renes *van* Baer, *ende* Beernt Proeys *Aelberts soen senden by den Hertoge in den Hage, ende die Hertoghe vertrock uyt den Haghe na Dordrecht; ende daer wert die van Utrecht hoer antwoort gegeven, ende hem wert geseyt, dat die van Utrecht des Hertogen vyanden ende ballinghen, die Leyden hadden beclommen, ophielden, ende daer werter een deel genuemt, ten waer dat sy die uit Utrecht setten;* *hi en*

* Maria Burgundica, Caroli Audacis filia, Maximiliano nupta.

hi en woude gheen woorden van hem hoeren. Ende daer syn sy mede t'Utrecht getogen, ende anderwerf weder tot des Hertogenbossche, daer sy desgeliken ook een antwoort kregen, ende also te Nimmeghen, ende te Vendelo, ende alle tyt dese antwoert verswaert worden, ende niet en woude die van Utrecht in sinen lande lyden, maer hoer lyf ende hoer goet liet ophouden, dat die Burger niet in des Hertogen lant te merckt en machten trecken, daer die Burger van Utrecht om te onvreden waren, Also dat die Raet van Utrecht tot den Bisscop senden om raet van hem te hebben, want hy so lange hoer Heer van Utrecht geweest had, ende t' lant in vrede gehouden hadde, nochtans dat alle dat om Utrecht, Gelrelant, ende ander landen in grooten onvrede geweest hebben by synre tyt, dat hi altyt verhuet heeft, Daer die Bisscop op antwoerden, dat hi hem niet helpen en konde, sy mosten hem selver mede helpen, ende setten des Hertogen vyanden ende ballingen, ende andere, die hi hem genuemt hadde, uyt der Stat van Utrecht, ende dan woude hi dat beste doen mit alre synre macht. Ende dit weder t' Utrecht brengende in den Raet out ende nye, so heeft dat den Raet goet gedacht, ende hebben wel over een gedraghen, ende elck most syn stem daer toe gheven, ende by namen die Burgermeyster Jan van Lanscroen, die syn stem daer toe geghevven heeft, ende syn over een gecomen, ende hebben overdraghen, dat alle die ballinghe uit Hollant, ende alle die vreemde Ruter, ende des Hertogen vyanden souden by sonneschyn uyt die Stat van Utrecht gaen, ende geen vreemden ruter weer aennemen dan by den Raet out ende nye, Ende dit were

 in der

in der Stat boeck geschreven in tegenwoerdicheyt des Raets out ende nye, ende sceyden al vreendeliken van den Huse, Soo hadden enyghe mit die in den Hage, ende Leyden beclommen hadden, al hoer vreenden op die Plaets *vergadert, so dat een groote hoop van die Meente uyt die Buerkerck quamen, ende seyden,* Jacob *van* Ameronghen *men wil u dootslaen, Gaet op onse eynde, ende drongben my door die Buerkerck mit macht, ende ic troc myn hernes aen, ende ginc op die Smedebrugghe staen, daer een groot deel van dat Meene volc by my quam, als voersz. is, Int begin, ende als sy op die* Plaets *vergadert waren, ende mitten vreemden Ruters daer op versien waren, so hebben sy die Burgers verkloeckt mit bussen, mit schermen, ende alse uter poort gejaget.* Ende des Bisscops Rade waren hier by in tegenwoordicheyt, ende baden den Hertoge ootmoedeliken dat synre Genaden hoerre niet vergheten woude, want sy verdreven waren om synre Genaden wil. Als dit den Hertoch van Oostenryck gehoort heeft, so waren 'er veel Heeren by, mit namen die Bisscop van *Mentsz*, die Prins van *Araeyngen*, die Grave van
*Chimay * *Symy*. Ende die Hertoge beriet hem, ende gaf ter antwoort, dat hem wel indachtich was van alle die voerreden, ende verhaelden die, ende wist oock wel van den Bisscop van Utrecht, ende anders dattet alsso gesciet was, als men hem nu vertelt heeft, ende weet wel dattet alsso gesciet is, ende sal daer alsso om doen, dat die ghene, die uyt Utrecht daerom syn, mynre bedancken sullen, ende mynre niet te beclagen sullen hebben, Ende Meyster *Jan* van *Enneten* hielt die woorden van des Hertogen weghen.

Ende

Ende so die Geschickte van Utrecht lange vervolget hadden, ende hadden veel vrienden int Hof gemaect mit giften ende gaven, ende met beloften, die sy gelooft hebben, vervolgheden sy seer aen den hoghen Hove om een goet antwoort te hebben, ende voerden veel reden mit des Hertogen Raet, ende maecten hem wys, dat sy geern vrede gehadt hadden, ende oock veel vrienden in den Hove hadden, die sy daer gemaeckt hadden, so waren sy veel punten overgecomen. Int sluten seyden die van Utrecht, dat sy hoer beraet niet by hem en hadden. Sy mosten eerst the huys varen, ende gevent hoer vrienden te kennen. Daerom wert hem int scrift gegheven, wouden sy vrede hebben, als sy hadden laten luden, dat sy dan dat deden, als dese nabescreven punten inhouden, ende wouden sy dat niet doen, dat sy dan niet weder en quamen. Ende sy toghen mit desen cedulle te huys. Ende dese antwoert kregen sy van des Hertogen hoghen Rade. Endie van Utrecht en quamen den Hertoge niet the woerde, ende sceyden van hem tot Bruesel, daer sy groote kosten gedaen hadden al te vergeefs.

XXX. Item dit syn die punten die die Gescicten van Utrecht mede brochten uten hoghen Hove van Oestenryck.

Item in den eersten so sullen die van Utrecht volkomen obedienty doen den Eerwaerdigen Vader in Gode den Heer van Utrecht, ende sullen hem restitueren tot alle synre machten ende Heerlicheyden, ende sy sullen houden dat tractaet, dat laetst gemaeckt is in de maent van Mey tusschen den Heer van Utrecht ende hem.

Item sy sullen houden alle die tractaten, die sy aengegaen hebben mitten Voervaders des Doorluchtigen Hertoge van Oestenryck &c. ende bysonder dat tractaet laetstemael gemaect tusschen Bisscop Roedolf *ende den Hertoge* Philips *saliger gedachten.*

Item die van Utrecht, Amersfoerd, ende Montfoerd sullen een eerlycke beteringe doen den Hertoge van Oostenryck voersz, als daer van overcomen is, ende voor die proffitelicke beteringhe sal den Hertoge hebben XL. *duysent Ryns gulden current.*

Item al die gevangen sellen vry wesen, ende sal restitueren ende wedergheven die Artillery ende wimpelen.

Item alle die ghene die om deser twisten wil uyt der Stat van Utrecht syn, sullen weder daer in syn, behoudeliken dat sy by horen ede loven sullen, dat sy die injurie niet wreken en sullen, mer dat sy hem rustelic ende vredelic hebben sellen na der tyt, dat sy in der Stat syn toegelaten, ende dat sal syn op groote penen nae der gewoonte van der Stat.

Item of waert sake dattet orbaerlic dacht te wesen voor rust ende vrede der Stat of dat sommige van den ballingen een seker tyt souden syn uyt der Stat van Utrecht, so soude die Heer van Montfoerd oock daer uyt syn, ende en sel syn voet niet setten in der Stat van Utrecht, ten waer sake dat die ballingen eerst in der Stat waren.

Item oock so is die Hertoge te vreden, dat die Heer van Montfoerd voersz sal mogen bliven binnen Utrecht, behoudelic dat hy daer geen geharnest volck noch uytheemsche daer in hebben en sal, noch doen in laten, noch die van der Stat oock niet. Ende hi sel te vreden syn met syn daghelycks huysgesin, ende hy sal syn brie-

brieven geven den Heer van Utrecht voorsz, ende lo-ven daer in, dat hy voerdan niet doen en sal in preju-dicy des Heeren van Utrecht, ende dat hi een goet ende trou ondersaet syn sal, ende desgelyck sal die Heer van Utrecht weder doen.

De contumacia Trajectensium.

XXXI. Item die van Utrecht reysden op Alre-heyligen dach van Bruesel, ende sy wisten wel, dat die Hollanders de nederlage hadden op de Vaert.

Item als sy 't huys quamen, en hebben sy van dese redenen ende punten voersz geen werck ge-maeckt, ende hebben aen den Hertoge van *Cleve* geschikt hoer vrienden mit namen *Sweer* van *Zulen* van der Stat van Utrechts wegen, *Herman* van *Hamersvelt* van der Stat van Amersfoert, *Berns* van *Duvesh*, ende Meyster *Gosen* des Burchgraven scri-ver van wegen des Burchgraven voersz. Ende men seyde dat sy der Stat van Utrecht segel mede had-den, mer wat sy daer mede deden, dat en wist men nijt, mer men seyde, dat een soon van *Cleve* binnen Utrecht comen soude, ende wesen een Ru-waert van den Lande.

Hoe Jutfaes gebrant wert.

XXXII. Item Heer *Joost* van *Alleyn* Stedehou-der in Hollant ende Heer *Jan* van *Rans* Marcgrave van Antwerpen quamen tot Yselsteyn, ende waren sterck omtrent drie of vier duysent man, daer dat meesten deel af waren Burgers uyt die Steden in Hollant, ende daer waren veel Hoecks mede onder, alsoo alst scheen. Ende die Stathouder tooch op sun-te Victoers dach uyt Yselsteyn, ende bernde dat neder eynde van *Jutfaes* al heel op, behalven *Zou-*

wen huys van *Ryn*, dat hoghe Huys, ende *Lubbert* de *Walen* hoghe Huys, ende *Jan* van *Renes* van *Baer*, ende toghen voert op dat Overeynde, ende wonnen *Adriaens* huys van *Ryn*, daer laghen Stalbroeders op, ende bernden dat huys, ende *Jan Woumans* huys, ende *Floris* van *Jutfaes* huys bernden sy oock, ende dat Overeynde tot *Henric* van Gheer huys toe, ende sy en saghen vrienden noch vianden aen, ende toghen voert voer die Vaert, ende hadden veel grooter bussen ende veel schermen mede, ende begroeven hem, also die bussen leggen souden, als men dat plecht, daer men wat winnen wil. Ende alsmen aldus onledich was, so liepen die Stalbroeder door dat lant, ende nament al, daer sy by conden comen, ende en saghen niemant aen, vrient noch vyant, Kramen, noch Goeds huys, ende sy scheynden die Kerck int *Wael*, ende waren sonder hoede, ende meenden niemant en mocht hem deren, ende hadden veel tenten ende paveljoenen langes de Leckendyck opgeslagen, ende hadden luten ende hackberden, ende veel ander snarenspuls mede gebracht, ende vinckentons ende scaecspelen, ende scaetsen, ende so veel anders, dat the veel waer the scriven.

Hoe die van Utrecht dat gewin op die Vaert badden.

XXXIII. Item des Saterdaghes na sinte Victoers dach hadden die van Utrecht al die Stalbroeders ende Ruters van Amersfoerd ende van Montfoerd binnen die Stat, ende die klock wert geslagen, also dat alle die Burgers uyt mosten, die niet dienst vry en waren, ende die hoer jaren hadden, om die Vaert

the

the ontsetten, ende sy vergaderden by die gallich al dat volck, ende men had veel scouwen rede, daer dat volck in varen soude, om dat sy niet moede en souden werden. Ende also ginghen veel Burgers ende Ruters aen beyden syden van den Ryn, tot dat sy waren tusschen die galghe ende die watermolen op Raven; ende daer toefde men, hent alle dat volck daer vergaderden. Ende doe dat volck alle by een was, doe waren daer aen burghers omtrent XXIV. hondert, ende aen Ruters ende Stalbroeders omtrent elf hondert, ende *Vincentius* van der *Zwanenburch* liet alle dat volck by een komen, ende bestelden dat volck also dat behoert daer men striden wil, ende Jan van Lanscroen had dat banier in der hant. Ende doe dat volc bestelt was, traden sy gemeenlic in die scouwen, ende voeren daer mede by *Wessel* van *Everdinghen* kamer toe, ende traden daer dat lant, ende setten dat volck in battaelgen also dat behoert. Ende een ygelyck was den Ritmeyster gehorich.

XXXIV. Item die Stedehouder hadde veel Hoecks, ende die aen die partye henghen uyt die Hollantsche steden mede by hem, ende die Hoecken hadden geern 't huys gebleven, ende wouden gheern Ruters geloent hebben, die voer hem uytgetogen souden hebben, mer dat en mocht hem niet gebeuren, want die Cabbeljaus gruwelden voer een oploep in Hollant. Aldus is dick gesien, datmen mit onwilligen honden qualyken hasen vanghen kan.

Hoe hem die Hollanders te weer setten.

XXXV. Item doe die Stedehouder dit geseyt wert, dat die van Utrecht so na bi hem waren, ende bi

se sach,

ſe ſach, dat ſy ſtonden in bataelgen, ende hadden hoer banier ontwonden, doe liet hy alle die ſlanghen den vyanden tegen leggen, ende ſcickten die Stalbroeders die van Utrecht te gemoet, ende hi mit dat ander volck ſtonden oock in battaelge, ende die Stalbroeders van die Hollanders waren ſterck omtrent acht hondert. Doe dat die van Utrecht ſaghen, doe ſcickten die van Utrecht hoer Ruters ende Stalbroeders die Hollanders tegen, alſo dat ſy ſcuttergeveerde hielden tuſſchen beyde die hopen, die daer ſtonden. Ende onder dit ſcuttergeveerde ſo ſloech die Burchgrave van Montfoerde Ridder *Vincentius* van der *Zwanenburch*, ende *Willem* van *Wachtendonck*, ende *Dirc* van *Zulen* van die *Haer*, ende ſy bleven Ridder. Ende die Burchgrave had geern geſien, dat *Henric* van *Nyevelt* oock Ridder geworden had, mer *Henric* en woude dat niet doen. Ende als dat ſcuttergeveerde lange geduert hadde, ſo moeſt die minſte hoop wiken, want die Ruters ende Stalbroeders van Utrecht waren ſterck omtrent elf hondert. Aldus weken die Hollantſche Ruters op hoer heer, ende die Ruters van Utrecht riepen mit luder ſtemmen, *Sy vliegen, ſy vlieghen*, ende ſy liepen mit dat geruſt ende gekryſch hem na, ende die banier van Utrecht mit dat heel volck vloghen daer op. Als dit die Hollanders ſaghen, doe ſcoten ſy mit den ſlanghen na die van Utrecht, mer ſy ſcoten veel te hoogh, alſo dat ſy niemant en raecten. Ende dat Hollantſche heer wert vluchtich, ende vloegen aen den nyen Dam, ende lieten al hoer buſſen ende ſchermen ſtaen, ende die van Utrecht volghden hem na, ende ſloegenſe doot, omtrent

XXXVIII.

xxxviii. daer die xxxv. of begraven worden tot Yselsteyn, ende drie tot Vianen. Ende der liep der een deel in de Kil, ende meenden op die weert te lopen, ende die verdroncken al. Mer hoe veel dat daer was, en weet ic nijt, ende sy vinghen der omtrent twee hondert ende twintich, daer veel riker mannen mede waren.

VXXVI. Item die van Utrecht vervolgeden die Hollanders tot den nien Dam toe, ende die Ritmeyster van Yselsteyn wist wel, dat die van Utrecht uyt waren mit der macht om die Vaert te ontsetten, also reet hi uyt Yselsteyn mit xl. gewapent op die avontuer, dat die Hollanders goet coop was, want die Ruters te peerde hielden die van Utrecht staende, also sy die Hollanders op die Ry na quamen loopen, also dat van den Hollanders niet meer doot noch gevanghen en wert, als voorsz is, ende die van Utrecht keerden weder tot der Vaert toe na dat banier. Ende die van Uttrecht wonnen die Hollanders of viii. wimpelen, ende xxxvii. bussen so groot ende kleyn, behalven haeckbussen ende knipbussen, ende veel schermen.

XXXVII. Item als dese slach gedaen was, doe worden alle die bussen ende schermen in scepen geleyt, ende voeren daer mede tot Utrecht mit grooter vreuchden ende blyscappen. Ende doe syse in Tollensteghe brochten, doe worden die bussen op 't lant geset, ende daer waren veel bussen, die op raden stonden, daer dede men se ere aen, ende veel kijnder ghinghen aen die selen, ende toghen alle die bussen allenken uyt Tollensteghe op die Noey al singende vreemde woerden, die ic niet noemen en wil, want

ic daer

ic daer te kleynen man toe bin om die te verhalen, want sy op Heren ginghen, ende alle die schermen worden oock op die Noey gebracht, ende die wimpelen worden boven uyt *Keyserryck* gesteken, ende die * bussen ende schermen bleven lange tyt op die Noode staende, alsо dat dat volck daer groote vroude ende bliscap aen hadden en saghen.

* *Bussen* tormenta sunt. *Schermen* plutei tormentorum. Infra ubi de Vreesvico ab Hollandis obsesso. *Ende doe die bussen, ghebeten cortouwen, ende die slangen geleyt waren, doe schoten sy dick ende menichwerf &c.* Et mox: *ende als dat scherm op ginck, daer die groote bus onder lach, ende sy schieten soude, so liepen die gesellen &c.*

Hoe die wimpelen in die Buerkerck gebracht worden.

XXXVIII. Item op Sinte Martyns avont wert die banclock geluyt, ende dat volck maende ter clock te comen, als men pleecht. Ende doe dat volck omtrent die Buerkerck vergadert was, doe ginck die Processy uyt die Buerkerck, ende haelden die wimpelen uyt Keyserryck, ende brochtense in die Buerkerck, ende hingense daer boven onse lieve Vrouwe ter Noet Goeds, ende daer wert een eerlike misse gesonghen. Ende doe die Processy voer Keyserryck stont, doe namen die Stat dienre die wimpelen in die hant, ende gingen als voer na die Buerkerck, ende daer volgheden doe v. Stat dienre, ende hadden elck een groote toertys in hoer hant, ende daer volgheden doe die schoolkijnder met die Preesterscap, ende doe volgheden die *Borchgrave* van Montfoert, ende Heer *Vincentius* van der *Zwanenburch*, Heer *Sweder* van *Montfoerd*, ende Heer *Willem* van *Wachtendonck*, Heer *Dirc* van *Zulen* van die *Haer*, ende *Heynric* van *Nyevelt*. Ende doe volgheden die Overste te weten *Jan* van *Lanscroen*, ende *Bernt* van *Everdinghen*, die geset was in *Roedolf* van *Nyevelts* stede Borghermeysters, *Herman* van *Zyl*, ende *Matheus Coevoet*, die geset was in *Jacob* van *Amerongens* stede, ende *Jan* van *Over de Vecht* ende

Steven

Steven van *Zulen* Overste Oudermans van den ouden Rade, *Eerst* van *Drakenborch* ende *Beernt Proeys* Burgermeesters van den ouden Rade waren uyt der Stat als voersz is, ende elck Overste hadden hoer * sulveren kovels aen. Ende doe volgheden die drie Camelaers,

C

* *Covel*, puto, utrumque est, & pileus, seu tegmen capitis, & pallium, quod ambit humeros, ὠμόφορον, ut du Cange ait ad Ann. Comnen. *lib.* 7. *hist.* Consules Ultrajecti, Camerarii, & qui præerant Collegiis artificum Decani duo primarii, prodibant pallio ejusmodi, distincto nolis argenteis, festo die & solenni. *Togas* vocat *argenteas* Lamb. Hortensius *lib.* 7. *hist. in fin.* Sed *togas* improprie. Humeralia erant potius, quæ & collum ambientia superducta iis aut annexa. Forma in veteri tabella est, quam Lectorum oculis exhibui *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 31. De nolis etiam Lappius ad Hortensium *d. loc.* Alibi tamen legi laminis argenteis, aut si mavis segmentis, non nolis obducta hæc. Vidi Lappium in adversariis ex Adversariis viri nobilis Herberni van Amstel van Mynden van Ruweel notasse verba hæc, quæ sequuntur: *Elck gilde hadde twee Oversten, die noch syn, die plagen Oudermans te heten, ende plagen mede te Rade te comen &c. Die twee van dese gilden Oversten plachmen te heten Heer Overste Ouderman, ende dat waren de vier Overste met de twee Burgermeesters van Utrecht. Dese droegen in alle statien, te weten alst processie generael was, Covels aen haren hals met silvere loveren, seer cierlyck gemaeckt ende beslagen.* Scabinis datas etiam cappas sed absque ejusmodi ornamentis in Actis est Trajectensibus ad Ann. 1492. *s'Vrydachs voer Bartholomei: Item so sullen die* XII. *Schepenen covelen hebben.* Viatoribus etiam dabat urbs, & vulgo famulis suis heri, ut in Actis Ann. 1455. *Item en sullen hem niet meer dan ses man van onsen borgeren of ondersaten te samen cleden mogen, noch geen en sel meer cleder geven ymant te dragen, het sy tabbert of covels, dan sinen Dienres, die hy daghelicx in sinen cost heeft.* *Cappas* dixi. Nam & *cappa* est idem quod toga. Th. Walsingham ad Ann. 1204. *Capta est etiam civitas Andegavensis à Guilielmo de Rupibus, ducente milites suos armatos sub cappis, velut fuissent mercatores ad nundinas accedentes.* Concilium Albiense apud d'Achery *to.* 2. *Spicileg. cap. ult. Et quoniam ex cappis rotundis, quas Judæi portant communiter, honor vehementer confunditur clericorum, qui cappis rotundis ex more utuntur &c. duximus statuendum; ut Judæi aliqui deferre cappas rotundas de cætero non præsumant, sed cappas portent de cætero & deinceps manicatas, ita quod manicæ longæ sint adeo sicut cappæ, nec in eisdem manicis plicatura sit aliqua atque ruga.* Vid. *d. lib. de Nobilit. d. cap.*

laers, te weten *Jan* van *Zyl*, *Peter Trinde*, die geset was in *Jan* van *Ameronghens* stede, ende *Zweer* de *Voecht*, ende sy hadden oeck hoer sulveren kovels aen, mit meer ander goeder mannen ende Burgher, die ic niet al en noem, om kortheyt te scriven, Ende brochten dese neghen wimpelen aldus in die Buerkerck mit grooter vrouden ende blyscapen, ende offerden seer eerweerdeliken op dat outaer onder die misse. Ende die meeste deel van dat volck, dat in die Kerck was, dat offerde oock mede.

Hoe Bernt Parderin gevanghen wert.

XXXIX. Item omtrent sunte Willeboerts dach vinghen die van Yselsteyn tot Jutfaes enen geheten *Bernt Parderin*, ende was een licht klant, ende was een voerlooper in Utrecht, want wat niemant doen en dorst, dat dede hy geern, ende hi had mede geweest in den Haghe, daer hy veel quaets gedaen had, ende hadde Leyden helpen beclimmen. Aldus waren die van Yselsteyn hem seer hert, ende pynden hem alle daghe, ende seyden hem, dat hi twee hondert Rynsche gulden geven most, of sy wouden hem in den Haghe senden. Doe *Bernt* dat hoerde, doe was hy qualic te vreden, ende seide, dat hy een arm knecht waer, hy en mocht dat niet geven, mer hy woude syn huysfrou geern ontbieden, ende segghent hoer, of sy enighen raet wiste, ende dat sy mit *Jan* van *Lantscroen* spreken mocht, of hy zyn soudy krygen mocht, die hem die Stat van Utrecht sculdich was. Ende *Bernts* wyf quam tot Yselsteyn voer die poort, ende *Lambert Millinck* die Ritmeyster ginck tot *Bernts* wyf, ende seyden hoer, dat sy twee hondert Ryns gulden voer hoeren man geven

geven most, of hy wonden in den Haghe stenden. Ende *Bernts* wyf seyde, sy en hadde so veel gelts niet, ende sy en wist dat oock niet te krygen, mit meer woorden. Mer sy boet XL. Ryns guldens, ende sy sceyde daer mede van den Ritmeyster. Ende *Bernt* wert alle daghe gepyndt, ende hi en vernam geen troost van Utrecht. Aldus bat hi den Stocmeyster, dat hy doch den Ritmeyster seggen woude, dat hy tot hem comen woude, hy soude hem geern spreken. Ende die Ritmeister quam tot *Bernt*, ende vragede hem, wat hy woude. *Bernt* seyde, Heer Ritmeyster, ghi laet my seer wee doen, ende ic en heb u niet the geven, mit meer woorden. Mer *Bernt* seyde, wildy my een remissy werven aen den Stadhouder van Hollant van dat gheen, dat ic in den Haghe ende tot Leyden misdaen mach hebben, ende wildy niemant doot laten slaen, ende my quyt geven van dese vangenscap, ic wil u *Souwen* huys van *Ryn* leveren, mer ghy moet my vyftich knechten mede geven. Doe dit die Ritmeyster hoorde, doe vraeghede hy *Bernt*, hoe hi dat bestaen woude. *Bernt* seyde, dat hi een gat wiste in den kelre, dat mit losen steen toegeleyt was, ende was mit slyck besmeert, ende seyde voort, dat hy mit een scuytgen over die graft varen woude, want die waker sat op die ander syde, daer dat gat stont &c. Mitten kortsten die Ritmeyster loofden *Bernt* dat te doen, dat hi begeert hadde als voorsz is, ende die Ritmeyster nam vyftich knechten mede, ende trat mit Bernt uit na *Souwen* huys des Woensdaghes na sunte Katharinen dach, ende vonden alle dinck also als *Bernt* geseyt hadde. Ende

dat was enen bysteren nacht van reghen ende van wynde, ende ontrent een ure na middernacht quamen sy doer dat gat, ende ginghen voert in die plaets, ende die saeldeur stont open. Doe ginghen sy in den sael, ende saghen in die koken, daer sat die knecht, ende Heer *Jan Jacobssen* die Pastoer van Jutfaes noch by den vier, ende *Bernt* mit syn geselschap seyden, *Goeden avont, heb dy niet the eten*, ende vingense al op hoer bedde, die op dat huys waren, ende daer was XII. ende sy bonden hoer handen, ende ginghen doe sitten drincken ende eten. Ende doe dat gedaen was spolieerden sy dat huys, ende stakent aen, ende berndent.

XL. Item op onser Vrouwen avont *conceptio* sat *Bernt* voersz tot *Hagesteyn* op die kercktoorn, ende dronck mit die buer, ende seyde, Hy woude the Romen gaen, ende wachten syn wyf daer, die soude hem wat brenghen. Daer en tusschen quamen drie Stalbroeders van die Vaert, ende ginghen op den toorn, ende seyden: *Bernt gy moet wat mit ons gaen, wy moeten u wat spreken*, Bernt seyde, *Geern*, ende stont op, ende ginck mit hem, ende sy brochten hem op dat Blochuys aen die Vaert, ende voerden *Bernt* van stonden aen tot Utrecht, ende *Bernt* wert van den selven avont by toertsen gevierdeelt, ende voer elcke poert een vierendeel gehangen.

Item die dat regement hadden binnen Utrecht, die lieten maken een blochuys in der Stat, also ment setten soude op die Vaert, als gesciede. Ende daer was te mael veel houts aen, doe dat rede was. Ende sy voerdent uyt ende settent aen die *Vaert* op Gildenburch.

Hoe

Hoe die drie Steden van Overyssel haer Raets-vrienden schickten aen den Bisscop ende aen der Stat van Utrecht.

XLI. Item die drie Steden van Overysel hadden vernomen, dat die Gescictens gecomen waren van den Hertoch van Oestenryck, die van weghen des Stat van Utrecht daer gewoest waren, ende hadden oock sunt by den Bisscop niet geweest om te achtervolgen die punten, die die van Utrecht van den Hertoch voersz mede gebracht hadden. Aldus scickten die drie Steden hoer Raets vrienden aen den Bisscop, ende quamen tot Wyck omtrent sunte Katherinen dach, ende gingen tot den Bisscop, ende seyden, hoe, ende wat, ende waerom, sy uytgesent waren van horen Steden, dat al liep om, of sy wat goets mochten doen, daer rust ende vrede of komen mocht tusschen die ghene, daer nu dese groote onvrede geleghen in is. Ende die Bisscop hietse vreendelicken wellekom, ende daer worden alle die punten verhaelt, die in dat hoghe Hof versproken waren &c. Ende dese goede mans van Overysel toghen tot Utrecht, ende presenteerden hem daer, of sy wat goets mochten doen, ende reden over ende weder over, ende deden grooten arbeyt. Ende doe sy aldus drie of vier reysen over gereden hadden, doe begeerden die van Overysel, dat dien Bisscop die van Utrecht geleyde geven woude, als hy dede, ende die van Utrecht scickten *Wernaer Braem*, ende *Tyman Ysbrantsen*. Ende doe sy by den Bisscop quamen, doe seyden sy wat hem mede gegheven was van der Stat van Utrechts weghen

den Bisscop te seggen, ende dat waren drie punten. Dat eerste punt was, also die Bisscop hadde laten verbieden, dat niemant die int Sticht geseten was die van Utrecht eenighe provande toebrocht op hoer lyf ende goet. Dat ander punt was, dat die Bisscop den Heer van Yselstein van hem setten soude. Dat derde punt was, dat die Bisscop die sloten, die int Sticht waren op dese syde der Yselen, besetten soude na inhout des Lantbriefs. Ende alle die punten en meenden sy niet, die sy aen den Hertoge voersz vervolget hadden, als voersz staet, ende seyden mede, waert sake dat dit die Bisscop doen woude, so hoopten sy daer wel wat goets in te doen.

XLII. Item die Bisscop antwoorde op dat eerste punt, also hy dat gebod had laten doen, dat men die van Utrecht geen provande toe en soude voeren, dat en mocht hy niet laten ondoen, ten waer by wil ende consent des Hertogen van Oestenryck, ende seyde mede; Wordet vrede, so is dat gebot of. Item op dat ander punt als dat hi den Heer van Yselsteyn van hem setten soude, dat en woude hy niet doen, want die van Utrecht hielden sijn vianden op, die syn vianden geworden waren in brieven, als *Willem* van *Wachtendonck*, ende meer anderen, die dat Sticht geroeft ende gebrant hebben, ende seyde mede, die van Utrecht wouden wel van hem gedaen hebben, mer sy en wouden niet weder doen. Item op dat derde punt, als dat hi die sloten besetten soude na uytwysinge des Lantbriefs, daer op seyde hy, dat hy dat geern doen woude, hoe neer dat dat gesoent waer, ende hy geerde den

* Lant-

* Lantbrief te houden in alle synre macht; indien datmen hem den selven brief wederom houden woude. Ende seyde mede, dat hem dat vreemt dochte, dat die van Utrecht die punten heel achter lieten bliven, die sy aen den Hertoghe vervolget hadden, daer sy so groot goet om verteert hadden. Waert sake dat die punten te groot of te swaer waren the doen, hi woude daer geerne toe helpen raden, dat sy verlicht mochten warden, op dat dat Sticht niet verderft en worde, ende seyde mede, waert sake dat die van Utrecht schicken wouden aen den Hertoge, hy woude syn Raden oock geern schicken; ende besien, of men die punten verlichten mocht, aen hem en soude niet gebreken, indien dat daer rust ende vrede of comen mocht. Aldus reysden die van Utrecht weder t'huys, ende sy en quamen niet weder, ende die goede mans van Overyssel hadden veel arbeyts, ende grooten kost gedaen om niet, ende sy namen oerlof aen den Bisscop, ende reysden weder te huus. Ende also die Bisscop die Gescickte seyde, of die van Utrecht scicken wouden aen den Hertoghe, om of men die punten verlicht mocht krigen, als voersz is, daer die van Utrecht op antwoorden, dat sy daer geen beveel af en hadden, mer woude myn Heer scicken syn Rade binnen Utrecht, sy wouden hem geleyde verwerven, als sy deden. Ende die Bisscop scickte *Jan* van *Zulen* van *Natewis*, ende *Eerst* van *Merten*, mer die van Utrecht gaven hem veel scoonre woerden, daer niet na en volghede, ende seyden voer die Meent, hoe geern dat sy vrede hadden, mer sy en meendent niet, want sy vervolgheden seer om een van de sonen van

* Vid. *lib. 2. de Nobilit. cap.* 47.

Cleve the hebben binnen Utrecht. Want altyt alst so verre was, dattet vrede worden soude, so sochten sy cleyn ofte groote dingen, daer sy dat mede omstoten mochten, want die Burchgrave mit die gene, die dat regiment hadden, die en wouden ghenen vrede hebben, want sy bleven altyt op die drie punten staen, als voersz is, mer sy en dorsten dat voer die Meent niet liden. Ende oock so versierde men veel loghen, daer men die Meent mede te vreden hielt, ende sonderlinge doe men op die Vaert trecken soude, ende ontsetten die. Doe stont daer een Priester, ende was een verlopen Munnic, ende placht een * Jacobyn te wesen, ende is nu een Meyster, ende heet Her *Raffcaert* in die wandelinge, om dat hy syn misse so draey doet, dat alle man van hem verwondert, ende dese man seyde, dat die Bisscop doot was. Ende dat gerucht quam onder dat gemeen volck, ende dat volck tooch te williger uyt. Ende desen Heer *Raffcaert* had dese loghen ende deser ghelyc dic geloghen, want hi vermat hem een Astronomus te wesen, daer mede bedrieget hi dat volck.

* Vid. *ad Rationar. anl. & imp. Carol. Andac. n.* 3.

XLIII. Ieem die van Utrecht ende die van Amersfoort waren omtrent ses hondert man sterck, ende toghen uyt des Manendaghes des nachts na onser Vrouwen dach *conceptio*, ende hadden hem geleyt in die bogaerden voer *Neerden*, ende hadden drie mans toegemaect als Vrouwen, die ter merct brengen wouden eyer ende botter, ende daer was een wyf mede, die hielt die woorden tegen den Poertier, eer die poert op was, ende die poert wert opgedaen. Ende doe grepen dese toegemaecte vrouwen den Poertier, ende staken hem syn keel of, ende de-

den hoer vrienden een teycken, alſo dat ſy aen quamen loopen, ende liepen in die Stat, ende ſloegen al doot dat op die ſtraet was van mans, ende liepen voort in die Kerck, ende ſloegen daer vier in die Gaerncamer doot, ende twee ſloegen ſy doot op dat heylige graff, ende dat beelt wert mede geſteken, ende was mede ſeer bebloet van die dooden. Ende nu is geſeyt, dat dat beelt gewaſſen wert, mer dat bloet en koſtmen niet of krygen. Ende ſo als der doot geſlagen wert in die kerck ende op dat Kerckhof der was XVII. ende in die Stat op der ſtraet ſynder doot geſlagen XXI. als my geſeit is. Ende ſy quamen in Naerden des morgens tuſſchen acht ende IX. uren, ende ſy vingender twee hondert, daer die ryckſte niet of en mocht geven drie pont groot, want die ryckſte Burgers waren the *Deventer* ter merckt, ende die bagynen binnen *Neerden* holpen'er veele wech. Ende doe die van Utrecht *Neerden* aldus in hadden, doe begonmen die kiſten te beſien, ende een ygelick beſtont te plonderen ſyn beſt, ende ſy bleven in *Neerden* van des Manendaghes ſmergens hent des Woenſdaghes ſmergens, ende ſy namen der kercken kleinnoten al, ende namen oock, dat in dat Beghinen clooſter was. Mer die beghinen hadden die Sebory mit dat weerdighe heylige ſacrament in een tonnetgen gedaen, ende haddent gegraven in die eerde. Ende die ghene die *Neerden* hadden gewonnen, die ontboden tot Utrecht, dat men alle die waghen, die ſy krigen mochten, tot *Neerden* ſoude ſenden, om dat goet daer op te laden alſt geſciede. Ende hadden oock veel waghen uyt dat lant, die ſy al vol geladen hadden,

den, mer sy en mochten al door dat veen niet also geladen, want dat gerucht dat quam binnen *Neerden*, dat die van *Amsterdam*, *Muden*, ende *Weesp* quamen mit groot volck, ende wouden *Neerden* beleggen, bent die gemeen Hollanders aen comen mochten. Aldus haesten die van Utrecht ende van Amersfoert uyt *Neerden* the comen des Woensdaghes smorgens daer na, dat sy te *Neerden* gecomen waren, ende mosten veel goets laten staen binnen *Neerden*, ende op den wech, ende lieten oock veel wagen staen, ende reden mit peerden ewech. Ende daer was een Stalbroeder van Utrecht, ende hadde veel gelts in syn hosen gesteken, ende om syn lyf, dat hi niet ewech en kost comen, ende dien kregen die Hollanders, ende sloegen hem doot, ende kregen veel gelts weder, dat op den wech bleef staen, dat die van Utrecht niet mede krigen en mochten. Aldus sceyden die van Utrecht uit *Neerden*, ende haddent daer seer qualic gemaect, ende sy en ontsagen Godt noch niemant.

Hoe Waghningen ingenomen wert.

XLIV. Item die Ruter van Amersfoert the peerde ende te voet toghen des Vridages nachts na sunte Lucyen dach door dat wout, ende quamen des Saterdaghes smergens voor *Waghningen*, ende die poert wert hem opgedaen, also alst versproken was, ic en wil niemant nuemen, ende daer en wert niemant misdaen van die ghene die daer in waren. Ende die ruter van Utrecht ontrent twee hondert peerden sterck reden des selven Saterdages smergens omtrent VIII. werven verby *Renen*, ende reden voert binnen *Wageningen*, ende hieldent in, ende besettent

tent mit Ruter. Ende niet lange hier na so wert *Wageningen* gespyst uyt *Emmeric*. Ende binnen * *Wageningen* stonden op dat pas niet meer dan VII. of VIII. husen, mer daer waren wat loedsen opgeslagen, alsoalst korts gewonnen was van den Hertoge van Cleve, ende den Maerscalc van Oestenryck.

Hoe die Stedehouder in Neerden quam.

XLV. Item omtrent den XXIV. dach in December quam Heer *Joost* van *Alleyn* Stedehouder in Hollant, Heer *Jan* van *Rans* † Marcgrave van Antwerpen, *Petyt Salezaert* Ridder, ende was uit Vrancryck, *Jan* de *Blanc* ende *Houtyn*, ende waren uyt Engelant. Ende dese vyf Cappeteynen hadden by hem tusschen vier ende vyf duysent man, dat al ruter waren, ende daer waren wel vier hondert vijlre boeven, of vyf hondert, die dat volck na volgheden, die geen soudy en hadden, dan om lopen te scumen, ende nergens niet te laten, ende quamen mit dat volck binnen *Neerden*, ende sloegen hem daer neder.

Hoe Emenesse gewonnen wert.

XLVI. Item als die Stedehouder mit dit volck tot *Neerden* lach, ende die ander Cappeteynen voersz. doe scickten die van *Emenesse* aen die geen, die tot Neerden lagen om the verdingen, dat men hem geleyde geven woude, alst gesciede. Ende die van

* Vadam vocat Tacitus, cujus incolæ cum Hollandis, qui cum onerariis Rhenum ascendebant, multum essent infesti, Maximilianus Joannem Clivensem, Joannis Ducis filium, qui grassationes coerceret, cum exercitu eo misit. Cives milites que, qui oppidum defendebant, cum semel iterumque rejectis oppugnantibus fortissime restitissent, nec vel sero mitteretur, quod expectabant, subsidium, commeatu destituti tandem oppidum dediderunt Ann. CIↃ CCCC LXXX. Pontan. *lib.* 10. *hist.* Joannis utriusque meminit Auctor infra *cap.* 54.

† Vicarius hic Marchio. Proprie enim Marchiones Maximilianus & Maria ejus conjux Caroli Audacis filia, Principes Belgii. Jac. le Roy, *notit. March. sacr. imp. lib.* 1. *cap.* 9. Vid. *infr. cap.* 53.

van *Emenes* wert geeyschet enen cleynen penninck toe gheven, als versproken was, ende daer voer woude die Stedehouder hem lieden bescermen voor die van Utrecht, ende diet mit hem hielden. Ende doe die van *Emmenes* hoerden, doe seyden sy, dat sy 't hoer buer ende vrienden the kennen gheven wouden, ende begeerden VIII. daghen hoer beraet. Doe wert hem weder geantwoort, dat dat niet wesen en mocht, mer hem wert twee daghen hoer beraet gegheven, ende hem wert mede geseyt, dat sy binnen die twee daghen hoer antwoert geven souden, of dat sy tot hoer vier ende keersen sien souden. Ende hier sceyden die van *Emenes* mede van *Neerden*. Ende doe die Gescickten die gemeen buer dit the kennen gaven, doe was daer een deel van die buer, die dat wel gedaen hadden, dat geen, dat hem tot *Neerden* voergeleyt wert, want dat redelic was. Ende een ander deel van die bueren seyden, dat hem nutter docht wesen, dat syt die Stat van Utrecht eerst te kennen geven wouden, als sy deden. Ende die van Utrecht deden die van *Emenes* mede hondert Stalbroeders om hoer Dorp te helpen bewaren. Doe dat die Stedehouder hoorden mit syn medewerckers, doe overdroeghen sy, dat sy *Emenes* stormen wouden, als sy deden. Ende sy toghen uyt *Neerden* mit dat volck, ende waren sterck tusschen vier of vyf duysent man, ende sy ginghen *Emenes* tot vier steden aen, ende sy wonnent mit macht, want'et niet gevroren en was, ende sy sloeghen der veel doot van die Buerlude wel omtrent . . . . . ende XC. Stalbroeders, ende die Hollanders lietender vyf doden, ende sy plonderdent, ende sy stakent

aen,

aen, ende berndent al op vier huysen na of vyf. Ende dit gescieden op sunte Thomas dach te vier uren na den eten, ende sinen dach was op enen Vridach, ende toghen weder binnen Neerden.

XLVII. Item opten heyligen Kersavont hier na tooch die Stedehouder uyt *Neerden*, ende berndé *Baern* ende *Soest* al op, dat daer niet veel en bleeff staen, ten waren cramen of daer dat heylige oly was. Ende die buer van dese twee Dorpen waren al gevlucht binnen *Amersfoert*, alsso dat daer niemant gevanghen noch geslaghen en wert. Ende die Stedehouder mit dat heer togen weder binnen Neerden.

Hoe die Joncker van Cleve binnen Utrecht quam.

XLVIII. Item Joncker *Enghebert* van Cleve quam tot *Amersfoert* des daghes voor Kersavont, ende brocht mit hem Heer *Reynaer* van *Broeckhuisen*, Heer *Dirc* van der *Horst*, uyt die *Vest*, ende *Wessel* van *Belo* Heer Janssen, ende had omtrent xxx. peerden, ende bleef enen nacht binnen *Amersfoert*, ende op den Korsavont reet hi uit Amersfoert, ende reet tot Utrecht, ende die ruter van Utrecht ende van Amersfoert geleyden hem over die hey, ende hadden te samen omtrent drie hondert peerden. Ende doe sy quamen aen den berch doe sagen sy dat die Hollanders *Baern* bernden. Doe vraeghedén die Joncker van *Cleve*, wat dat daer bernden, ende wie dat dat dede. Doe wert hem geseyt, dat dat die Hollanders waren, ende bernden int Sticht. Doe seyde die Joncker, dat hi die Hollanders hoer veren noch wel corten soude, dat sy so ver niet vliegen en souden. Ende dese woerden gescieden aldus als my geseyt is. Ende die Joncker van *Cleve* mit die

Ruter reet voort na Utrecht. Ende die Burchgrave van Montfoerde, ende die Overste mit een deel Burgers waren den Joncker tegens gereden ende gegaen op die *Bilt*. Ende alle den Steenwech langes stonden oock veel Burgers. Aldus brochten sy den Joncker van *Cleve* binnen Utrecht, omtrent des avonts the vier uren, ende brochten hem op des Bisscops Hof mit grooter vrouden ende bliscapen. Item den heyligen Kersdach was op enen Dynsdach anno LXXXI.

Hoe die van Utrecht die nederlaghe hadden in den Westbroeck.

XLIX. Item op sunte Stevens dach toech den Stedehouder mit die Cappeteynen voorgenoemt, ende hebben tusschen de vier ende vyf dusent weeraftiger man by hem, ende berndt *Westbroeck* al te samen, behalven die cramen ende daer den heyligen oly was, ende die Cappeteynen hadden hoer volck aen drie heeren gestelt, daer dat een Heer den brant af voerden. Ende doe dit geruchte binnen *Utrecht* quam, doe sloeg men die banclook, ende die Borgers ende die Ruters liepen uyt na den *Westbroeck*, sonder ordenancy, wie dat eerst gelopen kost, dat was die vroomste als hem docht. Ende als die van *Utrecht* genaecten den *Westbroeck*, so versamenden sy hem, ende wouden die Hollanders aentasten, daer sy stonden opt veen, ende die van Utrecht en sagen daer niet dan een heer van den Hollanders, ende die van Utrecht traden tot hem, ende *Aernt Ruys* had dat roey Peljoen in die hant. Ende doe sy op dat veen quamen, doe saghen die van Utrecht die twee ander heeren. Doe riep *Aernt Ruys*, *Weer-*

Weerom, Weerom, dat volck is ons te groot ende te veel. Doe seyde die Ritmeyster *Vincentius* van der *Zwanenburch*, *Laet ons blíven staen, want vliegen wy, wy syn daer alle doot of gevangen om*, mit meer woorden, die hy seyde: Mer wat hi seyde, dat en mocht niet baten, die Burgers en gaven de vlucht. Doe dat die Ruters sagen, doe namen sy mede de vlucht, ende liepen weder na Utrecht waert. Ende die een seyt, dat *Aernt Ruys* dat Pesjoen wech werp, ende die ander seyt, dat hy 't ontwee souerden. Ende doe dit die Hollanders saghen, doe vervolgheden sy die van Utrecht, ende sloegen sye doot tot *Scolpen* toe, alſo dat daer veel dooden bleven van Borgers ende Borgers kynder, Ruters ende Lantlude, also my een goede Vrou geseyt heeft, die die doden besien had, want sy horen man twee daghen lanck gesocht hadde onder die doden, dat daer waren tusschen . . . . doden, die sy gesien hadde. Ende die Jacobynen, die Minrebroeders, ende die * Lollaertges die brochten die doden by een, ende der wert der veel begraven int Westbroeck, die also seer gewont waren, dat mense niet en kende. Ende daer wertet op een tyt in een kuyl geworpen omtrent XL, ende daer na werter noch veel begra-

* Libitinarii, vespillones, quorum certum erat corpus, viles homines, & abjecti, qui velut mortuos plangentes, lugentis quendam edebant sonum. Unde & nomen plateæ, in qua plerique habitabant, Ultrajecti *de Lollestraet*. Fuere alioquin ejusdem nominis tunc etiam hæretici. Joann. Hocsemius *hist. Leodiens. ad Ann.* 1309. *Eodem anno quidam hypocritæ gyrovagi, qui Lollardi sive Deum laudantes vocabantur, per Hannoniam & Brabantiam quasdam mulieres nobiles deceperunt.* Et quia passim hi censi ut περιτρίμματα τῆς γῆς, vulgo etiam nuncupati sic homines nullius pretii. Chron. Windesem. *lib.* 2. *cap.* 41. *Qui hujusmodi fratres devotos à mundo tunc despectos tanquam Lullardos reputabant.*

begraven int Westbroeck. Ende die doden, die men kende, of die so seer niet gewont en waren, dat mense kennen mocht, die worden binnen Utrecht gebracht, ende worden geleyt op die *Noey* beneven een, als visschen op een banck &c. Lieve vrienden merckt, hoe dat onser God groote bliscap ende vroude in liden verkeren mach in corter tyt, want doe die van Utrecht die goede reyse hadden des Saterdaghes na sinte Victoers dach op die Vaert, als voersz is; doe brochten sy die bussen ende schermen op die *Noey*, ende lietense daer staen VIII. daghen lanck, ende hadden daer veel vrouden mede als voersz is. Nu comen die goede mannen ende vrouwen, ende sien op die selve Stede so groot lyden ende bedroeffenisse. Ende een ygelick haelden horen man ende kynder, ende voert die hem naeste was, ende brochtense ter eerden. Ende men mistender noch wel boven dese doden voersz tusschen vyf ende ses hondert man, so Burgers, Ruters, ende Lantlude, die gevanghen of doot waren. Ende der wernder gevangen omtrent vyftich, ende dat men der luden soo veel misten, dat quam aldus by. Doe dese slach gescieden, doe wast gevroren, datmen over dat veen wel gaen mocht. Aldus bleef daer veel volcks in die wiken int veen, ende in die weteringen, die daer meenden over te lopen, mer sy braken daer in, ende verdroncken, of sy storven van koude doot, also die nacht aenquam. Want dese slach gescieden omtrent te vier uren des avonts, ende oock bleefster veel doot, die een luttel gewont waren, ende hadden hem geborghen in hegghen, die hem doot bloeden, want sy heet gelopen waren,

ren, ende vercouden daer weder op. Hadden die van Utrecht des nachts Vrouwen uytgesent om die gewonden te helpen, dat soude menich man syn lyf gebaet hebben, want dat was enen couden nacht, ende 'et vroos hert. Ende daer wasser mede uytgelopen tot XIII. of XIV. jongens out wesende XV. of XVI. jaer, dat Burgers kynder waren, ende die worden oock doot geslagen. Ende die Ritmeyster voersz quam des nachts voor die poort, ende hi wert ingelaten, ende al dat meeste deel van die van Utrecht, die ontliepen, die lieten hoer hernes ende weren achter bliven, ende quamen also the huys lopen, ende veel vrouwen brochten hoer man elcx die een op een kroeywaghen, die ander op karren, also dat men veel jammers aen die vrouwen sach, God betert, ende die mans worden op den derden dach ingebracht, daer die twee Borgers of waren, ende sy kregen hoer kerckrecht, ende storven doe. Ende daer bleef doot *Bernt* van *Everdinghen* Burgermeyster, ende *Aernt Rwys* Borgermeester van die * Vyven, *Steven* van *Zulen* overste Ouderman, *Jacob Sloeyer*, *Aernt* van

* Quinqueviri magistratus, qui inquirebant in delinquentes, noctu urbem perrerrabant, maleficos, siquos nacti, conjiciebant in carcerem; interrogabant per tormenta, quietem publicam procurantes, & ne qua fieret adversus cives aut magistratum coitio. Hortens. *lib.* 1. *hist. Aliis hoc magis placebat, edicto cavendum capitis periculo, & bonorum publicatione, nequis novarum rerum author in civitate foret: dandum Quinqueviris capitalibus negotium, ut unum aut alterum ex seditionis concitatoribus arreptum in vincula ducerent, haud dubie quieturos reliquos.* Idem *lib.* 3. *hist. Cumque his, aliisque, criminis suspicionem à se avertere niteretur, in carcerem à Quinqueviris ducitur, ut de ea quaestiones tormentis haberentur.* Idem *d. lib. Decernitur ilico à senatu quaestio, mandaturque Quinqueviris, ut ea primo quoque t[illegible]ore ex captivo tormentis habeatur.* Ex Actis Ultrajectinis Ann.[illegible]5. *des Vrydachs na sunt Willeboerts dach den* IX. *Novemb. Item want Joost van den Bosch, Hubert van Zyl, Jan Mol, Jan Hermanssen*

Amerongen, *Claes* van *Zyl*, *Dirc Hubertsen*, *Matheus* de *Craen*, *Willam* van *Roeyen* die snider. Dese personen waren seer quaet Bisscops.

L. Item

manssen scoemaker, Zeger Harmenssen Visceper, Wilger Geryt van Hollantssoen, mit haer medewerckers waickstoringe gedaen, ende den Viven mit hoer Dienres en Donderdage s'naehts lestleden geweldichliken overvallen hebben, seggende, dat sy willige waicke waicten, ende mit toortsen langes der straten liepen buyten consent &c. Meretrices etiam observabant, ne alio se conferrent quæstus causa exercendi, quam in locis concessis. Ex Actis Ann. 1452. *Des Vrydags na Sint Jans dach te midsomer wert ter klocken uytgekondigt: Die Raet van der Stadt laet weten ende gebieden allen gemenen ende lichte wiven, so waer die binnen onser Stat woenaftich syn, dat sy binnen* XIV. *dagen naestcomende mitter woen varen, ende mitter woen bliven, in afterstraten, die aen onser Stat mueren uytgaen &c. En waert dat sy buten den afterstraten in enige andere buerschappen ofte straten ginghen in gelaghe, ofte buten hoere straten bleven after der negender ure in den avond, so mach men hem afpanden by den Viven, ofte by onser Stats dienaers haer overste kleed, alse dicke als men sy breukich vint.* Semestre ipsorum imperium. Qui ordine ex iis primus Consul dictus *van den Viven.* Sic in Actis Ann. 1454. *Vive van den yersten halven jare, Jan de Wael, Gysbert Thomassen, Dirc Hack, Dirc van Zulen, Jacob van der Horst, Henric van Alsen. Die Vive van Sint Jacob tot Lichtmisse toe, Jan van der Horst, Jan van Oudewater, Gysbert van Herdelyn de jonge &c.* Ex Actis Ann. 1446. *Henric van Masse, Borgermeyster van den Viven, Henric van Malsen, Bertelmeus Schot &c.* Ex Actis Ann. 1498. *Scepene, Rade, ende Oudermans hebben den Vive vant voor half jaer verleden toegevoecht elcx voor syn pensy ende arbeyt te hebben* XII. *Rynsgulden, en den Borgermeyster* XV. *gulden. Die Vive vant na half jaer sellen desgelycx hebben &c.* Quorannis ergo duo. Et hinc duorum mox mentio *cap.* 62. *Dit geschied anno* LXXXII. *op onser Vrouwen avont te Lichtmisse. Item Jan van Mas ende Zweer van Zulen Burgermeyster van die Vyven.* Erat truncus in carcere, seu pyxis, in quam quisque ad solatium captivorum eleemosynam demittebat. Hujus claves habebat Consul. Nec licuit aperire eum eo invito. Ex Actis Trajectensibus Ann. 1445. *Des Donderdachs na Conversionis Pauli: Item so sal die Steenwaerder geen bewint hebben van der gevangen busse, mer die Burgermeyster van den Viven in der tyt sal die slentel hebben totter gevangen behoef, ende tot allen tween dagen of drien ten langstendie bussen op doen by hem selven, of enich der Viven, synre Vennoten, ter armer gevangen behoeff.* Duravit magistratus hic usque ad Ann. 1528. quo Carolus V. eum sustulit, potestate ipsius omni translata ad Prætorem. Hortens. *lib.* 7. *hist. in fin.*

L. Item des Saterdages voer sunter Nicolaes dach was nijt veel koorns op die mercket, ende die vercopers wouden dat koern duer geven, of sy wouden haer sacken toeslaen. Dit verdroot die Overste, ende lieten alle dat koorn, dat op die merket was in † *Keyserryck* draghen, ende verkoftent daer by half scepelen, ende een ygelick en beurde niet veel daer af, alse dat dat ghemeen volc ende die vrouwen liepen bysonder screyen ende kermen, ende hadden gheern broetkoern gehadt. Doe was daer een oude vrouwe, ende woonde in die *Mersegarst*; ende profeteerde alst scheen, ende seyde, *Ghi vrouwen ende lief kynder, hout u niet te qualic, ende schreyt niet, want die tyt sal corts comen, dat ghi so seer lopen selt om ende na baren ende dootkisten, als ghi nu loopt na broetkoern*; ende seyde mede, *Ic en sal niet lange leven*; ende sy sterf korts hier na, als my geseyt is. My dunckt dat dit wyf een Profetisse geweest is, want op sunte Stevens dach hier na werden veel burgers ende ruters dootgeslagen int Westbroeck als voersz is.

† Domus Ultrajecti non longe à ponte Pistorio.

Hoe die van Utrecht den Leckendyck doorstaken.

LI. Item doe dese slach opt Veen gesciet was, als voersz is, doe waren die van Utrecht ende die dat regiment hadden seer droevich, ende waren beducht, dat sy naerre benaut souden worden, ende die spraeck ginck, dat men Utrecht soude bestormen. Aldus gingen sy te rade, mit namen de Burchgrave van Montfoerd, ende die Ritmeyster Heer *Dirc* van *Zulen*, *Jan* van *Lantscroen*, *Gheryt Zoudenbalch*, *Jan* de *Coninck*, *Jan Wouman*, *Jan* van *Messche*, *Sweer* van *Zulen*, ende meer ander, die

ic nijt en noeme, om kortheyt te ſcriven, ende ſy droeghen over een, ende ſloten, dat men enen damme voor die hecken maken ſoude, dat gheen water in die Stat comen mocht, dan mit horen wil, want in den dam voor die Tollenſteghen heck ſtont een zyl in, ende in den Dam voor die Weerde ſtont ook een ſyl in: Ende doe deſe dammen wel vaſt gemaect waren, doe ſenden deſe voergenoemde perſonen luden uyt int *Wael*, ende lieten den Leckendyck doorſteken, omtrent hondert roeden boven de kerck int *Wael*. Ende dit geſchiede op den nyen jaers dach na den middach doe men ſcriven ſoude CIↃ. CCCC. LXXXII. ende die Leck was bevroren, alſo dat ſy lach op die tyt, ende doe ſy gaende wert, doe ſtont die wijnt in dat gat, alſo dat die ſcollen van den yſe dat gat grooter maecten, dan 't geworden ſoude hebben, had die wynt ſo niet geſtaen. Ende dat water dede grooten ſcade in dat Sticht, ende die Hollanders en hadden daer gheen grooten laſt of, als men niet gemeent en hadde. Ende deſe voerſz hebben hoer uyterſte macht getoont hier mede, ende hebben die Stat van Utrecht hier mede groot achterdeel gedaen, want men die Hollanders mit dat doorſteken plecht te ververen. Nu is die anxt gedaen van dic Hollanders. Ende men en vint oock nergens geſcreven in genen Cronicken, hoe veel laſten ende oorlogen die Stat van Utrecht gehadt heeft, die Leckendyck en wort nye doorgeſteken, dan nu op deſe tyt. Ende doe die van Utrecht ſagen, dar ſy van dit water groten laſt hadden, ende hoer naeburen niet, doe overdroech die Raet out ende nye, datmen dat gat weder toe maken ſoude,

ende ſcickten daer twee uytten Raet out ende nye, als *Jan Wouman* ende *Willem* van *Locborſt*, ende deſe twee beſtedent dat gat toe te maken, als geſciede. Ende wert beſtaen den XIX. dach in Februario, ende wert in drie daghen gemaect water dicht.

LII. Item die Hertoge van Oeſtenryck ſende enen Capeteyn, die geheten was Monſieur *Glaudyn* de *Bondre*, ende had omtrent hondert peerden ende tien, ende hondert en vyftich te voet, ende quam tot *Wyck* omtrent kermiſſe, ende deſe Cappeteyn plecht een groot Capteyn te weſen by Hertoge *Kaerl* van *Burgoengen*. Ende doe deſe Capeteyn deſen Lants-aert begon the kennen, doe ſende hy ſyn volck alle daghe uyt om wat te halen, ende die Biſſcop gaf een deel Duytſche ruters oorlof, ende hilt die Walen.

LIII. Item omtrent ſinte Agnieten dach waren die Ruters van *Amersfoert* voer *Renen* gerunt, mer ſy en bedreven daer niet, ende die Walen reden uyt *Wyck* mit LXX. peerden, ende venghen ſes gewapent van die Ruters van *Amersfoert*, ende VI. peerden, ende brochtenſe binnen *Wyck*, ende dit was hoer eerſte reyſe.

LIV. Men ſal weten dat deſe Hertoge van Oeſtenryck, daer voer of is geſcreven, was des Keyſers ſoon, die Keyſer hiet *Vrederic*, ende had groote landen, ende groote ſcatten, ende Hertoch *Kaerl* van Burgoengen wert doot geſlagen in den ſtryt voor *Nanſy* iu Switſen, omtrent jaers dach, doemen ſcreef CIↃ. CCCC. ende LXXVI. ende had een eenige dochter, ende Keyſer *Vrederic* gaf na dode Hertoch *Kaerle* van *Bourgoengen* ſynen eenigen ſoon,

 die

die genuemt was *Maximilianus*, des Hertogen dochter, die genuemt was *Maria*, daer op bestorven was Burgoengen, Pickerdien, Vlaenderen, Brabant, Artois, Hollant, Zeelant, Henegouwen, Vrieslant, ende veel meer ander landen. Dus bleeff *Maximilianus* Heer van al dese landen, ende voerde een swaar oorloch tegen den Coninc van Vrancryck. Ende die Keyser bleef in Oestenryck regeerende, ende dese *Maximilianus* Hertoch van Oestenryck was onder xx. jaren out, ende Vrouwe *Maria* oock, doe sy malkander trouden. Ende een half jaer na Hertoch *Karels* doot voersz was die bruloft, ende was nu int vyfte jaer dat hi regeerde.

LV. Als dan die van Utrecht desen vrede voersz, die hem gebeuren had mogen, niet en wouden, als voorsz is, ende veel voorspoets gehadt hadden, ende die oude Hertoch *Jan* van *Cleve* doot was binnen dat half jaer, seynde die Hertoch van Cleve, die oock *Jan* hiete *Engebert* sinen broeder op den Kersavont binnen Utrecht omtrent mit xxx. peerden, ende daer na op sunte Stevens dach hadden die van Utrecht die nederlage, dat God beteren moet aen den zielen, als voersz is, ende tot *Cleve* waren nu vyf broeders al beneden xxv. jaren out wesende. Ende die Hollanders, die hier seer lief toe was, dat sy den vrede niet en wouden binnen Utrecht, ende die Burchgrave van Montfoerd, die mit sinen vrienden binnen Utrecht was, ende een deel die Leyden beclommen hadden, ende in den Haghe quaet gedaen hadden, daer sy over gheerden te wraken, hadden nu tot Capteynen van des Hertogen weghen van Oestenryck, Heeren *Joost*

van

van *Alleyn*, die Stedehouder van Hollant was, ende mit hem was Heer *Jan* van *Rans* Marcgrave van Antwerpen Ridder, Heer *Petiet Salezaert* Riddet, ende twee Capteynen uit Engelant, daer die een of heet *Hautyn*, ende die ander *Jan* de *Blanck*. Dese hadden omtrent vier dusent knechten te voet, ende quamen des daghes na sunte Pontiaens dach, ende was op een Dynsdach uit *Neerden*, ende bernden weder in *Emmenesse* al dat daer was gebleven, ende doer *Soest*, ende by Amersfoert veel, dat sy daer hadden laten staen, verbernden sy nu, ende bleven die nacht by *Amersfoert* voer die Stat. Des anderen daghes reysden sy na *Utrecht*, ende quamen aen die Bilt, ende die Bisscop van Utrecht *David* van *Bourgoengen* quam van *Wyck* mit hondert ende xxv. peerden, ende liet syn ander ruter te *Wyck*, ende hi lach te *Vrouclooster*, ende dat heer stonde alle den dach beschaert op den *Steenweech* verby *Vredendael* om te stryden, of die van Utrecht uyt gecomen hadden. Ende die Bisscop seynden enen *Eechaut* t' Utrecht binnen, ende liet syn Stat anderwerf eysschen, ende woude hem noch een genadelick Heer wesen, mer sy deden hem smertenisse ende oneer, ende seyden, sy hadden enen ingehaelt, die hielden sy voer hoer Heer. Anders en wouden sy niemant hebben dan den Edelen Joncker van Cleve.

LVI. Item als die van Utrecht dese Ruter aldus onverboet saghen comen, ende staen beschaert om te vechten, hadden sy geern tegen hem gevochten, eer sy hem neder geslagen hadden, mer *Vincentius* van der *Swanenburch* hoer Ritmeystet seyden, sy hadden op sunte Stevens dach een groote nederla-

ghe gehadt, ende ooc en wiſten ſy niet; hoe veel datter waren, ende hieltſe dien avont in die Stat, ende ſy waren al die nacht op die been, ende op die mueren, elc daer hi geſcict was, Papen, Munneken, elck woude weer doen, ende ſo maecten ſy geruſt, ende ſeyden die vyanden clommen aen die mueren om te beſien, hoe hem elck ſtellen ſoude, ende ooc was daer groote anxſt, ende ſy vernamen des nachts, hoe groot dat die hope was, ende ſy lietenſe bewerden, ende begaen, want ſy bernden nu buten die Ghilde poort, ende opt veen veel huſen, ende en lieten daer niet ſtaen, dan op die *Bilt* twe of drie huſen, ende ſy beroofden *Vredendael*, ende die Clooſteren, ſonder die kleinnoten, die die kercken toebehoerden, want ſy en konden dat geboeſt nijt bedwingen. Ende die Biſſcop ende die Cappeteynen braken des Saterdaghes ſmorgens voer daghe op, ende die Biſſcop reet weder binnen *Wyck*, ende die Stedehouder weder tot *Neerden*. Ende Heer *Petiet Salezaert* was voor *Amersfoert*, ende hilt die al den nacht op de been, om dat ſy den Biſſcop niet volghen en ſouden, ende doe reyſde hy oock na Neerden. Dit was des Saterdachs na ſunte Antonis dach Anno CIↃ. CCCC. LXXXII.

LVII. Item ooc ſalmen weten dattet binnen Utrecht ſterf aen dat buyckoevel ſo, datter des daghes waren omtrent XXX. of XL. doden, ſomtyts meer ende min, ende te onſer Vrouwen Lichtmiſſe maecte men te Buerkerck buerkulen, die doden in te graven. Dit was in den ſelven jaer voerſz.

LVIII. Item nu was dat coern over al duyr, ende alle dinc datmen behoefde was gemeenlick den derden pen-

pennink of den vierden duerre, dan dat plach te wesen, mer binnen Utrecht was dat coern alreduerste, so datmen een Uters mud rogghen ofte weyt, dat seer alleens was, om LXXX. stuvers coft, so dattet binnen Utrecht omtrent XX. stuyvers duirre was elck mud corens, dan in anderen Steden, ende niemant en woude niet uytgevoert hebben. Ende * elcke maeltyt, diemen teerde binnen Utrecht sonder wyn te drincken, mostmen geven twee stuvers, ende alle dinc was duer daer na.

* Tam vile ergo annonæ pretium in summa ejusdem caritate? Cum nostra ætate si comparetur, an non mirum videbitur? Sed nec gustus adhuc auri Indici, nec tributorum aut vectigalium tum temporis ea vis. In singula vasa cerevisiæ obolum dabant aut sesquiobolum, nec plus in modium frumenti, quem ad molam devehebant: Hollandiæ Comiti in usum belli in singula jugera tantum dati duo nummi Hollandici, *twee penninghen Hollants.* Sic diserte est in charta Ann. 1334. *Wi Willam Grave &c. maken condt &c. Want onse waelgeboren lude, poerteren, gemeynte van der Bailjuscap van Rynlant ende van den lande van Woerden, overmits den noot die is in Vrieslant ons gheheven hebben, omme onser beden willen, ende niet van enighen rechte, twee penninghen Hollants van den morghen, so bekennen wy dat mit desen brieve, dattet van ghenen recht en is, ende dat wi noch onse nacomelinghen, noch haren nacomelinghen hem des hier namaels niet eyschen en sullen, noch eyschen en mogen, van enighen rechte. In oerkonde &c. Gegheven in den Haghe des Maendachs voer onser Vrouwen dach te Lichtmisse int jaer ons Heeren* CIↃ. CCC. XXXIII. In singula decem chalcos nactus David Burgundus, & per se & per alios ut tantum nancisceretur quantum posset connixus. Joann. à Leyd. infr. *de orig. & reb. gest. Dominorum de Brederode cap.* 56. *Een deel jaren hier na so badt den Bisscop den Heer van Brederoeden, dat hy hem doch helpen woude, dat hy mocht hebben een braspenninck op ten mergen in syn Bisdom &c.* Salinarium vectigal, quod Romanis notum Judæisque, *l.* 11. *C. de vectig. & commiss. l.* 13. *pr. ff. de public. l.* 4. §. *salinæ* 7. *ff. de censib.* (unde & Macchabæor. 11. vers. 20. Rex Demetrius expresse, ἀφίημι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῶν φόρων καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἁλός) in his regionibus olim nullum. In Gallia primus id instituit Philippus Valesius circa Ann. CIↃ. CCC. XVIII. Unde & false eum appellabat auctorem legis Salicæ Eduardus Rex Angliæ. Anteriores enim Reges sinebant gabellam salis æque liberam ac plu-

LIX. Item tot desen tyt hadden die van Utrecht groot gebreck gelts die ruter mede te lonen, ende hoer ander onkosten mede te doen, sy hadden die Burgeren ende die weduwe hoer gelt of geleent, ende sommige gescattet, so seynden sy uit tot *Colen* op den Rhyn enen geheten *Jacob* van der *Graft*, ende is een lombert, ende plecht een banc te houden tot *Yselsteyn*, om aldaer lyfrenten te vercopen, ende veyldense daer. Mer men vernam daer, dat die ryckdom van *Utrecht* veel uit der Stat waren, ende oock veel dootgeslagen, dat daer niemant copen en woude. Ende daer na hebben sy die vleys-bancken, diemen alle jaer pleghet te verheuren, opgeset te

pluviam, ut ait Molin. *ad quaest. Joann. Gall.* 29. Etsi tamen nec ipse aut acerbe id exegit, aut tota Gallia indistincte. Excepit, quos nominatim tributo hoc absolvit, Ecolismenses, Xantones, Pictones, aliosque. Morn. *ad l.* 3. *ff. pr. soc.* Non mirum ergo de rerum pretiis, quod haec multo minoris tum. Cerevisiae Amorfortiae, quae tum optima existimata, & magni habita ab Hollandis, vas plenum haberi potuit duodecim obolis tredecimve. Diurnum stipendium dabat Comes Hollandiae fabro suo caementario sesquiobolum duntaxat, si suo sumptu se exhiberet, si sumptu Comitis sex chalcos. Et quod magis mirandum, aulae janitor interioris tantum quatuor accipiebat. Charta Ann. 1352. *Hertoghe Willem &c. maken condt &c. dat wi bevolen hebben, ende bevelen mits desen brieve, Jan Dircks Brunen sone onse poertier te wesen, ende onse inderste poerte te verwaren van onser herberghen in den Haghe in allen manieren, alse ander poertiers voertyts gedaen hebben, ende hier af sel hi tot sinen wedden hebben alle daghe tot sinen live durende, alse wi geen herberghe in den Haghe en houden, een groot s'daechs &c.* Nec plus datum in dioecesi etiam diu dein post: De florenis sex annuis apparitori tantum datis in Actis Ordinum Trajectensium reperi ad Ann. 1538. *Den Deurwaerder van der Staten Camere toegeleyt jaerlycks ses gulden, ende niet meer.* Non necesse ergo ut miretur quis, si pro prandio dandi duo oboli, quod queratur de caritate lucratus tantum quatuor aut sex chalcos de die. Et vulgo alioquin pro prandio duo grossi tantum dati, aut duo grossi cum medio. Qui idcirco *een braspenninck.* Nam *brassen* est epulari. Vid. Kilian.

te vercopen, mer niemant en woudese kopen, ende daer na lyfrenten. Ende daer saten sy opt Raethuus, ende oock dat ampt van den ouden cleder te vercopen was verkoft tot twee liven, ende na die twee liven woude ment noch op twee liven vercopen, ende dat ampt en wert nijt vercoft.

LX. Item op sunte Agnieten dach hadden sy binnen Utrecht * een generael Capittel, ende die weerlike die 't regiment hadden, wouden dat men *Engebert* van *Cleve* enen Ruwaert aen hadde genomen, ende sy beclaechden horen Heer den Bisscop van Utrecht, ende brochten int scrift, ende lasen daer alle die punten, die sy op hem te seggen hadden van den jaer datmen screeff CIↃ. CCCC. ende LX. tot nu toe. Met die Clesy wouden hem beraden, ende onderwesen hem, dat sy horen Heer eerst mosten bespreken, ende ter antwoort laten comen, ende haelden hoer Camerboeck voert, daer in stont, † dat sy onder den Bisscop van Colen te recht souden staen

* *Generael Capittel* interdum cleri conventus est, seu quinque ecclesiarum, vulgo sonitu campanæ & terque quotannis indictus. Charta Ann. 1313. *Actum in loco Capitulari majoris ecclesiæ prædictæ coram universali ecclesia nostra Trajectensi &c.* Charta Ann. 1310. *Die autem adveniente ad sonum campanæ, prout moris est, in loco Capituli omnes Canonici ecclesiæ nostræ prædictæ ibidem congregati nullo penitus desiciente personaliter existentes.* Charta Ann. 1309. *Condictum est etiam, quod commune Capitulum ter debet celebrari in anno. Primum; quarta feria proxima post Quasi modo geniti. Secundum; feria IV. proxima post Remigii. Tertium in festo S. Blasii &c.* Interdum autem, ut hic, Comitia Ordinum significat, seu trium Statuum Trajectensium. Quæ alii non Capitulum, sed Placitum dicunt generale. Lupus Ferrariensis *epist.* 105. *Proficiscens ad generale Placitum, quod Rex noster indixerat.* Generale alioquin Capitulum dicitur etiam de monachis, quum conveniunt, & se sistunt, qui omnes ejusdem ordinis, Charta Ann. 1523. *Frater Guillermus Prior Cartusiæ cæterique diffinitores Capituli generalis &c. Datum cum appensione sigilli domus Cartusiæ in testimonium præmissorum Ann.* CIↃ. IↃ. XXIII. *sedente nostro Capitulo generali.* Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 43.

† *Dat sy onder den Bisscop van Colen te recht souden staen.* Per appellatio-

ſtaen, ende deden ſy alſo nae hoer begeerten, dat ſy dan hoer proven mochten verlieſen. Alſo dat ſy int anderde Capittel dit ende deſer geliken mede vertogen, dattet nu niet en geſciede. Mer ſy overdroegen, datmen den Biſſcop met recht ſoude beſpreken, ende verdaghen voer den Biſſcop van *Colen*, ofte te *Romen*. Ende des daghes voer onſer Vrouwen avont te Lichtmiſſe des morgens hadmen die Cleſy geverget te beſegelen ende te loven dit teghen den Biſſcop mit hem te doen. Ende na de veſper als ſy niet geern hier aen en quamen, ſo ſeynden die weerlike, die t' regiment hadden, om die ruter,

lationem, aut ſi clero videretur ſic, deducta ad eum cauſa. Eccleſiæ enim poteſtas in epiſcopum olim magna. Jus eum coercendi, citandi, mulctandi. Citato aut veniendum, aut indicandum cur nollet. Aut Papa alioquin adeundus aut Archiepiſcopus Colonienſis. Charta Ann. 1364. *Voert dat die Biſſcop niemant Borghe, lant, geeſtelicke gerechten of weerlike, in onderpant en ſette buten der Eccleſiem, of tot jaren of tot live iemants. Ende waer dat men koſt hier om doen ſoude, dit voerſz recht te vervolghen het waer aen den Paus van Romen, of aen den Biſſcop van Coelen, of aen onſen Heere den Biſſcop van Utrecht &c. ſoude die Eccleſi gelden die ene helfte, ende die Stat van Utrecht die ander helfte.* Leonis Papæ charta Ann. 1517. *Quod de cetero perpetuis futuris temporibus dicti Philippus Electus & pro tempore epiſcopus Trajectenſis, & ejus fiſcus & ſubditi tam clerici quam laici &c. in prima inſtantia pro & in quibuſcunque cauſis civilibus, criminalibus, vel mixtis &c. coram præfato Archiepiſcopo &c. & ejus Commiſſariis &c. præterquam per appellationem aut in eventum denegatæ juſtitiæ &c. citari, conveniri, aut alias ad judicium evocari non poſſint, nec debeant quoquo modo &c.* In libro Cameræ habetur ita: *Epiſcopus noſter vocem in Capitulo noſtro non habet, quamvis Canonicus noſter præbendatus exiſtat. Vocatus tamen per Decanum noſtrum vel vices ipſius gerentem ad Capitulum venire tenetur. Et cuicunque de ipſo juſtitiam petenti coram Decano & Capitulo noſtro, vocatis ad hoc per Decanum Prælatis & Capitulis quatuor eccleſiarum collegiatarum ſecundum ſententiam & decretum hujuſmodi Capituli ſatisfacere & parere tenetur. Appellare tamen poteſt &c.*

ter, ende quamen t' sunte Martyn in die kerck mit den ruteren, ende dwongen die Heeren daer toe, dat sy moften mit hem loven ende feghelen, mit geladen buffen ende armborften.

LXI. Item hier nae op sunte Pauwels avont toghen een deel uyt, ende floeghen *Noerdeloes* uit, ende haelden daer omtrent twee hondert beeften, ende vinghen vier mannen, ende dit deden fy al boven dat dit dorp tegen hem wel verdongen hadde, ende cortelic daer te voren wel betaelt hadde, daer hem defe niet voer en hoeden. Ende daer na floegen die van Utrecht noch oock uit een deel van *Benfcop*, die van den voerbrant waren bliven ftaen, ende nu oock verdonghen waren.

LXII. Item des Donredaghes hier na, ende was des daghes voor Lichtmiffe toghen uit Utrecht omtrent anderhalf hondert knechten te *Breukelen*, om daer hoy te halen voor die peerden, ende als fy daer quamen vernamen fy, dat *Vrederic* uten *Ham* daer was, ende xx. ghefellen, die hy mede by hem had van *Vredelant* ghenomen, alfo fy op een reyfe uit waren, ende fy brochten hem mit die xx. knechten binnen *Utrecht*, ende die ruter moften *Vrederic* uten *Ham* befcermen voer die Burgher, ende lieten hem te midweghen onder hem gaen, doe fy hem inbrochten binnen Utrecht. Ende die burgher hadden geern aen fyn lyf geweeft, eer fy op onfer Vrouwen avont te Lichtmiffe te loet gegaen hadden, mer dat wert verfchut. Mer men beval hem den gilden, ende uit elcken gilde werter des nachts twe by hem gefet, die hem verwaerden, ende fyn joncfte broeder was mit hem gevanghen.

LXIII.

LXIII. Item Heer *Dirc* van *Zulen* van die *Haer* wert Ridder op die *Vaert*, ende was Soepen-Burghermeyster, *Jan* de *Coninc Godertsen*, wert Raets-Borgermeyster, ende *Bernt* van *Groenevelt*, ende *Tyman Ysbrantsen* die Goutsmit worden overste Oudermans. Dit gescied anno LXXXII. op onser Vrouwen avont te Lichtmisse. Item *Jan* van *Mas* ende *Zweer* van *Zulen* Burgermeysters van die Vyven.

LXIV. Item die Bisscop hoerde dat die Clesy tegen hem gesegelt hadde, als voorsz is, doe sende hi oock te *Romen* een, die geheten was *Wilhelmus Buser*, ende doe liet die Bisscop der Clesy goet al te samen toeslaen, dat int Sticht gelegen was, ende die pachters mosten tot *Wyck* brenghen.

LXV. Item des Donredaeghs na onser Vrouwen lichtmisse reet Heer *Vincentius* vander *Swanenburch* van Utrecht, ende reet toe huus, ende quam weder binnen Utrecht den vysten dach in die Maert.

Item *Scraffaert*, daer den oploop mede om quam, als voersz staet, die wert op een dobbelspel gesteken, daer hi aen sterff, ende wert begraven in die Buerkerck op sunte Echten dach.

LXVI. Item die Bisscop liet die *Lek* tot voor *Wyck* toe palen op sunte *Valentyns* dach, ende elcke pael stont omtrent een roede van malkanderen, ende daer henghen groote ketten tusschen, die men op ende neder-doen mocht, na dat die *Lec* groot ende kleyn was. Ende dat liet den Bisscop doen, om dat die van Utrecht gheen provande uten lande van *Cleve* krygen en souden te scepe.

LXVII. Item des Sonnendaghes op den Vastelavont reden XIV. peerden gewapent van den Walen

len uyt *Wyck*, ende reden tusschen Utrecht ende Amersfoert, ende vingen daer XVIII. personen, daer VI. Stalbroeders mede waren, ende dat ander waren borgers ende Lantluden van Amersfoert, ende waghen mannen, die provande overvoeren wouden. Ende dese Walen sloeghen XVIII. peerden uit die waghens, want sy die waghens niet mede en dorsten nemen, want sy niet sterck genoech en waren, ende sy brochten die gevanghen ende die peerden binnen Wyck.

LXVIII. Item des Manendages op den Vastelavont reden omtrent LIII. peerden van die Walen ende Duutschen te samen uit *Wyck*, ende reden tusschen *Utert* ende *Amersfoert*, ende vinghen daer omtrent XXX. personen, daer een Hooftman uit den lande van der Marck mede was, ende hadde VI. peerden, ende hiet *Eerst* van *Hoeswinkel*, ende dat ander waren Stalbroeders ende Borgers van Utrecht, ende twe wagen lude, ende namen twe waghen mit huusraet, dat Borgers van Utrecht toe hoorden, ende wouden na Overysel wesen, ende VI. reysige peerden, ende VII. waghen peerde, ende brochten gevanghen perde ende waghen al te samen binnen *Wyck*. Ende doe dese by *Wyck* quamen, doe quam hem een deel ruyters uyt *Wyck* teghen, ende reden weder by *Amersfoert*, ende venghen daer ses Stalbroeders ende enen Lantman, ende quamen des nachts omtrent XII. uren weder binnen Wyck.

LXIX. Item die Ruters van *Utrecht* ende van *Amersfoert* toghen op sunte Peters avont ad cathedram des avonts uit, ende toghen voer der *Nykerk*, ende die poort wert hem op gedaen, ende sy nament

ment in, ende besettent met Ruters, ende daer en wert niemant bescadicht binnen noch buyten, ende sunte Puters dach was op een Vrydach.

LXX. Item die Joncker van Cleve voersz wert vyant met syn hulper hulpers des Bisscops van Utrecht, ende syn hulper hulpers, ende dese vede brief quam den Bisscop tot *Wyck* op sunte Peters dach ad *cathedram*, ende die Joncker screef hem een Voerstender der Stat van Utrecht te syn.

Item die Raet out ende ny waren op dat huus des Sonnendaghes na sunte Peters dach ad cathedram, ende daer quam die Jonker van Cleve op dat huus, ende dede den Raet out ende nye enen eed, als dat hy der Stat van Utrecht een Voorstander wesen soude, ende niet suenen en sel mit den Hertoge voersz, noch mit die Bisscop, ten is mit wille der Stat van Utrecht. Ende desgelyks deden hem die Raet out ende ny enen eedt, dat sy gheen soen aengaen en souden, ten waer by des Jonckers wil voersz. Item die Borchgrave van Montfoerd wert viant met syn hulper hulpers des Bisscops van Utrecht, ende desen vede brief quam den Bisscop des Dynsdaghes na sunte Mathys dach Apostel.

Hoe die dachvaert tot Scoenhoven gehouden wert ende verginck.

LXXI. Item uit verspreken van gheesteliken personen is een dachvaert gemaect tusschen den Hertoghe van Oestenryck, ende die Hollantsche Steden op die een, ende der Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoert*, ende die ghene die 't mit hem houden, te weten den Joncker *Engbert* van *Cleve*, ende den Borchgrave van *Montfoerd* ter ander syde. Ende dese

se dachvaert is gehouden tot *Scoenhoven*, ende men soude tot *Scoenhoven* in die herberghe wesen op den Asschel woensdach, als gescieden van sommige; te weten die Stedehouder, die Marcgrave van *Antwerpen*, ende die des Hertogen macht hadden te doen, ende te laten, ende der Steden vrienden in Hollant, ende des Bisscops Raet van Utrecht was oock tot *Scoenhoven*. Ende die Stedehouder hadde die Stat Utrecht, Amersfoert, ende die 't met hem hielden geleyde gegeven mit XL. personen of daer onder tot *Scoenhoven* te comen, mer dat gheleyde en was so pleyn niet, dat 'et die van Utrecht genouchde, ende dat wert vermaect. Aldus quam by dat die van *Utrecht* ende *Amersfoert* dus lange na quamen tot *Scoenhoven* achte dagen na den dach die voersz is. Ende dese na bescreven personen waren gescicket van weghen der Stat van Utrecht ende Amersfoert, ende die 't mit hem hielden, een Doctoer van wegen des Jonckeren van Cleve, *Jan* van *Houdaen*; een Doctoer in der Godheit, van der Jacopinen oerden, *Jan* de *Coninc*, *Timan Ysbrantse* van den nyen rade, *Gerit Zoudenbalch*, *Jan Over de Vecht* van den ouden rade. Ende dese VI. personen waren gescict van weghen der Stat van Utrecht. Ende *Mor Geritsen*, ende *Willem* van *Herdevelt* van weghen der Stat van *Amersfoert*. Ende meyster *Jan* van *Houdaen* hielt die woorde, ende daer worden veel woerden verhaelt, die gebeurt ende versproken waren op die tyt; dat die van Utrecht hoer Gedeputeerden by den Hertoge waren tot *Andwerpen*, ende den Hertoge na togen tot *Bruesel*, daer sy hoer antwoort kreghen als voersz staet. Ende Meyster

Jan seyde mede, dat die Stat *Utrecht* ende *Amersfoert* geern mit den Hertoge voersz ende mit den Hollanders tractieren ende soenen willen, ende seyde mede dat Juncker *Engbert* van *Cleve* niet binnen Utrecht gecomen en, waer op des Hertogen eyghsten, noch soaden, mit meer scoenre woorden. Doe Meyster *Jan* voorsz syn reden uyt hadde, doe seyde die Stedehouder tot Meyster *Jan Heudaen*, Heer ghi segghet, dat die Stat van *Utrecht* ende *Amersfoert*, mit die gheen die 't mit hem houden, ende die u uytgesent hebben, geern dedinghen souden mit myn Genadigen Heer van Oostenryck, ende mit den Hollanders; Wildy niet mede dedinghen mit uwen Heer den Bisscoop van Utrecht, ende mit den Heer van Yselsteyn, want dat doch die principalen mede syn, ende hebben die oorloge mit mynen Ghenadighen Heer van Oostenryck aengenomen. Doe seyde Meyster *Jan* van *Heudaen* weder, Hem luden en waer daer geen beveel of mede ghegheven. Doe seyde die Stedehouder, Soo treckt weder 't huus, ende kryeht bevel daer af, of en coemt niet weder, Ende wie des oorlochs eerst moede is, die mach als dan den anderen eerst toe spreken, mit meer woorden, die daer op dienden. Ende seide mede, *Heer ghi hebt den Juncker van Cleve seer verantwoert, dat hy op myns Genadichs Heeren van Oostenryck scaden niet gecomen en is binnen Utrecht, noch op sinen landen.* Ende toech doe eenen brief uyt syn tassche, ende seyde tot Meyster Jan, *Leest desen brief doch.* Ende dit was den Vede brief, daer die Joncker van *Cleve* voersz des Hertogen van Oostenrycks ende den Hollanders viant in geworden was.

Doe

Doe Meyster *Jan* van *Houdaen* desen brief gelesen hadde, doe ginck hy sitten, ende en sprac een woort niet meer, ende was seer bescaemt; want hy anders gesproeken hadde, dan 't was. Ende mitten kortsten so verginck dese dachvaert swyllicken, ende sceyden mit onvreenscapen van een, ende niemant van den partyen en liden, dat hy dese dachvaert eerst begeert heeft, Nochtans ist gesciet, ende sy syn by een geweest. Ende doe die gescicten weder toe Utrecht gecomen waren, doe hadde dat ghemeen volck geern geweten, hoe die dachvaert vergaen was. Doe hadden die Gescicten laten luden, dat sy hoopten, dat dat goet werden soude, ende dat daer vier personen toe gescikt waren van elker syde, ende die souden mit malkanderen spreken, ende seyden, sy souden weder noch eens ter dachvaert trecken, ende hoopten, dat 'et een soen werden soude. Aldus wert dat gemeen volck te vreden geset.

LXXII. Item opten vyften dach in die Meert des nachts toghen omtrent XL. Ruters uit *Neerden*, ende trocken voor Utrecht, ende bernden een deel husen op die Veengraft, ende sloeghen daer twee man doot, ende vinghen daer twee, ende toghen weder in *Neerden*. Item een Borgher van *Vianen* gheheten *Gysbert* van *Baes*, dese *Gysbert* reysde diewil binnen Utrecht, also dat dit den Stedehouder van Hollant the kennen gegheven wert, ende hem wert mede geseyt, dat dese *Gysbert* voersz *Vianen* aen handen der Stat van Utrecht brengen soude. Aldus screef den Stadthouder aen den Drossaet *Joris* de Bastert van *Brederode*, dat hi saghe, dat hy hem

 den

* Theodoricus, de quo sermo hic, vasallus erat Brederodii. Vasallus feudum amittit, si bello dominum lacessat, si aut ipse eum invadat, aut auctor sit, ut invadatur. *c. 1. Qua fuit pr. caus. benef. amitt. ub. Bald. & c. 1. An ill. qui interf. fratr. dom.* Bronch. *de feud. cap.* 9. Cujus sceleris cum postea reus fieret Theodoricus, testes undique conquisivit, & quæcunque tandem posset argumenta innocentiæ, ut exempli tantum causa:

den man quyt maken soude; uyt *Vyanen*, want hem geseyt was, dat den selven *Gysbert* van *Baes* voersz wysen ende nauwen raet gehad hadde mitten Borchgrave van Montfoerd, ende mitten Ritmeyster van Utrecht, als *Vianen* aen *Utrecht* te brenghen, mit veel meer ander woorden &c. Ende die Joncker van *Brederode* hadde dit selve *Joris* oock gescreven. Ende *Joris* trat tot *Gysbert* voersz, ende seyt hem, als hem die Stedehouder ende die Joncker voersz gescreven hadden. Daer *Gysbert* op antwoorde, ende seyde, *Heer Drossaet, houdy my voor sulcken man, dat ic myns Jonckeren Stat verraden soude, dat is myn leet*, mit meer guder woorden, die ic al laet staen om kortheit te scriven, ende *Gysbert* was oock sterck van magen ende van vrienden binnen *Vyanen*. Aldus en kost hem die Drossaet mit forts niet wel uyt *Vyanen* krighen. Endc dese *Gysbert* voersz sprac eerbaerlic, mer hy gedacht dat hi woude, ende tooch hier na binnen *Utrecht*, ende gaf den Burchgrave van *Montfoerd*, ende den Ritmeyster, ende Heer *Dirc* van *Zulen* the kennen, wat woorden hy mit den Drossaet van *Vianen* gehad hadde, ende seyde mede, dat hy wel wiste, dat die Drossaet *Vianen* aen die Hollanders brengen soude. Wouden sy hem gelove houden, hy wiste raet *Vianen* aen hoer handeu te brengen. Doe seyde Heer *Dirc* van *Zulen* * hy en woude daer niet over staen, daer men

" Allen den genen die desen brief sellen sien, ende bysonder den
" Edelen Jonckeren van Brederode ende synen Leenmannen Sa-
" luyt:

men Vianen bekrachtigen soude. Doe seyde die Burchgrave tot Heer Dirck, *VVat doe dy dan hier by, mit meer woorden.* Doe seyde Heer *Dirc*; *ic wil gaen, mer ic en sal daer niemant af seggen.* Ende dese Coopman wert des eens mit den Borchgrave, ende mit Heer *Vincentius* van der *Zwanenborch* Ritmeyster tot Utrecht. Item die Drossaet van *Vianen* was op dese tyt hiet *Joris* die bastert, ende was Heer *Gysbert* van *Brederoden*, die Domproest tot Utrecht was, syn soon, ende was een fris lanck man.

" luyt: Wy Schepen ende Raet der Stadt van *s'Hertogenbosch* doen
" condt, dat huden op ten dach datum deser letteren voor den Rech-
" ter deser Stadt ende ons Scepenen voersz gestanden is geweest in
" properen persone H. *Dirck* van *Zulen* Riddet H. tot *Zevender* ons te
" kennen gevende, dat hem van wegen des voorsz Jonckers drie we-
" ten ofte intimatien gedaen syn geweest, om binnen der Stadt van
" *Vianen* voor den Joncker ende Leenmannen voersz voor recht te
" comen, ende hem te verantwoorden van t'geene datmen hem aen
" sege, Te weten dat die voersz Heer *Dirck* daer by ende ane raets
" ende daets soude syn geweest, dat H. *Vincentius* van *Swanenburch*
" voortyts ingenomen heeft die voersz Stadt van Vianen, ende dat hy
" als Borgermeester doen ter tyt van Utrecht oock daer by soude syn
" geweest, daer het opsette van dien gemaeckt was, ende daer toe
" consent gedragen, Ende dat deselve Heer *Dirck* daer aen gebroect
" ende verboert soude hebben alsulcke leenen, alse hy van den huyse van
" *Vianen* te leene houdende is, Ende heeft daeromme die voorsz H.
" *Dirck* voor den Rechter ende ons Schepen voersz tot synen eede ge-
" houden, ende met synen opgerechten vingeren geaffirmeert, dat
" hy omme vreese ende angste van synen live op dese tyt tot *Vianen*
" niet comen en darre, ende datmen nimmermeer metter waerheyt
" bevinden en sal, dat hy daer by is geweest, daer het voorsz opset
" geordonneert ofte gesloten is geweest, ofte dat hy daer toe consent
" gedragen heeft, Ende heeft voort die voersz Heere *Dirck* voor ons
" Schepen ende Raet voorsz gestelt, geconstitueert, ende machtich
" gemaeckt *Dirck* van *Sulen* synen sone, ende *Gerrit* ten *Berge* synen
" diender, ende elcken van hem bysonder, hoe wael sy absent wa-
ren,

Hoe Vianen bekraft wert.

LXXIII. Item opten XVII. dach van Maert, ende was die dach van die Rose te midvasten, doe was enen geheten *Gysbert* van *Baes*, ende was mede van die Hofstede van *Vyanen* geboren, ende hadde den Joncker van *Brederoden*, die een Heer van *Vianen* is, enen eet gedaen, of meer, als men seyt, hout ende trou te wesen, ende *Gysbert* voersz en heeft dit al te samen niet geacht noch aengesien, ende heeft die Stede van *Vianen* aldus in grooten last

" [illegible], alse syn wettige Procuratoers, om die voorsz aenspraecke
" ende tichte in synen name voor den Joncker ende synen mannen
" van leen voorsz met recht te verantwoorden, ende die saecke ge-
" heelick ende al te defenderen ende te bewaren, waerheyt daer op
" te leyden ende te horen leyden, die getuygen ende hoeren getuyge-
" nis te wederspreken, ende te salveren, ofs behoeft, vonnisse daer af
" te hooren, ende daer inne te doen alle het gene, die voorsz Heer
" *Dirck* daerinne soude mogen doen, gelyck of hy voor oogen ende
" tegenwoordich waer, met volcomen macht te substitueren, ende
" voort van synen wegen te stellen een ofte meer Procureurs die ge-
" lycke macht sullen hebben, als sy Procureurs voorsz. Ende heeft
" gelooft die voorsz Heer *Dirck* op hem ende alle synen goeden vast
" ende stedich te houden alle t'geene, dat by syn voorsz Procureurs
" ofte horen Substituyt, ofte enich van hem in t'geene dat voorsz is
" gedaen ende voort gekeurt sal worden, sonder droch. Des t'oer-
" conden hebben wy Schepen ende Raet der Stadt van s'Hartogen-
" bosch voorsz den segel ad legata der selver Stadt hier aen doen han-
" gen op ten 16. dach in Decembr. int jaer ons Heeren 1485.

Wy Johan *Borchgrave van Montfoort Heer van Purmerende, ende van den Linschoten &c. doen cont allen luden, ende een ygelicken bysonder, den desen onsen tegenwoordigen brieve ende certificatie getoont ende gelesen sal worden, dat wy menichwerve versocht syn geweest van Heer* Dirck *van* Zulen *Ridder onsen neve, ende oock van sommige andere van synent wegen, om die gerechte waerheyt te certificeren, of hy daer oock by aver ende ane raets ende daets geweest is, ende daer of geweten heeft van den opset, die tot Utrecht gemaeckt wert in den laetsten oorloge tusschen Hollant ende den Gestichte van Utrecht*

last gebrocht, ende alle dat lant van *Vianen* mede. Ende dese toeganc ginc aldus toe. Des avonts omtrent VIII. uren so is *Gysbert* van *Baes* mit XII. of XIII. personen op Gheenges poert gegaen, daer plecht men op te waken, ende daer plechtmen die ommegangers af te schicken, die om die mueren pleghen te gaen, ende roepen die wachters aen, die op die toernen waken. Ende die personen, die mit *Gysbert* voersz op die poort gingen, dat waren vyf Stalbroeders van die *Vaert*. Die twee quamen als

 gevan-

Utrecht van Vianen in te nemen, Want men dan van allen rechtveerdigen saecken schuldich is kennisse ende getuyge der waerheyt te geven, als men dat begeert ofte versoeckt, Soo ist dat wy daerom certificeeren voor de gerechte waerheyt, dat deselve H. Dirck *van* Zulen *Ridder voorsz daer niet by over noch ane raets noch daets geweest en is, noch dat hy by onser bester kennisse van dien opsette voersz yet of geweten heeft, dan doe hem twivelden so heeft hy geseyt, indien men van sulcker materien ofte opsette als van* Vianen *in te nemen yet spreken woude, daer en dochte hy niet by of over te staen, so hy een Leenman was van der Hoffstadt van* Vianen*, Ende want dit aldus is, so hebben wy des tot enen oirconde onsen segel aen desen brief doen hangen, in den jare ons Heeren* 1486. *op ten* 15. *dach van Meye.*

Sed nequicquam conquisita hæc: Præcipue id obstabat, quod qui urbem occupaverat, auctorem expeditionis etiam ipsum nominasset, testatus factum, quicquid factum, & ipsius consilio. Infra Auctor expresse p. 100. *Ende doe die Joncker van Brederode tot Everdingen quam, doe mueten hem Heer Zwanenburch voersz, ende daer hadden sy wat sprake mit malcanderen, also dat Heer Zwanenburch den Joncker van Brederoden seyden, ende in schrifte gaf, wie die ghene waren, die hadden helpen raden, dat Vianen becrafticht soude worden, als voersz staet, ende noemden daer die Borchgrave van Montfoerde, Heer Dirc van Zulen, Jan de Coninck &c.* Jo. à Leydis infr. de orig. & reb. gest. Dominorum de Brederode: *Ende Heer Vincent dede veel onseults, ende seyde, dat hy 't van der Stat wegen van Utrecht gedaen hadde, ende by rade des Burchgraefs van Montfoerde, Heer Dirc van Zulen Ridder, ende Jan die Coninck &c.* Eo autem id indignius, quod fisus eo ut amico urbi eum non diu ante præfecisset Brederodius. Idem *d. libr. cap.* 73. *in fin. Ende myn Jonker maecte*

Dirc

gevangen binnen *Vyanen* mit witten stocken, ende die een in vrouwen klederen, ende die twe ander in bedelaers clederen, ende een syn gheclede knecht, ende dat ander waren Borgers van Vianen, geheten *Gherit Struyck*, *Jan Struyck*, *Heyn Coenen*, *Peter Gheritsen*, ende *Gysbert* van *Loenen*. Ende doe *Gysbert* van *Baes* mit dit geselscap op die poert was, doe dede hy die Cappeteyn opt blochuys aen die *Vaert* geheten *Loef Berchmaker* een teycken mit vier, als hy besproken hadde. Also vroech als dat teyc-

Dirc van Zulen Drossaet tot Vianen, ende hy was een jaer Drossaet: Convicto ergo hostilis animi adempta fuerunt feuda, filio autem postquam obiit ex gratia restituta, codicillis hujusmodi.

" *Walraven* Heer tot Brederode, tot Vianen, Burchgrave tot Utrecht, " Heer ter Ameyde, ende tot Heemsrode, doen te weten, dat wy " door bede ende tot sonderlingen vruntlicken vervolge van den Edelen, " mynen lieven Neve die Heere van Montfoort, ende oock van on- " ser Neven, alse Heeren *Steven* van *Zulen* van *Nyvelt* Lantcomman- " duyr der Balyen vau Utrecht Duytschen ordens, Heeren *Jan* van " *Zulen* van *Nievelt* Ridder, *Gerrit* van *Nyvelt* alle drie gebroeders, " ende van anderen meer syner maghen ende vrunden, *Steven* van " *Zulen* Heeren Dircx soen, Ridders, haren neve te Goye gegeven ende " quytgeschouwen ende verlaten hebben, noch quytschelden ende " verlaten mit desen die afwynninghe, die wy synen zalighen Vader " Heeren *Dirck* voorsz. metten vollen leenrecht gedaen hebben gehadt, " in den jare van LXXXIV, van allen sinen leengoeden, hy van ons te " leen hielde, overmits ende omme des innemens wil van onser Stadt " van Vianen uyt ende inne der Stede van Utrecht by Heeren *Vincentius* van der *Swanenburch* Ridder haren Ritmeester, onverwaernt, " also gedaen ten tyden, dat synen voorsz Vader van der selver Stadt, " een Schepen Borgermeester was, Ende hebben daeromme nu ter " selver tyt, ende mede ter bede ende begeerte alse boven, *Steven* van " *Zuylen* onsen neve voersz alle die selve afgewonnen leenen van sy- " nen zeligen Vader alse synen rechten leenvolger weder van nieus " beleent ende verlydt, noch beleenen en verlyen mit desen onsen " brieve, te weten, alse negen hoeven lants op *Harrevelt*, mitten buy- " le.

teycken gesien is, so togen die Ruteren over, ende hadden lederen mede. Ende *Gysbert* voersz hadde een gat gemaect boven in die poort, daer hy op was. Ende sy clommen tot hem in. Ende een die geheten was *Aelbert* van *Teylingen*, ende was die Scout binnen *Vyanen*, ende hadde *Gysbert* van *Baes* Suster tot een wyf. Dese *Aelbert* en wist van dit werck nijt, ende die waeck was op dese nacht syn. Aldus ginck *Aelbert* na die poort, ende woude die waeck bestellen, als men plecht te doen. Ende als *Aelbert* voor die poort quam, doe riep hem *Gysbert* toe, wat hy daer dede, ende dat hy nijt naerre en quam, of hy woude hem enen pyl langen. Doe riep *Aelbert* van stonden aen, *Al verraden*, *Viant*, *Viant*, ende dat geruft quam alle die Stede door, ende op dat huus the *Batesteyn*. Ende also vroech als die Drossaet dit hoorden, doe liep hy mit syn knechten terstont af, ende kreech een deel borgers by hem, ende men sloech die kloc, ende

" se ter *Haer*, mitten vrythoff, mitten gerechte, tins, ende tienden
" mit horen toebehooren, also alse gelegen syn, ende Heer Dirck sy-
" nen vader, ende die vorders van hem, te besitten plach, daer boven
" naest gelant des Jonckeren van Gaesbeecx navolgeren mitten am-
" pte van Themate, ende beneden naest Heeren *Fredericx* uten Ham-
" me navolgeren met twee hoeven lants, dat hoer gerecht is, te hou-
" den van ons ende onsen nacomelingen hy ende synen nacomelin-
" gen tot enen goeden onversterflycken erfleen, ende te verheergewaden met twaelf ponden goets gelts. Noch daer toe hebben wy
" beleent ende verliet Steven van Zulen voersz vier ende twyntich
" mergen lants metter Zoodslage, ende mitten dagelicxen gerechte, eggen ende eynden, also alse gelegen syn met allen hoeren toebehooren by der Tollestege by Utrecht tusschen des Stichts landen van
" Utrecht, daer *Gysbert* die *Grauwerts* nacomelingen die leenweer of

Aelbert was altyt by den Droſt op die ſtraet. Ende die Droſt ende *Aelbert* traden mit die geen, die ſy by hem hadden, na die poort, daer *Gysbert* van *Baes* op was. Ende doe quamen daer vyf knechten van die poort, ende wouden op enen toorn gegaen hebben, die by die poort ſtont. Ende den Droſt mit ſyn geſelſcap ſloegender drie doot, ende venghender twee. Ende doe dit geſciet was, doe ginck die Droſt mit die hy by hem hadde weder aen die ſtraet, want hi en hadde niet veel volcks by hem; ende hy woude hem ſtereker maken, als hy dede, ende doe trat hy anderwerf tot die poert wert, ende hadde een groot deel borgers doe by hem. Ende doe hy by die poert quam, doe ſcoten ſy ſeer van die poorte, alſo dat daer twee van die Burgers geſcooten wert, die mit den Droſt quamen. Doe dat die ander Borgers ſaghen, doe worden ſy verſuſt, ende bleven after een hoeck ſtaen van een ſtraet, ende dorſten niet naerre comen. Ende daer wert van die poert geroepen, *Ghi borgers van Vianen gaet te huys, u en ſal niet miſſchien, dit ſyn die van Utrecht.* Doe waren daer ſommige borgers van Vianen, die ginghen daer langhes die ſtraet, ende riepen.

„ hebben aen die overſyde, ende tuſſchen lande dat der Vrouwen van
„ ſinte Servaes te weſen plach aen die nederſyde, oock te houden
„ *Stevels* van *Zulen* voerſz van ons ende van onſen naecomelingen hy
„ ende ſynen nacomelingen tot enen onverſterflycken erſleen, ende
„ te verhoergewaden met een pont waſch. Doch behaltlycken altyt
„ voor ons ende malck ſyns goets rechts daer van. Hier ſtonden over
„ ende aen daer deſe beleeninge geſchiede alſe onſe leenmannen onſe
„ neve die Heer van Montfoorde voerſz, Bartout van Buren, Johan
„ van Royenborch, ende meer goeder luden. In oirconde s'briefs beſegelt mit onſen ſegel uythangende. Gegeven int jaer ons Heeren
„ 1595. den 14. dage in Meerte.

riepen, *Dat is al verloren, die van Utrecht syn in die Stat wel vier hondert sterck*; ende seyden mede, *Een yghelyck sluyt syn deuren toe, dat en is op ons nijt gedaen.* Et schynt dat dese van dit verraet heeft geweten. Doe die Drost dit hoorden, doe trat hy na dat huys te *Batesteyn* mit syn knechten, ende sommige van die Borgers te *Vianen*, die goet Jonckers waren, ende een deel ballinghen van Utrecht, die doe binnen *Vianen* laghen, ginghen mit den Drossaet. Sommige hadden * oervede gedaen der Stat van Utrecht, ende sommighe nijt. Ende dese na bescreven personen en hadden geen oervede gedaen, te weten *Jan* van *Renes* Her Janssoen, *Jan* van *Renes* van *Baer*, ende *Jan* syn soen, *Willem* van *Steenre*, *Willam* van *Winsen*, *Floris* van *Pallaes*, *Jan Proeys*,

* Oervede est juramentum, quo olim exules obstringebant, parituros se sententiæ, nec ad fines aut ad loca interdicta accessuros, ut infra verbi gratia cap. 81. *Ende sy mosten oervede doen vyf milen van der Stadt te bliven op hoor lyf.* Nec ituros tantum in exilium, sed proscriptos etiam & restitutos, se nulli ob proscriptionem hanc aut facturos injuriam, aut damnum aliquod illaturos. Vinctos etiam ob crimen, & vinculis rursum liberandos, bello captos & dimittendos ad idem illud adigebant. Et exemplum in promtu est:

Ick Gysbert *van* Scayck *Janssoen make kenlyck allen den ghenen, die desen brief sellen sien of hooren lesen, dat ick heb geloeft ende geseeckert in goeden trouwen, ende heb mit mynen vinger volstaefs, eedts tot* Godt *ende ten heyligen gesworen nimmermeer te doen, of te doen doen mit rade, mit woorden, mit wercken, noch mit daden, heymelick und openbaer tegens den Eerbaren* Melys *uten* Enghe, *Maerschalck des Overstichts &c. noch tegens* Berndt *synen sone, noch tegens die gene, die my holpen in vangenisse ende hechtenis brengen om den nederslach* Johan *van* Attenvelt *saliger, ende om hantslotinghe, daer it mede broeckachtich was aen mynen* Genadigen Heere *van* Utrecht. *Ende waert sake dat ic hier inne broeckachtich worde, dat* Godt *verhoeden moet, so bekenne ick* Gysbert *voersz. my te wesen loveloos, roeckeloos, trouweloos, ende meneedich, ende mede daerenboven verbeurt te hebben myn lyf ende goet tot behoef myns* Genadigen Heeren *van* Utrecht *dien ter tyt wesende sonder argelist. In oorconde der waerheyt, ende want ic* Gysbert *voergenoemt nu ter tyt selver geen segel en hebbe, so heb ick gebeden*

Proeys, *Evert* van *Scadic*, *Willam* van *Scadic*, *Jan Harmensen*. Ende die Droſt liet'er drie ballingen achter of van *Bateſteyn*, die van Utrecht oock waren, die hoer namen waren, *Eerſt Taets* van *Amerongen*, *Heyman* de *Gruter*, ende *Koert* de *Gruter*. Ende deſe naebeſcreven perſonen hadden oervede gedaen, ende waten oock mit den Droſſaet op *Bateſteyn* gegaen, te weten, *Eerſt* van *Drackenburch*, *Heynric* van *Lewenberch*, ende *Lubbere Snoeck*. Ende deſe voorſz ballingen hadden ſommige hoer gelt, cleinnoten, ende hoer wyven mede op dat huys te Bateſteyn. Ende doe die Ritmeyſter voorſz mit alle die Ruters in *Vianen* was, doe trat hy van ſtonden aen na dat huys te *Bateſteyn*, ende brack door dat oude huys, en quam alſo by die brugge, die achter van dat huys ginck, ende die ruter wert der ſommighe over gewont. Ende als dit geſciet was, ſo ginck die Ritmeyſter mit die ruters in die Stat, ende een yghelic beſtont toe the plonderen in der ballingen huſen van Utrecht, ende in den Borgers huſen, die quaet *Gysbert* van *Baes*. waren. Ende in die morghenſtont quam die Ritmeyſter mit alle die ruters, ende ſtormden dat huys *Bateſteyn*, ende die ruters lieten daer toe IX. of X. doden, ende veel ghewonde. Mer die op *Bateſteyn* waren en mochtens niet houden, ende traden van dat huys, ende ginghen op een toorn, geheten *Simpoel*, mer daer en was gheen eten op. Dat wert den Ritmeyſter geſeyt, ende men ſcoot

den den Eerſamen Gerrit *van* Zulen *van* Blickenburch, Johan Petersſoen, *deſen brief over my te beſegelen*, *'t welck wy* Gerrit *ende* Johan *voergenoemt geerne gedaen hebben ter beden* Gysberts *voergenoemt*. *Geſciet int jaer ons Heeren* 1478. *den* 8. *dach in Maerte*.

scoot seer op den toern, ende oock van den toern weder of, also dat die Ritmeester spraeck begheerde te houden mit den ghenen, die op den toern waren, alst gesciede. Ende mitten kortsten daer wert gesprokken, ende verdedinghet, als dat alle die ghene, die op den toern waren, hem gevanghen souden geven in des Ritmeysters handen, ende al hoer gelt, sulver, ende gout, ende cleinnoten souden sy daer laten. Ende dese dedinghe voersz volgheden sy alle die op den toern waren, mer sy waren twydrachtich op den toern, want die Drost mit die ballinghe, die geen oervede gedaen en hadden, hadden den toern geern gehouden, of sy ontset hadden moghen kryghen, mer die ander die oervede gedaen hadden, ende meer ander, wouden aen dese dedinge. Ende doe sy van den toern souden gaen, doe mosten sy hoer hernes daer oock op laten, ende si ginghen des Manendages savonts omtrent vier uren van den toern.

LXXIV. Item *Walraven* des Jonckeren Bastert broeder van Brederode hadde die Leck poort in, ende doe hy hoorde dat die Drost met die gheen, die hy by hem hadde, den toern opgegheven hadde, doe gaf hy oock die poort op in al sulker maten, als die toern opgegheven wert. Doe die Ritmeyster mit die ruters *Vianen* aldus in hadden, doe traden sy op dat huys te *Batestein*, ende plonderden alle dat daer was, mit namen alle kostelyke Cameren, ende omtrent twee dusent Rynsche guldens wert sulverwerck, dat die Joncker van Brederoden toebehoerde, ende alle syn brieven, die daer waren, ende voert also veel gelts ende sulver-

verwercks, ende kleinoten, dat ander lude daer op gevlucht hadden, dat 'et al veel dusenden droech, als men seyde. Ende dat dus veel goets op dit huys was, dat quam aldus by, want duerden wel twee uren, eer die ruters al in *Vianen* quamen, ende die Drossaet sy geern gekeert hadde, als voersz is. Aldus brochten die Borgers van *Vianen*, die goet Jonckers waren, hoer cleynnoet op dat huys. Ende aldus wort *Vianen* verraden by toedoen des Borchgraven van *Montfoerde* boven goeden gelove, die den Droft van *Vyanen* toegeschreven is van die Overste van Utrecht.

LXXV. Item die Ritmeyster mit den ruteren souden hebben vier dusent Ryns gulden, waert saeck dat sy *Vianen* wonnen, als sy deden, als voorsz staet. Item die Ritmeyster behielt die Stede van *Vianen* in tot syns selfs behoef, ende die Borgers van Utrecht en mochten in *Vianen* niet mit eenighe menichte van volck comen, ende Gysbert van Baes en dorst daer int eerst oock nijt comen, ende bleef tot Utrecht of te Montfoert. Ende alle die Borgers in Vianen moften Ruters in hoer huus houden, ende hebben, en moften hem oock te eten geven, luttick of veel, na dat sy ryck waren, ende hem wert veel overlast gedaen.

LXXVI. Item alle die ballinghen sy hadden oervede gedaen of nijt, die gevanghen werden, moften hem copen tegens den Ritmeyster, ende die ander ballinghen, die oervede gedaen hadden, ende niet gevangen en waren, die moften gelt loven der Stat van Utrecht, ende voer dat sy leenden souden sy lyfrenten weder voor hebben.

Item

Item veel Borgers van Vianen worden oock gevangen, die hem oock moſten kopen, als *Willem* van *Wael*, ende *Alaert* ſyn ſoen, *Dirck* van *Alſen*, ende meer goede mannen van Vianen.

LXXVII. Item die Hertoginne van Oeſtenryck ſterf des Dynſdages voor den heyligen Palmdach anno LXXXII.

Item die Raet van Utrecht verkoſt lyfrenten, ende ſaten daer toe des daghes na den heyligen Palmdach, ende gaven den penninck om vyf ende vier, ende de drie deel gelt, ende een deel . . . . Item dat die Raet verkoſt heeft van lyfrenten in deſen twee reyſen voerſz. beloopt omtrent tuſſchen IX. en X. duſent Rynſche gulden, die ſy jaerlycks uyt reycken moeten.

LXXVIII. Item die Ruters van *Wyck* omtrent XL. gewapent namen omtrent vyftich peerden uyt wagens mit provande, ende vingen XV. wagen lude, ende verdorven die provande. Item die Ruters van *Wyck* ende die Ruters van *Neerden* namen alſo dick die peerden uit die wagens, die provande over voerden van *Amersfoert* na *Utrecht*, ende dick namen ſy die wagens mede mit alle dat goet, dat daer op was. Ende die van *Neerden* deden alſo vele quaets int Sticht, dat ic al niet geſcriven en can. Daer wil ict nu by laten bliven, ten waer wat ſonderlings.

Hoe die andende oploep was binnen der Stat van Utrecht.

LXXIX. Item des Dynſdachs na beloken Paeſdach, ende was den XVI. dach in April was binnen Utrecht geordineert een ghemeen mergenſpraeck van

van allen gilden, waerom men raet nemen soude om gelt te vynden, daer men die ruteren mede lonen soude van die vier dusent Rynsche guldens, die hem geloofs waren, van dat sy *Vianen* souden winnen, ende oock was dese mergenspraeck, om dat die Gemeent gheen verdinge en wouden hebben gebeurt, ende *Frederic* uten *Hamme*, die een Maerscalc was int Nedersticht, die was gevangen in der Stat vanghenis van Utrecht, ende was den ghemenen Gilden gegheven. Waerom die Overste wel gesien hadden, dat men *Frederic* hadde laten copen, ende datmen mit dat gelt te weten twee dusent Rynsche gulden den Ruteren mede geloont hadde, waer om die Ghilden niet mede the vreden en waren, en liepen so een deel voer dat Raethuys; ende daer liepen te hant alle die gilden te gader, te samen, ende haelden *Vrederic* uten *Ham* van sunte Katerinen poert, ende brochten hem op die *Plaets*, ende dwongen die Scepen daer toe, dat sy een sentency gheven mosten over *Vrederic* uten *Ham* te rechten, ende *Jan* van *Massche* wees dat laetste oordeel over *Vrederic* voersz. Ende hy wert gerecht mit den sweerde op den voersz dach op die *Plaets* te twee uren na den middach. Ende doe *Vrederic* voorgenoemt gerecht was; doe riepen die Overste ten Scepen huyse uit, ende seyden dat een ygelick te huys gaen soude. Doe was daer een man van der Gemeenten en seyde. *Daerom en syn wy alleen niet hier gecomen, wy willen die gheen op die poort hebben, die officien gehadt hebben van der Stat weghen in desen oerloghe, ende willen daer rekeninge van hebben.* Ende die Gemeent volghden alle dat desen

man

man sprack, ende syn naem was. . . . Doe sprack daer een van der Scepen huys, die syn naem was . . . . . . *Wie wil dy hebben.* Doe riep daer een van die Gemeent, geheten . . . . . . Wy willen Heer *Dirck* van *Zulen* hebben, ende *Gheryt Soudenbalch*, *Jan* van *Damas*, *Cornelis Foeck*, *Adriaen van Eynspeck*, die men *Scloeyer* heet, *Jan* van *Diepenbroeck*, *Gheryt* van *Aemstel*. Ende dese voersz personen mosten op die poert gaen, als sy deden, om rekeninghe te hebben van dat gheen, dat sy opgebeurt hadden. Ende die Gemeent bleef alle den voorsz dach ende nacht in hoer hernes, ende die Joncker van *Cleve* was op dese tyt op des Bisscops Hoff, ende bleef alle den dach opt Hof, ende quam des Woensdages by die Gemeent, ende heeft die Gemeent anderwerf enen eet gedaen, ende die Gemeent hem weder enen eet by hem te bliven als een Ruaert. Ende Heer Zweer van *Montfoerd*, ende Her *Reyner* van *Broeckhuysen*, *Gheryt*, *Jan*, ende *Heynric* van *Nievelt* gebrueders, deden der Gemeenten op die *Plaets* oock enen eet, als dat sy by der Gemeenten bliven souden, mit opgerechte vingheren. Ende hem gruwelde seer, datse die Gemeente doot soude hebben geslagen, want Heer *Reyner* van *Broeckhuisen*. ende *Heynric* van *Nievelt* die principalen syn, daer dat oorloghe is om gecomen, want hadden sy Leyden niet beklommen mit sommighe Burgers van Utrecht, die *Jan* van *Lantscroon* ende *Jan* van *Mas* hem seynden, so en soude die eerste oploep niet gesciet hebben. Ende doe dese eden gesciet waren, doe ginck die Raet op dat huus, ende hebben ofgeset Heer *Dirck* van *Zulen*, die een Scepen Burger-

* Locus hic singularis, verbis indicans apertis, uter Consulum olim dignior. Vid. *lib.* 3. *de Nobilit. cap.* 2. *pr.*

meyster was, ende * hebben *Jan de Coninck Godertsſen*, die een Raetborghermeyster was, in Her *Dirck van Zulens* ſtede geſet, ende hebben *Jacob Jacobsſen*, die een Scepen was, een Raetburgermeyſter gemaect. Ende die Raet overdroech, dat alle die ballinghen, die *Oervede* gedaen hebben, weder in comen ſullen, ende die gheen *Oervede* gedaen en hebben, ſullen comen, ende doen *Oervede*, indien dat ſy des begheren aen den Gilden, ende aen den Joncker van *Cleve*, ende aen die Overſte. Doe dit voerſz aldus geſciet was, ende daer wert mede overdragen ende verſproken mit den Joncker van *Cleve*, dat die Borchgrave van *Montfoerd* niet weder in Utrecht comen en ſoude, ten waer dat hi rekeninghe doen ſoude van dat geen, dat hi opgebeurt hadde in dit oorloghe, want hy uyt Utrecht des morgens gereden was te *Montfoerd*, doe men *Frederic* uten *Ham* des avonts rechten. Ende op deſe tyt waren wel twee duſent Lantluden van den Sticht binnen Utrecht gevlucht, als mi geſeyt is, want hoer huſen al verbernt waren. Ende men coſt binnen Utrecht op die tyt een mud weyts om XCIII. ſtuvers, ende den rogge om LXXXIII. ſtuvers, een maet botteren om VII. Cromſtert, een pont ſpecks om enen braſpenninck, ende voert alle dinck daer na duer. Doe die gilden aldus by een waren, ſo waren ſommighe Burgers daer onder die geern geſien hadden, datmen den Biſcop ontboden hadde, ende die ſommige en wouden dat niet hebben. Ende die Joncker van *Cleve* gaf elcke gilde een vat biers, daer ſy hem vrolic mede maken ſouden. Ende hier wert die Gemeent mede te vreden geſet, ende een ygelick ginck t'huus,

ende

ende dede syn bemas uit. Ende die Gemeent hadden op dien dach die vrede in hoer hant, hadden sy gewilt, ende hoer regiment en duerde niet lanck; want alle die ghene, die sy op de poert hadden, lietense gaen, als voersz is, ende sy waren binnen VIII. daghen weder op die straet sonder rekeningh te doen. Ende dat net wert hem aldus over t'hooft getogen, dat al te lange waer om te scriven. Ende † uit elke gilde wert enen goeden man geset, die mede raden soude in der Stat saken om der Stat orbaer te doen, ende men en soude nyt doen, dan by XXI. goede mannen, ende dese waren geset van die Gemeenten weghen.

† Collegia olim opificum aliquando XII. aliquando viginti unum. Vid. *lib.* 3. *de Nobilit. d. loc.*

Item die Borchgrave van Montfoerde voersz quam op sunte Marcus avont hier na weder binnen Utrecht mit hondert knechten of Stalbroeders.

LXXX. Item des Vridaghes na sunte Marcus dach Anno CIↃ. CCCC. LXXXII. doe toghen uyt Utrecht die *Borchgrave* van Montfoerd, Heer *Willam* van *Wachtendonck*, als Cappeteynen, ende quamen des avonts te *Montfoerd*, ende sy waren sterck omtrent dusent man, so Ruter ende Borgher van Utrecht, ende toghen den selven avont voert na *Dordrecht*. Ende als sy nu int velt quamen, so wert dat velt bestek na ouder gewoonten, ende hem wert mede geseyt, dat dese reyse op *Dordrecht* wesen soude, want die Borchgrave voersz goede vrienden daer binnen hadde, die hem schepen souden bestellen een halve mile beneden *Scoonhoven* op die Leck. Ende hem wert mede geseyt, dat een yghelic man van die knechten ende Borgheren hebben soude vier Rynsgulden, ende die Hoeftlude ses Rynsgulden, indien dat sy *Dor-*

drecht kregen, mer so en soude daer niemant plonderen in *Dordrecht*. Ende doe sy quamen ter plaetsen, daer die schepen wesen souden, daer vonden sy vier schepen. Daer ginck Heer *Willam* van *Wachtendonck* mit twee hondert ende LXXX. Ruteren in die drie schepen, ende voeren van stonden aen na *Dordrecht*, want sy hadden voor de wijnt. Doe ginck die *Borchgrave* in dat vierde scip mit omtrent hondert ruters. Doe dit die Borgers saghen, dat daer niet meer scepen en waren, ende sy op den dyck bleven staen, doe riepen sy, *Heer van Montfoerd gby hebt ons verkoft, had dy ons gelevert*, mit meer woorden, alsso dat die Borchgrave uit dat schip quam, ende alle die ruters mede, ende worden daer te rade, dat sy weder om keeren wouden na Utrecht, als sy deden. Ende doe sy voer *Scoenhoven* quamen, doe verbernden sy drie husen, ende een molen. Ende dit schiede des Saterdaghes in die dagheraet. Ende desen brant voerden de Borchgrave van Montsoerd met die ghene, die hy by hem had, op dat die van *Scoenhoven* mochten meenen, dat daer niemant meer after en was. Ende op dese tyt doe lagen binnen *Scoenhoven* wel vier hondert knechten, ende die van *Utrecht* hadden oock veel beesten om *Scoenhoven* genomen. Ende die knechten van *Scoenhoven* traden uyt der Stede, ende vervolgheden die van *Utrecht*, alsso dat sy mit malcander mangelden, ende daer bleven doden, ende veel gewonden, mer hoe veel dat en weet ic nijt. Ende die knechten van *Scoenhoven* lieten die van *Utrecht* reysen, ende doe die van *Utrecht* mit hoeren roof ende beesten quamen aen den nien Dam, daer waren

ren

ren die ruters van *Yselsteyn*, ende namen die van *Utrecht* hoeren roof ende beesten, ende daer wertter veel gewont aen beyden syden. Ende die van *Ysel stein* lieten daer enen doden, ende een paert doot, ende die van *Utrecht* togen voort aen die *Vaert*, ende voort na Utrecht. Ende die *Borchgrave*, ende Heer *Zweer* van *Montfoerd*, *Heynric* van *Nievelt* mit x. of xii. personen toghen binnen *Vianen*, ende bleven daer tot Manendach toe, ende toghen doe tot Utrecht weder. Item doe Heer *Willem* vau *Wachtendonck* mit die drie schepen volcks voor *Dordrecht* quam, doe voer dat een scip aen den steyger. Doe quam die Poortier, en woude dat scip besien, ende vraghede, wat hy geladen hadde. Die scipper seyde, goet dat hy lossen woude. Ende die Poortier woude in dat scip om te besien, wat daer in was. Doe wert daer geseyt, *Int scip staet ummer nijt te mis.* Doe dat die Poortier hoorde, doe trat hi weder na die poort, ende sloech gerucht. Ende die scippers stieten dat scip weder van den lande, ende die ander twee scepen en waren noch niet aen t'lant. Ende die ghene, die van dat opset wisten, die binnen Dordrecht waren, die hadden twe of dry molen kernen voer die poert staende, ende hadden dese scepen moghen comen sonder besien, so souden die karnen in hebben gevaren, mer sy souden in die poort hebben bliven houden. Ende doe dit opset aldus gebroken wert, doe vielen daer sommighe over die Ameye, die hier of wisten, ende quamen ewech, ende daer wort 'er oock een deel gevangen binnen *Dordrecht*. Ende dese drie schepen volcks van Utrecht voeren wederom na *Rotterdam*, ende syn by

Rotterdam uyt die sceep getreden, ende syn gegaen verby dat Blochuys, dat by der *Goude* stont, daer op die tyt niemant op en was, ende voert verby die Stede van der *Goude*, ende so voert verby *Oudewater*. Ende die ruters van *Oudewater* mangelden mit die ruters van *Utrecht*, alſo dat daer veel gewonden ende doden bleven aen beyden syden, ende quamen so voert tot *Montfoerde* des Sonnendaghes omtrent des avonts, ende sy en hadden niet ghegheten in XXXVI. uren. Ende die van *Utrecht* seyden, dat sy sueven van haren hoep after gelaten hadden, ende sommige seggen, dat sy der wel XL. misten. Ende men seyde, dat die van *Oudewater* daer XIII. doden lieten, ende oock gevanghen drie of vier, ende daer en was nijt dan een, die wat had, ende heet *Aelbert Henrickssen*. Ende die van *Utrecht* lieten daer vier of vyf Hoeft ude mede doot, so doot geslagen, ende verdroncken int water, ende daer was den Borgemeysters soon van *Deventer* mede een of. Ende dat die ruters van *Utrecht* dus weder t'huus quamen, na dat sy aldus ver in Hollant geweest hadden, dat quam aldus by. Daer waren sommige Scouten op die dorpen, die omtrent *Dordrecht* gelegen syn, die holpense weder doer dat lant, ende seyden dat gemeen volck, dat dat ruter uit Hollant waren, ende wouden een reyse voer Utrecht doen. Aldus en wert die klock daer niet geslagen, ende en kregen geen vervolch dan voersx is. Ende dat die van *Dordrecht* die Ruter van *Utrecht* nijt en vervolgheden, dat quam aldus by; want daer wert binnen *Dordrecht* geseyt, dat sommige husen vol volcks waren, ende oock volck in scepen waren, om

dat

dat alte samen te besien. Dus en wert geen vervolch uit *Dordrecht* gedaen. Ende die Overste van *Dordrecht* hieronder vangen xiii. man, so Borgher in die Stat, ende Scouten op die Dorpen, die van dat opset wisten. Ende van dese xiii. man werter twee geleyt na die vierscael, dat mense verwysen soude. Ende dit gescieden opten xxv. dach in Mey. Ende eer die een aen die vierscael quam, so sterf hy onder weghen. God wil over syn siel ontfermen. Ende dit was de Schout van *Krimpen*. Ende de ander was die ghene, die die schepen by *Schoonhoven* gebroecht hadde, als voersz is. Ende dese wert veroerdeelt, ende wert gerecht, ende syn hooft wert voer die poerte geset, ende dat lichaem wert op den heyligen kerckhof begraven. Ende die dat opset gemaect hadde, die hiet *Willem Hagensoen*, ende quam ooc wech. Ende dit opset soude al voortgegaen hebben, hadden die van *Utrecht* tot xi. uren gekomen, so had dat water groot geweest, so hadden die scepen aen den steyger mogen comen. Nu quamen sy te ix. uren, doe ontbrac hem een voet waters, anders hadden sy die Stat gehadt. Ende die Borchgrave voersz hadde Heer *Willem* van *Wachtendonck* gelooft, dat hy hem volghen soude, als hy nyt en dede, daer Heer *Willem* smeliken op sprack, dat te veel waer om te scryven.

Dit is den eet, die de Hollanders den Hertoch van Oestenryck deden.

LXXXI. Item wy sweeren ende beloven u Genadighe Heere, Here *Maximiliaen* Hertoch van Oestenryck uwer Genaden, ende uwer Genaden twee kinderen, Hertoch ende Grave *Philips*, ende Mar-

griete, onsen erfachtigen Prince ende Princesse als onse Heeren, ende Grave, ende Gravinne gehout ende getrouwe te wesen, ende alle te doene, dat goede getrouwe ondersaten van rechts wegen sculdich syn van doene, behoudelick uwer Genaden, ende onsen erfachtigen Prince ende Princesse alles rechts.

Hoe die Hertoch gehult wert.

Item die Hertoch van Oestenryck voer te scepe uyt Vlaenderen, ende quam in den Briel aen den XIII. dach in Mey int jaer van LXXXII. ende voer voert van den selven dage in den Haghe in Hollant, ende daer was een generael dachvaert van Hollant, ende daer wert die Hertoge gehult voor een Ruaert des lants, mit voerwaerden, dat die Hertoch loven most, dat hi dat oerloghe, dat die Hollanders hadden tegen die Stat van Utrecht mit hoeren toestanders of doen soude, Daer die Hertoch op antwoerde, dat hi dat gheern doen woude, mer hy most eerst weder in Flaenderen wesen tot *Aelst*, daer een dachvaert wesen soude van alle des Hertogen Steden ende landen, ende die Hertoge loefde binnen XIV. dagen weder in Hollant te wesen mit der Gods hulpe. Ende hi wert gehult voor een Ruaert, ende hi reysde den XXIII. dach in Mey wederom van *Dordrecht* na Flaenderen. Ende daer wert in Hollant een groot volck vergadert om Utrecht te benauwen, ende den vierden man wert uitgeboden in Hollant. Ende die Hertoge wert gehult voor een Ruaert, behoudeliken syn twee kynderen in horen rechten, die Vrouwe *Maria* Hertoge *Karels* dochter van *Bourgoengen* achtergelaten had, dewelcke hoer namen waren, die soon Hertoch

toch *Philips*, ende was out omtrent vier jaer, ende die dochter hiet *Margriet*, ende was jonger dan die soen, ende daer was een kynt gestorven, ende Vrou *Maria* droech een kynt doe sy sterf.

Hoe dat coern quam.

LXXXII. Item den XVII. dach in Mey, ende was ons liefs Heren Hemelvaert, togen die van Utrecht uyt omtrent ses hondert sterck, ende hadden veel wagens mede, ende reysden toe *Haernem*, daer lach een Borgher van Utrecht, welck syn naem was *Gysbert Sas*, ende had daer rogge gekocht, ende men seyde dat die Stat van Utrecht daer renten voer gheven soude, ende loeyden tot *Haernem* omtrent ses hondert mudden rogghe, ende brochten den rogge tot *Amersfoerd*, ende daer bleef den tog mit dat volck tot des Sonnendachs toe, ende die van Utrecht toghen doe mitter macht uyt, ende geleyden den rogge over die heyden. Ende om dit koorn wert grooten kost gedaen, ende wert in *Keyserryck* geleyt, ende een ygelic mocht dat scepel halen om XVI. stuyvers. Mer dit koern was onreyn ende out. Ende hier na quam noch meer koorn, dat *Gysbert Sas* gekoft heeft, ende seyndet oock tot Utrecht, mer dat wert altyt geleyt ende geveylicht tusschen *Wageninghen* ende *Amersfoert*, want die Bisscop voersz had syn ruter op den *Rosendael* leggen, die daghelicks op die Velu hielden. Ende op dat huys te *Putten* lagen voetknechten van des Bisscops weghen. Ende dese ruter voersz ende voetknechten nam veel koerns ende provande, die tot Utrecht wesen soude. Ende als die provande ofte koern tot *Amersfoert* gecomen was, so wert dat somtyts over

die heyde geveylicht, ende ſomtyts nyt. Want die Ruter van *Wyck* ende die Roset van *Neerden* namen daer dicwil die provande, als voerſz is.

LXXXIIII. Item des Saterdaghes na ons Heeren Hemelvaert dach, ende was den XXIX. dach van Mey, waren die Borgers noch om den rog uyt als voerſz is, doe quamen ſy des Sonnendaghes tot *Utrecht*. Ende eer die Borgers weder quamen, ſo hadde die *Borchgrave* van Montfoerd ruters van *Montfoord* laten comen, ende hadde voort vrienden by hem, die hy binnen Utrecht hadde, ende trat aen die *Plaets*, ende beſetten die *Plaets* mit buſſen. Ende daer en moſt niemant op comen, ten moeſt den Borchgrave believen. Ende doe die *Plaets* aldus beſet was mit volck ende mit buſſen, doe liet den *Borchgrave* den Borgemeeſter ſeggen, dat hy die Raet ope huys ſoude laten bieden, alſt geſchiede. Doe die Raet ope huys was, doe liet hem die *Borchgrave* ſeggen, dat ſy uytſluten ſouden deſe na beſchreven perſonen, *Jan Grauwert*, *Steven* van *Beeſd*, *Rodolf* van *Drakenborch*, *Claes* de *Ryck*, *Simon Dirckſen*, *Willem Janſen* in die Twyſtraet, *Heynric* van der *Haer* de Smit, ende *Jan Heynricſen* die Scoedemaker, ende ſy moſten oervede doen vyf milen van der Stat van Utrecht te bliven op hoer lyf. Ende die Raet en heeft niemant uit Utrecht geſloten dan deſe voerſz perſonen, ſunt die eerſte oploop was, ende was op die VII. dach in den Oeſt, ende was op enen Dinxdach. Want alle die ballingen die waren by hem ſelven uyt gegaen. Mer doe ſy uit waren, doe wert daer mit die cloc geluyt, dat alle die ballingen die uit Utrecht waren, dat ſy comen ſouden

tot

tot *Vredendael*, sy hadden een vry vast geleyde, ende doen oervede, ofmen soude hem hoer goet nemen. Ende van des Raets weghen was daer toe geset ende gescickt, te weten *Aernt Ruys*, *Goetschalck* van *Brakel*, *Loef Berchmaker*, ende *Tyman Ysbrantsen*, ende veel borgers quamen, ende deden oervede, als *Eerst* van *Drakenborch*, die doe een out Borgermeester was, *Roelof* van *Nievelt*, die doe een ny Burgermeester was in dier tyt, *Eerst* van *Lichtenberch*, *Heynric* van *Leuwenberch*, *Heynric* van der *A*, *Claes* van *Zyl*, *Zweer* van *Zulen*, ende voert wel tot vyftich toe, die korts al weder in Utrecht quamen, mer niemant en most in der Stat comen, sy en mosten der Stat gelt lenen luttel of veel, daer na dat een ygelick ryck was. Ende daer wasser veel goeder man, dat te veel te bescriven waer, die geen *oervede* doen en wouden, mer hoer goet en wert daerom niet genomen, mer daer worden ruters in der ballingen husen geset, die hem tot som steden scade deden in den husen.

LXXXIV. Item op den selven Saterdach voersz. heeft *Jan* van *Damasschen*, als een Burgermeyster van die Viven, *Jan* van *Oyck* soon, die syn naem was....., gevangen uyt beveel...... ende hy wert verwesen, datmen hem rechten soude mit den sweerde aen syn lyf, want hi Papen ende Vrouwen had geschent, mer sommige wouden seggen, dat hy smeliken op den Borchgrave gesproken soude hebben, ende dat hi daerom gerecht wert. Ende hy wert gerecht des avonts omtrent vier uren op de *Noey*. Ende desen knecht verloer syn lyf, om dat ghemeen volck te stillen, want die Vrouwen die hoer

hoer mans ende hoer kynderen int veen verloren hadden, ende daer doot gebleven waren, die seyden in des Borchgraven tegenwoordicheyt, dat hy een bloetsuper waer, ende hoer mannen ende kynderen om sinen wil doot gebleven waren, dat hy hoer nn t' eten geven woude, want sy van honger sterven souden mit veel meer smeliker woerden, die ic al nijt scriven en can. Ende na dese tyt en dorst niemant meer op den Borchgrave spreken int openbaer.

LXXXV. Item doe dat coern voersz quam binnen Utrecht, doe quam oock een deel sulvers mede. Men seyde dattet was omtrent drie hondert pont, ende dit sulver was te Colen. Item den XXII. dach in Meye namen die ruter van *Neerden* in die *Lege weyde* omtrent hondert stuck beesten, ende die dese beesten toehoerde waecktense des nachts, ende van die wakers werter XIV. gevangen, ende sy sloegender vyf doot, ende sy wondender oock vyf seer. Mer die en worden nijt gevangen, ende ontliepen. Ende dit gesciede des nachts omtrent twee uren, ende die ruter brochten den roof ende gevanghen binnen Neerden.

LXXXVI. Item den sesten dach in Junio waren die Ruter van *Wyck* omtrent XXX. peerden ende XL. Stalbroeders te voet, ende hadden een deel beesten genomen voor *Utrecht*. Ende dese reyse was die van *Utrecht* verboet, ende hadden hem rede gemaect, ende wachten op dese ruters van *Wyck*, als sy quamen, als sy deden, ende namen een deel beesten. Ende die Ruter van *Utrecht* ende een deel Borgers omtrent vyftien hondert sterck vervolgheden die ruter

ter van *Wyck*, ende omtrent dat *Goy* mangelden sy te samen, alſo dat die van *Wyck* gevangen worden XIV. reyſigers ende hoer perden, daer dat beſte of gout inder Byten XV. Poſtelaets gulden, ende oock X. of XII. voetknechten, ende die ander ontreden ende ontliepen. Ende die ruter van Utrecht lieten daer twee heynſt doot, daer dat ſtuck of weert was hondert gouden Rynſgulden, als my geſeyt is.

LXXXVII. Item den X. dach. in Junius quamen omtrent XIV. Stalbroeders van *Gorcum* omtrent XII. uren des middaghes, ende braken een glas uyt der kercken tot *Scoenrewoerde*, ende namen die kerck in, ende des nachts ſenden die van *Gorcum* daer veel provande, ende omtrent XXX. knechten, ende ſy bolwerckten den toorn ende kerek, ende hildent in. Item op den ſelven dach venghen die van *Yſel-ſteyn* XXVIII. geſellen van die groen tent van Montfoerd.

Item op den ſelven dach was die gruen tent van *Utrecht*, ende ſloegen *Coten* uit boven dat ſy verdinget waren, ende brochten den roef binnen Utrecht, ende verkoſten hem daer, ende die buer van *Coten* volgheden ſom na tot Utrecht, ende die Raet ſleet, datmen hem die beeſten weder gheven ſoude, mer ſy waren verkoft, ende bleven verkoft.

LXXXVIII. Item omtrent ſunte Odulphus dach ſende die *Borchgrave* van Montfoerd omtrent XLV. mud weyts, die te *Montfoerd* weſen ſoude, in een groote ſcuyt, ende voert was in die ſcuyt alſo veel goets aen gelt, kleinnoten, dattet te ſamen wel wert was, dat in die ſcuyt was, omtrent vyf hondert of ſes hondert Rynſche gulden. Ende een deel ruters van *Woerden* namen

* Non mirum. Ab hostibus enim captum, & à nostris receptum, priusquam intra præsidia seu fines hostium est deductum, nobis debet restitui, *l.* 5. §. 1. *ff. de capt. & postl. rev. l.* 2. *C. de postlim. rev. l.* 3. §. *igitur ff. de vi & de vi arm.* Salic. *ad d. l.* 2. Alb. Gentil. *lib.* 1. *advoc. Hisp. cap.* 2. *&* 3. Resp. Holl. 2. *cons.* 95. Imo quod plus est: Capiunt hostes navem ejus, qui hostis noster non est, qui nobis est fœderatus, qui bello se gerit medium, recepta à nostris in continenti, seu intra horas viginti quatuor, accepto præmio debet reddi. Præmium autem est dodrans ejus, quanti res est, quanti nimirum navis, & quæ in ea sunt merces. Et sic sæpius judicatum. Advysb. 4. *cons.* 200. ubi habes exempla. De præmio est edictum Ordinum Non. 1579. 13. Aug. Add. Grot. *lib.* 3. *de jur. bell. & pac. cap.* 6. *n.* 3. Advysb. 2. *cons.* 66. Quod si sic ponas casum: Capta est eorum navis, qui nec nostri sunt hostes, nec eorum à quibus capta. Sed nobis bellum cum his est. Si classis nostra eam recipit, haud dubie dominis debet reddi, sive apud hostes pernoctaverit, sive non, *l.* 19. §. 2. *ff. de capt. & postl. rev. l. incivilem* 2. *C. de furt.* Covarr. 2. *part. relect.* §. 11. *n.* 1. *& seq.* Resp. Holl. 2. *cons.* 95. Ab iis capta est nostrorum navis, qui hostes nostri non sunt. Deducta in portum capientium. Etiam ibi pernoctavit. Mox ab iis

men dese scuyt mit dit goet voersz, ende toghen daer mede na *Woerden*. Doe dit aldus geschiet was, wertet Heer *Dirck* van *Zulen* geseyt op die *Haer*, ende Heer *Dirc* trat doe van die *Haer* mit een deel knechten, ende namen die Ruters van *Woerden* die scuyt mit dat koorn, mer of sy enich gelt ofte kleinooten mede creghen, dat en weet ic nyt, ende sy brochten dat koern op die *Haer*. Doe dat die Borchgrave vernam, doe schreeff hy aen Heer *Dirc* van *Zulen*, dat men hem die scuyt mit dat goet weder senden soude &c. Daer Heer *Dirc* hem tot antwoert op ontboet, dat die knechten dat al gebuyt hadden, hi en saghe daer niet weder aen te komen, mer syn buyt, of dat hi daer of hebben soude, dat woude hi hem geern weder gheven. Ende die knechten seyden, dat sy dit goet horen vianden genomen hadden, en sy behildent. Ende die Borchgrave * was seer toornich.

LXXXIX.

LXXXIX. Item omtrent sunte Odulphus hoerden die Josseren van *Jerusalem* buten Utrecht, ende die Josseren binnen Utrecht in die *Wyngaert*, ende sommige wakers binnen der Stat, een groot geruchte boven der Stat in die lucht mit een gekrys ende geruchte, recht of men eenen stryt gevochten had, ende of men mit hameren ende messen op harnes gesmeten hadde.

XC. Item des Sonnendaghes na sunte Odulphus dach omtrent den middach so hebben die knechten van *Yselsteyn* dat huys te *Gheyn*, dat *Jan Bouman* toe te behoren plach, den ghenen of gelopen, die daer op waren. Ende doe die van *Yselsteyn* dit huus in hadden, doe plonderden sy 't, ende berndent. Ende op dit huys plach men te koeren, ende als die ruter van *Yselsteyn* omtrent den Rhyn laghen geleyt hadden, so deden die ghene die op dat huys laghen een teyken, dat men hoerden of sien mocht op die *Vaert*, ende op *Vreneesteyn*, ende wanneer men dat teyken sach, so hueden hem een ygelic, die mit schuten in den Ryn waren. Ende doe dit huus of ende gebrant was, doe en hadden die van *Yselsteyn* niemant, die hem besien mochte, als sy omtrent den Ryn laghen, ende namen doe dick die scuten, die van Utrecht aen die *Vaert* voeren. Ende korts hier na quamen XVII. knechten varen van *Utrecht*, ende wouden aen die *Vaert*, ende die van *Yselsteyn* laghen op den Ryn, ende sy vengender XV. of, ende da twee ontliepen. Ende des anderen daghes hier

iis recepta, qui nec ipsi sunt nostri hostes. Et hæc dominis debet reddi: nam velut furto surrepta est; *l. hostes* 24. *l. latrones* 27. *ff. de capt. & post l. rev.* Resp. Holl. 2. *cons.* 151.

hier na laghen die van *Yselsteyn* op den Ryn, ende namen twe scuten mit coern, ende venghender VII. ende sloegender twee doot. Ende dat nemen scieden alsso veel ende menichwerf, dattet te veel te scriven waer, als nu geseyt is.

XCI. Item Heer *Petiet Salezaert*, als een Cappeteyn van die Hollanders, was voer Amersfoert op der tien dusent martelaer avont Ann. CIϽ.CCCC.LXXXII. ende had omtrent der Stat geleyt drie lagen, elke laghe vyf hondert ruters, eude senden XL. van die rasste ruters voer die *Nykerck*, om daer die beesten te nemen, als sy deden. Ende die van der *Nykerck* traden tot hem uit, ende dronghen die Hollantsche ruters, dat sy by hoer vrienden niet comen en conden, ende van die XL. sloegen die van der *Nykerck* XVII. doot, ende die ander ontliepen, ende *Salezaert* brack op, ende tooch wederom binnen *Neerden*.

XCII. Item op sunte Johans dach te midde somer, ende was op enen Sonnendach, waren die Ruter van *Yselsteyn*, ende hadden een deel Ruter uyt Hollant by hem, ende waren sterck omtrent elf hondert, ende namen alle die beesten, die tusschen *Tollensteghe* ende *Jutfaes* in die weyde gingen. Ende der was omtrent hondert stuck so koe ende peerden. Ende had daer meer geweest, sy hadden der meer genomen. Ende dit gesciede des morgens omtrent x. of te negen uren.

XCIII. Item op sinte *Lebuyns* dach des anderen dages na sunte Johans dach droech men binnen Utrecht dat heylige sacrament om rust ende vrede van Godt te verkrigen, want een dachvaert gemaect

was

was tot *VVoerden*, ende daer soude men wesen des daghes na sunte *Lebuyns* dach, als gesciede. Ende op dese selve tyt stont by dat heylige Geesthuys binnen Utrecht enen goeden man, ende heet *Andries*, ende heeft een geecht wyf, ende was van enen goeden leven, ende plecht oock *Succenter* tot sunte Peter te wesen. Ende dese goede man stont, ende seyde den ghemenen volck toe, die mit dat heylige Sacrament gingen: *Lieve vrienden, wilt u beteren, want ic heb God also toornich op u gesien, ende Utrecht is also grooten plaghe nakende. Daerom ist van grooten noode, dat gy u betert.* Mit veel meer woorden die ic al niet en gescriven en can. Ende hy seyde dit dick ende menichwerf, ende daer dat volck meeste was in kercken of op ander steden. Ende syn woerden waren altyt; *Betert u lieve vrienden of die toern Gods sal op u comen.* Ende dese selve persoon stont op sunte Martyns dach *translatio* in die Buerkerck ende sprac als hy voergeseyt hadde, ende seyde mede: *Op dat ghy my geloven meucht, dat ic u segge, so segge ic u, dat ic niet gegheten noch gedroncken en hebbe in* VIII. *daghen, ende ic en sal oock niet eten noch drinken, ghy luden ghi en hebt u gebetert, of die wil Goeds en is gesciet.* Ende bewees daer die goedertiernheyt Goeds, ende die rechtveerdigheyt Goeds mitter heyligen scriftuer. Ende daer was niemant die hem strafte geestelic noch weerlic persoon, noch niemant anders.

Hoe die kerck in Lopic beslegen wert.

XCIV. Item den XXVI. dach in Junio, ende was op een Sonnendach, quamen die ruter van *Oudewater* in Lopic in die kerck recht als onsen Here God

geheven was van die Homisse, ende hebben daer twe mannen van die buer doot geslagen in die kerck, ende vengender omtrent XXXIII. oock in die kerck, ende brochtense tot *Oudewater*. Ende dit gesciede al boven goet verdingen. Ende die sake daer 't die ruter om deden, dat was dese. Op een tyt waren een deel ruters van *Oudewater*, ende hadden wat beest by *Lopic* gehaelt, ende die buer van *Lopic* vervolgheden die ruter, ende sloegender drie doot.

XCV. Item daer was een Eerweerdich Doctor in der Godheyt van onser liever Vrouwen brueder oerden, ende was *Prior* tot *Steenhoven*, ende syn naem was Meyster *Jacob* van *Remerswael*, ende maecte geern altyt vrede, daer twist ende onvrede was. Dese Eerwaerdighe man maecte veel arbeyts, ende reysde dick over ende weder over, so aen die Stedehouder mit die VIII. Gheschickten in Hollant, die dat oorloge regierden, ende so aen die Stat van Utrecht mit horen hulpers,, alsoo dat desen Doctoer dit alsoo vervolgden, dat daer een dachvaert tot *VVoerden* gehouden wert, ende die was des daghes na sunte *Lebuyns* dach te middesomer. Ende daer waren die Stedehouder mit den Gedeputeerden van den Hollantschen Steden, mer des Bisscops Raet van Utrecht en waren daer niet. Ende daer was Meyster *Jan* van *Houdaen*, ende Heer *Dirc* van der *Horst* Ritter van weghen Joncker *Engebert* van *Cleve*, ende *Jan* de *Coninc*, ende *Adriaen* van *Ryn* van wegen der Stat van *Utrecht*. Ende die van *Amersfoert* hadden hoer vrienden daer oock mede. Ende dese partyen waren twee daghen by een tot *VVoerden*, ende sy scheyden van een, ende een ygelick

mocht

mocht syn best doen op den anderen. Mer daer wert noch een dachvaert gemaect op den xv. dach in Julius, ende dese dachvaert soude men houden in den Haghe ende daer soude een ygelick van partyen de syn schicken.

XCVI. Item op den VIII. dach van Julius was een dachvaert tot *Haernem* gemaect, ofte geraemt; ende daer was den Hertoch van *Cleve*, ende Joncker *Engbebert* van *Cleve*, ende die Stat van *Utrecht* ende van *Amersfoert* hadden hoer vrienden oock daer mede, ende die Doctoer voersz was daer oock mede, ende daer soude men verspreken, watmen in den Hage tractieren soude om vrede mede te maken.

XCVII. Item op onser liever Vrouwen dach *visitatio* soude men provande van Amersfoert halen, als gesciede, ende dat een vierdeel van der Stat souden uyt trecken, ende *Gheryt Zoudenbalch*, ende *Tyman Ysbrantsoen* de Goutsmit waren Capeteynen van die Borgers, ende die Burgermeyster *Jan de Coninck* seyde den ruteren, dat sy mede om die provande trecken souden. Daer die ruters op antwoerden, sy en wouden over enen voet nerghent uyt trecken, sy en hadden hoer soudy eerst, mit veel meer woerden, Dat *Jan de Coninc* den ruteren wederom seyde, *Ghy sult mede uyt trecken, of wy sullen u die clock op u gat gheven*, mit meer woerden; Alsо dat die ruter seyden, *Moeten wy't doen so syn wy daer toe gedwongen*. Ende die ruter toghen uyt, ende die ruter spraken mit malkanderen; ende doe die Borgers ende de ruters te samen aen den berch waren, doe lieten die ruter die * bonghe slaan, ende

* Tympanum, *die tromme*.

ende vergaderden te samen. Ende die Quartiermeysters seyden tot *Gherit Zoudenbalch* ende *Tyman Ysbrantsen*, ende die gemeen Burgers, wat woerden dat sy mit den Burgermeyster *Jan de Coninck* gehadt hadden, ende seyden hem luden toe, dat sy hoer soudy van hem geloeft wouden hebben, of sy woudense voor hem driven in Hollant of te Wyck, daer soude men hem hoer soudy dan wel gheven. Doe Gherit Zoudenbalch dese woerden hoerde, doe wert hy al versaecht ende verveert, ende sprack niet een woort. Ende *Tyman Ysbrantsen* seyde; *Ghy goede gesellen, ic wil u loven die helft te gheven, laet u Gherit Zoudenbalch die ander helft loven*, alst gescieden mitten kortsten. Ende sy brochten tot Utrecht CLXXV. waghen provande. Ende so vroech als *Gherit* ende *Tyman* binnen Utrecht quamen, doe gaven sy den engen Raet the kennen, hoe sy mit den ruteren gevaren hadden. Ende des anderen daghes wert die Raet out ende ny opt huys geladen, ende daer wert hem desen last the kennen gegheven. Ende daer wert enen raet geslagen, als dat men dusent personen nemen soude int schrift, ende elck van desen personen soude der Stat van Utrecht lenen negen Ryns gulden, ende daer soude die Stat weder voer gheven twee Rijns gulden des jaers lyfrenten. Ende mit desen ghelde soude men die ruter mede betalen. Ende die geen die dat regiment binnen Utrecht hadden als voersz is, so en lieten sy hem niet genuegen mit die personen voersz, mer men ginck huys by huys, daer dat volck also veel buten buycks hadden, die mosten die IX. Rynsgulden geven, ende wie dat niet gheven en woude,

die pande men van vyf pont, ende sy moesten hoer panden lossen, ende die IX. Ryns gulden oplegggen. Ende *Egbert Rutgerssen* ontfinck dat gelt als een Camelaer.

XCVII. Item des Sonnendaghes na sunte Martyns scuddekorfs dach hadden die gesellen van de gruen tent een oploep tegen die Stalbroeders binnen Utrecht, ende quam toe om een beest, dat sy genomen hadden, also dat sy hantgemeen mit malkander worden. Ende dit gesciede by den *Vogelsanck* by sunte Jacobs kerck, also dat daer drie van die gruyn tent doot bleven, ende die ander namen de vlucht, ende liepen in sunte Jacobs kerck. Ende dit gesciede onder die vesper, ende die Burgers, die in die kerck waren, hadden gemeent, dat die Stat gewonnen hadde geweest, also grooten geruchte was daer, ende liepen ende sloten alle die doeren van die kerck toe. Ende die Stalbroeders vervolgheden die van de groen tent, ende liepen die doer van die kerck op aen de Zuytsyde. Ende doe sy in die kerck waren, doe wiert daer een man doot gescoten op der stede, die van die gruen tent niet en was, ende hiet. . . . . . Ende die kerck was beslagen mit desen man, ende niemant meer en bleef daer doot in die kerck, want die gesellen van die gruen tent waren in die geruwe Camer. Ende doe dit gedaen was, doe streken die Stalbroeders aen die *Plaets*, ende namen die in. Ende mitten kortsten so wert mitten Stalbroeders also gesproken, dat een ygelick te vreden was, ende gingen elck daer hy wesen woude, ende men en dorst geen correcty over die dootslagers doen. Ende die Priesters die songen des Manendages weder

in sunte Jacobs kerck, also dat dat Capitel van den Dom die Priesters van sunte Jacob * verboden, dat sy met singen noch geen dienst in die kerck doen en souden, want die man in die kerck doot geslagen wert, ende daer en wert den dienst Goeds niet gedaen.

XCVIII. Item op den IX. dach in Julius waren die ruters van *Yselsteyn* omtrent XL. reysenaers te peerde, ende hadden elck enen rasschen knecht after hem op hoer peert, die die beest onderslogen, ende namen alle die beesten, die buten sunte Katerinen poort ginghen, ende der beest was omtrent hondert ende twintich, so koe ende pert, ende brochtense binnen *Yselsteyn*, ende die van Utrecht en deden daer geen vervolch na, want die ruters en wouden niet uyt, sy en wouden eerst hoer soudy hebben ende betaelt wesen.

XCIX. Item die Stedehouder voersz. ende *Petyet Salesaert* als Cappeteynen hadden by hem omtrent vier dusent ruters, ende hadden groote bussen ende rescap mede, als daer men husen mede winnen mach, ende quamen op den XIV. dach in Julius voer

* Polluebat ecclesiam fusus in ea sanguis. Nec quamdiu in eo statu res divina in ea facta. Donec reconciliata, quod fiebat solenni ritu, totos dies occlusa. *can. ecclesiis can. si morum de consecr. dist. 1. can. ecclesiis dist. 68.* Greg. Turonens. *lib. 5. hist. cap. 32. Sauciantur multi gladiis, respergitur sancta humano cruore basilica, ostia jaculis fodiuntur, & ensibus, atque usque ad ipsum sepulchrum tela iniqua desaeviunt, quod dum vix mitigatur, locus officium perdidit &c.* Dico *solenni ritu*, per aspersionem nimirum aquæ cum vino & cinere benedictæ *c. proposuisti c. consuluisti x. de consecr. eccles. vel alt.* Quod fiebat etiam ecclesia ab hæreticis, ab infidelibus, occupata & recepta *can. ecclesias & seqq. de consecr. dist. 1.* Et hæc prius purganda, ut ædes Divi Cypriani recepta à Vandalis, ut Procopius ait *lib. 1. Vandal.* Prorsus ut olim ethnicis redacta in hostium potestatem, non sacra amplius, sed profana, *l. cum loca 36. ff. de rel. & sumpt. fun.* Virgil. XII. *Æneid.*

Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

Add. Alteserr. *ad d. c. proposuisti.*

voer dat huys te Hermelen, dat op die tyt *Gysbert* van *Zulen* toe hoerden, ende die Stedehouder liet dat eyschen. Ende dat huys wert opgeghevén, ende daer werter XXII. op gevanghen, ende dat huys wert gespolieert ende gebrant.

C. Item dese Capéteynen voersz syn voert mit den ruteren getogen voer dat huys geheten die *Haer*, ende hoerde *Dirc* van *Zulen* toe *Gysberts* outste broeder, ende die bussen syn gestelt, ende hebben gescoten doer dat huys, also dat die gheen die daer op waren spraeck ghierden te houden mit den Stedehouder, alst gesciede, ende dat huus wert opgegheven, ende daer werter op gevanghen XXXIX, ende daer bleefder een doot ópt huys. Ende dit gescieden op den XVI. dach in Julius. Ende Heer *Dirc* van *Zulen* hadde dese knechten toegeseit, dat hyse ontsetten soude, ende waert also dat hy die macht hadde, ende die borgers van Utrecht helpen wouden, so soude hy den knechten een teyken doen met vier. Ende waert dat sy dat teyken niet en saghen des nachts, dat dan die knechten hoer lyf berchden als sy best mochten. Aldus en wouden die van Utrecht Heer *Dirc* van *Zulen* niet volghen, noch helpen &c. Dit heeft my een geseyt, die op dat huys mede gevanghen wert, ende dat huys wert gespolieert, ende gebrant.

CI. Item *Joost* van der *Mey* hadde een goet huys by die *Haer* staende, dat was wat gebolwerckt, ende daer waren van die buyrluden op, ende meer anderen, ende die hielden oock spraeck mit den Stedehouder, also dat onder dese spraeck houdende een met een haeckbusse van dat huys scoet, ende raec-

ten daer een van die Hollantsche knechten, also dat alle die ruter aen dat huys liepen, ende hebben dat huys stormender hant ghewonnen, ende hebbender XXIII, op doot geslagen, ende hebben dat huys oock verbrant.

CII, Item doe de Stedehouder mit dat volck voersz voer der *Haer* laghen, doe quam hem die tydinge, hoe dat die ballingen ende die Scout van *Hoorn* die uyt Hollant verdreven waren, ende dese ballingen waren van die Hoecks party, ende die Cabbeljaus hadden dese luden verdreven uit Hollant, ende dese Scout met syn party namen *Hoern* in op sunte Margrieten dach. Ende doe dit gherufte in Hollant quam, doe was Heer *Jan* van *Egmont*, ende Heer *Philips* van *VVassenaer* mit die Steden als *Delft*, *Haerlem*, ende *Amsterdam*, ende togen voer *Hoern*, ende die Stedehouder quam mit alle die ruters die hy by hem hadde, voor die *Haer* int Sticht. Ende doe hy voer *Hoern* quam, doe eyste hy die Stede, ende die in die Stede waren gaven hem een smalike antwoert, also dat die Stedehouder mit die Heeren, die by hem waren, ende die Steden, die daer mede voer laghen, enen raet sloten, ende gaven die ruteren die Stede te voren te spolieren, indien dat sy die Stede stormen wouden, als gesciede. Ende die Stede van *Hoern* wert gestormt tot drie steden aen, ende sy wert gewonnen des morgens ten vyf uren op den VIII. dach na dat die ballingen daer in waren gecomen, ende was op enen Saterdach. Ende die Stat van *Utrecht* had daer enen goeden man gesent, welck syn naem was *Jan* van *Middachten* mit een deel knechten, ende hy

bleef

bleef daer doot. Ende men feyde, dat daer doot bleven over vier hondert burgers, ende wel hondert knechten of ruters, ende alle die ander burgers die worden gevanghen, ende hondert wechgevoert in elcke Stede, daer die ruters pleghen te legghen in Hollant, ende wat men vont op die straat ende in hernes, dat was op die straet, ofte in husen, dat wert al doot geslagen, ende wat den Hoecksen naem had, dat wert al doot geslagen. Ende in der kercken wert der XII. dootgeslagen. Ende men seyde, dat die Stedehouder mit synen vrienden voer Hoern wel liet over hondert doden. Ende die Stede wert heel ende al gespolieert, ende niemant en behielt daer niet, ende den vrouwen ende die kynder en wert niet misdaen op der straten, mer daer waren bedden uytgevoert, die tot *Delft* quamen, daer men in die bedden vant twee kynder doot, ende dit was tot meer plaetsen, datter tot XII. kynder aldus in den bedden doot gevonden werden, om dat die bedden mitter haest over een gewonden, ende toegeslagen worden van den ruteren, eermen die kynder daer in sach leggen slapen; om dattet vroech was, God betert, ende worden haestelic nae die schepen gedragen. Ende Heer *Jan* van *Egmont* bleef in dese Stede *Hoern*, mit een deel volcks, ende oock een deel Burgers, die van die Cabeljaeus partye waren. Ende die Stedehouder reysden na den Hage op die dachvaert voersz.

CIII. Item op sunte Blasius dach anno LXXXII. deden die ballingen voersz een reyse op *Hoern*, ende hadden een deel ruter mede van Utrecht, ende een goet deel van die ballingen ende ruteren verdrencten

in die zee, ende daer verdronck die Burgermeyster mede op dese tyt uit Hoern verdreven was, ende sy hadden gemeent die Stede te krygen, als sy daer na deden als voersz. is. Item op den XVI. dach in Julius des avonts omtrent IX. uren senden die van Utrecht twee groote schuyten mit provande ende buscruyt, dat aen die *Vaert* wesen soude op dat blockhuys, ende deden geleyden mit hondert knechten. Ende dit wert die van *Ysselsteyn* verboet, ende sy schickten hem daer op, ende hebben dese provande genomen by *Wessels* Camer van *Everdinghen*, ende hebben ses knechten daer toe gevanghen, ende die ander ontliepen. Ende dese provande hebben sy binnen *Ysselsteyn* gebracht, ende men seyde dat dese provande ende buyskruwt wel hondert nobel weert was.

CIV. Item op den XVI. dach in Julius syn sommige ruter van den *Rosendael* geweest, ende hebben den toern ende kerck tot *Berneveld* ingenomen, ende hoere was XIX. die 't deden, ende die van *Amersfoert* ende die ruters van die *Nyekerck* toghen voer die kerck, ende brochten bussen mede, ende scoten doer den toern, ende scoten daer vier of vyf doot. Die op den toern waren gheerden spraeck te houden alst gesciede. Ende die gheen die op den toern waren hadden geern in handen gegaen, ende hem gevanghen gegeven. Ende die van *Amersfoert* antwoerden, dat syse niet in handen nemen en wouden, sy en mosten enen geheten *Jan* van *Scaffelaer* te galmgaten uytwerpen van den toern, dat die gheen die op den toern waren niet doen en wouden. Doe seyde *Jan* van *Scaffelaer*, *Lieve ge-*

sel-

sellen, ic moet nummer sterven; ic en wil u in gemen last brenghen. Ende ginck boven op die tynnen van den toern staen, ende setten syn handen in syn syde, ende spranck van boven neder, mer hy en viel niet doot, mer doe hy lach, doe wert hy doetgeslagen, als voersz staet, als my gesegt is.

Hoe die Joncker van Brederode Vianen weder kreech.

CV. Item die Hertoch van den Berge ende van Gulick screef Heer *Vincentius* van der *Zwanenburch*, die op dese tyt *Vianen* in hadde, om by hem te comen opt verbeuren van syn leen, dat hy van den Hertoch voersz te leen hout, also dat *Zwanenburch* sprack mit die Burgers van *Vianen*, ende seyde, Wat wildy my gheven, dat ic die Joncker van *Brederoden* die Stede van *Vianen* ruym, ende laet hem daer in mit meer woerden. Mit den kortsten *Zwanenburch* soude hebben vier dusent Ryns gulden current. Ende dese gelden mosten rede wesen binnen VIII. daghen op een peen, die sy overdragen hadden. Doe quam die Joncker van *Brederode*, welck syn naem was *Walraven*, tot *Culenburch*, ende die Grave van *Hoorn*, welck syn naem was *Jacob*. Ende die Grave voergenoemt reet binnen *Vianen* mit geleyde, ende versprack daer verre mit Heer *Zwanenburch* roerende van des Jonckeren wegen voersz. Ende dese vier dusent Rynsgulden voersz en worden op die tyt niet betaelt, als versproken was. Doe seyde Heer *Zwanenburch*, syn geloeft en waer hem niet gehouden, die hem beloeft waer, hierom en woude hy dese voorwaerde oock niet houden, also dat die Grave van *Hoorn* hier tus-

schen

lichen sprack, also dat noch *Zwanenburch* hebben soude boven dese vier dusent Ryns gulden voersz' vier hondert Ryns gulden, alst gesciede. Ende doe alle dese gelden overgeghaen waren, doe gaf Heer *Zwanenburch* die slotelen van die poorten over. Ende also als die Burgers die slotelen hadden, ende die ruters van die poerten waren, so waren daer sommige Burgers, ende liepen op die poort, ende seyden; *Wy sullen nu dit geselscap wel haest quyt werden*; ende schoten mit pylen van der poerten, mer sy en raecten niemant, also dat daer een groot geloep was tusschen den ruteren ende sommige burgers, also dat die Grave van *Hoern* mit die wysheit hier voor vielen, ende sprack also mit Heer *Zwanenburch* ende voort mitten Ruteren, die daer omtrent waren, so reysiger ende voetknechten twee hondert, dat sy te vreden gestelt worden. Ende die Burgers mosten weder van die poerten, ende die Ruters namense weder in, en ten hadde die Grave van *Hoern* gedaen, daer soude ter avonturen een groote bloetstortinghe geweest hebben, dat God verhueden. Dit dus gesciet wesende so syn die voersproken woerden nagegaen, ende Heer *Zwanenburch* is mitten ruteren uyt *Vianen* gereyst op den XIX. dach in Julius Ann. CIↃ. CCCC. LXXXII. ende die Bisscop van Utrecht heeft Heer *Zwanenburch* geleyde gegheven, ende die Joncker van *Culenburch* oock, door syn lant te reysen, ende die Heer van Yselsteyn, welck *Bueren* syn was, gaf Heer *Zwanenburch* oock geleyde doer dat lant van *Bueren* te reysen. Ende dat geleyde was niet meerre begeert voor *Zwanenburch*, dan voor vyftich reysiger, ende twee waghen mit

dat

dat daer op was. Ende die Joncker van *Brederode* reet van *Culenburch* na *Vianen*, ende die Joncker van *Culenburch* liet omtrent hondert burgers uyt bieden, die mit den Joncker van *Brederode* reysen souden, als sy deden. Ende doe die Joncker van *Brederode* tot *Everdingen* quam, doe mueten hem Heer *Zwanenburch* voersz, ende daer hadden sy wat sprake mit malcanderen, also dat Heer *Zwanenburch* den Joncker van *Brederoden* seyde, ende int scrift gaf, wie die ghene waren, die hadden helpen raden, dat *Vianen* becrafticht soude worden, als voersz staet, ende noemden daer die Borchgrave van *Montfoerd*, Heer *Dirc* van *Zulen*, *Jan* de *Coninc*, *Gherit Zoudenbalch*. Ende sy scheyden daer van malcanderen, ende Heer *Zwanenburch* reet mit syn volck verby *Culenburch*, ende had omtrent LX. peerden, ende hondert voetknechten, daer een deel peerde tot *Culenburch* of bleven, die oerlof hadden. Ende doe reet Heer *Zwanenburch* voert door *Bueren*, daer op die tyt den Heer van *Yselsteyn* was, ende *Zwanenburch* had geleyde van den Heer van *Yselsteyn* door *Bueren* te reysen mit syn reysich getuych, ende twee wagens mit dat daer op was, ende X. of XII. die daer by die wagens waren van die knechten. Dit al te samen door *Bueren* reysende, so quamen die voetknechten, ende wouden oock door *Bueren*, als gescieden. Doe sy voer die poert waren, doe lietmense in comen by XV. of XVI. teffens, ende doe sy in die Stede waren, doe vraechden hem die Heer van *Yselsteyn*, wat sy so koen of dwaes waren, ende quamen in syn Stede, daer sy syn vyanden waren. Daer op sy antwoerden, ende seyden,

sy hadden geleyde van den Bisscop van Utrecht, mit meer woerden, also dat die Heer van *Ysselsteyn* seyde, Dat Sticht hoort den Bisscop toe, ende *Buerven* hoort myn, mit meer woerden, *mer hadde u Quartiermeyster voor u geleyde begeert, ic had't u gegheven, mer ghy moet nu of leggen, ende ghevan u gevangen.* Ende aldus worden die voetknechten allenken ingelaten, ende sy worden gespolieert ende gevangen omtrent LXXX. ende hem wert van stonden aen dach gegheven. Ende dit is aldus gesciet als my geseyt is, ende gesciede op den XIX. dach in Julius.

CVI. Item op den XIX. dach in Julius is die *Burchgrave* van Montfoerd mit een deel Burgers van Utrecht, ende met syn volck uit *Montfoerd* getogen voer *Oudewater*, ende hebben daer genomen omtrent hondert en vyftich stuck beesten, so groot ende kleyn, ende hebhense binnen *Montfoerd* gebrocht. Ende dit gesciede doe die ruiters van *Oudewater* mede voer *Hoern* waren.

Hoe die knechten van Schoenrewoerde geslagen worden.

CVII. Item op den XXI. dach in Julius waren XLIV. knechten van den toern tot *Schoenrewoerde*, ende hadden toegetast int lant van *Hagesteyn*, ende hadden daer te voren dick toe getast int lant van *Culenburch*, ende hadden oock eenen Burger van *Culenburch* gevanghen, welck syn naem was *Henric* van *Mourwerick*, ende scatten hem also, dattet hem kost twee hondert Ryns gulden, also dat die Buerlude van *Evendingen* by een waren, ende ginghen op hoer palen van hoeren lande op eenen wech staen-

ſtaende, ende die knechten van den toern voerſz quamen aen, ende riepen *Ghelove*. Doe ſeyden die Lantluden; *iſt ghelove, ſo werpet u buſſen van u.* Ende die knechten traden aen, ende ſchoten tot die Lantluden in, ende raectender twee, ende die Lantlude voert tot den knechten, alſo dat die knechten die vlucht namen, ende van die knechten bleef der daer doot x. op die waelſtat, ende ſy vingen ſe al voert die daer waren, ende daer waſſer veel ter doot toe gewont, daer der een of ſterf des anderen dages. Dit aldus geſciet weſende, ſo is alle dat Lantvolck van *Culenburch* voor den toorn van *Schoonrewoerde* gelopen van ſtonden aen, ende den Jonker van *Culenburch*, welck ſyn naem was *Jaſper*, ſende die Burgers van *Culenburch* mit groote buſſen ende ſchermen oock voor den toern, ende quamen des andereu daghes mit ſinen Oem, welck ſyn naem was Joncker *Everwyn* van *Culenburch*, alſo dat daer ſpraeck gehouden wert, ende XIV. knechten ginghen van den toern, behoudeliken hoers lyfs ende goets, mit voerwaerden, dat ſy den Joncker van *Culenburch* oervede doen ſouden, als geſcieden. Doe bleef noch die Capiteyn ſelf derden op den toern, welck ſyn naem was *Jan* van *Heemſtede*, ende die grote bus wert op den toern geſcoten, ende die kerck wert ſtormenderhant gewonnen, alſo dat daer ſpraeck gehouden wert. Ende die Joncker voerſz nam *Jan* van *Heemſtede* in genade mit ſyn geſellen gevangen. Ende deſe geſellen voerſz deden veel quaets, ende namen vrienden, ende vyanden, ende ſpaerden niemant, alſo verghinckt hem.

Hoe

Hoe Gheresteyn gewonnen wert, ende Gherit van Nievelt gevanghen wert.

CVIII. Item *Gherit* van *Nievelt* was op syn huus te *Geresteyn*, ende dat wert verraden van syn gesellen, die hy daer op had leggen, ende syn naem was *Jan Misselink*, ende dat gesciede op sunte Jacobs dach Anno LXXXII. in den dagheraet. Ende daer op wert gevanghen *Gherit* van *Nyevelt* voergenoemt, ende *Steven* van *Nievelt Stevenssoen*, ende een ander Hoesman, ende heet *Jan* van *Aller*, ende voert tot XIX. gevanghen, ende de sommige hadden *Leyden* mede helpen beclimmen, als *Steven* van *Nievelt* voersz, ende meer andere. Ende dese voersz. worden gebrocht binnen *Wyck*, ende *Gherit* ende *Steven* voersz werden van stonden aen in den stock geslagen, of geset, ende dat huus hielden des Bisscops Dienre in enen dach ende enen nacht, ende dat die gesellen draghen konden, dat namen sy mede, ende oock omtrent XL. stuck beesten, ende dat sy niet draghen en konden, als bedden, ende meer anders, dat brochten sy int huys, ende stakent aen, ende berndent al te samen, ende toghen weder om tot *Wyck*. Ende die Bisscop gaf den koepman syn gelt binnen *Wyck*.

* Bulla est apud Hedam *hist. Ultraj.* p. 297.

CIX. Item die Bisscop heeft enen ban * geworven van den Paus die *Sixtus* de IV. genaemt is, ende hout op Joncker *Engebert* van *Cleve* mit syn hulpers hulper. Ende die geleerde seyden, dat dessen ban, die alreswaerste was, daer sy oyt of hadden horen seggen of spreken. Ende dese bulle van desen ban is tot *Wyck* den Bisscop gecomen op sunte Jacobs dach. Ende op sunte Peters dach *ad vincula*

cula daerna is dese Copye van der bullen getoont ende gelesen in den generael Capittel van die vyf Goedshusen tot Utrecht.

Hoe die Borgers en Vrouwen die Stadt verboden wert.

CX. Item opten XXVII. dach in Julius so is die Joncker van *Cleve* ende die *Burchgraef* van Montfoerd op dat Raethuus gecomen, daer die Raet van *Utrecht* sat, ende hoer knechten die hadden hoer hernas aen, ende lange messen op hoer syde, ende brochten een cedel mede, ende seyden, dat sy dat overdragen hadden voer t' best. Ende die Joncker en Burchgrave voersz wouden hebben, dat die Raet uyt der Stat flyten soude, alst gesciede, dese na bescreven personen, vyf mylen van der Stat te blyven, ende oervede te doen, ende die vrouwen een myl van der Stat te wesen. Item in den eersten *Roelof* van *Nievelt*, Meyster *Jan Valck*, *Jan* van *Gheer*, *Dirck Heer*, *Godert Stycker*, *Willam Peterssen*, *Johan Vos* die snider, *Claes Helminck*, *Jacob Menninck*, *Jan Buys*, ende *Jacob* van *Oey*. Item dit syn die vrouwen. In den eersten *Heynrick* van *Gents* wyf, *Dirc Bor* van *Amerongens* wyf, *Jan* van *Veens* wyf, *Jacob* van *Amerongens* wyf, *Floris* van *Pallaes* wyf, *Loef* van *Jutfaes* wyf, *Heyman* de *Gruters* wyf, *Jan Hermanssen* wyf, *Aelbert* de *Gans* wyf, *Bertoldus* wyf, *Emme* in den sleutel, *Styn* in die ghelue, ende *Kuneer Jan Dirtkssen* weduwe hoer mecht. Ende dit is die anderde reyse, dat sunt die eerste oploep was, dat burgers, ende burgers wyven, ende ballinger wyven die Stat verboden wert.

Hoe die van Utrecht koern halen wouden.

CXI. Item opten XXIX. dach van Julius toghen die van Utrecht uyt, ende waren sterck omtrent seven hondert man so burghers ende ruters, ende hadden bocken ende schepen mede, ende wouden koorn halen tot *Jutfaes*. Ende doe die van Utrecht tot *Jutfaes* quamen, doe waren daer omtrent XL. of vyftich ruters van *Yselsteyn*, ende wouden oock tot *Jutfaes* koern halen. Ende die van Utrecht hielden mit die knechten scuttergeveerde, also dat die van *Yselsteyn* mosten wycken, ende worden gedrongen in *Yselsteyn*. Dit aldus gesciet wesende so syn die van *Yselsteyn* mit horen hoep te voet ende te peerde uytgecomen, ende hebben mit die van *Utrecht* scuttergeveerde gehouden, also dat die van *Yselsteyn* die van *Utrecht* vyf reyssegers peerde of wonnen, ende scoten oock omtrent XVI. perde of, die gewont binnen Utrecht quamen, ende veel volcks van Utrecht wert daer oock gewont, ende sy lieten daer enen Quartiermeyster doot, welck syn naem was *Heynric Gysbertsen*. Ende men seyde dat daer meer dooden waren. Ende die van Utrecht toghen wederom te huys, ende lieten dat koern tot *Jutfaes*, ende die van *Yselsteyn* worden vier voetknechten of gevanghen. Aldus is my geseyt.

Hoe die dachvaert in den Haghe gehouden wert.

CXII. Item daer is een dachvaert geraemt in den Haghe tusschen den Hertoch van Oostenryck ende den Bisscop van Utrecht van der eenre syde mit horen toestanderen, ende den Joncker *Engebert* van *Cleve*, die Stat van *Utrecht*, ende *Amersfoort* mit horen

horen toestanders van der ander syde. Ende een ygelick van desen partyen hebben hoer Raetsvrienden gesent op dese dachvaert, Ende dese dachvaert wert gehouden op den xvi. dach in Julius. Ende daer is getracteert van allen gebreken, die een ygheliick van desen partyen op malkanderen te seggen mochten hebben, dat ic so claer niet en weet te scryven. Dan int kort so liept op twe punten, als op een geblyf, ende op een bestant, ende dat bestant soude ingaen den x. dach in Augusto, ende duerende tot Paschen toe. Ende so souden die Hollanders dit bestant houden, ende reysen, ende oock mede al die ghene, die van der syden syn des Bisscops van Utrecht hooch ende leghe, van wat staet dat sy syn, moghen reysen over Ysel mit hoeren comenscapen, of anders, ende velich wederom comen, elck tot den synen, doer die gemeene wegen, die leggen onder 't bewynt oft bedryf van Joncker Engebert voersz mitter Stat van Utrecht ende Amersfoert nu ter tyt. Ende diergelycken sullen oock die van Utrecht ende Amersfoert reysen over Ysel, ende wederom comen doer die gemeyne wegen onder t' bedryf van hoer wederparty wesende etc. Ende sullen al die ghemeyn wegen daer toe dienende veylich mogen gebruycken aen beyden syden, behoudeliken dat sy niet comen en sullen in ghenen Steden, sloten, noch vesten, daer volck ende garnisoen leyt. Ende als sy comen voor eenige poorten van die Stede, sullen sy oorlof bidden, daer doer te reysen, ende alsmen hem oerlof geeft, so en sullen sy nochtans daer niet benachten. Als vant ander punt van den geblyf so is geraemt, datmen aen

beyden ſyden die ſake geheel blyven ſoude op ſeker punten ende gebreken, die van des Hertogen van Oeſtenryck &c. ende van des Biſſcops weghen van Utrecht daerop overgegheven waren. Welcke punten ic niet en weet. Ende deſe partyen ſouden vier perſonen van elcker ſyden ſetten, die de ſake geheel ende al ſouden mogen ſcheyden, ende die ſouden voert, waert hem van noode, enen Overman moghen kieſen. Ende daer waſſer van die van Utrecht, weghen vier geraemt, daer die Hertoch van Oeſtenryck mit ſynen Toeſtenders enen Overman ſouden moghen uyt nemen, ende dat waren die Biſſcop van Colen, die Hertoch van Gulick, die Heer van Raveſteyn, ende die . . . . . Ende waert dat die Hertoch van Oeſtenryck uyt die vier niet en beliefde enen Overman te hebben, ſo ſoude hy vier ander moghen ſetten, daer die ſeggers van beyden ſyden enen uyt nemen mochten. Ende des Biſſcops Raet van Utrecht, ende die Raet van der Stat Utrecht mit Joncker *Engeberts* raet, ende die Raet van *Amersfoert* toghen wederom te huys, ende ſouden dit voerſz, ende meer ander, dat daer getracteert was, een ygelic hoeren vrienden the kennen gheven, wat ſy doen wouden, ende komen weder in den Haghe den x. dach in den Oeſt. Ende die Biſſcop voerſz ſenden ſyn Raet op den dach voerſz in den Haghe, ende daer was des Hertogen Raet van Oſtenryck, mer die van Utrecht mit hoeren vrienden en quamen op deſen dach voerſz niet, mer of ſy daer ſchreven of niet, dat weet ic niet. Mer van dat gheen, dat in den Hage getracteert was, dat en hadde geen vervolch, want die *Borchgrave* van

Mont-

Montfoerd mit die ghene, die binnen Utrecht waren, ende aen hem hoefden, en wouden aen den vrede niet, alst blyckt, want sy keerden, dat daer niet geschikt en wert. Ende doe dese dachvaert voersz niet vervolcht en wert van die van Utrecht, so is daer spraeck geweest tusschen den Bisscop van Utrecht voersz, ende Joncker *Engebert* van *Cleve* voersz, ende die Stat van Utrecht. Ende die Bisscop screef die Steden van Overyssel, dat sy hoer Raets vrienden scicken wouden, om of sy wat goets doen mochten tusschen hem ende die Stat van Utrecht mit meer woerden, alsso dat die drie Steden hoer Raets vrienden gecomen syn by den Bisscop tot *Wyck* op ten VI. dach in Augusto. Ende dese goede mans van Overysel togen tot Utrecht, ende spraken daer mit die ghene, die daer dat regiment hadden binnen Utrecht, alsso dat daer dage gemaect worden ende gehouden tot *Oostbroeck* twe reysen of drie. Ende die Burgermeyster van Utrecht, die syn naem was *Jan de Coninc*; en *Wernaer Braem* waren eens mit die goede mans van Overyssel by den Bisscop tot Wyck, ende spraken daer te samen, alsso dat daer noch enen dach tot *Oestbroeck* geraemt wert, als dan daer te sluten van allen punten ende gebreken. Ende dese dach wert gehouden den XXI. dach in Augusto. Ende dese partyen by een wesende so is daer enen brief gecomen aen die van Utrecht van den Hertoch van *Cleve*, alsso dat die van Utrecht des Bisscops raet verchden deu Bisscop over te brenghen, die so groot ende ontemelyk waren, dat des Bisscops raet dat niet aennemen en woude, alsso dat die van Utrecht dat omstieten, ende sy en wouden aen den dedin-

ghe niet. Ende op desen selven dach was Joncker *Engebert* van *Cleve* mit die van Utrecht omtrent *Neerden*, ende namen daer peerden ende koeyen, ende brochten den roof binnen Utrecht. Ende men seyde, dat daer beesten waren omtrent drie hondert stuck, so groot ende kleyn. Ende die goede mans van die drie Steden van Overysel togen wederom te huys, ende hadden horen arbeyt ende grooten kost om niet gedaen.

CXIII. Item Joncker *Engebert* van *Cleve* mit die van Utrecht bernden een groot deel van *Amerongen* op den XII. dach in Augusto boven een goet verdinge, ende boven segel ende brieve, die sy hadden van den Joncker voersz, ende worden daer getoent, en de ruter scoerden den brief.

Item die Hertoge van *Cleve* sende syn volck voer den *Rosendael* op sunte Bartolomeus avont Anno LXXXII. ende liet dat beleggen. Ende die op den *Rosendael* waren gaven dat huys op. Ende dit gesciede op onser liever Vrouwen dach avont *nativitas* daer na.

CXIV. Item die Hertoge van *Cleve* sende Joncker *Engebert* synen broeder ende die van Utrecht omtrent twee dusent knechten ende XXVII. te peerde ende Her *Reyner* van *Broeckhuisen* had dese knechten gehaelt, ende was hoer Cappeteyn, ende quamen int Sticht van Utrecht op den XXX. dach in den Oegst anno CIↃ. CCCC. LXXXII, ende bleven enen nacht tot *Doern*, ende braken daer op, ende toghen voert na Utrecht, mer die hoop en quam niet in Utrecht.

CXV. Item int selve jaer op den XXX. dach in den Oest quam Heer *Willam* van *Arenberch* mit die

Fran-

Fransosen omtrent Ludic, ende die Bisscop van Ludic, die dat vernam, toech terstont tegen hem uyt Ludic mit een deel Burgers van Ludic, ende Heer *Willam* verslοech den Bisscop, ende hielt dat velt, ende daer bleef doot den Bisscop voersz, ende vyf of ses Doemheeren van *Ludick*, ende die Bisscop was des Hertogen broeder van Burboen.

CXVI. Item Heer *Willam* van *Arenburch* had van sinen ruters in een Stede, die *Hasselt* hiet, gesent, ende die Brabanders hebben dese Stede mitter macht gewonnen, ende al dat weer boet binnen der Stede dat wert al doot geslagen. Ende der waster over ses hondert als my geseyt is. Ende dit gesciede op den XIII. dach in September Anno LXXXII. na dat *Ludic* van Heer *Willam* gewonnen was, ende die Brabanders hadden groote meniehte van volc, ende laghen omtrent *Ludic*, ende sy kreghen vast sommige kleyn Stede in sonder Heyen Tongeren.

Hoe die van Utrecht voer Yselsteyn quamen, ende wederom aftogen.

CXVII. Item op den XXVI. dach in den Oest omtrent des avonts te vier uren quamen die Joncker *Engbert* van *Cleve* ende die Stat van *Utrecht* mit al hoerre macht voer *Yselsteyn*, ende des nachts begroeven sy hem voer die Stede, als men des pleecht, ende sy leyden hem aen drie heeren voor die Stede, dat een heer lach after den *Yseldyc*, ende dat ander heer lach op den *Cruys-wech*, die na *Lopic* gaet, ende dat derde heer lach in dat clooster, ende by die groote bussen. Ende die van Utrecht scoten vier in *Yselsteyn*, ende daer bern-

den vier huisen af, ende enen berch, ende niet meer. Ende die scade die die van Utrecht deden mit die groote bussen, die en was niet groot, ende in *Yselsteyn* bleven twee mans ende een wyf doot. Ende die ghene die binnen *Yselsteyn* waren, traden oock uyt die Stede, ende scoten ende sloegen hem mit die ghene, die voer die Stede laghen, ende schoten oock seer uyt der Stede, alsso dat die van Utrecht veel dooden daer lieten ende ghewonden, want daer men houwet, daer vallen spaenre. Dit aldus gesciet wesende so hadden die Overste van Utrecht geern gehadt, datmen *Yselsteyn* gestormt hadde. Mer die ruters, die uyt den lande van *Cleve* gecomen waren, die seyden, dat sy gebeden waren om een reyse in Hollant te doen, om enen roof te nemen, sy en waren niet gecomen om Steden te stormen, mit meer woerden, alsso dat dat heer niet eendrachtich en was. Ende oock was Heer *Frederic* van *Egmont* Heer tot Yselsteyn mit den Hollanders tot *Scoenhoven*, ende vergaderde daer groot volck om *Yselsteyn* te ontsetten, alsso dat dat een den anderen halp, als voersz is, dat die Joncker voergenoemt ende die *Burchgrave* van *Montfoerde*, mit die van Utrecht, ende mit der macht op braken op den VI. dach in September des avonts omtrent IX. uren. Ende in den opbreken van die van Utrecht, so wert daer seer geschoten aen beyden syden, alsso dat daer die van Utrecht dooden lieten, ende veel gewonden, die sy mede namen, ende binnen Utrecht brochten. Ende die Cleessche lieten daer dat meeste volck, die daer begraven worden in dat clooster tot *Yselsteyn*, ende

oock

oock t'*Eyteren* ende te *Jutfaes*. Ende men seyde dat die van Utrecht op die reyse over de anderhalf hondert dooden daer lieten voer *Yselsteyn*, so van die ruteren ende anders. Ende doe die van Utrecht geruymt ende ewech waren, doe traden die van *Yselstein* uit, ende staken dat Clooster aen, ende bernden dat, die kerck, ende meer anders, alsoo dat daer niet veel en bleef staende van dat clooster. Ende die van *Utrecht*, ende die Joncker van *Cleve*, ende die geheel hoop haesten alsô seer mit opbreken, dat sy voer *Yselstein* lieten schermen ende anders, dat also niet te scryven en is. Ende die Joncker voersz mit die Stat Utrecht hadden omtrent ses dusent man voer *Yselsteyn*. Ende op desen selven dach bernden in die *Weerde* omtrent . . . . . . heertsteden, ende vier rosmolen.

CXVIII. Item terwylen dat die Joncker van *Cleve* mit die van Utrecht voer *Yselsteyn* laghen, doe namen die van *Amsterdam* die van *Utrecht* twe schepen, die van Overysel quamen, ende souden in die *Eem* aengecomen hebben. In dat een scip was koern, ende in dat ander scip was salpeter ende bulskruit, bus cloten van steen, ende pilen, ende voert dat tot Artillery behoort. Ende men seyde dattet wel weert was twe dusent Ryns gulden.

Item die Hertoch van Oestenryck is selver by die Brabanders gecomen int Sticht van *Ludick*, ende die Stede *Heyen Tongeren* is in handen gegaen des Hertogen van Oestenryck, ende die poorten ende die mueren syn neder geleyt.

CXIX. Item omtrent sunte Gallen so is die Stat *Ludic* in handen gegaen des Hertogen voersz, ende des

Graven soen van *Hoern* is Bisscop gecoren tot Ludick by consent des Hertogen van Oostenryck, ende die Hertoge reet weder in Brabant. Doe die Hertoge ewech was, doe sloech die Stat *Ludic* weder om aen Heer *Willam* van *Arenberch*, ende wert een rydende oorloch. Ende et wert na quader dant te voren was.

CXX. Item die ruter van *Neerden* namen op die heyde tusschen *Utrecht* ende *Amerssoert* XL. ossen ende XXX. waghen provande, die die van *Utrecht* toebehoerden, ende brochtent al binnen *Neerden*.

Item die ruter van *Wyck* verderfden omtrent XXXIII. waghen mit provande op die heyde voersz, die oock tot Utrecht wesen soude, ende dese ruter traden die botter int sant, ende lietent coorn in die heyde stroyen, ende daer was veel Oesters bier mede, dat sy oock den bodem in sloegen. Mitten kortsten sy verderfdent al. Ende dese waghen hadden waertslude, die die ruter van *Wyck* eerst sagen, ende dese reden tot die waghens, ende seydent hem, ende doe die waghen lude dat hoerden, doe sloegen sy hoer peerden uit, ende reden binnen *Amersfoert*. Aldus quamt toe, dat die ruter van *Wyck* dese provande niet mede krygen mochten, dan een yghelick had wat specks op syn peert. Ende dese drie punten gescieden al binnen die acht daghen, dat die van Utrecht voer Yselsteyn laghen.

Hoe een dachvaert tot des Hertogen bossche gehouden wert.

CXXI. Item door begheerten des Heeren van *Ravesteyn* so is een dachvaert geraamt tusschen dese

dese partyen voergenoemt, ende desen dachvaert wert gehouden tot des *Hertogen-bossche*, ter wylen dat die van *Utrecht* voer *Ysselsteyn* laghen, als voersz is. Daerna een ygelic van desen partyen voersz hadden hoer vrienden op dese dachvaert, ende die Heer van *Ravesteyn* was selver daer niet, mer hy hadde daer drie haftige mannen gesent van synen Rade, ende die Hertoghe van *Cleve* hadde syn Raet oock hier by gesent, ende gescickt, ende daer wert getracteert tusschen den Bisscop voergenoemt, ende Joncker *Engebert* van *Cleve*, ende die Stat *Utrecht* ende *Amersfoert*, ende daer en wert niet getracteert van des Hertogen van Oostenryck weghen, noch van die Hollanders weghen, mer alsso die * Heer van *Ravesteyn* een Oem van Joncker *Engebrecht* voersz was, ende die Bisscop voersz ende die Heer van *Ravesteyn* suster ende brueder kynder waren, aldus had die Heer van Ravesteyn geern goet tusschen den Bisscop ende Joncker *Engebert* gedaen. Ende dese rade van desen partyen aldus by een wesende, so dede een ygelick syn beclach op int lange, ende Joncker *Engeberts* vrienden eysten ende begeerden te hebben tot synen verdoen, ende onder hem staende, die Stat van *Utrecht*, *Amersfoert*, ende *Renen* mit die Maerscalc-Ampten ende meer anders, ende die Bisscop en soude niet houden op dese syde der Ysselen dan *Wyck*, ende dat goet dat den Joncker van *Gaesbeeck* toe te behoren plecht. Ende die Bisscobs Raet en wouden dit niet overgheven, dan sy seyden, dat enighe van des Heren Raet van *Ravesteyn* mit hem reysen wouden, ende gheven den Bisscop selve

* Philippi Boni vulgo dicti soror erat Maria. Data hæc in matrimonium Clivio primum Comiti & dein Duci Adolpho, ut scribit Pont. Heuterus *lib.* 3. *rer. Burgund. cap.* 3. Adolphi ex ea filii Joannes patris suc-

cessor, & Adolphus Regulus Ravestei-ni. Joannis rursum filii Joannes & Engelbertus. David Philippi filius. Vid. Pont. Houter. *Genealog. Clivio.*

selve te kennen, als gescieden, Ende doe dit den Bisscop aldus geseyt wert, doe antwoerde die Bisscob daer op, dattet hem vreemd had, dat sy hem aldusdanighen onbehoerliken sake verghen souden, want hadden sy hem gevanghen het waer genoech geverghet. Ende oock seyde hy, dat hem dat niet en stont te doen, ende en mocht dat oock niet doen mit ghenen recht buten die drie Staten van den Sticht, mit meer woerden, die al te lanck te scriven syn. Ende des Heeren Raet van Ravesteyn toghen weder om t'huys, ende dese dachvaert ginck tot niet, ende daer en wert op dat pas niet meer toe gedaen.

Hoe Vronesteyn, ende dat blochuys op die Vaert gewonnen wert.

CXXII. Item doe Joncker *Engebert* van *Cleve* ende die Stat van Utrecht *Ysselsteyn* beleghen hadden, als voersz is, so maecten die Hollanders een groote vergaderinge ter *Goude*, tot *Scoenhoven*, ende te *Oudewater*, ende sy schreven alle Capeteynen ende Quartiermeysters by een te comen in dese Steden voergenoemt, ende alle die Hollantsche Steden groot ende kleyn, ende voert alle die Dorpen, die onder die Steden hoerden, hadden hoer volck daer mede. Dit volck aldus vergadert wesende so heeft elck groot of kleyn enen Borgermeyster of enen Oversten uit hoerre Stede mede gehadt, die sy gehoer gaven, ende elcke Stede hadde hoer wympel mede, ende hoer volck gecleet mit der Stede cledinghe, ende dat volck uit den Steden ende Dorpen was omtrent acht dusent, ende tot dit volck hadden sy noch omtrent vier dusent knechten, die

soudy

foudy verdienden, ende omtrent drie hondert reysi-ger peerden. Ende onder alle dit volck so waren vyf principael Cappeteynen, mit namen Heer *Joost* van *Alleyn* Stedehouder in Hollant, die Grave van *Scoerl*, ende was een Overlander; Heer *Jan* Heer tot *Egmont*, Heer *Frederick* soen tot *Egmont*, Heer tot *Yselsteyn*, ende Heer *Petiet Zalesaert*, ende was uit Bisscayen. Ende dese Cappeteynen mit alle dit volck voergenoemt die syn gecomen int Sticht van Utrecht op den XVIII. dach in September, ende was op een Woensdach, ende hebben bussen ende schermen mede gebrocht, ende hebben hoeren le-ger gemaect tot *Jutfaes*, ende hebben van stonden aen hoer bussen ende schermen voer *Vronesteyn* ge-brocht, ende hebben doer dat Huus gescoten, alsso dat *Lodewych* de *Wael* dat huys opgaf des Donre-daghes smorgens omtrent te X. uren, behoudelic syn lyf, ende gingh in handen mit X. of XII. gesellen, die by hem opt huus waren, ende dat huus wert gespolieert ende verbrant. Ende dat heer bleef den Donredach ende tot des Vrydages s' avonts tot *Jut-faes* legghen. Ende terwyl dat dit heer stil lach, so eysten drie ruters uten heer te steken, ende een glavy te wisselen om hoer boelen wil tegen drie ruters van *Utrecht*. Ende die ruters aen beyden sy-den hadden malkanderen geleyde gegeven, ende quamen by een te spraecke tusschen *Utrecht* ende *Jutfaes*, daer die Overste van Utrecht qualicken mede te vreden waren, ende die van *Utrecht* en wouden hoer Ruters niet uyt laten ryden, want sy meenden verraden te werden. Aldus bleef dat steec-spel after, ende des Saterdaghes daer na, ende was
op

op sunte *Mateeus* dach, doe brack dat heer op, ende toghen voer dat blochuus op die *Vaert*, ende dat rechte heer lach van *Wessels* camer van *Everdingen* tot den *Geyn* toe alle den wech langes, ende hadden hem daer begraven, ende lagen in goeder ordenancyen, ende in groter huede. Ende een ygelick Stede leverde hoer volck mit provande, broot, bier, ende anders, dat den daghe tydich was, ende hadden hoer tenten ende paweljoenen opgeslagen, ende Heer *Jan* van *Egmont* lach met een deel knechten by die bussen aen dat blochuys, ende begroeven hem tot op die haven toe, daer die husen pleghen te staen. Ende die knechten opt blochuys staken den Speey toern aen, ende bernden hem, doe sy dat heyr aen saghen comen. Ende doe die bussen geheten cortouwen, ende die slangen geleyt waren, doe scoten sy dick ende menichwerf op dat Blochuys, mer sy en mochten daer niet op winnen. Doe sende die Bisscop van Utrecht voersz op den xxx. dach in September twee groote bussen, diemen mortieren heet, ende die schietmen in die lucht, ende vallen van boven neder, ende sy worden gescoten, mer sy en taeckten niet. Ende die Bisscop voorgenoemt quam int heyr op den xxvi. dach in September, ende bleef daer hent dat blochuys opgegeven wert. Doe dese bussen voersz op dat blochuys niet winnen en mochten, doe sende die Stedehouder tot *Gorcum*, daer lach een groote busse, die wel eer die Stadt van *Zutphen* toe te horen plach, ende sy was lanck xvii. voet mitter Cameren, ende scoot wat minre cloot dan een Uters half scepel vat, ende Hertoch *Karel* van *Burgoengen* hadde die van *Zut-*

phen

phen dese bus genomen, doe hi dat lant van Gelre in kreech. Ende dese bus wert gescoten den eersten scoet op sunte Michiels avont, ende was op een Saterdach des morgens omtrent te VII. uren, ende dese scoet ginck beneden op dat blochuys. Doe scoten sy noch eens mit deselve bus ende scoten doer die borstweer. Daerna scoot dese bus noch eens op dat blochuys, dattet al daverde dat aent Blochuys was. Ende als dese groote bus gescoten hadde, so worden die cortouwen ende slangen daer op terstont oock gescoten, ende als dat scherm op ginck, daer die groote bus onder lach, ende sy scieten soude, so liepen die gesellen, die op dat blochuys waren uyt den blochuys in een plaetsken, dat voert blochuys stont, mer die gheen die daer voer laghen en mochtent niet sien. Ende als dese bus gescoten had, so liepen sy weder in dat blochuys. Ende doe scoot die bus noch eens: alsoo dat *Jan* van *Alphen* ende *Ewout Rutgerssen* als Cappeteynen op dit blochuys mit den knechten, die sy by hem hadden, spraeck begeerden te houden, als gesciede. Ende sy gavent blochuys op op sunte Michiels avont, behoudeliken hoer lyf, ende sy worden gevangen, ende daer ginck vant Blochuys LII. man, ende oock wat jongens, ende daer waren sommige Burger van Utrecht mede, ende opt Blochuys werter vier doot gescoten. Ende die Hollanders lieten voer dat Blochuys VII. dooden als men seyde. Ende op dit Blochuys was provande genoech, ende alle dinck genoech mede te houden. Daer waren op omtrent XL. haeckbussen IX. ysere slangen, ende een metalen slange, ende drie groote steenbussen, ende ander kleyn bussen, ende armborsten genoech,

ende

ende veel goet hernas, also dat dit blochuys van allen wel bestelt was, ende sy hadden oock bus-kruyts genoech, mer die grote bus dede hem die last, dat sy't opgaven, ende sy en saghen oock geen ontset van die Stat van Utrecht. Ende doe die Bisscop voergenoemt ende die Cappeteynen mit die Overste van die Hollanders dit Blochuys in hadden, doe ginghen sy te rade, wat men best met dit Blochuys doen soude, of ment ofbreken ende tot niet maken woude, of datment inhouden woude, ende besettent. Ende daer wert voer 't best gheraden, als datmen dat Blochuys ofbreken soude, als gescie-de. Ende sy hebben dat Blochuys ofgebroken, ende dat beste hout is in schepen geleyt, ende is in Hollant gevoert, ende sy hebbent al geslecht. Ende die twee toernen, die op die Spoey stonden, oock mede neder gebroken, ende hebben den steen voer in den kolck ende voer die deuren van die verlaten geworpen, ende dat ny werck, dat die Stat liet maken int jaer van LXXIX. dat hebben sy oock of gebroken tot dat water toe. Ende oock so hebben sy alle die molensteen, die aen die *Vaert* stonden, ende alle den steen van allen den verbarnden husen hebben sy in den kolck, ende voer die verlaten, ende in die haven geworpen, ende hebben den kolck toegedamt, datmen daer over mach gaen, ende die brugghen ende boghen van die Spoeyen hebben sy oock in geslagen, ende hebbent al verderft, datmen verderven mocht, ja sy smeerden peck ende ter aen die plancken, die aen 't Hoeft stonden, ende hebben der sommige gebernt, ende ghenen arbeyt en verdroot hem wat quaets te doen,

doen, ende te verderven, ende deden die Stat van *Utrecht* hier, aen die *Vaert* grooten scade, als men mercken mach. Dit voersz aldus gesciet wesende so is die Bisscop voergenoemt des Dynsdaghes daer na wederom tot *Wyck* gereyst. Ende op enen Saterdach hadden die Hollanders die nederlaghe op die *Vaert* als voersz is, ende op enen Saterdach syn die Hollanders weder voer die *Vaert* gecomen, ende op enen Saterdach is dat Blochuys op die *Vaert* opgegheven.

CXXIII. Item opten VI. dach van October is dit heer opgebroken, ende was op den VIII. dach na dat dit Blochuys opgegeven wert, ende dat heel heyr tooch tot *Oudewater*, ende daer omtrent, ende die Cappeteynen hadden wat meer in den wil te doen, mer et wert alsو natten weder, dat men die weghen qualiken gebruken mocht, ende dat volck scheyden hem, ende een ygelick tooch weder thuys. Ende dat heyr lach omtrent ende in *Oudewater* XII. daghen lanck, ende Heer *Jan* van *Egmont* sende den Burchgrave van *Montfoerde* enen brief, ende eysten hem uyt te kempen te peerde. Ende dit soude gescien tusschen *Yselsteyn* ende *Montfoerd*, ende so wie den anderen venge van desen twee Heeren, die daer gevangen worde, die soude hem mogen lossen mit dusent cronen ofte die weerde daer voer. Mer die *Burchgrave* van *Monsfoerd* en woude den Heer van *Egmont* niet comen, ende hier en wert niet meer toe gedaen. Ende desen brief senden die Heer van *Egmont* voergenoemt den Burchgrave voersz, terwylen dat dat Hollantsche heer tot *Oudewater* lach by een.

CXXIV. Item terwilen dat die Hollanders voer dat Blochuys lagen so mangelden die ruter van Utrecht mit die ruter van *Wyck*, mer die ruter van Utrecht waren die van Wyck veel te sterck, alsso dat die van *Wyck* vyf of ses gevangen wert van de Walen, ende een Capiteyn van dat Walen volck, syn naem was Monsieur *Panssier*, ende hy was seer gewont, also dat hy daer aen sterf binnen Utrecht. Ende doe hy doot was, doe senden hem die van Utrecht mit die Lollaertges weder tot *Wyck*, ende daer wert hy begraven eerliken, ende die Bisscop was daer mede te grave, ende meer goeder luden.

Item op den XI. dusent mechden dach daer na toghen die van Utrecht uyt omtrent drie hondert sterck in Hollant, ende bernden een deel husen in *Arreveen*, ende sy vengen daer vier lantluden, ende sy lieten daer twe doden.

CXXV. Item in die maent van October int selve jaer, ende daer voer in die ander maent, so heeftmen alle die solres besien binnen Utrecht, wat coern daer op was, ende bysonder die solres, die de Lantlude gehuyrt hadden, ende was daer haver op, die nam die Stat, ende gaf hem lyfrenten daer voer, die penninc voer vier of vier en een quart, ende mit dese haver worden die ruters peerde gevoedert. Ende die dese haver haelden van die geen die 't regiment hadden was *Jan* van *Mas*, *Evert Volkertssen*, ende *Tomas Janssen* die rademaker. Ja sy deden so veel meer, die hoer solres niet op doen en wouden, ende hoer haver geern gehouden hadden, so lieten dese Gescickte van den Rade die solres op slaen, ende namen die haver daer of, ende deden die luden

den gewelt, als my geseyt is.

CXXVI. Item op den XIV. dach in October is enen dach gehouden tot *VVerckhoven* tusschen den Bisscop ende die Stat Utrecht, ende van die Stat weghen was daer geschicht *Gherit Zoudenbalch*, ende *VVernaer Braem*, ende daer wert getracteert om vrede te maken, mer alst aent sluten quam, soe wist *Gherit Zoudenbalch* een ander, ende stiettet altoes om, op dat daer geen vrede komen en soude, als men seyde. Ende hy hadde gevolch van die gene, die 't regiment hadden binnen Utrecht, die hoer getal niet groot en was, want 'et was al te doen om acht of negen personen. Ende dese dachvaert ginck tot niit, als der menich gedaen heeft. Ende doe dese dachvaert of was, doe wert dat ghemeen volck murmurerende, ende spraken onder malkanderen: *VVy willen vrede hebben, of wy willen ons selven doot vechten, et is ons beter doot te vechten, dan van honger te sterven.* Aldus om deser spraeck overdroech die raet, dat sy die ecclesy bidden souden tot den Bisscop te trecken, om vrede te maken, als gescie-de. Ende die Gedeputeerde van die Clesy quamen tot *VVyck* op den XVIII. dach in October, ende spraken mundelic mit den Bisscop ruerende van vrede te maken, ende sy deden hoer boetscap scoen op, ende die Bisscop antwoerde daer weder op, die een reden om die ander, ende mitten kortsten die Clesy sceyden van *VVyck*, ende quamen niet weder.

CXXVII. Item ter wilen dat die Heeren van der Clesy te Wyck waren, so runden die ruters van Utrecht voer *VVyck*, ende namen daer omtrent XXX. stuck beesten, so peerden ende koeyen, alsso dat die

Heren van der Clesy grooten anxt leden van die ghene, die hoer beesten verloren hadden, mer die Bisscop liet gebieden terstont, dat niemant die Heren van der Clesy misdoen en soude.

Item op den xx. dach in October daer na so syn die Heren van der Clesy weder van *VVyck* tot *Utrecht* gereyst, ende die ruters van *VVyck* syn die Heren nae ghereden, mer sy en namen hem niet, Ende doe dese Ruters aen die *Bilt* quamen, doe syn sy den wech opghereden nae *Amersfoert*, ende als sy op die hey by 't Veen quamen, so quamen daer drie waghen mit volck ryden, ende die ruters runden daer toe, ende dat volck ontliep den ruters int veen, mer die waghen ende die peerden creghen die ruter, ende doe reden sy voert na *Amersfoert*. Doe quamen hen xxx. ossen te gemoet, die namen sy oock mede, ende brochtense tot Wyck binnen.

Hoe die dachvaert gehouden werd op Heynric Valkenaers weert.

CXXVIII. Item door begeerten der drie Steden in Overyssel so is een dachvaert gehouden op *Heynric Valkenaers* weert tusschen den Bisscop voersz ende Joncker *Engebert* van *Cleve*, ende die Hertoge van *Cleve* hadde syn Raets vrienden daer mede op dese dachvaert. Doe die Raets vrienden van Overyssel desen dach begeerden aen den Bisscop, doe seyde die Bisscop die van Overyssel toe; *Ick hebbe dick daghe gehouden tegen den Joncker van Cleve, ende tegen die van Utrecht, ende hoer voernemen ende begeerte is altoes, dat ic van myne dominacy gaen soude, ende hem die overgheven soude, ende dat en denck ic niet te doen, want souden sy daer weder op staen, so*

so en woude ic myn vrienden daer niet seinken, niet meer woerden, Daer die van Overysel op antwoer-den, sy hadden dat versproken, men en soude van die dominacy niet tractieren. Aldus quamen die Raetsvrienden by een als voorsz is. Ende doe sy by een waren, doe spraken sy mit malcanderen, ende hadden veel woerden ruerende van den vrede te maken. Onder al so hieven die Cleefsche Raden op ende seyden: *VVildy vrede hebben, so onderwyst uwen Heer, dat hy overgeeft onsen Joncker Engelbrecht van Cleve*, ende eysten dese punten nae be-screven: *In den eersten die weerlycke jurisdictie in be-vel te hebben over Utrecht ende Amersfoert*, ende dat ander punt was, *dat die Joncker van Cleve heb-ben soude dat Bisdom na des Bisscops doot, ende daer in gevestiicht by den drie Staten &c. ende by die drie Steden van Overysel.* Dat derde punt was, *als dat die Joncker van Cleve voorsz hebben soude alle die Bisscops goede op dese syde der Yselen*, Ende want dat dan te cleyn waer synen staet op te voeren, so soude men hem noch een pensy geven daer toe uyt dat goet van Overysel, ende oock een van den Stichtsen sloten, et waer die *Horst* of * Apronde*. Dat vierde punt was, *als dat die Bisscop een generael quytscheldinge doen soude, ende vergeven alle misdaet, dat men des vast ende seker waer.* Dat vyfte punt was, *dat die ballingen mit eer vrede ende kosten in co-men souden, als dat behoort, na gewoonten der Stat Utrecht.* Dese vyf punten aldus gheeyst wesende, daer antwoerden des Bisscops Raden op, ende sey-den, of sy den Bisscop gevangen hadden, ende sy hem dese punten of scatten, et waer genoech. En-

de

de sy seyden mede, dat daer niet of comen en soude, mit meer woorden, die al te lanck te scryven waren. Ende sy seyden mede, Wouden sy van vrede spreken, behoudelic den Bisscop syn dominacye, dat sy dan die van Utrecht ende van Amerssfoert mede brochten. Ende die Raets vrienden van beyden syden sceyden van een, ende een ygelic soude it synen Heren by brengen dat gheen, dat sy versproken hadden, ende souden wederom by een comen the *Wageningen*. Ende dese dachvaert wert gehouden op den XXIX. dach in October. Ende die Raetsvrienden van Overysel waren mede op dese dachvaert. Ende des Bisscops Raet van Utrecht setten die van Overysel ter talen, hoe dat hem geseyt wert van den Bisscop, Waert sake dat men spreken soude als van die Dominacye den Bisscop over te gheven, so en woude den Bisscop syn vrienden daer op den daghen niet senden. Ende die van Overysel deden des Bisscops rade des gestant, ende seyden, et waer waer, ende seyden dat sy't die Raden van Cleve oock allso aengebrocht hadden, daer die Raet van Cleve niet teghen en seyden. Ende desen dach verginck niet vriendelick, dan die van Overysel als middelaers namen noch enen dachvaert op aen beyden syden, ende daer souden die van Utrecht, Amerssfoert, ende Montfoert mede by wesen, als gescieden.

CXXIX. Item daerna den IV. dach in November so syn die Raetsvrienden aen beyden syden by een gecomen tot *Wageningen* sonder die Raets vrienden van Overysel en waren daer niet. Ende daer waren sy mit malcanderen in woerden, ende trac-

tier-

tierden daer van allen gebreken, die hoer in dit oerloge gesciet waren, ende noch geschien mochten, die al te lanck te scryven waren. Onder al so wert des Bisscobs Raet gevraget, wat wisheyt, dat die Bisscop doen woude den ghenen, die hem gestelt hebben in dat oorloghe tegen hem. Daer antwoorden des Bisscops Raden op, daer soude men hem alsulcke wyssheyt voer doen, als die drie Staten van desen lande ofte Sticht, ende die drie Steden van Overysel goet docht wesen, ende genoech docht wesen mit meer woerden. Mer int sluten so wouden die Cleefsche noch die van Utrecht niet aen de vrede, ten waer dat die Bisscop voersz die vyf punten voersz overgheven woude. Doe seyden des Bisscops vrienden, *Doe ghy dit in uwen sin had, so hadt ghy u selven wel onghemueyt moghen laten, ende ons diergelycken.* Ende sy sceyden mit onvreenscap van een, ende een yghelyck tooch weder toe huys. Mer hadden die van Utrecht vrede willen hebben, sy souden em wel gekregen hebben, mer sy waren mitten Hertoch van Cleve verbonden, so en mochten sy buten den Hertoch niet doen. Ende oock so en wouden die ghene, die dat regiment hadden binnen Utrecht, aen den vrede niet. Want sy seyden, men en soude hem gheen geloye houden, hoe veel seghelen ende brieve daer of gegheven worden.

Hoe die kerck tot Linschoten verbrant wert.

CXXX. Item op Alreheyligen avont so hebben omtrent XXXVIII. knechten van *Montfoerd* toeghetast in Hollant omtrent Oudewater, ende hebben daer ghenomen enen groeten roef van peerden ende hoernbeesten, ende hadden oock omtrent XXV.

of xxx. Lantluden gevangen. Ende die ruters ende Burgers van *Oudewater* hebben die knechten van *Montfoerd* vervolghet, ende hebben daer mede ghemangelt, alſo dat daer xII. van *Montfoert* dootgeſlagen wert, ende die ander worden vluchtich, ende liepen in die kerck tot *Linſchoten*, ende die van *Oudewater* vervolghedenſe, ende ſtaken die kerck aen, ende brandenſe, alſo dat ſy uit die kerck rumen moſten, Ende ſy worden al gevanghen ende geſlagen, alſo dat daer niemant van die knechten van *Montfoerd* ontquamen. Ende die van *Oudewater* namen den roef ende gevanghen mede, ende toghen wederom te huys.

Item op ſunte Willeboerts avont ſterf Jan de Coninck, ende was Schepen-burghermeyſter tot Utrecht, daer die Burchgrave ven Montfoert voerſz veel aen verloes, want hy was een wys ende een ſtout jonck man, ende die ballingen die verdreven waren, die was hy ſeer hart.

CXXXI. Item op ſunte Lebuyns dach na ſunte Martyns dach in den wynter daerna ſo heeft die nye Raet eendrachteliken behalven vier ſtemmen verkoren tot eenen Borgermeyſter in *Jan* de *Conincks* ſtede *Aernt Ram*, mer die Borchgrave van *Montfoerd* mit ſynen vrienden en warens niet te vreden, want ſy waren al in hernas, te weten in den eerſten die *Burchgrave* van *Montfoerd* voergenoemt, *Heynric* van *Nyevelt*, *Jan* van *Nyevelt*, *Jan* van *Lantſcroen*, *Jan Wouman*, *Jan* van *Maſtche*, *Gheryt Zoudenbalch*, ende meer anderen, die ic laet ongeſcreven, om de kortheyt wil, Ende die Borchgrave voerſz mit deſe perſonen voergenoemt

gin-

ghinghen tot den Joncker van *Cleve*, ende seyden hem, dat sy mit *Aernt Ram* niet te vreden en waren, dan sy wouden *Jan Wouman* hebben in *Jan de Coninck's* stede, mit meer woerden, alsso dat die Joncker voersz antwoerde, *Hy waer daer wel mede te vreden, alsoe die Raet gekoren hadden.* Doe die Borchgrave voergenoemt mitten sinen dat hoerden, doe namen sy oorlof van den Joncker van *Cleve* voergenoemt, ende ginghen weder te huus, ende *Aernt Ram* bleef Scepen Borgemeyster.

CXXXII. Item op den xxI. dach in April anno LXXXIII. ende was op enen Manendach, was binnen Utrecht een Capittel geleyt in den Doem, om te spreken van vrede te maken, ende daer waren int kleyn Capittelhuus den Borchgrave van Montfoort, ende anders die dat regimenr binnen Utrecht hadden. Ende als sy vergadert waren als voersz is, soo quamen sommige Borgers, die't verdroot dat dit oorloch aldus lange duerde, want menighe dachvaerden gehouden hadden, ende dat daer niet af en quam. Ende die Burgers maecten een vergaderinghe in die Doemkerck van xx. of xxv. man, ende een van hem luden sloet dat Capittelhuys van buten toe, alsso dat daer niemant uytcomen en mocht, ende sy riepen, *Vrede, Vrede, so wie vrede hebben wil, die comen aen die Plaets.* Ende die ruters, te weten, die voetknechten waren te *Breuckelen* om hout gesent, daer men mede bolwercken soude, ende *Loef* van *Pallaes* was hoer Capeteyn, mer die reysiger waren noch binnen, ende die waren som aen die *Plaets.* Ende doe die Borgers aldus aen die *Plaets* quamen, doe quamen

die reysige ruters uyt haer herbergen lopen, ende boden weer. Mer die Borgers waren hem te sterck, dat sy hem hoer weren namen, ende sekerden se in hoer herbergen te bliven. Ende ter wilen dat sy aldus die *Plaets* in namen, so wert dat Capittelhuys opgeslagen, ende die Burchgrave van Montfoert, ende die Overste. die dat regiment hadden, quamen daer uyt, ende sy wouden oock aen die *Plaets* lopen, mer sy worden gevanghen, die *Burchgrave* van *Montfoert*, *Gheryt Zoudenbalch*, *Adriaen* van *Ryn* Borgermeyster, *Cornelis Foeck*, *Jan* van *Lantscroen*, *Adriaen* van *Eynspeck*, ende *Jan* van *Nievelt*, *Dirck* van *Sulen* outste soen. Ende over drie of vier daghen wort oock gevanghen *Jan VVouman* ende *VVillam* syn soen. Ende daer wert oock gevangen *Heyn* de *Lege*, ende *Heynric* van *Mas* de tripmaker, die wert gewont. Dit aldus gesciet wesende so hebben dese Borgers behulp gesocht aen die Clesy, ende die syn hem te bate ghecomen, ende hebben haestelic enen bode ghesent aen den Bisscop tot *VVyck*, hem seggende, dat die Borgers die *Plaets* in hebben, ende die *Burchgrave* van *Montfoert*, *Gheryt Zoudenbalch*, ende *Henrick* van *Zulen*, ende meer ander, die't regiment hadden, gevanghen. Ende dese bode quam tot *VVyck* omtrent ten een uren na den middaghe. Ende terstont sende die Bisscop twee van synen Dienres als *Geryt Korsgen* syn Kamerlinc ende *Aernt Scut* tot *Culenburch* te peerde tot die ballingen, die daer lagen; dat sy hem rede maken souden, ende comen terstont tot *VVerckhoven*, daer soude die Bisscop comen, ende also te samen binnen Utrecht

rey-

reysen. Ende als dese boden tot *Culenburch* waren, doe quam noch tot *VVyck* die Commelduer van sunte Katerinen, ende brocht oock dese selve bootscap tot *VVyck* aen den Bisscop, dat hi van stonden aen tot Utrecht comen soude, die Borgers ende syn vrienden hadden die *Plaets* in. Ende doe quam noch *Eerst* van *Drakenburch*, ende *Aernt Ram*, die een out Borgermeyster was in *Jan de Conincks* stede, ende doe quamen noch die Domdeken, ende die Deken van sunte Marien. Ende dese brochten oock dese bootscap, als voorsz is, alsο dat die Bisscop hem rede maecte, ende reysde doe na Utrecht wert, ende tot *Werckhoven* vant hy die ballinghen, die tot *Culenburch* gelegen hadden, alse *Jan* van *Renes* Heren Jans soen, ende *Jan* van *Renes* van *Wulven* syn soen, *Heynric* van *Gent*, *Gheryt* van *Ryn Gherytssen*, *Dirc Bor* van *Amerongen*, ende voert tot xx. personen toe, die verdreven waren, ende sy hadden gebeden omtrent xx. goeder gesellen van die Borgers van *Culenburch*, die hem veylighen souden, also dat sy sterck waren mit die Lantluden, die oock tot *Culenburch* laghen, omtrent vyftich man. Ende die Bisscop had mit hem syn daghelix huysgesin, ende die Borgers van *Wyck*, ende een deel van die ballingen, die van *Amerssfoert* verdreven waren, alse *Jacob* van *Biler*, ende *Willam* syn soon, *Lumen Reyers* soen, *Jacob Dolre*, ende meer andere, also dat die Bisscop te samen sterck was omtrent drie hondert man te voet, ende xxxv. te peerde, ende quam des avonts omtrent x. uren binnen Utrecht. Ende doe hi voer die poert quam, doe was die poert gesloten, ende daer vergaderde al dat volck

volck by den Bisscop voer die poert, ende daer quam doe *Jan Butendyck*, *Ysbrant Janssoen*, ende *Meeus* van *Wede*, ende seyden, dat die ballingen die en souden niet incomen, sy en souden eerst oervede doen, dat sy om hoer uyt wesen, dat sy uyt geweest hadden, niemant misdoen, noch doen doen en souden, als dat die Raet overdragen had, eer sy in comen mochten. Ende daer namen Ysbrant ende Meeus voersz enen eet van alle die ballingen, die daer waren van *Utrecht*. Mer die ballingen van *Amersfoert* en deden geen oervede. Ende die daer doen niet en waren, daer loefde die Bisscop voer, dat sy oervede doen souden, eer sy oock in comen souden, alst gesciede. Ende doe dit gedaen was, doe wert die poert, te weten die Tollestege poert, die aen die Oestsyde van der graft staet op gedaen, ende die Bisscop reet in mit syn vrienden, ende wert eerliken ontfangen. Ende alle dat volck int gemeen beerden of hem seer lief had geweest, ende et was nacht ende duister, alsso dat alle die luden voer hoer doeren stonden mit bernende keerssen, ende syn mit toortsen ende lichten den Bisscop ende die mit hem quamen gevolcht. Ende die Bisscop reet op die *Plaets*, ende van daer voert op syn Hof, ende een yghelick ginck doe, daer hy woude, ende daer hi plecht te wonen. Ende daer na quamen voert vast in die ander ballinge, die oock uyt waren, ende tot *Gorcum* ende anders waer lagen, als *Jan* van *Veen*, *Heyman* de *Gruter*, *Roelof* de *Gruter*, *Gheryt Knyff*, *Jan* syn broeder, *Aernt* van der *Maern*; ende anders veel goeder mannen, ende sy deden oervede als voersz is, eer sy in comen mochten.

EX

EX

THOMÆ BASINI

Archiepiſcopi Cæſarienſis

HISTORIA GALLICA

EXCERPTUM,

Continens res geſtas in Hollandia & diœceſi Ultraj.

Ann. CIƆ. CCCC. LXXIII. & duob. ſeqq.

VIRO NOBILISSIMO
Generis ſplendore & vetuſtate
EXCELLENTI
THEODORICO JOANNI
ALBERTO de RIDDER
VAN GROENESTEYN,
BARONI de KESSENICH, de RIENESTEYN, de ANDELST, &c.

Bene agere, ac lætari, & terrena deſpicere.

NOBILISSIME VIR

REdit tandem ad te, quod ex ſchedis viri doctiſſimi Gisberti Lappii à Waveren, quas is moriens parenti tuo viro Nobiliſſimo teſtamento reliquit, à te hactenus aſſervatum mecum ultro communicaſti. Ego poſtquam legiſſem, etſi nonnihil mutilum, velut raptum ex incendio, abjecta omni mora, & deſcripſi mea manu, & quod aſpiceret tandem lucem, quum contineat non pauca Ultrajecti olim acta, cum Maximilianus Imperator cinxiſſet urbem obſidione, & quæ alibi quæras fruſtra, non indignum exiſtimavi. Tibi autem Nobiliſſime & Præſtantiſſime Vir, qui & ipſe es eruditus, literaſque & li-
tera-

teratos singulari æstimas affectu, quicquid id tandem est, deberi totum sum arbitratus. Et ratio amicitiæ similitudine studiorum jam olim inter nos initæ, & quam mutuis inter nos officiis servavimus hactenus illibatam, jure id visa est flagitasse. Deus Opt. Max. in cujus manu est universum hoc, illustrem tuam Nobilitatem, & universam familiam protegat, tueatur, & potenti sua dextra diu servet incolumem. Vale Perillustris & Nobilissime Vir, & devotam tibi tabellam hanc, nominis tui templo dicatam, accipe serena fronte, meque & hæc studia, quæ multis admodum nominibus obstricta tibi & devincta, tua illa singulari humanitate & comitate, quemadmodum fecisti hactenus, fove, complectere. Dab. Lugd. in Batav. Idib. Maj. Ann. CIↃ. IↃC. XCVIII.

Nobilit. & Excell. tuæ

Addictiss.

ANTON. MATTHÆUS.

LIBRI.

EX

EX
THOMÆ BASINI
Archiepiscopi Cæsariensis
HISTORIA GALLICA
EXCERPTUM,

Continens res gestas in Hollandia & diœcesi Ultraj.

Ann. CIↃ.CCCC.LXXXI. & duob. seqq.

CAP. XX.

On etiam arbitramur silentio prætermittendum eventum tumultuosæ seditionis, quæ ea tempestate grassabatur in civitate Trajectensi, quam tunc ipsi incolebamus. Et hæc caput olim & velut mater extitit totius Frysiæ, & iis temporibus in spiritualibus & Princeps . . . . hominum Christique sacerdos ; ejusque Frysiæ & Hollandiæ Præsulatum tenet, latum etiam habens proprium & peculiarem Principatum episcopali dignitati conjunctum. Ipsius etiam accolæ ab antiquo consueverunt inter se civiles contentiones exercere & habere. Quemadmodum etiam plura inter se habent oppida. Et in oppidis Hollandiæ atque vicinarum terrarum in tantum ; procurante inimico hominum ; satore zyza-

 niorum ;

niorum, diſcordiæ temporibus illis invaluere, ut in acerbiſſima uſque & implacabilia odia proceſſerint, nedum inter ſe oppidorum & unius oppidi cives, verum etiam inter unius domus & familiæ conjunctiſſimas perſonas. Eſt enim illic videre patrem adverſus filium, fratrem adverſus fratrem, & uxorem contra maritum odio partialitatis inardeſcere. Et quemadmodum per urbes Italiæ quondam efferbuere partialitates Guelfiorum & Gibellinorum, quarum necdum in pleriſque locis omnino radices adhuc evulſæ ſunt, ita non ibi tantum, verum etiam in recentioribus terris Hollandiæ & Trajectenſium & finitimis eadem partialitatum genera inferebantur. Hæc & .... hoc eſt hamus & piſcis, quæ cum citra annos cc. ...... exortæ ſunt, & quodammodo ſopitæ detorpuerunt, & latuerunt, imperantibus illuſtris memoriæ Philippo & Carolo ejus filio Burgundionum Ducibus, qui eas in apertum prorumpere pœnarum metu prohibebant. Statim tamen velut ab inferis redivivæ ſeſe attollentes mortuo Carolo Duce è latebris ejicientes, atque palam prodierunt. Sic & in Gallia noſtra ætate ſeſe graviſſime & odio implacabili proſequebantur factio *Burgundionum* & qui *Armeniaci* dicebantur. Quæ tamen infauſta factio poſtquam multis civibus atque populis, proh dolor! exitium fuit per annos circiter xv. modo miſeratione divina obſoleta eſt & penitus extincta. Ea vero quæ *Hoeckſenſium* & *Cabelionenſium* inimicitia atque partialitas vulgo nuncupatur, tam altas radices miſit in animis illorum populorum, & tam tenaciter eos inimicavit, ut quamvis ſtulte & ſine ratione atque aliquo probabili colore excitata vel nuncupata videatur, cum & hamus & piſcis, quem vul-

go

go *Cabileau* nominant, ex æquo omnibus populis Hollandiæ communis sit, qui hujusmodi etiam piscium ac cæterorum piscatione victum & divitias magnas parare consueverunt, attamen nec exhortatione aut doctrina verbi divini, nec timore Dei, aut Principum sanctionibus vel edictis ab hujusmodi dissensionum nefandissimo atque perniciosissimo seminario hactenus purgari, vel conquiescere possunt, quin semper .... imitaturque semper majorum suorum .... nefanda malorum radice contigit. Ann. Dni cIↃ. cccc. lxxx. oppido de Leydis nonnulli cives expulsi .... & sese apud Trajectum recepissent, ... qui tum magistratum in ea civitate gerebant .... fertur, ab antiquo partes illorum Hoecksensium defenderunt, auxilium ab eisdem postulaverunt. Quod cum facile impetrassent, circiter ducentos viros de civitate .... clero tamen civitatis & communitate de hoc nihil scientibus, quos eisdem exulibus quo vellent ad suum scilicet oppidum si possent recuperandum commodarunt. Quorum & .... cuidam militi * *Reynero à Broeckhuysen* & cuidam *Henrico Zuylen* à *Nyevelt* commissa fuit. Hi autem alio se proficisci simulantes velle, celantesque propositum, quod mente conceperant, ad idem Leydense oppidum nocte appulerunt. Erat tunc gelu satis asperum, ita ut aqua, qua ipsum oppidum cingitur, in glaciem durata † facta & solida vestigia calcantibus facile haberet. Transmisso itaque vallo, oppidanis nihil hostile suspicantibus, sed in stratis suis secure quiescentibus *Hamati* cum suo comitatu Trajectensium nullo obsistente oppidum Leydense invadunt. Quod ita ingressi concurrentibus ad se aliis in

* Filius hic tertiò genitus Gerardi domini de Weerdenburch, de Ameroyen, & de Broeckhusen, & Johannæ Brederodiæ, Reynoldi domini de Brederode capti à Davide & dein torti sororis, Vid. Jo. à Leydis *de orig. & reb. gest. domin. de Brederode cap.* 46.

† al. firma.

in ea civitate, factionis *Hoeckſenſium* ſcilicet, eo loco potiti ſunt. Cui reſiſtere irruptioni cum illi adverſæ factionis, licet longe plures numero & opibus potentiores eſſent, velut jam captivi & obruti, non auderent, ex ipſis circiter xv. direptis domibus ſuis certis in locis ſub cuſtodia traditi ſunt, tenueruntque exules cum iis, qui ſuæ factionis, oppidum, ſeſe de inimicis ſuis ſatis atrociter vindicantes, & varias prædas atque rapinas pro libito exercentes. Sed tali aſtu & dolo ſibi parata auctoritas non in longum eis cohæſit. Nam paulo poſt, cum Dux Auſtriæ & Hollandiæ Princeps in Hollandiam trajeciſſet cum parvis admodum copiis, exterriti Trajectenſes, quos exules ſecum adduxerant, & non minus ab his, qui adverſæ factionis erant in oppido, ac à Principis invaſione formidantes Trajectum cum præda quam fecerant repedarunt. Et ſic oppidum in priſtinam libertatem ſub Principis manum & poteſtatem receptum eſt, ejectis aut fugientibus illis, qui in illud forte irruperant.

CAP. XXI.

Quomodo Dn. de Egmonda Dordracum ſubegit, Hoeckſenſibus inde pulſis, & de decretis & mandatis Ducis Auſtriæ contra Trajectenſes.

Juvit hujus Leydenſis oppidi recuperationem non modicum, quod illis diebus contigit in oppido Dordraco. Nam cum illis locis cives & Rectores ab antiquo velut duces & Primores partium Hoeckſenſium factionis fuiſſe aſſerantur, eaſque partes pertinaciſſimo animo retinerent, atque foverent, trahentes ad

ſe

se atque pellicentes vel terroribus, vel blanditiis, atque suasionibus, quoad poterant, alia patriæ oppida, & pleraque ex ipsis jam ab olim ad suum consensum perduxerant, veluti oppidum de Gouda, Scoonhoviam, Roterodamum, & alia nonnulla, in quibus factio Hoeckfensium longe validior & robustior existebat oppressis, & vel.......... coactis, qui de contraria factione suspect............ audita irruptione facta per Hoeckfenses .... Leydensi supra modum exhilarati pro suæ fa .... adversæque partis depressione ac damnat .... universam Hollandiam in potestatem ac subditionem ...... redacturos sese speraverant. Et is è vestigio proveni .... quidem atque felicius quam ipsi tamen existimabant .... quidam strenuus miles Dominus de Egmonda collectis & sub silentio 200. circiter viris armatis eos in duabus aut tribus navibus occultatos & tectos, secum advexit, oppidumque irrupit. Quod cum statim sensissent hi, qui studiosi partium Cabelleanensium erant, de ea re verisimiliter ante præmoniti continuo eis, qui irruptionem fecerant sese sociaverunt, atque ita illos, qui diversæ factionis erant, ac magistratuum honores in eo gesserant, atque à multis retro temporibus velut Principes totius Hoeckfensium factionis extiterant, sub inimicorum suorum manum atque potestatem redegerunt. Fuit in illa irruptione alter Burgimagistrorum oppidi cæsus, qui obviam cum armis inventus, cum obsistere adversariis conaretur, oppressus. Et licet nonnullorum, qui præcipui auctores factionis ante fuerant, bona direpta fuerunt, & de quibusdam ductis ad Hagam Comitis supplicia sumpta, quantum tamen

men ad plebejam multitudinem oppidum intactum remansit, cujus subactione cætera oppida ejusdem ac illud factionis, quæ potius suum verum Principem contemnere, quam ad eum debitum subjectionis & obedientiæ servare videbantur, exterrita atque emollita deinceps Principis sui dominationi magis se devotos atque obedientes præstiterunt. Nec tamen propterea radices seditionum à cordibus Hoecksensium avulsæ prorsus aut emortuæ redditæ sunt, quatenus procul dubio manent alta mente repostæ, etsi proveniente metu pro tempore teguntur, tamen aliquando si in apertum emergere licuerit, verendum est, ne in magnum erumpant incendium.

CAP. XXII.

Quomodo Trajectenses in . . . . . Dominum de Montfoort . . . . .

Habebant tunc Pontificem Trajectenses Dominum *David* de *Burgundia* cognominatum naturalem filium *Philippi* illustrissimi Burgundiæ Ducis. Et is frater erat felicis recordationis *Caroli* etiam Burgundiæ Ducis, literis competenter instructus, & humana prudentia ac animi magnitudine admodum excellebat. Qui cum cathedram episcopalem rexisset per annos plus XXIV. satis feliciter, & . . . . quamdiu præfati Principes vitam in humanis egerunt . . . . *Carolo* extincto, sublatoque metu, qui profecto utiliter Trajectenses aliosque ecclesiæ subditos à rebellionibus & civilibus dissensionibus cohibuerat. Quum homines quietis impatientes ani . . . . gestirent, quantumque illum egregium suum Principem ac Pastorem episcopum Trajectensem diligerent, evestigio celare

celare minime potuerunt. Creverant sub sereno pacis, in qua sub eo jam diu vixerant, in magnas opes. Et civitatis ædificia tam sacra quam prophana in florentissimum & honestissimum statum producta erant. Acquisierant quoque singuli pene cives Trajectensium, unusquisque pro suarum modulo facultatum, omnia vectigalia vel hæreditarie vel ad vitam super singula ferme Hollandiæ vicinarumque terrarum oppida. Quorum summa super LVI. millia florenorum ascendere ferebatur in anno. Statim itaque, ut diximus, extincto *Carolo*, cujus viventis metus infirmis & seditiosis animis Trajectensium tanquam tutor pupillis utilis valde ac necessarius fuerat, cogitarunt pestilentes nonnulli, quanam via sese retrahere possent ab obedientia & subjectione, quas ad suum Dominum hactenus exhibere & observare consueverant, ut abdicatis & proscriptis, qui magistratus & officia civitatis gerebant, possent ipsi ad eosdem magistratus gerendos accedere. Videntes autem non nisi sub Ducatu alicujus potentis se facile id consequi posse accersierunt præfatum Dominum de *Montfoort*, quem suis factionibus dignum rati sunt futurum executorem. Ferebatur quidem eum contra suum Dominum Episcopum Trajectensem jam olim ab ante quasdam exercuisse simultates. Propter quod & præsto adfuturum auxilia eorum, qui se accersebant, non recusavit. Sed protinus eorum paruit voluntati. Ingredientique civitatem raro admodum satellite statim magna turba hominum eorum, qui res novas & omnia turbari semper exoptant, ejus lateri se adjunxit. Sicque nullo negotio nullaque ex adverso data resistentia illico civitatis veluti imperio est potitus, hisque

que vel profligatis vel dejectis, qui magistratus antea gesserant, ex voluntate Pontificis, secedentibusque omnibus civitate Vicariis & Officiariis episcopi, alios novos magistratus illico pro voto instituit, clavesque portarum civitatis ab eis, quorum fidei antea creditæ erant, amovit, & sibi assumpsit. A toto autem pene populo civitatis totissime cum his, qui suæ factionis participes vel etiam auctores extiterant, sibi multum applaudebatur, & quasi priscæ libertatis suæ restitutor publice privatimque ferebatur. Fiebantque per civitatis plateas frequentes epulationes per vices nunc in una vicinia, nunc in alia. Ita civitatis in hujus novita . . . . ferme festiva videbatur. Sed profecto non respondebant ultima primis, imo hujusmodi vanæ exul . . . . . . tandem calamitosus & gravissimus occup . . . . . suæ instaurator libertatis publice jactabatur . . . . . demum universam civitatem in miserabilem servitut . . . . ut nihil à servis ferme cives Trajectenses differre vi . . . . moreque jumentorum aut pecorum passus adversus . . . . eisdem paraverat hostes, die noctuque per imbres, nives, & frigora exire, & vitam suam periculis omnibus exponere cogerentur. Hæc fuit libertas. Hæc privilegia restituta Trajectensibus per adventum Dni de *Montfoerde*, cum . . . . tamen suæ calamitatis & ruinæ nesciam crassaque ignorantia excusandam ipsam Trajectensium civitatem causabantur plures è civibus, nonnullique de clero adversus Dominum & Pastorem suum. Et is quadam majori imperandi ambitione erat elatus, Duce *Carolo* germano suo superstite, cujus nomen & potentia non modo suis subditis

ditis sed & vicinis terris formidini atque terrori semper fuerant. Idem suus Pontifex privilegia suorum civium dejurabat, quæ in quadam * carta dicunt se habere, observari à suis Pontificibus, dum primum in domicilium & possessionem patriæ ingrediuntur, & sacramento solemni jurari consueta. Sed quicquid exterius jactarent, aliud tamen, quo magis in ejus odium exardescebant, latebat in pectore clausum. Nam cum, uti ajebant, qui mores civium Trajectensium ex antiquis temporibus exploratos & agnitos habent, plerique, saltim major pars ipsorum, veluti præcipui auctores & pertinacissimi defensores semper fuerint Hoeckſensium factionis, eam quia quodammodo depressisse & Cabeljavenses extulisse in Hollandia Burgundiæ Principes *Philippus* & *Carolus* ferebantur, adversus eos, & consequenter adversus suum Pontificem & totam domum Burgundicam vetustum odium conceperant, simul etiam quoniam eorum potentia semper eos sub metu & terrore continuerat. Vetere enim proverbio quos ipsi odissent consequens fuit quod & oderant. Quem enim metuunt † oderunt, inquit Cajus. Unde & primum inviti eundem suum Pontificem, procurante Duce *Philippo* à sede Apostolica promotum, non valentes ejusdem *Philippi* conatibus obsistere, susceperunt, cum electus alter fuisset frater Domini de *Bredenrode*, qui Præpositus erat sancti Martini Trajectensis, de familia utique, quæ una vel precipua semper fuisse fertur tenacissima partium Hoeckſensium factionis, contra Cabillionensium factionis per Hollandiam, proch dolor! capita. Ex his itaque animi calentibus & ingruentibus morbis

* Formulam juramenti ab episcopis præstiti habes *lib. 2. de Nobilit. cap. 47.*

† Vid. Sueton. *in Caligul. cap.* 30.

* Vid. Hed. *in David.*

odia immortalia fere conceperant, & inimicitias implacabiles. Trajectensium civium multi contra suum Pontificem totamque Burgundiæ domum, uti diximus. Quique ex civibus gravioribus & locupletioribus . . . . numerus, procul dubio ejusdem sui Pontificis . . . . benignitatem atque prudentiam pensantes sim . . . . & quietissimam pacem, quam sub suo Præsule annos amplius * viginti quatuor habuerant, quæ . . . . . . divina durasse cognita est in seculis retroactis . . . . diligebant, & ut longævum esse in administratione Episcopatus eum sibi divina pietas donaret votis supplicibus precabantur. His itaque aliisque odiorum causis stimulantibus, qui pertinacius partes Hoeckensium factionis defendebant, aliis adversabantur, qui suum Pontificem sequi, ac diligere, & se reconciliare Duci Austriæ, eundemque sibi placabilem efficere cupiebant. Verum cum satis animadverteret dictus Burchgravius in Montfoort, si repropitiaretur civitati Dux Austriæ, se ab ea repellendum fore cum cæteris suæ factionis, potissime Banditis ex Hollandia, quos omnino Dux Austriæ expelli volebat, clam exceptis certis Rutheris, parvo tamen numero, utpote viginti aut triginta sese contra hujusmodi suæ depulsionis periculum communivit. Quodam igitur die Ann. Dni 1481. mense Augusto, tres circiter aut quatuor dies ante festum beati Laurentii, cum jussus esset civitatem exire ipse Dominus in Montfoort cum suis, & is minime parere vellet, gravissima exorta est inter cives seditio. Nolentes enim potentiores & locupletiores sese & concives suos commerciis & confrequentationibus carere,

* Tot anni sunt ab eo quo David inauguratus usque ad Ann. 1481.

rere, quas soliti erant facere & habere in terris præfati Domini Ducis, non sine magno sui detrimento, simul etiam se interea privatos advertentes patrimoniis, & annuis redditibus, quos in ejusdem Principis terris atque dominiis habebant, collegerunt se cum magna multitudine plebis ad quendam pontem circa conventum Regularium prope portam, quæ vulgo *Tollenstege* appellatur. Ex adverso vero dictus Dns in Montfoort cum altero Burgimagistrorum & suis fautoribus collegerunt se in platea, quæ est ante domum Consulatus, eamque machinis & bombardis muniverunt, feceruntque campanam publicam sonari ad colligendum ad se populum sub vexillis civitatis, eo modo, quo in bellicis tumultibus fieri solet. Qua satis horribiliter intonante magnus populus & ad plateam & ad alios quoque qui ex diversa parte astabant confluxit. Erantque quam plures ex plebe hæsitantes & fluctuantes ad quam potius partium sese conjungerent. Sed multitudo major est locupletioribus, quæ versus portam se colligit. Et si primum ac sufficiens manus illico coacta ad occupandam plateam & domum consulatus tetendisset, cum dictus Dominus de *Montfoort* illic adhuc pene nullis stipatus militibus ac satellitibus quasi solus astaret, absque ullo negotio deside . . . . Sed nescio quo consilio in eo loco, ubi se collegerunt, constiterunt. Quod adversariis suis spatium suffecit ad se colligendum in platea civitatis, & eam . . . . Ut vero Dominum Trajectensem aut aliquam suorum manum asciscere & intromittere possent, effracta illa porta civitatis, prope quam astabant, cursores destinaverunt . . . . ipse quidem

dem ut tunc ferebatur celer accurrere, & suis fautoribus opem ferre properans ad medium usque iter inter *Wyck* & *Trajectum* pervenit. Sed cum Dominus de *Montfoort*, & qui eidem astabant, periculum intellexissent, & quod ad intromittendum inimicos suos in civitatem portæ effractæ apertæ paterent, ad obviandum periculo ex tempore consilium accepit, nam stipatus Rutheris illis, quos ante, uti diximus, in civitatem ad se communiendum invexerat, atque aliis satellitibus, qui ad se confluxerant, inter quos erat velut præcipuus unus juvenis audacissimus *Henricus* à *Zuylen* à *Nyevelt* ipsius Dni de Montfoort ex sorore filius, è platea civitatis præeunte vexillo versus portam, prope quam astabant adversarii, contendit. Ibi cum in adversarios bombardulas jacerent & alia missilia, paululumque adversarii obsistere conarentur, tribus vel quatuor ex ipsis de dictis missilibus vel occisis vel sauciis, reliqua multitudo terga dedit, quos adversarii persequentes excedere civitatem per portam, quam effregerunt, coëgerunt, & effractam portam, ne vel per alios aliis vel ipsis per suos aditus pateret ad civitatem, statim obserarunt & muniverunt. Numerus autem ad quingentos usque ex honorabilioribus civibus & locupletioribus ascendere ferebatur eorum, qui sic exiverunt, & per fugam saluti consuluerunt. Qui se primum apud oppidum *Wyck* recipientes, deinde etiam per vicina oppida, prout quisque sibi magis oportunum existimavit, sese effuderunt. Iste fuit infaustus acque infelicissimus dies civitati Trajectensi, quæ procul dubio evestigio, ex libertate & florentissimo statu, in quem diu manens sub le-

gitimi

gitimi Pastoris & Principis sui imperio provecta extiterat; sub tyrannicam potestatem & infelicissimam servitutem est redacta. Paucis diebus effluxis ipse Dominus de Montfoort, qui suam modo quo diximus vendicaverat potestatem, ut eam manu militari firmaret, sciens molimina sua non modo expulsis civibus, verum etiam pluribus ex his, qui intus remanserant, displicere; accersivit atque invexit in civitatem magnam prædonum manum, quos Teutonici Rutheros appellant, quorum metu atque armis misera civitas oppressa respirare in amissam libertatem non auderet. Miserum erat tum videre spectaculum civitatem paulo ante insignem & civium honorabilium copiosam prædonum & vilissimorum latrunculorum magna tunc numerositate consertam, & refertam, atque oppletam. Sed ad silentium cives miseros adigebat metus, ex quibus tamen ex plebea turba plurimi erant, quibus ea per . . . . erat; eis præcipue, qui in suum episcopum odio acer . . . . . . qui metiri & æqua lance pendere nesciebant . . . . mala; & quam miserabilem servitutem ex priore . . . . . & omnium rerum opulentia, quam à suo parentes . . . . habuerant, recidissent. Unde indiscreta talium . . . . . . quibus & odium Dni sui, & habitudo mentis, rationis . . . . . . judicium penitus obtundebant; in eundem optimum Pastorem suum omnia probra & maledicta jaciebant, nihil amplius votis expetentes, quam ut moreretur, aut periret nomen ejus. Cum autem Meus Præsul & Dominus videret civitatem suam tanta Rutherorum & plurium ex populari multitudine civium turba contra se munitam, eosque, qui tyrannidem in ea arripuerant,

rant, nihil aliud quam se perditum iri optare, & moliri, habuit ipse necesse ad protectionem sui etiam sese militaribus præsidiis communire. Unde in tribus præcipuis oppidis, civitate unius *Wyck* ipse moram faciebat, & in *Renis*, atque *Yselsteyn* militum præsidia advocavit. Oppidum autem Amersfordiæ, quod antea etiam civilibus dissensionibus & mutuis proscriptionibus agitatum fuerat, & in quo prævaluerant, qui cives suo Præsuli obsequentes atque faventes miseriarum proscriptionibus affecerant, pertinacissimo fœdere Trajectensi civitati contra eundem suum Præsulem se constrinxit & devinxit. Nec mora longa *Frederícus* Dominus ab Yselsteyn, stipatus Rutheris suis ad suburbanum portæ civitatis, quæ sanctæ Catharinæ cognomentum habet, noctu incendium posuit, pluribus inibi domibus incendio consumptis. Quod licet velut favilla in stupeam incurrens materiam initio parvum esset, statim tamen longe lateque quaquaversum in magnos ignes colluxit. Nam brevi exacto tempore omnia ædificia, quæ per agros circumquaque Trajectum, ad vicina usque oppida absque inhibitione passim ignis consumpsit. Pauperesque agricolæ, nisi qui fuga elabi potuerunt, eorumque bona, abducti vel direpti sunt, aut incendiis absumpti. Ita brevi momento agri illi, qui cultu satorum optimi, atque ædificiis optimis perpulchre ornati, instructique erant, deserti, squallentesque ambustis & crematis cunctis ædibus in solitudinem sunt redacti, maledictumque illud Propheticum procul dubio completum est: *Convertit terram eorum in salsuginem, amentia habitantium in ea.* Nam ubi paululum antea fuerat veluti

luti quidam paradisus voluptatis, ubique procul dubio squallent abductis arva colonis, ut nec jam, quæ pro prius fuerat, sed alia prorsus patria posse existimari videretur. Quotidie fiebant incursiones novæ ex Hollandia, & oppidulis à Pontifice armatorum copiis communitis, in agros Trajectensium & Amersfordiensium universos, donec omnibus expilatis & abrasis nihil jam, quod posset prædæ [illegible] superesset. Tentavit una vice plus Pontifex suorum civium commiseratus ab suis eosdem revocare ad suam obedientiam, quare [illegible] civitati vicina suorum stipatus præsidio simul [illegible] illic duobus aut tribus pernoctans diebus si [illegible] reverentiam præsentiæ suæ rebelles meliore ac [illegible] resipuissent; sed ea res non modo rebellium animos non emollivit, verum potius quod mente conceperant odium adversus eum manifestius esse fecit. Exhibebant se quotidie cum Rutheris cives rebelles ad expugnandum [illegible] & socios, si quo ingenio e monasteriis, in quibus consistebat ipse & sui, in patentes eos campos educere, vel in stationes suas vi vel armis irrumpere potuissent. Quare prudens idem Pontifex, qui arthriticis etiam passionibus acriter vexabatur, & quod in majorem sævitiam atque odia, unde eos mitigare putaverat, contra inardescebant, relicto dicto contamine ad castrum de *Wyke* repedare coactus fuit. [illegible] res adversum [illegible] graviter [illegible] Hollandiam concitavit. [illegible] multo [illegible] ad vindictam collecto ex [illegible] oppidis [illegible] venerunt, ductore [illegible] vices [illegible] gerente [illegible] Hollandiæ [illegible]

CAP. XXIII.

De Narda occupata, de cæſis ad Vreeſvicum Hollandis, aliiſque.

Ea tempeſtate & turbine, & vaſtatione ſementis Rutheri, qui Trajecti collocati erant, cum multis ex civibus per inſidias cives & oppidulum de *Naerden* Hollandiæ, nihil hoſtile de Trajectenſibus ſuſpicatos, ſed commerciorum & commeatus communicationem cum eiſdem mutuam habentes, interceperunt. Nam ſub muliebri amictu fingentes quidam ex ipſis Rutheris ſe, uti fœminæ aſſolent, ad oppidum ex vicinis agris ova & lacticinia invehere, portam oppidi occupantes in oppidum irruperunt, cæſiſque nonnullis ex civibus etiam baſilicam ejuſdem oppidi diripuere; ſed cum ſentirent Amſterdamenſes confeſtim magnis armatorum copiis navigio adventare, relicto oppido bonis ſpoliato, cum præda, qualem ad manum apprehendere potuerant, pluribuſque ex civibus abductis captivis, Trajectum ſtatim remearunt. Nec tamen eo uſque omnia, quæ diripuerant, deferre potuerunt; ſed plurima per agros & itinera ſparſim projecta effuderunt. Nam dicti Amſterdamenſes cum aliis vicinis ex Hollandia eos cum magno ulciſcendi deſiderio inſequebantur. Et hæc res adverſum Trajectenſes in odium & inimicitias graviter totam Hollandiam concitavit. Unde non multo poſt exciti ad vindictam collecto exercitu ex oppidis ſuis Hollandini venerunt, ductore eorum, vices Principis gerente Gubernatore Hollandiæ, Dño Jydoco de *Lalaing*, ad obſidendum quandam

turrim

turrim seu Bastiliam, quam Trajectenses in loco, unde canale, quod Trajectum pertransit, exit de flumine *Lecke* (quod flumen portio est & membrum Reni fluminis) præsidio militum seu Rutherorum munierant. Cum tamen incautius illic absque valli munimento aut castris more militari dispositis se effudissent, nec ad explorandum molimina Trajectensium, quorum civitas ab eo loco non amplius uno miliari patrio remota est, cursores expeditos haberent, subito uno mane irruerunt in eos Trajectenses cum suis Rutheris, & eos imparatos cum magno clamore adorti in fugam verterunt absque certamine vel pugna. Cæsi ex ipsis circiter quadraginta & capti circa sexaginta. Cæteri ad naves, quas per flumen adduxerant, & . . . . se eis opportunitas ingerebat confugium invenerunt . . . . usque ad numerum xxx. tam grossarum quam minut . . . . . . nobiles cum præda quam de navibus expositam in terram invenire potuerunt, cum pluribus militaribus Hollandiæ signis Trajectenses in suam civitatem cum magno applausu civium invexerunt. Sed nec ea lætitia eis longa nec fausta hujusmodi trophæa extiterunt, quemadmodum paulo post in sequentibus referemus. Ut enim cecinit Poëta insignis:

Nescia mens hominum fati sortisque futuræ,
Nec servare modum rebus sublata secundis.

CAP. XXIV.

De legatis Trajectensium ad Ducem Austriæ.

Miserunt subinde Trajectenses legatos suos in Brabantiam pro concilianda pace cum Duce Au-

 striæ

striæ, si possent, secluso Pontifice. De pace enim cum eo redintegranda nullo pacto patiebantur audire, qui magistratum tunc in civitate gerebant. Et quidem bonas & æquas pacis conditiones, comprehenso suo Pontifice, manenteque, uti juris erat, Præsule & domino civitatis, si eam amplecti curassent, facile invenissent, & in sua poterant mansisse libertate & pace, sed tam alte iniquum in suum Pastorem optimum odium in mentibus auctorum rebellionis radices miserat, deque se semper sæva præsumens conscientia læsa in tanta diffidentia & desperatione veniæ & firmitatis qualiumcunque eis factarum pollicitationum animos eorum constituerat, ut bonam pacis oblatam seu offerendam conditionem, per quam sub manum & potestatem domini & Pastoris sui reciderent, respuendam pertinacissime observarint. Ferebatur Dominum in Montfoort hujusmodi evomuisse sermonem, quod mallet potius videre Trajectum deductum aratro, totumque campis virentibus solum ipsius civitatis referri, quodque potius omnia extrema famis, pestis, cæterarumque cladium & calamitatum ipse suique iniqui fautores etiam ad omnium usque civium internecionem libentius expectarent, ac viderent, quam incolumem civitatem ad parendum dicto suo Pontifici & domino consentirent. Sic erat misera civitas sub sævissimorum tyrannorum potestatem redacta, nec in contrarium, quanquam sine dubio longe amplior numerus eorum esset de honestioribus civibus, qui ad parendum atque obsequendum suo Pontifici afficiebantur, qui existeret, quisquam erat, qui contra decreta

creta vel inordinatissimas rebellium affectiones mutire auderet. In tantum minis ac metu premebantur. Atque cum infecto pacis negotio Legati civitatis domum ex Brabantia revertissent, magnum Rutheriorum numerum equitum atque peditum, rebellionum authores, undecunque poterant, ascivetunt; ita ut absque difficultate, si eis libuisset, & diripere civitatem, & cives trucidare potuissent; nisi hoc divina providentia avertisset. Cum his itaque prædandi & spoli . . . . mentis, invectis cum eis civibus, quoties & ad . . . . Rectoribus imperare collibuisset, patriam tam suam quam Hollandiam vicinam incursantes, id ipsum etiam stipatoribus episcopi & Hollandiæ ex adverso referentibus, quaquaversum ad tria & quatuor miliaria patriam incendiis, cædibus, & rapinis vastatam, abrasam, desertamque fecerunt.

CAP. XXV.

De Ruwardo Trajectensi Engelberto Clivensi.

Videntes porro Rectores civitatis se non potuisse consequi pacem, quam habere speraverant, aut sperasse finxerant seu simulaverant cum Duce Austriæ & terris suis, suo Pontifice secluso, & quod eis ad sustinendum tam difficilis belli pondus majoribus viribus opus erat, agitarunt, qualiter suo Episcopo potentem aliquem adversarium opponerent, quem ipsi veluti civitatis & patriæ vice Pontificis defensorem, vel Advocatum, vel ut vulgo loquuntur, Ruwardum illectum spe Episcopatus obtinendi post mortem vel depositionem sui Pon-

 tificis

tificis objicerent. Et oculos deflectentes ad *Engelbertum* fratrem illustris Ducis Clivensis, adolescentem nobilem, annorum circiter decem & octo, neque literarum peritia, nec probitatis adhuc moribus satis agnitum, intonsa barba, adsciverunt sollicitantes, donec cum suis voluntati eorum assentiret, quod non difficile factu fuit, inque civitatem introduxerunt. Mirabantur multi, cur hujusmodi Rectores & magistratus civitatis subito in illam barbariem sese invicem fœderassent, ut promissas cuncti contra patrios mores deferrent barbas, quod perante minime consuessent; sed cum adventu præfati *Engelberti* ad civitatem eas repente omnes pristino more detonsas haberent. Et satis probabili conjectura æstimatum est, eos, vel communi voto vel ex condicto eas sic detulisse intonsas, quoniam desiderio suo de invehendo præfatum *Engelbertum* in suam civitatem potiti forent. Intravit igitur civitatem vigilia Dominicæ nativitatis Ann. Dni 1481. cum magno auctorum sui adventus & imperitæ ac ignavæ plebis applausu. Sed profecto longe aliter, quicunque graves rerum divinarum & humanarum periti, vel humana valentes prudentia, rem existimabant. Nec longa mora: altero nempe die post solennem nativitatis Dominicæ insani vulgi vana exultatio, quam de novo adventu sui Ruwardi duxerant, in lamentum & luctum conversa est. Et tunc manifestum fuit, utri de suo adventu veriores fuerint existimatores, illine qui ei plaudentes arridebant, an qui infelicem infaustumque non ambigerent esse futurum.

CAP.

CAP. XXVI.

De Trajectensium clade.

Collegerat enim tunc Gubernator Hollandiæ magno gestiens animo diluere ignominiam, quam apud Bastiliam de *Vaert* ad ripam fluminis *Leccæ* ante passus fuerat à Trajectensibus, circa tria millia virorum, qui ex parte majore erant militares & bellicis expeditionibus & congressionibus assueti, inter quos Capitanei & Duces satis famosi Marchio Antwerpiæ, & quidam Hispanus cognomento Pe . . . . cum certo numero Gallicorum atque Hispanorum . . . . . . Hi cum quendam Burgum appellatum * *Emmenesse* locupletis ac bellicosi & superbi populi multitudine refertum vastavissent, diripuissent, atque cremavissent, pluribus loci accolis vel cæsis vel captis, ad incendendum pariter & vastandum quasdam villas sitas ad unum miliare vel duo de Trajecto illis palustribus locis, & quibus ad comburendum & focos componendum patria illa uti solet, quod illic neque sylvæ neque arbores ad combustionis usum nisi raro admodum inveniantur, iter direxerunt. Ubi incendia & prædas cum agerent, flammis manifestissime in Trajecto collucentibus, atque apparentibus, statim tam Rutheri quam magna civium multitudo usque ad numerum, ut ferebatur, quinque millia hominum confuse & absque ordine suis portis eruperunt, atque ad loca, in quibus adesse hostes sentiebant, properanter cucurrerunt. Quos cum propius accessissent, & eos fugam capturos, quemadmodum alias prope

* Vid. *lib. de jur. glad. cap.* 19. *n.* 3.

flumen Lecke juxta Bastiliam fecerant, arbitrarentur, experti sunt damno suo se cum armatis viris negotium habere, qui cum eos alacriter excepissent, & in eos composito agmine irruerent, illico ipsi Trajectenses terga dederunt. E quibus tam de civitate, quam suburbanis & vicinis villis peremptri sunt circiter mille & quingenti, plures etiam abducti, capti, cæteri fuga elapsi cum ingenti pavore intra mœnia sua se receperunt. Quantus autem luctus, quæ lamenta in civitate audita sint plangentium liberos parentum, liberorum parentes, fratrum fratres, uxorum maritos in eo prælio cæsos, vix sufficienter ullo sermone æquari posset. Erat profecto luctus ubique, pavor, & plurima mortis imago. Hæc fuerunt felicia auspicia futurorum bonorum, quæ eis suus novus Ruwardus, quem tantopere regentes civitatem expetierunt attulit. Invexit hos fructus applausus, quem sibi ignorantiæ atque malitiæ tenebris obducta plebs, invalidis suis assentiens Rectoribus, eidem Ruwardo adventanti tertio ante die fecerat, atque celebrarat. Hæc oppressæ, uti jactitabant, per suum Pontificem suæ libertatis restitutio. Quod si hostes civitatem hac clade susceptа statim aggredi & expugnare pertentassent, satis verisimile est, quod in ea expugnanda, sic ut erat tunc exterrita & velut exsanguis effecta, resistentiam satis debilem invenissent. Sed misericordia Dei benigniora providente ab illo tunc periculo imminenti civitas præservata extitit. Non enim vult Deus, ut sanctus Propheta canit, mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat. Erant etiam in civitate quamplures viri devoti & religiosi,

qui-

quibus molitio suorum regentium vehementer displiceret, quorum merito pie credi potest divinam iram clementia temperatam tali civitatis excidio tum pepercisse.

CAP. XXVII.

De miseria eorundem. De arctiore annona.

Non tamen absque plurium ærumnarum & calamitatum cumulo civitas permansit, sed eam & caristia annonæ aliarumque rerum humanis usibus necessariarum inopia & paupertas graviter afflixerunt. Qui enim amplissima patrimonia habebant, vel annua vectigalia, si in terris Ducis consistebant, uti erant ibi majori ex parte, cum ad fiscum Principis cuncta devoluta erant, nihil prorsus emolumenti inde percipiebant, si in proprio territorio, cum omnia, quæ in agris erant, deserta & squallida jacerent, etiam nullam dominis prædiorum afferebant solatium vel fructum. Itaque nisi ex veteri industria vel parsimonia aliquid sibi reservaverant, quod pauciores tamen tam de civibus quam de ecclesiasticis fecisse ferebant, consequens erat, cum quoque victualia ad duplum vel triplum assuetum perante pretium excurrissent, nec non nisi, cum maximis difficultatibus & laboribus, invehi ex uno solo angulo possent, & hoc cum præsidio plurimæ armatorum multitudinis, quod qui bene peculiati non erant gravi egestate & penuria laborarent. Artificum vero manus, qui anteriori quietis ac pacis tempore de suis artificiis atque operis honestum satis & copiosum sibi victum suppeditabant, quia necessariæ eis de-

deerant suarum artium materiæ, quas etsi forsan adhuc residuas haberent, nullus erat vel rarus, qui ab eis operas expeteret, vel artificialia compararet, magna pariter inopia atque famis inedia premebatur. Quas clades etiam plurimum mors atque interitus tum ex moestitia, & luctu, tum variis ex ægritudinibus, quas fames & penuria victualium parturiebant, quibus perante sufficienter vesci soliti erant, e vestigio sunt consecuti, in tantumque est adauctus mendicantium numerus cujuslibet ætatis atque sexus, ut de ipsis per totam pene civitatem plateæ replerentur. Qui nedum in civitate erant, sed etiam ex vicinis villis & agris, ubi enutriti erant, adigente necessitate ad civitatem pro victu necessario sibi procurando confugerant. Eratque miserum & lamentabile videre impletum in hoc populo, quod Jeremias Propheta de Jerosolymitis lugubri cecinit carmine: *Quod qui prius nutriebantur croceis amplexati sunt stercora.* Perurgente enim penuria famisque inedia vilissimis & ante insuetis prorsum cibis plerumque mendicatis vescebantur. Et supra his quidem multi compatiebantur & congemebant, sed subveniebat nullus, nam qui hoc soli potuissent aversos prorsus habebant a reconciliatione & pace animos obduratos. Unde & adversus civitatem & in eos odium plurium animis cumularunt.

CAP. XXVIII.

De Viana surrepta.

INsidiis etiam & proditione aliquorum accolarum . . . . . qui in civitate pro præsidio collocati erant, oppid

oppid ...... perante ſemper civitati amicum & benevolum .... ferme ſolo eo quod per terras Ducis Auſtriæ libera .... exerceretque commercia, quæ plurima neceſſaria Traj ...... advehebantur, nocte irruperunt cooperante proditorum manu, dicipueruntque, & ſuorum manu valida communiverunt, quanquam cives loci nihil de Trajectenſibus hoſtile ſuſpicarentur, nec ullam, veluti nihil metuentes, armatorum munitionem recipere voluiſſent. De quo tamen ab utralibet partium ſollicitati fuerant, & ſæpius pertemptati. Illic aſtabant * plures ex civibus adſcititiis civitatis, qui ad eum locum tanquam ſecurum & neutralem ſeſe contulerant, quos Rutheri bonis ſuis exutos & ſpoliatos etiam ad ſe redimendum magnis pecuniarum ſummis adegerunt. Ea res primum a nonnullis Trajectenſibus auctoribus & fautoribus rebellionis pro felici & fauſto proventu habebatur, ſed profecto a quibuſque peritioribus rerum æſtimatoribus infelix & iniquiſſima habebatur, ſucceſſuque ſtatim temporis compertum eſt, quam damnoſa civitati foret, quod per hoc omnino privata fuit advectione plurium victualium ac aliarum rerum neceſſariarum, quas de terris Hollandiæ & aliis Auſtriæ Ducis per medium illius oppiduli neutralitatem ſervantis conſequi conſueverat, atque cum hujuſmodi oppidulum circiter menſes tres ille Rutherus, qui ipſum ſic fraude interceperat, cognomento *Zwanenburch*, tenuiſſet, cunctaque & in oppido & circumquaque, quæ capere potuiſſet, aggregaſſet, plurima farcitus præda & ſpoliis miſerorum, domino loci mediante, ſumma trium mille florenorum ipſum oppidulum reſtituit, & relictis Trajectenſibus ad propria remeavit.

* Sermo eſt de Viana. Vid. infr. in not.

CAP.

CAP. XXIX.

De Amersfortiorum & Trajectensium contumacia.

Nec vero Amersfordenses Trajectensibus agglutinati etiam belli cladibus, & his, quæ inde provenire solent, sinistris eventibus exsortes evaserunt. Nam paulo ante cladem à Trajectensibus susceptam autumnali tempore, cum adversus hostes incursantes & populantes agros suos temere & confuse exiliissent per insidias ab hostibus circumventi fortunam belli adversam experti sunt. Cæsi enim fuerunt de civibus plusquam ducenti, & circa centum ducti captivi cum plurima præda boum, quorum solent quotannis multitudinem magnam in suis saginare pascuosis & palustribus locis. Ajebant abductos fuisse, præter alia multa, quæ in prædam similiter cesserunt, super cia. & ducentos boves, qui jam deducendi ad nundinas hujusmodi armentorum (quæ iisdem temporibus celebrari solent) in plerisque locis parati erant, sed hujusmodi clade licet graviter attriti nihilo tamen magis magistratus & reliqui factionis duces emolliti sunt, sed semper magis ac magis in acerbitatem odii atque inimicitiarum in suum Pontificem exarserunt, licet nec ullam vel minimam hujusmodi probabilem satis causam dicere vel probare potuissent, cum profecto justius ac verius de ipsis & Trajectensibus idem Pontifex dicere poterat, quod de iniquo Judæorum in se odio Salvator noster dixit, quemadmodum in Evangelio Johannis legimus: *Odio inique habuerunt me gratis*, & quod in Psalmo de eo cantatur: *qui retribuebant*

bant mihi mala pro bonis, & plurima hujusmodi. Procurrente autem hujuscemodi odiorum atque inimicitiarum rabie & furore civitas Trajectensis sub caristia annonæ plurimarumque rerum humano usui necessariarum atrociter gravata elanguit, & fame, & quæ exinde nasci solent variis hominum mortibus, morbis, atque ægritudinibus extabuit. Ita enim invaluit fames ob caristiam victualium & pauperiem, quam ob majorem populi multitudinem furor bellicus importarat, ut ubique per vicos & plateas viri & mulieres, sed majori numero pueri & infantes, veluti simulacra, seu mortuorum umbræ super terram ambulantes putarentur. Fuerunt interea pluribus & variis in locis conventus partium pro pace vel treuga ineunda, & reconcilianda, nunc cum legatis seu Commissariis Pontificis, nunc cum Legatis Ducis Austriæ, sæpe etiam cum utrisque celebrati, sed in omnibus cum Amersfordenses & Trajectenses suum Pontificem ac Principem recognoscere pertinacissime & obstinatissime recusarent, nunquam ex hujusmodi conventibus aliquis bonus fructus optatæ pacis vel treugæ potuit evenire. Quin potius publice tractabatur, quod non nisi ad circumveniendum suos adversarios, siquo ingenio potuissent, & placandum rumores pauperum civium, quorum longe major pars non nisi pacem exoptabat, & suo Pontifici reconciliari, tales conventus cum adversariis fieri & haberi petebant. Nec levi sane & vana conjectura ea communis omnium ferme æstimatio invaluerat. Nam quoties ad hujusmodi conventus Legatos suos Trajectenses mitterent, se evestigio vel ad rapinas faciendas, & abducendas prædas, aut capti-

captivos, vel ad miſcenda incendia in terris & agris adverſariorum ſuos emittebant, qui frequenter damna non modica improvidis & ſe negligentius curantibus ingerebant, unde non temere eos uti verbis pacificis in dolo, nullum autem prorſus redintegrandæ pacis atque amicitiæ votum, ſeu propoſitum, ſed ipſius potius diſtrahendæ atque elongandæ gerere putabantur. Initio quo Trajectum *Engelbertus* de *Clivis*, de quo ſupra meminimus, advectus eſt, cum magiſtratus regentium civitatem cum ſuis ſautoribus in ipſius nomen, obedientiam, atque fidem juraſſent, conati ſunt clerum civitatis, uti ſimiliter faceret, modo blandis ſermonibus, nunc graviſſimis comminationibus, inducere, ſed cum viri graves & timorati quinque eccleſiarum, divini & humani juris periti eis liquido oſtendiſſent ſalvis conſcientiis propter jurium inhibitiones magnis & formidabilibus pœnis ſancitas ſe id minime facere poſſe, tandem, quamvis à comminationibus non ceſſantes, tamen aliquando quieverunt. Temptaverunt & idem ipſi perante & ab eodem clero extorquere, ut in quibuſdam vanis & frivolis comminationum articulis, & capitulis, quos adverſus ſuum Pontificem tendentes ad ſuam depoſitionem, apud ipſum Pontificem ſe proſequi intendere jactabant, eis vellent adhærere, eundemque clerum, vi & metu non injuſto, aut vano, adhibitis, ad quandam adhæſionis formulam, non tamen qualis ab eis expetebatur, ſed longe civiliorem adegerunt. Verum cum per omnia ſcrutantes iniquitates viderent ſe deficere in ſuo ſcrutinio, & ſeſe irriſioni potius ubilibet patere, nihil de conceptis com-

comminationibus, vel verius confictis, intentare vel prosequi ausi fuerunt. Videbant enim tales concinnantes dolos se talibus innixos dolosis commentis, variisque figmentis, omnis solidi ac validi fundamenti firmitate destitui, nec inde aliud posse nisi labores & expensas inutiles atque ignominiam reportare. Quapropter se ab hujuscemodi suis frivolis abstentarunt molitionibus ad tempus quidem, postea autem interposita quadam appellatione, de qua paulo post locuturi sumus, causam suæ appellationis duobus Cardinalibus committi ægre obtinuerunt, in qua erant hujuscemodi frivolæ criminationes insertæ.

CAP. XXX.

De moneta cusa ab Engelberto Clivensi, & de aliis ejus gestis.

Erat dictus *Engelbertus* intrusus ab initio adventus sui, quamdiu stetit Trajecti, in domo Episcopali sita, ut moris est, juxta cathedralem ecclesiam, in quam fuerat ab his, qui eum accersierunt, tanquam vicem gerens Pontificis collocatus & adductus. Ut autem non in * vacuum accersitus fuisse, aut nihil assecutus potestatis putaretur, ipsis suggerentibus monetam novam, argenteos atque aureos nummos, suo nomine cudi facere aggressus est. Qui cum initio utcunque pro attributo eis cursu tolerabiles fuissent, brevi tamen temporis decursu, cui opus hujusce cudendæ monetæ ab eo commissum extiterat, tam improbos percussit, ut non modo extra urbem, ubi à cunctis respuebantur, sed nec in civitate ullus solutionem in talibus nummis acceptare

* vanum.

ceptare vellet; sed passim tanquam reprobi refutarentur ab omnibus: Erant enim, ut ajebant, in tertia parte deteriores in æstimatione justa & valore; pro quo, ut currere deberent, cudebantur. Unde & in ead . . . . præter alia incommoda etiam ipsa moneta pluribus non modicum damnum invexit. Aliud etiam, ne inutile sibi dominium quæsisse videretur, satis injustum & infamis operis effecit: Nam cum accolæ cujusdam villæ, ut ab incendiis & rapinis tuti ac securi manerent in suis domibus, apud civitatis Rectores sese pecunia redemissent, & sub pactis promissæ eis libertatis & securitatis nihil hostile a civitate metuentes agros suos colerent, dictus *Engelbertus* persuasus a nonnullis suis satellitibus, quod pactum per eos cum civitate conventum sibi, nisi se ab eo redimerent, minime prodesse deberet, stipatus multis Rutheris ad eos prædandos atque diripiendos exivit. Qui cum nihil hostile suspicantes non curassent neque se neque bona sua divertere aut occulere, nihilominus direptis & raptis, quæcunque habere potuerant, non federatos sibi aut pacificos, sed hostes sævissimos advenisse senserunt, qui nec contenti præda & spoliis miserorum etiam eorum domos & habitacula flammis voracibus dediderunt. Hæc fuit prima expeditio, hæc prima congressio, quam per semet ipsum *Engelbertus* defensor futurus patriæ fecit, de qua in civitatem Trajectensium, quæ dictis infelicibus fidam securitatem vendiderat, præclara hæc trophæa importavit. Temptavit autem idem *Engelbertus*, imo potius Rectores civitatis & factionis Duces, ascitis ex terra Clivensi copiis, quas eisdem

Dux

Dux Clivensis in auxilium miserat, pariter cum suis tam Rutheris quam civibus, quos cum Clivensibus advexerant, vel expugnatione, vel alias deditione loci incolarum, sibi acquirere & sui juris efficere oppidulum de *Ysselsteyn*, a civitate non amplius uno miliari patriæ remotum. Erat illic præsidium satis infestum civitati, & quod vel ad civitatem accedentes vel inde abeuntes plurimum molestabat. Emissi quoque ad pascua vel saltus animalia civitatis rapta frequenter abigebant, ac variis modis atque frequentibus & pene quotidianis incursionibus damna civitati inferebant. Et erat quippe inveteratum, uti ajebant, Dominorum loci illius odium ad civitatem, & vice versa. Certum vulgo proverbium & commune, quod Domini de *Ysselsteyn* adhuc in matrum uteris clausi hostes Trajectensium, priusquam in lucem hanc ederentur, esse solerent. Moverant itaque hac civitate hujusce Trajectensium & Clivensium copia circa quatuor millia peditum ducibus *Engelberto* & Domino de *Montfoort*, & sese per agros & pascua ipsius oppiduli ultra jam jactum missilium propinquos effuderunt, velut oppidulum obsessuri; qui cum sine fossa illic & vallo aut aliquo alio munimento quinque aut sex dies dispersi hinc inde jacuissent pecudum potius quam militum more (non enim secundum disciplinam militarem castra metati erant, aut communierant) tædio simul & victualium caristia atque raritate defatigati nulla attempta expeditione inefficaces & vacui Trajectum redierunt. Unde post duos atque tres dies, cum nec stipendia perciperent, nec victualia, nisi admodum raro, comparare valerent, sine ullo penitus fructu & hono-

honore ipsi Clivenses sunt reversi in patriam.

CAP. XXXI.

Trajectensium spes, quam habebant in Rege Franciæ, aliisque.

Deposuerant autem magnam spei suæ partem ipsi rebelles Trajectenses in auxilio Ducis Clivensis, sed cum hæc auxilia hujusce eis transmissa non modo eis nihil profuisse, verum etiam magis obfuisse perspicerent, ab ea, quam in eum habuerant, spe plurimum exciderunt, majoremque eis adhuc ab initio ipsius factionis confidentiam de Rege Francorum ipsi sibi proponebant; & quod eis præsidio adforet cum Duce Clivensi quotidie jactabant, & in vulgo omnia adversa Duci Austriæ indies provenire ab exercitu Regio disseminabant, non tam exspectantes, quod eis in subsidium partem copiarum suarum transmitteret, quam quod eorum hostem Ducem Austriæ suasque terras prorsus deleret atque opprimeret. Quod si ita eveniret, sublato tanti tamque potentis inimici metu, qui erat sui Pontificis unica spes & fulcimentum, quem uti diximus acerbissimo odio prosequebantur, voto suo in ejus oppressione atque dejectione, *Engelbertique* sui sublimatione potiri minime dubitarunt. Trajectenses autem, qui tunc administrabant civitatem, & cuncti rebellionis fautores, rerum dicti sacrilegi tyranni Leodiensis operiebantur eventum, suæ enim spei stabilimentum in Rege Francorum primum, uti sæpe diximus, reposuerunt, deinde in Duce Clivensi, cujus fratrem *Engelbertum* in suum defenso-

rem seu Ruwardum asciverant, fœdere facto cum eodem Duce; quod eis auxilio foret adfuturus. Tertio vero in illius tyranni Leodiensis prosperitate, si sibi obveniret, plurimum confidebant. Jactabatur quoque in vulgo insano; quod cum multis armatorum millibus eidem auxilio adveniret, si Dux Austriæ vel Hollandi urbem suam obsidione vallarent. Verum quam procul a suo desiderio vanæ hujuscemodi spes eos deluserint atque fefellerint non supervacaneum fuerit enarrare. Rex quidem Francorum mense Decembris vel circiter anno currente 1482. pacem & fœdera percussit cum domino Duce Austriæ, & omnibus ejus terris & subditis, in cujus capitulis fuit, & est expresse concordatum, quod idem Rex nullum prorsus auxilium dicto sacrilego tyranno Leodiensi, neque Duci Clivensi, neque civitati Trajectensi contra eundem Ducem Austriæ ferret, promittens etiam se eidem Duci, si expeteret, contra eundem tyrannum Leodiensem, Ducem Clivensem, & civitatem Trajectensem, aut alios quoscunque hostes suos, auxilium præbiturum. Quam pacem ita factam fore Trajectenses credere omnino respuebant, contrarium in vulgo omni die disseminantes, quod novis quotidie pascebant & deludebant mendaciis, & figmentis, ut ipsum miserabiliter afflictum & defatigatum talibus adinventimentis utcunque erigerent, & a rebellione ac murmure adversum se cohiberent. Tandem tamen cum post aliquot emensos menses liquido compertum haberetur mercatores ultro citroque sua libere exercere commercia, de publicatione etiam ipsius pacis solemniter cum ingenti lætitia per omnia insignia

oppida terrarum Ducis palam omnibus innotescere, pacem sic factam inviti licet & plurimum abhorrentes credere compulsi sunt. Jactabant etiam eam non diu fore duraturam, quod Deus clementer avertat. Et in hujusmodi fictis sermonibus, quos assidue in vulgus disseminabant, ponentes spem suam mendacium, sese & eis adhærentes, uti poterant, solabantur. Sane si mens eis non cæca atque insana fuisset, satis moniti esse debuerant de illo, quod quotidie de sacro psalmo per omnes ecclesias canitur: *Nolite confidere in Principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.* Unde per Jeremiam nos perpulchre Deus admonet inquiens: *Maledictus, qui confidit in homine, & qui ponit carnem brachium suum, & recessit à Domino cor ejus.* Sed excæcaverat eos profecto malitia eorum, & hujusce vanis illusionibus & mendaciis auctores rebellionis, atque eorum assertores merito pro suis impietatibus decipi merebantur. Satis etiam multis in casibus & quidem longe gravioribus regiam fidem, siquid saperent, compertam poterant habuisse. Et quantum quidem ad Ducem attinet Clivensem & Trajectenses Rex accusari de fide eis non observata minime debebat, cum non constaret eos ulla cum eodem fœdera percussisse. Sed aliud fortasse æstimari potuisset de illo sacrilego parricida de *Arenberch*, qui ex jussu & ordinatione Regis ad iter sibi pervium in Brabantiam per Leodienses terras atque suo exercitui aperiendum transmissus fuisse, quod satis verisimile esse videtur, ferebatur. Sed id, quidem ante pacis fœdera paululum post cum Duce Austriæ percussa, per quæ satis apparebat,

tebat, & ex his, quæ proxime retulimus, per eundem *Arenberch* de cœptis per eum & sine jussu Regio exorta fuisse, quemadmodum verius putabatur, idque Regem ipsum publice etiam agnovisse assere-batur, quod totum injussu suo factum esset, quicquid idem Arenberch patravisset; ex tunc Regem eum desistere voluisse, atque licet non nesciret se tali foedere per Regem fuisse derelictum, expositum-que Duci Austriæ, cui etiam ad eum proterendum & profligandum opem se laturum pollicitus erat; non tamen adhuc destitit, quin civitatem & oppidum *Hoyense* cum nonnullis castellis retinuerit. Sane cum Brabantini ad eum vel in *Hoya*, ubi astabat, expugniandum vel obsidendum, circa duo miliaria prope dictum opidum accessissent, ipse sacrilegus id pervadens die decima sexta mensis Martii Ann. 1487, cum quibus poterat copiis tam Rutherorum quam incolarum in exercitum Brabantinorum irruit, qui sui moliminis non ignari eum strenue & viriliter exceperunt. Fuitque ipse equo dejectus occiso sub se, sed quod triste victoribus fuit à suis fuga ereptus evasit. Cæsi fuerunt in eo conflictu circa 130. De suis capti 80. Cæteri fusi atque dispersi. Ipse autem nocte illa per sylvas & nemora errabundus crastino in civitatem intravit, ad quam si victores cursu properante adventare curassent, erant cives utriusque sexus pusilli & magni in portis ad eos pacifice recipiendos, sed hoc, quemadmodum altera vice, minime fecerunt. Unde & civitatis, & totius patriæ, atque ipsorum etiam Brabantinorum, non modo prorogata, verum etiam adaucta est calamitas, quod illum etiam tam efferum & acerrimum hostem juxta

se ymo quodammodo infra viscera habebant, ut non secure & absque pavore & periculo in suis possent vel agris vel oppidis quiescere. Delusi itaque hactenus Trajectenses in spe etiam, quam in auxilio dicti sacrilegi tyranni Leodiensis utcunque posuerant, quem falso frequenter victoriam de Brabantinis mentiebantur obtinuisse, nihilominus in sua obstinatione durabant, tolerabantque caristiam, & famem, plurimasque inedias, a quibus omnibus facile, si non eos pertinacia sua tenuisset, se eximere & pacatos reddere potuissent.

CAP. XXXII.

De Papæ interdicto & ab eo appellatione.

MEnse autem Augusti anno 1482. allatum est Apostolicum monitorium procurante Episcopo Trajectensi. Monebatur dictus *Engelbertus* & singuli Consulatus Trajectensis, quatenus bona episcopo spectantia, quæ contra jus & fas occuparant, eidem episcopo restituerent & traderent, utque tanquam Domino & Pastori suo parerent, & cives locique accolæ similiter. Alioquin lapsis certis diebus, qui monitioni parere detrectassent, excommunicationi & anathemati subdebantur per censuram, & si per tres postmodum dies contumaciter & pertinaciter sustinerent, ex tunc civitas ecclesiastico supponebatur interdicto. Et similiter oppidum Amersfordiæ. Et huic quidem monitioni initio *Engelbertus*, nisi iniquorum consilio fuisset depravatus, protestabatur se obedienter parere velle, & Episcopale palatium evacuare velle, omnemque ejusdem supellectilem probe restituturum,

rum, & siquid inde vel perditum vel deterioratum foret, omnia debite & sufficienter suppleturum. Quod cum primum facturum se ac impleturum fuisset pollicitus, dolo paulo post inimici hominis, impiorumque sinistris consiliis circumventus, a juste & recte desponsis resiliit, prorupitque in frivolæ cujusdam & temerariæ appellationis vocem, quæ profecto merito subsistere non poterat, tum quod ex scientia certa summi Pontificis appellatio inhibebatur, tum quod monitio non erat, nisi de his, quæ divinis præceptis & sacris canonicis sanctionibus fieri jubentur. Notorium insuper erat crimen evidentia facti, quod nulla poterat tergiversatione celari vel offuscari, de quo crimine ut se ejusdem patratores emendarent, admonebatur. Hæ autem causæ & eorum singulæ validæ & efficaces sunt ad rejiciendum & exsufflandum omnes hujusmodi frivolas appellationes. Atque nihilominus ipsi seditionis auctores eis innixi & excommunicationem & anathema Sedis Apostolicæ, interdictum quoque publicatum, contemnentes se prætextu talis appellationis defensos sufficienter jactabant. Quod nonnulli sibi Evangelizandi officium usurpantes ausi sunt in cathedra, quam non deceret nisi Evangelicæ veritatis nunciam esse, impudenter auribus astantis populi ingerere, qui etiam, ut fides eisdem amplius haberetur, officium inquisitionis hæreticæ pravitatis se jactabant habere. Sed cum clerus venerabilis civitatis de hujuscemodi Apostolicis monitionibus, censuris, & interdictis, ipsius etiam *Engelberti* assertione, per quem eorundem *Copias* acceperat, sufficienter certiorati essent, decreverunt, uti par erat, Apostolicis

mandatis & censuris reverenter atque obedienter parére. Sane cum id Regentes civitatis & rebellionis intellexissent auctores, quod clerus interdictum observare statuisset atque etiam a divinis in vigilia beati Laurentii Martyris cœpisset abstinere, sese in unum cogentes stipati armatorum multitudine plusquam, ut ajebant, trecentorum accesserunt ad locum Capitularem majoris ecclesiæ, ad quem tunc universum clerum acceperant adesse, ubi tanquam leones rugientes & frementes bestiæ clerum adjurare atque interminari cœperunt, quod nisi illico sacra, à quibus cessare inchoarant, reassumerent, & exequerentur solito more, omnes eos absque misericordia perimerent, eorumque domos & bona Rutheris, qui tunc accincti armis & contis suis aderant, ad cædes perficiendas statim, ut eis imperaretur, parati, diripiendas contraderent ac donarent. Quo, nec mirum, perculsi & deterriti metu, qui certe merito in quemvis etiam constantissimum virum cadere potuisset, videntes periculum, non comminatum in futurum, sed præsens coram adesse, coacti sunt talibus vi & metu urgentibus divina intermissa reassumere pro tempore. A quibus plures se abstinuerunt per alios minoris reverentiæ hujusce officia perfici sinentes. Sane postea furore Regentium utcunque temperato in ecclesiis beati Martini & beati Johannis sub obtentu injuriarum, quas à suis Præpositis eisdem dicebant irrogari, de Apostolico interdicto conticentes, à divinis officiis penitus cessatum est. Quod non item in conventibus fratrum mendicantium & aliis ecclesiis civitatis observatum fuit, sed in eis solito more

re fuerunt divina continuata. Tentarat & magistratus civitatis etiam inducere clerum, ut suæ interjectæ appellationi, de qua supra, adhærere vellent. Sed cum prudenter adverterent, quod hujusmodi appellatio de jure nullatenus subsistere posset, quodque multa probrosa & turpia in suum pium Pontificem ab inimicis mendaciter conficta contineret, nullo pacto eidem se adhæsuros firmaverunt.

CAP. XXXIII.

Inter Regem Galliæ & Ducem Austriæ pax. Delphini sponsalia cum filia Ducis Austriæ.

Pax igitur, ut prædiximus, & amicitiæ fœdera inter Regem Francorum, in quo totam pene spem suam initio Trajectensium rebelles reposuerant, & *Maximilianum* Austriæ Ducem ejusque liberos, terras, & dominia firmata fuit per medium sponsaliorum & conjugalis fœderis perficiendi inter Delphinum Viennensem, ejusdem Regis filium unicum, & dominam *Margaretam* filiam dicti *Maximiliani* unicam, cum filiæ pro dote & portione hereditaria, quæ eam poterat contingere ex successione materna, scilicet dominæ *Mariæ* unicæ filiæ *Caroli* Ducis Burgundionum, defunctorum, quibus propitius dignetur esse Deus, assignati sunt Comitatus Burgundiæ & Artesiæ, terræ & dominia Matisconensis, Autissiodorensis, Salinarum, Barri supra Sequanam, & de Nyvers, quæ fuerant dicti *Caroli* Ducis, & obitus sui tempore possidebat, sed eos ipso vita functo Rex occupaverat, ac partim armis partim deditionibus in suam redegerat potestatem.

Ea autem lege dos hujuſcemodi domino Delphino pro ſua dicta futura conjuge conſtituta eſt, quod ſi eadem nullis de ſe ſuperſtitibus liberis finire vitam contingeret, dictæ civitates & terræ ad Ducem *Philippum* ejuſdem ſponſæ fratrem ſuoſque heredes reverti deberent, ſed eo caſu Rex jam dictus aut ſui heredes poſſent hujuſmodi Comitatus & terras tam diu retinere, donec jure diſceptatum diffinitumque foret de & ſuper jure, quod Rex habere prætendit in oppidis Inſulenſi, Duacenſi, & Orchies, eorumque Caſtellaniis, ſive diſtrictibus. Quæ diſceptatio atque de & ſuper dicto prætenſo jure diffinitio infra triennii metas deberet expediri. Erant & alia quam plura capitula in dicto pacis fœdere comprehenſa, quæ brevitatis cauſa hic omittimus inſerere, quia id huic noſtro operi minime neceſſarium exiſtit. Non tamen omittendum, quod paulo antequam hujuſmodi pax conciliata foret, Rex oppidulum de Aire corrupto Capitaneo, cujus fidei ejus cuſtodia commiſſa fuerat, magno auri pondere redemerat, ad ſummam, ut ferebatur, 20. vel 30. mill. ſcutorum auri. Et quia bella quæ paulo poſt obitum *Caroli* Ducis inter Regem & heredes dicti Ducis terraſque ejus efferbuerant, hoc felici pacis fœdere finita ſunt, & pro tempore terminata, itaque in hoc temporis articulo convenienter hunc librum claudemus, ab alio poſtea quæ reſtant exorſuri.

LIB.

LIB. . . . . . .

CAP. I.

De eorum tyrannide, qui Ultrajectum tunc occupabant.

I. Desiderabant & acclamabant pene omnes pacem, & eo usque uno die perventum est, quod collecta multitudine populi in armis ipsi aliquos de suis tyrannis ceperunt, & in carcerem detruserunt, clavesque portarum civitatis à suis Burgimagistris acceperunt. Et siquid in eis fuisset sensus, siquid boni consilii vel prudentiæ pacem suam in omnibus habebant, & servitutis jugum excutiebant. Si enim habito cum viris bonis, & sapientibus acceptoque consilio, e quibus & in populo & in clero sufficienter invenire potuissent, statim ad dominum & Pastorem suum optimum accersendum, qui prope ad tria tantum vel duo miliaria distabat, legatos misissent. Interim ipsis armatis simul permanentibus, & muros suos atque portas solerter custodientibus, nulli dubium esse potest, quin depulso tyrannide, qua miserabiliter premebantur, paci, libertatique suæ restituti fuissent. Atqui profecto tantis bonis ipsi indigni erant, nec dignas satis adhuc pœnas exsolverant pro malevolentia, odio, atque execrationibus, quas adversus præfatum optimum Pontificem habuerant, atque exercueranr. Propter quæ scelera & facinora tradidit eos divina justitia in reprobum sensum, & mentes eorum excœcavit merito, ut nequitiæ suæ

pœnas darent, quodque eis utilissimum fuisse debuerat minime videre atque agnoscere possent. Quod ex duobus, quæ tunc per eos gesta sunt, unicuique intueri licet. Uno quidem, quia cum trames rectus, & apertus, nec alius tunc nisi ille unicus eis pateret, quod Domino & Pastori suo piissimo, qui paratior erat omnem in se offensam condonare, quam ipsi petere, sese reconciliatos & pacatos esse potuissent & voluissent, eumque velut dominum suæ defensionis ac libertatis præsidium in suam civitatem invexissent, sed tramitem illum callemque rectum & paratissimum, ac facilem ad pacem suam acquirendam, sua malitia excœcati nec amplecti, nec agnoscere poterant, verum potius ipsi omnino aversum à sua salute & quiete animum velut homines phrenetici & dementati gerebant, ubi cum in ea sic collecti populi multitudine unus vir bonus ac prudens acclamasset, quod operteret se illico mittere ad suum Pontificem aliquos, qui eum ad suam civitatem adducerent, statim à turba impiorum acclamatum est se minime velle eidem Pontifici suo & Principi parere, nec ullas eos in Episcopo *David*, erat enim *David* nomen ipsius, partes habere. Fuissetque ille vir bonus, qui consilium de eo accersiendo acclamarat, à turba laniatus & oppressus, nisi mature se absentando à turba per occultam fugam elabi potuisset: Altero autem, quod cum ydolum, quod sibi adversus eundem Pontificem invexerant, atque erexerant, quum ad eos misisset pacandos, singulis artificum collegiis ad bibendum unum dolium cerevisiæ pollicitus se daturum, protinus in eam stultitiam relapsi sunt, ut ipsum ad domum sui con-

consulatus acciperent, sibique portarum civitatis, quas tulerant a suis tyrannis, claves resignarent, atque fidelitatis sacramenta ultro ei præstarent, qui ætatis circiter annorum XVIII. nec literis, nec naturali prudentia, vel moribus ullis probitatis eminebat. Quo facto cum ipsi certo numero doliorum cerevisiæ, qui eis promissus fuerat, suas ventres implessent, quæ tamen ipsi exsolvere postea compulsi sunt, ab invicem discedentes in domos suas singuli abierunt, statim vero solutis e carcere, quos ipsi incluserant, & suos magistratus etiam cum ampliori auctoritate recuperantibus. Paucis effluxis diebus uno ex his, qui colligendæ & aggregandæ plebeæ multitudinis auctor extiterat, tyrannisque suspectior habebatur, capite plexo, sub prætextu tamen aliorum criminum, quæ unus perpetrasse ferebatur, alii novem banno publico proscripti sunt. Hoc quidem unum in tot eorum malis bonum, imo verius mitius malum erat, quod in his civilibus factionibus & seditionibus sanguinarii non fuerunt, quemadmodum sæpe in talibus civilibus seditionibus omni crudelitatis genere inter se diffidentes desæviisse compertum est, sed proscriptionibus, vel civibus intra suas ædes recludi jussis, ut plurimum grassabantur. Sic itaque & prius misera civitas sub interdicto Apostolico & sub anathematis gravissima censura, quo ad eos ipsos, qui occupabant bona aut mitram sui Pontificis, vel occupantibus auxilium, consilium, vel favorem præstabant, & sub impiissimorum hominum tyrannide in omnium ad usum vitæ necessariorum penuria & caristia languebat per annos prope duos. Et quamvis in conventu Prædicatorum, & Minorum, qui capitalius odium

odium cæteris ad Pontificem habere dicebantur, nonnullisque aliis ecclesiis, seu præveniente metu, seu obstinatione nefanda, id interdictum minime observaretur, in cathedrali tamen & sancti Johannis collegiatis ecclesiis, ut supra diximus, servabatur. Terminabantur interea sæpe & indicebantur conventus pro pace tractanda, nunc in Haga Comitis, nunc in Buscoducis, nunc in monasterio de Oestbroeck, & aliis plerisque locis. Ad quæ loca accedebant Legati Trajectensium tyrannorum cum Deputatis, nunc Pontificis, nunc etiam Principis, vel terræ, & patriæ suæ Hollandiæ. Et deludentes populum Trajectensem simulabant tyranni se pro pace agere & eam toto conatu perquirere, sed quid animo gestarent & mente, opera indicabant, qui ferme semper, cum legatos mitterent suos ad dietas, una mittebant Rutheros suos ad incendia, vel prædas faciendas, vel in Hollandia, vel in aliis locis vicinis. Redemerant se à civitate pleræque villæ magnis, quas exsolverant, pecuniarum summis, ne vel in personis, vel in ædibus aliisve rebus, damna paterentur, sed non eo minus, cum antea nihil jam sibi metuendum putarant, post adventum illius Domicelli de Clivis, tanquam novi domini, quem aliena promissa non ligarent, omnia compactata rescissa sunt, fuitque iis necesse, vel se denuo redimere, vel incendiis, vel prædæ patere, aut loca sua deserere, quod nonnulli incertæ & fragili fidei se committere nolentes amplius tanquam potius elegerunt. Fuitque nempe quædam villa circa oppidum *Wyck*, quæ promissa sibi securitate etiam per Domicellum de Cllvis sæpe sese redemit, sed cum ille ipse ivisset cum suis Rutheris,

theris, nec loci incolæ confisi de pacta indempnitate se subtraxissent, sed advenientibus etiam de suis bonis ministrassent, nihilominus spoliata & cremata fuit. Quæ res amplius ceteros, qui pariter sese redemerant, vehementer exterruit, ita ut amplius nemo per hujusmodi redemptiones se tutum fore reputaret. Videns autem populus Trajectensis se toties fore per suos tyrannos delusum, qui in tot conventibus pro tractanda pace habitis nihil penitus votivum reportabant, quin potius ab eisdem tyrannis, licet frequenter omnes & honestæ & rationabiles conditiones pacis eis oblatæ fuissent, palam dictum protestatumque fuisse, quia potius omnia extrema usque ad civium omnium internecionem & ultimum hominum relictum sustinerent, quam quod pium Pontificem suum unquam in dominum suum recognoscerent, de pace componenda aut reformanda penitus desperare cœperunt. Crescebat indies fames ex penuria & caristia annonæ, nec mercatores aut artifices quicquam lucri vel ex artificio vel ex negotiatione facere poterant. Similiter nec clerus, neque honestiores cives, quibus consuetudo fuerat de propriis vivere redditibus, quicquam inde poterant percipere. Et plerique, qui si aliquid pusillum olim ex patrimonio sibi reservaverant illud à tempore inchoantis seditionis consumpserant, etiam egestate laborabant. Unde moriebantur multi, & erat ubique mendicantium miserabilis ejulatus & gemitus duobus illis annis, quibus illa seditio efferbuit & duravit. Erat ubique pene per Galliæ & Germaniæ terras sterilitas & caristia magna victualium, ita ut pene ubique etiam per Gallias fame & peste

peste inde contracta plurimi morerentur. Sed Trajecti hæc calamitas geminabatur, cum ex agris suis, qui inculti & sentibus obsiti jacebant, nihil prorsus perciperent, & xxx. denario aut etiam medietate cuncta carius emere necesse haberent, quam in eis locis vendebantur, unde ea advehi ad eos oportebat. Sed & nihilominus illic unde advehebantur, ultra solitum quemadmodum, & in omni circa regione caristia magna victualium erat. Quam miserabilem calamitatem quidam ex civibus, qui validioris animi & audaciæ erant, ultra ferre non valentes, inter se pauci tunc secretò primum dixerunt, quod si aliquo die Rutheri civitatem exirent, siqua via possent, à suis cervicibus tyrannicum illud jugum excuterent, & sese ac civitatem in libertatem vindicarent. Explorabant itaque, & tacite operiebantur, siquando hora oportuna se offerret, qua sui inter se placiti & condicti executionem efficere possent.

CAP. II.

De episcopi in urbem reditu.

Contigit autem, ut die mensis Aprilis xxi. post Pascha Ann. Dni 1483. tyranni civitatis absente tunc idolo suo Domicello *Engelberto* de *Clivis*, qui ob nonnulla sua negotia è civitate se absentarat ad patriam suam Clivensem profectus, suos Rutheros ferme omnes mitterent ad quasdam arbores succidendas & ad civitatem deferendas pro munitionibus portarum, & murorum, tempore & loco, pro quibus id necessarium esse posset, atque

etiam

etiam ad machinas & propugnacula fabricandas, simulque etiam evenit, ut ipsi tyranni omnes cum Domino de Montfoort, penes quem maxima totius factionis tunc manebat auctoritas, in unum convenirent in loco Capitulari ecclesiæ sancti Martini. Solent enim frequenter, solemnes & pro gravioribus causis totius civitatis illic celebrari conventus. Quod cum agnovissent, qui ejusdem conjurationis erant, ostia ejusdem Capitularis aulæ de foris clauserunt, atque illico currentibus quibusdam per vicos civitatis, qui pacem cum magno acclamarunt tumultu, adventantibus & convocatis civibus in magna multitudine ad communem plateam, quæ est prope domum consulatus. Ac statim tota civitas in armis fuit, obseratisque civitatis portis, & mœnibus, ut suadebat necessitas, custoditis, capti fuere tyranni omnes. At quod valde mirandum, attentis innumeris pene malis, quæ civitati ac toti populo intulerant, ipsos captos in dicto Capitulari loco, in quo fuerant conclusi, pacifice ad portam civitatis, quæ sanctæ Catharinæ appellatur, adduxerunt, & in carcerem detruserunt, nemine eorum cæso aut percusso. Revera tum, ut diximus, ostenderunt non esse se homines sanguinarios, quod tamen in plerisque civitatibus, quando tales seditiones exsurgunt, contingere sæpe visum est. Consilio autem statim ex tempore accepto non ut priori vice ad suum Domicellum Clivensem, sed ad suum Pontificem optimum atque piissimum accersendum miserunt, qui in oppido suo de *Wyck* à civitate non amplius duobus miliaribus patriæ remoto consistebat. Lætus igitur idem benignissimus Pontifex, gratiasque

tiasque agens Deo, quod dulciter absque sanguinis effusione cives à se jugum tyrannicæ dominationis excusserant, omnes erratus suos culpasque clementer eis condonans, immemorque juxta præceptum Domini omnis injuriæ civium suorum, ipso die cum comitatu ducentorum circiter armatorum equitum & peditum civitatem intravit jam advesperascente die, ymo jam nocte per duas horas ante incepta. Susceptus est autem à civibus cum maximo omnium bonorum applausu, luminaribus per domos & plateas in facibus ubique accensis. *Bonorum* autem diximus. Nam multi adhuc in civitate erant, & de clero, & de laycis, quibus ea res vehementer displicebat, nec poterat ulla ratione eorum perversus animus, ferus, atque indomitus, ad obediendum eidem suo Pontifici vel eum colendum inflecti. Sed tunc necesse eis fuit, ut altum premerent corde dolorem, & vel simulatæ signum quodvis lætitiæ exterius portenderent. Nam ipsi nimium erant & numero & viribus impares his, qui de recuperatione suæ libertatis, & tyrannorum depulsione toto corde exultabant. Rutheri autem, qui ad commissa sibi opera emissi extiterant, ad vesperam redeuntes objectu portarum intrare prohibiti sese in suburbano locaverunt, parati discedere, dummodo eis de stipendio, quod promissum fuerat, solveretur, & quamquam revera non pro civitate, sed potius contra à tyrannis acciti ad civitatem opprimendam militassent, voluerunt tamen cives optimi, ad quos regimen & moderatio reipublicæ & civitatis ab impiis & iniquis tanslata erant, ut de stipendio statuto pro tempore, quo servierant, eis probe & legaliter

ter solveretur. Pulchrum autem jucundumque erat videre cives, qui initio seditionis, vel postea, civitate vel propriis laribus relictis, Pontificis partes secuti fuerant, ad propria revertentes, de vicinis quoque oppidis navigio & curribus annonam, aliasque merces, ad civitatem advehi. Ad quam & avidius plurimi adventabant, quod per annos prope duos eam nec videre nec ingredi propter hostilitatem potuerant, ita ut plateæ civitatis, quæ tyrannide fervente vacuatæ civibus, nec nisi a Rutheris, desperatis garzonibus, atque ut Theutonica vulgari dicimus buffonibus calcabantur, jam honestis civibus & mercatoribus cernerentur impletæ.

CAP. III.

Obsessum Montfurtum. Captum Ultrajectum ab Henrico a Zuylen a Nyevelt. Captus episcopus.

Habuit autem ipse prius Pontifex verba de pace, & de reconciliatione Dni de *Montfoord*, quem clausum in una Camera sui Palatii custodiebat, satis humaniter eum faciens procurari & detractari. Et consentiebat idem Dns de *Montfoort*, ut castrum & oppidum de *Montfoord* ad manum suam contraderent, quibus loci custodia a se fuerat commissa. Hujusque rei consummandæ gratia ipse Dominus & Pontifex stipatus ducentis aut trecentis viris armatis exiit civitatem illuc proponens proficisci, & castelli nancisci, ut dominus, possessionem. Verum statim ut iter arripuerat, nuncium accipit, quod Hollandi castrum obsidebant, illud

ad manus suas cupientes habere. Quod si habere potuissent, intentio eorum fuisse putabatur, quod loci munitionem funditus everterent, tum in odium Domini de *Montfoort* illius domini, cum & propter vicinitatem ad terras Hollandiæ, quod sæpe de illo priscis & modernis temporibus damna plurima perpessi fuissent. Quo accepto nuncio, cum per hoc videret propositum suum impediri, ad civitatem est reversus, nec efficere potuit, licet non semel tantum sed pluries hoc efficere tentavisset, ut Hollandi, qui illic castra sua & obsidionem posuerant, ab obsidione discederent. Fuerat autem ad custodiam castri illius commissus quidam juvenis audacis nimium & efferati animi, dictus *Henricus* a *Zuylen* a *Nyevelt*, cognatione ipsi Domino de *Montfoert* propinquus, utpote suæ sororis filius. Hic cum cognovisset Dni Episcopi ad suam civitatem ingressum, captivosque detineri ipsum dominum de *Montfoort*, aliosque qui tyrannidem in civitate exercuerant, qualitercunque de castro illo egrediens ad oppidum *Amersfoort*, indeque ad patriam Clivensem accessit. Inveniens autem Ducem, & Domicellum *Engelbertum* de *Clivis* Ducis fratrem, quem tyranni civitatis in suum velut dominum erexerant adversus Episcopum, pronos & faciles ad id quod affectabat perficiendum, eundem Domicellum acceptis quingentis aut sexcentis rutheris, e quibus plures erant, qui civitate egressi sub eodem Domicello & tyrannis civitatis illic pro præsidio collocati fuerant, *Amersfordiam* adduxit. Quo in loco per aliquot dies repausavit expectans per transfugas, qui implacabili odio habebant suum episcopum, qua-

qualis militum seu rutherorum manus, qualis in muris & portis custodia, qualesque agerentur nocturnæ vigiliæ. Et præfatum quidem *Engelbertum* cum prædicto *Henrico* de *Zuylen* a *Nyevelt* & ea quam diximus manu Amersfordiam adventasse non ignoravit pius Pontifex. Unde propterea ascivit circiter rutheros ducentos, quo civitas tutior redderetur, & ea utique manus ad civitatem tutandam sufficere potuisset, si communita per omnes aditus platea civitatis, quæ est ante domum Consulatus, & cincta fuisset repagulis, & serpentinis, prout eam sæpius tyranni anteriori suæ tyrannidis tempore munierant, vel etiam vigiles noctu in mœnibus, turribus, & portis numero sufficienti extitissent. Sed heus, proch dolor! nec dicta platea sufficienter fulta præsidio, nec in muris, seu incuria & negligentia civium, qui nimis tamen & falso securitatem sibi in sui Pontificis præsentia promittebant, seu malignantium fraude, quorum adhuc plures in civitate erant, summo odio suum Pontificem habentes, sufficientes vigiliæ, vel custodiæ adhibitæ fuerunt. Unde exitiale malum provenit civitati feria sequenti quarta, quæ erat dies septima Maji & vigilia Ascensionis Dominicæ dicto Anno 1483. de nocte circa horam secundam post mediam noctem. Qua irruentes ille *Henricus* a *Zuylen* a *Nyevelt*, & satellites, quos de terra Clivensi & Amersfordia secum adduxerat, neminem, qui pro defensione in mœnibus staret, invenerunt. Unde facile admotis scalis ad muros obsistente nullo transcendere muros potuerunt. E quibus cum modicus numerus intra civitatem descendisset, fertur quod

 quan-

quandam portam parvulam, seu ostium, per quod præparatores coriorum ad fossam civitatis & aquam exire consueverant, aperuerunt, & per hujusmodi foramen seu ostium turbam sociorum suorum intromiserunt, qui omnes in unum globum collecti suis stipati armis præcipue bombardellis, ballistis, & contis plateam civitatis petierunt, in qua siquidem inventa parva manu stipendiariorum, quos proximis ante diebus bonus Pontifiex pro custodia asciverat, cum eis ferme duarum horarum spatio acerrimum conflictum habuerunt. Defenderunt enim illi strenue plateam, & bombardellis & variis missilibus inimicos repellere satagebant. Horrendum erat & formidabile audire bombardellarum & missilium jactus, quæ hinc & inde mittebantur. Tam & tam crebro & incessanter crepitabant, quanquam initio nonnulli quid agebatur ignorantes arbitrabantur non talium missilium esse sonitum, sed potius lignorum aliquorum continuatos ictus ad fores domorum aliquarum effringendas. Pulsabat & terrifice sono assiduo campana, per quam cives ad armorum tumultus excitari solent. Verum e civibus, audito ab eis, quod Clivenses pro *Engelberto* suo Domicello contra suum episcopum dimicarent, pauci & prope nulli ad defensionem occurrerunt, sed obseratis ostiis sese intra ædes suas continebant. Fuitque ita in platea prædictarum partium certamen magnum & atrox. In quo occubuit ille stolidus & procax *Henricus* a *Zuylen* a *Nievelt*, qui totius hujus aggressus auctor fuerat & intentator. Cujus profecto casus perutilis fuit Pontifici & civitati. Nam eum execrabili sacramento firmasse fama erat se manu sua

pium

pium Pontificem fuisse necaturum, si victor & salvus evadere potuisset. Erat quippe ipse censura & spirituali mucrone summi Pontificis excommunicatus, aggravatus, & reaggravatus, atque anathematizatus, omni impietate & ferocitate repletus, quamplures e civibus & ecclesiasticis habens odio implacabiliter. Propter quod clementissimus Dominus valde utiliter & misericorditer providit civitati, quod tam cruenta & immanis bellua e medio tolleretur, quæ profecto, si voti sui execrandi compos evasisset, plurimos enecasset cum optimo Pontifice, & ad explendam rapacitatem suam, quia pauper & inops erat, vel civitatem universam, vel saltem domorum partem cum suo impio satellitio expilasset & diripuisset. Fuerunt in eo certamine bina vice Clivenses depulsi, & loco moti, viriliter & strenue dimicantibus, qui pro defensione plateæ & civitatis astabant, sed finaliter se accumulantibus Clivensibus & atrociter imminentibus, necesse eis fuit, qui longe pauciori numero erant, loco cedere. Nam & ipsis Clivensibus sese ex civitate nonnulli consociarant, qui acerbiori odio in suum ferebantur episcopum. Statim autem, ut terga verterunt, qui pro defensione astiterant, ipsi Clivenses cum civibus suæ factionis effractis carceribus, in quibus Dominus de Montfoert & alii fautores sui asservabantur, ad palatium Episcopi eruperunt, & effractis & direptis, exportatisque omnibus, quæ inibi portabilia inventa sunt, in ipsum etiam pium Pontificem, Christum dominum suum, sacrilegas manus ausu nefando injicere non sunt veriti, quin & multis eum probris, & contumeliis, absque ullo Dei

timore & sacri ordinis reverentia affectum etiam domo propria ejecerunt. Dum vero propter arthriticas passiones pedibus non facile posset ambulare, ad quandam aliam domum, ubi satis vile publicum tenebatur hospitium, deportatus est, atque ibi per multos dies servatus. Ipso autem die, quo sicuti diximus civitas irrupta fuerat ab impiorum hominum manu, & redacta in potestatem, accersierunt statim hujusmodi iniqui suum *Engelbertum* domicellum Clivensem. Ipse enim Amersfordiæ constiterat. Qui statim ad civitatem veluti ad acquisitam sibi prædam accurrit. Exierunt autem & sese per mœnia dimiserunt, qui ad stipendia Pontificis in civitate erant, cum pluribus ex civibus, qui studiosi partium ejusdem Pontificis, eidemque fideles extiterant, & post recuperatam per eum civitatem eandem ingressi fuerant. Qui vero tali fuga minime potuerunt instans periculum effugere, scrutati sunt per civitatem, & qui de eis inveniri potuerunt, fuere in carcerem detrusi, & ad se redimendum pecuniam, quantam posse eos exsolvere arbitrabantur, dare compulsi, & necessitate adacti. Nonnulli tamen ex honestioribus & adversum quos non tam acerbum odium efferbuerat, fuerunt in propriis domibus relicti, interdicto eis sub vitæ suæ periculo ne inde exire præsumerent. Capti etiam & custodiæ mancipati omnes ferme de domo & familia Pontificis, demptis his, qui clam elabi potuerunt. Domus etiam nonnullæ effractæ & expilatæ fuerunt, non tamen tot, quot diripi & sæpius spoliari visum est in talibus civitatum vel oppidorum irruptionibus, in quarum multis nec corporibus neque bonis fuisse

par-

parcitum frequentius compertum eſt. Unde ut verum fateamur, penſatis rerum circumſtantiis, hi qui irruptionem fecerunt,* civiles ac victoria valde clementer uſi fuiſſe videntur. Non enim ſanguinarii fuerunt, ut ad cædes uſque, eorum præſertim, quos ſe exoſos maxime habuiſſe ſciebant, procederent, ymo nec ad domorum, niſi paucarum, direptionem, cum tamen jure belli plures mortalium univerſam civitatem non aliter quam prædæ ſibi expoſitam atque permiſſam reputaſſent. Eramus ipſi tunc in civitate non ſine metu, qui cum tam atrocem & periculoſam civitatis captivitatem tam humaniter procedere inſpiceremus & videremus, magnas gratiarum actiones Domino exſolvebamus, quod tam clementer res tam ſævas atque formidabiles ſic miteſceret. Statim enim erat videre cives non modo in ſuis domibus, ſed per forum & plateas ambulare, atque ſuas neceſſitates procurare, parvo lineo panniculo tamen circa brachium circumvoluto, quod ſignum nec uſque ad noctem portandum fuit. Fuerunt enim ſtatim & rapinæ & violentiæ cohibitæ. Verum tamen ad ſumptus ipſi Domicello & ſuis neceſſariis exquiſitæ ſunt pecuniæ, tum ab his, qui rem aliquam habere putabantur, tum à quibuſdam pro ſua redemptione vel domorum ſuarum, ne prædæ exponerentur. Ab aliis vero etiam nomine civitatis mutuæ acceptæ ſunt cautione ab eis facta de fienda reſtitutione. Satiſfaciendum enim utcunque erat de ſtipendio militibus ſeu rutheris, qui illo adventarant, ut à rapinis & amplioribus violentiis civitas ſervaretur.

* *Civili victoria* Buchelius legit ad Hedam *hiſt. Ultraj. pag.* 312.

CAP. IV.

Soluta obsidio Montfurti. Fames quæ Ultrajecti. Ejusdem obsidio.

Audito vero ab Hollandinis, qui obsidione castellum *Montfoort* cinxerant, quod sic à Clivensibus Trajectum irruptum fuisset, statim soluta obsidione discesserunt. Sed evestigio hujusmodi civitatis captivitatem multæ denuo & magnæ eidem civitati calamitates secutæ sunt. Primum dira fames & omnium victualium caristia magna. Cœperat enim aliquantum remitti de pretio annonæ & cunctorum victualium ab illo die, quo civitas tyrannide excussa sese sub legitimi Principis sui atque Pontificis potestatem reduxerat, cum ex Hollandia & vicinis terris cuncta secure atque affluenter advehe-rentur. Minuebatur indies rerum omnium usui vitæ necessariarum decrescebatque pretium, unde exultatio & ingens lætitia plebi erant, * hujusce commoditates sibi provenisse cernenti, quibus biennio privata sub dira servitute tyrannorum, fame, & penuria omnium rerum elanguerat. Sed heus, proch dolor! hujusmodi momentanea lætitia civitati statim versa est in luctum & lamentum. Nam post irruptionem Clivensium, facta denuo civitate omnibus vicinis terris inimica, nullo ex latere in eam victualia importabantur. Poterant forte nonnulla ex Transyselanis oppidis advehi, sed cum tantis sumptibus & periculis, quod cum ad civitatem usque pervenire potuissent, tam care ea venundari oportebat, quod plebis humilioris ad ea emenda facul-

* Reliqui, ut reperi: nam & alibi sic locutus.

cultates minime sufficiebant. Erat tunc annona ubique cara, sed ex vectura seu conductu pretium ad tertiam partem vel amplius in civitate excrescebat, & ex tunc rarissime aliqua invehebantur ad civitatem. Ex quo contingebat, quod simul cum caritate annonæ invalescebat & fames. Non multum vero post circa festivitatem nativitatis beati Johannis Baptistæ illustrissimus Princeps *Maximilianus* Dux Austriæ compatiens piissime casui piissimi Pontificis, qui sic à Clivensibus, hostibus etiam suis, fuerat circumventus & captus, quem ipsi de Trajecto Amersfordiam transportaverant, ne forte ob ipsius præsentiam aliqui in civitate res novas moliri aggrederentur, collecto valido exercitu ad duo millia equitum & x. aut xii. millia peditum ipsam civitatem obsidione cinxit & vallavit, non quidem ex omni parte, sed ex ea maxime, unde obsessis vel annonæ subsidia vel succursus solatia provenire potuissent. Admotis autem ad mœnia & turres dejiciendas petrariis & balistis magnam muri partem, quæ vicina est monasterio religiosarum, quæ vulgo *albæ Dominæ* vocantur, dejecit. Quod videntes *Engelbertus* Domicellus, Dominus de *Montfoort*, & alii, qui in civitate erant, & per eam partem civitatem expugnari metuentes, dato eis securo accessu, ipsum illustrissimum Dominum Ducem adierunt supplices ab eo pacem petituri, obtuleruntque se deditionem facturos, si eis certæ, quas petebant conditiones, gratiose concederentur. Et eas quidem clementissimus Princeps concessit. Adjecit tamen aliqua ultra hæc, quæ cives perferre onera & tolerare deberent, quæ cum factu non dif-

facilia nec dura nimium eis viderentur, ea se impleturos spoponderunt, & quasi non ambigerent de consensu civium ea Principi annuerunt, se vades vel obsides propter hæc constituendo. Noluit tamen ipse Dominus de *Montfoort* adjectis per Ducem hisce oneribus absolutum præstare assensum, sed reverti ad civitatem voluit, ut civium super his consilium & assensum exquireret, quod ex præstita sibi salvi conductus securitate licebat. Putabatur tunc ferme à cunctis, & ita communis fama volitabat, deditionem civitatis, & pacem firmam factam esse. Sed cum idem dominus de *Montfoort* civitatem fuisset ingressus, statim ex abrupto absque mandato & ordinatione Ducis in ea parte, qua effractus fuerat murus, milites certi ex suis insultum ad civitatem facere inchoarunt. Quibus cum à civibus & rusticis, qui intererant, resistentia objecta fuisset, & res hujusmodi temere attemptata ad Ducis notitiam perlata, ad prohibendum insultum ipse statim accurrit, jussitque milites ab incepto cessare, atque discedere. Unum quoque aut duos manu propria peremisse ferebatur, & totidem patibulo affigi fecisse. Sed nihilominus ex hoc quæ facta fuisse credebatur pax adeò turbata fuit, præfato Domino de Montfoort minime ad Ducem revertente, sed in civitate remanente, ut pro aliquot dies de reformanda & reconciliando pace nullus sermo penitus haberetur. Retinuit autem ipse Dux Dominicellum de Clivis captivum, & *Gerardum Zoudenbalch* Burgimagistrum, unum ex civibus, qui se apud eum, ut præmissum est, obsides constituerant. Fuerunt tamen, qui dicerent injustum

fuisse

fuiſſe eos ſic retinere, nec promiſſam eis ſecuritatem rite fuiſſe ſervatam, quod qui in neutram partem, ſed juſtitia duntaxat, afficiebantur, aliter eſſe aſſerebant. Fuerunt etiam, qui dicerent per prædictos & Dominum de Montfoort machinatum fuiſſe dolum in Principem, quem ſi illa manu duntaxat, quam propoſuerat, fuiſſet ingreſſus, appoſitis occulte in certis ædibus inſidiis circumvenire & perimere cum ſuis decreviſſent, qui dolus à quodam transfuga cum Principi fuiſſet nuntiatus, prædictos duos juſſerit captivos aſſervari, & in carcerem recludi. Verum autem de his potius, quid verum fore credendum ſit, diffinire non præſumimus, quia non ſatis compertum habemus. A nonnullis enim ſic, ab aliis aliter res narrabantur. Certum tamen eſt poſt hujuſmodi attentatam expugnationem, & prædictorum detentionem longum de pace ſilentium duraſſe, & ad arma & hoſtilia apparamenta reditum extitiſſe. Hi enim qui obſeſſi erant, loca in quibus muri diruti fuerant, aggeribus & repagulis, aliiſque impedimentis farciebant. Qui vero foris adjacebant, è diverſo novas ſtruere machinas & baliſtas parare. Cum enim multum ſibi viderent opportunum ad expugnandum civitatem, ſi ſuburbanum, quod erat ad portam, per quam Amſteldammum itur, navigio poſſent acquirere, ad illud expugnandum magnis viribus intenderunt. Erat quidem foſſis & aquis undique cinctum, & magnum atque populoſum; obſeraràntque aditus accolæ loci portis & repagulis, per quas ingreſſus ad ipſos patuiſſet. Semel quoque initio obſidionis cum obſeſſores tentaſſent ipſum irrumpere, eos oppoſita valida defenſione ſub-

submoverant, & cæsis ex ipsis plurimis reliquos fugarant. Porro ipsum denuo expugnare adorti magnis viribus expugnarunt, nec potuerunt, qui ad ipsum tutandum illic astabant, amplius ipsum servare, sed misso in nonnullis ædibus incendio, quæ prope omnes straminibus vel arundinibus erant coopertæ, quibus tempestive hoc facere licuit, ad civitatem fugientes sese illic receperunt, & ad eam pro salute tuenda confugerunt. Fuerunt autem in illo certamine ultro citroque nonnulli perempti. Et quod non parum damnosum Principi fuit, terrisque suis Hollandiæ, quibus regendis atque moderandis vices Principis gerebat, paucis post hujuscemodi suburbani expugnationem diebus, fuit illic jactu unius bombardellæ peremptus *Judocus* Dominus de *Lalaing* miles ex Hannonia, vir prudens atque honestus.

CAP. V.

Ejusdem deditio. Episcopi restitutio. Obitus Francorum Regis Ludovici XI.

Ablato itaque civitati hujuscemodi suburbano, & toto pene exusto, in quo plures magnificæ domus & opulentæ fuerant, jussit Dux iterato prope portam civitatis, qua aditus ad suburbanum fuerat, petrarias admoveri, quæ postquam illic stabilitæ instructæque fuerunt his, quibus opus erat, & per duos aut tres dies muros continuo quatiendo grandem eorum fecissent ruinam, per quam introeundi in civitatem non difficilis aditus patere videbatur, metuerunt saluti suæ tam rutheri quam cives,

cives, & tanti tanquam præsentis atque imminentis horrore periculi consternati sese in unum agmen colligentes venerunt ad Dominum de *Montfoert*, & reliquos tyrannos, qui sua nequissima obstinatione ad tale periculum adduxerant civitatem. Dixeruntque eis, quod illico & absque ulteriori procrastinatione a Principe procurarent sibi pacem, alioquin in continenti eos perimerent, & supplices eandem ipsim et pacem exposcerent. Exterriti itaque illi omnes mortem sibi, nisi voluntati populi acquiescerent, præsentem adesse cernentes, statim pro requirenda pace supplices, certi qui ad hoc deputati fuerunt, Principem adierunt. Manebat *Ludovicus* Francorum Rex cum illustrissimo *Maximiliano* & terris suis in pace. Trajectenses vero spe, quam in ejus habuerant auxilio, destituti trahebant miseram vitam in multa penuria & caristia victualium, utpote ab hostibus circumquaque obsessi, uno tamen angulo relicto, unde ad eos, nec sine magna militum & armatorum civium multitudine annona advehi posset. Ad opus sæpe miseri cives, quoties tyrannis suis collibuisset, sub vitæ periculo velut vilia jumenta vel pecora exire cogebantur. E quibus cum compertum fuisset, quamplures ex illis, qui sic exibant, minime ad civitatem redire, sed propriis laribus inopia urgente relictis sese ad opida Transysulana aut alia, quo potuissent, transferre, hujuscemodi tyranni ultra cives ad conducendum annonam exire minime permiserunt, sed hoc rutheris faciendum suis duntaxat reliquerunt, quorum tamen talem ac tantum numerum intra civitatem semper retinere solebant.

Ad-

Advenerat tunc ex Austria ad Principem a Patre suo Legatus unus venerabilis Prælatus Archiepiscopus Strigoniensis in regno Hungariæ, & cum hoc in Alemannia etiam Archiepiscopus Salsburgensis. Qui cum rogatu Legatorum civitatis pacis se sponderet futurum mediatorem, certo sibi honorario expromisso, apud clementissimum & benignissimum Principem, non difficulter pacem civitati certis legibus impetravit atque obtinuit. Sub quibus cives cum nihil ultra virium haberent, sed fame & inedia variisque confecti morbis languerent, deditionem fecerunt. Duravit autem obsidio paululum ultra duos menses, & facta est ipsius civitatis deditio Dominica prima mensis Septembris, quæ tunc erat ejusdem mensis septima dies. Et quoniam uti diximus Pontifex piissimus in opido Amersfordiæ captivus detinebatur, paucis post hæc emensis diebus, facta opidi deditione certis legibus, idem Pontifex plenarie suæ redditus ac restitutus libertati atque authoritati Trajectum ad Principem venit, atque cum omnium bonorum applausu & cum ingenti lætitia receptus tanquam dominus fuit. Durante autem obsidione volavit rumor satis ingens, quod Clivensis excercitum apparabat & congregabat, ut Trajectensibus obsessis juxta quod promissum ferebatur succursus præberet solatia. Sed quum coactis copiis, quas asciscere poterat, se nimis numero & viribus videret inferiorem, domi substitit, nec ultra progredi ausus fuit. Mansit autem Trajecti Dux ipse *Maximilianus* dies multos cum suis militibus, qui cum numerosa essent multitudine & variarum linguarum atque nationum, alii Galli, alii Hispani,

alii

alii Theutonici, alii & pars magna de inferiori Alemannia, difficile cohiberi potuerunt, ne civitatem dissiparent atque spoliarent, sed quantum facere potuit humanissimus Princeps, ne id fieret, obstitit, curam habens & omnem ad hoc adhibens sollicitudinem, ut de stipendio constituto eis satisfaceret, ob cujus solutionis defectum sibi in praedam debere permitti civitatem causabantur. Non tamen adeo usque contineri potuerunt, quin peculiares praedas atque rapinas agerent, atque damna quam pluribus aedibus irrogarent. In multis enim domibus ostia & fenestras detractis ferramentis, ceteraque lignea domorum instrumenta comburebant, nec pro hujuscemodi multitudine de delictis poenae sumi poterant. Cum enim de quibusdam ex ipsis, qui capitali crimine damnati erant, supplicium foret sumendum, sese in unum agmen magna hujuscemodi iniquorum turba cogentes reos supplicio violenter exemerunt. Quod ne gravius contingeret scandalum inultum mansit. Paulatim vero eis de stipendio satisfactis per turmas civitate excedere & alio abire, quo Princeps ordinabat, compulsi sunt, & pedetentim sub ordinem eis redactis violentiae cessare magna ex parte coeperunt. Immorati aliquantum forte latius sumus ad Trajectensium referendas seditiones rebellionesque adversus suum Pontificem, ad quas ab antiquo proclives atque assuetos fuisse eorum in annalibus atque historiis relatum invenitur, & forsan amplius quam nostrum posceret institutum, munusque susceptum. Sed quia in has rebelliones irruerunt, sub ea, quam gerebant, spe, quod Francorum Rex bellum adversus illustrissimum *Maximilia-*

lia-

lianum suasque terras susceperat, ut suas suorumque vires omnino contereret, terrasque suas dominio suo adjiceret, ac per hæc ipse de totali ruina domus Burgundiæ suique dejectione Pontificis, qui, uti superius retulimus, erat naturalis *Philippi* filius, fraterque *Caroli* illustris memoriæ Ducis Burgundionum, suum compleret desiderium, nam in eos implacabili pene odio inardescebat, simul etiam, quia tunc nos ejusdem incola civitatis omnemque rei seriem plenius agnovimus, idcirco non abs re gestis *Ludovici* Regis, quæ enarranda suscepimus hanc ipsorum Trajectensium tragœdiam inserendam esse putavimus. Ipse enim sciens inimicitias, quas ad dominum *Maximilianum* hostem suum suumque exercebant Pontificem, eos *suos bonos amicos* appellare consueverat, & per literas eis auxilium præstare fuerat pollicitus, quod quemadmodum adimpleverit satis constare unicuique potest, qui tractatum fœderis inter se & eundem Maximilianum percussi legere curaverit, per quem expresse eosdem Trajectenses excludit, atque adversus eos & Ducem Clivensem *Maximiliano* præstiturum auxilia repromittit. Dum vero idem *Maximilianus* adhuc castra teneret ante dictam Trajectensem civitatem, atque uti retulimus obsidione constringeret, contigit eundem *Ludovicum* Francorum tunc Regem hac miserabili luce deficere die 29. mensis Augusti anno præfato Dominicæ incarnationis M. CCCC. LXXXIII.

OB-

OBSERVATIONES
AD
THOMAM BASINUM.

Pag. 145. *et hæc caput olim & mater extitit totius Fryfiæ.* Arx & *folium* regni Frisiæ, ut apud Theofridum Epternacensem est in vita S. Willebrordi *cap.* 5. Etiam Hollandiæ. Hollandia enim pars Frisiæ parens in spiritualibus episcopo Trajectensi. Vid. *lib.* 1. *de nobilit. cap.* 14. & 17. Episcopus autem ipse etiam Princeps imperii. Certe in matricula quæ est apud Goldastum *to.* 1. *const. imp.* inter Principes imperii recensetur etiam *Episcopus Trajectensis in Hollandia, qui Ultrajectinus.*

Pag. 146. *Burgundiones & qui Armeniaci dicebantur.* Joannis Regis Galliarum quatuor fuerunt filii, Carolus V. qui patri successit, Ludovicus Dux Andegavensis, Joannes Bituricensis, & Philippus, cui cognomen Audax, quod patre ab Anglis jam capto restitisset nihilominus, & prælio ultimus excessisset. Philippus contractis nuptiis cum Flandriæ Comitis, Artesii, & Burgundiæ, Ludovici Malani filia unica Margareta, opibus paulatim auctus, Ducatum etiam Burgundiæ a Carolo VI. consequitur. Bipartita enim Burgundia, Ducatus Regis Francorum erat, Comitatus imperii. Carolus dein VI. cum iturus adversus Britones, qui detrectabant imperium ejus, incidisset in phrenesin, de regno regni proceres multum solliciti, nequid caperet

O de-

detrimenti sub Principe mente capto, cum quærerent Regi curatorem, nec de eo admodum conveniret, & patruis curam ambientibus, & regis fratre, sed qui adhuc juvenis, Duce Aurelianensi, inter colloquendum, cum pertinacius is instaret, *Quid tu, inquit Philippus Audax, an regem vis regere, qui te ipsum adhuc nescis regere?* Ille verba hæc non ferens, & contumelia velut tactus, Philippo pugnum incussit. Pro provinciarum quiete patienter Philippus tulit, & reliquit inultum. Filius ejus non tulit Joannes Intrepidus. Concepto odio in patruelem, cum uterque præterea eandem, & quod plus est, alteri nuptam deperiret, nec rivalem posset ferre, Joannes facinus occupavit, & sicarium in se emissum, majori pretio conductum, adversus æmulum convertit. Cæso Aurelianensi, cum auctor cædis quæreretur, Duci Andegavensi, qui erat Joannis patruus, Joannes scelus confessus est, in aurem placide ipsi insusurrans, paternæ injuriæ in ultionem suo jussu id perpetratum. Obstupescens autem Dux cum fugam ei suasisset, abjecta prorsus spe veniæ ille in Flandriam aufugit, dotalem patris provinciam, Burgundiam interim populantibus filiis interfecti, e quibus Joannes, congressus prælio cum Anglis, cum esset victus & captus, & in Angliam abductus, una cum Borbonii & Alenconiæ Ducibus, regni proceres Magistrum militum, seu Connestablium, ut vocant Galli, crearunt Comitem Armeniaci, gravem Burgundi hostem, qui & præliis aliquot tumultuariis, ulturus necem Aurelianensis, cum ejus copiis conflixit, in quibus aliud non inclamatum, quam *Burgun-*

gundi nomen & *Armeniaci*. Et hinc, duæ illæ factiones, quæ Galliam & tam diu & tam graviter afflixerunt, Joanne etiam mox sublato, & ad pedes Delphini cæso, cum per fraudem evocatus, quasi Regi reconciliandus, & futurus belli Dux adversus Anglos, se in Galliam contulisset. Pius Papa II. & Phil. Cominæus *lib. 6. comment.*

Pag. 147. *oppido de Leydis nonnulli cives expulsi.* Quod *Leyden* vetus *Lugdunum* dubitat vix quisquam. Disputant tantum vulgo, unde id dictum *Lugdunum*. Alii ajunt a *luco*, loco olim celeberrimo, quod *sacrum nemus* appellat Tacitus, ut ait Stephanus Pighius in *Hercul. Prodic.* Alii, quod *Dun* Belgis molem significet, a *Burgi* mole aut altitudine. Alii a veteri voce *Lugum*, quod denotare ajunt corvum, Plutarchi usi auctoritate, qui περὶ ποταμῶν sic: *Quia cum jacerentur fundamenta, corvi quidem visi sunt; λοῦγος lingua Celtica τὸν κόρακα significat, δοῦνος ἢ τὸν ἐξέχοντα.* Sed unde id habeat Plutarchus, quod λοῦγος corvum significet, juxta scium cum ignarissimis. Vid. Boxhorn. *Theatr. urb. Holl.* A *Lugh* alii deducunt. *Lugh* specula est, ut dicunt, *Lughen* idem quod *speculari*, quod & castrum & specula, ad contemplandos nimirum colles illos arenarios, qui ad proximum littus, fuisse enim illic Romanorum præsidium, ex Gallis imprimis constans, quorum lingua olim Germanica. Sed quæ quæso hic certitudo? Quod Gallorum id præsidium, & quod tempore Romanorum colles hi, qui ad littus, jam in rerum natura, quis veterum quæso dixit? Rheni iter an impeditum jam, & an desiit ad Catvicum jam evolvi in mare? Ubi vel vola, vel

vestigium ejus rei ?. Fuere Galli circa Rhenum. Fiat. Non nego. Sed hi an Lugdunenses? An Lugduni præsidium ? Euge, σοφῶς. Quid si ita jam dicam. Fuere Batavi circa Rhenum. Fide in Romanos non minore quam Galli. Eorum fratres & amici. Et quæ ratio est, cur non hi potius præsidium quam Galli ? *Lugh lught* est potius, aër, cœlum. Priscis Frisiis *Lugh* ingnavus est, & *Lughen* segnem, ignavum esse, Kilianus notat in Lexic. *Lugum* turrem Cambdenus ait in descriptione Cumberlandiæ. Otfrido vetustissimo Germanorum Poëtæ, ut qui seculo nono vixit ann. nimirum 870. *Luckun* nihil aliud est quam fallacia, mendacium 2. *Evang*. 4. *Thia lucken wolt 'er findan*. Adeo nihil hic satis certi. Et quod ad moles illas arenarias primus dicitur excitasse eas in Walachria Willebrordus. Notatu dignus est locus Theofridi Epternacensis de vita S. Willebrordi *cap*. 15. *Divertit in insulam Walachriam vocabulo Scaldæ fluvii & Britannici maris circumfluam brachio &c. Et quia mirabiles elationes maris crebius subruerant littori contigua, mirabilis in aliis Dominus per eximii Prophetæ sui Willebrordi merita excursus ejus compescuit dispendia. Vir enim omnium virtutum speculum per itineris sui baculum juxta commune totius provinciæ testimonium in continenti traxit sulcum, ut sibi visum est, sufficientem & congruum, ac illum in Jesu nomine, qui sicco pede incessit per liquidum, & jussu tempestatem inhibuit, ac ventum validum, posuit mari metam & terminum. Excrevit evestigio congesta moles arenæ, instar muri firmissimi, quam congestionem sua lingua* Dunen *appellant indigenæ maritimi, & illic usque in præsens eliduntur & confringuntur*

tur

tur fluctus periculosissimi &c. Sed fides sit penes ipsum. Alcuinus de eo nihil. Vixit autem Theofridus seculo XI. quo quicquid insolens, nec visum prius aut auditum, quo quod paulatim alluvio & vis fluctuum excitaverat, adscriptum hominum sanctitati. Prima quod sciam mentio in Annalibus Bertinianis fit ad Ann. 839. *Tanta inundatio contra morem maritimorum æstuum per totam pene Frisiam occupavit, ut aggeribus arenarum illic copiosis, quos dunos vocitant fere coæquaretur &c.* Sed nec *Dunen* semper sunt tumuli. *Dounos* ait Athenæus a Celtis dominos appellari. Et Hispani, quorum olim pars Galli, aut a Gallis oriundi, ut & Siculi eodem sensu eam vocem adhuc retinent. Et inde ait Bodinus in *method. historiar.* antiqua illa nomina *Lugdunum*, *Virodunum*, *Isodunum*, *Noviodunum*, quamvis nec illud alterum, quod dicitur scilicet de tumulis, ei prorsus displiceat. Sed tempus frustra in his teritur. Nec necesse, ut hæc sit quæstio, cur *Leyda* olim *Lugdunum*, & quodnam ἔτυμον ejus vocis. Hæc sit potius, & probetur hoc, nam nondum de eo satis constat, an *Lugdunum* illud vetus, & quod ad Rheni olim ripas, illud ipsum sit, quod jam *Leyden*, quando id ex castro urbs, quando *Leyden* dictum, & a quo. Nam & *Leyden*, aut *Leythen*, aut *Leydis*, varie enim scribitur, & urbs & vox est vetustissima. Mentio est in charta Ann. 1083. apud Miræum *Cod. piar. don. cap.* 62. *Leidni* est apud Godefrid. Monachum ad Ann. CIↃ. CC. IV. Hollandiæ Camera olim dicta. Jo. a Leidis *lib.* 23. *hist. cap.* 1. *Natus autem fuerat in Camera Hollandiæ, hoc est, in opido Leydensi, sic enim olim hoc opidum con-*

ſuevit appellari. Et non una olim Leydis. Fuit prima, ſecunda, tertia. Et quæ quæſo ex his noſtra? Lugdunum quæſo ex his quænam? Heda in Hungero epiſcopo: *Vulgo dicitur Leyden, & Gallice Lugdunum, & in commemoratione donationum eccleſiæ Trajectenſis antiquarum invenitur Leithis prima, Leithis ſecunda, Leithis tertia. Forſan tria*, inquit, *fuere hic ſimilia præſidia.* Verum nihil plane hac in re veteri admodum & obſcura certi ſolidive.

ad idem Leydenſe oppidum noctu appulerunt. Factiones Leydæ tumultuati Houckii & Cabeljavii, Hamatos & Aſellinos Reinerus Snoyus eos vocat. Superiores mox Cabeljavii ex Houckiis aliquot ejecerunt. Qui non diu dein poſt ejectis rurſum adverſariis vi potiti opido, ut paucis refert rem Snoyus *lib.* 12. *Interea Hamati Leyda pulſi ad Maximilianum ire queſtum, & dum iis redeundi facultas in urbem negaretur, patrios penates vi atque armis ſtatuunt recuperare. Itaque aſcitis Trajectinis fortunæ unius bellique futuris ſociis, ducibus Renaldo Brouchuſio, atque Henrico Nieveldio, hyemis intempeſta nocte, quando universa gelu concreta eſſent, admotis ſcalis patriam citra cruorem illi recuperare, Aſellinis tantum expulſis aut in vincula conjectis.* Verum eos non diu poſt Maximilianus, qui propter matrimonium cum Maria Burgunda mox Hollandiæ hic vocatur Princeps, ſuper veniens ejecit rurſum. Snoyus *ibid.*

Pag. 149. *Fuit in illa irruptione alter Burgimagiſtrorum oppidi cæſus.* Ægidium Adrianum vocat Snoyus *d. loc.* & rem refert ita; *Johannes Egmondanus facinus moliri audax, tribus in hoc celocibus paratis, ac una aſtuaria, qua Dordracum allapſum Prætor*

ter e statione navium interrogare, quid mercium secum adferret, ubi fasces audit aliaque leviuscula, nil mali suspicans ille intrare, sed cujus vestigia cum armatis e concavis premere, urbemque violenter occupare. Ægidiumque Adrianum virum consularem verbis asperius se ferientem, quod tam hostili animo in urbem irrupisset, multis vulneribus conficere. Quo e vestigio confosso, inclamatum, quotquot suæ partis essent, albo brachium fascia ligarent &c.

Pag. 151. *accesserunt præfatum dominum de Montfoort, quem satisfactionibus dignum rati sunt.* In Maximilianum hic animo non satis æquo, nec æquo in Davidem Mariæ Burgundæ patruum Maximiliano nuptæ. Renaldum Brouchusium & Henricum Nieveldium Leyda pulsos receperat, a Maximiliano missos qui fugientes comprehenderent, displosis bombardis ab urbis portis rejecerat, summus eorum fautor, qui odio in Davidem præsenti rerum statu non contenti Ultrajecti rebus studebant novis. Et hic Joannes de Montfoort, cui alta jurisdictio per tractum Montfortensem ab episcopo obligata, sed quam belli hujus occasione David rursum tum extorsit, ut dixi *lib. de jur. glad. cap.* 11. Steterat pro Brederodio Davidis olim æmulo, quem electum a clero, & nummis jam acceptis, sed codicillis nondum redditis, confirmatum a Papa, destituerat rursum Papa, prælato ipsi Davide, & ne obolo quidem reddito. Seduxerat ad id Papam amplis admodum promissis Philippus Burgundiæ Dux, Davidis pater naturalis. Erat Brederodius Præpositus Trajectensis. Aderat ei omni ope frater ejus, vir illustris, & magnis nixus clientelis, toparcha de Bre-

Brederode, eorum caput per Hollandiam, qui vulgo dicti Hamati. Aderant plures viri nobiles, & qui ejusdem factionis. Et hi etiam ex plebe habebant inter auxilia viros strenuos & manu promptos, a quibus ingens per provinciam & damnum datum & acceptum. Nec obstabat quod Brederodio a Papa prælatus David. Papæ enim judicio, quem fraude ajebant circumventum, non statim acquiescebant, qui contrariæ erant factionis. Bellum hinc inter partes, cædes, incendia, & nocturnæ grassationes. Nec factionibus tamen tantum, Asellinis & Hamatis, quæ distinebant tum Hollandiam, quicquid factum tum, adscribendum. Sic Auctor vult fateor. Sed si propius rem consideres, propriæ erant factiones, quæ turbabant diœcesin, & dividebant in partes. Quæ stabat in Davidem, conflata ex Hamatis, si e re ipsorum videretur, nec Hamatis parcebat, ut argumento est Viana, quæ quamvis esset Brederodii, & Brederodius esset ex Hamatis, astu tamen ab Hamatis & ex insidiis surrepta. Quam gravis autem & perniciosa diœcesi universæ, & inprimis Ultrajecto, contentio illa pertinax inter Davidem & Brederodium de episcopatu, docebit quadam ex parte descriptio hæc, seu narratio, quæ tum temporis quidem prodiit, sed ab iis prodiit, ne quis erret, qui erant partium Davidis.

Om te weten ende te verstaen waeromme ende in wat schyne, dat die uytwesende der Stat van Utrecht op desen tyt, ende die vrunden ons Genadichs Heeren van Utrecht Bisscop David *van* Bourgoen-

gen

gen *uyt der Stat van Utrecht verdreven ende verjaget syn van den Domproest*, *de Heere van* Brederode, *die Borchgraef van* Montfoerde, *mit die rebellige, oervedighe ballinghen*, *alse die van* Renesse, *die* Proeysingers, *ende andere ongehoorsamige*, *gelyken hier na von punte tot punte eensdeels geschreven staet.*

1. In den eersten als die vrunden ons Genadichs Heeren Bisscop *Davids* van Bourgoengen als voerschreven staet, aller weghen by hoeren rechten Lantsheere getrouwelicken gebleven syn, als goede Burgeren ende ondersaten schuldich waren te doen; en eerst by hoeren Heere Bisscop *Rodolph* van *Diepholt* saliger gedachten, ende nu na by hoeren Heer Bisscop *David* van *Bourgoengen* hoeren rechten Lantsheer, als blycken mach, om sonderlinge liefden wille, die sy totten selven hoeren Genadigen Heer gedragen hebben, ende om die rechtveerdicheyt der heyliger kercken in eeren te helpen houden, ende die Stoel van *Romen* onderdanich te blyven na alre hoerre machten, overmits dat onsen heyligen Vader den Paus van Romen onsen Genadigen Heere Bisscop *David* van *Bourgoengen* mitter provisie van der kercke van Utrecht versien hadde, daer die Domproest mit synen broeder, ende die Borchgrave van *Montfoerde* mitten oervedigen rebelligen ballingen, alse die van *Renesse*, die *Proeysingers*, ende andere ongehoorsamige daer aen clevende, den selven onsen Genadigen Heere Bisscop *David* van *Bourgoengen* mit gewelde, ende crachte, tegens eer ende reden uyt synre Stadt van Utrecht hebben gehouden, ende

noch daghelycx houden, als wel kenlyck is.

2. Item als die Domproost yerst binnen Utrecht gecomen was, doe geloofde hy, ende swoer aen heyligen voor die Staten van den Lande, daer die Stadt van *Amersfoert* tegenwoordich stont, alse dat hy die oervedige meyneedige ballingen uten Gestichte ende Stat van *Utrecht* soude helpen keeren ende houden, ende voert alle deuchden voorwaerts setten, ende alle ondeuchden ende onvrede afterwaerts, ende overal rust ende vrede maken na alle synre macht, daer hy conde ende mochte. Ende geloofde ter selver tyt mede, datmen voertaen niemant uytter Stat van *Utrecht* verdryven noch verjagen en soude, dan alse den Raedt out ende nywe metten gemeynen Gilden overdragen hadden. Maer waer ymant die daer misdede, die soudemen corrigeren na grootheit der misdaet, het waer aen lyve oft aen den goede. Terstont binnen twee daghen daerna hadde hy alle die gelostenisse ende goede overdrachte vergeten, ende quam met gewapender hant, ende mit gewelt optie Plaetse tot Utrecht, ende verjagede ende verdreef twaelf goede Borgers van Utrecht.

Item so hadden die *Domproost*, die *Heer van Brederode*, ende die *Borchgrave van Montfoorde*, mit meer hoeren hulperen, beyde geestelick ende weerlick, heymelick raedt by nachte, om myns Genadichs Heeren vrunden tot Utrecht Bisscop *Davids* van *Bourgoengen* gewapender hant mit macht te overvallen, dat een goet man hoerden geheten *Zweder* van *Tienhoven*, daer hy tusschen die doeren stont, ende uytbrochte, so dat overdragen

was

was by den Gilden, ende gaf alle den raet te kennen, die sy onderlinghe gehadt hadden, ende wat sy geseyt hadden, om onsen Genadigen Heere voersz buyten t' Gesticht te houden. Daer syn dese voersz Heeren vrunden gecomen gewapender hant, ende hebben desen man gevangen, ende seer gepynt, ende in der pynen gedwonghen ende gedruct, dat hy seggen most, dat hy't gelogen hadde, ende hoeren raet nye gehoort en hadde, hoewel sy in syn tegenwoordicheyt, daer sy's hem aenseyden, niet versaken en conden, ende deden hem mit macht of doemen, ende so mit sulcken schamelen recht ende krancken vonnisse dien goeden man onthoofden.

3. Item een weynich tyts daerna sochten dese selve Heeren nye vonden, om die Gemeente, ende myns Genadichs Heeren Bisscops *Davids* vrunden, mit gewapender hant weder te overvallen, ende gingen so mit toortsen by nacht, ende sloegen alle myns Heeren vrunden daer syse wisten door die Stat, ende woudense dootslaen oft gevangen hebben, daer doe die alinge Stat ende Gemeente seer sterck voorvielen; dat sy's niet gedoen en conden op die tyt metter macht, die sy doe hadden.

4. Item so die Gemeente doe die ondaet ende gewelt gerecht begeerde te hebben, syn die voorgenoemde Heeren gecomen gewapender hant, ende hebben gevangen tot XLII. personen toe, die ons Genadichs Heeren vrunden waren van Utrecht, ende deselve seer gepynt, daer die Heer van Brederode ende veel Canoniken, ende anders hoire hul-

hulperen, geestelyck ende weerlick, selve byston-den, ende dat sagen ende lieten doen. Ende boven dat al die daer so seer gepynt worden, in geene pynen, oock watmen hem dede, anders en bely-den, dan dat sy onsen Genadighen Heer Bisscop *David* van *Bourgoengen* tot synen rechten liever hadden, dan den Domproest, ende worter twee daer van verwyst metten sweerde gerecht te werden aen hoer lyff.

5. Item doe sy die twee verwysden om gerecht te worden, dat alle goede mannen verdocht, so sy geene schult en hadden, werter eene groote ver-gaderinghe van volck, die sulcks niet gehengen en wouden, so dat syse geene macht en hadden te rechten. Maer die Domproest geerde eene bede, woudemen in laten comen die ballingen, die mey-nedich waren ende noch syn aen onsen Genadi-gen Heere, ende die hem buyten t'Gesticht tot eu-wigen dagen versegelt hadden, hy woude hem hoer lyff weder geven, ende sy ende alle die XLII. ge-vangen, ende die goede mannen, die hy hadde la-ten verdryven, souden weder in comen, ende sy souden alle t'samen goede mannen onderlingh we-sen, ende hy woudese so verbinden, dat sy mal-canderen niet meer becrachten en souden, ende dat sy in thien jaer daerna in ghenen rechten sitten noch wesen en souden, maer hy maecte deselve ballingen noch van den selven jaer Burgemeesters, Schepenen, ende Raetsluyden, ende syns noch huyden des daghes.

6. Item doe die selve meynedige ballingen, die nu Utrecht regieren, ingecomen waren, vergat die Dom-

Domproest alle die voersz beloften, ende alle dat hy hem geseit hadde, maer hielt deselve ons Genadichs Heeren vrienden al gevangen, ende schattese elck nae synen wille, synen cost mede te doen, ende seynde een deel daer van tot sunt Iacob in Galissen.

7. Item daerna dat die Hoochgeboren Doorluchtige Vorst onsen lieven Genadigen Heere van Bourgoengen aen der Stat ende Gilden van Utrecht gesonden hadde om voor syne Raetsvrunden geleyde te hebben, so hielt deselve brieff in, dat wie syne Vorstelycke Genade daer hinderlick in waren, dat woude syne Genade scerpelyck gedencken, ende syne bystandighe daer in daer woudet syne Genade met alle vruntschap op verschulden, Ende daer op worde overdragen by myns Genadichs Heeren vrunden van Utrecht Bisscop *Davids*, beyde in den Rade ende in den Gilden, datmen synen Raetsvrunden een geleyde geven soude, gelyck syne Vorstelycke Genade dat doen scryven ende begeert hadde.

8. Item quamen die Domproest mit meer Canonicken, ende andere, beyde geestelyck ende weerlyck, mit dwangh, ende wouden dattet so niet en gesciede, of datmen vergaderen ende opsitten soude, want syn broeder weder van Overyssel gecomen was, dat so gescieden most op die tyt, ende binnen dien tyt so maecten sy hem sterck van vreemden volck, ende quamen so alle drie die Heeren mitten oervedigen ballingen in Utrecht, Begeerende boven dat sy gesworen hadden, ende besegelt, tegens der Gemeenten niet te doen, mitten Domdeecken ende meer Priesteren, ende mit al dat

sy

ſy vermochten op ſinte Marcus dach gewapender ende vechtender hant, ende overvielen ſo de Gemeente, daer een arm goet man voor des Domproeſts voeten dootgeſlagen wert, ende van ſynen brodigen huysgeſinne ende knechten geſciede.

9. Item ginck doe die Domproeſt terſtont op die ſelve ure, doe dat gedaen was, mitten Heer van Brederode, ende voort met veel geeſtelycke ende weerlycke luyden, ſynen hulperen, leggen boven uyt eenen venſter, ende die Raetſluyden, die doe gecoren waren nader Stat recht by der Gemeenten na ouden haercomen, ſette hy off, om dies wille ſy myns Heeren vrunden hieten te weſen, ende koos ende ſettede die oervedige, ende ballingen, die nu Utrecht regieren, tot Raetsluyden der Stat van Utrecht. Ende alſo ſy geſworen ende beſegelt hadden tegens die Gemeente niet te doen, ende in thien jaren in den Rade niet te ſitten, ende niet te comen, ſo hebben ſy ſelve die brieven, die ſy ſo gegeven, geſworen, ende beſegelt hadden, geſchoert, ende na hem genomen, gelyck dat alle goede mannen wel kundich is.

10. Item ſo ſyn ende hebben deſe Heeren mit hoeren hulperen, opten ſelven dach gewapender hant alle die Stat doorgegaen, ſoeckende ende vangende alle myns Heeren vrunden Biſſcop *Davids* van *Bourgoengen*, alle die ſy gevinden konden, ſo dat ſy tot XXI. toe vingen, ende een die ſy voor geſchat, ende tot ſunt Jacobs gejaecht hadden tuſſchen twee huyſen, ende ſoo anxten, dat hy doot gevallen is. Ende voort tot drie hondert goede borgeren toe ſynt ontweecken uytter Stat, de ſom-

migs

mige in vrouwen kleederen, de sommige als munniken, ende elck so hy syn lyf best gebergen konde. Ende syn so uyt anxte hoers lyfs ende uyt liefde ons Genadichs Heeren voersz dat meerre deel tot Amersfoert gecomen, daer sy vast noch syn. Ende die oervedighe of ballinghen, die nu Utrecht regieren ginghen so terstont, ende segelden hoir alre huisen toe; ende namen daer uyt al dat sy daer in gevonden hebben, ende hebben die goede mannen aldus verderffelyck gemaect.

11. Item onder des op dien selven dach is die Heer van Brederode selve gewapent met syn hulperen gecomen in eens goet mans huys, die myns Heeren vrund was, ende wouden vanghen, daer des goede mans wyf, die vrouwen by hoir hadde, ende ginck in arbeyde van kynde, daer woude hy selve in de camer wesen, ende alle die vrouwen vielen op hoir knien, ende baden hem, dat hy syn sweert opsteecken, ende uytte Camer blyven woude, want die goede man daer niet in en waer, maer hy en woude 't niet doen, ende ginck so, dat onmenschelyck te schryven is, in de Camer mit een getogen messe, daer die goede vrouwe lach, ende dede haer aldaer sulcken anxt ende vreese, dat sy ende hoir kynt dat sy droech beyde terstont doot bleven.

12. Item so hebbense oock met desen voernoemden Borgeren, ende desgelycken vrouwpersonen, diese gevangen hadden, seer onmenschelyken met pynigen aengegaen, ende met ander lasten, die sy hem gedaen hebben, daer hoir sommige verlemt al hoir leven blyven sullen, die sommige noch ontmant

mant syn, ende hebbense so gevangen gelet, ter tyt toe onsen Genadigen Heere van Bourgoengen tot *Yselsteyn* quam. Ende doe dat *compromis* doe aldaer gemaect was, hebben sy deselve gevangen uytter Stat, die voor gevangen waren, ende die drie hondert Borgeren of daer omtrent, die dus van anxt hoers lyfs ende om dese groote ondaet wille ontweecken waren, die clocke na geluyt, ende hebbender die Stat op hoer lyf euwelyck verboden, ende hebbense so ballingen sonder enich toeseggen, dan voornoemt is, gemaeckt, ende hebben hemluyden beyden ryck ende arme hoirre wyven ende kynder na die luydinge al na gesent, ende die Stat mede verboden, ende al hoir goet toegeslagen ende genomen, ende nemen noch dagelycks, ende maeckender se mede ballinck off.

13. Item doe dit aldus geschiet was, des anderen dages daer na, doe vergaderden die Raet ende gemeene Gilden van Utrecht t'samen, hoemen beste in de voersz saken doen soude. Doe seyde die Domproest totte voersz Raet ende gemeene Gildens omme den Domdeecken Heer *Jan Proeys*, Heer *Gysbert* van *Rysenborch* Ridder, *Gysbert* van *Nyenrode*, ende *Jan* van *Lichtenberch*, ende seyden aldaer openbaerlick totten voersz Rade, ende gemeyne Gilden, *Siet gy Heeren, wat gy doet, Onsen Heere den Elect die ontbiet u, dat alle alsulcke brieven ende Bullen, als die Heer van Bourgoengen voor synen soon verworven heeft, die syn valsch ende quaet, ende met valschen segelen gesegelt.* Dat was hem waerachtich uyt den Hove van Romen geschreven van synen Ambassadeurs, want'er twee of drie Cardina-

len

len ende Ridders om gebrant waren, ende oock soude die Elect die Confirmatie eerstdages hebben, want hem onsen heyligen Vader den Paus versien hadde mitter kercke van Utrecht. Dat dit aldus gesciede hoirden wel vyff dusent man.

14. Item so hebben sy voersz onses Genadichs Heeren vrienden daerna, terwyle sy tot Amersfoert gelegen hebben, elck na hoer doen, gelden op hoer lyven geset, dats te weten, van de sommige wiese vinge, ende t'Utrecht leverde, ofte dootsloech vierhondert Beyersche guldens, de sommige drie, de sommige twee, de sommige hondert, ende voirt elck na hoir goetduncken.

15. Item also Raet out ende niwe mitten Oversten Oudermans ende gemeenen Gilden van Utrecht eenen geheten *Daniel* van *Niewael* eendrachtelyck met rypen voersienen rade omtrent negen jaer lanck geleden tot synen lyve wittelycken vercoft hebben dat clerck-ampt der Stat van Utrecht om acht en dertich hondert en vystich ponden Stat paye, daer sy hem hoir Stat segele ende brieven of gegeven hebben, ende hem gelooft, hem daer niet in te vercorten, noch oock eenige hinder oft letsel daer in te laten gescien in eeniger wys. Welcke geloftenisse, segel, ende brieve voorsz, dese voersz oervedighe ballingen van Utrecht niet achtende en syn geweest, ende dit voorsz ampt den selven *Daniel* mit gewelde ende ongenade, ende weder Godt, recht, ende reden ontweldicht hebben, ontdrongen, ende genomen, onverschult, ende onverdient, ende hebben een van horen vrienden, geheten *Jan Arnt Proeys*, die welcke *Jacob Proeys* syns Oems soon is, weder

daer in gesét, ende maecten hem syn voorsz ampt aldus uythandich ende ontbruyckt met grooten onrecht ende ongenade, ende boven hoir segel ende brieven. Ende hebben hem in syn voersz ampt zedert der tyt, dat hy aldus van den synen verdreven ende verjaget is geweest, wel benout, ende geweldelyck genomen, ende te schade gedaen, boven ses hondert Rynsche guldens, gelyck menich goet man dat wel kennelyck is.

16. Item dit ende alle dat voersz en was alleen noch niet genoech, oock hebben dese ontvedighe ballingen, die Utrecht nu regieren, een deels hoire vrienden, daer onder ende mede waren sommighe hoirre Stat knapen, nadien dattet Compromis gemaect is, ende op die selve tyt, dat die Commissarissen ons Genadichs Heren des Hertochs van Bourgoengen, alse die Stathouder van Hollant, die . . . . . . van Vlaenderen, die Heere van der *Goes*, die Hofmeyster . . . . . . ende Meister *Antonis* van *Haneton* te Wyck te Duerstede laghen, geweest met boven XL. of vyftich waghenen opt Slot geheeten *Rynesteyn*, gelegen by *Wyck* voersz, toebehorende eens ons Genadichs Heeren vrunt van Utrecht, geheten *Daniel* van *Nywael*, ende hebben die selve huysinge gedestrueert alinge, ende van binnen seer lelycken ontwee geslagen, gebroocken, ende verdorven, ende hebben alle t'geene dat sy aldaer vonden van huysrade ende clenoten gerovet, genomen, ende t'Utrecht gebrocht. Daerenboven namen sy hem ter selver tyt boven hondert ende XLV. vim goet korens, so weyt, so haver, ende brochten dat gelyck binnen Utrecht, ende hebben

ben hoeren wille oock daer mede gedaen. Ende voorts wierden daerna alle anckers, tralien, ende yserwerck, doeren, vensteren, raemten, solders, ribben, plancken, ontwee geslagen, uytgebrooken, ende mit hem t'Utrecht gevoert. Ende daerenboven so hebben sy noch neder gehouden boven acht hondert groote bomen, so esschen, so willige &c. ende hebben den selven daer aen wel bescadicht ende genomen, als voersz staet, boven vyftien hondert Rynsche gulden, als menich goet man dat aldaer kennelyck is. Ende dit voersz is al gesciet boven een goet geleyde, dat sy gegeven hadden, doemen opter dachvaert te Wyck also lach.

17. Item ter selver tyt doe beroofden die van Utrecht, ende namen een schamelen armen Lantman, een ondersaet ons Genadichs Heeren van Utrecht, ende woonden omtrent *Wyck*, voersz by *Rynesteyn*, drie mergen goet koorns, ende brochten dat oock binnen Utrecht, ende hebben hoiren wille daer mede gedaen. Welck coorn voersz desen armen Lantman gecoft hadde opten velde tegens eenen synen buerman om xx. Vrancrycsche schilden, die hy betalen moet, ende hebben hem aldus brootgangh ende verderffelyck gemaeckt, als nu dagelicx aen hem blycken mach.

18. Item hebben dese voorsz van Utrecht dat meestendeel van den voorsz uytwesigen alle hoere goeden, have, ende renthen binnen Utrecht, daer syse gevonden ende gecrygen conden, geweldelyck genomen weder Godt, recht, ende reden, ende sommige hoer huysen binnen ende buyten doerge-

 slagen

slagen ende gedestrueert, ende hebben daer toe genomen all t' geen, dat sy daer in gevonden hebben, gelyck dat menich goet man wel kennelyck is, ende hebben aldus menich goet man verderffelyck gemaeckt.

19. Item so hebben die sommige van deselve ballingen, die nu Utrecht regieren, in voorleden tyden, doe sy uyt waren, by nacht die luyden, Burgeren, en ondersaten onses Genadigs Heeren van Utrecht van den bedde gehaelt, gevangen, ende door myns Heeren Landen van Burgoengen gevoert, ende in synen Lande geschat, ende gesloot, ende onder den geenen, die dus gevangen hebben, heeft *Willem* van *Cranenborch* mit synen hulperen, van die luden des daghes t' Utrecht op ter straten gaende enen gevangen *Bartholomeus* van *Vormsweerde*, en ix. Postulaet guldens afgeschat, daer die Stat van Utrecht op dede vervolgen op die tyt, op datse weten wouden, waer die gesloot waer, so hebben sy gecregen, die desen goeden man van die Stat wegen dus vervolchden, ende hebben him neus, mont, ende ooren afgesneden mit messen. Welcke ondadighe noch huden des daghes t' Utrecht opter straten gaen, ende die sommighe in goede Steden van rechten noch syn, daer sy bevonden worden.

20. *Ende so hebben sy enen armen knecht, die woonachtich was ter Goude, ende comen woude tot* Amersfoert *by synen Vader, gevangen, ende lange in gevangenisse gehouden, ende op enen tyt wouden sy ontsich onder die gemeente hebben, om die voortaen te dwingen, so hebben sy den schamelen man genomen des snachts by tortysen sonder eenich recht van Sche-*

penen

penen daer over te laten wysen, so dat niemant van Godes weghen daer over wysen en dorff, hoewel dat die Hoochgeboren Vorst die Hertoge van Cleve voor hem badt, so hy geen scult en hadde, ende hebben hem so sonder vonnisse onthooft, dat in den Gestichte so niet behoerlyck en is so onmenschelyck een man te dooden sonder recht.

Et hactenus libellus hic. Cui fidem facile non derogabit, siquis addat libellum oblatum tum Davidi a Daniele de Nieuwael, cujus mentio hic aliquoties. Libelli saltem fragmentum est, quod ex Lappii adversariis communicavit vir nobilis, idem quem jam dixi, Theodoricus Albertus de Ridder van Groenesteyn, dominus de Kessenich, de Andelst, de Rynesteyn &c. ex quo & statum eorum temporum, ut ex ungue leonem, haud difficulter cognoscas. Ita autem se habet:

Extract uyt een out Register ofte Historie boeck met de handt gescreven berustende onder den Heere Gysbert Lappius. Alwaer verhaelt worden die questien tusschen den Domproest den Heere van Brederode, ende David van Bourgondien aengaande het Bisdom van Utrecht.

1. *Item dit ende alle dat voorsz staet en was noch al niet genouch, soo hebben dese selve hooveerdige ballingen, die Utrecht nu regeeren, eendeels hore vrienden, daer onder, ende mede waren sommige horer Stat knapen, na dien dat het Compromis gemaeckt is, ende optie selve tyt dat die Commissarii ons Genadichs Heeren des Hertogen van Bourgondien, alse die*

Stadthouder van Hollant, die Stadthouder van Vlaenderen, die Heere van der Goes, *die Hoofmeyster, ende Meyster* Antonis Hanneton *tot* Wyck *te* Duyrsteden *lagen, syn geweest met boven* 40. *ofte* 50. *wagens op een slot gebeten* Rynesteyn *gelegen by* Wyck *voorsz, toebehoorende eens ons Genadigen Heeren vrindt van* Utrecht, *gebeten* Daniel *van* Nieuwael, *ende hebben die selve huysinge gedestrueert alinge, ende binnen so leliken ontwee geslagen, gebroken, ende alle t' geene dat sy daer vonden, van huysraet, kleynode, ende ander goet genomen ende t' Utrecht gebracht. Daer en boven namen sy him ter selver tyt boven hondert ende* 45. *vimmen goet corens, so weyt so haver, ende brochten dat desgelycks binnen Utrecht, ende hebben heuren wille oock daer mede gedaen, ende voorts uytsloegen daer naer alle anckeren, tralien, ende yserwerck, doren, veynsteren, raemten, solders, ribben, plancken, ende bergen, ende die so geslagen ende uytgebroken met hem t' Utrecht gevoert. Ende daer en boven so hebben sy noch neder gehouden* 800. *groote boomen so esschen als willigen, ende hebben daerom wel beschadicht ende genomen als voorsz staet boven* 1500. *Rynsche guldens, als mennich goet man dit aldaer kennelyck is. Ende dit voorsz is al geschiet boven een goet geleyde, dat sy gegeven hadden, doemen op die dachvaert te* Wyck *also lach.*

Daniel van Niewael doleert aen die Ambassadeurs van Hertoch *Philips* van *Bourgoengen*, ende volchden aldus.

Den Ambassadeurs myns Genadichs Heeren *Philips* Hertoge van Bourgondien.

2. *Toont ende geeft te kennen* Daniel *van* Nieuwael *den Edelen, Geboortigen, ende voorsienigen eerbaren Heeren Ambassadeurs myns Genadigen Heeren teser tyt gecomen wesende by den Eerweerdigen ende goeden Heere* David *van* Bourgondien *Bisscop t' Utrecht. Alsoo hem groot gewelt ende ongenade van den Heere van Brederode, den Domproost synen broeder, die van* Renesse, *die van* Nievelt, *ende andere die ongehoorsame, rebellige, ende qualyck willende van* Utrecht *geschiet ende aengedaen es, overmits hy synen rechten Lantsheere getrouwelycken naer syne cleyne macht by gestaen heeft, ende veel onredelycke punten, die sy den voorsz synen Lantsheer overspraken ende seechden, als dat die provisie van der kercken van* Utrecht, *daer hem den Eertschen vader mede voorsien hadt, vals ende quaet was, t' welck* Daniel *in synen gilde, ende onder den gemeenen volcke, daer hy by quam, verantwoort heeft, seggende dat hy te grooten Vorst ende Heere was, dat hy sich met valschen onrechten Bullen soude behelpen &c. Daerom hebben sy hem met synen wyf ende kinder uyt der Stadt van Utrecht verdreven ende verjaget, ende hebben hem syn goet, have, ende dat Schepen clerck ampt, dat hy om een sekeren somme van gelde by consent ende gemeen Rade wettelycken had gecocht, ende betaelt, wider Godt, recht, ende reden genomen, ende* CCCC. *Beyersche guldens op syn lyf geset, die hem doot sloege, ofte binnen Utrecht gevangen brochte. t'Welk een onmenschlyck werck is &c.*

3. *Daer naer verhaelt hy int lanck ende breed, hoe dat die gemeente t' Utrecht genegen was t' ontfangen voor haren Landsheer, die de Confirmatie van den*

Eerschen Vader den Paus van Romen mede brachte, ende die wilden sy altoos vruntlyck ontfangen. Dat David *van* Bourgondien *die provisie van den Paus mede gebraeht ende vertoont hadde, doch dat op St. Jans Kerckhof sommige adherenten van den Domproest* Brederode *de gemeente wys maeokten, dat die provisie vals was, ende dat sy wel wisten, dat sommige Cardinalen ende Ridderen daerom gevangen ende verbrant waren, ende dat het Viscopers gilde versocht hadde op* Daniel, *dat hy dat wederspreken soude, als hy oock dede &c. Ende dat die den Bisscop* David *tegenspraken waren, Heer* Jan Proeys *Domdeken, Heer* Gysbert *van* Vianen *van* Rysenburch *Ridder*, Gysbert *van* Nyenrode, *ende* Johan *van* Lichtenberch. *Daer naer verhaelt hy die schade, die hy op syn huys* Rynesteyn *tot* Cothen *geleden heeft van die contrarie factie, ende so het schynt als den Bisschop nu in syn stoel quam leverden* Daniel *over alle die schade, die hy gehadt hadde, ende volcht aldus van woort tot woort.*

Eerweerdige in Gode, Hoochgeboren, Mogende Vorste, Genadige Heere,

4. *Wy bidden din Mogentheden willen geweerdigen te weten, hoe dat* Daniel *van* Nieuwael *uwe ootmoedige arme Dienare, leenman, ende ondersaet claechlicken te kennen gevet, als dat hy van de Stadt van Utrecht voor desen tyden weder Godt, recht, ende reden, onverschult ende onverdient, sonder op hem ook eenige aensprake ofte betichte te mogen hebben met eenige reden ofte rechten, oft dat hy eenige saecken ofte nieuwicheden ter handen getogen soude hebben anders dan een goet borger ende* sante Meertens man *schuldich*

was

was te doen, Maer alle t'geene dat sy op hem mogen te seggen hebben gehadt, dat mocht wesen, overmits dat Daniel *voorsz den stoel van Romen, ende U. Genadige Heere geboorsamich wesen, ende by U. blyven woude, daerom so hebben sy den voorsz* Daniel *wider Godt, recht, ende allen reden met gewelde uyt de Stadt van Utrecht verdreven ende verjaget, ende der Schepen clerck ampt, dat hy wettelycken gecoft ende wel betaelt hadde boven hoere segel ende brieven genomen ende ontweldicht; ende desgelycx boven die formen gemaeckt by mynen Heer, Heer* Antonis *Bastert van* Bourgoengen, *noch verderffelycken van goede ende have, gelyck menich goet man, dat noch wel kennelyck is, ende U. Genadige Heer dat voor deser tyt menichwerven clagelycken te kennen gegeven is. Ende hier naer volgende syn lasten ende gebreken, ende verliese, die van punte te punte dus gescreven staen.*

5. *In den eersten so hebben sy den voorsz* Daniel *van* Nieuwael *op St. Meertens dach Ann.* 1456. *sonder hem eenige tichten dan voorsz te kennen gegeven, maer met grooten onrechte ende gewelde aldus onversiens uyt synen goede ende welvaren verdreven ende verjaget, ende met groote menichte van volck gewapender hant tot synen huyse binnen Utrecht gecomen om hem te vangen ofte doot te slaen, ende gingen in* Daniels *huys alsoo te werck, soo hem dat geliefde, tot synen grooten laste, verdriet, ende schade, als op die tyt wel blycken mochte.*

6. *Item so hebben sy des selven daechs die clocke doen luyden, waert sake dat ymant den voorsz* Daniel *huysede ofte hoofde, ende sy dat den Raet niet openbaerden noch te kennen en gaven, dat wouden sy met den*

den sweerde rechten aen hoeren lyve, ende so wie hem konde gevinden, ende leverde, die soude hebben 100. *Beyersche guldens.*

7. *Item een wyl tyts daer na so heeft deselve Raedt der Stat Utrecht noch met der clocken doen kondigen, waert saecke dat yemant* Daniel *noch vinge, leverde, ofte doot sloege, die soude men* 200. *Beyersche guldens geven.*

8. *Item doe* Daniel *by die gratie Godts ende behulp van vrienden heymelyck uyter Stat van Utrecht gevlucht was, doe quam hy te* Wyck *te Duyrsteden. Terstont schreef hy by rade van synen vrienden aen den out Raet ende nieuwe, ende aen den gemeenen gilden der Stat van Utrecht, hem elcks bysonder oetmoedelyck biddende, dat sy hem een geleyde gunnen ende geven wilden also lange alse het hun geliefde, binnen Utrecht te comen, op dat hy hem mochte verantwoorden van allen betichten, beclaghten ende aenspreken, die hem van yemant mochten aengeseyt worden. Konde hem* Daniel *alsdan mitter waerheyt ende mit reden ende mit rechten niet ontschuldigen noch verantwoorden, so bekende hy ende gaf hem daer volkomelyck bekoren over, dat hem syn geleyde als dan niet te bate en soude comen, ende begeerden syn lyf ende goet als dan in hoeren handen te stellen, van horen wille daer mede te doen; ende waert dat hy onschuldich daer in bevonden worde, dat hy syn onschult dan mochte genieten, ende geen ongenade meer tot hem en worde gekeert. Maer dat en wierdt hem niet mogen gebeuren noch geschien, Etc.*

Dit

Dit hier na beschreven is alsulcken bederffelycken laste ende schaeden, als die voorsz Stadt van Utrecht den voorsz Daniel van Nieuwael wieder Godt, recht, ende reden onverschult ende onverdient gedaen hebben &c.

9. *In den eersten so hebben sy den voorsz Daniel geweldelycken wieder Godt, recht, ende reden genomen dat Schepen clerck ampt van Utrecht, dat hy wettelycken gecoft ende wel betaelt hadde voor* 3850. *ponden Stadts paye, boven haer segelen ende brieven, ende hebben daer een anderen ingeset mit gewelt wieder* Daniels *wille, eenen geheten* Jan Aernt Proeys, *die dat gebruyckt ende beseten heeft vier jaer lanck, daer* Daniel *niet een duytken of heeft gebeurt, maer hy heeft jaerlycks altoos uyt moeten reycken* XVI. *Vranckrycksche schilden, so hy die uyt synen erve ende goede heeft moeten versoopen ende verseitten, daer hy een deel van syn voorsz ampt mede heeft moeten betalen, t'welck hem lastich dagelycks noch aencomet, aengesien hy syn voorsz ampt quyt wesen moste, ende was, ende daer en boven uyt syne goeden jaerlycks uytreycken moste d'voorsz* XVI. *Franckrycksche schilden, daer syn goet noch dagelycks mede belast ende beswaert is, ende dat comt toe, overmits dat hem t'voorsz syn ampt aldus met gewelt ontnomen ende ontdrongen is geweest.*

10. *Item alsoo* Daniel *dat voorgenoemde Schepen clerck ampt ontrent* 4. *jaren ontnomen ende ontweldicht was geweest, so haest myn lieve Heere, Heere* Antonis *Bastert van* Bourgondien *een steene*

ge-

gemaeckt tusschen der Stadt van Utrecht *ende der Stadt van* Amersfoort, *ende elck mit horen vrinden, mit sulcke voorwaerden, dat die voorvluchtigen die uyt Utrecht geruymt waren die selve Stadt van Utrecht, ende die geene, diese op die tyt in horen handen hadden, oirvede mosten doen, ende een vyr van die Stadt van Utrecht blyven souden. Behoudelyck dat die gene, die aldus voorvluchtich van Utrecht waren, oirvede deden, die souden terstont hoir goeden aenvaerden, ende gebruycken, off doen laten gebruycken tot hoiren oerbaer ende profyte. Daer op so heeft* Daniel *voorsz. by goetduncken uwer Vorstelycker genaden oirvede gedaen. Aldus heeft* Daniel *oetmoedelycken geschreven biddende den Rade van Utrecht out ende nieuwe, alse dat sy hem nae inhout der selver soene ende der oirveden, die hy gedaen hadde, believen ende gunnen wouden, dat hy enen goeden man by horen goetduncken dat voorsz. Schepen clerck ampt bevelen mochte van synre wegen voortaen te regieren, ende te bedienen, ende te bewaren tot eeren der Stadt Utrecht, ende tot synen nutschappe, oirbaer, ende profyte. Des en hebben sy niet geacht, ende hebben hem daerenboven noch boven die soen ende synen oirvede dit voorsz syn Ampt met grooter ongenade ontweldicht ende ontdrongen noch ontrent drie d'alf jaer lanck, ende dat de voorsz* Jan Aernt Proeys *noch hebben bevolen ende laten gebruycken ende bedienen tot hem oirbaer ende goetduncken &c.*

II. *Item des Manendachs ende VVoensdachs nae den H. Palmdach Ann.* LVIII. *quamen sommige Stadt Cnapen van Utrecht met veel andere borgers ende*

ende geselschap gewapender hant, daer mede waren een deel van des Domproosten huysgesinde te Rey-nesteyn *op uwer Vorstelycker Genade leengoede, ende destrueerden ende bedorven alle dat yserwerck, tralien, anckers, glasen, loot, ende anders alle yserwerck, houtwerck, huystaet, ende imboedel, dat opter voorsz. Hofstede op die tyt was, so dat sy daer niet eenen houten lepel en lieten, als mennich goet man dat noch wel kennelyck ende bewysslick is.*

12. *Item dit voorsz. was niet genoech, so hebben die selve, die voorsz. staen, met meer anderen ter selver tyt op ende om de Hofstede tot* Rynesteyn, *die* Daniel *van uwer Vorstelycker Genade te leen houdt boven* DC. *grote bomen, so eschen, willigen, ende eycken, ende daer toe mede een deel peerbomen, noten, ende pruymbomen opgehouden, ende die binnen Utrecht gebrocht ende gevoert, ende anders, waer dat hun dat geliefde, ende hebben dese voorsz. huysinge ende Hofstede aldus ongenadelycken verdorven ende verdestrueert, als op den dach van huyden noch wel bewyselick is, ende blycken mach.*

13. *Item in die selve Passie weecke so syn noch gecomen sommige borgeren mit schauwen ende mit andere schepen op die voorsz Uwer Genaden leengoeden, ende hebben voort alle dat ander hout ende goet, dat die andere die daer voor waren geweest niet alle met hun en mochten nemen, voort genomen, ende hoiren oerbaer daer mede gedaen.*

14. *Op Sinte Laurens nacht daer naer int selve jaer so syn noch sommige Borgers ende oock meer andere van Utrecht gecomen met gewapender hant*

met

met ontrent 40, ofte 50. wagenen, ende hebben den voorsz. Daniel *boven een goet bestant, dat tusschen mynen Genadigen Heere van Utrecht, Heeren* David *van* Bourgondien*, ende die Stadt van* Utrecht *gemaeckt was in tyden, dat die Commissarien myns Genadichs Heeren van Bourgondien tot* Wyck *te* Duyrsteden *lagen, noch geweldelycken genomen op myns Genadichs Heeren leengoet van Utrecht, op die Hofstede te* Rynesteyn*, boven* 200. *vimmen weyts, ende* 60. *vimmen havere.*

15. *Item ter selver tyt so namen sy den voorsz* Daniel *noch boven tachtich vimmen havere, die buyten die Hofstede* Rynesteyn *op den lande stonden, van dewelcke hy eenen schamelen man, geheten* Willem Heyndricksen*, die helfte van die voorsz haver vercoft hadde. Aldus so namen sy den voorsz schamelen man syn deel alsoo wel als* Daniels *deel, ende maeckten den armen man daer mede verderflycken &c.*

16. *Item in die tyden, dat die Stadt van Utrecht voor* Wyck *te* Duyrsteden *gewapender hant met machte quame, daer myn Genadigen Heere van Utrecht oprecht tegenwoordich binnen was, doe vernachten sy tot* Cothen*, ende daer deden sy den voorsz* Daniel *boven die soene, ende boven syne oirvede, die hy hem hadde gedaen, groote onsprekelycke schade aen synen heyningen, tuynen, ende willigen, die sy ophouden, braken, ende mede verbranden &c. alhoewel dat hy nochtans veel goeder borgeren ende goede mannen tot synen huyse innam; ende dede hun dat beste naer syn vermogen met eeten ende met dranck, ende met vuyr ende met lichte &c*

17. *En-*

17. *Ende want Genadige Heer ummers een onmenyrlick werck is yemant sonder waerachtige bewyslicke verdingen uyt den synen te verdryven ende te verjagen, ende syn renten, diensten, ende goederen, ende have, geweldelycken, onverschult, ende onverdient, wieder Godt, recht, ende reden te ontweldigen, ende te nemen, ende te ontdringen, ende syn huysinge ende Hofstede die uuckren uyt te werpen, ende te destrueren, ende alle die geboomten daer staende off te houden, ende alles met gewapenderhandt met al het ghene, dat op* Daniels *voorsz. huysinge ende Hofstede te* Rynesteyn *ende daer omtrent was, t'welck hy van Uwer Genade in leen houdende is, met schouwen, wagens, ende andere schepen binnen Utrecht, of daer het hem geliefde, gevoert ende gebrocht hebben, ende hoiren wille ende oirbaer daer mede gedaen hebben, ende daer toe sekeren gelde mit uytluydinge haerer Stadts klocken op* Daniels *lyf geset den ghenen te geven &c.*

18. *Item dit en was noch niet genoech, so syn de voorsz. van Utrecht noch te* Rynesteyn *op Daniels Hofstede met gewapenderhant wederom gecomen ende hebben aldaer boven* DCC. *schoone lange willigen ende essche bomen, opgehouden ende veel appelboomen, peerbomen, pruymbomen, kersebomen, ende veel* * *wyngaerts die aen staecken stonden, daer jaerlyx of plach te comen twee of vier amen wyns, welcke willige ende esseboomen sy met hun hebben genomen, ende hoeren oerbaer daer mede gedaen, als kennelyck was,* & mox:

19. *Also die Stadt van Utrecht* Daniel *ontboden hadde te comen voor de Witte vrouwen poort tot* Ger-

rit

* Locus hic adhuc hodie vulgo *den Wijngaert.* Uxorem habebat Daniel dominam de Beaumont, oriundam ex Burgundia, & una cum episcopo in diœcesin transvectam. A qua retentus mos plantandi vites, & ad stipites religandi, usitatus in Gallia.

rit Barentsens *huys op* Oudtwycker *kermisse dach*, *ende hebben hem een geleyde brieff in der Stadt schoolen beschict om met him te spreken.* Daniel *is aldaer gecomen. Daer syn by hem geschikt van den Rade als* Jan *van* Lichtenberch, Philips *van* Groenewoude, Jan *van* Oudewater, *ende* Roelof *die* Craen, *ende hebben* Daniel *vreemde lasten voorgeleyt, daer hy niet wel op en dorsde ofte en konde geantwoorden, want hy daer niemant hy hem en hadde, daer hy hem mede mochte beraden, also dat hy den voorsz goeden mannen vruntlycken badt. dat sy van des redens wegen in geen ondancke wouden nemen, dat hy wederom t'huys trecken mochte, hy woude myns Heeren Genade van Utrecht te kennen geven, 't geen dat hem medervaren was, ende waert saecke, dat myns Heeren Genade ende syn hogen Rade, dat voor hem also dochte nutte ende oirbaer gedaen, so woude hy altoos daer in doen, t'geene dat myn Genadige Heere van hem daer in gedaen woude hebben. Oock so seechde hy; myn toeven en mach alhier niet lange wesen naer inhout myns geleydes, want ick voor der sonnen ondergangh weder van hier wesen moet. Aldus scheyden sy van* Daniel, *ende gingen ter Stadtwaert in*, *ende* Daniel *gingh in syn herberghe, ende nam oorlof van synen weert ende weerdinne, ende toech terstont te huyswaert eenen anderen wech, dan hy gecomen was, ende sechde den Weert, dat hy ter* Bilte *waert uyt woude reysen, ende gingh in den heyligen* Cruys Capel, *ende sprack syn gebedt aldaer, ende gingh after die Hoeve na* Gallichsweerde. Daniel *en hadde niet een vierendeel van eenre uyre uyt synre herberge geweest, daer in quamen* XII. *ofte* XIII. *gesellen*

gewa-

gewapent, *der eenen geheten van* Wynen, *ende was een Borger*, *ende sochten* Daniel *met getogen messen alle die herberghe door*, *onder den bedden ende over al op solders*, *ende op balcken*, *ende souden hem aldus ondadelycken boven syn geleyde doot geslagen hebben. Maer Godt heeft hem beschermt ende bewaert voor syne boosheyt*, *gelyck die heylige Engelen die heylige drie Coningen bewaerden voor Herodes opset ende boosheydt*, *ende also de voorsz. gesellen wouden van den Waert ende Waerdinne weten*, *hoe waer* Daniel *gebleven waer*, *sy seyden dat hy syn oorlof hadde genomen*, *ende dat hy na der* Bilten *reysen woude om voorts t' huyswaert te trecken*, *anders en wisten sy daer van niet off. Ende syn terstont ter* Biltwaert *nae gelopen*, *maer Godt hadt versien*, *dat sy hem niet en vonden. Finis.*

20. *Daer naer so heeft die Domproest ende Heer van* Brederode *aen die vrinden van den Bisschop* David *van* Bourgondien *een oervede voorgeleyt*, *die sy wilden van hem gedaen hebben*, *eer sy deselve in die Stadt wilden lyden. Den Bisschop en begeerde dese oervede niet gedaen te hebben*, *ende seyde hy soude syne vrinden in die Stadt wel helpen. Die vrinden van den Bisschop waren dese*; Peter *van* Zuylen, Arent *van der* Horst, *ende* Daniel *van* Nieuwael, *ende togen na* Wyck *by den Bisschop op Mariæ Magdalenen dach Ann.* 1469.

Dit syn die ghene die partye hielden tegen den Bisschop David van Bourgondien.

Geestelycken binnen Utrecht.

Heer Willem *van* Montfoorde *Canonick ende Proost t'Oudemunster*, *Heer* Jan *van* Drakenborch; *Heer*

Ernst Steenre, Vrederick *van* Amerongen *Cannicken St. Marien t'Utrecht.*

Die weerlycke personen binnen Utrecht.

Jan *van* Montfoorde *Ridder*, *Heer* Jan *van* Renesse *Ridder*, Jan *van* Renesse *van* Wulven *met synen soen*, Jan *van* Renesse *van* Wynningen, Jan *van* Renesse *van* Baer, Jan *van* Amerongen *Schout*, Jan *van* Oudewater, Jacob *van* Amerongen *met syne soonen*, Jan Woutman, Dirck Woutman, Ernst *van* Drakenborch, Willem *van* Lochorst, Gerrit *van* Lockhorst, Bartholomeus *van* Nievelt, Gerrit *uyten* Laen, Jonge Philips *van* Groenevelt. Henrick *van der* A, *ende* Gerrit *van* Ryn *syn soon. Dese leyden al des Bisschops vrinden te last, dat sy t'huys te* Renouwen *verbrant souden hebben, daer op die Bisschops vrinden seggen aldus:*

Oock mede Genadige Heere of dese voorsz ongehoorsame desgelycx wouden seggen, als dat dat huys te Renouwen *verbrant is, om die waerheyt daer of te weten, dit is toegecomen ende geschiet, overmits dat die van* Renesse *oirvede ende gelooffenisse hebben gedaen, als hier voor wel geroert staet, den Eerweerdigen in Gode Heere* Rudolph *van* Diepholt *Bisscop van Utrecht, die welcke sy gebroken hebben, ende niet gehouden, als wel eerlycken was, en daerom soo syn Bisschop* Rudolph *ende de Stadt van Utrecht daer op verdacht geweest, ofte hun eenige last van opsette ofte anders van den huyse* Renouwen *had mogen gebeuren, gelyck dat voor desen tyt eens geschiet was by Bisschop* Sweders *tyden van* Culenburch, *Aengesien dat die van* Renesse *metten boeren daer by*

on-

ontyden opt voorsz. huys plagen te vergaderen, synde daer sommige van de hoeren afgehaelt ende gevangen worden, daerom ende te verhoeden dat quaet ende ongeluck, dat van den voorsz. huyse hun soude mogen gebeuren, so hebben Bisscop Rudolph *ende die Stadt van Utrecht voorsz. mit rypen rade by hoeren dienaers dat voorsz. huys te* Rynouwen *doen verbranden, t'welck die weduwe van Renesse mit horen kinderen van die Stadt Utrecht hogelycken gebetert is, want sy jaerlycx tot horen lyuen daer voren hebben* CIↃ. CCCC. *ponden, hoewel dat alle afterwesen, schade, ende afgebrande goeden volcomelyck quyt gescholden syn, gelyck die oervede ende geloefenisse brieven daer af wesende dat wel uytwysen konnen &c.*

Adjeci etsi proliziora hæc, ut eo plenius cognosci possit, quam atrox tum rerum status, & quæ tum inter Ordines per diœcesin confusio. Atterebant diœcesin, ut dixi, propriæ factiones, diversæ ab Hoeckiis & Cabeljaviis, sed alterutris pro re nata & æquæ & iniquæ. Pro re nata, inquam, & in loco, & prout quemque id quod interest impellebat huc illuc. Cum Cabeljaviis, aut cum iis, qui favebant factioni isti, susceptum bellum non nego, sed non odio factionis, verum odio Davidis, quod superbus, inclemens, contemptor canonum, & juris veteris, quo usi hactenus Trajectenses. Violaverat inprimis, & quidem iterum iterumque, vetus illud privilegium, quod tam acriter omni ævo, tam constanter & pertinaciter etiam armis sumptis defendit urbs, quo civis Ultrajectinus coram alio quam suo judice, Scabinis scilicet, seu magistratu, in jus trahi non potest. Sed violaret nec ne non

multum David sollicitus, fretus vi ac potestate Ducum Burgundiæ, quorum terrorem spargebat late & in omnes, cum civium libertati, quam nimiam judicabat, tetendisset insidias, variis modis accidere eam & subvertere conatus frustra, juris sui mordicus retinendi & conservandi avidissima civitate, ad decernendum etiam armis cum oppressoribus semper prompta. Unde & tot decreta illa in episcopum & ministros ejus fortia & animosa, ut verbi gratia: *Opsinte Anthonis avont Ann.* 1460. *Overdroegen ende sleten Scepen, Rade, ende Oudermans, dat die Raet voir hoir ondersaten bescermen wil die buer in Lauwenrecht, die hoir hoogste weer daer hebben, na der ouder gewoonten, ende die geen die* Jan *van der* Meer *an den Maerschalck gebrocht heeft, die sel hy daer weder brengen buten hoiren cost.* Des Dingsdages *na Martini* translatio *Ann.* 1465. *Sleten die Raide out ende niewwe tusschen* Jacob *van* Nyvelt *Maerschalck van Eemlant aen die een syde, ende* Thonis Willemsen *aen die ander syde, roerende van dat die Maerschalck* Thonis *goet by* Bunschoten *gelegen aengesproken heeft voer sekere pœnen, die hy verboert soude hebben, also dat die Stadt* Thonis *bescermen sal, ende heeft die Maerschalck op* Thonis *yet te seggen, daer van zel* Thonis *hem binnen onser Stadt te recht staen. Des* Saterdages *na* Conversionis Pauli *Ann.* 1468. *Sleten Scepene, Rade, ende Oudermans tusschen den Maerschalck van Eemlant aen die ene, ende* Peter Gysbertsen *aen die ander syde, ruerende van dat* Peter *onsen Genadigen Heere van Utrecht in den Gerechte van* Bunschoten *gebroickt heeft,*
ende

ende hem selven verantwoert, somtyt als een Borger ende Scepen tot Bunschoten, *ende tot somtyden als onse ondersaet, twelck ondoechdelic is. Daerom zel Peter voer syne broiken geven den voergenoemden Maerschalck* xxv. *Rynsche gulden, oick zel* Peter *voirsz. onse Stadt ter beteringe geven* xxv. *Rynsche gulden totter Noide te makene. Ende hy zel borchtochte doen, eer hy van den huyse gaen zel die voersz. vyftich Rynsche guldens te betalen binnen* xiv. *daghen naestcomende, of men zel hem int vleyschuys leggen, daer hy leggen bliven sal ter tyt toe hy borchtochte gedaen zal hebben als voirsz. is.*

Aliud adhuc habeo, cujus nec urbis Acta, nec Heda, nec quisquam alius, uspiam meminere. Id ex schedis vetustis, in quibus reperi, se habet ita.

Hoe die Stadt van Utrecht getogen is mit hair macht voor Wyck te Duerstede, daer Bisschop David van Bourgongen in was om dat te becrachtigen.

Des Saterdachs voor St. Laurens dach int jaer ons Heeren van LXII. *doe quam die Stadt van Utrecht met alle hoir macht t'savonts in der nacht tot* Cothen, *ende* .... Adriaen *van* Lantscroen *waren op die tyt t'Utrecht Borgemeesters, ende deden den Bueren tot* Cothen *groote schade, ende togen des Saterdachs daer aen voor den dagh voor* Wyck *te* Duerstede *om dat te becrachtigen, anders niet wetende dan dat sy daer wel in souden comen, daer hoir Lantsheer Bisscop* David *van* Bourgoengen *in was, om dat sy weder hebben wonden* Jan Woutman *hoir Borgemeester,* Jacob *van* Amerongen, Willem *van* Steenre, *en* Aelbert

Proeys, *also myn Genadige Heere die gethorst ende gevangen hadde, overmits dat sy synen Maerschalck gedreyget hadden* Jacob *van* Zulen *van* Nyevelt, *om dat hy by bevele myns Genadigen Heere eenen* Claes Gysbertsen *van* Emenesse, *die sy vermaenen hoir borger te wesen, gevangen hadde, Myn Genadighe Heere wert te male seere vertoornt, want sy also mit gewapender hant mit grooten vervolch van hoire Gemeente quamen, hoewel sy nochtans niemant misdaen noch gevangen en hadden. Ende is* Johan *van* Renesse *van* Wulven *doen tusschen myn Genadighen Heere, ende der Stadt van Utrecht gereden, ende begeerde een dedinghe van der Stadt wegen van mynen Genadigen Heere, Myn Heere was seere vertoornt, ende en wonde van geen dedinge hooren, ten waer dat sy deden t'geene hier na bescreven staet; dat waer te verstaen. Daer mosten* XXIV. *personen van hoeren Raetsluyden binnen* Wyck *op die plaetse aldaer bloots hoofts cruypen op hoire knyen seggende; Also en Donderdach lestleden* Jan Woutman, *ende* Jacob *van* Amerongen, Willam *van* Steenre, *ende* Aelbert Proeys *van ons Raets wegen quamen binnen uwer Stadt van* Wyck, *ende deden aldaer een bootscap aen den Eersamen* Jacob *van* Zuylen *van* Nyevelt *Maerschalck van* Eemlant, *bevelende by lyve ende by goede, dat hy* Claes Gysbertsen *hoiren Borger weder overgave, so bidden wy ootmoedelyck onsen Genadigen Heere, dat hy's ons om Gods wille vergeven wonde, ende bekennen dat also geschiet, als voorsz. staet. Ende bekennen ende belyden, dat wy binnen der Stadt van* Wyck *geen gebot en heb-*

ben,

ben, ende dat wy't van der Stadt wegen niet meer en sullen laten geschien, noch doen geschien. Daer toe bidden wy uwer Genaden mede oetmoedelycken, dat ghy ons die vier voergenoemt uytter gevankenisse quyt laten ende geven willet.

Dit syn die vierentwintich personen van Raetsluyden van Utrecht, die op hoire knyen vergiffenisse baden, ende Adriaen *van* Lantscroen *als een Seepen Bergemeester t'Utrecht lach mede op syn knien bloots hoofts, ende las die cedulle, in wat schyne dat sy de vergiffenisse bidden souden, ende wat die Stadt van Utrecht vorder geloven ende besegelen soude; In den eersten,* Adriaen *van* Lantscroon, Jan Woutman, Willem *van* Steepre, Jacob *van* Amerongen, Aelbert Proeys, Vrederick *van* Draekenborch, Huybert *van* Pallaes, Jan *die* Coninck Godevaerts *soen,* Vrederick *van* Voocht, Gerrit *van* Ryn, Henrick *van* Gent, Jan *van* Tyel, Gysbert *van* Tiel, Adriaen *van* Wessel, Huybert *van* Blochoven, Jonge Jan Knyff, Gysbert Hart, Willam Vogel, Aelbert *van* Ryn, Jan *van* Paelenborch, Henrick *van* Apcoude, Riccout Gerritssen *van* Vorsch[illegible], Gerrit *de* Cray, Heynrick Spycker, Jan Willemssen *die Verwer*, Lambert Buerlant, *ende* Warnout *van* Lichtenberch.

Dit aldus gedaen synde so selt myn Genadigen Heer hun vergeven, ende terstont als sy weder binnen der Stadt van Utrecht gecomen syn, so sel myn Genadigen Heer hem die vier voersz. vry ende commerloes onbelast ontslaen, ende t'huys laten reysen, behoudelyck, dat sy mynen Genadigen Heere vergisse-

giffenisse bidden sellen in der manieren als hier na bescreven staet.

VVy Burgemeysteren, Schepenen, ende Raet der Stat van Utrecht out ende nywe maken condt allen luyden: Also en Donderdach lestleden onse mede Raeds gesellen, alse Jan Woutman, Jacob *van* Amerongen, Willam *van* Steenre, *ende* Aelbert Proeys *van onser Stadt wegen binnen der Stadt van* Wyck *een bootscap deden aen den Eerbaren* Jacob *van* Zuylen *van* Nyevelt, *Maerschalck van* Amersfoerde *ende van* Eemlant, *alse dat by* Claes Gysbertsen *onser Stadt borger buyten synen schade overleveren soude op syn goet, daerom onsen Genadigen Heere die voorsz. onse vier mede Raetsluyden betorst ende gevangen hadde, So bekennen wy mits desen brieve, dat wy binnen der Stat van* Wyck *geen gebot en hebben, ende wy hebben onsen Genadigen Heere geloofst, ende gelooven, dat wy synder Genaden Maerschalck* Jacob *voersz. noch synen Rade, nach dienren, noch ondersaten, groot ende cleyn, so wie die oock syn, om die voersz. vangenisse willen niet en sullen noch en willen misdoen, of doen misdoen, noch in geenre wys daerom aen hem toornen tot geenen tyden, maer sullen ende willen mit hem staen ende wesen als wy te voren deden, ende recht of dat niet geschiet en waer, sonder argelist. Ende des ten oirconde hebben wy onser Stadt segel beneden aen desen breef doen hangen Gegheven int jaer ons Heeren* CIC. CCCC. *en twee en tsestich opten twaelfden dach in Decembri.*

Et hæc quidem satisfactio est, quam Antistes poposcit. An autem eam nactus, eo ritu & ce-

remo-

remonia, plane id incertum. Nec in Actis de eo quicquam, nec apud Hedam, ut dixi jam. In Actis nihil aliud quam quod transactum inter partes trium civitatum Transisalaniæ interventu. Nec rei tamen mentio, de qua transactum, præcedit. Ponam verba Actorum ipsa. *Op St. Laurens avont 1462. Die Raet laet enen ygelicken weten, dat ene minlike zoene gemaeckt ende uytgesproken is by den drien Steden van Overyssel, alse Deventer, Campen, ende Zwolle, tusschen ons Heeren Genade van Utrecht aen die een syde, ende der Stadt van Utrecht, ende hoeren hulperen ende hulpers hulperen aen d'ander syde na uytwysinge des besegelden brieve daer of gemaect, Daerom gebiedt die Rait enen ygelicken, dat sy die soene onderhouden, ende waert sake dat ymant contrarie deser soenen dede in eniger wijs, dat wonde die Rait terstont rechten sonder verdrach mitten sweerde aen hoeren liven, gelyckmen aen zoenbrekers schuldich is te doen.* Des Manendaghes na jaersdach 1463. *Die Raide out ende nyuu laten weten enen ygheliken, datter ene verdadingh ende gescheyt gemaect is tusschen onsen Genadigen Heere van Utrecht aen die ene syde, ende onser Stat aen die ander syde, ruerende die gevangnisse onser Borgeren in allen manieren, ende vorwarden, als die brieff daer of gemaect inne hout, sprekende van woerde te woerde aldus: VVy Borgemeysters, Scepenen, ende Raide, out ende nywe der Stadt van Utrecht maken kondt allen luyden: Also en Donderdaghe leslleden &c.* Prorsus ita ut supra, excepto quod post verba hæc, *Gegheven int jaer*

ons Heeren CIↃ. CCCC. *en* LXII. *des twaelfsten da-ghes in Decembri*, sequatur mox: *Ende want men dat selve verdedincq ende geschejt volcomelick wil houden, so waer sake dat ymant dair brokich inne werde, dat sonde die Raet dan rechten aen den brokighen, als dat van rechts wegen behoort.* Crediderim ergo, & non dubito, quin Excerptum id, quod jam dedi, sit ex scriniis episcopi. Sed undecunque id tandem sit, patet interim non obscure hinc, quid excitaverit tandem bellum, vincula caritatis inter populum & Antistitem quam infirma, quam nulla. Odio is civitati, ut civitas vicissim ipsi. Et hinc raro is Ultrajecti, quod exiguum ei ibi jus. Plerumque in diœcesi aut Dorstadi aut alibi. Vid. *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 13.

Pag. 154. *clam exceptis certis Rutheris, parvo tamen numero.* *Rutheri* hic non sunt equites, & nec *ruyters* semper, nec *Ridders*, ut perperam du Cange *glossar.* in voce *Ritter*, sed hominum genus vagum, latrones, prædones, obsessores viarum, ut mox explicat Auctor ipse: *atque invenit in civitatem magnam prædonum manum, quos Teutonici rutheros appellant.* Eosdem *Ritteros* & *Rutheros* arbitratur du Cange. Sed aliud certe innuunt adducti ab eo loci. *Ritteri* si hi, qui in ordinem equestrem adsciti & cooptati, ut probat ex Aventino *lib.* 7. *Annal.* multum differunt à *Rutheris*, de quibus Chronicon Windesemense *lib.* 2. *cap.* 60. *non missam Ruterorum sed bene devotorum à fratribus suis exegit.* Multum etiam ab his, de quibus toties hic sermo est, &

qui

qui non equites tantum sed & pedites; ut in *fin. cap. 25. magnum Rutherorum numerum, equitum atque peditum, rebellionum authores, undecunque poterant, asciverunt.* Gregarii milites, ut supra p. 199. *Satisfaciendum enim utcunque erat de stipendio militibus, seu Rutheris, qui illò advenerant.* Et sic Anonymus, qui supra non longe à pr. *Item doe myn Heer van alle desu voersz. die antwoort hadde, doe nam hy ruters aen tho peerde ende tho voete.* Idem cap. 16. *Item die Burchgrave, ende die Overste, mit die geen, die dat regiment hadden binnen Utrecht op dese tyt, die senden om ruters te peerde ende te voet.* & mox. *Ende die van Utrecht namen al daghe meer ruters aen tho peerde ende tho voet.* Cap. 17. *Ende Lambert liet die ruters the peerde ende the voet, die binnen Tselsteyn waren, hem rede maken &c.* Idem cap. 44. *Item die ruter van Amersfoert the peerde ende the voet toghen des Vridaghes nachts na sinte Lucyen &c.* & sic alibi passim. Quia autem utrumque & peditem & equitem vox denotat indistincte, interdum merito quis incertus, & nisi ex circumstantiis vix certior potest reddi, de pedite an de equite ea accipi debeat. Dico *ex circumstantiis*, ut si *Knechten* Ruteris opponantur, aut si *reysige ruters.* Idem cap. 100. *Ende men seyde dat daer doot bleven wel vier hondert burgers, ende wel hondert knechten of ruters.* Cap. 103. *mitten ruters die daer omtrent waren so reysige ende voetknechten.* Cap. 102. *so eysten die ruters myn heer te steken, ende een glavy te wisselen om hoer beelen wil tegen drie ruters van Utrecht.* Cap. 130. *Ende die ruters te*

weten

weten die voetknechten waren te Breuckelen om heuz gesent &c. & mox. *Ende doe die Borgers aldus aen die Plaets quamen, doe quamen die reysige ruters uyt hoer herbergen lopen. &c.* Jam *ruters* sunt, qui equo militant. Sed tum latius vox accepta.

Et oculos deflectentes ad Engelbertum fratrem illustris Ducis Clivensis. Joannis nimirum primi, Cliviæ Ducis, non primi, ut vult Pontus Heuterus, quem secutus Buchelius ad Hedam in *not.* sed secundi, ut Pighius in *Hercul. Prodic.* Primus enim Adolphus, quem ex Comite creavit Ducem Sigismundus Imper. in Concilio Constantiensi. Qua lege autem Engelbertus ad Principatum admissus, quid cum Cliviæ Duce & eo actum, docet vetus instrumentum, quod desumptum ex Actis publicis rei illustrandæ subjiciam, ut reperi.

Hoe ende in wat manieren Joncker Engelbrecht van Cleue wert gepostuleert Bisscop t'Utrecht Ann. 1481.

In den name ons Heeren Amen. Kundich sy aller mallick die desen brief sullen sien of horen lesen. Also eyne wile tyts her twidracht, onwill, oerlach, roof, brant, doitslach, ind ander schade opgestain ind belapen syn tusschen den Eerweerdigen in Godt Vader Heeren David *Biscop tot Utrecht an eyne, ind Heeren Johan Borchgrave to Montfoerd, Heren to Purmereynde, ind den twien Steden* Utrecht *end* Amersfoert *mit oeren toestenderen an die ander syde, daeromme die van Montfoert vorgenoemt, ind die twe Steden voersz van oerre ind andre Ritterscap, ind cleyner Stede, oerre toestanderen wegen, oerre vriende, an den Hoichgeboren Furst onsen Genadigen lieven Heere,* *Heeren*

Heeren Johan *nu ter tyt Hertoge van* Cleve *ind Greve van der* Marck *geschickt, ind syn Genaden uyt betruwen ind alder gunst, die tusschen syner Genaden Voirvaderen ind der Stadt, ind Sticht van Utrecht, geweest is, die verkortinge ind beswerínge, as oen hier in van den vursz Bisscop David boven ind tegen syn hoochgelaifte segel ind brieven, by der Stadt ind Sticht van Utrecht gedaen ind gegeven hebbe, geschiet weren, ind gescheben, clegelicken te kennen gegeven hebben, mede seggende, dat oen daeromme noot sy ind gerade, ind oick to hunner eeren, tegen den selven oeren Biscop so verre te procederen, dat sy niet en twyfelden men mit goede reden eynen anderen totten Sticht kiesen of postuleren sal mogen, biddende den selven goeden Heeren Hertoge van Cleve, want sy daer inne boven al tot synre Gnaden bruder Jonckeren* Engelbrecht *as voer eynen Postulaet to krigen genyget weren, dat syne Gnade eem daer inne vorderlick ind behulpelick syn wolden an den selven Brueder, sich daer toe te willen vuegen, as of hy in vurgenoemde maten postuliert wurde, dat hy sich des dan annemen, ind onse gueden Heere van Cleve den selven synen broeder dan daerinne gunstich ind behulplick syn wolde. End so dan syne Gnade die verderfnis des Stichts vursz so vele in eem were geerne verhuedt segen, ind avermits postulatie syns broeders, as die geschege, oock haist verhuedt sulle werden, So hebben syne Gnade sich daeromme, ind omme die alde gunst vurgeroert te vernyen, ind voert te onderhouden, hier ane goetwillich betoont, ind voir synen broeder vursz so verre gespraecken ind doen spreecken, dat die sich oock goetwillich hier inne ergeven hevet. Ind so is nu om dese dingen vurgeroers to goeden*

den voritganck ind eyndschap to brengen, overmits Raide ind vriende onses Gnadigen Heeren end Jonckeren wegen dair by geschickt van eynre, end den Utrechtsen vrinden vurgeroert vander ander syde, mit vrientlicken ind rypelicken beraed gededingt, ind geslaiten, als hier na beschreuen volgt. Dat is te weten, as dat die van Montfoort Burchgraue vorsz, ind ander Ritterscap des Stichts, die oen in den Steden Utrecht ind Amersfoert hyr inne toehalden, of toestaende syn, ind oick die selve Stede yerst dages, so balde oen die andracht te weten, off vurbracht wort, sullen vargen ind solliciteren, dat die vyf Collegiale ecclesien binnen Utrecht vorsz by Rade oerre geleerden ind besochten averleggen, ind vernemen sullen die bequaemste ind vorderlykste wegen ind manieren to gueden fundamente ind oirsaecke der postulatien vurgeroert, in die persoon Jonckeren Engelbrecht voersz dienende, ind den selven Joncker Engelbrecht sal onse goede Heer Hertoch van Cleve wegen, ind oec sommige vriende mede doen, tot Utrecht binnen to komen in sestien of achtien dagen naestkomende, ind as die selve onse Joncker daer binnen komen is, so salmen oen avermits eynen Wybisschop aldair so veer doen weyen, als totter postulatien dienende noot is, en dan in twee of dryen dagen na der inkomst naistvolgende sullen die vyff ecclesien vorsz procederen totter postulatie in synen persone te doen, as vursz steyt, ind as die postulatie also gesciat is, so sal die selve Postulaet dan gelaven ind sweren, ind oick syn besegelde brieve dair op geuen, dat Sticht van Utrecht by oen rechten, privilegien, ind alden gewoonten ind herkomen to laten, beyde int geestlyck end int int weerlick, gelyck als die

voir

voir heen Heeren des Stichts to doen, to gelaven, ind to sweren plegen, ind als dan sullen die van Montfoerd ind andere Ritterscap hier in toehalden, ind oick die Burgemeesteren, Schepenen, Raidt, ind Burgeren der Stadt Utrecht den selven goeden Jonckeren Postulaet *doen huldinge, ind eyde van truwen, as sy einen* Postulaet *of Heeren des Stichts schuldich ind gewoenlyck syn, ind mede in den eyde ind huldinge begrypen ind geloven den selven* Postulaet *oick getruwelicken na alle oere macht te sullen helpen behalden, ind verdedingen, der postulatien halven ind Sticht te bliven sonder argelist, ind dair op dan oeck oere besegelde brieven geven in behoerlicken formen, ind as syner Gnaden gelievet in der Stadt* Amersfoert *te komen, of in die andere Steden, die nu mit desen partye toehalden, of namaels mit oen toehaldende werden, of daeromme syne vriende aldaer to schicken, so sullen Burgemeesteren, Schepenen, Rait, ind Burgeren der selver Stede syner Gnaden ins gelycker maiten as vursz steyt, oick hulden, ind eyde van truwen doen, den die* Postulaet *dan oick oere privilegien, rechten, ind alde herkomen bestedigen sal in behoirlicker formen, as die voirheen te doen plegen, ind die selve ind anderen Ritterscap ind Stede vurgeroert, die sich in dit overdracht ergeven hebben, ind oick die sich noch hyr inne ergevende werden, en sullen hyr in van den* Postulaet *noch oere eyn van den anderen, noch die* Postulaet *van oen niet treden noch sich afscheyden, ten sy mit oeren gueden wille an beyden syden, ind des oick malkanderen brieve te geven in gueder vaster formen. Voort als die Postulatie vursz geschiet is, so sullen die van Montfoort, Ritterschap, ind Stede vursz stellen*

len ind helpen halden in gebruyck ind profyt aller Heerlicheden, gerichten, geestlick ind wereltlyck, renten, opkomingen, vervallen, ind broecken, niet daer van uytgescheyden, die een Heer of Bisscop des Stichts van Utrecht van rechten of gewoente to genieten, to hebben, of to gebruycken pleghe, wat sy der allet machtich syn, ind der sy niet machtich en weren, sullen sy oen hulp ind bystant doen den machtich te moigen werden, om synen cost ind staet daar off te halden, ind of die so veele niet uyt en brochten, daermen dat of gedoen off uytgerichten konde na gelegentheyt of verloop der dingen, so sullen sy den Postulaet *so vele meer guedes toe vuegen, ind doen hebben; dairmen dat themelicken ind na nootdruft af gedoen konne, bis so langh hy van den Sticht vursz. by sich selven so vele hebben moge, dair dat mede te doin of uyt te rechten sy. Ind of die* Postulaet *vursz, sine vriende, Dienre, of Ritteren in den yrsten toeryden na Utrecht of na der tyt, die wile die onwil in d'oirloch duyrden, neder legen off schade leden van panden, gevanckenis, of anders, des sullen die van* Montfoert, *Ritterscap, ind Stede vursz. mit oeren toestenderen oen hoeftheere wesen, ind doen uytrechten, ind van den gewinne, des men weder van of uytten vyanden of wederstenderen rovede, daer af salmen tot* Utrecht *mitten* Postulaet *ind synen vrienden in redelicheyt ind na gelegentheyt averdragen, ind dair af schrifte of brieven maicken, watmen dair mede halden, of wat malck dat deyl daer af hebben sal. Voert ofmen mitten Bisschop gevinden of gededingen konde, dat hy mit compositie of resignatie vanden Sticht simpelyck afstaen of in behoeff des* Postulaets *vurgeroert laten wolde,*

wat

wat dat costen, of wat men den Bisscop dair af doen of geven solde, dat soldemen oick ordineren uyt of van den Sticht uytgericht te werden buyten schade, ind achterdeel des Postulaets, *en der synen vurgenoemt. Voert as die* Postulatie *vurgeroert geschiet is, so sullen die van* Montfoirt, *Ritterschap, ind Stede voersz by rade der geleerde ind besuchten die postulatie ind des daer tegen vurgenomen mocht werden mit bequamen lude ind cost doin vervolgen, ind verdedingen, in den Hoff van Romen, ind waer dat vorder dienen of behoeff syn sal, buyten kost des* Postulaets *voersz. Voert off sich eenige Lantsheeren, Baenrotsen, Ritterschap, Lantscap, of Sticht tegens den* Postulaet *of* Postulatie, *off tegen syne toestenderen leggende of mengende wurden, dat sullen die* Postulaet *ind sy mallick den anderen truwelick helpen wederstaen, ind oerre geyn sich oick buyten den anderen dair mede scheyden. Vort so vast sommige ballingen ind sommige in desen onwil uyt* Utrecht, Amersfoirt, *ind* Bunschoten *vorvluchtich worden syn, is dair af verdedingt, dat die* Postulaet *die niet en sal laten dedingen, noch weder in den lande laten komen, ten sy by rade ind consent des van* Montfoert *ind andre vriende, die men tot* Utrecht *ind* Amersfoert *dair toe ordineren ind innemen sal, mer die* Postulaet *sal daer toe behulp doin, dat die ballingen ind vorvluchtigen mitter rechten bespraicken werden, ind des sal hy hebben van den gewinne, dat men dair af mit recht of compositie kryget, den vierden penninck. Vort so in deser dedinge mede to kennen gegeven is, dat den van* Montfoirt *vursz van den Bisscop vursz eyn brieff van twelf duysent Wilhelmus schilde sprekende mit cracht ende gewelt afgedrongen ind to reten sy,*

den die selve Bisscop doch mit syn besegelden brieve gefirmiert hadde, so is em bededingt, dat die Postulaet *vursz getruwelyck syn macht doen sal, dat den Heere van Montfoert sulck eynen nyen brieff van den Staten van den Lande besegelt gegeven werde in forme als die vurbrieff was, daer hy noch eyne Copie authentyke af hebbe, als nu mede gelucht is, ind of men die* Postulaet *tot sulcken nyen brieve niet gehelpen en konde, so sal hy doch so voele in em is, ind syn leven lanck den selven van Montfoert dat offitie, dair die voirbrieff of sprekende was, verschriven voer die voersz twaelf duysent Wilhelmus scilde to gebruycken. Voirt is bededingt, dat onse guede Heere Hertoch van* Cleve *vursz syne Gnaden bruder Joncker* Engelbrecht *vursz oick den van Montfoert ind den Steden van* Utrecht *ind* Amersfoirt *ind oeren toestenderen in desen oeren saicken gunstich, vorderlick, ind toereyckich syn sal, ind synen Broeder vursz oick uyt synen landen, ind van den synen, redelyck dienst, ind oick koop van proviande ind anderen dingen ten oirloch dienende, gunnen ind volgen sal laten. Ind by also of die selve onse guede Heere deser dedinge off dingen halve, off des daer uyt verlopen wurde enigen last of onwille kriege, van veden, toelast, rove, of gewalt, of enige belastinge der syne, soo sullen syn broeder, oick die Heere van* Montfoert, *ind die Steden* Utrecht *ind* Amersfoert, *ind oeren toestenderen, syne Gnaden desgelyken oick getruwelycken dienen, ind veylen koop wederomme doen ind gunnen, ind oick op die wederstenderen helpen, ind daer mede eyn buyten den anderen oick niet te scheyden. Ind wen so dienst geschiet, die sal sy verpiegen of voeden, ind oick hoet Hoofsheit wesen,*

uyt-

uytgeseget so lanck sy op des ghenen eerden syn, daer die dienst van geschege. Is oock voerts bededingt of onsen goeden Heere van Cleve *vursz. hier namaels geneyget worde sich mitten Postulaet, ind den voersz. Heere van* Montfoert, *Ritterschap, ind den Steden, ind oeren toestenderen to vorderen bystant, dienst, hulp, of beschudde to verbynden, ind oen dat te kennen dede geven, ind gelegen daige dair toe teyckenende wurde, die vrinden van beyden syden daeromme by ein ander te komen, ind die verbintenis to maicken, ind segel ind brieve daer aver te nemen ind to geven; so woe die selve onse goede Heere dat dan van den anderen vurgeroert begeerende wurdt, gelyk om gelyck to nemen, ind to doin, dat sy des niet weygeren, mer dat verbant also mit een maicken, ind vestelicken halden sullen. Ind wy* Johan *van Gods genaden Hertoch van* Cleve, *ind Grave van der* Marcke, *ind wy* Engelbrecht *syn brueder vursz. an eyne, ind wy* Johan *Borchgrave to* Montfoert, *ind wy Burgemeesteren, Schepenen, ind Raide der Stadt* Utrecht, *ind* Amersfoert, *van onser ind onser toestenderen wegen in deser saicken an die ander syde, bekennen samentlicken ind bysonder, dat alle ind ygelike punten vursz. mit onsen weten, wille, ind goeden voergehadden rade gedingt, averdragen, ind geslaiten syn, ind dat wy die allen malkanderen in gueder vaster gelaiven, ind in rechter eydstadt gelaevet hebben, ind gelaven tegenwoordichlick avermits desen brieff vast stade ind onverbreeckelick to halden, to doin, ind to vullentrecken, so woe ind so voele op mallick van ons in desen brieff geschreven steyt, sonder yet dair tegen te doen, ind van onser wegen to laten geschien, ind allet sonder*

der argelist, ind hebben diss aller tot orkunde der waerheyt, ind vaster stedicheyt, wy Hertoch, ind Engelbrecht, *ind ick* Johan *Borchgrave to* Montfoert *vursz, ind voert wy Burgemesteren, Scepenen, ind Rait der Stadt Utrecht ind Amersfoert vursz, as vur ons, onse Burgeren, ind toestenderen, onse ind onser Stede segelen an desen brieff doin hangen ind gehangen. Der brieve vyf is alleyns haldende, der wy Hertoch ind onse bruder vursz illick eynen, ind wy Borchgrave to Montfoort, ind Stede vursz die anderen ontfangen hebben. Gegeven in den jaer ons Heeren Dusent vier hondert eyn ind tachtich, op den Manendach Conceptionis Mariæ.*

Pag. 169. *atque cum hujusmodi oppidulum circiter menses tres, ille Rutherus, qui ipsum sic fraude interceperat, cognomento Zwanenburch, tenuisset.* Heda in Davide: *Sequenti deinde* * *anno recepere Trajectani Vianam Vincentio Cygnicæ arcis, sive Swanenburch, Præfecto curante, & præter fidem turpiter expilante & accepto multo ære postea exeunte.* Hujus expeditionis cum diceretur inter ceteros suasor etiam & auctor Thiedericus van Zuylen, à toparcha de Brederode, cum urbem is recepisset, de feudis quæstio ei mota. Ajebat enim ob perfidiam, ut dixi supra ad Anonymum, cecidisse hæc in commissum. Conquisitis testimoniis conatum se Thiedricum quantum posset purgare, quamvis frustra & nequicquam, ibidem jam dixi. Inter ea autem etiam hæc, quorum supra non memini:

* LXXXII.

Wy Schout, Borgemeesteren, Schepen, ende gemeene Raedt der Stadt Culenburch *doen condt, ende certificeren enen ygelicken, dat opten dach van den datum des briefs, daer wy saten in gespannen werf*

becleydt

becleydt met oordele ende vonnisse als recht is, voor ons gecomen is H. Dirck *van* Zuylen *Ridder, ende heeft aldaer overmits Jacob Henricks soon synen voorsprake ten rechten geklaecht ende aengesproken* Gysbert *van* Dichteren, Gerrit Visscher, *ende* Jan Splinters *soon, als dat sy een waerachtich getuyg souden geven, ende seggen by boeren eede, alse sy als leenmannen myns Heeren van* Brederode *met meer andere mannen des voorsz Heeren van Vianen ten leenrecht geseten hebben, daer myn Heer van Brederode, alse leenheer, Heer* Dirck *van* Zuylen *metten leenrecht beclaecht ende besproken heeft, alse dat hy een opsetter mede geweest is, raets ende daets daer toe gegeven heeft van die reyse ende overvalle, die Heer* Vincentius *van* Swanenburch *met meer andere Ruyters syn adherenten uyt die Stadt van* Utrecht *in syn Stede van* Vianen *gedaen heeft, daer by dat hy ende syne ondersaten, als Poorters van* Vianen, *tot enen onverwinnelicken ende verderffelicken schade gecomen is, mits welcken Heer* Dirck *voorsz. syn sacramentelycken eedt gemaect heeft, ende daer toe vervallen te wesen van alle alsulcke percelen van leenen, alse hy van hem te leene helt. Daer op dat deselve Heer* Dirck *van* Zulen *heeft geantwoort onschuldich te wesen van alle 't geen, dat myn Heer van* Brederode *hem daer aenseggende was. Ende alsa hy daer stont op eenen vryen Keyselycken bodem, dat hy daer af tot syn onschult staen soude, indien ende also verre dat hy van niemant so goet ofte beter dan hy metten lyf daer of beseten ende besproken worde. Daer op dat myn Heer van* Brederode *voorsz. gerepli-*

geert heeft, dat hy tot geenre onschult staen soude, want hy des overgaen woude. Daer Heer Dirck *voorsz. weder tegen gedupliceert heeft, dat syn onschult voor myns Heeren bewys gaen soude. Tusschen beiren tweer dingtale so wert dat vonnisse bestaet, ende die voorsz. leenmannen hebben gewyst ende gewolcht, dat myn Heer van* Brederode *syn bewys voor Heer* Dirc *van* Zulens *onschult gaen soude. Ende terstont heeft* Dirc *van* Zulen *van dat selve vonnisse geappelleert voor een hooger Hoff ende een meerer Heer, alse voor den Keyser van Romen, ofte voor alsulcken Heer ende Hoff geestelyck ofte weerlyck, daer hy van rechts wegen schuldich was te appelleren. Ende gaf den voorsz. leenmannen heir arras dair of na onder gewoonte ende costuyme des lants. D[t] welcke dese voorsz. leenmannen mit opgerichten vingeren mit volstaefs oedts gesworen ende voor de gerechte waerheyt gecertificeert ende getuycht hebben also geschiet te wesen, gelyck voorsz. staet. Ende want wy Schout, Borgemeesteren, Schepen, ende Raedt voorsz. schuldich syn getuychenisse der waerheyt te geven, alse wy daerom versocht werden. So ist dat wy dit een ygelicken voort certificeren onder onse Stadt segel hier aen gehangen int Jaer ons Heeren* 1486. *den* 21. *dach in Junio.*

VVy Schout, Borgemeesteren, Schepenen, ende gemeen Raedt der Stede van Culenburch *doen condt ende certificeren enen ygelicken, dat opten dach van huden datum des briefs, daer wy saten in gespannen werf becleydt met oordeel en vonnisse alse recht is voor ons is gecomen Heer* Dirc *van* Zulen *Ridder, ende heeft aldaer overmits* Arent *van*

Droe-

Droemel *syn voorsprake ten rechten beclaecht ende aengesproken* Johan *van* Lanscroon *; als dat hy een waerachtich getuych soude geven, ende seggen by synen eede, wat woorden dat Heer* Dirck *voorsz. met hem had, doe Heer* Dirck *voorsz. quam uyt des Heeren Camer van* Montfoorde *binnen Utrecht op den dach doemen reysden omme* Vianen *in te nemen ende ingenomen wert. Ende indien* Johan *voorsz. die waerheyt ende syn rechte wetenschap daer van niet en tuychden, ende seyde, soe had Heer* Dirck *voorsz. des by hem te schaden d' somme van hondert Rynsche gulden. Soe heeft* Johan *voorsz. wederomme met recht hier op geantwoort, ende voor de gerechte waerheyt certificerende, ende tuygende, alse dat opten dach doemen reysde om* Vianen *in te nemen alse voorsz. is, Heer* Dirck *van* Zalen *voorgenoemt quam uyt des Heeren camer van* Montfoorde *voorsz., ende als doen so quam* Johan *van* Lanscroon *voorsz. hem te gemoete, ende wolde in de camer gaen, ende vraechden Heer* Dirck *voorsz., waer hy henen wolde, ende wat in die Camer te doen waer. Doe antwoorden H.* Dirck *voorsz.*, Gaet in die Camer, Ghy sult wail verhooren wat daer te doene is, Sy raden daer over een saeck, daer ick niet over raden en wil. *Doe ginck* Johan *voorsz. in die Camer, ende vant daer den Heere van* Montfoerde, *H.* Vincentius *van der* Swanenburch, Johan *die* Coninck, *ende* Gysbert *van* Baesde. *Doe* Johan *van* Lanscoon *voorsz. in de camer quam, swegen sy, ende stopten horen raedt, ende geveynsden sich voor hem. Doe vraegden* Johan *van* Lanscroon *voorsz. na eten, die*

daer niet en was, om des wil, dat sy sich voor hem veynsden, ende hy ginck wederom uyt die camer, ende terstont worden die Poorten t'Utrecht gesloten, ende dat velt wert bestelt, als die gewoonten syn, ende een wyle tyts daerna so hoorde Johan *voorsz. die Bonge slaen, ende die knechten vergaderden met een. Doe vraeghde* Johan *voersz. wat daer te doen solde wesen. Doe seyde men hem, daer solde een reyse vallen. Ende hy vraeghde waer. Maer men en seyts hem niet. Ende sommige van den Borgeren vraegden hem, off hy yet wist, waer die reyse vallen soude. Doe seyde hy neen. Ende een wyle tyts daer na doe die knechten uyt waren geweest een ure ofte anderhalf, doe wert hem geseyt, dat die reyse te* Vianen *wesen solde, ende dat is al dat* Johan *voersz. daer of weet, gelyk hy dat alle dat voorsz. is in opgerichten vingeren mit volstaefden eede geswaren, ende voor die gerechte waerheyt gecertificeert ende getuygt heeft. Ende want wy Schout, Borgemeesteren, Schepenen, ende Raedt voorsz. schuldich syn getuychenisse der waerheyt te geven, alse wy daeromme versocht worden, Soo ist dat wy dit enen ygelicken voort certificeren onder onser Stadt segel hier aengehangen, int jaer ons Heeren* 1486. *opten vyffden dach in Junio.*

Pag. 176. *et cuncti rebellionis fautores rerum dicti sacrilegi tyranni Leodiensis operiebantur eventum.* Wilhelmum intelligit Comitem Arenbergium, qui hostili animo & infesto in episcopum Leodiensem Ludovicum Borbonium, coactis hominibus, diœcesin Leodiensem, & universum illum tractum, annos aliquot cædibus, rapinis, & incendiis afli-

flixit, & tandem ipsum etiam episcopum ex insidiis adortus nefarie interfecit. Hadr. Barland. *Chron. Brabant. cap.* 159. *Per eadem fere tempora non vulgaris exemplum sævitiæ Leodii est editum circa loci Antistitem. Guihelmus Arenbergus, homo insolens, ambitiosus, & ut paucis dicam, eo ingenio, ut quicunque ipsum ad crudelitatem, ad scelera patranda exercebant, rabiem innatam quasi signo dato provocarent, is inquam talis in Ludovici Borbonii Antistitis caput conjuraverat. Ob id exul postea declaratus, cum sceleratorum manu, qui numero leguntur fuisse duo millia, venit in agrum Leodiensem, oppugnaturus Ludovicum Burgundicarum partium hominem. Contra Arenbergum educturus Antistes, priusquam egredi urbem potuit, occiditur angustias forte quasdam ingressus &c.* Add. Suffrid. Petri in Ludovido Borbonio *cap.* 39.

Pag. 181. *Interdictum quoque publicatum contemnentes se prætextu talis appellationis defensos sufficienter jactabant.* Interdictum est apud Hedam atrox admodum & metuendum. Quod spretum tamen & floccifactum, & odio in Davidem, & spe auxiliorum partim Ducis Clivensis, partim Comitis Arenbergii. Nec officio Dux defuit. Fecit in fratris gratiam, quantum, & quicquid potuit. Misit manum non tantum militum, sed pecuniam etiam dedit, & ex quibus hæc posset confici vasa aurea & argentea. Engelbertus similiter, quo vulgo gratior & acceptior, & ab exercitu nonnihil firmior, veniam dedit non paucis, & quamvis profugos ad Davidem recepit in gratiam. Argumento sunt chartæ:

Vvy Engelbrecht *Brueder to Cleve ende ter*
 Marc-

Marcke, Ruwaert ende Beschermer der kercken, Stadt, Steden, ende des Lants van Utrecht doen condt allen luden. Also onse lieve ende gemiinde Brueder Heere Johan *Hertoge te Cleve ende ter Marcke den Steden van Utrecht ende van Amersfoert geleent heeft een deel suluerwerk ende gulden werkes, om dat te versetten, ende gelt daer op te werven, oft sich dan also maecte, dat die Steden voersz. dair geen gelt op crygen en conden, ende des een deel vermuntende worden; Soe willen wy dat aen onsen lieven Brueder voersz. also verdedingen ende bewerven, datmen hem dat betalen sal, als dat gewichte van den silver ende gelde voersz. uytwyst, Behaltliken doch so daer vele vergaldes suluerwerks mede is, daer oirbor ende profyt inne gelegen is, dat die voersz. Steede den oirber tot profyte ons Brueders voersz. sallen laten comen. Ende of onse Brueder voersz. liever suluerwerck weder hadde, so sallen die voorsz. Stede hem diergelycken weder laten maken, ende dat makeloen willen wy betalen. Alle dingh sonder argelist. Des t'oerconde hebben wy onsen segel aen desen brieff doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren M. CCCC. LXXXII. opten XV. dach in Mey.*

Wy Engelbrecht *Brueder to Cleve ende ter Marcke Ruwaert ende beschermer des lants van Utrecht, ende wy Burgemeysteren, Scepenen, ende Raide der Stat van Utrecht ende van Amersfoert maken condt allen luden. Also Heer* Evert van Wilp *Ritter sich hier to voeren in dienst onser vyanden gegheven, ende sich des also onse vyant bewesen heeft, ende t'selve gelooft ende gesecht heeft niet meer te sullen geschien, so ist dat wy t'samentlick*

en-

ende ytlick van ons bysonder, voor ons, onse hulperen, ende toestenderen, ende alle die gene, die wy machtich ende moigende syn, den selven Heeren Evert *een alinge vaste soen gegont ende gegeven hebben, gonnen ende geven mits desen selven brieff, ende setten hem alsoo, of hy sich tegen ons ende den onsen niet bewysen noch daer tegen gedaen en hadde, behelteliche des, dat hy van den gelycken doen, ons ende den onsen soen halden, ende t'selve alsoo nagaen sal. Des to oerkonde hebben wy* Engelbrecht *Broeder to Cleve ende ter Marcke, Ruwaert ende beschermer &c. onse segelen, ende wy Borgemeysteren, Scepenen, ende Raide der Stadt ende Stede Utrecht ende Amersfoort, elcx onse Stads segel secreet beneden aen desen brief doen hangen. Gegheven int jaer ons Heeren dusent vier houdert twe ende tachtentich op ten twintichsten dach in Julio.*

Pag. 182. in ecclesiis beati Martini & beati Johannis sub obtentu injuriarum &c. a divinis officiis penitus cessatum est. Habuerunt se hac in parte ceteris paullo religiosius duæ hæ ecclesiæ. Nec resumpserunt divina statim, postquam Præsul rediit, sed an liceret id hæsitantes, non sublato a Papa expressis verbis interdicto, exquirendum prius censuere juris aliquot peritorum consilium hac de re. Quorum hoc est responsum:

Casus qui se offert talis est, Sixtus Papa motu proprio & ex certa scientia decrevit quoddam monitorium pœnale contra quosdam cives, Burgimagistros, Capitaneos &c. certæ civitatis, ut infra terminum sex dierum ab obedientia N. desisterent, Alioquin in eos & alios eis adhærentes excommunicationis & anathematis sen-

sententias in scriptis tulit, & promulgavit, & si hujusmodi sententias excommunicationis & anathematis per alios tres dies sustinuerint, civitatem & opidum prædicta, & ecclesias, monasteria &c. ad quæ eosdem N. & ei adhærentes declinare contingeret, ecclesiastico supposuit interdicto, quamdiu ibidem steterint, & post duos dies post eorum recessum strictissime observando. A quo quidem monitorio statim post illius executionem extitit pro parte N. & sibi adhærentium ad sanctam Sedem Apostolicam appellatum & provocatum, ubi causa certis judicibus commissa fuit, coram quibus ad certos actus fuit processum citra plenam declarationem pœnarum contentarum in prætacto monitorio. Qua lite pendente is, cujus contemplatione præfatus sanctissimus dominus noster expediri mandaverat monitorium prætactum, fuit restitutus plenarie ad civitatem suam vi & potentia armorum, & dictus N. cum sibi adhærentibus expulsus & ejectus.

Ex prædicto casu & themate dubitatur, an clerus prædictæ civitatis possit divina reassumere absque metu irregularitatis, de qua in c. tanta de excess. Prælat. & in c. is cui de sent. excomm. in 6. *restitutione prænarrata, ac expulsione dicti N. & sibi adhærentium attentis, absque aliqua alia relaxatione à Sede Apostolica impetranda.*

„ Redemptoris nostri Jesu Christi invocato suf-„ fragio de cujus causa agitur, in quantum de „ sponsæ ejus ecclesiæ divino servitio subtrahendo „ vel reassumendo quæstio suboritur, videtur mi-„ hi prima consideratione omissis multis superfluis, „ & ut ita dixerim mendicatis suffragiis, ut loqui-„ tur textus in *l. singuli C. de accus.* circa prænar-

„ ra-

„ ratum dubium dicendum, salvo semper honore
„ & reverentia debita Sedi Apostolicæ, quia non li-
„ cet *lingua gradiente super terram os in cælum pone-*
„ *re*, ut inquit textus in *c. fin.* XXI. *dist.* nec li-
„ cet plus sapere quam oportet, sed ad sobrietatem
„ *c. sit rector* 43. *dist. in vers. hinc paulum.* quod
„ clerus antedictæ civitatis sua proptia auctoritate,
„ absque relaxatione alia à Sede impetranda possit
„ divina reassumere. Nam prædictum interdictum
„ sub certa qualitate & modo, ut fieri potest, fuit
„ promulgatum per text. in *c. dilectis de appell.* vide-
„ licet quamdiu dictus N. & sui complices ibi ste-
„ terint, & post duos dies post eorum recessum
„ observandum. De cujus natura est, quod cessan-
„ te causa, modo, vel finito tempore, cessat, &
„ tollitur absque aliqua relaxatione. Licet secus sit
„ in excommunicatione, quæ indiget etiam post sa-
„ tisfactionem condignam absolutione. Glossa est
„ notabilis, quam communiter sequuntur Doctores
„ in *clem.* I. *in verb. donec de decim.* & notat In-
„ noc. *c. cum bonæ de ætat. & qual.* quam etiam
„ ad hoc allegat Panorm. *in c.* I. *de jud. in* XIX.
„ *col. ante vers. ult. ultro pro juvenibus.* Facit Gloss.
„ *in c. siquis deinceps* 16. *qu.* 7. *in verb. interdicimus.*
„ Et plus vult Do. Cardin. *in clem.* I. *in verb. terra*
„ *de pœn. in* 2. *quæstione*, quod licet quando est du-
„ bium de satisfactione, tutius sit, ut interveniat
„ declaratio, tamen eo ipso quod satisfactum est vel
„ facta est relaxatio episcopi detenti, ratione cujus
„ fuerat positum interdictum, de quo est casus in
„ *d. clem.* I. dicitur tunc sublatum interdictum, cum
„ sub illis conditionibus & formis fuerit latum, &

„ dicit,

„ dicit, quod hi, qui post satisfactionem & ante sa-
„ tisfactionis declarationem celebrarunt, si de hoc
„ docent, non sunt irregulares. Nec obstat, si di-
„ catur, quod bonarum mentium sit timere culpam,
„ ubi minime reperitur *c. ad ejus vero consortium v.*
„ *dist. & c.* 11. *de obs. jej. &c.* ut ab altaris ministe-
„ rio quis debeat abstinere in casu dubio per *c. signi-*
„ *ficasti de homic. & c. juvenis de sponsa.* Hoc verum
„ in foro pœnitentiali. Ad id quidem facit glossa no-
„ tabilis in *c. unic. de scruti.* Secus tamen est, ubi
„ agitur de pœna irregularitatis contrahenda vel con-
„ tracta in foro contentioso, ut pulcre vult Panorm.
„ post Innoc. *in c. ad audientiam de homici.* Unde
„ dixit glossa notabilis . . . . quod expediret pro-
„ videri per constitutionem clericos non teneri ad
„ observantiam interdictorum latorum à jure, nisi
„ prius fiat illorum declaratio per *c. cum secundum*
„ *leges de heret. lib. 6. & c. quanquam de cens. &*
„ *clem. præsenti eod. tit.* quam dixit Panorm. ibi mul-
„ tum esse notandam. Imo quod plus est dixit Pa-
„ norm. ubi supra fuisse consultum in Consilio Basi-
„ liensi xx. *sess.* ad vitandum scandalum non solum
„ in interdicto, sed etiam in excommunicatione,
„ ut non teneatur quis alium vitare in divinis, vel
„ extra, nec prætextu excommunicationis, aut
„ suspensionis, sententiam aut interdictum obser-
„ vare, nisi sit facta per judicem declaratio, vel
„ nisi constiterit quem in excommunicationem inci-
„ disse, ita ut nulla possit tergiversatione celari.
„ Cum igitur prædictum interdictum sit latum so-
„ lum ad tempus certum, scilicet quamdiu dictus N.
„ & sui complices ibi steterint, & per duos dies

post

„ post eorum recessum, qui quidem N. & sui com-
„ plices, ut in casu proponitur, à prædicta civitate
„ recesserunt plus quam duobus diebus, sequitur
„ quod prædictum interdictum sit ipso facto absque
„ aliqua relaxatione sublatum juxta præmissa. Ad
„ quod etiam facit, quod ait Archid. *in c. uti-*
„ *nam 76. dist.* ubi dixit, quod præcepta, quæ
„ per modum statuti vel constitutionis promul-
„ gantur, non eodem modo obligant, sed at-
„ tendendum ad finem, quem legislator intendit,
„ cujus auctoritatem si aliquis transgrediendo sta-
„ tuta contemnat, vel transgrediatur, sic quod im-
„ pediatur finis, quem intendit, peccat mortaliter
„ talis transgressor. Si autem aliqua rationabili causa
„ quis statutum non servet, præcipue etiam, si le-
„ gislator adesset, non decerneret esse servandum,
„ talis transgressor non committit peccatum morta-
„ le. Pro cujus dicto videtur esse pulcher textus,
„ licet non allegetur *in c. statuimus §. iis omnibus*
„ *auctoritatibus 61. dist.* ubi dicitur, quod ecclesia-
„ sticæ prohibitiones proprias habent causas, qui-
„ bus cessant & ipsæ. Quia igitur pie credendum
„ considerato casu prædictæ expulsionis rebellium,
„ & restitutione plenaria episcopi præfati ad locum
„ & civitatem prædictam Papam, si adesset, mi-
„ nime velle locum illum remanere debere interdictum
„ in magnum detrimentum ecclesiæ dudum destitu-
„ tæ & privatæ à divinis obsequiis, ut lucrifiant ani-
„ mæ defunctorum, & accipiant consolationem ex re-
„ sumptione servitii divini, dico dictum clerum posse
„ resumere divina servitia tanquam deficiente causa
„ interdicti & voluntate sanctissimi domini nostri arg.
„ c. ut

„ *c. ut nostrum ut eccles. benef.* Et hoc fortius proce-
„ dit in Papa, tanquam justiori, quam si præfatum
„ interdictum fuisset promulgatum & positum per
„ quemcunque alium *arg. c.* 1. 40. *& c. in causis de*
„ *re judic.* Et hoc pulcre deducit Panorm. *in cap.*
„ *tum super super gloss. fin. de testib. cog.* in satis
„ simili quæstione, videlicet in sententia excom-
„ municationis lata per Papam in non comparen-
„ tem in termino sibi assignato, occurrente eidem
„ citato impedimento, propter quod comparere non
„ potuit.

„ Et ita ego Arnoldus de Beka juris utriusque
„ Doctor licet minimus in insigni Universitate Lo-
„ vaniensi lectionem ordinariam matutinalem juris
„ Canonici legens sentio de jure dicendum &
„ consulendum, & salvo judicio saniori, teste signo
„ meo manuali hic apposito.

A. de Beka.

„ Sicut superius per dominum Doctorem scriben-
„ tem egregie deductum est videtur michi *Johanni*
„ *de Turnhout* in utroque jure Doctori, licet mini-
„ mo, dicendum.

„ Et michi *Theodorico de viridi valle* in Decre-
„ tis Doctori minimo, teste meo signo manuali.

Th. de viridi valle.

„ Et idem dico ego *Georgius Vurger* Licentiatus
„ in legibus judicio saniori semper salvo.

„ Similiter videtur michi *Nicolao de Amsterdam-*
„ *mis* inter Licentiatos licet minimo de jure dicen-
„ dum.

Ny. de Amsterdammis.

Pag. 195. *Feria sequenti quarta, quæ erat dies*
septi-

septima Maji in vigilia Ascensionis Dominicæ dicto anno 1483. Ad octavam refertur id in actis Ultrajectinis; *Op ons liefs Heeren Hemelvaerts dach den 8. Maji* 1484. *des morgens tusschen twee ende drie uren heeft Henrick van Nyevelt met syne toestanders de Stadt van Utrecht ingenomen, daer by doot is gebleven, ende myn Genadige Heere den Bisscop van Utrecht is ter selver tyt gevangen genomen.*

Pag. 201. *circumventus & captus, quem ipsi de Trajecto Amersfordiam transportaverant.* Rerum Amorfortiarum Auctor incertus: *Anno* 1483. *Henricus Niveldius & Gysbertus ..... cum amicis & fautoribus Amorfortiis profecti Amorfortia Trajectum ceperunt. In captivitatem ceperunt præter diœcesanos* 125. *Hollandos. Quibus actis Dux junior Engelbertus Clivensis tanquam tutor diœcesis venit Amorfortia cum omnibus amicis Amorfortiis Trajectum, atque statim præparatis equis & curribus episcopum Davidem currui imponunt, Amorfortiam vehunt, ubi apud Agathenses a domino Reynero de Broeckhuysen captivus detinetur.* Vestimentis spoliatum etiam usque ad interulam, *tot synen hemde toe*, addit Chronicon Agathense. Vid. ad rerum Amorfortiarum Auctorem incertum.

Pag. 206. *& facta est ipsius civitatis deditio Dominica prima mensis Septembris, quæ erat ejusdem mensis septima dies.* Charta est tertii Septembris, quæ pacis continet conditiones, Ann. 1483. Et eam jam evulgavi in observationibus ad jam dictum Anonymum. Sed quantum ad conditiones vix servatum ex iis quicquam, ut & ibi ostendi jam.

JOANNES a LEYDIS

PRIOR

Conventus Ordinis Carmelitici Harlemensis

DE

ORIGINE,

ET

Rebus gestis dominorum

DE

BREDERODE.

SYLLABUS CAPITUM.

LIBR.

LXIII.

CAPITUM.

JOAN-

JOANNES à LEYDIS
DE
ORIGINE,
ET
Rebus gestis Dominorum
DE
BREDERODE.

INCIPIT PROLOGUS.

Hier begint dat Prologus op de historie van t'leven ende feyten der Edele ende Hoochgeboorne Heeren van Brederode in Hollant.

En Edele, Hoechgeboren, ende Eerweerdige Vrouwe *Yolende*, Vrouwe van Brederode, des Edelen Heeren *Willems* Heere van *Lalleyns* lieve dochter, Broeder *Johan* van *Leyden* ootmoedich broeder der Oerden onser liever Vrouwen bruederen des berchs Carmeli, Godlike graci ende vuerspuet sy u ende alle u lieff kynderen in allen tyden. Wantmen in allen voerleden tyden beschreven vint in diverschen Croniken die deuchtsaem wercken ende feyten ende heerlycke vromicheden der Deurluchtige Princen en Vorsten; om dat hoer kynderen arbeyen souden hoer Voirvaders te volgen, ende gelyck worden in deuchtsaem wercken ende oerberlycke manieren, hierom

ſo dunckt my oock ſeer goet te ſyn, datmen oock beſcryft die edel wercken ende geſten der hoechgeboren Vorſten ende Baroenen der Heerlicheyt van *Brederode*. Welcke Heerlicheyt gelegen is in neder Almangen int Graeffſchap van Hollant, ende nu vereenicht is mit die ſchoone Heerlicheyt van *Vyanen* ende *Ameyda*, ende want die Heerlicheit van *Brederode* mit veel Edelre Princen ende Baronnen in voerleden tyden verciert is geweeſt, ende noch, Godt heb lof, huden des daechs verciert is, hierom ſo wil ick uwe deuchdelike begeert nae myn arm vermogen volbrengen, ende ſommige eerlike wercken der voerſeyder Heeren int ſcrifte ſetten, alſo als ickſe in diverſche oude hiſtorien, Croniken, ende jeſten gevonden ende geleſen heb, ende ſelfs oock een deel des beleeft heb, op dat oock die toecomende edel Heeren van *Brederoede* in hoer gedenckenis hebben mogen die edel wercken ende victorien hoerer Voerouders ende ouders, ende hem verblyden van hoer edel ouders om die nae te volgen in deuchdelycke wercken, op dat alſo hoer eerlike lof ende guede faem in der euwicheyt mach dueren by God ende alle menſchen. Ende op datmen die Edelheyt des ſtams van *Brederode* te bet mach verſtaen, ſoe ſelmen weten dat die Heeren van *Brederode* geſproten ſyn uyt die alre edelſte geſlachten van Coningen, Hertogen, ende Graven des werlts, als van † dat alre edelſte bloet van Troyen, ende van Griecken, want *Lutgarda* de moeder des eerſten Heer van Brederode *Sifridus* genaemt was des Keyſers dochter van Griecken ende Conſtantinoppel, die genoemt was *Theophanus*, ende

† Vana hæc & inepta, ut centies jam dictum.

ſyn

syn ander dochter, *Theophania* genoemt, was des Keysers *Otten* wyf van Romen, ende die vader des eersten Heers van Brederode was Graeff *Arnout* de derde Graef van Hollant, die een * rechte Troyaen geboren was van syns vaders weghen, ende syn moeder was Coninck Lodewycks dochter van Vrancryck, van den geslachte des Coninc *Karels* de Groote. Ende om dit noch claerer te verstaen, so ist van noode, dat ick myn beginsel wat hooch begryp ende maeck uter historien van Troyen ende Vrancryck, twelck ick met corte reden besluten sel in die eerste negen of tien Capittelen.

* *Gandavensem* cum vocat Sigebertus Gemblacensis ad Ann. CIↃ. XVIII. *Gandensem* Baldricus *Chron. Camerac. lib.* 3. *cap.* 19. An Gandenses Trojani?

Hier beginnen die CRONIKEN *der Hoechgeboren edel Heeren van Brederode in Hollant van Adam tot Noe.*

Dat eerste Capittel.

Adam de eerste mensch die wan by *Eva* syn wyf *Cain*, *Abel*, ende *Seth*. Ende nadien dat *Adam* *Seth* wan, worden alle syne daghen gemaict acht hondert jaer, ende wan sonen ende dochteren, ende alle die tyt die Adam leefden wort gerekent negen hondert ende dertich jaer, ende hy is doot. Ende *Seth* leefden hondert jaer ende vyf, ende wan *Enos*. Ende *Seth* leefde nadien dat hy *Enos* wan achthondert ende seven jaer, ende hy wan sonen ende dochteren. Ende alle *Seths* daghen werden gemaeckt negen hondert jaer ende twaelff, ende hy is doot. Ende *Enos* leefde t'negentich jaer ende wan *Canan*, ende nae synre geboorten leefde hy acht hondert jaer ende vyftien, ende hy wan sonen ende dochteren, ende alle *Enos* daghen worden gemaict

maict negen hondert jaer ende vyftien, ende hy is doot. Ende *Cainan* leefde t'seventich jaer, ende hy wan *Malalehel*, ende *Cainan* leefde, na dien dat hy *Malalehel* gewonnen hadde, acht hondert jaer ende veertich, ende hy wan sonen ende dochteren, ende alle Cainans dagen worden gemaict negen hondert jaer ende tien, ende hy is doot. Ende *Malalehel.* leefde vyf en t'festich jaer, ende hy wan *Jared.* Ende *Malalehel* leefde, nadien dat hy *Jared* wan, acht hondert jaer ende dertich, ende wan sonen ende dochteren, ende alle *Malalehels* dagen worden gerekent acht hondert jaer, ende vyf en t'negentich, ende hy is doot. Ende *Jared* leefde hondert jaer ende twee en t'festich, ende hy gewan *Enoch*, ende *Jared* leefde, nadien dat hy *Enoch* wan, acht hondert jaer, ende hy wan sonen ende dochteren, ende alle *Jareds* dagen worden gemaict negen hondert jaer ende twee en t'festich, ende hy is doot. Oock leefde *Enoch* vyff ende t'festich jaren, ende hy wan *Mathusalem.* Ende Enoch wandelde mit Godt, ende *Enoch* leefde, na dat hy *Mathusalem* wan, drie hondert jaer, ende hy wan sonen ende dochteren, ende alle *Enochs* dagen werden gemaict drie hondert jaer ende vyf en t'festich. Ende hy wandelde met Godt, ende hy en openbaerde niet, want Godt nam hem, ende voerden wech. Ende *Mathusalem* leefde hondert ende seven en tachtich jaer, ende hy wan *Lamech*, ende *Mathusalem* leefde, nadien dat hy *Lamech* wan, seven hondert jaer ende twe en tachtich, ende hy wan sonen ende dochteren, ende alle *Mathusalems* dagen worden gemaect negen hondert jaer ende negen en t'festich

t'feftich, ende hy is doot. Ende *Lamech* leefde hondert en twee-en-tachtich jaer, ende hy wan enen fone, ende hiet fynen naem *Noe*, ende feyde; *Dese sal ons vertroosten van den wercken, ende van den pynen onser handen in der aerden, die God vermaledyt heeft.* Ende *Lamech* leefde na dien dat hy *Noe* wan vyff hondert jaer ende vyf en t'negentich, ende wan fonen ende dochteren. Ende alle *Lamechs* dagen werden gemaect feven hondert jaer ende feven en t'feventich, ende hy is doot. Mer doe *Noe* out was vyf hondert jaer, fo wan hy *Sem*, *Cham*, ende *Japheth*. Doe Godt fach, dat der menfchen quaetheyt veel was in der aerden, ende alle gepeys des herten was aendachtich totten quaden in allen tyden, fo fprack hy; Ick fal of doen van den aenfichte der aerden den menfche, die ick fciep, van den menfche totten dieren, maer *Noe* vont graci voer Godt, ende Godt feyde tot hem; *Maeet een arcke van geschaven boute. Siet ick sal brengen boven der aerden die diluvie van den watere, om dat ick doeden soude alle vleysch, daer die geest des levens in is onder den hemel, ende al dat in der aerden is sal worden verteert.* Noch feyde die Heere tot Noe: *Ghanck in die arcke, du, ende alle dyn huys, want noch na seven daghen sal ick regenen boven den aerden veertich daghen ende nachten, ende ick sal afdoen alle dat ick gemaeckt heb boven der aerden.* Hierom dede *Noe* al dat hem God die Heer geboden had. Ende *Noe* was fes hondert jaer out, doe die wateren van der diluvie vloeyden opter aerden.

Van

Van Noe tyden tot dat Troyen gesticht worde.

Dat anderde Capittel.

NOe leefden na der diluvien drie hondert jaer ende vyftich, ende alle syne daghen worden gemaict negen hondert ende vyftich jaer, ende hy is doot. By syn leven na der diluvie waren de menschen gesproten tot vier ende twintich duysent ende hondert mannen, behalven wyf ende kinderen. *Noes* drie sonen syn *Sem*, *Cham*, ende *Japhet*. De geslachten van dese drie sonen hebben alle de werelt bewoont. Want *Sem* heeft bewoont Asien. *Cham* Afrycken. Ende *Japhet* Europen. *Japhet* heeft veel sonen gewonnen, onder welcken een was *Suffene* genoemt, die Hertoch was van alle *Japhets* geslachte, doe *Jectan* regneerden onder *Sems* kinderen, ende *Nemroth* onder *Chams* kinderen, geliken als in *historia Scolastica* geschreven staet. *Nemroth* die timmerde de toorn van Babylonien, *Sufferne* die wan een soon, die syn naem was *Helenus*. Dese *Helenus* die wan voert *Phebum*, *Phebus* die wan *Antheum* den reus, *Antheus* de reus die wan *Janum* den eersten Heer van Italien. *Janus* de eerste Heer van Italien wan *Triton*, *Triton* die wan *Italum*, *Italus* die wan *Peleum*, *Peleus* die wan *Junium*, ende *Janus* wan *Janum*, ende die wan voert den derden *Janum*. Dese *Janus* die wan *Atlas* den reus, ende *Atlas* de reus die wan *Troilum*, die de Stadt ende dat Ryck van Troyen eerst fundeerde.

Van

Van Troyen.

Dat derde Capittel.

Troilus voergenoemt was een vroom man, ende regneerde als Coninck in dat lant van Dardanien, ende hy stichte de Stadt ende dat Ryck van Troyen, daer hy die eerste Coninck was, ende dit was in den tyden dat *Ajoth* die vierde Hertoch regeerde dat volck van Israhel. Ende desen *Troilus* * wapen was enen schilt van goude, ende eenen leuw van keel getonget, ende geclaeuweert van lazuer. Welck wapen noch hebben de Heeren van Brederode, ende alle die geen die van dat Brederoedsche geslacht gecomen syn. Dese *Troilus* Coninck van Troyen die wan *Ylum* den anderden Coninck van Troyen, ende *Ylus* die wan *Laomedon* den derden Coninck van Troyen, *Laomedon* die wan *Priamus* den lesten Coninck van Troyen, *Priamus* die wan *Alexandrum* die *Paris* genoemt is, *Hectorem*, ende *Troylum*, die een soon wan *Turchus* genoemt, daer die Turcken af gesproten syn. Na dat *Priamus* den Coninck van Troyen gewonnen had *Hector* van Troyen syn soon, ende *Hector* te hans een kloeck oorlochs man geworden was, so rees op dat oorloch tusschen de Griecken ende die van Troyen, welcke oorloch duerden vyf en tachtich jaer, ende wert gewonnen ende gedestrueert van de Griecken.

* Ne nauci quidem, quæ de Troilo hic, & ejusdem insigniis. Vid. *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 17.

Van de destructie van Troyen.

Dat IV. Capittel.

In dien tyden dat *Abdon* die veertiende Hertoch regeerde dat volck van Israhel so wert Troyen ge-

gedestrueert, voor ons Heeren geboorte duysent hondert ende tachtich jaer. Binnen die tien jaren dat die Griecken voer Troyen laghen so verloren sy acht hondert dusent ende tachtich dusent man. Mer doe Troyen gewonnen wert, doe wert'er verslagen van den Troyanen ses hondert dusent ende drie en t'seventich dusent man. Daer bleef oock verslagen *Priamus* de Conink van Troyen mit syn sonen. Doe weken van Troyen veel Hertogen ende Princen, ende syn getogen in ander landen. Van welcke Princen gesproten syn meest alle die Heerlicheden ende edelheit van Europen.

Van Hector van Troyens geslachte.

Dat V. Capittel.

Hector van Troyen Coninck *Priamus* en soen voersz die liet een soon after, die syn naem was *Francio*. Welcke *Francio*, na dat Troyen gedestrueert was, is getogen met syn medgesellen in de Brueck landen des lants Mæotis, ende daer timmerde hy een Stat, die genoemt was *Sicambria*, ende daer so was *Francio* voergenoemt die eerste Coninck van Sicambrien, ende hy voerde syn ouders wapen van Troyen, dat is een schilt van goude mit een leuwe van keel getonget, ende geclauwiert van lazuer. *Francio* wan voert Priamus den anderden Coninck van Sicambrien. Dese *Priamus* die wan *Francio* den Hertoch van Sicambrien, want die van Sicambrien en hadden geen Coninghen meer, mer Hertogen regierden dat lant. Hertoch *Francio* die wan *Priamus* den Hertoch van Sicambrien, ende *Priamus* die wan *Priamum* den Hertoch, ende

alſo

alſo voertan alle hoer Hertogen van geſlachte tot geſlachte die waren genoemt *Priamus*. Deſe Sicambrinen mit hoeren Hertoch *Priamo* quamen een deel jaren daerna op den Ryn mitter woen, daer ſy een Stede ſtichten op hoer uterſte palen, die ſy noemden *Troyen*, dat nu † *Santen* hiet. Ende doe noemden ſy hem *Francken*, dat is vry volck, van welcken dat *Franckenlant* noch ſyn naem gehouden heeft. Oick ſo noemden ſy hem Franſoyſen, als geſproten van *Francio* Hertoch van Troyens ſoen voergenoemt.

Van dat beginſel des Rycks van Vrankryck.

Dat VI. Capittel.

Int jaer ons Heeren ccc. ende t'ſeſtich doe regneerde over die Franſoyſen in Duytſchlant voergeſeyt, die edel Hertoch *Pipinus* * van Troyen, ende hy regneerde als een *Coninck*, waerom hy genoemt is die eerſte Coninck van Francryck, ende hy was geſproten van ſyn rechte ſwaert ſyde van *Hector* van Tro-

† *Sancti*, quod vulgo *Santen*, Cliviæ opidum, ita dictum, quod legionis Thebeæ ſanctorum martyrum ibi oſſa. Unde & vetus ibi titulus in ingreſſu baſilicæ, *Ad ſanctos martyres*. Colonia olim Trajana, quod ubi prius Trajani caſtra frequens mox municipium. *Trajana* dico non *Trojana*, ut rurſum nugatur Auctor. Vid. Steph. Pigh. *Herc. Prodic. pr.*

* Pergula pictorum, veri nihil, omnia falſa. Tres olim Pipini, Pipinus de Landis, Carolomanni filius ex Ermengarde, major domus ſub Clothario & filio ejus Dagoberto, ſecundum Sigebertum, Divæum, alioſque circa Ann. 628. Pipinus Herſtallius, ſecundum Sigebertum factus major domus circa Ann. 691. & hujus nepos Pipinus Brevis ſeu Puſillus, filius Caroli Martelli, factus demum Francorum rex circa Ann. 750. ut Sigebertus ad eum annum. Vid. Henſchen. *ad. to. 3. 28. April. cap. 1. & cap. 4. n. ult. & lib. 1. de Nobilit. cap. 28.*

Troyen, ende daerom so hadde hy oock dat wapen van Troyen, daer of geseyt is, mer doe hy die machtichste Coninck van Walslant verwonnen hadde, doe benam hy hem syn lant, ende regneerde oock in Walslant. Ende in een teycken des waerheyts des victorys, so benam hy .... ende quartilleerde dat mit syn .... van Troyen, ende dat wapen was een .... met drie † swarte padden, ende dat droech hy mit syn nacomelingen tot dat die eerste Kersten Coninck van Francryck gedoopt wert. Na Priamum regneerde Yborus syn soen, die oock Priamus genoemt was. Na Yborus regneerde Marcomirus syn soen. Marcomirus die wan Pharamundum, den eersten gecroenden Coninck van Vrancryck. *Pharamundus* die wan *Clodium* den gebaerden Coninck van Vrancryck, ende hy wan voert *Meroveum* den Coninc van Vrancryck. *Meroveus* wan *Hildricum* den Coninc van Vrancryck, *Hildricus* die wan *Clodoveum* den eersten Kersten Coninck van Vrancryck, die in syn doopsel wert genoemt Ludovicus.

† Vetera regum Francorum symbola, nec bufones nec lilia, sed apes fuisse aureas, defendit multis Chiffletius *Anastas. Childeric. Reg. cap.* 12. Papitius Massonus *lib.* 1. *annal. Quorundam opinio est, bufones in militari signo Francorum olim visos, quod illi nulla auctoritate dicunt.*

Van den eersten Coninc van Vrancryck tot die Hertogen van Aquitanien.

Dat VII. *Capittel.*

Als dan die Coninck *Clodoveus* by mirakel bekeert was, ende van sinte *Remigio* den Bisscop gedoopt was, ende syn naem *Ludovicus* genoemt, so quam van Godt gesent een heylich Heremyt, die presenteerde hem een laken van lazuer, daer in stonden drie lelyen van goude, ende seyde dat soude voertan syn wapen wesen. Ende also liet hy syn

ſyn ouders wapen, daer voor af geſcreven is, ende nam voertan tot ſyn wapen een ſchilt van laſuer mit drie gulde lelien, ende deſgelycks deden oock alle die Coningen van Vrancryck, die van hem geſproten ſyn. Deſe eerſte Kerſten Coninck die wan vier ſonen. De eerſte hiet *Lotharius*, die na ſyn vader Coninck was, de anderde hiet *Diderick*, ende regneerde in Meths, de derde was *Hildebertus*, die regneerde in Aquitanien, die vierde was *Clodoveus* ende regneerde in Orliens, Burgundien, ende in Provincien. Doe de eerſte Kerſten Coninck in Vrancryk doot was, doe regneerde * *Lotharius* ſyn outſte ſoon. Deſe *Lotharius* wyf was ſinte † *Aregondis*, daer hy by wan vyf ſonen, ende een dochter. Nae ſyn doot regneerde in Vrancryck *Chilpericus* ſyn outſte ſoen, ende hy wan vier ſonen, als *Lotharium* . . . . . . *Theodebertum* den Coninck van . . . . *Meroveum* den Coninck van Provincien, ... *Cladovcum*, die jonck ſterf. Als *Chilpericus* geſtorven was, doe regneerde *Lotharius* die anderde ſyn outſte ſoen, ende hy wan *Dagobertum* den Coninck. Daer na als die anderde *Lotharius* doot was, doe regneerde *Dagobertus* ſyn ſoon in Vrancryck,

T. ende

* Gregor. Turonenſ. *lib.* 3. *hiſt. cap.* 1. *Defuncto igitur Chlodoveo rege, quatuor filii ejus, id eſt, Theodoricus, Chlodomeris, Childebertus, atque Clotharius, regnum ejus accipiunt, & inter ſe æqua lance dividunt.*

† Clotharius duas eodem tempore ſorores habuit uxores, Ingundem & Aregundem. Ex Ingunde ei quinque filii, ex Aregunde tantum unus. Nec filiam Aregundis ſed Ingundis ei peperit. Aimoin. *lib.* 2. *hiſt. cap.* 25. Nupta ei Aregundis Ingunde ad id connivente. Idem *d. loc.* Qua autem occaſione Gregorius habet Turonenſis 4. *hiſt. cap.* 3. Sed quodnam quæſo hic ſanctitatis, de qua Auctor, veſtigium?

ende hy wan *Clodoveum* den Coninck. Dese *Dagobertus* was een * heylich man, ende hy wan *Wiltenburch*, ende noemdet *Utrecht*. Nae syn doot regneerde *Clodoveus* syn soon. *Clodoveus* die wan drie sonen, als *Lotharium*, *Childebertum*, ende *Diderick*, die alle Coningen waren van Vrancryck. *Lotharius* die derde alsο genoemt wert Coninck van Vrancryck na syns vaders doot, ende hy sterff sonder blyckende boert. Als *Lotharius* die derde doot was, doe regneerde *Childebertus* syn broeder, die oock sterff sonder kynder. Daer na so regneerde *Diderick* syn broeder, ende dit was int jaer ons Heeren DC. twe en tachtich. Ende dese Coninck *Diderick* wan drie sonen, als *Clodoveum*, *Childebertum*, ende *Lotharium*. *Clodoveus* Coninck *Diderics* outste soon was Coninck na den vader vier jaer, ende hy sterff sonder kinder. *Hildebertus* Coninck *Didericks* anderde soon, die was Coninck van Vrancryck nae *Clodoveum* syn broeder, ende hy creech twee sonen. D'eerste soen hiet *Dagobertus secundus*, ende wert Coninck na den vader. De andere soen hiet *Chilpericus*, ende was Hertoch ende Prince in Aquitanien, ende noch na Coninck van Vrancryck. Ende van desen *Chilperico* so syn die Graven van Hollant van haer stamme afgecomen vervolgende, alsmen nae noch wel hooren sal. Nae *Hildebertum* was Coninck van Vrancryck *Dagobertus secundus*, Coninck *Hildebertus* outste soen. Hy creech twee sonen. De eerste soen hiet *Diderick*, ende was noch na Coninck, doe hy out genoech was, ende die ander soon hiet *Hildericus*, ende wert oock noch na Coninck na *Diderick* syn broeder, mer hy wert van de croon ge-

* An propter donationes & munificentiam in clerum? Vid. Aimoin. *lib. 4. hist. cap. 31.*

dron-

drongen van *Puppyn* den Hertoch van Brabant, ende *Puppyn* wert selve Coninck van Vrancryck, als gy nae hooren sult. Dese *Dagobertus* die sterft int jaer ons Heeren DCC. ende twyntich. Ende als *Dagobertus* de Coninck doot was, so waren syne twee sonen voersz jonge kynderkyns, ende doe quam *Chilpericus* Coninck *Dagobertus* eenige broeder, die Prince ende Hertoch in Aquitanien was, ende woude die croon van Vrancryk regieren van synre jonger neven weghen, want hy die naeste was, mer op die tyt so was daer een † Hertoch van Brabant in Vrancryck, ende hiet *Carel Martel*, ende was Hertoch *Puppyns* * van *Harstel* bastaert soen, ende was swaertdrager, ende overste Hertoch van den Pallaes, ende overste Raet van der croone van Vrancryck, mer om synre grooter vromicheyt wil, so was hy Hertoch van Brabant geworden. Ende dese Hertoch *Karel Martel* en woude niet gehengen, dat dese voersz † *Chilpericus* Prince ende Hertoch in Aquitanien, Coninck *Dagoberts* broeder in der croone comen soude om die te regieren, ende ont-

 boet

† Ducem vocat simpliciter Aimoinus *lib.* 4. *hist.* *cap.* 57. exercitus scilicet, non Brabantiæ. Major domus uterque & Pipinus & Carolus. Idem *ibid.* De Ducatu Brabantiæ apud veteres ne gry quidem.

* Non procul a Leodio ad Mosam olim arx. Jo. a Leydis *lib.* 1. *hist.* *cap.* 20.

† Aimoin. *lib.* 4. *hist.* *cap.* 51. *Sequenti tempore Dagobertus rex ægrotans mortuus est: regnavitque annis quinque. Franci autem Danielem quendam clericum, cæsarie capitis crescente in regnum stabiliunt, atque Chilpericum nuncupant.* & mox *cap.* 52. *Eo itidem tempore, prædictus vir Carolus, exercitu commoto, iterum contra Chilpericum & Ragenfredum consurgit.*

* Sigebert. ad Ann. 719. *Mortuo rege Dagoberto Lotharius*

boet den anderen * Lotharius, die Coninck *Dideries* jonceste soon was voersz, ende was Oem van Coninc *Dagobert*, ende Hertoch *Chilperick* van Aquitanien voersz, ende out-oem van Coninck *Dagoberts* twee jonge kinderen. Aldus so wert *Lotharius* Coninc *Diderics* soon gemaect Coninc van Vrancryck, syn leven lanc, totter jonger kinder behoeft. Ende hy regneerde vier jaer, ende doe sterf hy. Ende by desen Conincs tyden so wert Hertoch *Chilperick* van Aquitanien voersz versoent ende vereenicht mit Hertoch Karel *Martel*. Ende als die Coninck *Lotharius* gestorven was, so wert dese Hertoch Chilperic Coninck gemaict. *Chilpericus* Coninc ende Hertoch in Aquitanien, Coninc *Dagobertus* † enighe broeder, die wort by consent van Hertoch *Karel Martel* gecroont Coninck van Vrancryck syn leven lanck tot Dagoberts kinder behoeff, ende hy regneerde * vyf jaer, ende hy sterff int jaer ons Heeren DCC. ende negen en twintich, ende hy liet twee sonen na. Die eerste hiet *Diderick*, ende was Hertoch ende Prince in Aquitanien, ende die anderde hiet *Hildebertus*. Ende van desen Coninck *Chilperick*, ende van *Diderick* syn soon Prince in Aquitanien so is gecomen van den rechten stam ende

vius regnat annis duobus. Annal. Fuldens. ad Ann. IↃCCXVIII. *Carolus Chlotarium Regem constituit nomine non potestate. Chilpericus Rex & Raginfridus auxilio Eudonis Ducis Aquitanorum instaurata rursus acie superati fugantur a Carolo.*

† Fratrem veteres non vocant, nec Sigebertus, nec Aimoinus, nec Ado. Sigebert. ad Ann. 721. *Mortuo Lothario rege Karolus Chilpericum ab Eudone per legatos recipit, eumque sibi regem facit.* Consanguineum statuit Henschenius *de trib. Dagobert. lib. 3. cap. 4.*

* Ado *Chron. aetat. 6. Regnavit autem annis plus quinque.*

de linie de eerste Grave *Dideric* van Hollant, als men na wel hooren sal. *Diderick* † Coninck *Dagoberts* outste soon die was nu tot synen jaren gecomen, ende die wert gemaict ende gecroont Coninck van Vrancryck, ende regierde vyftien jaer, ende doe sterf hy sonder kinder, int jaer ons Heren DCC. en XLIV. *Hildricus* * Coninck *Dircks* † broeder, ende Coninck Dagoberts joneste soen, die was gemaict Coninck van Vrancryck, ende regneerde negen jaer. Ende dit was die leste Coninck van Vranryck, die van den edelen bloede van Troyen ende van den eersten Coninck *Clodoveo* van Vrancryck gecomen was, want *Karel Martel*, ende *Puppyn* de cleyne syn soon, syn seer machtich geworden, allso dat Hertoch *Puppyn* de cleyne is mit machten Coninck van Vrancryck geworden, ende hy heeft desen Coninck *Hilderick*, die een goedertieren man was, van der croon gedrongen ende afgeset, ende heeft desen Coninck *Hilderick* in een

 cloo-

† Ado *ibid. Franci Theodericum Dagoberti junioris filium regem super se constituunt.* Aimoin. *lib.* 4. *hist. cap.* 52. *Franci vero Theodoricum in Kala monasterio enutritum filium Dagoberti junioris regem super se statuunt, qui nunc anno sexto in regno subsistit.* Henschenius *d. loc.* non filium ait Dagoberti, quem & juvenem putat mortuum, & forsan etiam impuberem, sed fratrem Chilperici, quem filium facit Childerici occisi Ann. 679. Sigebert. ad eum Ann. *Bodilo Francus, quem Hildricus ligatum ad stipitem cædi præcepit, Hildricum in venatione exceptum, cum Blithilde uxore ejus prægnante interficit.*

* Sigebert. ad Ann. 741. *Post Theodoricum regem Francorum regnat Hildricus annis X.*

† Alii non fratrem sed filium ajunt Theodorici, ut Chronic. Fontanellens. apud Henschen. *de trib. Dagobert. lib.* 3. *cap.* 6. Auctor genealogiæ Regum Francorum apud du Chesne *to.* I. *p.* 793.

clooster gedaen tot sinte * Medaerts te Syson. Ende desen Coninck en liet geen kinder naer, mer die croon soude mit recht gecomen hebben op Hertoch *Dideric* Coninc *Chilperics* soon, want Coninc *Hilderick* ende dese Prince *Diderick* die waren twier broeder kinderen. Aldus had hy die naest geweest. Mer Hertoch *Puppyn* die was so machtich geworden, dat hy selve Coninck van Vrancryck wert, ende hy wert gecroont int jaer ons Heeren DCC. en vier en vyftich. Ende dat rechte bloet van Vrancryck is ter syden afgeset, ende *Puppyn* ende syn geslacht syn Coningen gebleven van Vrancryck tot dat men schreeff DCCCC. acht en tachtich. Ende doe quam een die hiet *Hugo Capeth* Grave van Parys, ende wert Coninck mit machte, ende sette *Puppyns* geslachte oock ter syden af, ende aldus so staet noch huden Vrancryck. Coninck *Puppyn* die wan Coninck *Carel* de Groot.

Van Hertoch Diderick van Aquitanien tot Diderick die eerste Grave van Hollant.

Dat VIII. *Capittel.*

Diderick Hertoch in Aquitanien Coninck *Chilpericks* soen, die dat naeste bloet ende recht erfgenaem van der croone van † Vrancryck geweest sou-

* In S. Audomari, quod dicitur Sithiu. Chronicon Fontanellense: *Hildericus Rex, Merovingorum ex genere ortus, depositus, tonsusque, ac in monasterio S. Audomari, quod dicitur Sythiu, tonsus est. Cujus filius, nomine Theodoricus, in hoc monasterio anno sequenti clericus effectus, collocatus est.* In S. Bertini, ut in Chron. Bertinian. tradit Iperius Abbas Sithivensis. Henschen. *d. loc.*

† Eorum, quæ habet Auctor hic toto hoc capite, fides sit penes ipsum.

ſoude hebben, die voerde in ſyn wapen t'wapen van Vrancryck mitter overſte broeck gebroecken mit drie baren ſtelen van keel. Ende dit wapen had hy gevoert vier en twintich jaer by der Coningen ſynder neven tyden. Mer doe *Puppyn* Coninck was, doe en woude hy niet gehengen, dat hem ymant van de croon vermat recht te hebben, of dat ymant die wapen van Vrancryck voerde, dan die van *Puppyns* live of quamen, mer hy gaf deſen Prince Hertoch *Diderick*, dat hy voert vueren ſoude in ſyn wapen een ſchilt van goude mit een lewe van keel getonget ende geclauweert van laſuer, als van outs uyt Troyen gecomen was. Deſe Prince *Dideric* die leefde dertich jaer na den Coninck ſynen vader, ende hy had een wyf uyt Italien, ende daer had hy een ſoon by, die hiet *Lotharius*. *Lotharius* Didericks ſoon was Hertoch in Aquitanien na den vader by Coninc *Puppyns* tyden, ende by den Coninc groote *Karels* tyden. Ende deſe Prince *Lotharius* had te wyve Hertoch *Sampſons* dochter van Burgongen, ende daer had hy een ſoon by, die hiet ſinte *Engelrinus*. *Engelrinus* Lotharius ſone was Hertoch in Aquitanien na den vader by des grooten Coninck *Karels* tyden, ende hy had te wyve Hertoch Garyns dochter van Loreynen, ende daer wan hy by twee ſonen. Die outſte ſoen hiet *Naufredus*, ende die ander hiet *Duſtanus*. Ende deſe Hertoch *Engelrinus* die wert verſlagen, ende gemarteleyt om den name Jeſu van den Heydenen Sarracinen * opten

 berch

* An id factum, cum Carolus poſtquam ducem Aquitaniæ Hunoldum bello aggreſſus vicit, mox monnis Pyrenæi, ut Saracenos contunderet, tranſmiſſo jugo difficillimo peractoque

berch van *Rousesael* by des grooten Coninck *Karels* tyden, daer alle die groote Vorsten en Princen doot bleven, ende syn Heerlycheyt van Aquitanien wert al te seer verderft ende verdestrueert van den Heydenen. *Naufredus* sinte *Engelrinus* soen was Prince in Aquitanien, mer die Sarracenen hadden syn Heerlicheyt so seer verderst, als dat hem de Keyser *Karel* gaf meer andere goeden in Elsaten, ende anders waer by Vlaenderlant. Ende dese Prince *Naufredus* die had te wyve des Princen dochter van Bourges, ende daer had hy enen soon by, die *Sigisbertus* genoemt was. *Sigisbertus Naufredus* soon was Prince in Aquitanien by Keyser *Lodowycks* tyden Coninck van Vrancryck. Ende in desen tyden so was *Hugo* Coninck *Karels* soon ende Keyser *Lodowycs* broeder Coninck gemaeckt over alle die princen ende lantscap van Aquitanien. Ende dese Prince *Sigisbertus* die had een wyf, ende hiet *Mathilda*, ende was des Graven *Ogiers* joncste dochter van *Lengiers*, ende was Grave *Hagens* suster van *Lengiers*, ende Coninck *Lodewycs* wyf van Germanien *Hemma* genoemt die was haer outste suster. Ende by dit wyf so creech dese Prince twee sonen, die outste hiet *Walgerus*, ende was Prince na den vader, ende van hem quamen veel Princen in Overlant

actoque quod voluit, in reditu accepit cladem? Aimoin. *lib.* 5. *hist. cap.* 1. *Sed hanc facilitatem transitus, si dici fas est, foedavit hostis infidus, incertusque fortunae ac terribilis successus. Dum enim quae agi potuerunt in Hispania peracta essent, & prospero itinere reditum esset, infortunio obviante extremi quidam in eodem monte regii caesi sunt agminis. Quorum quia vulgata sunt nomina, dicere supersedeo. Rousesael* Roncevallis est. Pyrenaei pars. Vid. Merul. *Cosmogr. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 4.

lant by den Ryn, ende die joncste hiet *Dideric*, ende en was noch niet wel gegoet. Ende hy wert de † eerste Grave gemaict van Hollant ende van Zeelant van Coninck *Kaerle* de *Caluwe* van Vrancryck. Want Grave *Hagen* van *Lengiers*, die Oem was van desen jongen Prince *Diderick* ende die Coninginne van Germanien, die syn moeye was, die baden den Coninck *Karel* de *Kaluwe* van Vrancryck voer desen jongen Prince *Diderick* hoeren neve, dat hy hem geven woude die Provintien van Hollant, ende die Coninck die gaf hem int * jaer ons Heeren DCCC. drie en t'sestich, ende maecte van Hollant een Vorstelycke Graesscap. Ende aldus als voersz is so is dese edel Prince Grave *Diderick* de eerste Grave van Hollant gesproten van den rechten boem ende originael wortel ende stam van den Trojaenschen Coningen van Vrancryck, mer *Puppyn* ende syn geslacht die hebben die croon van den rechten stam gespert, ende op enen anderen stroncke geplant, als voersz staet.

† Vid. *lib.* 1. *de Nobilitat. cap.* 19. *& seq.*

* Vid. *d. lib.* 1. *cap.* 11.

Van den eersten Grave van Hollant tot den eersten Heer van Brederode.

Dat IX. *Capittel.*

D*iderick* des Princen *Sigisbertus* soon van Aquitanien, ende des Princen *Walgerus* broeder van Aquitanien, die was die eerste Grave van Hollant ende van Zeelant, ende Heer van Vrieslant totter Lauwers toe. Hy had te wyve Gena Coninck *Puppyns* dochter van Italien, ende daer wan hy enen soen by, ende hiet *Diderick*, die na hem Grave wert. Ende om het te verstaen de edelheit des eersten

ſten Graven van Hollant, ſo ſel men weten, dat Coninc *Karel* de Groote, die oock Keyſer was, die hadde by ſynen leſten wive *Faſtrada* twe ſonen, die ſyn joncſte ſonen waren, die een hiet *Puppyn*, was Coninck van Italien, ende hy had een ſoon die *Bernardus* hiet, ende was Coninck van Italien na ſynen vader, mer hy ſette hem tegen den Keyſer *Lodewyck* ſynen Oem, ende Keyſer *Lodewyck* die nam hem dat ryck van Italien, ende dede hem dooden. Ende deſe voerſz Coninck *Puppyn* van Italien die had oock een dochter, ende hiet *Gena*, ende deſe was de eerſte Grave *Diderics* wyf van Hollant. Aldus ſo was Keyſer *Karel* de Groot oudevader van *Gena*, ende Keyſer *Lodewyck* was haer Oem. *Diderick* Grave *Diderics* ſoon, die was die anderde Grave van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieslant. Hy had een wyf, ende hiet *Hildegondis*, ende was Coninck *Lodewycks* dochter van Vrancryck de derde alſo genoemt, ende daer wan hy by twee ſonen ende een dochter. D'eerſte ſoon hiet *Arnold*, ende was Grave na den vader, de ander ſoon hiet *Egbertus* Aertsbiſſcop van Trier, die dochter hiet *Arlinda*. *Arnulphus* Grave *Diderics* ſoon die was die derde Grave van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant. Hy had te wyve *Lutgarda*, des Keyſers *Theophanus* dochter van Griecken ende Conſtantinopel, ende was der keyſerinnen *Theophania* ſuſter van Romen, ende daer wan *Arnulphus* by twe ſonen. Ende d'eerſte ſoon hiet *Diderick*, die na hem Grave wert, ende die ander ſoon hiet *Syfridus*, die eerſt Burchgrave was van Kermerlant, ende na wert d'eerſte Heer van *Brederoeden* ende

van

van *Teylingen*. Dit is dan dat onderwys als voersz is, van den beginne ende oorspronck van den edelen Heeren van Brederoede ende van Teylingen, hoe dat sy gecomen ende gesproten syn van den Edelen ende Mogenden Vorsten ende Princen den Graven van Hollant, alsso als dat gevonden is in ouden scriften, in Hantvesten, in ouden brieven, ende in Memorie boecken, die daer veel ende menich om doorsocht syn.

Van Syfrido den eersten Heer van Brederode.

Dat x. *Capittel.*

Sifridus Grave *Arnulphus* anderde soon, ende Grave *Diderics* broeder, die was Burchgrave van Kermerlant ende Heer van Brederoeden ende van Teylingen. Dese *Syfridus* als hy een frissche jongelinck was, ende Grave *Diderick* syn oude vader, die seer out was, noch leefde, so was een man in des Graven Hoff, die Grave *Arnulphus* sonderlinge lief hadde. Ende *Syphridus* die wert vertoornt op desen man om saicken, die hy hem vermaert had tegen Grave *Arnulphus* synen vader, ende *Syphridus* dede desen man slaen. Ende doe wert Grave *Arnulphus* seer vertoornt op *Sifridus* synen soon, ende hy most uyt syn ogen, ende uyt syn landen, off men souden hebben gevangen. Ende *Syphridus* die tooch uyt den lande, ende tooch in Vrieslant, ende ginck leggen by een Potestaet van Vrieslant, die † *Goswyn* van *Staveren* hiet, ende was gecomen van een Coninck *Gondebolds* geslacht van Vrieslant, die by Coninck *Karel* de *Groots* tyden op den berch van *Ronssefael* van den Sarracenen

† Gosso Ludigman habitans Stauriæ. Winsem. *lib.* 4. *hist. ad Ann.* 993.

nen verslagen bleef, daer oock bleeff sinte *Engelrinus* de Hertoch van Aquitanien, als voersz is in dat achtste Capittel. Dese Potestaet en had syn heerscappye niet over dat Vrieslant, dat den Graven van Hollant toequam, mer het lach vorder ende hoger in Vrieslant. Dese *Goswyn* van *Staveren* Potestaet van Hoech-Vrieslant, die ontfinck *Syfridus* seer vriendelyck, ende hielt hem in syn Hoff als syn eygen soon. Ende dese voersz Potestaet had een schoon Joffer tot een dochter, die een suverlike maecht was, die hiet *Tetburga* of *Tetta*, ende dese jongelinck *Syfridus* die verliefde op dese dochter, ende namse tot enen wyve. Ende *Syfridus* was opt Vriesch genoemt *Sicco*. Als Grave *Arnulphus* ende Graeff *Diderick* syn vader, die corts daer na sterf, dit vernomen hadden, so waren sy meest vertoornt op *Syfridus*, ende *Syfridus* die creech twee sonen by dese Vriesinne, eer hy die gratie van synen vader crygen konde. Die outste soon hiet *Dirick*, ende die joncste soon hiet *Simon*. Daer na int jaer ons Heeren DCCCC. ende acht en tachtich so sterff *Diderick* die ander Graeff van Hollant, ende *Arnulphus* Syfridus vader wert de derde Grave van Hollant, ende daer na so hylicte Grave *Arnulphus* den Prince *Dideric* synen outsten soen an *Witilda* des Keysers *Otten* dochter van *Sassen*, die de Keyser *Otto* had by synen lesten wyve. Tot welcker bruloften veel grooter Heren gecomen syn. Ende om reden wil van dier grooter Heren so wert daer seer tusschen gesproken, als dat Grave *Arnulphus*, die ontfinck *Syfridus* synen soen by gratien, want hy is oock ontboden om te comen tot syns broeders

Di-

Didericks bruloft. Ende als Graef *Arnulphus* sach syꝛnen soon *Syfridum*, so heeft hy hem omhelst, ende seer vriendelic wellecom geheten, ende sy hebben hem alle verblyt, die in der bruloften waren. Ende doe wert' er voert gededingt, als dat Grave *Arnulphus* hem wilde versien mit gueden ende heerscappien, daer hy synen staet soude mogen op vueren. Ende alst gedadinget wert, so sprack Grave *Arnulphus* ende seyde. Ick sal Syphridus mynen soon, al en heeft hy's niet wel verdient, geven *brede-roeden* ende ruym gemeten voor syn deel tot veel plaetsen gelegen in Hollant, also dat hy synen staet eerlicken sal mogen vueren. Ende uyt dit woert so syn die Heren van *Brederoede* genoemt die Heeren van *Brederoeden*. Grave *Arnulphus* die gaf *Syfrido* syn soen, als dat hy wesen soude Burchgrave ende Rechter van Kermerlant ende van Westvrieslant syn leven lanck, ende daer na so gaf hy hem noch een Casteel, dat die selve Grave *Arnulphus* had doen funderen, ende en was noch niet al volmaict, ende dat wort voltymmert, ende wert geheten *Brederoeden*. Ende gaf hem daer toe veel dorpen ende gruytgelt, ende slusen, ende ander goeden gelegen tusschen den water, dat *Merwe* ende *Lecke* hiet, ende de *Ghysen* heyt. Ende van al dat t'samen so wert gemaict een heerscappie, ende hiet de heerscappie van *Brederoeden*. Ende *Syphridus* voersz was hier of de eerste Heer. Ende noch so gaf Grave *Arnulphus* Syfrido synen soen een Casteel gelegen in Noortholلant, ende hiet *Teylingen*, mit veel ander goeden, ende aldus so was *Syfridus* oock den eersten Heer van *Teylingen*. Ende

aldus so is *Syfridus* seer ryck geworden, want syn erflike renten waren alle jare by veertich dusent Franscher croonen. Sommich meenen Franscher schilden. Hierom so meenden oock sommige, dat *Syfridus* d'outste was van syns vaders kinderen, ende om dat hy of soude staen, daerom so wert hy so ryckelick versien by menigerhande renten ende gueden. Ende wat men daer af geloven sal, dat mach een ygelick, die dit leest, by hem selven oordelen. Oeck so was *Syphridus* President in Hollant in der absentie des Graefs synes broeders, van welck hy mede grote renten creech.

Van dat wapen van Brederode.
Dat XI. *Capittel*

Dese *Syphridus*, daer af voerseit is, die was die eerste Heer van *Brederoede*, ende syn wapen was dat wapen van Troyen, dat die Graven van Hollant oock hadden, want hy vuerde in syn wapen een schilt van goude mit een lewe van keel getonget ende geclauweert van lazuer, gelyck Grave *Diderick* van Hollant synen broeder, mit drie barren stelen van lazuer. Ende die Heeren van *Brederode*, die voert van hem quamen, die hebben dat selfde wapen also gevoert, die een na den anderen. Ende dat dit blyckelick ende waer is, dat machmen sien in den ouden brieven, die daer veel in Hollant syn, die de Heeren van Brederode besegelt hebben, daer van de sommige over drie of vier hondert jaer, ende sommige over twee hondert jaer, sommige over derdalf hondert jaer out syn, leenbrieven, ende ander, die mit witten wasse besegelt syn mit groote ma-

je-

jestaet segelen, sittende in den seghel te peerde op een overdect rosse, ende in haren schilt, ende op haren overdect van den rosse, den lewe van Hollant mit drie baren stelen gebroken, ende, daer die Heeren van *Teylingen*, ende meer ander groter Heeren ende Ridderen, in staen als leenmannen des Heeren van Brederoede. Ick heb Heer *Johan* van *Drongelen* den Lant-commandeur van den Duytschen huys binnen Utrecht horen seggen, dat hy dusdanighe brieven in Hollant tot veel plaetsen in syn hant gehadt heeft, ende oock mede in syn clooster sommige van de selfde form heeft by hem leggende. Ende dese *Syphridus* syn vier vierendeelen, dat waren Hollant, Vrancryck, Keyser van Griecken, ende van den edelen Romeynen geslacht van Colomnen, geslacht van Romen. Sommige luyden syn, die seggen uyt partyen, ende uyt lhaet ende nyt, als dat die Heeren van *Brederode* ende die Heeren van *Teylingen* gecomen souden wesen van bastardien van Hollant, van den eersten Grave *Willem* van Hollant, als dat die getrouwet hadde een Vriesinne, ende hiet *Maria* van *Castrichem*, ende dat hy daer boven nam een dochter van Gelre. Mer het is versiert, ende ten is also niet, als men in der waerheit vint, want daer syn veel brieven in Hollant, die de Heeren van Brederode besegelt hebben, die veel jaren ouder syn, dan die eerste Grave *VVillem* geboren was, gelycken voersz staet. Mer dese Grave *Willems* eerste wyf was Vrou *Adelheyt* Graef *Otten* dochter van Gelre, ende na haer doot so nam hy tot eenen wyve *Mariam* des Hertogen dochter van Lancaster, uyt Engelant, ende die sterff sonder kinder.
Mer

Mer Grave *VVillam* voersz die had drie sonen by Graef *Otten* dochter van Gelre, als *Florys*, die nae hem Grave wert, *Otto* die Bisscop van Utrecht was, ende *Willem* die rechter van Kermerlant ende van Vrieslant was, ende die had een dochter by des Heeren dochter van Adingen, ende hiet *Adelheyt*, ende dese dochter *Adelheyt* had Heer *Diderick* de achtste Heer van Brederode tot eenen wyve, daer hy by wan Heere *Alfert* den negenden Heer van Brederoede, ende aldus so syn sy oock van den eersten Grave *Willem* gecomen.

Van die stryt daer Grave Arnulphus in doot bleef.

Dat XII. *Capittel.*

Arnulphus die Grave van Hollant was een rechtveerdich goet Heer, van goeden leven ende devoet, die God seere ontsach. Hy had veel onleden tegens die Oestvriesen, ende Westvriesen. Op een tyt int jaer ons Heeren DCCCC, drie en t'negentich so tooch dese Grave mit grooter macht in Vrieslant, ende als syn volck gebreck had van dranck ende van dorst op een tyt, wantet water sout was, so viel die Grave in syne gebeden, ende by Godliker ingevinge wysde hy den volcke een stede, daer sy graven souden om versch water. Ende als sy groeven so vloeyde daer overvloedich goet versch water uyt. Ende corts hier na so quamen die Vriesen mit grooter macht tegens die Grave *Arnulphus*, ende vergaderden op enen slechten velde in Vrieslant in een dorp dat *Winckelmaedt* hiet, ende daer wert al te seere gestreden ende gevochten, ende die Vriesen

ſen die cregen de overhant; ſo dat die Edel Prince wert verſlagen in den ſtryt mit veel volcks. Ende dit geſchiede int ſelve jaer van DCCCC. drie en t'negentich op de XIV. kalende van Octob. Ende des Graven lichaem wert gevoert tot Egmont int Clooſter, ende daer wert mit rouwen ſyn uytvaert gedaen ende begraven. Ende die Gravinne des Keyſers dochter van Griecken ſterff int ander jaer daer na op die anderde Ydus in Mey; ende wert by horen man int ſelve Clooſter begraven. Op een tyt langhe jaren hier na, op een witten Donderdach; als tot Egmont veel volcks gecomen was om aflaet, ende des Abts benedictie te hebben, so ſchoerde die ſarckſteen, die op des Graven *Arnulphus* graf lach; ende uyt den grave ſoe quam ſoe ſueten roeck, dat alle die kercke daer mede vervult wert. Na Grave *Arnulphus* doot ſo wert Grave van Hollant *Diderick* ſyn ſoon; ende hy hadde als voerſeit is te wive *Withildam* Keyſer *Otten* dochter van Saſſen, die hy hadde by ſinen leſten wive; ende daer wan hy by twee ſonen; die eerſte hiet *Diderick*, die na hem Grave wert, ende die ander hiet *Florens*, ende was Grave van Oeſtvrieſlant; ende na ſyns broeders doot oock Grave van Hollant ende van Zelant. Int jaer ons Heren CIↃ. en XVII. ſo had deſe Graeff *Dideric* van Hollant twee ſtaende ſtryden tegens *Adelboldum* den Biſſcop van Utrecht. Welcke ſtryden hy beyde wan overmits hulpe ſyns broeders *Syphridus*. Ende dit was die eerſte ſtryt tuſſchen den Sticht van Utrecht ende dat Graefſcap van Hollant.

Van Syphridus doot.

Dat XIII. Capittel.

Int jaer ons Heeren CIↃ. ende XXX. opten vyften dach in Junio so sterf *Siphridus* die edel eerste Heer van Brederoeden, ende leyt begraven tot Egmont int Clooster an de Noortzyde in dat Cruyswerck van de kerck, ende syn wyf *Tetburga* sterf op die yerste *Kalendas* Februarii, ende leyt by hem begraven. Ende want van *Syphridus* gecomen syn die Heeren van *Brederoede* ende van *Teylingen*, daerom so staet in syn *Epitaphio* geschreven op syn graf aldus: *Stirps de Siccone processit in hac regione.* Dat is geseyt in Duytsch aldus: *Tgeslachte van Siccone is voertgegaen in dese regione.* *Sicco* was syn naem opt Vriesch. Dese *Siphridus* of *Sicco* die gaf sinte *Aelbrechts* clooster tot *Egmont* om Goeds wil tot verlichtenisse synre zielen dat lant opten *Geest* genaemt *Noorthorpe*, *Smithen*, *Aldgeringer* lant, *Hilderades* lant, *Suyltdingerlant*, vyff viertele lantlosmate, in *Eckerslote* twaelf pont, in *Benes* twee pont. *Tetburga* syn wyf die gaf dat selfde clooster voer hoer siele een vergulde scrien mit veel reliquien, ende oock ander veel gaven. Daer na int jaer CIↃ. negen ende dertich sterff Grave *Dideric* van Hollant, *Siphridus* broeder, ende *Diderich* syn soen wert die vyfte Grave van Hollant.

Van Diderick den anderden Heer van Brederode.

Dat XIV. Capittel.

Als *Siphridus* de eerste Heer van Brederode gestorven was, so wert *Dideric* syn outste soen

na

na hem die anderde Heer van Brederoden, ende *Simon*, die *Siphridus* jongste soon was, die wert Heer van Teylingen, gelyck int navolgende Capittel gescreven staet. Ende aldus so syn die Heeren van *Teylingen* gesproten uyt die Heeren van *Brederode*. Ende van den Heere van *Brederode* quam noch een Heere van der Lecke, die den witten schilt mitten swarten lewe voerde. Ende dese Heeren waren al Banner-Heeren. Noch so syn oock gecomen van die Heeren van *Brederoeden* die van *Adrichem*, dat goet Ridderscap is, mer oft van een getrout bed is, oft van bastardien, dat en weet ic niet, doch sy voeren dat wapen van *Brederoeden*; mer sy brekent niet een rat op de syde van den lewe. *Dideriek* die anderde Heer van *Brederoeden* die voerde syn vaders wapen als voersz staet in dat elfte Capittel mit al syn geslacht tot den eersten Heer *Reynolt* Heer van *Brederoede*, daer na of geschreven staet in dat xxxv. Capittel. Ende dese *Diderick* Heer van Brederode nam te wive *Alveraerdin* Heer Boudewyns dochter, die de sevende Heer was van Heusden, ende * hy was die seste gesproten van sinte Eadmun-

 dus

* Primus fuit Robertus. Secundus Balduinus, de quo vetus auctor & incertus: *Balduinus illustris Baro defuncto patre suo exaltatus est secundus dominus de Hoesden. Hic dum esset adolescens secessit ad Franciam serviens ibidem Sinoldo Comiti de Angiers diu; cum quo tandem pergens ad Angliam promotione præfati Comitis domini sui mansit diu serviens S. Eadmundo Regi Angliæ. Qui sanctus Rex alio nomine dicebatur Edelricus. Et præcipue serviebat Reginæ filiæ ejus, dilectusque fuit omnibus propter suam probitatem & honestatem, inter quos Sophia filia Regis inamorata amore ejus. Quod ipsum minime latuit, quia mutuo sine suspicione colloquebantur. Erat enim adolescens miræ pulchritudinis & procera statura. Tandem nacto oportuno tempore,*

dus lichaem, die martelaer ende Coninck van Engelant was, ende by desen Alverardy so wan Heer Diderick een soon, die Willem hiet, die nae Heer van Brederoede wert, ende van desen so syn gesproten die Heeren van der Leck, als voer geseit is. Int jaer ons Heeren CIↃ. en acht en veertich so wert Grave *Diderick* van Hollant tot Dordrecht verslagen van syn vyanden. Ende want hy sonder wyf ende kinder was so gingen Heer *Diderick* van *Brederode*, ende Heer *Simon* van *Teylingen* mit Heer *Gerrit* van *Putte* ende andere Banner-Heeren ende Ridderen van Hollant, ende haelden *Floris* den Grave van Oestvrieslant des voerseyden Grave *Diderics* broeder, ende maecten hem de seste Grave van Hollant ende Zeelant. Daer na so sterf *Diderick* de Heer van *Brederode* omtrent dat jaer ons Heeren CIↃ. drie ende t'sestich, ende Willem syn soen wert Heer van Brederoeden na hem.

pore, absente Sancto Rege & Regina, cum una pedissequa & uno famulo nocturno tempore fugerunt, veneruntque prospere flante vento navigio in Zelandiam. Deinde secreto pervenit in Brabantiam apud cognatum suum in castrum de Meghen, manseruntque in eodem secreto modo, quod nemo sciverat, nisi dominus Robertus pater ejus, cui omnia significavit secreto ordine &c. Obiit anno Domini DCCC. LXX. De Theodorici conjuge idem Auctor incertus; *Theodoricus filius Siphridi secundus Dominus de Brederoeden habuit in uxorem Alverardim filiam Balduini septimi Domini de Heusden, & genuit ex ea Wilhelmum sibi succedentem.* De Eadmundo quam sanctus, & postquam cæsus a Normannis fundens ad Deum preces, quam miraculis olim clarus, Wilhelm. Malmesburiens. *lib. 2. de gest. Reg. Angl.* Chronicon Saxonicum refert eadem ad Ann. DCCCC. LXX.

Van

Van die Heeren van Teylingen.

Dat xv. *Capittel.*

S*imon* Siphridus joneste soen die wert na syn vaders doot Heer van *Teylingen*, ende dese Heer *Simon* van *Teylingen* die voerde oock syn ouders wapen van Troyen ende van Hollant als een schilt van goude mit enen lewe van keel getonget ende geclauwiert van lazuer, mer om een onderscceyt te hebben tusschen syn broeder Heer *Diderick* van Brederoede, soe voerde hy daer op drie baren stelen van sulver, ende dat is die anderde divisie van Hollant. De eerste divisi als drie baren stelen van lasuer voerde de Heer van Brederoeden syn broeder mit syn nacomelingen. Simon dan die Heer van Teylingen, die wan Heer *Gerrit* van Teylingen, ende men sel weten, dat die Heren van Teylingsn waren Banner-heeren. Dese Heer *Gerrit* van Teylingen was tegenwoordich, daer die * exemptie gescieden des Cloosters van Egmont int jaer ons Heeren CIↃ. C. drie en veertich, ende doe was hy een seer out man. Dese voerseyde Heer *Gerrit* die de anderde Heer van *Teylingen* was, die wan by syn wyf Heer *Huych* den derden Heer van Teylingen, ende Heer *Willem*

 van

* Duplicia monasteria exempta & non exempta. Exempta passim *Regalia*, *libera*, *Imperialia*, Βασιλικὰ, αὐτεξούσια. In his episcopo nullum jus, nisi quod reservatum ipsi verbis expressis. *cap.* 11. *&* 16. *ext. de præscript. cap.* 14. 17. *&* 24. *ext. de censib.* aut si nihil reservatum, jus tantum visitandi, sed visitandi suo sumptu, mores, regulam, & disciplinam in melius reformandi. *Exemptio enim ut plurimum* temporalia tantum spectat. Abbatis electionem, ut libera hæc monachis permittatur, facultates monasterii, easque administrandi jus. Ziegler. *lib.* 3. *de episcop. cap.* 26. *n.* 16. *& seqq.* Add. & quæ dixi ad Annal. Egmond. *pr.*

van Teylingen Ridder. *Hugo* de derde Heer van Teylingen was daer by, doe de derde *Floris* Graef van Hollant resigneerde de kerck van Vlaerdingen int jaer onses Heeren cIↄ. c. twee en t'sestich. Dese Heer *Hugo* die wan Heer *VVillem* den vierden Heer van Teylingen. *VVillem* die vierde Heer van Teylingen † dede groote hulp den eersten *VVillem* van Hollant tegens Grave *Lodewyck* van Loen int jaer ons Heeren cIↄ. cc. ende drie, gelijken wel bescreven staet in die Croniken van Hollant. Dese Heer *VVillem* die wan *VVillem* den vyften Heer van *Teylingen*, ende Joncker *Dideric* van *Teylingen*. Dese twee broeders waren in haer * blaen int jaer ons Heer cIↄ. cc. ende twe en vyftich by Coninck *VVillems* tyden, die was Grave van Hollant ende Coninck van Romen. Dese vierde Heer *VVillem* van *Teylingen* die sterf int jaer ons Heeren cIↄ. vier ende veertich. Die vyfte Heer van Teylingen was *VVillem* syn soen, ende hy wan *Diderick* den sesten Heer van *Teylingen*. *Diderick* die seste Heer van *Teylingen*, die wan *Willem* den sevenden Heer van *Teylingen*. Dese Heer *Dideric* die sterf int jaer ons Heeren cIↄ. cc. ende twee en tachtich. *VVillem* de sevende Heer van *Teylingen* die wan Heer *Simon* den achtsten Heer van *Teylingen*, ende Heer *Dideric* syn broeder Ridder. Ende dese Heer *VVillem* van Teylingen die sterf int jaer ons Heeren cIↄ. cc. en LXXXIV. Heer *Simon* ende Heer Dideric van Teylingen broeders die bleven te *Staveren* verslagen mit Graeff *VVillem* van Hollant van die Vriesen int jaer ons Heeren cIↄ. ccc. ses ende veertich.

† *Auctor lib. 20. hist. cap. 3. & seqq.*

* *bloen forsan aut bloeyen.*

Van

Van Heer VVillem den derden Heer van Brederoede.

Dat xvi. Capittel.

Na dat *Diderick* de anderde Heer van Brederoede gestorven was, so is *VVillem* syn soon geworden de derde Heer van Brederode. By desen Heer van Brederodens tyden so gesciede dat Buytrugde *Govert* Hertoch van Lottharingen quam mit machten in Hollant ende verdreeff daer uyt Gravinne *Geertruit* mit horen kynde *Diderick*. Ende die selfde Hertoch *Godevaert* die stichte de Stede van *Delff* in Hollant. Maer na vier jaren wert hy ter doot gewont tot Antwerpen van *Gysbert* † Joncker *Didericks* van Hollants knecht, ende hy sterf tot Maestricht. Na syn doot so quam Joncker *Diderick* voerseyt mit grooter macht van volck, ende wert Grave van Hollant, ende in syns Vaders erf verheven int jaer ons Heeren CIↃ. ses en t'seventich. Dese Grave *Diderick* was de sevende Graef van Hollant, ende hy wan *Floris* de vette, die na hem Grave wert. Heer *VVillem* die derde Heer van Brederode doe hy ten volwassen man geworden was, doe trouwde hy mit grooter eeren een suverlike maget * *Adelheyd* genoemt, ende was des Graven dochter van *Seyd*, daer hy by wan *Diderick* die vierde Heer van Brede-

† Bertold. Constantiens. ad Ann. 1076. *Godefridus Dux filius Godefridi Ducis turpiter a quodam coquo per posteriora, cum ad necessarium sederet, vulneratus ante medium noctis exspiravit.*

* Auctor incertus: *Willielmus hujus nominis primus filius Theodorici primi fuit tertius dominus de Brederoden & genuit ex Adelheyde filia Comitis de Zeyn Theodoricum secundum sibi succedentem. Obiit anno Domini* CIↃ. C. III.

deroeden. Ende dese Heer *VVillem* sterft omtrent dat jaer ons Heeren cIↃ. c. ende drie.

Van Diderick den vierden Heer van Brederoeden.

Dat XVII. *Capittel.*

Doe Heer *VVillem* oflivich was geworden, so worde *Diderick* syn soon die vierde Heer van Brederoeden, ende hy wort gehult als gewoonlick is. Dese Heer *Diderick* die heeft by rade van syne vrienden te-wive genomen *Agnetam* des edelen Graven dochter van Solms, ende tot dier bruloft so syn gecomen veel grooter Overlantscher Heeren, ende daer wan hy by eenen soen, die *VVillem* hiet, ende wert na hem Heer van Brederoeden. Omtrent dat jaer cIↃ. c. ende XXXIX. so wert dese *Diderick* Heer van Brederoede sieck, ende hy sterff, ende wert eerlicken begraven. By desen Heer van Brederoedens tyden so was in Vrancryck also grooten droochte, dat alle fonteynen ende alsulcke wateren die verdroochden, ende die aerde schoerde van droochte, ende uyt die scoeren so quam vuer, ende dat bernde, onbescelyck twee jaer duerende.

Van VVillem de vyfte Heer van Brederode.

Dat XVIII. *Capittel.*

Als *Diderick* gestorven was ende begraven, soe trat *VVillem* syn soon in syns vaders erff, ende wert gehult de vyfte Heer van Brederoede. Dese Heer *VVillem* Heer van Brederoeden die verliefde op *Katherinam* des mogende Gravens dochter van *Salmen*, dien hy oock troude. Ende hy wan daer

by,

by een schoone soen, die genaemt wert *Floris*, ende hy wert naer hem Heer van Brederoeden. Ende als dese Heer *VVillem* die Heerlicheyt voergenoemt een deel jaren hadde eerlicken regiert, so sterf hy by dat jaer ons Heren CIↃ. C. vier ende vyftich, ende hy wert met enen bescheyden uytvaert begraven. By synen tyden als int jaer ons Heeren CIↃ. C. XLVIII. so verbernde bekant alle die hele Stadt van Utrecht, als sinte Martyns kerck, sinte Pieters kerck, sinte Johans kerck, sinte Pouwels, mer de oude Monster bleef onverbrant, mer de Capel des heyligen Cruys, die vast an de Monster staet, die verbrande met al dat daer in was, uytgeseyt een beelt des cruys, ende nochtans so bernde dat cruys mit die nagelen, mer dat beelt niet. Nochtans so wast swart geworden, ende het wert gebrocht in de kerck van Oudemonster, ende het is genoemt dat swarte cruys.

Van Heer Florys den sesten Heer van Brederode.

Dat XIX. *Capittel.*

Na Heer *Willems* uytvaert ende begravinge so wert die edel *Florys* syn soen ontfangen voer die seste Heer van Brederoeden. In dese tyden so hadde die grootmoedighe Graeff van Ghenyp een dochter, die seer schoon was van allen leden, die hoer naem was *Cristina*, ende die selfde dochter die creech dese Heer *Florys* tot eene echte vrouwe. Ende daer werde groote feest in die bruloft gehouden. Ende hy wan daer een soon by, die hiet Heer *Willem*, ende wert na syn Vader Heer van Brederoden.

Ende dese Heer *Florys* die sterff omtrent dat jaer ons Heeren cIↄ. cc xcvIII. In syrien tyden int jaer ons Heeren cIↄ. cc. en twee en t'sevent ich omtrent onser Vrouwen Lichtmis so bloeyden die bomen, de spruten die wiesen, ende die vogelen saten in hoer nesten ende broeden. Ende dit was by die tiende Graef van Hollants tyden die *Florys* genoemt was.

Van Heer Willem die VII. *Heer van Brederoede.*

Dat xx. *Capittel.*

Doe Heer *Florys* was begraven so wert *Willem* syn soen verheven de VII. Heer van Brederoede. Ende hy sende tot den Graeff van der Lippa om te hebben *Margaretam* syn dochter tot enen echten wyf. Die Graef van der *Lip* heeft syn dochter gesonnen, ende Heer *Willem* voersz heeft se getrout, ende wan daer by enen soen, die *Diderick* hiet. Dese soon is opgewassen, ende is geworden een scoen man, ende wert nae syn vader Heer van Brederoeden. Ende ten lesten so wert Heer *Willem* die Heer van Brederoede cranck van lichaem, ende syn leste sacramenten werden hem gegeven omtrent dat jaer ons Heeren cIↄ. cc. een ende twintich. By desen Heer *Willems* tyden so was een Jode in Hispanien, die soude syn wyngaerte om bemueren, ende in die wyngaert so was een verheven cleyn steenrodse, ende doe hy die brack, doe vant hy dattet daer hol was, ende hy vant daer in een boeck mit houten bladen, daer in gescreven stont, in Hebreus, Griecks, ende in Latyn aldus; *Christus sal geboren warden van die maget Maria, ende sal lyden om die salicheyt der menschen.* Als die Jode dit gelesen hadde, so wert

hy

hy bekeert, ende liet hem dopen mit al syn huysgesinne.

Van Heer Diderick de achtste Heer van Brederode.
Dat XXI. *Capittel.*

Als Heer *Willem* begraven was so wert *Diderick* syn soon de achtste Heer van Brederbeden. In dees tyden so was Grave van Hollant *Florys* die Coninck *Willems* vader was. Dese Graeff *Florys* hadde noch twee broeders van een vol bedde, als *Otto* den Graef van Oestvrieslant, die na Bisscop tot Utrecht wert, ende Joncker *Willem* die † President van Hollant. Dese Joncker *Willem* die President hadde by des Heeren dochter van Adingen een getroude eenige dochter, die genoemt was *Adelheyt*, ende was een scoone maget. Ende dese *Adelheyt* nam *Diderick* die Heer van Brederoeden voersz tot enen wyve. Heer *Diderick* die hadse seer lief, ende hy wan daer by enen soen, die *Alphert* hiet, ende wert na syn vader Heer van Brederode. Dese Heer *Diderick* is oock in sommige boecken genoemt *Diderick* die Drossaet * van Hollant. Ten lesten so sterf hy by dat

† Præses hic Rector est, Gubernator, Protector. Charta ejus penes me est Ann. CIↃ. CC. XXXVI. & ita incipit. *In nomine sanctæ & invididuæ Trinitatis. Ego Wilhelmus Tutor Hollandiæ notum facio tam præsentibus quam futuris, quod contuli Abbatissæ & Conventui ecclesiæ sanctæ Mariæ in Rinsburg omnia bona, sive hereditatem, quam post mortem pueri Immæ & Egidii ad Wilhelmum puerum, filium dilecti fratris mei Florentii quondam Comitis Hollandiæ sunt devoluta, decimam scilicet majorem & minorem &c. Hæc omnia quæ premissimus cum manu Wilhelmi pueri, filii Florentii quondam Comitis, ac fratris mei, nec non & cum consensu nobilium & discretorum virorum &c.*

* Idem auctor incertus: *Theodericus hujus nominis tertius, filius*

dat jaer ons Heeren CIↃ CC. ses ende dertich.

Van Heer Alphert de IX. *Heer van Brederoede.*

Dat XXII. *Capittel.*

Na dat Heer *Diderick* gestorven ende begraven was, so wert Heer *Alphert* syn soen de negende Heer van Brederoeden. ende van desen Heer *Alphert* so stont Coninck *VVillem* Grave van Hollant susterlinck over. Dese deurluchtighe Heer van Brederoeden hadde te wive *Beatris* des Heeren dochter van Hoern, daer hy by wan *VVillem* die na hem Heer van Brederode wert, ende een suverlike maget, die *Katerina* hiet, die Coninck *VVillem* voersz gaf tot enen wyve den Casteleyn van Keyserswaert. Ende dese Heer *Alphert* had oock een bastaert soen in de Duynen, doe hy daer was jagende, die syn naem was *Diderick*, die was oock Ridder, ende van hem so syn gesproten, die van der *Duyn* genoemt syn. Dese Heer *Alphert* sterf omtrent dat jaer ons Heeren CIↃ. CC. drie ende vyftich opte XIII. Kalende van December.

Van Heer VVillem die X. *Heer van Brederode.*

Dat XXIII. *Capittel.*

Doe Heer *Alphert* begraven was, doe wert Heer *VVillem* syn soon na erflick recht de tiende Heer van Brederoeden. Dese Heer *VVillem* nam te wive *Hillegont* des edelen Heren *Henricks* dochter van

filius Wilhelmi tertii fuit octavus dominus de Bredenroeden, qui duxit in uxorem Adelheydim filiam Wilhelmi Domicelli Hollandiæ filii Wilhelmi XII. *Comitis Hollandiæ, de qua genuit Alphardum sibi succedentem. Hic Theodoricus etiam fuit Drossatus Hollandiæ, & obiit anno Domini* CIↃ. CC. XXXIV.

van *Voerne*, daer hy by wan de goedertierne *Diderick*, die na hem wert Heer van Brederoeden. Dese *VVillem* Heer van Brederoede was seer glorieus ende hoech verheven in synen neve Coninck *VVillems* Hoff, die oock Grave van Hollant was. Want Coninck *VVillem* hadde hem gemaict de meester synre Ridderscaps. Ende doe dese selfde Coninck *VVillem* soude stryden tegen die Westvriesen, so deylde hy syn heer in twie bataelgen, ende dat een deel beval hy te regieren Heer *VVillem* den Heer van Brederoede, ende dat anderde deel nam hy self an te regieren. Ende also is Coninck *VVillem* mit grooter macht getogen in Westvrieslant om die Vriesen te bedwingen. Heer *VVillem* de edel Heer van Brederoeden is getogen met syn wapentuers tegens die † Drechterse Vriesen, dat is tusschen Enchusen ende Hoorn, ende heeft die Vriesen al heel bedwongen, want veel heeft hy doodgeslagen, ende veel isser gevangen genomen, ende die ander syn in genade gecomen. Mer laci Coninck *VVillem* over dat ys rydende na *Hoochtwoude* alleen om den wech te soecken is in dat ys gebroken, ende die Vriesen syn uyt die rietbossen gecomen, ende hebben daer den edelen

† Borealis Hollandiæ inprimis quatuor olim partes. Ordines ipsi in charta Ann. 1299. *Wi Raet, Stepene, ende al de Gemeenten van Westvrieslant &c. Ende omme dat wi willen, dat alle dese saken oerkondelic syn, ende vaste ende gestade bliven, so hebben wi desen brief besegelt met onsen vier land segelen, met Houwenlinger ambocht, met Sciedorper ambocht, met Drechtinger ambocht, ende met Geestemanner ambocht segelen, daer wi alle onse ghemeene saken mede plegen te besegelen &c.* In tetrarchia Drechtrensi etiam Grotebroec, Lutkebroec, quas conjunxit Dux Albertus, & unam fecit ex iis urbem Ann. 1402. Vid. *de Hantvesten van Grootebroeck inter Privil. Holl. Boreal.*

len Coninck doorgeslagen, eer syn volck mochte by hem comen. Ende dit geschiede int jaer ons Heren CIↃ. CC. LV. opte VII. Kalende in Februario. Ende doe wert Grave van Hollant *Florys* Coninck *VVillems* soen, die doe noch een jonck kint was. Int jaer ons Heren CIↃ. CC. LXXIX. op sinte Jorys dach so verbrande by na die heele Stat van Utrecht. Want daer verbrande sinte Johans kerck, sinte Pieters kerck, der Minrebroederen kerck, de Buerkerck, ende sinte Katherinen. Int jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXXV. op die derde *Nonas* Junii so sterf die edel Heer *VVillem* Heer van Brederoeden. ende syn wyf *Hillegond* die sterf int jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende twie.

Van de goedertieren Heer Diderick de XI. *Heer van Brederoede.*

Dat XXIV. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CC. LXXXVI. so wert die goedertieren *Diderick* Heer van Brederoeden. Dese Heer overmits syn groote doecht ende goedertierenheyt is genoemt *Theodoricus Pius*, dat is, int Duytsche, *de goedertieren Diderick*. Ende hy nam te wive *Mariam* des edelen Heren dochter van der Leck, daer hy by wan *Willem* ende *Diderick* Ridderen, ende *Jutte*. Welcke *Jutta* te man nam Heer *Johan Persyn* den Bannerheer, ende Heer van Waterlant. Dese Vrou *Jutta* sterf int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLVII. ende wert begraven int clooster te Leeuwenhorst, ende hoer man Heer *Johan Persyn* sterf int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. drie ende vyftich. *Diderick* de Ridder voorgenoemt die nam

te

te wive Mariam des Heeren dochter van Buoten Van KVillem den outsten soen sellen wy noch an scryven in dat xxviii. Capittel.

Van Heer Diderichs van Brederoedens victorie onder Graef Floris tyden van Hollant.

Dat xxv. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren. cio. cc. lxxxviii. op de xiv. dach in December so is groote storm ende winde geweest, alsoo datter veel menschen en beesten verdrenckt syn, ende al Westvrieslant stont onder water, ende want die Westvriesen op die tyt rebel waren, so ginck Heer *Diderick* de Heer van Brederoeden uyt beveel van Graeff *Florys* van Hollant, ende vergaderde veel schepen mit wapentuerers, ende toech so in Westvrieslant als een onvervaert Prins, ende nam gysel uyt allen dorpen, ende bedwanck also sonder bloetstortinge al Westvrieslant. Want die Vriesen en mochten malcander niet te hulp comen overmits dat water. Graeff *Florys* wart hier af seer blyde, ende doe die wateren wederom wechgelopen waren, doe timmerde hy in Westvrieslant vier stercke sloten, om die Vriesen daer mede onder dwang te houden, als *Medenblick*, *Enigenburch*, *Middelburch*, ende *Niburch*. Daer na so tooch Graef *Floris* over in Engelant, ende die wyl dat hy in Engelant toeffde, so vergaderde Graeff *Ghy* van Vlaenderen groot volck in Casant om daer mede te comen in Zelant, ende dat lant van Walcheren in te winnen. Ende als dit Heer *Diderick* die edele Prins van Brederoeden hadde vernomen, so vergaderde hy gering mit Heer *Jehan van Renes* een schoon heer van volck

volck om die Vlamingen weder te slaen. Graeff *Florys* is oock haestich over gecomen uyt Engelant; ende quam te Vlissingen an, ende vergaderde oock daer groot volck. Ende doe dit Graeff *Ghy* vernam, so en dorste hy niet overcomen in Zelant, ende te wyl dat Graef Ghy aldus toefde, so toech Heer *Johan* van *Renes*, ende verbrande de Stede van der Sluys. Ende Heer *Diderick* van Brederoeden toech mede in Vlaenderen, ende quam mit ontwonden banieren, ende mit geluyt van basuynen in Casant; ende verbrande daer dorpen ende castelen, ende hy sloech ende venck veel Vlamingen, ende quam also weder mit grooten love tot Graeff *Florys* van Hollant. Daer na wert dat oorloch gesoent.

Van dat Heer Diderick Heer van Brederoden Joncker Johan van Hollant uyt Engelant haelde.

Dat xxvi. Capittel.

In 't jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XCVI. so wert Graef *Florys* jammerlycken vermoort, van Heer *Gerit* van *Velsen*. Ende als die wraeck daer van gedaen was, so quam *Reynald* die Graeff van Gelre, ende nam al Noorthollant onder syn voochdy, ende *Ghye* Grave *Johans* van Henegouwen broeder, die Tresorier van Ludick was, die nam daer tegens al Zuythollant in synre voochdien; ende hier van is aldus groote twiedracht in Hollant gecomen. Dit mishaechde seer den edelen Heer *Diderick* van Brederoeden, ende daerom sprack hy toe Heren *Floreas* den Regael Abbet van Egmont, Hedren *Henrick* den Borchgraeff van Leyden, Heren *VVillem*

van

van Egmont Ridders, ende sy overdroegen alsο, dat sy op hoer eygen costen getogen syn in Engelant, ende hebben den Coninck *Eduwart* van Engelant gebeden, dat Joncker *Johan* Graef *Florys* soen soude mit hem luden mogen overvaren om syns vaders erf te ontfangen. Dese Joncker *Johan* hadde des Conincs van Engelants dochter te wive. Die Coninc *Eduwart* heeft dese Legaten eerliken ontfangen ende verhoert, ende heeft bereyt een costelick schip mit costeliken juwelen verciert, ende sette daer in Joncker *Johan* mit syn dochter, ende heeft die bevolen in der voochdien van Heer *Diderick* van Brederoden. Ende aldus so syn sy t'sceep gegaen, ende want die wynt hem contrary was so quamen sy an in Zeelant. Ende Heer *Wolfert* van der *Veer*, die heeft den jongen Graef van Hollant in synre huede ontfangen, ende heeft die Hollantsche Heren mit subtylheyt van hem geseth. Mer dese Graef *Johan* is corteliken daer na gestorven, als hy Hollant regiert hadde vierdalff jaer. Ende na hem wert Grave van Hollant *Johan* Grave van *Henegouwen*, ende als die oock regiert hadde vyf jaer, so sterf hy, ende syn soen die genoemt is die goede Graeff *Willem*, die wert Grave van Hollant. Dese goede Graeff *Willem* mercte die groote wysheyt, die in Heer *Diderick* van *Brederoden* was, ende daerom soo maecte hy hem syn overste Raet mit Heer *Claes* van *Putte*.

Van Heer Diderics doot.

Dat XXVII. *Capittel.*

Int jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende achtien so toech die goedertieren *Diderick* Heer van Brederoden om

 syn

syn bevert te doen in verre landen, ende als hy wederom quam door Vrancryck so sterf hy in die Stat te *Ryemen* op die VII. *Kalendas* Januarii, ende hy wert daer begraven totten Prekebroeders int clooster. Dese edel Heer van Brederoeden, was een sterck Prins van grooter famen, ende een milde aelmisgever, want hy gaff te Haerlem tot die Heren van sinte Johans een kelck die van synen goude was. Hy was Heer van Brederoeden drie en dertich jaer. Syn wyf *Maria* die was gestorven int jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende seven.

Van Heer Willem den goedertieren Didericks soen.

Dat XXVIII. *Capittel.*

Dese goedertieren *Diderick* Heer van Brederoedens outste soon, was genoemt Heer *VVillem*, ende was oock een famoes Ridder. Ende hy hadde twee wiven, dat eerste wyf was *Elisabeth* des Graven dochter van Luxenburch, want *Luxenburch* en was doe noch geen Hertochdom, ende daer by wan hy Heer *Heynrick*, die nae den goedertieren Heer *Diderick* wert Heer van Brederoden. Ende als dit wyf doot was, so nam hy een ander wyf, die *Katherina* hiet, ende was Heer *VVillem* van *Teylingens* dochter, ende had een man te voren gehad, die hiete Heer *Aelbert* Heer van *Voorne*. Hier by so wan hy oock een soon, die Heer *Diderick* hiet, ende wert Heer van Brederoeden na Heer *Heynrick* synen broeder. Dese Heer *VVillem* van Brederoeden en was geen Heer van Brederoden, want hy sterff twie jaer voor synen vader Heer *Diderick*, dat was int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende sestien. Katherina syn wyff, die hadde tot hoeren

lyff

lyff verworven van Graeff *Florys* van Hollant dat casteel te *Teylingen*, ende sy sterf int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. acht ende twintich.

Van Heer Heynrick die XII. *Heer van Brederoden.*

Dat XXIX. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ende XVIII. doe die goedertieren Heer *Diderick* oflivich was geworden, so wert Heer *Heynrick*, die Heeren *VVillems* outste soon was de XII. Heer van Brederoeden. Dese edel Heer *Heynrick* Heer van Brederoeden, die nam te wive *Elisabeth* des edelen Heeren dochter van *Fonteynes* uyt Vrancryck. Ende die brulost die worden eerlycken gehouden mit menigerhande jolyt, mer hy en wan daer geen kinder by. Ende mede ten lesten so wert Heer *Heynrick* van Brederoden cranck, ende hy wert berecht metten heyligen sacrament. Ende hy sterf int jaer ons Heren CIↃ. CCC. seven ende twintich, na dat hy die Heerlicheyt van Brederoeden regiert hadde drie jaer, ende *Elisabeth* syn wyf die sterf int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. ses ende veertich, ende sy hadde den Clooster van Egmont pretiose ornamenten gegeven. Dese selfde Vrou *Elisabeth* gaf oock het Clooster sint Johans binnen Haerlem een Cappelri, ende begaefde daer sinte Margrieten outaer jaerlicx mit dertien pont.

Van Heer Diderick de XIII. *Heer van Brederoeden.*

Dat XXX. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XXI. na Heer *Heynrics* doot so wert Heer *Diderick* syn broeder die

dertiende Heer van Brederoeden. Dese Heer *Henrick* was seer cloeck van leden ende vroem in syne daghen. Hi nam te wive *Beatricem* Heeren *VValravens* dochter van *Valckenburch* ende van *Montjouwe*, van wiens geslacht gescreven staet hier nae int XXXIV. Capittel. By dese Vrou *Beatris* so wan Heer *Diderick* van *Brederoeden* Heer *Reynolt*, die nae hem wert Heer van Brederoeden ende oeck Grave van *Gennip*, Heer *Diderick*, Heer *VVillem* Ridderen, Joncker *VValraven*, ende *Katherinam* de Vrou van *Polanen* ende van der *Leck*. Dese Joncker *VValraven* van Brederoeden die nam te wive *Bertjen* Heeren *Johans* dochter van *Egmont*, daer hy gheen kinder by creech. Ende hy sterf int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. en LXIX. op de XVI. *Kalende* in Augusto, ende leyt begraven tot onser liever Vrouwen broederen binnen Haerlem int choer. Ende *Catharina* de vrou van *Polanen* ende van der *Leck* die sterff int jaer ons Heren CIↃ. CCC. en twe en t'sestich, ende leyt begraven tot Monster in die kerck by s'Gravesant.

Van den stryt tegen die Vlamingen.

Dat XXXI. *Capittel.*

Int jaer ons Heren CIↃ. CCC. XXVIII. so toech de goede Graeff *Willem* van Hollant mit Heer *Diderick* van *Brederoeden*, ende mit ander veel Heren, den Coninck *Philippo* van Vrancryck te hulp tegen die Vlamingen, ende Graeff *Willem* van Hollant rechte syn tenten op Casselberch. Doe dat die Vlamingen sagen, so bereyden sy hem om den Coninck van Vrancryck onverhoets over te vallen; ende hem

hem te slaen binnen syn tenten. Maer dat keerde haesteliken. De goede Graef *Willem* van Hollant, die nochtant van syn paert geworpen wert, ende soude daer doot gebleven hebben, hadde Heer *Dide-rick* van Brederoeden mit Heer *Johan* van Arckel, ende Heer *Philips* van Wassenaer, ende ander Heeren hem niet te hulpe gecomen. Daer wert * vreselick gevochten, ende ten lesten die Vlamingen verloren den stryt, ende werter doot geslagen † veertich dusent ende ses hondert van den Vlamingen.

Van den stryt op die Maes.

Dat XXXII. *Capittel.*

Int jaer ons' Heeren CIↃ. CCC. een ende vyftich so resen op in Hollant twee partyen als die *Hoecks* ende *Cabeljaus*. Die *Hoecks* hieldent mit horen rechten Lants-Vrou als mit *Margriet* die Keyserinne, Gravinne van Henegouwen, van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant. De *Cabeljaus* hieldent mit Hertoge *Willem* van Beyeren, die een soon was van de voersz Keyserinne, ende syn toenaem was de *dulle Graeff*. De Capeteynen van de *Hoecks* wären de Heer van *Brederoede*, die Heer van der *Leck*, die Burchgraef van *Leyden*, ende die Heer vander *Burchorst*. De

* Decem erant eo prælio Gallorum acies, ut Mejerus ait ad h. Ann. *Octava*, inquit, *praerat Wilhelmus Comes Hannonia cum* XVIII. *signis, cum turma item equitum Joannis ejus fratris, qui auxilia adduxerat Regis Boemia. Ex Hannonii nobilitate pracipui hic erant filius ejus Wilhelmus, Theodoricus Brederodius. Joannes Arkel, Alardus Egmondanus, Philippus Wassenarius, Joannes Hamsteda, Arnulphus Gruningius, &c.*

† Auget numerum pro more. Mejer. *d. loc. Qui ex fide scribunt, pars ad sex, alii ad novem plus minus millia casos referunt.*

Capeteynen van den *Cabeljaus* waren die Heer van *Arckel*, die Heer van *Egmont*, ende die Heer van *Heemskerck*. Ende dese tweedracht wert so groot dat *Margriet* de Keyserinne ende Gravin van Hollant quam mit veel scepen vol volcks op die Maes tusschen den Briel ende s' Gravesande om te stryden tegens Hertoch *Willem* haren soen. Daer quam Heer *Dideric* van *Brederoden* mit veel Ridderen ende knechten om syne rechte Lants-Vrouwe te helpen, daer gedeecht tot enen swaren stryde, overmits dat daer anxtelick wert gevochten ende veel volcx doot bleef aen beyden syden. Ten lesten die Keyserinne die weeck in Engelant. Ende Heer *Diderick* van Brederoede, die niet wycken en woude, wert daer gevangen mit veel gueden Ridderen ende knechten. In desen stryt was also veel volcks verslagen, dattet water in die Maes drie dagen daerna behielt de veru van bloet alst vloeyde. Ende dese stryt gesciede op sint Mertyns dach in den somer na onser Vrou *visitati*. Daerna wert dit oerloch gesoent ende Hertoch *VVillem* soude Grave van Hollant, Zelant, ende Heer van Vrieslant wesen, ende die Keyserinne soude Henegouwen rustelick besitten tot horen live. Doe wert die Heer van Brederoeden mit veel ander goeder mannen uyt de gevangenis gelaten ende gelost. Omtrent vier jaer hier na so sterf dese Keyserinne in Henegouwen, ende leyt aldaer begraven. Int jaer ons Heren CIↃ. CCC. acht en vyftich omtrent sint Joris dach wert dese Hertoch *VVillem* van *Beyeren* siner sinnen onmachtich, ende hy wert in seker hoeden geseth, daer hy in was xix. jaer, ende doe sterf hy, ende hy leyt in Henegouwen begraven.

Van

Van dat vervaet dat die Cabbeljaus stichten tegen Heer Henrick van Brederoeden Heren Diderick van Brederodens outste soen.

Dat XXXIII. *Capittel.*

Als Hertoch *VVillem* van Beyeren Grave van Hollant synre sinnen onmachtich geworden was, so wouden die *Cabbeljaus* dat Vrou *Machtelt* die Gravinne van Hollant, des voersz Hertoch *VVillems* wyf, soude dat lant van Hollant van hoer mans wegen regieren. Mar om dat sy geen kinder en had, daer dat Graefscap van Hollant op soude mogen comen, so togen die *Hoecks*, ende haelden Hertoch *Aelbrecht*, dat hy syns broeders lant als Ruwaert soude regieren, twelck also gescieden. Als dan vrouwe *Machtelt* die Gravinne van Hollant toegeschict was voer haer duwarie des jaers twaelf dusent Vranrycsche schilden, so wert Hertoch Aelbrecht voersz Ruwairt van Henegouwen, Hollant, Zeelant, ende van Vrieslant. Als dan Hertoch *Aelbrecht* Heer *Johan* van *Blomensteyn* Ridder afgesettet hadde van dat Bailjuscap van Kermerlant, ende Balju gemaict hadde *Reynolt* des Heeren soon van Brederoeden, so worde daeromme toornich alle die heele Cabbeljaus partye. Ende doe dese Heer *Reynolt* van Brederoeden soude ryden om dat Baljuscap te berechten, so hadden die *Cabbeljaus* lagen gestelt in *Castrichemer* duyn om hem daer doot te slaen, als hy daer soude comen. Ende als hy daer quam, ende dit vernam so stack hy syn paert mit sporen, ende reet haestich na *Castrichem* toe. Dese Cabbeljaus

volchden hem, ende floegen hem of van afteren drie van syn dienaren. Heer *Reynolt* die weeck in de kerck, ende die van *Castrichem* quamen hem te baten. Doe dat die Cabbeljaus sagen so weken sy som op Heer *Wouters* huys te *Heemskerck*, ende som die weken te *Delf* binnen. Ende doe wert Hertoch *Aelbrecht* seer toornich, alsso dat hy dat huys te *Heemskerck* beleyde, ende wan dat, ende venck Heer *Wouter* van *Heemskerck*. Daerna beleyde hy oock die Stede van *Delf* dese selfde Hertoch, ende wan die, ende werp om die poorten mit de mueren.

Van Heer Diderics van Brederodens doot, ende van t'geslacht syns wyfs Beatris.

Dat XXXIV. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVII. als Heer *Diderick* den Heer van Brederoden de heerschappie van Brederoede regiert hadde ses ende vyftich jaer, so sterf hy op sinte *Mauritius* dach, ende wert begraven tot onser liever Vrouwen broeders te Haerlem. Ende dat selfde clooster bespräck hy jaerlycks tot renten vyftien pont Hollants uyt syn renten toe Schoten. Ende *Beatris* syn vrou was gestorven int jaer ons Heren CIↃ. CCC. LIV. ende was begraven te Rynsburch int clooster. Dese Vrou *Beatris* en vader was Heer *Walraven*, die Heer was van *Valckenburch* ende van *Montjouwen*. Ende hy was gesproten van een jonger broeder des Heerlicheyts van Limburch. Desen Heer *Walravens* dochter was des Graven van Loons dochter. Ende dese selfde *Walraven* hadde te wive genomen *Philippam* Grave *Reynolds*

nolds dochter van Gelre, die een vader was van Hertoch *Reynolt* den eersten Hertoch van Gelre. De moeder van dese *Philippa* was Vrou *Margriet* Grave *Ghyen* dochter van Vlaenderen. Van dese *Philippa* so wan Heer *VValraven* Heer van Valckenburch ende van Montjouwen drie sonen ende drie dochteren. Den eersten soon hiete *Reynolt*, ende was Heer van *Valckenburch* ende van *Montjouwen*, ende syn wyf was *Elisabeth* des Graven dochter van Gulick, ende hy sterf sonder kinderen. Die ander soon was genoemt *Diderick*, ende hy was na syn broeder Heer van Valckenburch, ende van Montjouwen, ende want hy te wive hadde Vrou *Margriet*, die een erf dochter van *Voorne* was, so was hy oock Heer van Voorne, ende Burchgraeff van Zeelant. Hy en had geen kinderen, ende hy wert verslagen in den Ludicksen stryt int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. XLVI. Die derde soon was *Johan* Heer van *Valckenburch* ende van Montjouwe. Hy hadde te wive *Johannam* des Heeren eenige dochter van Bergen an Soem. Waerom dat hy oock was Heer van Bergen, ende hy sterf sonder kinderen. De eerste dochter was Vrou *Beatris*, die een vrou was van Brederoeden, als voergescreven is. Die ander dochter hiet *Philippa*, ende sterf oock sonder kinder. Die derde dochter was genoemt *Maria*, ende was Abdisse van Magoven. Ende aldus na rechte erfrecht so souden die heerschappien van Valckenburch ende van Montjouwen gecomen hebben op de edel Heren van Brederoeden, maer dat keerden die Princen van Brabant, overmits dat an *Brabant* gecoft was dat Hertochdom van *Limborch* ende

de *Valckenborch*, ende *Montjoauwen* was een quaet leen van *Limburch*, overmits dattet een broeders scheydingh was. Nochtans so hebben de Heeren van Brederoede gehouden dat wapen van Valckenburch, dat een wapen is mit Limburch, ende dat quartileren sy mit dat wapen van Brederode.

Van Heer Reynolt de XIV. *Heer van Brederode, die oock Grave van Genip was.*

Dat XXXV. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXXVII. als Heer *Diderick* van Brederoden begraven was, so wert Heer *Reynolt* syn soon die XIV. Heer van Brederode. Dese Heer was die eerste die dat wapen van *Brederoeden* quartilleerde mit dat wapen van *Valckenburch*, ende dat om die reden, die int voersz Capittel bescreven staet, nochtans so liet hy op Brederoeden bliven die drie baren stelen van lasuer. Hi nam bi syns vaders tyden te wive *Johannam* de erfdochter van *Ghenip*, also dat hy van syns wyfs wegen oock was Grave van Ghenip, daer wan hy by vier Deurluchtige edele sonen, als *Diderick*, *Johan*, *Walraven*, ende Joncker *Willem*. *Diderick* die eerste geboren soon die versmade die werlt mit al haer weelden, ende wert te *Diest* int Cathusers clooster een devoet monick int jaer ons Heren CIↃ. CCC. negen ende tachtich. Heer *Johan* die hadde te wive *Johannam* des Heeren dochter van Apcoude, ende was Heer van Brederoeden na syn vader, ende hy sterf sonder kinder. Die derde soon als Heer *Walraven* was Graefende Heer na syn brueder, ende had te wive des Heeren eenige erfdochter van

Vis-

Vianen. De vierde als Joncker *Willem* van Brederoeden nam te wive des Heren erfdochter van der Merwen in Vlaenderen. Van dese drie sonen sal ick noch eens scryven in de naevolgende Capittelen.

Van Grave Reynolts vromicheden.

Dat XXXVI. *Capittel.*

Als Heer *Reynolt* van Brederoede by syns vaders tyden Grave van Ghenip was geworden, so maecte hy dat hylick tusschen Grave *Johan* van *Beloys* ende Vrou *Margriet* Hertoch *Reynolts* van Gelres dochter, dien hy te hulp quam mit grooter macht tegens *Willem* den Hertoch van Gulick. Int jaer ons Heren CIƆ. CCC. ses en t'seventich ontrent Mey dach so tooch die Graeff *Reynolt* van Ghenip mit grooter heercracht in die Velu by Wageningen, ende venck daer *Henrick* den Heer van *Homoet*, den Joncker van Borclo mit veel ander edelingen. Daer na int jaer ons Heeren CIƆ. CCC. een ende tachtich des nachts op den 26. dach in Meye so waren binnen *Leyden* in groot pericul in *Dirck* van *Swietens* huys dese Heer van Brederoeden mit Heer *Philips* van *Wassenaer* Ridder. Ende dit gescieden uyt partyen, want die Cabbeljaus hadden een oploep gemaect om dese Heeren doot te slaen, mer sy wierden verlost van hoer vrienden, ende sy quamen daer van ongescheント.

Van dat oorloch tusschen die van Arckel ende die van Vianen.

Dat XXXVII. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIƆ. CCC. acht ende tachtich so begon den oorloch tusschen *Otto* den Heer van

Arckel

Arckel ende *Pirlepont* an die een syde, ende *Heynrick* den Heer van Vyanen ende erfgenaem van der *Ameyde* an d'ander syde. Sy deden malcander groote schade an beyden syden, want sy sloegen ende vengen malcander mit grooter wreetheyt. Ten lesten so quam Heer *Otto* die Heer van *Arckel* mit grooter macht van volck, ende beleyde t'slot van der *Ameyde* seer vreeselick, ende hy verbrande dat dorp te pulver toe. Die op dat slot waren die bescermden hem selven, so als sy best mochten. Doe quam daer Graef *VVillem* van Oestervant Hertoch *Aelbrechts* outste soen, ende daingdet, als dat die Heer van *Arckel* soude hebben dat slot met al syn toebehoren, ende des soude hy lienen den Heer van *Vyanen* ende *Ameyda* sestien dusent Rynsche gulden, mit sulcken voirwaerden, wairt dat hy t'einden twie jaren syn gelt weder gaf, so soude dat slot der *Ameyde* mit die Heerscappie weer gaen tot den Heer van *Vianen*, t'welck alsо gesciede. Want na dattet bestant uytgegaen was, so quamen die van *Gorichem*, ende vernielden al dat int lant van Vianen was. Daer is tegens gecomen Heer *Henrick* van *Vianen*, mit groote macht in *Laeckervelt*, ende heeft daer een stryt begonnen mit basunen ende mit ontwonden banieren. Die van *Gorichem* die verloren den stryt, en die Heer van *Vyanen* creech daer also veel gevangen, dat hy die afschattede also veel gelts, dat hy daer mede losſede dat slot ende die Heerschappie van der *Ameyde*. Daer na int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. en negen en tachtich so wert dat oorloch gesoent.

Van

Van Heer Reinolts van Brederoedens doot. Dat xxxviii. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren cIↃ. ccc. ende xc. als Heer *Reynolt* Grave van *Ghenip* de Heerlicheyt van Brederoeden hadde regiert dertien jaer, so wert hy sieck ende sterff. Dese edel Graef van Ghenyp ende Heer van Brederoden die gaf om die eere Gods alle dat hout, dat onse Vrouwen broeders binnen Haerlem behoefden, tottet dack van onser liever Vrouwen kerck in hoeren Clooster. Dese Grave *Reynolts* wyf als *Johanna* de Gravinne van Ghenyp die sterf int jaer ons Heren cIↃ. cccc. ende dertien op den xxix. dach in Maert, ende leyt begraven........ Int jaer ons Heeren cIↃ. ccc. twe en t'negentich op sinte *Mauritius* nacht so dede Graef *Willem* van Oestervant Hertoch Aelbrechts outste soon dootslaen Joncfrou *Alyt* van *Poelgeest* in den Haech, die syns vaders ami was, ende op hoer lyf worden mede dootgeslagen *VVillem Kuser* Hertoch *Aelbrechts* Hofmeyster. Ende van desen dootslach quam groot onlust in Hollant.

Van Heer Johan den xv. *Heer van Brederoeden.* Dat xxxix. *Capittel.*

Doe Heer *Reynolt* gestorven was, doe wert *Johan* syn soen de xv. Heer van Brederoeden, overmits dat *Diderick* syn outste soon was geworden een Cathuser by Diest in Brabant int jaer ons Heren cIↃ. ccc. lxxxix. daer hy een devoet monnick sterf. Dat Graefscap van Ghenyp dat behielt Vrou *Johanna* syn moeder tot hoer lyff, want sy

was

was d'erfdochter van Ghenip. Dese Heer *Johan* van Brederoeden die nam te wive *Johannam* des edelen Heer *VVillems* dochter die een Heer was van Apcoude ende Wyck te Duerstede, daer hy geen kinder by en creech. Int jaer ons Heren CIↃ. CCC. XCVIII. so toech dese Heer *Johan* van Brederoeden mit Hertoch *Aelbrecht* den Graef van Hollant in Vrieslant mit grooter heercracht, ende sy wonnen die victori van den Vriesen. Ende in dat selfde jaer so wert dat *Nonnen* clooster gefondeert binnen *VVyck* te *Duerstede* van der Predicaren oerden. Int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. negen en t'negentich in die vasten so ginck dese Heer *Johan* in sinte * Patricius vegevyer in Ierlant, ende hy quam wederom t'huys op St. Odulphus dach in dat selfde jaer. Hy stichte oock die Capel in de Santpoort in die eer Gods ende sinte Patricius mit twe missen ter weeck.

* Dicitur S. Patricius Hibernorum Apostolus ad terrorem incredulorum Purgatorium constituisse in lacu Dairge in Hibernia apud Donnegallenses, cum non crederent id Hiberni, nec ad fidem impelli possent, nisi oculis usurpassent. Locum autem monstrante Christo ajunt septo circumcinxisse, ne quisquam ingrederetur absque episcopi permissu. Matth. Parif. ad Ann. 1153. *Multi autem in diebus Patricii Purgatorium intraverunt, qui reversi testati sunt se tormenta gravia pertulisse, & gaudia magna ibidem & inenarrabilia conspexisse.* Addit Joannes Brompton in Henrico II. multos ea occasione conversos ad fidem. *Multi quoque*, inquit, *intraverunt, qui nusquam redierunt.* Ingressus & Joannes hic, & cum in Anglia regnaret Stephanus Ann. 1153. Owenus quidam miles, qui & multa à se visa & audita ibi reversus retulit. *Usser. de Britann. eccles. antiq. cap. 17.*

Van

Van Heer Johan van Brederoedens leven na dat hy Monnick geworden was.

Dat XL. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIƆ. CCCC. ende een so wert die kerck gewyt int Nonnen-cloofter te *VVyck* te *Duerfteden* op ons liefs Heren Hemelvaerts dach. Ende als die dienſt gedaen was so worden die Nonnen besloten. Des jaers daer na doe ginck Vrou *Johanna* de Vrouw van Brederoeden te *Wyck* te *Duerfteden* in dat selfde Nonnen cloofter, ende *Johan* de Heer van Brederoeden hoer man die wert in dat selfde jaer een † *Lekebroeder* tot den Cathusers buten Utrecht. Ende want hy hem seer wel verſtont op de Walsche tonge, so oversette hy doe een boeck, dat hiet *Conincks Son*, uyt den Walsche in Duytsche, ende is een seer devoet boeck. Oeck so dichte hy veel schone rymen ende dichten ter eeren onser liever Vrouwen van de Engelsche groet, *Ave Maria.* Int jaer ons Heeren CIƆ. CCCC. en seven, so sterf Heer *VVillem* die Heer van Apcoude ende Wyck te Duerſteden, ende wert begraven te Wyck voerseit int Nonnen cloofter, ende hy en liet geen kinder after, dan alleen *Johannam* de Vrou van Brederoeden, die in dat selfde Nonnen-cloefter woende, mer hy had een broeders soen, als Joncker *Jacob* van *Gaesbeeck*, Heer *Sweer* van *Gaesbeecx* soen, die ontfinck doe die Heerlicheden van Apcoude ende Wyck te Duerſteden. Doe wert Heer *Johan* van Brederoeden geraden, dat hy uyt den Cloofter soude gaen, ende crygen oorlof van den Paus syn wyf weder te nemen uyt den cloefter, ende

† De fratribus laicis dixi *lib.* 2. *de Nobilit. cap.* 2.

Memini *lib. de jur. glad. cap.* 24.

ende alſo ſelf te beſitten die Heerlicheden van Apcoude ende Wyck te Duerſtede. Ende als dit aldus geſciede, ſo wert hem nochtans ſyn wyf geweygert. Hierom ſo wert Heer *Johan* van Brederoden ſeer toornich, ende quam mit veel gewapender mannen int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende thien, ende quam mit machte in die Stede te *VVyck*, ende nam ſyn wyf uyt den clooſter. Ende als dit verhoerde den Biſſcop van Utrecht *Frederick van Blankenheim*, ſo quam hy mit grooter macht, ende wan die Stede weder hem off, ende venck Heer *Johan* van Brederoeden, ende gaffen over gevangen Jonc-ker *Jacob* van *Gaesbeeck*, ende ſyn wyf de Vrou van Brederoden, die beſloot hy weer int clooſter, ende ſy ſterf binnen een jaer van rouwen. Ende doe wert Heer *Johan* van Brederoeden uyt de vangenis gelaten. Ende aldus ſo quam Joncker *Jacob* van *Gaesbeeck* an die Heerlicheden van *Apcoude* ende *VVyck* te *Duerſteden*. Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende vyftien op Sinte Criſpyn ende Criſpinianen dach, ſo was een groote ſtryt tuſſchen den Conick van Vranckryck ende den Coninck van Engelant tot *Blangys*, ſommige boecken houden tot *Alencoert*; ende daer bleven doot veel groter Heren, als *Antonis* de Hertoch van Brabant, de Hertoch van *Baer*, de Hertoch van *Alentſon*, *Philips* die Graeff van *Nyvers* ende *Stampoys*, die Heer van *Truwy*, ende Heer *Johan* van *Brederoeden*, die ten dienſt was gecomen Hertoch *Johans* van Bourgoengen. Ende deſe ſtryt was gewonnen van den Coninck van Engelant, want die Franſoyſen verloren den ſtryt.

Van

Van Joncker Walraven die Grave van Ghenyp was, ende de XVI. *Heer van Brederoeden.*

Dat XLI. *Capittel.*

Na Heer *Johan* van Brederoeden so was Joncker *VValraven* syn broeder die XVI. Heer van Brederoeden. Hy was oick Grave van Ghenyp, want *Johanna* syn moeder de Gravinne was binnen twie jaren daer te voren gestorven, ende hadde dat Graefscap te samen gelaten hoer sonen, als Joncker *Walraven* ende Joncker *VVillem*. Dese Joncker *Walraven* Heer van Brederoeden was seer ryck, want hy hadde des jaers in sekere renten vier ende twintich dusent oude Vrancrycksche schilden. Die zee heeft dees veel genomen ende gedrenct voor Dordrecht korts na syn doot. Hy was oock mit al syn broeders deurluchtich geboren. Dese edel Heer was die eersten Heer, die afnam van dat wapen van Brederoeden die drie baren stelen van lasuer, ende hy voerde voertan syn wapen sonder baren stelen, vri gequartilleert mit dat wapen van Valckenburch. Hy was seer vroem van leden, ende een cloeck oirlochs man. Hy nam te wive *Johannam* de eenighe erfdochter des Heren *Heinricks* van *Vianen* ende *Ameyde*, daer hy by wan Heer *Reynolt*, die na hem wert Heer van Brederoeden, Vianen, ende Ameyde, ende *Gysbrecht* den Domproest ende Elect Bisscop van Utrecht, ende Vrou *VValraven*, die een Vrou was van Waerdenburch, Ameroyen, ende Broeckhuysen, daer hier na of gescreven staet.

Van Jonker Walraven den Heer van Brederoeden gesten tot Vrou Jacobs tyden.

Dat XLII. *Capittel.*

Dese Jonecker *VValraven* Heer van Brederoeden die tooch int jaer ons Heren cIↃ. ccc. van Hertoch Aelbrechts wegen mit veel volcs uyt Staveren, dat doe in der Hollanders macht was, ende hy bevrocht dat blochuys te *Molskenhuys* by Staveren, dat nu heet *Malcuera.* Ende want syn gesellen hem niet trouw by en stonden, so wert hy daer gevangen van de Vriesen, mer niet langh daerna, want hy niet wel en worde bewaert, so quam hy subtiliken uyt dier vangenis. Daerna int jaer ons Heren cIↃ. cccc. ende twie op sinte Pieter ende Pauwels dach so beleyde Graef *VVillem* van *Oestervant* Hertoch *Aelbrechts* soen die Stede van *Gorichem* mit veel edelre Heren ende Jonckeren uyt Hollant ende Zeelant, ende daer was dese Joncker *VValraven* van Brederoeden mede. Daer gescieden veel slagen by menigerhande tyden ende manieren, ende *Johan* de Heer van *Arkel*, daer dit oorloch tegens was, die venck veel Hollantsche Heren, also dat Joncker *VValraven* van Brederoeden mede gevangen wert. In welcke vangenis dat hy was seven jaer, mer hy creech dicwyle geleye uyt te gaen, ende also vryden hy hem selven ten lesten uyt dier vangenis. Int jaer ons Heeren cIↃ. cccc. ende IV. sterff Hertoch *Aelbrecht*, ende syn soen Graef *VVillem* van Oestervant die wort Hertoch, ende Graef van Henegouwen, Hollant, Zeelant, ende Heer van Vriesslant. Dese Hertoch *VVillem* hadde Jonc-

ker *VValraven* van Brederoeden seer lief, ende maicte hem syn overste Raet. Oeck so wan dese Hertoch *VVillem* den Heer van Arkel al syn landen van Arkel off. Ende ten lesten int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende XV. so wert Heer *Johan* die Heer van *Arckel* gevangen tot *Arpenbrug* van den Heer van *Sevenbergen*, Heer *Diderick* van der *Merwen*, ende *Philips* van der *Leck*, ende wert Hertoch *VVillem* gelevert. Doe wert die Heer van Arkel in seker gevangenis geset, daer hy in was thien jaer langh.

Van die stryt te Ghorichem, daer Heer VValraven die Heer van Brederoeden in doot bleeff.

Dat XLIII. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende XVII. in de Pinxster heylige daghen so sterff Hertoch *VVillem* Grave van Henegouwen ende Hollant, ende syn dochter Vrou *Jacoba* die was Gravinne van Henegouwen, Hollant, Zeelant ende Vrieslant. Ende Heer *VValraven* die Heer van Brederoeden, die was in dien tyden Regierer van Hollant. Maer dese Hertoginne en mocht haer vaders erf niet rustelick besitten, want Hertoch *Jan* haer oem die was hoer contrari mit die van Dordrecht, ende Joncker Willem van *Arckel*, also dat Joncker *VVillem* van *Arckel* creech weder in die Stede te *Gorichem*, ende dat slot en conde hy niet crygen. Ende als dit Vrou *Jacob* vernam so vergadeide sy groot volck, ende liet dat comen tot *Gorichem* opt slot, ende daer was Joncker *VValraven* die Heer van Brederoeden een Capeteyn of. Ende doe maicten sy een gat in der

Stede muyr om in *Gorichem* te comen, ende den Joncker van *Arckel* te bevechten, t'welck alsso gesciede. Ende Joncker *VValraven* van Brederoeden dede hem Ridder maken, ende desgelycx Joncker *VVillem* van *Arckel* wert oock Ridder geslagen, ende daer na so began den stryt. Daer wert vreeselick gevochten, want daer bleven veel Heren doot ende gevangen, ende Vrou *Jacoba* die won den stryt. Daer bleven beyde doot *VVillem* de Heer van *Arckel*, ende *VValraven* den Heer van Brederoeden. Desen stryt gescieden op ten eersten dach van December int jaer ons Heeren voersz. Dat lichaem van Heer *VValraven* van Brederoeden wert gebrocht in *Vyanen*, endc is begraven int Choer voer dat hoech outaer des Prochikercks. Dese Heer *VValraven* Grave van *Ghenyp* ende Heer van *Brederoeden* was in syn tyden seer ryck, want hy hadde des jaers in sekere renten vier en twintich dusent olde Vrancrycse scilden. Van welcke renten hy seer veel heeft vercoft in den dienst van Hertoch *Willem* ende Vrou *Jacoba* syn dochter. Dat Graesschap van *Ghenyp* heeft hy oock versettet den Hertoch van Cleeff om een groote som van penningen. Ende want syn kinder dat ny en hebben op sekere tyden gelost, so syn sy dat Graesscap quyt geworden. Doe Heer *VValraven* tot *Gorichem* verslagen was, doe was *Reynolt* syn outste soon twie jaer olt, *Gysbrecht* syn ander soen een jaer, ende *Johanna* syn Vrou ginck grof van hoer derde kint, daer sy an sterf van groot verdriet. Ende dat derde kint was een dochter ende wert genoemt *VValraven*. Ende als *Johanna* de Vrou van Brederoeden gestorven was, so wert sy begraven tot Vianen by haer man.

Van

Van Joncker VVillem van Brederoeden.

Dat XLIV. *Capittel.*

Joncker *VVillem* van Brederoeden was Heer *VValravens* broeder, want hy was Heer *Reynolts* den Heer van Brederoeden ſyn vierde ſoen, gelyck voerſcreven ſtaet in dat XXXV. Capittel. Deſe Joncker vercofte ſyn andeel an dat Graefſcap van Genyp den Hertoch van Cleeff. Deſe Joncker *VVillem* van Brederoede die was na Heer *Walraven* den Heer van Brederoeden ſyns broeders doot momber van ſyn broeders kinder mit Heer *Johan* van *Vyanen* Ridder, mer ſy en regierdent niet wel. Ten leſten ſo wert Joncker *VVillem* momber alleenlick over die goeden te Brederoeden, ende hy gaf hem ſelven alſo ſeer tot die partye, die doe in Hollant regneerde, dat die Cabeljaus partye tot Haerlem dat Hoff tot Brederoeden neder worpen, dat al te ſchonen caſteel plach te weſen. Daer na ſo wert hy by *VVieringen* gevangen van den Cabeljaus mit veel volcx, ende ſy worden tot Enchuſen gebrocht, ende aldaer onthooft, uytgeſeyt Joncker *VVillem* van Brederoeden, ende weynich mit hem. Daer na ſo troude Joncker *VVillem* van Brederoeden de outſte dochter van den Heer van *Merwen* ende *Steyn* in Vlaenderen, die een edel Bannerheer was, ende ſyn na neeff was Heere *Johan* van Hensberch de Biſſcop van Ludic, mer hy en wan daer geen kinder by. Deſe Heer van Merwen ende Steyn die en liet geen kinder after dan twie dochteren, daer Joncker *VVillem* van Brederoeden den outſten of hadde te wive, ende ſy maicten malcanderen al haer goet. Ende daer na int

jaer ons Heeren CIↃ.CCCC. ende vyftich so was dat gulden jaer te Romen, ende Joncker *Willem* van Brederoeden die ginck tot Romen mit syn wyf om die gratie des gulden jaers te verdienen. Ende in dat weder comen so sterft Joncker *Willems* wyf van die pestelenci, ende omtrent achte dagen daer na so sterf Joncker *Willem* oock van de pestelenci. Ende als dit vernamen Heer *Johan* van *Hensberch* de Biscop van Ludick so toech hy tot Steyn, ende tot alle ander plaetsen, daer Joncker *Willem* syn cleynodien, juwelen, ende ander guet hadde staen, ende gaf dat Joncker *Willems* wyfs suster, ende hy brack oock Joncker Willems segel ende brieven, ende maicte ander brieven tot Joncker *Willems* wyfs suster behoef na syn wil.

Van Heer Reynolt de XVII. *Heer van Brederoeden.* *Dat* XLV. *Capittel.*

ALs Heer *Walraven* de deurluchtige Heer van Brederoeden tot *Gorinchem* in den stryt was doot gebleven, so is *Reynolt* syn outste soon geworden de XVII. Heer van Brederoeden. Ende binnen een vierendeel jaers daerna so sterf Heer *Heynrick* de Heer van *Vianen* ende *Ameyde*, ende hy wert begraven tot *Vyanen*, ende syn Heerlicheden syn gecomen tot *Johannam* syn eenige dochter de Vrou van Brederoeden, ende leyt begraven tot Vianen. Ende aldus is *Reynolt*, die Heer van *Brederode* was, oock geworden Heer van *Vyanen* ende van *Ameyda*, welck twie verscheyden Banner-Hofsteden syn. Ende aldus so was hy een Heer van drie Banner-Hofsteden, als *Brederoede*, *Vianen*, ende *Ameyda*. Oock so

ſo was hy Burchgraef van Utrecht, mer want hy noch niet dan twie jaer out was, ſo hadde hy twie momboirs, als geſeyt is int voerſz Capittel. Als hy dan aldus een ellendich weeskint mit ſyn broeder ende ſuſter gebleven was van vader ende moeder, corts daerna gingen die van Haerlem, ende worpen dat huys om tot Brederoeden, ſo men noch merc- ken mach, want dat ſelve luttel dat daer nu is, dat heeft hy in ſynen tyden wederom doen maken. Doe benam Hertoch *Johan* deſe voergenoemde weeskin- der den dienſt van dat lant van Arkel, ende mede een deel duſent cronen, die Vrou *Jacob* van Hol- lant Heer *Walraven* van Brederoeden had gegeven in afcortinge van ſyn uytgeleyde gelden.

Dixi de Praefectura hac lib. de jur. glad. cap. 23.

Van de dochter van Brederoeden, die een Vrou was van Waerdenborch.

Dat XLVI. *Capittel.*

Deſe Heer *Reynolt* van Brederoeden hadde als voerſz ſtaet een ſuſter, daer ſyn moeder Vrou *Johanna* an ſterff, ende haer naem was Joncfrou *Walraven*. Ende deſe troude na tot enen man Heer *Gerit*, den Heer van Waerdenburch, van Ame- royen, ende Broechuſen. Ende deſe Heer van Waerdenburch is oock een erf hofmeeſter des Her- tochs van Gelre. Ende hy wan by Vrou *Walraven* de dochter van Brederoeden vyf ſonen. Die eerſte ſoon was *Johan* die Heer van Waerdenburch, die voort wan een ſoon, die *Gerit* hiet, die ick in myn Vrou van Brederoedens Hof geſien heb by Joncker *Frans* van Brederoeden. De ander ſoon was *Wal- raven* de Heer van *Ameroyen*, ende de derde ſoon

† Reynerum vocat passim. Et sic Thomas Basinus vocat. Sic Anonymus qui supra.

was Heer † *Reynolt* van *Bruechusen*, die de Stede van Leyden wan mit hondert en dertich man op eenre morgenstont in de winter, alst over al bevroren was. Ende dat was int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. een ende tachtich op sinte Agnieten dach. De vierde soon hiet Heer *VVillem* Canonick in den Dom t'Utrecht. Ende de vyfte soon hiet Heer *Adriaen*, ende was Canonick in de Oude munster t'Utrecht.

Van den opset die gemaect was tegen den Joncker van Brederoede om hem doot te slaen.

Dat XLVII. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende drie en dertich als *Reynolt* de Joncker van Brederoeden out was XVIII. jaer, ende Vrou *Jacob* de Gravinne van Hollant hadde getrouwet Heer *Franck* van *Borsselen*, die na wert Grave van Oestervant, doe quam Hertoch *Philips* van Bourgongen in den Haech by de selfde. Vrou *Jacob* van Hollant syn nichte, om dat hylick te beletten, of t'lant van Hollant van haer over te nemen, t'welck also gesciede. Ende in dien tyden so was in den Haech een dachvaert geordineert, ende een Ridder, geheten Heer *Colaert* van *Massemen*, wert gesonden tot *Vyanen* om den Joncker van Brederoeden totter selver dachvaert te halen. Als dan *Reynolt* de Joncker van Brederoeden in den Haech was gecomen by Vrou *Jacob*, ende die Cabbeljaus dit sagen, doe maeckten sy een opset mit malcanderen, ende solden hebben gecomen in Vrou *Jacobs* camer om den selven Joncker daer doot te slaen. Maer alst God woude so vernam dit

die

die goede Ridder van Maſſemen , ende die quam doe haeſtelyck voor Vrou Jacobs camer, ende bleeff voer de doer ſtaen, ende ſeyde, Hy was die geen die de Joncker van Brederoeden gehaelt hadde, ende daerom watmen den Joncker van Brederoeden dede, dat ſol men hem doen. Hier en binnen ſo wert de Joncker van Brederoeden heymelick van ſyn vrienden wech geholpen.

Van ſyn Ridderlycke Oerde die hy te Jeruſalem opt heylich graf ontfinck.

Dat XLVIII. *Capittel.*

Luttel jaren daerna ſo toech deſe ſelfde Joncker *Reynolt* van Brederoden ten heyligen grave te Jeruſalem om te viſiteren de heylige plaetſe, die onſe Heere Jeſus Chriſtus mit de tegenwoordicheit mit ſyns ſelfs perſoon geheylicht heeft, ende op dat heylich graf ons Heeren Jeſu Chriſti ſo ontfinck hy mit groter devotien ſyn Ridderlike oerde, ende daer na ſo quam hy weder tot ſinen lande. Daer na als hy weder t'huys gecomen was, ſo ginck Hertoch *Philips* van Burgoengen Grave van Hollant, ende ſtelde deſe Heer *Reynolt* Heer van Brederoeden in ſyn Ridderlike Oerden des gulden vlies, want hy ſende ende gaf hem dat gulde vlies te dragen om ſyn hals, dat was een brede halsbant, daer ommegaens in ſtonden de vieryſers van goude mit die vuerſtienen , ende voer op die borſt ſo henck *Jaſons* gulden vlies in een manier van een vel. Ende in deſe ſelfde Oerden waren veel grooter Heren als Coninghen, Hertogen, Graven, ende Princen, als ick noch na wel ſetten ſal in dat LIII. capittel.

Als dan Hertoch *Philips* Heer *Reynolt* van Brede-roden syn Oerde gesent hadde, doe gingen die Cabbeljaus, ende informeerden Hertoch *Philips*, ende seyden, dat de Heer van Brederoden gecomen was van bastardien uyt Hollant, ende datmen syn wapen solde breken mit den stock, alsmen den Oerden hielt vant gulden vlies. Doe sende Hertoch *Philips* tot Egmont int clooster, ende in den Hage, om alle die oude scriften te oversien, ende doe vantment al t'samen gelogen.

Van syn vrouw ende syn getroude kinderen.

Dat XLIX. *Capittel.*

Daer na om dattet edel geslachte van Brederoeden sonder edel kinder niet en soude bliven, so heeft dese Heer *Reynols* Heer van Brederoden getrouwet by rade van syn vrienden een fuverlike edel maget, die genoemt is *Yolenda*, ende haer vader was Heer *VVillem* Heer van *Lalleyn*, een edel Banner-heer, ende President van Hollant. Ende die selfde Heer van *Lalleyn* hadde drie broeders, als Heer *Sampson* van *Lalleyn*, Heer van Oppervaes, ende Heer *Simon* van *Lalleyn* Heer van Montigni, die oeck hadde om den hals dat gulden vlies. Ende Heer *Simons* soon was Heer *Joost* van *Lalleyn*, die namaels oock dat gulden vlies droech om syn hals, ende was Stedehouder van Hollant. Dese edel Vrou van Brederoeden hadde oook vier broederen, als Heer *Jacob* van *Lalleyn*, Heer van Vingekoert, *Johan* de Domproest van *Ludick*, *Philips*, ende *Antonis* Ridderen. De suster hadde tot een man Heer *Jacob* van *Buschuyt*, ende sy was de jonckste suster.

Ende

Ende deser kinder moeder was des Heeren dochter ven Cricky. Dese edel Heer *Reynolt* Heer van Brederoeden die wan by *Yolenda* syn edel vrouwe vyff dochteren, ende twie sonen. De outste dochter hiet Juffer *Joest* van Brederoeden, ende sy ginck int Nonnen cloester te Jerusalem buten Utrecht. Die ander dochter hiet Joffer *Johanna* van Brederoeden, ende sy was lange tyt de overste Camenier by Vrou *Margriet* die Hertoginne van Burgoengen, die Hertoch *Karels* van Burgoengen wyff was, ende sy was Coninck *Eduwaerts* suster van Engelant. Dese Joffer *Johanna* liet ten lesten de werelt mit al haer genoechten, ende is geworden een Clarissa binnen Gent. Die derde dochter hiet Vrou *Walraven* die getrout heeft Heer *Johan* van *Gavere* Heer van *Rott*. De vierde dochter hiet Joffer *Anna*, ende die sterff jong. De outste soon hiet Heer *Walraven* van Brederoden, ende hy wert geboren int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende LXII. op sint Seveers dach. De ander soon hiet Joncker *Franciscus* van Brederoeden, ende hy was geboren int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC, en vyf en t'sestich, daechs na sinte Blasius dach. De vyfde dochter hiet Joffer *Yolenda* van Brederoeden, ende is een Canonissa te Bergen in Henegouwen.

Van Heer Reynolts victorien tegen die van Gent.

Dat L. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. en LII. so wert een fel oerloch tusschen Hertoch *Philips* van Burgoengen, ende de Stede van *Gent*. Ende daer gescieden an beyde syden groote bloetsterting. Ende ten

ten lesten so ontboet Hertoch *Philips* de Hollanders, dat sy hem te bate comen wouden tegens die van Gent, t'welck allso gesciede, want daer toech Heer *Johan* van *Lannoy* de Stedehouder van Hollant, *Johan* de Heer van *VVassenaer*, ende Joncker *Philips* van *VVassenaer* syn broeder, ende *Johan* van *Heemstede* mit noch meer ander edel mannen uyt Hollant. Die Stedehouder van Hollant voergenoemt badt oock den Heer van Brederoeden, ende syn broeder *Gysbrecht* den Domproest van Utrecht, dat sy wilden op hem selven brengen dusent man te wapen, belovende hem goede soudy ende wedding te geven, als sy in Vlaenderen quamen by den Hertoch int heer. T'welck sy allso volbrachten, mer sy en ontfongen geen wedding. Die Heer van Brederoeden is dan mit ontwonden banieren ende blasende basunen, tegens die van Gent int lant van Waes gecomen, ende heeft cloeckelicken die van Gent weder gestaen. Ende ten lesten so heeft hy Hulst begrepen mitten Hollanders, om daer veylich in te leggen. Doe dit die van Gent vernamen, so quamen sy wel mit acht dusent man om die Hollanders over te vallen, ende brachten mit hem basten, daer sy de Hollanders mede wouden hangen. Ende als dat die Hollanders vernomen hadden, so togen sy hem tegens mit gescutte ende geruft allso vervaerlycken, dat die van Gent de rugge keerden ende gingen loopen. De Hollanders volchden hem na, ende vengense ende sloegense by groten hopen. In dit selfde oerloch so worden Ridderen * gemaict

* Creandi equites habet jus, cui summa est potestas. Nec necesse.

maict van den Heer van Brederoeden, *Johan* die Heer van Wassenaer, *Rutger* die Heer van Boetselaer, Asperen, ende van Langeraeck, ende *VValraven* van Haeften mit noch meer edel mannen. Dit vernam Hertoch *Philips* van Burgoengen, ende hy wert van dese victory seer verblyt. Ten lesten so wert dit oerloch gespoent, ende nedergeleyt, ende

necesse est tamen, ut eos creet per se. Potest etiam per alium. Ut quos creat hic Brederodius creati existimandi a Philippo Burgundo. Bart. *ad l.* 1. *C. de dign.* Tiraquell. *de nobilit. cap.* 6. *n.* 5. *& seqq.* Vultej. *de feud. lib.* 1. *cap.* 5. *concl.* 3. *n.* 4. Sixtin. *de Regalib. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 36. Datum Duci id exercitus ab eo, cui majestas est, ut habeat ad remunerandum viri fortis virtutem, dum militiæ est, & si sit miles, creandi equitis potestatem. Annales rerum Ultrajecti & in diœcesi gestarum Ann. 1481. *& seq.* de prælio Trajectensium cum Hollandis ad Vreesvicum: *Ende onder dat scuttergeveerde so sloech die Burchgrave van Montfoerde Ridder Vincentius van der Zwanenburch, ende Willam van Wachtendonck, ende Dirc van Zulen van die Haer, ende sy bleven Ridder.* Vid. *lib.* 4. *de Nobilit. cap.* 14. Atque ita puto accipiendum Caroli V. Francorum regis diploma, quo nobilibus adscribit fratrem episcopi Trecensis Nicolaum dictum Champaigne de Villaribus, nec ipsi tantum, sed & liberis ac descendentibus, & universæ ejus progeniei, nobilitatis dat insignia, facta insuper potestate, ut possint a quocunque, modo & is miles sit, militiæ cingulo decorari. Nam, ut alias jam dixi, miles nobili præfertur, nec omnis nobilis statim miles. Diploma est apud Camuzatium *antiq. Tricass. cap.* 16. ex quo, quæ huc faciunt, hæc sunt: *de nostra plenitudine regia potestatis, ex certa scientia & gratia speciali nobilitavimus & nobilitamus, nobilesque facimus, & habiles reddimus per præsentes ad omnia & singula, quibus ceteri nobiles regni nostri utuntur, & uti possunt & consueverunt. Ita quod idem Nicolaus, & ipsius liberi, ac tota posteritas eorundem masculina, in legitimo matrimonio procreata & procreanda, quandocunque & a quocunque milite voluerint, militia cingulo valeant decorari &c.*

ende een ygelyck tooch weder thuys. Mer Heer *Reynolt* die Heer van Brederoeden en ontfinck niet dat hem belooft was, mer wat anders daer voer. Dars quaet voor goet altyt.

Van die electi die Heer Gysbrecht van Brederoden ontfenck om Bisscop t'Utrecht te wesen.

Dat LI. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LV. op die XXIV. dach in Maert so sterff *Rodolphus* de Bisscop van Utrecht, ende wert begraven t'Utrecht in den Dom. Doe sende Hertoch *Philips* van Burgoengen t'Utrecht Graef *Johan* van Nassouwen om de ecclesi van Utrecht te bidden, dat sy wouden kiesen Heer *David* syn bastert soen den Bisscop van Trawaen. *Arnolt* de Hertoch van Gelre quam selfs tot Utrecht, ende bad dat sy kiesen wouden Hertoch *Steven* van Beyeren den Canonick to Coelen. Die Capittelaer Heren van Utrecht hebben aengeroepen der Heyligen Geest, ende daer na so gingen sy kiesen ende koren eendrachteliken Heer *Gysbrecht* van Brederoeden, die t'Utrecht op die tyt Domproest was, ende oick Proest van Oudemunster, uytgeseyt Heer *Gerrit* van *Massche*, ende Heer *Johan* van *Wittenhorst*, die koeren Hertoch *Steven* van Beyeren. Mer na dat sy die electi so eendrachtich sagen op Heer *Gysbrecht* van Brederoeden, so riepen sy hair stemmen weer, ende koren oick Heer *Gysbrecht* den Domproest. Ende dese † elexi was also eendrachtich alst oyt geschiede van † sinte Odulfs

† Claruit Ann. 862. *Buchel. ad Hed. in Freder. episc.* S. Salvatoris Ultrajecti Canonicus, ut Beka in Freder. In cujus

dulfs tyden tot dese tyt toe. Dese selfde elexi gescie-de des daechs na Paschen op den VII. dach in April int voersz jaer. Ende aldus so was Heer *Gysbrecht* van Brederoeden die XIV. gecoren Bisscop van Utrecht, ende hy regierde dat Bisdom een jaer ende vier maenden. Ende hy sloech goude nobels, daer ick'er een af gesien heb, die seer fyn was. Ende in dat selfde jaer so wert hy mit consent des Raets ende der Gilden van Utrecht in dat Bisscops Hof ingeleyt, als een Bisscop, om daer in te sitten ende recht te doen als een Heer van Utrecht. Ende in desen tyden so hadden binnen Utrecht groote macht die Gilden, ende de Gemeent van der Stat. Mer Heer *Gysbrecht* de Elect die ginck hem mit soete woerden an, ende brochtse daer toe, dat sy consenteerden in de Stat te comen Heer *Reynalt* de Heer van Brederoeden syn broeder, *Jacob* de Joncker van *Gaesbeeck*, *Johan* van *Renes*, de Domdeken, ende meer Edelen, die van Bisscop *Roelof* verdreven waren. Ende als dese Heeren ingecomen waren, so vergaderde hy die meent van beyden partyen, ende begeerde, dat sy een volck wouden wesen,

jus cœmiterio etiam dicitur habitasse, ædibus ut Buchelius ait, suo tempore adhuc sic inscriptis:

Odulfus sacrum quem clara Brabantia ab Oirschot
Misit ad hoc templum has habitavit presbyter ædes.

Vita ejus apud Surium *to.* 3. *cap.* 8. *Ecclesia Trajectensis, e vita sublato episcopo, Pastore orbata fuit. Mox collecti clerici, cum beato viro Odulpho tractabant de eligendo successore. Diu autem illis inter se contendentibus &c.* Dicitur contulisse se cum Frederico in Frisiam, ubi data ei a Frederico Stauriensi ecclesia extruxit monasterium, ad quod cæsus a Frisiis Wilhelmus Comes V. Mira. *in Annal. Belg. ad Ann.* 839. Chron. Goudan. *in vit. Wilhelmi V.*

wesen, ende hy soude hem een goet herder wesen. Als sy dat allegader belooft hadden, so is een ygelick t'huys gegaen mit grooter vrolicheyt. Mer sommige die t'regiment gehadt hadden, als sy sagen, dat die geen die verjaecht geweest hadden, aldus weder in gecomen waren, ende begonden macht te crygen in der Stat, so syn sy vervaert geworden, ende sy syn allensken uytgetogen, ende syn gecomen tot *Amersfoert*, om dat sy wisten, dat die van *Amersfoert* goet Biscop *Roelofs* waren geweest, ende sy maecten dair haer vergaderinge ende overdrachten mit malcanderen. Heer *Gysbrecht* de Electt van Utrecht, die heeft te Romen gesent totten Paus *Calixtum* om de confirmaty des Bisdoms syn Ambassatoers, Heeren, ende Meesters ; als *Willem Paets*, *Alfert* van *Montfoert*, *Everard Zoudenbalch*, *Herman* van *Ryn*, *Dirck* uyter *Weer*, *Ludolf* van *Horen*. Ende dese waren welsprekende Heren ende Meesters. Hy stelde oick syn gelt in de wisselbanck te Romen, als * vier dusent ducaten, die men voor de confirmaci plach te geven, op dat syn Ambaciaten voersz geen gebreck daer by en souden lyden. Oick so sende hy † totten Keyser *Frederik* om dat swaert ende temporael jurisdixi te ontfangen, t'welck de Keyser hem oock gaf ende sende.

* Cur duodecim ergo dedit millia Philippus Burgundus, ut Gerardus Noviomagus in ejus vita testatur? An idcirco quod spurius, spurii autem ad Præsulatum, ad beneficia ecclesiastica admitti non possint, nisi Papa dispenset? Vide *manud. ad jus Canon. lib. 1. cap. 6.* An quod summa paulatim aucta?

† Episcopus Trajectensis etiam Princeps imperii. Vid. *lib. 2. de Nobilit. cap. 44. & seq.* Et hinc toties apud Bekam quod *temporalis jurisdictio* data Principis codicillis.

Van

Van de beletters deser Confirmaci.
Dat LII. *Capittel.*

Als dan die faem van dese elexi gecomen was over al Hollant, so bedroefden hem die *Cabbeljaus* partye, ende sy dochten hoe dat sy schalckelicken dese Confirmaci souden mogen beletten, ende sy senden haer boden tot Bruesel tot Hertoch *Philips* van *Bourgoengen*, die aldus spraken ende seyden. † *O edel Prins, wy hebben lange tyden in vreden geleeft, ende dat overmits uwe groote wysheit, die ons in rusten geregiert heeft. Mer lieve Heer, ist dat Heer Gysbrecht van Brederoeden de confirmaci cryget van syner elexi, so syn wy beducht, dat wy al in grooten onvreden sullen comen, ende dat ghy oock wel mocht verliesen dat lant van Hollant. VVant Heer Reynolt van Brederoeden syn broeder sel staen na dat lant van Hollant, ende seggen, dat hy van den rechten stam van Hollant gecomen is. Ende dat sel hy goet te doen hebben, als syn broeder Heer van Utrecht is. VVant hy heeft thans veel vrienden in Hollant, ende die Oestvriesen staen hem thans oock bereyt. Hierom genadige Heer op dat geen stryt en oerloch en come int lant van Hollant; so waert profyt dattet gekeert worde, dat Heer Gysbrecht geen Bisscop en worde. Ende ist dat uwe Genade dat wil keren, so willen wy u bystant doen mit lyf ende goet, also wy best mogen.* Ende als Hertoch *Philips* dese woerden gehoort hadde, so heeft hy dit gelooft te doen, dat nochtans

Z on-

† Vide eorum orationem etiam apud Bockenbergium *lib. de Brederodiis cap.* 16. Latine verba hæc reddentem, & quamvis dissimulet Auctoris nostri vitula arantem ibi passim.

onreden was. Want die Heer van Brederoeden hadde hem een trou Prins geweest, geliken dat wel scheen int oerloch van Gent, ende in ander wercken. Ende oeck so en quamen niet alsulcke gedachten in syn edel hert, als die verraders daer vertelden voer den Hertoch, want hy was een vreetsamich Heer, ende begeerden nye, dat hem niet toe en behoerde. Doe sende Hertoch *Philips* te Roem den Biscop van Arrecht, dat hy die provisi voer *David* soude brengen tegens Heer *Gysbrecht* den Elect van Utrecht. Ende *Alfuncius* de Coninck van Arragonien die bad oock de Paeus voer *David*. Ende Hertoch *Philips* Ambassaten die allegeerden tegen den Elect van Utrecht, ende seyden dat hy onbequaem was tot dat Bisdom, ende seyden dat hy geen Priester en mochte werden, om dat hy geweest hadde in dat oorloch van Gent. Hierom so hielt die Paus de Ambaciaten des Elects van Utrecht int vertreck. Ende ten lesten so gaf hy heymeliken de provisi Heer *David* Hertoch *Philips* bastaert soen, ende sende die totten voersz Hertoch. Ende nochtans so nam hy de vier dusent ducaten die Heer *Gysbrecht* den Elect gesonden hadde voor de Confirmaci, ende en sende hem niet de Confirmaci. Hierom so hadden Heer *Gysbrechts* Ambaciaten herde woorden mit den Paus. Mer die Paus en vraechden daer niet veel nae, ende hi gaf hem luden al scoene woerden, ende dede dat hem beliefde. Ende hy hieltse vast mit een vertreck daer leggen, ende *Davids* provisi die quam neder tot Hertoch *Philips* van Bourgoengen.

Van

Van dat Hertoch Philips in Hollant quam om David syn Bastaert soen Bisscop tot Utrecht te maken.

Dat LIII. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LV. dewyl dat de Ambaciaten voerseyt van beyde int Hoff van Romen waren, so quam op Alreheyligen avont in Hollant in den Haech Hertoch *Philips* mit *Karel* de Graeff van Charloys syn soen, ende mit meer andere mogende Princen ende Heren, om *David* syn bastaert soen te brengen in dat Bisdom van Utrecht. Ende dewyl hy aldus in den Haech lach, so hielt hy daer de staci van synre Oerden, als dat de Princen van dat gulden vlies doe quamen, ende hilden hoer staci mit malcander. Ende dier Princen syn int getal van ses en twintich, also dat Hertoch *Philips*, die de Deken was, die was de seven en twintichste. Die Heeren die dan in der Oerden waren die syn dese, als *Alfuncius* die Coninck van Arragon, *Karel* de Graef van Charloys, Hertoch *Philips* soen, *Carel* die Hertoch van Orliens ende van Valoys, *Johan* die Hertoch van *Halentson*, *Johan* de Hertoch van *Cleeff*, ende Graeff van der Marck, *Ritsaert* die Graef van *Nuenaer*, *Franck* van *Borselen* Graef van *Oestervant*, *Reynolt* Heer tot *Brederode*, Vianen, Ameyde, ende Burchgraef van Utrecht, *Henrick* van *Borselen* Heer van der Veer, *Johan* de Heer van *Truwy* ende *Chymay*, *Antonius* van *Truwy* Heer van Persi ende Renthi, *Simon* van *Lalleyn* Heer van Montigni, *Johan* die Heer van *Lannoy* Stedehouder van Hollant, *VVillem* van *Lannoy* Heer van Wilrevael, *Lovegnius* van *Lannoy*, Heer van Molenbays, *Hugo* van *Lannoy* Heer van Santys,

tys, *Johan* die Heer van *Cricky*, ende van Tannaples, *Dilbalt* die Heer van *Nucasteel*, *Johan* de Heer van *Auxi*, *Baldewyn* de Heer van *Noyele*, *Johan* van *Nucasteel*, Heer van Montange, *Andreas* die Heer van *Humieres*, *Johan* die Heer van *Foudens*, *Johan* van *Melin* de Heer van Anthoing, *Pieter* de Heer van *Sarny*, *Johan* de bastaert van *Santpol* Heer van Haudbordin. Ende behalven dese Heeren so quamen daer noch meer ander Heren tot deser feesten, ende daer was groote sierheyt ende jolyt alle dage gemaict. Doe die van Utrecht vernamen, dat Hertoch *Philips* syn bastaert soen mit machten woude brengen in dat Bisdom van Utrecht, so dochten sy, dat sy dat wouden wederstaen, ende sy vergaderden victali ende soudenaers in hoer Stat om by hoeren Elect te bliven. Mer die * Dekenen van den Gilden hadden groote macht op die tyt, ende die togen tot hem die Ribauden ende dat geboeft, alsso dat sy groot quaet deden in der Stadt, ende sy verdructen de rycdom, guede mannen, die sy som sonder schult vengen, ende som soe setten sy uyt den Raet. Ende dese Gemeent † quam op de Noey int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ses

* Ex Actis Ultrajectinis Ann. 1455. *des Woensdachs na sinte Matthys dach: Voirt dat der Stadt poirt slotelen, banier ende wimpelen voirt an comen ende bliven sullen in bewaernisse der overste Oudermans. Ende dat men alle brieven, die voirtan albier comen, onser Stadt ende den gemeenen gilden andragende, in den gilden in der morgensprake lesen sal.*

† Latius Veldenaer de tumultu hoc in Fasciculo suo temporum: *Op een tyt*, inquit, *int jaer van* LVI. *so heeft die gemeente haer becken geslagen, ende waren op die Noey vergadert om veel wonders te bedriven over die Ryckdom van der Stadt.* Heer

ses ende vyftich op finte Marcus dach ende hadde in den sin veel quaets te doen. Mer als dat hadden vernomen Heer *Gysbrecht* van *Brederoden* die Elect van Utrecht, so quam hy hem daer tegens mit den Heer van Brederoede syn broeder, ende mit *Henrick*

Heer Gysbert *van* Brederoda *die Elect die had dit vernomen. Hi ontboed den Heer van Brederode sinen Broeder mit die van Vianen by hem, ende die Joncheer van Montfoerde. Ende hy hadt veel goeder Ridder ende knechten by hem uyt den Sticht, ende uyt den lande van Gelre, ende oock uyt Brabant ende ander landen, ende veel goeder Stalbroeders; ende sy maecten hem seer wel toe, ende teyckenden hem mit stroy, ende gingben stoutelic mit den Elect door die Scoutensteghe, ende waren gemoedet stoutelic te vechten, ende te slaen, ende die overhant te hebben, van dier wilder Gemeente. Ende als sy den Elect mit sinen hoop sagen aencomen so stoutelic, so staken si hoer handen op, ende geerden vrede, ende wouden doe alle bi hem bliven. Ende daer moesten si hoer wapen neder leggen, ende gaen al aen een side staen, die by hem bliven wouden, ende sy gingen al by hem. Ende alle die wysheyt ende ryckheit van der Stadt vielen al by den Elect. Ende die Elect settede al hoer morgensp̄raecken, ende oploep aff, ende wie dat meer becken sloege dat waer op synen hals. Ende hy settede weder den Raet van der Stadt, als hy van outs placht te wesen. Ende goede Burgers, die gevangen waren van der Gemeent, die liet men quyt, ende aldus quam dat Gemeent spul aff.* De pelvi locus hic singularis. Pelvi plebem ad tumultum per vias publicas concitabant. More admodum detestabili. De quo & Veldenaer paulo ante: *Ende dese Gemeent maecte een* Ordonnantie, *dat in alle straten gemeenlick daer maecten sy een beckenslach, so sloech men in alle straten die becken, ende so liep elck int harmass, daer hy geordineert was. Ende daer waren sy op een kort vier of vyf dusent man by een, ofte meer, dat een vreeslyck dingh was. Stalbroeders*, quorum mentio hic, & quorum meminit identidem Anonymus, qui supra, gregarii milites, commilitones sunt, ejusdem quasi contubernii, ejusdem stalli seu stabuli. Unde & *contubernales*, ut notat Stewechius ad Vegetii illa verba *lib.* 2. *cap.* 8. *Erant decani denis militibus præpositi, qui nunc capita contubernii nominantur.*

rick den Burchgrave van Montfoert, ende mit veel volcks om dat quaet te beletten. Ende als sy den Elect sagen, so worden sy vervaert, ende begeerden pays, ende hy gaf hem pays, op dusdanighe manieren, als dat sy al hoer wapen souden uytdoen, ende die 't mit hem wouden houden, die souden overtreden an syn syde, ende terstont so ginghen sy al over ryck ende arm, ende woudent houden mit horen Elect. Doe sette Heer *Gysbrecht* alle hoer quade ordonnantien off, ende verboet opten hals dat becken slach niet meer te slaen, ende hy sette Regierers van der Stat guede rycke mannen na ouder gewoenten. Ende nae dese tyt so en gesciedet niet meer de oploop van der Gemeente. *Johan* de Hertoch van *Cleeff* die dede dicwyl syn best om pays te maken tusschen Hertoch *Philips* ende Heer *Gysbrecht* den Elect, mer hy en mochtet niet maicken. Oick Heer *Johan* van *Hensberch* de Bisscop van Ludic Heer *Gysbrechts* neeff die dede oock seer veel om den pays te maicken. Ende op een tyt so beloofde hy den Elect van Utrecht, wairt saeck dat hy die pays niet en mochte maken, hy soude trecken van Hertoch *Philips*, ende comen den Elect van Utrecht te baten op syns selfs cost mit dusent paerden. Ende als dit Hertoch *Philips* hadde vernomen, * so dwanck hy den Bisscop van Ludick, dat hy over-

† Suffr. Petr. *de gest. episc. Leodiens. cap.* 19. *Multi nomine Bredenrodii apud Philippum institerunt, ut hac petitione desisteret, ac Bredenrodio legitime electo episcopatum relinqueret, inter quos & episcopus Leodiensis erat, qui cum acrius aliquanto sed frustra hanc causam apud Philippum egisset, Gisberto tandem, quem cognationis affectu diligebat, promisisse fertur, si minus obtineret quod peteret, se relicto Philippo, Gisberto ad suscipiendum bellum mille equitum subsidio adfuturum &c.*

overgaff dat Bisdom te Ludick Heer *Lodewyck* van *Bourbon* syn Suster soen, dien die van Ludik nochtans niet rustelick en ontfingen.

Hoe dat Bisscop David int Bisdom t'Utrecht quam.

Dat LIV. *Capittel.*

Als Hertoch *Philips* de provisi voer syn soen *David* vercregen hadde van Roem, so quamen sommige uit Amersfoert ende uit Renen tot Hertoch *Philips* in den Haech, ende dair maicten sy hoer overdrachten mit malcander. Ende David die sende * *Adriaen* van *Borselen*, die zyn bastaert suster hadde te wive, mit veel volcx tot *Amersfoort* ende *Renen* om die Steden in te nemen. Ende als dit aldus geschiet was, so quam *Everart* van der *Eyst* die Casteleyn van der Horst, die dat Castelynschap belient hadde om seven dusent Rynsche gulden, ende seyde tot *Adriaen* van *Borselen* voersz, waert datmen hem syn gelt woude weder geven, hy woude dat Casteel overgeven. T'welck allso daer na geschiede. Een weynich tyts daer na so tooch Bisscop *David* mit *Johan* den Heer van *Wassenaer*, ende ander meer volcx tot *Gorichem*, ende van daer so toech hy te *Tyel*, ende so voert tot *Renen*, daer hy ontfangen wert als een Biscop van Utrecht, ende desgelycks te *Amersfoort* mede. Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC.

* Duas habuit hic uxores. Prima unica fuit filia Florentii de Borssalia. Qua, ut Auctor ait incertus de origine Borssaliorum, defuncta, *accipit in uxorem Annam filiam bastardam Philippi ducis Burgundiæ. Hic miles ordinatur in coronatione Ludovici regis Franciæ cum Philippo de Wassenaer anno Domini* CIↃ. CCCC. LXI. *Obiit autem sine liberis anno Domini* CIↃ. CCCC. LXVIII. *in nuptiis Caroli Ducis Burgundiæ in civitate Brugensi.*

cccc. LVI. op sinte Marien Magdalenen dach so quam Hertoch *Philips* mit *Carel* den Graeff van *Charloys* syn soen uytten Haeg tot Leyden, en daer bleeff hy leggen een weeck om hem te bedencken, hoe dat hy Utrecht soude mogen winnen, ende *David* syn soon daer in brengen. Doe quamen daer tot hem op seker geleyde Heer *Reynolt* die Heer van Brederoeden, *Henrick* die Burchgraef van Montfoort, *Johan* van *Renes* die Domdeken met syn brueder *Jacob Proeys*. Ende dese Heeren gingen mit *Johan* den Hertoch van Cleeff tot Hertoch *Philips* om die pays te maicken, mer daer en quam doe niet aff, ende daerom is een ygelick weder wech gereyst. Doe tooch Hertoch *Philips* te Woerden, ende van daer tot Yselsteyn. Ende als hy daer was mit *Karel* den Graeff van *Charloys*, so syn oock daer toe gecomen *Jacob* des Hertogen soon van *Bourbon*, *Johan* Hertoech van Cleeff, *Lodewyck* den Graeff van *Stampoys*, *Antonis* de Bastaert van *Bourgongen*, *Adolff* van *Cleeff* die Heer van Ravesteyn, den Graef van *Marle*, *VVolfert* de Graeff van *Bochain*, de Heer van *Truwy*, de Heer van *VVassenaer*, *VVillem* de Heer van *Egmont* ende Yselsteyn, *Johan* de Heer van *Lannoy* Stedehouder van Hollant. Ende de Hertoech van Cleeff is t'Utrecht gecomen, ende heeft mitten Elect gesproken, ende heeft hem veel schone dingen toegelooft, alsso dat hy begon te luysteren, ende *Johan* van *Renes* de Heer van Wulven Ridder, die heeft oock den Elect dair toe gebrocht, dat hy 't soude laten dadingen, dat hy syn elexi soude overgeven, ende men soude hem anders genoech daer voer geven. Ende Heer *Gysbrecht*

den Electt gaf hem selven hier in over, eer dat hy 't syn broeder den Heer van Brederoeden te kennen gaff, die nochtans om syn wil op die tyt veel leets van Hertoch *Philips* geleden hadde, want hy hadde al syn goeden, die in Hollant lagen, tot syn tafel geleyt. Alsmen dan die soen soude enden, so sende Heer *Gysbrecht* de Electt tot Hertoch *Philips* mit den Hertoch van Cleeff syn broeder den Heer van Brederoeden, den Burchgraef van Montfoert, *Johan* van *Renes*, de Heer van *Wulven*, *Johan* de Domdeken, en *Jacob Proeys* syn broeder. Ende die pays is aldus gemaickt, dat Heer Gysbrecht van Brederoden soude wycken van syn elexi, ende hy soude voortaen blyven Domproist, als hy te voren was, mer die Proesty van Oudemonster hadde hy overgegeven *Willem* van *Montfoert*, ende die soude dat behouden. Voert daer boven so soude Heer *Gysbrecht* van Brederoeden een Proest wesen tot Sinte Donaes te Brugge, t'welck een ryck Proesty was, ende hy soude oock Raet te Hollant wesen met dubbelde weddinge tot syn lyf. Oeck so soude hy alle jaer tot syn lyf hebben uit dat Bisdom van Utrecht vier duysent ende twee hondert Rynsche gulden, ende voor syn oncosten, die hy om 't Bisdom gedaen hadde, so soude hy eens hebben vyftich dusent goude leuwen. Ende hier voer is borch geworden die Hertoch van Cleeff. Ende aldus so is Hertoech Philips mit syn soon David in Utrecht gecomen. Ende als Biscop *David* in den Dom ginck, so gingen Heer *Gysbrecht* van Brederoeden de Domproest an syn rechter syde, ende Heer *Johan Proeys* de Domdeken an syn slinker syde. Ende dese twie setten hem in den Bisscops

stoel, ende hy swoer alle die privilegien ende rechten van Utrecht te houden, na ouder gewoenten. Na achte dagen beval Hertoch *Philips* den Heer van Brederoeden, ende syn broeder den Domproest, dat sy die Stat van Utrecht regieren ende bewaren souden, ende hy is getogen † in dat belech voer Deventer. *David* de Biscop is getogen ter Horst.

Van den dootslach die VValraven de Bastaert van Brederoden dede op de Bilt.

Dat LV. *Capittel.*

In desen tyden so brack een scip mit wol by *Santvoert* in die heerscappie van Brederoede, ende die Heer van Brederoeden die sende daer *VValraven* syn bastaert soen * om dat te berechten ende te regieren, mer *Lubbrecht* van *Raephorst* de Schout van Haerlem mit *Claes* van *Yperen* ende *Gerrit* van *Noortwyck* die quamen mit die schuts van Haerlem, ende spraicken *VValraven* spytich toe, ende deden hem veel oneers, ende overvielen hem mit machten, ende benamen hem die wol, ende brochten-se

† Nec Davidem hæc admittebat, nec transactionem cum Brederodio. Obsessa ergo à Philippo, & duos menses obsessa, donec opera Ducis Cliviæ ut & Ordinum Trajectensium soluta tandem obsidio, & urbi pax restituta. Pont. Heuter. *lib.* 4. *rer. Burgund. cap.* 16.

* Vindicabat toparcha, quod in proximum terris ejus littus ejectum, ut non obscure id colligitur ex charta Caroli Audacis Ann. 1445. apud Boxhorn. *Chron. Zel. part.* 2. *cap.* 33. *in fin.* Passim Gallis sic usitatum, & exempla habet Alteserra *lib.* 2. *de Ducib. & Comit. cap.* 14. Sed sæpe hinc tamen quæstio, ut vel locus hic argumento est. Ἔθος certe ἀπεγχάτατον, ut vocat Nicetas. Nam & res, & quod pejus homines etiam ipsi rapti hac ratione in servitutem toparchæ, ut & docet Lindenbrog. *gloss. in Naufragare.*

se tot Haerlem, daer hem nochtans die wol niet toe en behoerde, want sy quam uyt Schotlant, ende behoorde toe die Schotten. *Walraven* wert seer toornich, mer want hy sach, dat sy hem te machtich waren, so liet hy 't doe goet wesen, mer hy dochte op een ander tyt so soude hy 't hem vergelden. Aldus dan so ist gebeurt daer na int jaer ons Heren CIↃ. CCCC. seven ende vyftich so wouden die van Haerlem excys hebben van de Clesi van Haerlem, ende die Priesteren en woudens niet geven. T'is gecomen so verde, dat sy tegen malcander getreden syn in een proces voer den Bisscop, also dat van der Stede wegen getogen syn te Utrecht om mit der Bisscop te spreken *Nicolaes* van *Yperen* die Borgemeester van Haerlem, *Gerit* van *Noortwyck* Scepen, ende *VVillem Paeds* Secretarius van Haerlem. Ende als sy vernamen dat de Bisscop tot Amersfoert was, so bereyden sy hem daer toe te varen. Dat heeft vernomen *VValraven* de Bastaert van Brederoeden, ende hy is heymeliken getogen op die *Bilt* mit een deel gesellen, datter syn Vader die Heer van Brederoeden niet of en wist, en hy heeftse daer gewacht. Als sy daer quamen, so sloech hy daer doot *Claes* van *Yperen*, ende *Gerrit* van *Noortich*. Ende als dit Heer *Reynolt* die Heer van Brederoeden verhoerde, so was hy seer toornich op syn soon *VValraven*, dat *VValraven* in lange tyden niet en mocht comen in syn tegenwoordicheyt.

Van

Van die vereeninge des Bisscops mit den Heer van Brederoden, ende syn broeder den Domproest.

Dat LVI. *Capittel.*

Daer na int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende LX. so maecte *Johan* de Heer van *Lanoy* de Stedehouder van Hollant een vriendelike soen van nieus tusschen den Bisscop van Utrecht mit syn vrienden an die een syde, ende de Stat van Utrecht, de Domproest, de Heer van Brederoeden, de Burchgrave van Montfoert mit hoir vrienden an de ander syde, ende in dat tractaet so was verdadingt, ende versproken van den ballingen van Utrecht dat sy souden bliven buten der Stadt, als Meester *Jan Brant, Gerrit* van *Ryn*, Heer *VVillem* van *Bochorst*, *Evert Proeys*, ter tyt toe dattet de Stat van Utrecht, de Domproest, de Heer van Brederoeden, de Burchgraeff van Montfoert, hem dat samentlick gonden in te comen, ende anders niet. Ende dese soen is vriendelike gemaict. Een deel jaeren hier na so badt de Bisscop den Heer van Brederoeden, dat hy hem doch helpen woude, dat hy mocht hebben een braspenninck op den morgen in syn Bisdom, t'welck die Heer van Brederoeden hem te lieve dede syns deels. Ende doe daer sommige waren onwillich, so bad den Bisscop den Heer van Brederoeden, dat hy van Vianen woude laten comen vier hondert man by hem, op dat die onwilligen geen oploep en souden maken tegens hem. Ende dat heeft die Heer van Brederoeden hem oeck te lieve gedaen, ende die Bisscop heeft alsso gecregen opten morgen een braspenningh. Daer na een deel jaren so bad die Bisscop den

Heer

Heer van Brederoeden, dat Meester *Jan Brant* mochte consent hebben om in Utrecht te comen. Ende die Heer van Brederoeden heeft hem daer oock toe geholpen. Daer na als Meester *Reynier* des Biscops Raet was geworden, so quam op een morgenstont omtrent ten seven uren Meester *Reynier* voorseyt tot Heer *Reynolt* den Heer van Brederoeden, ende Heer *Gysbrecht* den Domproest syn broeder, ende seyde tot hem beyden, alse dat hy veel woerden hadde gehadt met den Biscop van hem luden, ende dat den Biscop onder ander woerden geseyt hadde; *Mocht ik my verlaten op den Heer van Brederoeden, ende op syn broeder den Domproest, ick soude my seer verbliden, ende my selven al heel tot hem lieden geven, ende laten ander luden varen.* Doe antwoerden de Heer van Brederoeden met syn broeder, ende seyden tot Meester Reynier: *Conden wy hem enich dienst of werck te lieff doen, of yets goedts helpen raden, daer souden wy altoes wel guetwillich toe wesen. Mer als wy geraden ende gedaen hadden, ende t'best volbrocht na ons vermoghen, soude hy ons dan verwerpen, ende mit onwaerden van hem setten, als hy sommige gedaen heeft, so en quamen wy niet wel toe. Want wie de Heren helpen wil, die sel veel wedersiens ende onweerdicheyt van den gemeenen volck crigen.* Ende aldus so heeft Meester *Reynier* den Heer van Brederoeden ende syn broeder Heer *Gysbrecht* tot Biscop *David* gebrocht. Ende den Biscop heeft hem luden geseit, geliken Meester *Reynier* te voren gesproken heeft. Ende doe antwoorden sy ende seyden; *Heer gby moget u wel vriliken tot ons verlaten, indien wy ons tot u oock verlaten mogen, want als*

wy al gedaen hadden, dat wy mochten, soud ghy ons dan laten varen, ende ander luden ons over den hals brengen, so souden wy ons selven verderven. Die Biscop antwoerde; *Neen trouwen, dat en is myn meeninge niet. Dat moet verde van my wesen. Ick en sal u niemant over den hals brenghen, daer ghy verdriet of soud mogen krigen, ende ick en sal myn hant ende myn trouheit nimmermeer van u beiden halen, ende altyt so sal ick u bystaen mit alle dat ick kan.* Dit seide hy al sonder meninghe mit noch meer vrientlicker woerden, die daer aen beiden syden gesproken waren. Ende also syn sy mit grooter vrientscapen gesceiden van malkander. Daer na op een tyt so ontboet den Biscop den Heer van Brederoeden ende syn broeder Heer *Gysbrecht* den Domproest, ende hielt raet mit hem luden van den quaden regiment van Utrecht. Ende int eynde begeerde hy van hem luden, dat sy hem raden ende helpen wouden, dat hy * een jaer die vier Overste setten mocht, ende

* In Actis Ultrajectinis ea de re nihil. In libro tamen diurno occurrit, quod huc facit, & quo Auctor forsan respicit. *Ann.* CIↃ. CCCC. LXIV. *des Saterdachs na onser Vrouwen dach te Lichtmisse. Hebben die Raide out ende nywe belieft ende geconsenteert ter bede mynre Heren Demproests ende van Brederode, ende anderen hoeren vrunden ende maghen, dat die nywe Oudermans om ruste ende vrede binnen onser Stadt te houden in die stede* Hubert *van* Pallaes *terstont kiesen sullen moigen*, Jacob *van* Amerongen *voir enen Rait, ende die nywe Raiden sellen terstont kiesen moigen in die stede* Jacobs *van* Amerongen, Jan *van* Renefs *van* Wulven *voer enen Scepen. T'welck aldus gedaen wesende, hebben die Oudermans terstont eendrachtelick gecoren* Jacob *van* Amerongen *voer enen Rait in* Huberts *stede van* Pallaes, *ende die nywe Rade hebben gekoren* Jan *van* Renefs *voersz. in stede* Jacobs *van* Amerongen *voer enen Scepen.* Ende

ende ſy holpen hem daer toe, dattet alſo geſciede, dat niet Biſcop in lange jaren gegont was. Ende als ſy gecoren waren, drie daghen daer na, ſo quamen die Overſte op des Biſcops camer, daer die voerſeide Heeren by hem ſtonden. Ende die Biſcop namſe by hem mit meeſter *Reynier*, ende ſy hadden veel woerden van den quaden regiment van Utrecht. Ende int eynde ſo beval die Biſcop die vier Overſte, dat ſy in ſynre abſentie ſouden gaen tot den Heer van Brederoeden, ende ſyn broeder die Domproeſt, als ſy eenigen raet begeerden. T'welck ſy dicke gedaen hebben.

Van dat die Heer van VVaſſenaer buten Utrecht gehouden worde.

Dat LVII. *Capittel.*

Item corts daer na ſo quam *Johan* de Heer van *VVaſſenaer* voor die poort t'Utrecht, ende hy wert daer uytgekeert, om dat geſeyt hadde tegens die Poertiers, dat hy uyt Vrancryck quam, ende woude tot den Biſſcop trecken, ende dat en was niet waer. Doe riet de Domproeſt, om dat hy loech, datmen niet inlaten ſoude, ende laten buten omryden, ende dat wert gedaen. Hier wert die Biſcop ſeer toornich, ende beval die vier Overſte, dat ſy 't den Raet t'Utrecht te kennen ſouden geven, dattet

Ende dit geſciet hebben die Scepenen gekoren Jacob *van* Amerongen *voer een Rait Borgemeyſter in die ſtede* Huberts *van* Pallaes, *ende die Raide hebben gekoren* Jan *van* Reneſſ *voerſz. enen Scepen-Borgemeyſter voer* Jacob *van* Amerongen.

Overdroegen die Raide out en nyme dat Folpart *van* Raephorſt *een half jaer naeſtcomende uyt der Stadt weſen ſal om ruſt ende vrede wille, ende hy ſal ene mile van der Stadt bliven op ſijn Borgerſcap.*

tet van ſynen ſin niet en waer, ende hy en woudet niet meer gedaen hebben. Ende hy en ſende hier of niet tot den Heer van Brederoeden of tot ſynen broeder den Domproeſt. Als dan den Heer van Brederoeden t'Utrecht gecomen was, ende hy dit vernomen hadde, ſo toech hy na vyf daghen tot den Biſcop, ende ſeyde tot hem aldus: *Heer ick heb gehoort dat gy die Overſte by u gehadt hebt, ende weert toornigh, dat de Heer van Waſſenaer buten de Stede gehouden wert, ende daer dunckt my, dat ghy ongelyck in hebt. Want doe ghy die vier Overſte bevaelt, dat ſy in uwer abſentie hem beraden ſouden met mynen broeder ende met my, ende wat wy voor t'beſte rieden, daer waert ghy mede te vreden, aldus ſo ſoudt ghy mogelick ierſt mynen broeder by den Overſten ontboden hebben tot u, ende ſoudet hem u meninghe geſeit hebben, ende had minen Broeder dan daer en boven gedaen, ſo had ghy toernich mogen weſen mit reden. Ende off myn Broeder of ick wat deden, dat u niet en behaechden, ſoud ghy't ons eerſt niet te kennen geven, ende ſeggen wat u meninghe waer. Ende ſoudet ghy alſo terſtont toornich op ons worden, ſo mochten wy liever t'huys blyven, dan veel ondancks an beyden ſyden te vercrigen; daer wy alrede genoech of hebben.* Doe antwoerde den Biſſcop; *Hy hadde t'beſte geſeit, ende ſach node, dattet gerucht in Hertoch Karels Hof quame, dat men ſyn Ridderſchap in ſynre Stadt buyten ſluiten ſoude ſonder reden.* Die Heer van Brederoeden ſeyde daer op aldus: *Heer ghy hebt recht daer mede, mer ghy ſeltet ons mogelick ſeggen, ende weten wy dan iet, dat ſellen wy u wel te kennen geven.*

Van

Van den heymeliken opſet tegens Heer Reynolt den Heer van Brederoeden.

Dat LVIII. *Capittel.*

INt jaer ons Heeren CIↃ CCCC. en LXX. ſo begon de tribulacy des edelen Heren *Reynolts* van Brederoeden. Welck jaer ons Heeren men mach vinden in de tellicke letteren des vaers *Davids* des heyligen Propheets inden *Souter*, als in die Pſalm *Attendite*. Welck vaers is aldus: *Non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera.* Als ick dan denck om die tribulaci des edelen Heers van Brederode, ſo luſt my bet te ſcreyen, dan yet daer of te ſcriven. Waer is dat verſtiende hert, dat niet met medelyden bewogen wort, alſt hoert hoe dattet edel Hollants bloet ſonder ſchult lelicke gepynicht wort van een baſtaert van Bourgongen. Deſe tribulaci is te geloven, dat Godt over hem verhenget heeft, op dat ſyn patienci allen anderen Heeren ſoude weſen tot een exempel des lydſaemheits, geliken als ſinte Jobs patienti allen anderen menſchen tot een exempel gecondicht wert. Veel ſo ſyn dan ſyn tribulatien geweeſt, ende uyt allen tribulatien ſo heeſt hem de Heere verloſt. Syn vianden, die hem dit gedaen hebben, ſyn geweeſt ſommige edel van geſlachte, ende ſommige onedel als van die *Cabbeljaus* partye, die anders geen ſaken en hadden, dan die parthye, die ſy in haer hert drougen. Ende op een tyt als die Heer van Brederoeden van Utrecht ſoude comen in den *Haech*, ſo leyden die Cabbeljaus onder weech lagen van groot volck tot twien ſteden als op die Hoge wech, ende op die Lage wech, om den Heer

van Brederoeden te wachten, ende doot te slaen. Mer want 'er op die tyt t'Utrecht een vechtelick geschiede, so bleeff die Heer van Brederoede t'Utrecht, ende quam doe niet in den *Haech*, mer een wyl tyts daer nae so quam hy in den *Haech*. Doe gingen sy hoer volck al heymelick leggen in die kelre van dat huys van Oestervant, ende in de kelre van Gaesbeecks huys, ende van Wassenaer, op dat als sy hoer open sagen, dat sy dan uyt comen souden, ende slaen hem doot. Mer Godt die heeft dat verhenget, dat hy 't vernam, ende hy is als heymeliken wech getogen. Daer na so syn sy al heymeliken getogen tot Hertoch *Karel* ende tot Biscop *David* syn bastaert broeder, ende hebben hem mit zyn broeder den Domproest mit valsche logenen vermaict, ende lelike dingen angebrocht. Want sy dochten schalkeliken, ende seyden tot malcander. Dat wy onse handen daer of houden, mer wy willen hem leveren in de handen des Hertoch *Karels*, ende Biscop *Davids*, ende seyden; Laet wy hem dootslaen, dat men niet en weet, dat wy 't gedaen hebben. Wy sellent al doen, ende het sal scinen, of wy daer toe niet gedaen en hadden. Hier toe was Biscop *David* seer geringe bereit, ende geloofde lichtelick, dat men hem anbrochte, ende dochte, waer die Heer van Brederoeden wech mit syn broeder, so waende hy meerre macht te hebben binnen die Stede van Utrecht.

Van des Heer van Brederoedens vangenis.

Dat XIX. *Capittel.*

Int

Int jaer ons Heren cIↃ. cccc. ende LXX. op sinte *Vitus* dach, dat was des Vrydachs na Pinxter, Heer *Reynolt* de Heer van Brederoeden, die van dese opsetten niet en wist, is getogen mit syn bastaert sonen ende mit *Gerrit* van *Ryn* te Wyck te Duersteden om mit den Biscop te spreken. Ende als hy daer was gecomen, so sach hy een van des Bisscops dienaers, ende syn naem was *Phillipot*; ende hy bad hem, dat hy gaen woude totten Bisscop, ende seggen hem, dat hy daer gecomen was om wat mit hem te spreken. *Phillipot* die dede also, ende quam weder, ende seyde: *Myn Heer de Bisscop die heeft wat te doen mit syn meester, ende daerom vermoede ick, dat ghy hem voer den eten niet en selt spreecken, off by hem comen.* Die Heer van Brederode ginck horen misse, ende daer na ginck hy in syn herberge om te eten. Ende als hy over syn maeltyt sat, so quamen daer twee des Biscops dienaers, de een mit een overdeckte scutttel, daer stoer in was, ende de ander hadde twie kannen met wyn, ende seyde totten Heere van Brederoeden aldus: *Dit sent u myn Heer van Utrecht, om dat ghy vrolicken sout wesen.* Die Heer van Brederoeden die danckte de gesellen seer, ende liet hem drincken schencken. Ende als de Heer van Brederoeden bekant gegeten had, doe bad hy *Herman* van *Vy*, die mit hem sat, ende at, also als hy des Biscops dienaer was, dat hy woude gaen tot den Biscop ende vernemen, wanneer hy den Biscop soude mogen spreken. *Herman* seyde, hy woudet gaerne doen. Ende hy ginc totten Bisscop, ende quam weder, ende seyde tot den Heer van Brederoeden, dat hy wel een ure slapen

 moeht;

mocht, de Bisscop soude hem wel laten halen, alst tyde was. Die Heer van Brederoede ginck slapen, ende na een ure quam *Herman* van *Wy*, ende wecte hem op, ende seyde, dattet tyde waer tot den Bisscop te gaen. Die Heer van Brederoeden stont op, ende doe hy voer t'Slot quam op die trappen, doe wert hem geseyt van des Biscops gesinde, dat hy *Gerrit* van *Ryn* ende syn bastaert sonen mit hem op soude laten comen, ende die ander beneden laten bliven. Ende hy dede alsо, ende doe hy boven quam, ende daer een wyl tyts gestaen hadde mit meester *Antonis Potagi*, *Heynrick Minneprys*, ende meyster *Luloff* van *Campen*, so wert een ander duer opgedaen, ende men seyde tot hem, *Heere comt hier in tot den Biscop.* Ende hy ginck daer in. Ende als hy daer oock een wyl tyts geweest hadde, so quam *Alfons* mit drie gesellen, daer hy in de Camer sat, tot hem, ende seyde: *Myn Heer die ontbiet u, dat ghy niet van hier en gaet buten sinen oerlof.* Doe sprack den Heer van Brederoeden, *Wat beduyt dit. Ick bid u, dat ghy my brengen wilt by myn Heer den Biscop. Ende kan ick my dan niet verantwoerden, so ist reden, dat ick 't et misgelde.* Men sprack weder tot hem; *Weest te vreden. Ghy sult noch wel by myn Heer comen.* Een wyl tyts daer na seyde *Alfons* tot den Heer van Brederoeden. *Myn Heer geeft my u mes.* Ende als hy dat gedaen hadde, so seyde Alfons: *Gaet nu met my, myn Heer wilt het aldus hebben.* Ende hy leyde den Heer van Brederoeden als een onnosel lam boven in een Camer. Daer was hy den eersten nacht. Ende des anderen nachts so wert hy inden toren gewe-

gewesen, daer hy in sliep Bartholomæus avont. Dat edel bloet van Brederoeden was hier al lytsaem in, want syn conscienti en tuychden hem niet, dat hy eenich quaet hadde gedaen, daer hy om soude vervaert syn. Hy most dan wat lyden, ende het woort Gods most in hem volbracht wesen, dat onse lieve Heer Jesus seyde tot syn discipelen, *Die knecht en is niet boven syn Heer. Hebben sy my vervolcht, ende sy sullen oock u vervolgen.* Hier en binnen so waren syn bastaert sonen beneden, ende sy kaetsten mit des Biscops dieners, want sy waenden dat haer vader mit den Biscop was sprekenkende. Mer ten lesten so quam daer een van des Biscops dienaers, ende seyde, *Gaet van hier in u herberghe.* Doe antwoerde die bastaert Reynolt, *Wy en willen nergent gaen sonder onse vader. Als onse vader comt, so sellen wy wel mit hem gaen.* Een wyl tyts daer na so wouden die bastaerde weten, waer hoer Heer vader bleeff. Ende doe sy also toornich worden, doe worden die schuts ontboden, ende die bastarden die moesten op hoer sekerheit gaen in hoer herberghe went des anderen daechs.

Van des Domproests vangenis mit die anderen.

Dat LX. *Capittel.*

Dese edel Heer van Brederoeden had enen broeder die *Gysbrecht* hiet, ende was Domproest t'Utrecht, ende hadde hier voertyts gehadt de elexi des Bisdoms, mer hy hadde dat Bisdom Biscop *David* overgegeven, dat hem ende syne vrienden nu qualicken geloont wert, Waerom dat hy wel mit recht moecht spreken totten Biscop ende seggen. *En*

wert my nu niet quaet loen gegheven voer dat goet, dat ick u gedaen heb. Dat Bisdom van Utrecht was myn, ende ick hebbet u overgegeven, ende ghy geeft my nu dat loen dat after lande gaet; Dat is: Doet my goet, ick doe u quaet. Dat die Biscop aldus dede, dat machmen in dese schriften wel bevinden. Want alsoo geringe als hy den Heer van Brederoeden gevangen hadde, so dochte hy oeck den Domproest te vangen. Ende van dese selfde achter middach, dat hy den Heer van Brederoeden gevangen hadde, so reet hy mit vier paerden haestelikeu nae Utrecht, ende als hy in de Stadt gecomen was, so liet hy de clock luden, ende hy quam geharnast onder syn blauwen fluwelen tabbert aldereerst mit luttel volcx op de *Plaets*, Heer *Gysbrecht* de Domproest verwonderde hem seer hier of, ende quam met vier hondert gewapent tot den Biscop, ende dochte den Biscop te helpen. Den Domproest heeft dan den Bisscop gegroet, ende vraechden watter doens was. Die Bisscop leyde syn hant op syn schouderen, ende seyde: *Het is om u te doen, gaet mit my, ende geeft u gevangen.* Ende als hy dat hoorde, so heeft hy hem seer hier van verwondert. *Jorys* des Domproests bastaert soen, als hy dit sach, so woude hy mit syn hulpers den Bisscop geslagen hebben, ende hy was bereyt, want hy sach, dat aen syn syde wel was vier man tegens een van des Bisscops syde. Mer die edel Domproest die was edel van gedachten, ende dochte, hy en woude syn hant niet sleen aen den gesalfden Bisscop, ende die heeft dat benomen. Ende want die Domproest dochte, dat hy den Biscop mit soete reden wel soude onderwysen,

sen,

sen, so is hy mit hem gegaen in des Bisscops Hoff. Ende als hy daer was, so wert hy daer gevanghen, ende en mocht oock niet den Biscop comen te spreken, dien hy self in des Bisscops stoel gesettet hadde. Ende daer was dat edel Hollants bloet die nacht in grooter droefheit. Oeck so dede de Biscop van den selfden avont mitter clock uyt die Stat bannen alle die broetknechten des Heers van Brederoeden, ende des Domproests. Des anderen daechs omtrent den middach so dede die Biscop den Domproest op een wagen setten voer des Biscops Hof op die straet. Ende als die Domproest sinte Martyns kerck an sach, so liepen hem die tranen uyt syn ogen, ende hy groete sinte Martyn, ende also quam de Biscop doe mede te wagen, ende sy syn geteyst te *VVyck*, ende daer dede de Biscop den Domproest op een ander Camer leggen verscheyden van den Heer van Brederoeden. Doe ontboet die Biscop de bastarden van Brederoeden, datse op t'Slot souden comen. Ende jonge *Johan* de bastart, want hy clerck was, ende soude noch Priester worden, so leet men hem gaen, mer die ander vier die worden in een vervaerliken kercker geleyt by malkander. Ende als sy daer vyf dagen in geweest hadden, so worden de drie laten gaen, als *Reynolt*, *Heynrick*, ende oude *Johan*, mer *VValraven* worden seer vast gesettet. Hier en was *Joest* die Bastaert niet mede, want hy doe noch seer jong was. Ende om dat de Biscop te bet in syn quaetheit gestyft ende gesterct soude wesen, so is hy getogen t'Utrecht, ende heeft alle die ballingen in laten comen, die in voerleden tyden uyt Utrecht gejaecht waren, of oock

self uytgelopen waren. Die edel Vrou van Brederoeden, die nu een bedructe Vrou was, die is mit haer kinderen uyt Utrecht getogen, ende is gecomen te Vyanen in haer Stede, om haer daer in te bergen. Ende oick so syn tot *Vianen* gecomen, om haer te helpen houden de Stede van Vianen, de Heer van Brederoedens suster soen uyt Gelrelant, als *VValraven* de Heer van *Ameroyen*, ende *VValraven* van *Haesten*. De Heer van Brederoedens vyanden gingen terstont sayen onder dat volck over al Hollant ende Utrecht, aldus seggende: Hadde de Biscop dese Heeren niet gevangen, hy soude binnen drie daghen een verdreven Biscop geweest hebben, ende so souden sy voert getaelt hebben om Hertoch *Karel* uyt Hollant te verdriven. Ende dat dit al een versierde logen was, dat machmen hier by weten, Want hadden sy dat in den sin gehadt, so en mocht dat nimmermeer bet te pas gecomen hebben, dan doe de Biscop den Domproest venck, want doe had de Domproest een saeck, om dat syn broeder gevangen was, ende hy had oeck wel de macht, want hy hadde vier man tegeu een. Ende als die Biscop sach dat hem dit wel ter handen ginck, ende dattet de Cabbeljaus selfs wel behaechde, so dochte hy oock mede te vangen *Johan* van *Amerongen* den Schout van Utrecht, ende die vinck hy op sinte Pieters ende Pouwels dach, ende dat aldus: Na dat de Biscop voersz de voergenoemde Heren aldus verraderliken gevangen hadde, so toech *Johan* van *Amerongen* uytter Stat om sommige dingen te bescicken van syn selfs wegen, ende hy quam weder in op sinte Pieters ende Pauwels dach, ende

ginck

ginck des avonts mede mitten Biſcop totter ſtatien in ſinte Pieters kerck. Ende als die Biſcop *Johan* van *Amerongen* geſien hadde, ſo ginck hy tot den Biſcop, ende groetede hem. Die Biſcop die toende hem een vriendelick aenſicht. Aldus ſo en dochte *Johan* geen arch, ende heeft den Biſſcop geleyt na dier ſtatie tot des Biſſcops Hof. Ende als hy daer was, doe ſprack de Biſſcop al ſpottende tot *Johan* van *Amerongen* in deſer manieren: *Jan weeſt wellekom van den jongen Heer van Gelre.* Ende daerom ſo ſprack hy alſo, recht of hy ſeggen woude, *Ghy hebt tot myn viant geweeſt om die Heren van Brederoeden te baten te comen tegen my.* *Johan* die dede vaſt ſyn ontſcult, mer ten mocht hem niet baten, want hy wert daer gevangen, ende wert oock te *Wyck* geſent inde gevangenis. Oeck ſo dochte die Biſcop te vangen *Johan* den Burchgraef van Montfoert, ende *Jacob* van *Nyevelt*, mit noch meer andere Edelen, die hem dochte, dat goede gunners waren des Heers van Brederoeden, maer ſy by den Biſcop niet en quamen.

Van dat Walraven de baſtaert ende Johan van Amerongen gepynicht worden.
Dat LXI. *Capittel.*

De Heer van Brederoedens vyanden die waren nu ſeer bly, ſy ſtaecken ende braicken in den Haech, ende werſchapten, ende waren in duſent vroechden, ende ſeyden; *Die van Brero heeft men eens geſien*; recht of ſe ſeggen wouden, Men en ſelſe niet meer ſien, ende ſy ſochten ſcherpen raet tot allen plaetſen in Hollant, ende int Biſdom van Utrecht, om ſaicken te vinden, daer die van Bre-

deroeden mede verbuert souden hebben hoer lyf ende goet, mer sy en conden geen saicken vinden, die bewyselick waren. Ten lesten sloten sy hoer raet, dat sy *Walraven* ende *Johan* van *Amerongen* mit pynen souden angaen, ende die souden dan overmits pynen genoech lyden, ende dat docht hem goet raet te wesen. Aldus so syn sy gecomen in den eersten tot *Walraven* de bastaert, ende hebben hem van veel dingen gevraecht, daer *Walraven* nergens of en wist, ende sonderling so vraechden sy hem ten lesten van dien dootslach, die hy opte *Bilt* dede, of hy die niet gedaen en hadde uyt beveel syns vaders, welcke dootslach *Walraven* doe al gesoent hadde. Hy antwoorde ende seyde, dat hy dat gedaen hadde buyten syns vaders weten, ende dat syn Vader seer toornich op hem was daerom. Voert so vraechden sy hem, of hy niet en wist van enich verbant, dat syn vader ende den Domproest gemaect souden hebben mit den jongen Heer van Gelre tegen Biscop *David* ende Hertoch *Carel*. Oeck so vraechden sy hem doe *Yselsteyn* van de Gelresche verbrant worde, of syn vader ende die Domproest daer te voren niet of en wisten. Ende doe hy nergent of en wiste, doe gingen sy hem pynigen op sint Johannes Baptisten avont, ende die hem pynden waren *Gerrit* van *Zulen*, *Tyman* de *Maerschalck*, ende *Phillipot*. Ende sy togen hem syn clederen uyt, ende sy bonden hem seer wreedeliken op een banck, dat de teykenen van de koerden menige dagen aen syn lyff bleven staen. Ende als hy in der pinen was, so vraechde hy, *Waerom doet ghy dit, wat wilt ghy van my weten, Wist ick*

wat,

wat, ick soudet wel seggen. Sy spraken en seyden, *Ghy selt ons de waerheyt seggen van punten, die wy u gevraecht hebben.* Ende hy seyde; *Ick heb u doch de waerheyt geseyt, dattet also niet geschiet en is.* Des anderen daechs, als op sinte Johans Baptisten dach, so pynichden sy hem weder, ende oock op onser liever Vrouwen visitaci avont, ende op onser liever Vrouwen dach, so hebben sy hem oock seer wredeliken gepynicht mit water, dat sy in syn lyf gegoten hebben, ende hebben op syn buyck gesprongen, om dat hy te wreder gepynicht soude wesen. Sy en hebben niet aengesien de heylige daghen of de heylige avonden, want sy en hebben hem niet gespaert op onser liever Vrouwen dach. Ende aldus is hy gepynicht geweest wel veertich of vyftich reysen, geliken hy self nae vertelt heeft, somwylen eens daechs, somwylen twie reysen daechs, of oeck somwilen driewerff of vierwerff daechs heeft hy moeten lyden die sware tormenten ter tyt toe, dat hy leet al, dat sy geleden wouden hebben. Ende dat en was geen wonder, want hy was dicwils gepynicht ter doot toe. Ende wat dat hy leet, dat screven sy in een cedel. Ende desgelycks gingen sy oock pynigen *Jan* van *Amerongen*, ende seyden; *Walraven die heeftet doch geleden, Waerom soe wilt dy 't versaken. Ghy seltet lyden of wy sullen u also lange pynigen, went ghy 't gaenen sult seggen.* Ende aldus so moste hy mede lyden al dat sy wouden. Dese scriften die sonden sy terstont tot Hertoch Karel, ende seyden, dattet dese twi geleden hadden, op dat Hertoch *Karel* te toerniger soude worden, ende dat hy soude gebieden, datmen se soude doden.

den. Ende als Hertoch *Karel* dese scriften gesien hadde, so wert hy seer toornich, also dat hy die Vrou van Brederoden niet meer en woude hooren bidden voor haer man den Heer van Brederoeden.

Hoe dat Walraven uytter vangenis is gebroken.

Dat LXII. *Capittel.*

Als Walraven in dusdanige noot was, so docht hem, dat hy een kint des doots was, ende syn vader mit *Johan* van *Amerongen* den doot niet en mochten ontgaen, hy en wist niet tot wien dat hy hem soude keren, daer hy troest soude mogen vinden, anders dan tot die moeder der gracien, tot die moeder des ontfermherticheits, onse lieve Vrou Maria, die niemant en begeeft, dan die hoer begeeft. Tot haer so heeft hy hem gekeert, ende heeft haer syn noot te kennen gegeven mit vierige gebeden, die hy gesproken heeft, ende die heeft hem verlost in dusdaniger maniere: Na dat hy syn peregremagi gelooft hadde te Tienthoven te doen tot onser liever Vrouwen beelt in die gevangenis, so hy die boeyen an syn bienen had, ende hy bad dicwils om vers stroo, so sochte hy die harde strootges, ende daer stack hy mede op dat slot van die boejen, ende maecte hem selven los. Ende also maecte hy doe voert trappen in de muer, want hy nam sommige stienen uyt die muyr al tot dat veynster dat boven de kerker stont. Doe hy dan sach datter hoep toe was, so bad hy onse lieve Vrou, dat inde ure als hy uyt soude climmen, dattet dan seer soude stormen ende wayen, op

dat

dat men hem niet en hoorde. T'welck alſo geſciet is. Hy ſcoerde ſyn klederen, ende breyde daer ſnoeren of mit dat hoy, ende werp dat ſnoer an dat veynſter, ende maectet daer an al vaſt, alſo als hy buten was, dat hy 't oock ſoude mogen of doen, op dat dat ſnoer hem oock niet en melden. Des nachts dan opter Octaven van onſer liever Vrouwen aſſumptie, ſo heeft hy die reys beſtaen, ende is uyter gevangenis gecomen, na dat hy gevangen geweeſt hadde negen weken ende vier dagen. Doe hy dan beneden quam, ende ſoude dat ſnoer of doen, ſo quam een van des Biſcops dienaers, ende ſoude piſſen. Als *Walraven* dat vernam, ſo ſtont hy al ſtil, ende als die knecht ſyn water gemaict hadde, ſo is hy ras weer in de ſael gegaen, want het was ſeer cout, duyſter, ende het ſtormde ende wayde ſeer, ende het was omtrent elf uren in der nacht. Ende als die knecht ingegaen was, ſo ſwam *Walraven* over, ende quam int voorwerck, daermen tymmerde, ende hy nam mit hem een ſperre, daer hy dochte die Leck mede over te ſwemmen, op dat hem die cramp niet hinderen en ſoude in ſyn bienen int overſwemmen. Ende als hy gedoelt hadde overmits de duyſternis, ende moſte noch eens overſwemmen, ſo quam hy al ſwemmende by de ſwanen, ende die ſwanen worden vervaert, ende ſloegen haer vloegelen, ende maecten groot geluyt. Als des Biſcops knechten dat geluyt hoerden, ſo liepen ſy ras uyt mit veel bernende keerſen, om te beſien wat daer waer. Ende *Walraven* als hy al die keerſen ſach, ſo hielt hy hem al ſtille in dat water. Ende als die knechten de ſwanen ſagen, ſo ſpraken ſy tot malcander, dattet *Walraven*

hoerde,

hoerde, *Het syn die swanen, die hebben gevochten. Laet ons binnen gaen.* Ende aldus gingen sy weder om binnen. Doe wist *Walraven* die wech veel beter te vinden overmits dat licht van de keersen, ende quam also op een dyck, ende hy ginck voert swemmen in de Leck om aen de ander syde te wesen, mer als hy in de Leck quam bekant ten halven, so en mocht hy niet overswemmen, overmits dat die stroem hem te swaer worde. Ende also is hy weder op den dyck gecomen. Doe liep hy omtrent een myle, ende quam daer scepen lagen, die over plagen te varen. Ende hy weckte een veerman op, ende begeerde over te varen mit grooter haesten, ende hy veynsde hem, of hy sieck ende gewont hadde geweest. Doe vraechden hem die veerman ende seyde, *Van waen com dy.* Hy antwoerde. *Ic com haestelick van Emmerik, ende daer was gister een duch gehouden van een doodslach, ende sy worden wederom vechtende, ende ick worde gequetst, ende ick heb anxt, dat sy my noch achtervolgen sullen, ende daerom bid ick u vriendelicken, dat ghy my haestelicken overvaren wilt. Ick selt u wel lonen.* Mittien so dede hy syn buydel op, ende gaf hem een gouden penninck, want hy had noch al syn gelt. Sy en hadden hem in de vangenis niet benomen, dan syn silveren halsbant ende syn oracie-boeck. Die veerman was bly van den gouden penninck, ende hy maecte syn ever ree, ende gaf hem syn knecht, ende liet se also t'samen overvaren. Ende diewyl dat de knecht toeyde, so nam *VValraven* by hem des knechts dagge mit syn messen. *VValraven* vraechde hem, *Tot wat plaets sulst my aenbrengen*, Hy seyde, *by Culenburch.*

Doe

Doe ſprack Walraven ende ſeyde, *Neen ick en wil daer niet weſen, mer brengt my in Hageſteyn. Ick ſelt u wel loonen, of wilt dy des niet doen, ſo wil ick't u doen doen mit deſe dagge.* Ende als die knecht dit hoorde, doe wert hy vervaert, ende dede alſo Walraven woude, ende brocht hem in Hageſteyn. Doe gaf *VValraven* die knecht oock een goude penninck, ende is gegaen voer t'Scouten huys, ende clopte daer an, ende riep, datmen hem in laten woude. De dochter van den huys kende al der eerſt ſyn ſtem, ende alſo wert hy daer in gelaten. Sy togen hem cleder an, ende leyden vuer an, ende hy warmde hem wel, ende van daer is hy voert gecomen tot *Vianen*, ende ſy hebben hem allegader verwondert hier van. *VValraven* is hier na getogen tot onſe lieve Vrou te Tienhoven, ende heeft ſyn peregremagie gedaen, ende heeft onſe lieve Vrou geoffert een ſtuck lants, dat jaerlicx rente ſes gulden. Ende oock ſo liet hy ſchilderen in een bort de maniere, hoe dat hy uyt de gevangenis quam, ende dede dat hangen voor onſe lieve Vrou te Tienhoven. Ende als *VValraven* dus wech gecomen was, ſo was de Biſſcop mit ſynen quaden Raet al wat begaen, want hy dochte dat Walraven over al vertellen ſoude, dat hy gepynicht waer geweeſt, ende dat alle menſchen wel ſouden dencken, dat men met pynen wel doet lyden, dat een nye en dochte. Ende aldus ſo dochte die Biſcop, dat ſyn wreetheyt uyt comen ſoude, ende dat hy dan niet bedriven en ſoude. O wat grooter onderſcheyt iſſer tuſſchen deſen *David* ende *David* den heylígen Propheet. Want de eerſte *David* dede goet de geen die hem doden

wou-

wouden, maer dese *David* conde wel quaet doen die hem goet deden. Ende dit quam al uyt quader informatien, ende logenen, dien die partyedragers hem aengebrocht hadden. O hoe wel behoeren die Heren voer hem te sien, dat sy niet lichteliken allen logentalen, ende aenbrengers, ende alle geesten en gelooven. Want een logenaer verderft sommels menich goeden mensch, alst hier wel schynt.

Van dat die Heer van Brederoden gepynicht wert.

Dat LXIII. *Capittel.*

Omtrent drie weken eer dat *VValraven* uitgebroken was, ende hy al geleden had, dat sy wouden geleden hebben, so hadde die Biscop mit syn quade Raetsluden enen sellen raet, hoe dat hy den Heer van Brederoeden soude mogen daer toe brengen, dat hy oeck soude lyden, al dat *VValraven* geleden hadde. Ende laci, dat schant is te seggen, so hebben sy in hoeren raet gesloten, dat eer 't die Heer van Brederoeden niet en soude willen lyden sy souden hem liever mit sware tormenten ende pinen doen lyden. Ende aldus hebben sy hoer ogen verkeert, ende hebben niet angesien den genen, die in den hemel sit, ende geboden heeft aldus seggende in de oude wet? *De onnosele ende de rechtveerdige en suldi niet ter doot brengen*, Mer dat gebot hebben sy al vergeten, ende hebben dat onnosel bloet, ja dat alder edelste Hollants bloet gehandelt oft een dief of moordenaer waer geweest, want sy hebben met swaren pynen hem angegaen, om hem te doen lyden, dat hy nye en dochte, om also saken te vinden, dat sy hem souden mogen doden. Mer God die en heeft dat nochtans niet

ver-

verhenget, alsmen hier na noch wel horen sal. In dese navolgende manier so hebben sy hem gepynt; want deselfde maniere heb ic gelesen in scriften, die hy self mit syn eygen hant achtergelaten heeft. Omtrent dan des hoochtyts sinte Petri ad vincula des avonts op een Donredach omtrent negen uren so quam *Phillipot*, *Alfons*, ende *Johan Dauti* de Maerschalck totten Heer van Brederoeden opte camer, daer hy lach, ende seyden tot hem: *Myn Heer van Utrecht die heeft ons hier tot u gesent mit dese cedule, die wy hier hebben, dat wy u souden vragen van sommige punten.* Ende sy begonden hem te vragen van den dootslach die *Walraven* gedaen hadde op die *Bilt*, ende van den brant van Yselsteyn, ende van den verbant tusschen *Adolf* den jongen Heer van Gelre, ende dat den Heer van *Brederoeden* mit syn broeder den Raet, ende die Overste van Utrecht, souden willen verset hebben op eenen dach, alsmen een eerste mis soude singen mit noch meer versierde woorden. Ende sy seyden dattet *Walraven* ende *Jan* van *Amerongen* also geseyt hadden. Die Heer van Brederoeden die dochte in hem selven; *Nu is my groote bangheit an beyde syden, Want lyde ick dit, so ben ick een doot man, ende lyd ickt niet, so en sel ick hoer pyn niet mogen ontgaen. Nochtans geve ick myn selven God op, ende ick sel die waerheyt seggen*; ende hy sprack tot hem luden aldus: *Men selt nimmermeer van my vernemen, dat ick van dien dootslach yet te voren wist, ende het was my hertelycken leet, dattet geschiet was; ende ick heb daer oock in der staci van der Oerden om gevraecht geweest. Ende van die ander punten,*
 daer

daer ghy my na vraecht, en weet ick niet met allen of, daer wil ick op leven en sterven. Ende willen Walraven ende Jan van Amerongen anders seggen, laet my by comen, sy en sullent niet dorren seggen. Doe spraken sy tot den Heer van Brederoede spitich, ende seyden; *U schoone woerden en sullen u niet helpen;* ende sy lieten den Bollert op die camer comen mit syn rescap om hem te pynigen. Ende *Jan Dauti* trat an, ende nam den edel Heer van Brederoden † dat gulden vlies van den hals, dat hy niet waerdich en was an te tasten. Ende daerna sagen sy hem an al offet wolven ende leuwen geweest hadden, die hem verschoren wouden, ende sy togen hem syn clederen uyt, ende bonden hem daerna op een pynbanck seer wredelicken, ende sy goten hem dat lyf vol waters alsso lange dat hy van hem selver niet en wiste een wyl tyts, ende lach al voor doot. Als sy dat saghen, so haesteden sy hem seer, ende ontbonden hem van den banck; ende maickten groot vuer, ende *Alsons* nam des Heeren lange tabbert, ende deedse hem om, ende sy wreven syn armen, ende syn handen. Ende doe dat een goede wyl geleden was, doe gingen sy hem weder an te vragen, ende seyden; *Ghy moet weder*

† Contra ordinis privilegium, quo equites ab equitibus, & equitibus ejusdem ordinis, & non ab alio judicandi. Grot. *lib. 2. hist. Egmondus & Hornanus, dolo in curiam acciti vinctique, rogantes, ut ex aurei velleris privilegio a collegis judicarentur, non hoc modo non impetrant, sed extra Brabantiam custodiendi ablegantur, contra jura e plebe infimo cuique concessa.* Et nec quenquam ex eo ordine licet carceri mancipare, tantum abest ut torquere, nisi prævio consensu equitum ejusdem ordinis minimum sex. Hooft. *lib. 9. hist.*

der op de banck, *of ghy sullet ons seggen*. Die edel Heer antwoerde met sachten sin: *Ghy moget my wel doden, mer dat ick niet en weet, dat en kan ick u niet seggen: Segget my, wat gy geseyt wilt hebben. Ick selt gaern seggen.* Sy seyden van den dootslach, van den brant van *Yselsteyn*, van den verbant mit *Adolf* den jongen Heer van Gelre, ende die Overste van Utrecht te versetten. Hy antwoerde: *Ghy wilt dat ick u hier van seg: Ick neemt by dat oerdeel, dat Godt over myn siel oerdelen sel, dat ick hier off niet en weet, off oeck gehoert en heb voer dese tyt.* Sy spraken; *Ghy moeter weder an.* Ende de Maerschalck nam hem by der hant, ende woude hem weder opte banck hebben. Die goedertieren Heer die bad genade an den ongenadigen, ende badt hem luden om Goets wil, dat sy die Biscop seggen wouden, dat hy hem om Goets wil bade, dat hy toch tot hem comen woude. Hy soude hem bedencken, ende soude hem al seggen, dat hy wiste, of bedencken konde. Ende also syn sy gesceyden van hem, want die schone dach begon te comen. Op die selfden dach dan des morgens so quam *Phillipot* weder tot hem, ende seyde; sy haddent den Bisscop geseyt, ende die had hem bevolen, dat hy hem seggen woude, dat hy 't scryven soude, dat hy hem seggen woude. Doe seyde die Heer van Brederoeden. *Al wist ick die heele werelt mit scryven te winnen, so en soude ick een woort niet connen scryven, datmen soude mogen lesen.* Aldus so ginck *Phillipot* wech, mer des avonts quamen sy weder om hem * een onrustige nacht te maicken,

 ende

* Atrox & detestandum hoc. Et quid tam inauditum, quam

ende seyden tot hem, dat de Biscop veel quaets gesproken hadde, dat sy aldus sonder bescheyt van hem gesceyden waren, dat hy hem luden nu seggen woude, dat hy den Biscop geseit woude hebben. Die Heer van Brederoeden seyde; *Segget myn Heer van Utrecht, dat hy niet vinden en sel van sulcke punten in my. Mer ick wil myn hooft geern in syn schoot leggen van enich punte, die ick tegens hem misdaen mach hebben, ende wat hy dan van my gedaen wil hebben, dat wil ick gaern doen.* Phillipot die seyde, *VVat soude myn Heer u doen off seggen, als ghy niet en bekent misdaen te hebben.* Ende hy antwoerde; *Hy en sel in my niet vinden. Hy laet my hier blyven ongepynt een jaer lang of twee, ende verneemt hy dan yet in 't waer, dat ick anders weet, dan ick nu seg, soo geef ick hem al, dat ick van hem te leen houde, ende hy laet oock myns Geduchtichs Heren mannen comen. Ick sel my verwilcoren op myn lyf ende goet, ende voert van myn leengoeden ende eygen goeden, die ick in der werlt heb, vintmen dat ick van dese punten weet, so ist my lief, dat myn Geduchtige Heer Hertoch Karel my doe houden an so menigen stuck, als ick leden an myn lyff heb, ende hy neem al myn goet, ende laet myn wyf ende kinder after landt lopen om broot.* Doe seyde die Maerscalck. *Al uwe parabelen en sellen u niet helpen, VVel op ghy*

quam nocturnum supplicium, ut est apud Senecam. *lib.* 3. *de iras?* Execratur id Ammianus *lib.* 28. *hist. cap.* 1. *tanquam caput sontium pariterque Anepsiam horrore medio tenebrarum audire disposuit, quo tempore hebetari solent obstricta terroribus mentes, ut inter innumera multa Ajax quoque Homericus docet, optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta nocturna.*

ghy moeter weder an. Hy bad genade, ende bad, dat sy beyden wouden went des anderen daechs. Hy soude hem bedencken, ende wat dat hy wiste, dat soude hy hem garen seggen. Sy seyden. *Neen, daer en moocht dy niet mede deur, Ghy sult ons ander besceyt seggen.* Hy seyde, *VVildy my immer doot hebben, wilt u God gunnen, ghy hebt'et guet te doen.* Sy seyden; *waerom wildy 't versaken, want Jan van Amerongen ende VValraven die seggent goet ront. Ende oick so isser een gecomen uyt dat Hof van Gelrelant, als Gysbert van Randwycks soen, die claer genoech seyt, dattet goet te verstaen is, datter verbant is.* Doe seyden die Heer van Brederoeden; *VVy hebben wel vrientlicke woerden mit den jongen Heer van Gelre gehadt, mer daer en syn geen scriften of, ende men sel daer anders niet vinden.* Sy en wouden daer mede niet te vreden wesen, ende daerom doe hy sach, dat hy weder gepynicht soude worden, doe ginck hy wat versieren om de pyn te ontgaen, geliken hy na noch geseyt heeft *Philips* de bastart van Brabant, den Heer van *Crubeeck*, ende Meester *Jan* van *Haelwyn*, ende na den Heer van Bergen, ende Meester *Jan VVael.* Des Sonnendachs daer na als die Heer van Brederoeden misse hadde gehoort, so ontboot hy *Phillipot*, ende seyde tot hem; M*yn lieve Heer Casteleyn. Ick hebbe nu misse gehoort, ende hebbe God van hemelryck in des Priesters handen gesien. Ick seg u by den selven God, die over myn siel oordelen sel, ende by den eedt, die ick myn Heer van Bourgoengen gedaen heb, al dat ick geseyt heb, dat heb ick versiert ende gelogen, om de pynen te ontgaen, ende ick bid u om Goets wil, dat ghy 't myn*

Heer van Utrecht te kennen wilt geven, Hy en sel nimmermeer anders in der waerheyt vinden. Phillipot seyde, hy woudet geerne doen, mer hy had anxt, datter de Biscop niet mede te vreden soude wesen. Des Dynsdachs s'avonts daer na quamen sy weder, ende seyden tot hem, of hy met hem spotten woude, dat hy hem eens geseyt hadde, dat hy dat nu wederriep. Ende sy seyden, *VVel op, Ghy moet'er weder an.* Hy seyde, *Ghy moget my wel doden, mer ghy en seltet nimmermeer anders bevinden.* Sy seyden. *VVel op, Ghy moet'er an.* Hy antwoerde, *Ic en wil myn selven niet doden, VVil dy't my doen. Ick en kans niet keeren.* Aldus so togen sy hem uyt den bedde, daer hy in lach, ende gingen mit hem te werck, tot dat hy al overgaf dat hy in syn lyf hadde. Doe seyden sy, *VVil dy's ons niet seggen.* Hy antwoerde; *wat wildy geseyt hebben.* Sy seyden; *Jan van Amerongen, ende Walraven hebbent doch bekent, ende ghy wiltet versaken.* Hy seyde, *Laetse by my comen, Ghy sultet vinden, dat sy 't niet seggen en sullen, daer ick 't hoer.* Doe seyde *Phillipot*, ende sat optie trappen, daer men in quam in eenen langen tabbert, die hem de Domproest des Heeren van Brederoedens broeder gegeven hadde, *Ghy sultet ons seggen, al soudmen twie jaer lanck alle avont aldus mit u spelen.* Doe die Heer van Brederoeden dat hoerde, doe seyde hy. *Het is waer, dat ick te voren geseyt heb.* Doe seyde Jan Dauci, *Ghy sultet vlus weder versaken.* Hy seyde, *Ick en sal niet.* Jan Dauci sprack doe voort, *VVildy't nemen op u Ridderscap.* Daer en woude hy niet op antwoorden. Mer hy bad, dat sy hem doch ont-

bin-

binden wouden. Want de Maerschalck had hem de houten, daermen mede woelt, op syn scheenen doen woelen, die de Bollert voer onder gewoelt had, ende lach alsso lange tyt, eer sy hem ontbonden. Ende voert so bad hy al dat hy bidden conste, dat sy hem die nacht voert mit vreden laten wouden. Ende alsso ontbonden sy hem, ende lieten hem blyven. Des anderen daechs so quamen sy weder, ende doe had hy hem wat bedocht, hoe dat hy hem seggen soude, om de pyn te ontgaen, ende also als sy doe screven, mer sy screven wel so veel als hy seyde, ende oock meer daer toe, dat hy oock tot *Phillipot* seyde, doe hy't teykende. Ende dit bleef doe alsoo staen tot sinte Bertelemeus avont, dat was daechs daer na als *VValraven* uytgebroken was. Ende doe quam *Phillipot* mit *Alfons* ende meer ander, ende seyden tot hem, dat hy soude op een ander Camer wesen, de Biscop woude dat vermaken ende afbreken. Hy ginck mit hem luden, ende sy leyden hem boven op den groten toren, ende sloten hem twee sware boeyen an syn beenen, ende lieten hem daer mede nacht ende dach omtrent een maent lang. Daer na so quam *Philips* de bastart van Brabant, de Heer van *Crubeeck*, mit Meester *Jan* van *Haelwyn* Raetsheer van Hollant, ende examineerden hem, ende hy waende, dat sy hem gepynicht wouden hebben, want hy sach daer oock de vier, die hem plagen te pynigen, ende daerom so seyde hy de waerheyt van al dat sy hem vraechden. Ende hy was dat gemoet, doe Hertoch *Karels* raet hem vraechde, dat hy liever gestorven hadde dan eens gelogen.

Van dat die Heer van Brederoeden vervuert werde.

Dat LXIV. *Capittel.*

Die Biſcop van Utrecht die ſende ſcriften tot Hertoch *Karel* ſynen broeder van al dat geen dat de Heer van Brederoeden geleden hadde, ende was begeerende, datmen den voerſeyden Heer verwyſde ter doot, ende datmen daer doden ſoude. Ende dit dede de Biſcop daerom, op dat hy niet comen ſoude tot Hertoch *Karels* tegenwoordicheit. Want hy dochte, dat hy't dan verſaken ſoude, ende ſoude ſeggen, dat hy't van pynen geleden hadde. Hertoch *Kaerl* die is ſeer toernich geworden uyt dier ſcriften, ende heeft raet mit ſynen Heren gehouden, watmen mit den Heere van Brederoeden doen ſoude. Ende ſy hebben allegader geraden, datmen hem ſoude laten comen tot Hertoch *Karel*, op datmen alſo te bet tot die waerheit mochte comen. Doe ſende Hertoch *Karel Johan* den Heer van Bergen mit Meeſter *Johan Haelwyn* tot Biſcop *David*, om den Heer van Brederoeden ende *Johan* van *Amerongen* van daer te brengen tot Hertoch *Karel*. Aldus ſo is dan die Heer van Bergen ende Meeſter *Johan Haelwyn* totten Heer van Brederoeden gecomen, ende hadden by hem *Phillipot* ende die Maerſcalck mit enen *Scryver*, ende eeden hem by God, ende by ſyn Kerſtenheit, ende by den eedt, die hy Hertoch *Karel* gedaen hadde die waerheyt te ſeggen van al, dat ſy hem vragen ſouden. Ende hy dede dat gaern. Doe wert hem al veel gevraecht ende ſeer ſcerpelick, al had hi den Heer van Bergen biſonder

ſy-

ſynen vader dootgeſlagen, hy en mocht hem niet naerre gaen, dan hy dede, mit quade ende vervaerlike woerden, ende dan mit ſuete bedriechlike woerden, om hem van der waerheyt te leyden. Ende die Heer van Brederoeden heeft hem geſeit, daer hy by blyven woude, datmen in der waerheyt ſo vinden ſal, ende oeck noch veel bet verclaren woude, alſt Hertoch *Karel* beliefde, wantet hem luden al veel te ſcriven was, als hem dochte, na de woerden die ſy hem ſeyden. Mer doe ſy twee dagen geſcreven hadden, doe quamen ſy opten derden dach weder omtrent vier uren voor middach, ende vraechden hem, of hy't niet bet verclaren en woude, ende ſeyden, dat Hertoch *Karel* hem hadde bevolen de waerheyt te vernemen, op dat alreſcerpſte. Ende ſy hadden den Bollert by hem, ende lieten hem mit banck ende reſcap op die camer comen, ende ſy ontkleden hem, ende ſetten hem op de pynbanck. Ende als hy daer op was gaen ſitten, ſo ſeyden ſy, *Verclaert u ſonderlinge van den verbant, ende den dootſlach.* Die edel Heer van Brederoeden die antwoerde ende ſeyde. *Ghy hebbet my by mynen God end eed beſworen. Ick heb u de waerheyt geſeyt, ende wil dy's niet geloven. Siet de Bollert is nu hier. Ick ſal myn hals uytſteken, ende beſegelent met myn bloet. Ghy en wilt niet dat ick liege, ende ghy en wilt my niet geloven, dat ick u in der waerheyt geſeyt hebbe.* Doe ſtont die Heer van Bergen op mit Meeſter *Jan* van *Haelwyn*, ende gingen daer *Phillipot* ende die Maerſchalck ſtonden op die ſelve camer, ende ſpraken een weynich t'ſamen. Ende doe ſeyde die Heer van Bergen, *Heer van Brederoeden, In der eere*

Gods so selment u nu verdragen, *ter tyt toe*, *dat wy weder comen tot u*, *Bedenct u wel*, *wy willent doch weten.* Hy antwoerde ende seyde; *Ick heb u de waerheyt geseit van dat ghy my gevraecht hebt. Vraget my vriliken. Ick sal u de waerheyt wel seggen*, *daer ick op leven ende sterven wil.* Doe seyde die Heer van Bergen; *Ghy hebtet al eer wel geseit by uwen eede*, *dat ghy 't gedaen hebt.* Daer op so sprack hy aldus: *Hier syn dese twie*, *die by my in myner pinen geweest hebben. Dat yemant van hem beiden segge*, *Dat ict by minen God off eedt geleden heb*, *dat ick 'et gedaen soude hebben*, *ick sel my een lit van mynen vinger of laten houden.* Ende doe die Heer van Bergen sach, dat hy niet naerre en conde comen, so heeft hy den Heer van Brederoeden mit *Johan* van *Amerongen* uyt der vangenis genomen int jaer ons
† CIↃ. CCCC. LXXI. Heeren † CIↃ. CCCC. LXXI. omtrent sinte Pauwels dach *conversi*, ende is daer mede te scheep getogen tot Bergen an Zoom, om van daer voert te trecken tot Hertoch *Kaerl.* Mer die Heer van Bergen hadde also lang onder weech geweest, dat Hertoch *Karel* was getogen in dat oorloch tegen den Coningh van Vrancryck mit syn belegh, dat hy maicte voor Amiens. Ende doe wast bevolen, datmen den Heer van *Brederoeden* soude brengen mit *Jan* van *Amerongen* tot Cortryck in Vlaenderen, om te wachten, went Hertoch *Karel* weder quam uyt dat oerloch van Vrancryck. T'welck also gesciede, ende daer so was de Heer van Brederoeden in een hoesche vangenis. Ende syn bastaert soen *Reynolt* was eens by hem int beginsel al heymelick. Ende na dat Hertoch *Karel* weder gecomen was
om-

omtrent Mey, so worden sy gebrocht opt slot te *Repelmont*, ende daer waren sy omtrent een jaer langh noch gevangen.

Van dat de Heer van Brederoden vry ende quyt gewyst wert van Hertoch Karel.
Dat XLV. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LXXII. als die Heer van Brederode onsculdich was gevonden van al, datmen hem overgeseit hadde, so daechde Hertoch *Karel* alle de geen, die tegen den Heer van Brederoeden yet seggen woude, Mer daer en quam niemant dan Biscop *Davids* raet, ende eyste hem weder in synre vangenis te halen. Ende dat en worde niet toegelaten, mer Hertoch *Karel* * gingh te recht sitten op den vierden dach in de Mey, ende die Heer van Brederoeden quam eerliken int recht staen, hebbende by hem Graef *Engelbrecht* van *Nassouwen*, *Johan* den Heer van *Cricky*, Heer *Simon* van *Lalleyn* Heer van Montigni, Heren van der Oerde des gulden vlies, ende noch wel negen of tien Bannerheeren, oft sonen van Banner-heren daer toe van Vrouwe *Yolende* syns wyfs wegen. Ende syn Advocaet dede de relaci syns onschults alſo eerliken, dat alle die Heeren hem daer of verwonderden. Ende Hertoch *Karel* na dat hy den Heer van Brederoe-

* Exemplo magnorum Principum, Justiniani, *nov.* 88. *in praef.* Augusti, Sueton. *in ej. vit.* Trajani, Plin. 4. *epist.* 22. *Interfui Principis optimi cognitioni in consilium assumptus.* Idem in Panegyric. *Quid in omnibus cognitionibus quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia. &c.* Idem a Germanicis olim saepius factitatum. Gryphiand. *de Weichbild. Saxon. cap.* 61. *in fin.*

roeden quyt gewyſt hadde, ſo ſprack hy daer na tot *Johan* den Heer van *Cricky*, ende Heer *Simon* van *Lalleyng* aldus: *VVant den Heer van Brederoden aldus ſtrengelicken beſocht is geweeſt, ende hy nochtans onſculdich gevonden is, ſo heb ick in den ſin hem noch alſo hoech te verheffen, als hy ye verdruct is geweeſt.* Ende aldus ſo is dat onnoſel bloet behouden in dien dach. Ende Heer Reynolt die edel Heer van Brederoeden en is God niet ondanckbaer hier van geweeſt, mer hy heeft Godt altyt gedanct in ſynre gebeden van dat hy hem aldus verloſt heeft van de handen ſynre vianden. Ende na dat hy in eerliker manieren in Hollant quam, ſo ontfingen hem die van Dordrecht mit groter eeren, ende desgelycx ſo deden oock die van Scoenhoven. Ende alſo quam hy ten leſten in *Vianen* tot ſyns ſelfs onderſaten. Ende aldaer ſo quamen oock alle de Overſte van den lande van Vyanen, ende van der Ameyd, ende ontfengen hem oock mit betamelicke manieren. Ende desgelycks ſo geſciede hem oock in ander Steden van Hollant, in Noorthollant, ende in ſyns ſelfs landen van Brederoeden. Ende daerna ſo is Hertoch *Karel* in Hollant gecomen, ende die dede hem oock groote eer. Want waer dat hy in Hollant reyſde van Stede tot Stede, daer nam hy den Heer van Brederoeden an ſyn ſy, dat alle de Heeren van Brederoedens vianden ſeer mishaechde. Daerna int jaer ons Heeren † CIↃ. CCCC. LXXIII. op Meydach ſo hielt Hertoch Karel de ſtaci van de Oerden des gulden vlies tot Valencyn in Henegouwen, ende daer ſo quam doe mede Heer *Reynolt* die edel Heer van Brederoeden als een Heer van der Oerden mit ſyn gulden vlies.

† CIↃ. CCCC. LXXIII.

vlies om den hals, ende hem so wert daer oock groote eer gedaen. Des jaers daerna want *Jan* van *Amerongen* oock onschuldich was gevonden, so is hy mede vry ende quyt gewyst, ende was noch na weder Schout tot Utrecht.

Van Heer Reynolt van Bredetoedens doot.

Dat LXVI. *Capittel.*

Na dat Heer *Reynolt* de Heer van Brederoeden uyt syn noot ende last vri was geworden, so dochte hy voert, hoe dat hy syn lieve Broeder de Domproest soude helpen mogen uyt Biscop *Davids* vangenis. Hierom so heeft hy dicwils subtielen raet gehouden mit syn magen ende vrienden, die hy oock gebeden heeft, dat sy hem hier in helpen wouden, t'welck sy hem geloeft hebben. Als hy dan Hertoch *Karel* daerom mede gebeden hadde, so screef deselve Heer tot Biscop *David* syn broeder, biddende hem voer den Domproest, alsό hy geliken hi sonder misdaet waer, dat hy hem oock so soude laten vry uyt de vangenis gaen. Ende in dese tyden dat die edel Heer van Brederoeden in dese saick onledich was mit reysen ende mit vrienden te maicken, so is hy haestich sieck geworden van quaden wyn, die hy tot Hairlem hadde gedroncken. Alle die geen die mit hem geweest hadden, die spogen ende gaven over alle dat sy gegeten ende gedroncken hadden, mer die Haer van Brederoeden mocht niet overgeven, waerom dat hy sieck tot *Vianen* quam, ende was daer sieck omtrent elf dagen eer hy sterff. Ende doe hy voelde, dat hy sterven soude, so liet hy hem geven syn uyterste sacramenten, ende oock

so

so dede hy tot hem comen syn twie sonen, de Pastoer van *Vyanen* mit dat volle gerecht van Vyanen. Als dese al by een waren in syn Camer, daer hy sieck lach, ende die Vrou van Brederoeden syn wyff by hem stont, so beval hy die voechdi van syn kinderen syn Vrou na synre doot in tegenwoordicheit van hem allen. Ende daer na so wert hem op syn bedde gelanget Jончker *Walraven* syn outste soen, ende hy cussede hem, ende beval hem, dat hy syn Vrou-moeder alle tyt onderdanich soude wesen. Daerna so sterf hy int* jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. drie en t'seventich op die XVI. dach in Octobri, dat doe vridach was. Ende na syn doot so wouden sommige, datmen op soude sniden, om te vernemen, of hy vergeven waer geweest. Sommige ander meenden, hy waer doot, ende men mochts niet weder levendich maken met opsnyden, ende het mocht veel fantesien maken. Waerom dat sy rieden, datmen hem also begraven soude. Ende aldus sonder opsnyden so wert hy binnen *Vyanen* by syn vader eerliken begraven, na dat hy Heer van Brederoeden waer geweest ses en vyftich jaer. Ende bysonderlinge is te mercken, dat dese edel Heer op een Vridach was hy gevangen, op een Vridach was hy verlost van des Biscops vangenis, ende op een Vrydach was hy quyt gewyst van Hertoch *Karel*, ende op een Vrydach quam hy weder tot Vianen. Noch op een Vrydach so was geboren Joncker *Walraven* syn outste soon, ende op een Vrydach so sterf hy, als geseyt is, doe hy out was acht ende vyftich jaer. Syn bastert soen *Reynolt* die nam tot enen wyve Joffer *Margriet Jan Ruychroechs* dochter, die een Raetsheer van Hol-

* CIↃ. CCCC. LXXIII.

Hollant was, daer hy by wan twie sonen, als *Joest* ende *Reynolt*, ende een dochter, die *Johanna* hiet. Hy timmerde dat hoge huys by de Cappel binnen Heemstede. Ende *Jan* de bastaert nam te wive *Lysbeth Gelis VVillemsen* dochter binnen Haerlem, daer hy by wan een soon die *Joest* hiet. Ende jonge *Jan* de bastert die wert Pastoer van Tienhoven.

Hoe dat Joncker Gysbrecht de Domproest uyt de gevangenis gecomen is, ende daerna gestorven is.

Dat LXVII. *Capittel.*

Als Biscop *David* vernam, dat die Heer van Brederoeden gestorven was, so hielt hy hem veel te straffer, tegens alle die geen, die arbeiden om den Domproest te verlossen uyt de vangenis, ende ten lesten so worden die Bisscop van dien sin, dat hy hem wel woude uyt de vangenis laten, behoudelicken dat hi de Domproesti over soude geven, ende dat hy hem oock soude verbinden met syn eygen segel te varen uyt dat Bisdom van Utrecht, ende daer niet weder in te comen alsolang als hi leefde. Doe dit de Domproest vernam, ende mede dat syn broeder de Heer van Brederoeden gestorven was, so heeft hy dit liever willen doen, dan langer in de vangenis te bliven. Na dat hy dan de Domproesti resigneert hadde, so is Domproest t'Utrecht geworden Meester *Simon* vander *Sluys*, die Hertoch *Karels medicus* was. Die renten, die Joncker *Gysbrecht* voersz op dat Bisdom van Utrecht tot syn lyf hadde, die heeft hy noch behouden, mit

meer

meer andere beneficien ende geestelycke provenuen: Ende aldus so is hy uyt des Biscops vangenis gecomen int jaer ons Heeren * CIↃ. CCCC. en vier en t'seventich omtrent onser liever Vrouwen dach *assumptio*, na dat hy gevangen geweest hadde vier jaer ende twie maenden. Ende hy is te scheep getogen de Leck neder verby Vianen. Ende doe hy voor *Vyanen* by dat lant was, so stonden daer op dat *Hoeft* syn twie neven als Joncker *VValraven* ende Joncker *Frans* syn broeders soonen, die in syn schip gedaen worden. Ende als hy die gecusset hadde, so seyde hy, *Hadiu myn lieve neven*. Als sy dan weder uyt syn scip gedaen waren, so reysde hy voert tot Breda by Graef *Engelbrecht* van *Nassouwen* om aldaer te wonen. Ende als hy daer een jaer gewoont hadde, so sterf hy daer int jaer ons Heren † CIↃ. CCCC. LXXV. ende wert tot sinte Geertrudenberch begraven in dat Cathusers clooster. Hy hadde oock veel bastarden, als Meester *Mathys* Canonick tot sint Johans t'Utrecht, *Joris*, *VValraven*, Heer *Reynolt* Canonick tot Maestricht, Heer *Henrick* Canonick tot Borchlo, *Antonis*, *Pieter*, ende *Pons*, *Johanna* een nonne tot Delf in sinte Agnieten clooster, *Heylwich*, *VVillem* van der *Gou* en wyf, *Elisabeth*, *Lambrecht* van *Hamersvelts* wyf, ende *Machtelt Gysbert Piecken* wyf. *Joris* nam tot syn anderde wyf..... *Philips Ruychroecks* enige dochter, die een Raetsheer van Hollant was, ende was *Jan Ruychroecks* soon, die oock Raetsheer van Hollant geweest hadde, ende hy hadde veel sonen ende dochters after gelaten. Item de Biscop van Utrecht en is sonder verdriet na dese tyt niet gebleven, want na

* CIↃ. CCCC. LXXIV.

† CIↃ. CCCC. LXXV.

* De his etiam Bockenbergius *tr. de Brederodiis*, *cap.* 16. *in fin.* Praeclara admodum hæc indicia, quam vovent clerici, castitatis.

twie

twie jaren so is Hertoch *Karel* van syn vianden verslagen geweest in een stryt voer Nansy. Ende na syn doot so rebelleerden tegen den Biscop die van Utrecht ende die van Amersfoert. Ende de Biscop wert gevangen t'Utrecht, ende tot Amersfoert gebrocht. In die vangenis was hy by twintich weken. Ende hem bewaerde Heer *Reynolt* van *Brueckhusen* Ridder des Heer van Brederoedens susters soon.

Van Heer Walraven de XVIII. *Heer van Brederode.*

Dat LXVIII. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LXXVI. na dat Heer *Reynolt* die Heer van Brederoeden gestorven was; so is Joncker Walraven syn outste soon, die doe was out elf jaer; geworden Heer van Brederoeden; van Vianen; Burchgraef van Utrecht; ende Heer van der Ameyd. Hy was de achtienste Heer van Brederoeden, ende was geboren int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. ende LXII. op sinte *Seveers* dach; die doe was op een Vridach. Ende Joncker *Frans* syn broeder; die was geboren int jaer ons Heren CIↃ. CCCC. vyf ende t'sestich daechs na sinte Blasius dach. Ende want dan Joncker *Walraven* noch seer jong was soe heeft Vrou *Yolenda* de Vrou van Brederoeden al hoer soens Heerlicheden aengenomen te regieren; ende sy liet haer die voochdy toe besegelen van Hertoch *Karel* van *Bourgoengen*; Grave van Hollant, in alsulcker manieren als die Heer van Brederoeden die voochdy in syn uterste haer bevolen hadde in tegenwoordicheyt des Pastoers, ende des vollen gerechts van Vianen. Sy heeft dan die vooch-

dy geregeert vier jaer langh, mer sy en mochte niet rustelick regeeren, als men wel lesen mach in dese navolgende Capittelen. Int jaer ons Heren CIↃ. CCCC. LXXIV. so lach Hertoch *Karel* voer *Nuys*, ende dat beleg duerde bekant een jaer langh.

Van een oploop die binnen Vianen gesciede.

Dat LXIX. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. en LXXV. omtrent ses dagen voer sinte Severyns dach so waren tot Vyanen gecomen *Walraven* de Heer van Ameroyen, ende Heer † *Reyner* van *Bruechusen* Ridder, gebroeders uyt vervolch der Bastarden van Brederoeden, ende wouden hem det voechdyen onderwynden, ende te niet maken, dat de Heer van Brederoeden saliger gedachten in syn uyterste de Vrou van Brederoeden syn wyf bevolen hadde, so hy niemant en wist, die syn kinderen bet regieren soude dan die moeder. Ende hier of so quam een opstal van partien onder de gemeente van Vyanen, also dat de Bastert *Walravens* knecht *Jan* genoemt, ende *Gerit* de *Griemer* quamen op sinte Severyns nacht voer *Batesteyn* ten huse luysteren, ende de wakers wordent gewaer, ende riepen van den huse, *Wie daer*. Mer sy en gaven geen antwoert, ende worpen met steenen na die wakers. Des so quamen doe twie wakers van den huse, als *Jan* van *Beest* ende *Allert Coel*, ende schoten elck enen schoot, also dat *Jan* de bastarts knecht geraict wort in syn arm. Doe liep hy ende claechdet Heer *Reyner* voergenoemt, van welcken wort een groot rumoer in der Stat van Vyanen, want de clock wert geslagen alle den heelen nacht

† Reynoldum vocat supra, natum amita Brederodii, & Gerardo domino de Waerdenburch, de Ameroyen, & de Broechusen. Vid. *supr. cap.* 46.

nacht deur, ende Heer *Reyner* sloech de Vyaensche poort op by de kerck mit hameren, ende *Gysbrecht* van *Beest* nam dat yserwerck uyt de wyntmolen, dat men daer niet mede malen en mocht. Ende die Vrou van Brederoeden seynde twie sack korens op de molen om die te malen, mer *Gysbrecht* voersz nam dat koren, ende lietet tot sinen huse draegen. Ende sy stonden den gantsen nacht int harnas; ende hadden een bernende heerpan uyt den Raethuse gesteken. Ende die Joncker van Brederoeden mit syn Vrou moeder, broeder, susteren, ende sommige van syn vrienden, magen, ende ondersaten bleven op den huse. Ende die Vrou van Brederoeden wert mit haer vrienden des nachts te rade, alsó dat sy boden uyt van den huse seynden mit scriften an den Burchgraef van Montfoert, Heer *Willem* den Prooft van Oudemonster, ende die Joffer van *Beverweert*. Welcke vroech voor de middach tot Vianen quamen, mer binnen tyde eer dat dese voersz quamen, so hadden *Walraven* van *Ameroyen* ende Heer *Reynier* mit de bastarden voersz des Jonckers vrienden van hoer bedden gehaelt, als *Willem* van Wael, *Lubbert* van *Groenewou*, *Dirck* van *Alphen*, ende meer ander, ende hem wert groote versmaetheit bewesen mit woorden ende wercken. Ende ten lesten so worden sy alsó te rade, dat sy *Willem* van *Wael*, *Dirck* van *Alphen*, ende meer ander boven seynden an die Vrou ende hoer vrienden om te dadingen. Hier en binnen so quam Heer *Johan* die Burchgraef van Montfoert, Heer *Willem* die Proost, ende de Joncfrou van *Beverweert* voersz, de welcke seer lang ende breet tusschen beyden over-

 gin-

gingen om gonst ende vrientscap te maken, mer sy en conden niet naerre comen, dan dair wort gemaict een compromisse, ende alle ding wert opgestelt tot Meydage toe naestcomende tot verclaringe dan te doen by den Heer van *Humbercoert*, of die hy daer toe deputeerde. Doe worden daer acht of negen balling slants geleit, als *Gerit* die *Griemer*, *Henrick Coenensse*, *Lau Adriaensse*, *Gerit Struyck*, *Herman* van *Mynen*, *Jan Plunis*, *Jan Struyck*, ende *Henrick* van der *VVey*. Ende *VValraven* van *Amerojen* ende Heer *Reyner* van *Broeckhuysen* mit die bastarden van Brederoden die mosten oeck gaen uyt Vianen, want die Vrou van Brederoeden hadde an Heer *VValraven* van *Haesten* gescreven, ende die brocht een grooten hoop volcks mit hem. Ende *Jan Lueff* brocht oock tot der Vrouwen behoeff een deel gesellen mit een Capiteyn van den Heer van Humbercoert. Ende aldus so heeft die Vrou van Brederoeden de overhant gehouden, ende sy bleef tot *Vianen*, ende behielt een deel ruteren by haer, ende dede groote cost. Item doe Meydach quam, daer of voersz is, so lach Heer *Reyner* in dienst des Hertochs *Karels* van Bourgoengen, alsso dat dat compromis ende geblyf bleef leggen, want Heer *Reyner* nye uyt den dienst en quam, dan doe de voersz Hertoge was verslegen voor Nansi, ende Heer *Reyner* wert in den stryt gevangen, mer corts daer na so cofte hy hem selven uyt de vangenis. Ende dit gesciede int jaer ons Heren CIƆ. CCCC. ende LXXVII. op den dertien avont.

Hoe

Hoe dat Heer Reyner die Stede van Vianen heeft in gecregen.

Dat LXX. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LXXVII. als Hertoch *Karel* op dertien avont voor *Nausi* in Loreynen in de stryt doot gebleven was, so is Vrou *Mari* syn eenige dochter Vrou geworden van syn landen en Heerlicheden. Dese Vrou dede corts daer na *Adolf* den Prins van Gelre uyt syn vangenis halen, ende tot Gent brengen by haer. Oeck so maecte dese voersz Vrou in de vasten des jaers voersz Heer *Wolfert* den Heer van der Veer Stedehouder van Hollant. Welcke Heer van der *Veer* oock Graef wert van *Gramprey*, ende Graef van Bochain. In dese selfde vasten, so quam Meester *Gerit Calslagen* van Gent in Vyanen tot die Vrou van Brederoeden, aldus seggende; *Lieve Vrou, myn Heer van Gelre doet u weerdelick groeten, ende hy laet u weten, dat men de ordinanci ende staet van onse Hertoginne Vrou Mari nu by Paescen stellen ende ordineren sal. Ende daerom bid hy u, dat ghy mit u sonen ende dochteren tot Gent voor Paschen comen wilt, op dat men u kinderen stellen mach mit ander edelen in die dienst ende int Hof van onse Hertoginne Vrou Mari.* Die edel Vrou van Brederoeden, als sy dit gehoort hadde, so is sy omtrent midvasten getogen tot Gent int Hoff voersz mit alle hare kinderen, sonen, ende dochteren. Ende sy hadde *Sweer* van *Vyanen* bevolen dat huys ende Stede van *Vyanen* mit dat lant van *Vyanen* te bewaren mitten vrienden, die sy tot *Vianen* hadde. Daer na opten beloken Paeschdach na middach so

quam *Sweer* van *Vyanen* van den huse op die Voer-
straet, ende daer quam *Wouter* van der *Donck*, en-
de wert scelende mit scerpen woorden tegen *Sweer*
voersz. Ende tot twee herbergen waren vergaderin-
ge van poerteren, ende die quamen *Wouter* te ha-
ten, alfo alst scheen, dattet een opset was, ende
leydent *Sweer* alfo na, dat sy hem weder dreven
tot *Batesteyn* opt huys, ende hem so volchden een
deel poerters opten huse, die 't mit hem daer ont-
hielden. Als dit aldus gesciet was, so quam *Herman*
Coenen mit een deel gewapenderhant voor die Lant-
poert, ende eyscede van den poertier die slotel van des
Jonckeren wegen van Brederoeden, nochtans was
hy contrari den Joncker. Ende die Poertier gaf hem
die slotel, ende hy seynde terstont om die ballingen
voersz, die tot *Hagesteyn* lagen, ende wachten op
haer hant. Ende als dese by Vyanen gecomen wa-
ren, so sloten sy die poort al vast toe, ende sy wa-
ren seer sterck int harnas op te straet by een, alfo
dat op ten huyse niemant comen en mocht. Ende
sy ontboden *Reynolt* den bastart van Brederoeden,
die op die tyt tot *Culenborch* lach, dat hy by hem
comen woude om hoer Capiteyn te wesen. Doe
quam *Reynolt* die bastaert tot Vyanen, ende had by
hem vyf gesellen van *Culenburch*. Doe screeff *Sweer*
van *Vianen* een brieft an de Vrou van Brederoe-
den, om te weten, hoe hy hem hebben soude,
Ende hy sende *Henrick Maertensse* uyt, die op die
tyt bode was, after van *Batesteyn* off, ende beval
hem, hoe hy hem hebben soude int uytgaen ende
int weder comen, dat hy al te samen vergat, en-
de ginck voer de Viaensche poort, ende liet hem
daer

daer in laten, ende ginck in *Melis* huys van *Beest*, daer was *Reynolt* die bastart, *Henrick* van der *Wiers*, ende meer ander, ende sy visiteerden den brief, ende slotense weder toe. Ende die bode loefde hem luden, als hy weder quam, so soude hy syn antwoert tot hem luden brengen, op dat sy hem daer na rechten mochten, ende also is de bode gereyst na myn Vrou van Brederoeden. Ende *Reyner* van *Braecbusen* hadden sy oock beschreven by hem tot Vianen te comen. Ende hi quam terstont des Vridachs na beloken Paschen, ende brocht mit hem *Ludolf* van den *Berge*, Heere tot *Hedel*, *Albert* van *Bommel*, *Govert* van *Scherpenseel* mit veel ruiteren, ende doe gingen sy terstont, ende leyden een bolwerck after Batesteyn. Ende des anderen daechs so quamen *Johan* van *Vueren*, ende *Gerit* van *Broechuysen* van *Brakel* oock mit een deel knechten, ende doe setten sy een waeck after *Batesteyn* alle nacht. Oeck so hadden sy gesellen geleit in *VVillem Hysinx* huse, die seer schoten int Hoff. Ende sy schoten weer van den toern met een groote bosse boven deur *VVillem Hysincx* huse groote gaten. In deser mangelinge so quam die Joncfrou van *Beverweert* tot Vianen met *Philips* den Bastert van *Bochout* om wat goets te doen tusschen beyden, ende sy maeckten een bestant, dat niemant van genen syden yet doen soude, ende ginck over ende weder over. Mer doe sy sach, dat sy niet bedriven en mochte, so sende sy *Philips* de bastart voergenoemt boven om *Sweer* mit syn vrienden te seggen, dat sy niet goets daer in doen en conde, ende dat sy scherp toe souden sien. Ende doe *Phi-*

lips weder van den Hove ginck, so wert hy mit een knipbosse gescoten in syn lyf uyt *VVillem Hysinx* huys boven gelove, daer die Joncfrou voergenoemt seer toornich om was, ende toech terstont uit Vianen. Ende onder desen so quam *VValraven* de bastart van Brederoeden in Vianen, ende had by hem een deel gesellen uyt *Langerack*. Ende *Reyner* van *Broechusen* wert tot Vyanen Ruwaert gecoren van der Stede ende van den lande van Vyanen, ende van der Ameyden, ende hem wert doe gelooft al sulke costen, als hy in voorleden tyden in de vedemerct ende oick nu gedaen hadde, ende noch doen soude. Item doe begeerde Heer *Reyner*, dat men hem een deel personen by setten soude uter Stede ende Lande van Vianen, daer hy by doen ende laten mochte, so werden daer gecoren uyt Vyanen *Joest Adriaensen*, *Burger VVouterssen*, *Heinric* van der *VVys*, *Jan Lambrechtsen*, ende *Gerit Mourissen* uyt *Heycoep*, oude *Lubbert* van *Merkerck*, *Meynert Dircksen* van der *Ameyde*, *Lambert Pieterssen*, ende *Barent Barentsen* van *Lexmonde*, *Herman Albertssen*, ende *Heynric* de *Wilt*, mer *Heynrick* en quam niet te Vianen.

Hoe dat Heer Reyner van Broechusen Batesteyn als dat slot van Vianen in creech.

Dat LXXI. *Capittel.*

Hier na so ontbiet Heer *Reyner* dese Raetsluden tot *Pieter s'Beren* huys, ende leyde hem luden te voren, dat sy hem souden helpen raden, hoe sy Batesteyn beclimmen souden, mer dat wort mit soete woorden hem ontraden, also dat daer

niet

niet of en quam. Des anderen daechs so worden geordineert, om tusschen beyden te gaen, *Aelbert* van *Bommel*, *Wouter Tengnagel*, ende *Joest Adriaensse* om een middel daer in te vinden. So gingen dese drie voorsz boven om te dedingen menichwerff, mer sy en conden daer of niet maicken. Ende dewyl dat men dus overginck ende weder over, so quam *Heynrick Maertensse* de bode van de Vrou van Brederoeden als een verrader, ende had den wech altemael vergeten, die hem *Sweer* van *Vyanen* gewesen hadde. Ende hy quam voor *Johan* van *Sand*, ende liet hem daer vangen, ende hy had by hem der Vrouwen segel, ende slotelen, ende brieven, daer sy haer meninge in geschreven had, daer die van den huse nae gerecht souden hebben. Ende hy wort gebrocht voor Heer *Reyner*, ende die nam hem al dat hy had. Ende hy had oock mede gebrocht vier of vyf brieven, daer niet in gescreven en was, dan daer stonden onder der Vrouwen ende des Jonckers handt teyckenen om an den vrinden te scriven, ende met den segel te besegelen, dat Heer *Reyner* tot groter ondeuchden tooch. Des anderen daechs so seynde Heer *Reyner Aelbert* van *Bommel*, *Govert* van *Scherpenseel*, ende *Joest Adriaenssen*, weder boven, ende hy gaf hem mede der Vrouwen segel, ende enen brief, die Joncvrou *Oede Zand* geschreven had, ende dien de Vrou voersz beteykent hadde, daer in gescreven stont, dat sy hem lieden niet en wist te ontsetten, mer conden sy die deding crygen, dat sy dat nemen souden. Doe *Sweer* van *Vyanen* dat hoerde, doe liet hy de dadinge maken. Ende doe wort daer een ge-

geblyf gemaeckt, als dat alle die poerters, die by *Sweer* op ten huse waren, souden van den huse gaen, ende *Sweer* soude daer op bliven met syn gesellen, ende *Aelbrecht* van *Bommel*, ende *Govert* van *Scherpenseel*, souden by *Sweer* op ten huse gaen, ende sy souden even sterck wesen. Ende sy deden elck den anderen een eedt, dat sy dat huys mit malcanderen trouwelick bewaren souden, alsso lange dat die Joncker van Brederoeden, ende Heer *Reyner* van *Broechusen* samentlick eendrachtich worden souden in een manier, die sy doe mit malcanderen begrepen. Een corten tyt hier na so quam die Vrou van Brederoeden tot *Scoenhoven* ende seynden enen Doctoer, als Meester *Jacob* den Prior van onser liever Vrouwen broederen binnen *Scoenhoven*, ende *Gerit* van *Poelgeest*, an Heer *Reyner* tot *Vianen*, om dagen te maken tusschen hem lüden om alle ding ten besten te vuegen. Ende daer wort een dach geraemt tot *Scoenhoven* te komen by Heer *Jacob* den Grave van *Hoorn*, Heer *VVolfert* Grave van *Grampreý*, Heer van der *Veer*, den Stedehouder van Hollant, Heer *Adriaen* den Heer van *Gruningen*, Burchgraef van Zeelant, Heer *Johan* van *Muntfoort* den Heer van *Ackoy*, Heer *Heynrick* van *Naeltwyck*, Heer *Johan* van *Hamert*, Heer *Johan* van *Vyanen* Ridderen, ende *Gherit* van *Assendelft*. Ende Heer *Reyner* quam ten dage mit *VValraven* die bastart, *Aelbrecht* van *Bommel*, ende mit sommige poerters van Vyanen. Ende die Vrou van Brederoeden hadde by haer Heer *VValraven* van *Haeften* Ridder, ende *Martyn* van *Pueroyen*. Ende gingen die Heeren over ende weder over, mer daer

en

en quam niet off, overmits dat die Stedehouder van Hollant genen tyt en hadde te verbeyden, want hy terstont ter *Goude* moste, om dattet daer qualick stont, ende tot anderen plaetsen desgelycx. Ende daer wort eenen anderen dach gemaict op eenen corten tyt, als des Dingesdachs na Pinxteren. Ende doe die Stedehouder mit den anderen Heeren gereyst was, so viel die Graeff van Hoern mit Heer *Johan* van *Hamert* an die Vrou van Bredetoeden, ende dadingde also mit hoer, dat sy hoeren soon Joncker *VValraven* den Grave van Hoern mede gaff tot Vyanen te brengen op gelove. Want hy swoer by syn Ridderscap, dat hy hem wederom tot *Stoenhoven* by syn Vrou moeder soude brengen, 't welck hy niet en dede. Als dan die Grave van Hoern mit den Joncker van Brederoeden tot Vianen quam, ende brocht hem so in Heer *Reyners* handen, soo gingen sy samentliken op ten huse tot *Batesteyn*, ende daer most terstont *Sweer* van *Vyanen* mit syn gesellen after of van den huse gaen. Ende Heer *Reyner* nam t'huys in, ende die Joncker van Brederoeden bleeff tot *Henrick Pelgrimssen* by den Grave van Hoern. Daer na so ginck den Grave van Hoorn mit die Joncker op dat Raethuys, ende daer was die heel Gemeent ende dat lantvolck vergadert. Doe vraechde Heer *Reyner* hem allen, of sy hem niet ontboden hadden om bystant te doen, dat sy niet overvallen en worden. Doe riepen sy allegader *ja. ja.* Doe vraechde hy noch, of sy hem tot enen Ruwaert gecoren hadden dat lant te regieren tot orber des Jonckers van Brederoeden Doe riepen sy echter *ja. ja.* Doe bad dat gemeen volck

volck al samen hoeren lieven Joncker, dat hy dien koer believen woude, sy wouden den Joncker al doen, dat een goede Gemeente horen Heer schuldich is te doen. Ende die Joncker sprack, dattet hem beliefde, want het also stont binnen Vyanen, dat hy niet wel bet en mocht. Want Heer *Reyner* toende alsulken gelaet mitter Gemeenten opter straet, ende seyden, dat sy horen Joncker by hem houden wouden, also dat die Grave van Hoern mit den Joncker anders niet doen en dorst, dan sy gedaen wouden hebben. Ende doe gingen sy gelyck in den *Sloetel* teren, ende daer wort terstont gemaict een tractaet, in wat maten Heer *Reyner* regieren soude. Daer na op ten Manendach na Pinxteren in die heylige dagen doe schoot myn Joncker van Brederoeden mit den Grave van Hoern die Papegay tot Vianen mit noch meer ander Heeren, die daer gecomen waren. Des Dingesdachs daer na so quamen tot Vianen van Scoenhoven Joncfrou *Joest* ende Joncfrou *Johanna* myns Jonckeren susteren om te besien hoe dattet met myn Joncker was, ende Heer *Reyner* ginck met hem tween op *Batesteyn*, ende leydense in een camer, daer sy lange tyt in blyven mosten, Ende Joffer *Oede Zand*, die mit de voersz Joncfrouwen quam, moest buten der poerten bliven. Doe ginc sy wandelen op dat bleecvelt an *Batesteyn*, ende sprack tegen die Joncfrouwen, ende dat wert terstont vermelt, ende Heer *Reyner* geseit. Doe ginck hy, ende haeldese terstont binnen *Vyanen*, ende brochtse tot Porslikerts op de camer, ende lietse wel bewaren van vyf gesellen, ende doe ginck Heer *Reyner* teren by de Heren. Ende

de na der maeltyt so ginck Heer *Reyner* mit den Grave van *Hoorn* tot *Batesteyn* by de Joncfrouwen, ende spraken daer mede, ende gingen toe tot Juffer *Oede Zand*, ende spraken mit haer, ende gingen veel reysen over ende weder over. Ende doe Joffer *Oede Zand* aldus geexamineert was, so gaf men haer oerlof, dat sy weder reysde tot *Stoenhoven* by myn Vrou van *Brederoeden*. Ende als myn Vrou voersz van deselve Jofter verstaen hadde, hoe sy hoer lieve kinder tot Vyanen geseynd hadde, ende in wat schyn dat sy daer waren, hoe haer doe te moede was, mach elck by hem selven dencken. Na dat dan alle ding aldus by den Grave van Hoorn gesciet was, so woude hy t'huys reysen, doe dede Heer *Reyner* syn costen over al in de herberghen rekenen, ende dat most t'gemeen lant betalen voer die goede dadinge, die hy gedadinget hadde. Oeck so wort hem een heynxt gescenckt, daer t'lant van Vyanen voor betaelde vyftich Rynsche gulden. Corts daer na so wert Joncfrou *Johanna* van *Vyanen* gebrocht tot *Breda* by der ouder Joncfrouwen ende weduwe van Nassouwen, ende daer na quam sy by Vrou *Margriet* de oude Hertoginne van *Bourgoengen*. Ende myn Joncker mit syn suster Joncfrou *Joest* waren also nau bewaert, dat sy nergent scryven en mochten, of Heer *Reyner* en had die brieff eerst in syn hant. Noch sy en mochten geen brieven ontfangen, noch mit ymant spreken, ten moste Heer *Reyner* eerst wel believen.

Van

Van een opset, die gemaict wert om Vianen weder in te nemen tot myns Vrouwen behoeff.

Dat LXXII. *Capittel.*

Als dit vast langh gestaen had, dat myn Joncker ende myn Joncfrou aldus scherp bewaert worden, so begant ten lesten wat te vercouden, also dat sy daer na dicwyl onder malcander gingen, ende mit malcander spreken mochten. Doe dan Joncfrou *Joest* hoer open sach, so sprack sy op een tyt mit *Pieter Pieterssen Tamboryn*, of hy genen raet soude mogen vynden om vry te worden van die benauwicheit, daer sy in waren. *Pieter Tamboryn* gaff hier consent in, want hem docht, dat hy oock wel halff gevangen was, overmits dat hy myns Jonckers Camerlinc was, ende wel so nau bewaert worde, als myn Joncker. Ende want daer een deur was in de keucken toorn, daer men deur mocht gaen in de wrande, ende so voert op ten dyck, so ginck Joncfrou *Joest* al heymelick daer die sloetelen hengen, ende hadde een stuck was, daer sy die sleutel in druckte, ende seynde dat tot myn Vrou, die deé woenden tot Utrecht. Ende myn Vrou liet doe drie sloetelen maken na dat teycken. Ende *Tamboryn* besocht die sloetelen, ende sy deden dat slot wel op. Doe spraken sy voort myn Joncker, dat hy an syn Vrou moeder screeff, dat sy doch vrienden sien, ende scriven woude, die hem hier in bystant deden. Ende die Vrou van Vyanen verwerff vrienden, als *Sweer* van *Vyanen*, Heer *Jan* van *Vianen* van Jaersvelt mit *Adriaen Hack*, ende meer ander ruteren, Voert so sprack myn Joncfrou ende *Tamboryn*

mit

mit *Jan Dirckzen* de waker, ende hy loofden oock trou te wesen, ende hy soude op de groene tent staen ende blasen, ende die van buten souden dan angaen. Ende hy soude mede seggen; *Weest doch niet al dwaes.* Ende want Heer *Reyner* een hont hadde gaen tusschen die mueren, so seynden sy an myn Vrou, dat sy hoer seynden soude venyn, daer sy den voersz hont mede vergeven mochten, op dat hy niet en baste, als 'et gescien soude. Ende myn Vrou seynde hoer de vergiffenis in een bus, ende screef an hoer dochter mede, als sy dat geoirboirt hadde, dat sy dan die bus in een heimelicheit werpen soude, ende den brief soude sy bernen, t'welck sy niet en deden, daer na veel onrusten of quam. Als dan dese voirsz saicken lang stonden, eer't volbracht werde, so began Heer *Reyner* hier of wat te vernemen, waerom hy die waker of settede, ende stelde een ander waker in syn stede. Oeck so liet hy ruteren in komen, ende sach self seer scerp toe. Item op sinte Valeriaens nacht int jaer van LXXVII. so quam *Sweer* van *Vianen* mit den voergenoemden personen voer Vyanen, ende meenden op hoer opset voert te gaen, mar sy en vondens daer also niet, als hem toegeseit was, daer sy doe niet wel in te vreden en waren, ende hielden hem stil after onder t'huys. Soe sagen sy ten lesten licht op t'huys, ende Heer *Reyner* riep enen toe opt huys, ende oock so hoorden sy harnas rammelen. Doe seyde *Adriaen Hack*, *Laet ons aftrecken, want dat opset is gebroken.* Ende so reysden sy weder of sonder meer geruchts te maken. Des morgens vroech so dede Heer *Reyner* die Bastarden, by hem comen, ende ginck in die camer

by

by myn Joncker ende myn Joncfrou, die op die tyt by een waren, ende gaff hem die saicke te kennen seer wredelyck, ende sprack seer spitich, ende hy woude myn Joncker van syn Suster versceiden hebben. Mer myn Joncker nam syn Suster om den hals, ende en woude niet van haer wesen. Doe tooch *Jorys* die bastart by den arm myn Joncker van syn suster, ende brocht hem in de ander camer, ende myn Joncfrou wert doe gedaen in die Staet-camer, dat niemant by haer comen en mocht, dan een dienst-Joffer, die altyt by hoer was. Ende *Pieter Tamboryn* ende *Jan Dirckssen* die waicker worden in den stock geleyt als quade verraders. Doe ginck Heer *Reyner* ende dede Joffer *Joosten* koffer op, ende socht of hy enick bescheit van den opset vinden mochte, ende hy vant den brief van der vergiffenis, daer of gescreven is. Doe maecte Heer *Reyner* syn beclacht daer op seer groot, ende gaft der Stat van Utrecht ende den Burchgraeff van Montfoert te kennen, hoe dat myn Vrou van Brederoeden mit hoer dochter hem vergeven wouden, ende toenden hem den brieff. Doe most myn Vrou by sonneschyn uyt der Stadt van Utrecht, ende sy wort uytgeleyt, of sy een misdadich wyf waer geweest. Ende myn Vrou ginck tot Jherusalem buten Utrecht int cloester, ende bleeff daer lange tyt leggen. Niet lange hier na so liet Heer *Reyner* den Bollert halen, ende *Tamboryn* ende den waicker dede hy seer pynien, ende examineren, ende woude geseyt hebben, wie sy waren, die van den opset wisten. Doe liet Heer *Reyner* noch meer luden vangen van den ondersaten, mer ten lesten, want sy geen schult en hadden,
so

ſo quamen ſy weder uyt. Mer want *Tamboryn* ende die waker ſeer gepynicht waren, ende hoer ſaicken moſten ſetten na Heer *Reyners* wil, ſo leyde hem Heer *Reyner* een dach van rechten, ende hy liet drie of vier karren ſands voer dat Raethuys halen, want hy daer die juſtici woude laten geſcien. Doe ſeynden die van Utrecht goede mannen uytter Geeſtelicheyt ende Weerlicheyt tot Vianen, ende en hadden niet gaerne geſien, datter juſtici geſchiet had, want die ſaeck was myns Jonckeren ſaeck. Ende ſy begeerden op Heer *Reyner*, dat hy die juſtici vertrecken woude. Ende die van Utrecht reyſden vaſt gins ende weder. Ende int eynde ſo gaf Heer *Reyner* die gevangen die Stadt van Utrecht, ende ſo worden ſy voert myn Vrou van Brederoeden weder gegeven. Ende myn Vrou was doe weder in Utrecht gecomen.

Hoe dat Heer Reyner weder uyt Vianen gedadingt wert

Dat LXXIII. *Capittel.*

Heer Reyner van Broechuſen heeft dan alſo geregeert tot *Vyanen*, ende in de landen van *Vyanen*, ende der *Ameyde*; ende bewyſde hem ſo in myns Jonckers renten ende gueden, dattet ſyn magen ende vrienden began te verdrieten. Ende die Burchgraef van Montfoert, ende die Prooſt van Oudemonſter mit meer ander brochtent alſo verde, dat tot Utrecht eenen dach ordineert wort, ſo myn Vrou daer lach. Ende Heer *Reyner* quam tot Utrecht, ende bracht myn Joncker mede. Die van Utrecht ontfingen myn Joncker ſeer eerliken, en-

de costeliken. Van den eersten dach en quam niet, ende daer worden ander dagen gemaect, ende elck setten syn dingen int scrift. Ende doe die arbiters der dadincx eens waren geworden, ende die brief daer of besegelt was int jaer ons Heeren * CIↃ. CCCC. LXXVIII. op den vyften dach in Junio, so wert Heer *Reyner* gescreven t' Utrecht te comen om die uytsprake te hooren. Ende als Heer *Reyner* t'Utrecht quam, so worden die arbiters van sulcken rade, datmen tot *Montfoert* reyssen soude, om daer die uytspraeck te doen. Ende als sy dan daer gereyst waren, so deden sy dair hoer uytspraeck, ende gaven elck syn brieven. Mer Heer *Reyner* en woude geen brief ontfangen, want hy en woude dat seggen niet houden, ende heeft myn Jonckers lant ende goet geregiert na syn wil. Waerom dat myn Vrou is getogen tot *Brederoeden* mitter woen, ende heeftet God opgegeven. Ende sy heeft beyde hoer sonen tot *Loven* ter scolen gesesynt om te leeren, ende Joncfrou *Joest* is gegaen int cloofter te Iherusalem buten Utrecht. Daerna int jaer ons Heeren † CIↃ. CCCC. negen en t'seventich so verdreef Heer *Reyner* tot Vianen alle die bastarden van Brederoeden, ende noch sommich ander van hoer vrienden, die hem tot Vianen gebrocht hadden, t'welck hoer loen wel was. Ende daerna op dertien dusent martelaren dach s'morgens vro voer den dage, so liet Heer *Reyner* vierdalff hondert ruteren after op *Bateſteyn* in comen. Ende daer dwang hy mede de Gemeent van Vyanen, dat sy hem alle hulde ende ede moften doen hem hout ende trou te wesen, syn best te doen, ende hem

† CIↃ. CCCC. LXXVIII.

† CIↃ. CCCC. LXXIX.

hem alle gewelden te helpen wederstaen, het waer oock tegen wie dattet waer, alwaert oock tegens haer selfs Heer, die tyt van syn Ruwaertscap duerende, ende daer en tenden niet van hem te sceyden, hy ende de Gemeent waren eerst tegen myn Joncker ende syn broeder ende susteren versoent ende vereenicht. Hierna so heeft Heer *Reyner* een rekeningh voortgebrocht, die seer groot was van penningen, die hy voer ende na verleyt hadde, als hy seyde, ende claechde, dat hy 's niet langer te verleggen hadde, ende dat hem oock geloeft was, datmen hem al syn costen voor ende na wel betalen soude. Waerom dat hy eyste vier stuvers van den mergen, myns Jonckeren lant uytgeseyt, twelck hy al creech. Ten lesten als syn Ruwaertscap ten eynde begon te comen, so sprack *Willem* van *Wael* ende *Willem* van *Nes*, ofmen geen manier soude mogen vinden, datmen Heer *Reyner* mit een redelicke dading uyt *Vianen* soude mogen crygen. Als dan Heer *Reyner* hier of gesproken was, ende het hem wel beliefde, so seynden die van Vyanen tot Heer *Johan* den Heer van *Lalleyng*, ende tot die Vrou van Brederoden, dat sy tot *Vianen* comen souden om een dading te vinden, datmen Heer *Reyner* uyt Vyanen mochte crygen. Als sy dan daer gecomen waren, soo heeft die Burchgraef van Montfoert daer mede also in gedadingt, dat Heer *Reyner* soude *Vianen* rumen, ende tot *Montfoert* soude hy ontfangen vier dusent gouden Rynsche gulden. Aldus dan int jaer ons Heeren * CIↃ. CCCC. ende LXXX. des Manendachs na Paschen, so quam Joncker *Lodewyck* van *Montfoert* tot Vianen, ende nam Via-

* CIↃ. CCCC. LXXX.

nen in tot myns Jonckers behoef van Brederoden, ende Heer *Reyner* gaf hem die slotelen van Stede ende van huse, ende hy reysde uyt *Vianen* tot *Montfoert*, ende daer ontfeng hy syn vier dusent Rynsche gouden gulden. Hier na so is Joncker *VValraven* van Brederoeden tot Vyanen gecomen mitten Heer van der *Veer*, ende mitten Heer van *Lalleyng* syn Oem. Daerna so gingen sy t'samen op dat Raethuys, daer die heel Gemeent ende dat lantvolck van Vyanen ende van der Ameyd vergadert waren, ende daer wort myn Joncker gehult, ende swoeren hem alle hout ende trouwe te wesen. Ende die Heer van der *Veer* ende myn Joncker, dat hy een goet Heer soude wesen. Ende myn Joncker sette t'Gerecht tot Vyanen, ende myn Joncker maecte *Dirc* van *Zuylen* Drossaet tot Vianen, ende hy was een jaer Drossaet. Daer ten enden so wort Drossaet van Vyanen *Joris* die bastart, ende doe toech myn Joncker weer ter *Veer* by den Heer van der *Veer*.

Hoe die Heer van Swanenburch heeft Vyanen ingenomen.

Dat LXXIV. *Capittel.*

* CIↃ. CCCC. LXXXII.

Int jaer ons Heeren † CIↃ. CCCC. twie ende tachtich so was een groot oerloch tusschen de Hollanders ende die van Utrecht, ende sommige die uyt Utrecht verdreven waren, die waren geweken tot Vianen, ende onthieldent daer, dat die van Utrecht niet en beliefden. Op die tyt so woonde binnen Vyanen een, die genoemt was *Gysbert* van *Baest*, ende was myns Jonckeren Dyckgrave van den Lande van Vyanen, ende die partide seer mit die van Utrecht te-

tegens Hollant. Want hy besorchde provande op dat Blochuys op de Vaert, daer die van Utrecht op lagen om Hollant te beschadigen. Mer *Joris* die Drossaet mit de heele Raet van *Vianen* seyden hem, dattet also niet en behoerde, mit veel meer ander woerden. Mer hy en woudet niet laten. Daerna is *Gysbrecht* tot Utrecht getogen, ende heeft die van Utrecht belooft *Vyanen* te leveren, om daer uyt te oorlogen tegens de Hollanders, alfo veer als sy hem ruteren ende hulp daer toe doen wilden. Die van Utrecht hebbent hem beloeft te doen. Ende hy is weder in *Vyanen* gecomen, ende heeft op haer hant gewacht in de waeck op Geenkens poert des nachts na den Sonnendach *Lætare* in de vasten. Ende in de seifde nacht so seynden die van Utrecht na *Vianen* Heer *Vincent* van *Swanenborch* Ridder, die een van hoer principael Capiteynen was, ende deden hem mede veel ruteren. Ende alfo syn sy heymelick mit ladderen ende instrumenten gecomen in der nacht voer *Vyanen*, ende sy syn ten lesten ingecomen. Ende want die Poerters hem te weer setten, so bleven mitten eersten een deel doot, mer ten lesten so worden de ruteren de Stede machtich, want sy waren ontrent drie hondert int getal. Als sy dan ingecomen waren, so gingen sy mit groot bongeslach ende trompen geslach op die Voerstraet voer dat Raethuys. Ende doe togen sy voer die Lantpoert, ende togen die in. Doe gingen sy after *Batesteyn*, ende hadden *Jacob* van *Sweten* een poerter te Vyanen by hem mit syn instrumenten, ende stack die poert op. Ende daer quamen noch veel meer ruteren in, dan daer in ge-

comen waren. Doe dit gedaen was, doe gingen sy weder op die Voorstraet, ende so voert voer de Leckpoert om die in te winnen. Mer *VValraven* de bastart en woude die poort niet opgeven, ende beschermde de poert seer stoutelick. Doe gingen sy van daen voor *Butesteyn*, ende eysten dat huys, dat sy't opgeven souden, behouden lyf ende guet, mer die ballingen van Utrecht woude hy gevangen nemen. *Jorys* die bastart die nam syn beraet, ende beriet hem also, dat hy's niet opgeven en woude, hy en woude daer eerst meer voor lyden. Doe streeck Heer *Vincent* ten huse, ende taste dat styf an, ende wan dat huys terstont, ende sy roefden dat huys terstont, also dat daer nyt en bleeff, gout noch silver, noch brieven, noch geenrehande guet. Ende *Joris* was mit al den hoop, die hy by hem hadde, op den toern *Simpol* geweken. Ende *Arnt Pieterssen*, ende *Jacob* in de Clock, ende oude *Jan* van *Reneff* bastart soen worden gevangen in de camer, daer men uyt dat Somerhuys gaet, mer daer blevender wel thien of twaelf doot. Daerna eyste noch Heer *Vincent*, dat *Jorys* hem opgeven soude, ende in genade gaen. Ende so *Jorys* geen hardicheyt hadde dat huys te houden, so gaf hyt' op, ende ging in genaden. Daer worden alle die mannen, die daer op waren, ende die ballingen geoedt, ende *Gysbert* van *Baest* screeff hoer alre namen, ende sy lieten alle heur harnas daer blyven, ende gingen of in der Stadt, ende lieten al heur gelt, gout, sulver, ende al ander goet, dat sy daer op gesleept hadden, ende Heer *Vincent* ende syn ruteren nament al, ja also schoen, datter niet een stoel bleef op te sitten. Hier na so ging Heer

Vin-

Vincent weder voor de Leckpoert, ende eyste die noch weder in van *Walraven* de Bastart. Ende want *Walraven* vernam, dattet slot gewonnen was, so gaf hy die poert op, behouden syn lyf ende goet, ende also gingen sy alle off, ende sy deden elck een eedt. Ende een wyl tyts hier na so mosten alle die geen, die een eedt gedaen hadden vier Rynsche gulden tot vangen gelt geven. Ende een wyl tyts daer na mosten sy Heer *Vincent* een pont groot geven, ende hy schoude hem also hoer vangenis quyt ende eedt. Hier na heeft Heer *Vincent* oock geschattet sommige Poerteren, daer hy groot gelt ende goet of gecregen heeft. Corts hier na so creech Heer *Vincent* mit den Hofluden een wedersien op *Gysbert* van *Baest*, ende schuwede hem, ende bewesen hem geen vrientscap meer, alsmen verraders sculdich is te doen. Ende *Gysbert* die mercte dat hy geen gehoor langer en hadde, ende is uyt Vyanen gereyst tot Utrecht, ende bleef aldaer. Die van Utrecht waren Heer *Vincent* groot gelt schuldich van syn soudi, want sy hem in lange tyt geen gelt gegeven en hadden. Hierom so dochte dese Heer *Vincent*, dat hy uyt *Vyanen* niet en woude reysen, hy en soude eerst betaelt wesen. Waerom dat hy meer dan vier maenden in *Vyanen* bleeff, ende maecte menigen reys mit syn ruteren tegen die Hollanderen. Als dit die Hollanders sagen, so hebben sy oock ruteren gesonnen daer tegens int lant van Vyanen, om Heer *Vincent* weder te staen, ende weder te verdriven uyt Vyanen. Ende van dese onlede so is dat lant van Vyanen seer verdorven geworden.

Hoe dat Heer Vincent uyt Vianen gecoft is geworden.

Dat LXXV. *Capittel.*

Als dan Heer *Vincent* van *Swanenburch* Ridder aldus lange tyt tot Vyanen bleeff leggen, ende hy van der Stadt van Utrecht geen penningen gecrygen en conde, so liet hy by hem comen *Walravesn* die bastart, *Dirck* van *Alphen*, ende *Gerit* van der *Molen*, ende sprack mit hem, als dat hy gelt hebben most, ende dat hy node *Vyanen* an ymant soude brengen dan an myn Joncker, ende dat sy 't an myn Joncker versoecken souden, ende mit sommige vrienden hem beraden, want hy most gelt hebben. Ende waert dat sy geen raet vinden en conden, so seyde hy, dat die Biscop van Utrecht of Heer *Frederick* van *Egmont* de Heer van Yselsteyn raet wisten om penningen, mer so most hy Vianen hem overleveren, t'welck hy node soude doen, als hy seyde. Dese drie voergenoemt namen hoer beraet een wyl tyts, ende gaven dese saeck int heymelic te kennen *Joest Adriaenssen*, ende *Sweer Henricksen*, ende *Rutger Wouterssen*, ende die sloten mit een, datmen terstont *Frederick* van der *Sevender* seynden tot myn Joncker, om te weten, wat syn meninge waer, ende wat raet hy wiste. *Frederick* is dan wederom gecomen, ende seyde, dat myn Joncker vrienden hadde gevonden, die hem lienen souden tot derdalf duysent Rynsche gulden, mer daer en volchde niet na. Aldus so gingen sy self den coop an mit Heer *Vincent* om sestalf duysent Rynsche gulden ende anderhalf

half hondert Rynsche gulden. Ende Joncker *Belle* ende *Willem* de Secretarius hadden elcx derdalf hondert Rynsche gulden. dat sy goede dadings lude wesen souden. Ende dit ginck by der Gemeenten toe, mer het wert lastich eer t'betaelt wert, ende het most binnen achte dagen betaelt wesen. Ende dewyl datmen hier in onledich was, so togen vyff of ses poerters van Vyanen tot *VVoudrichem* by den Grave van *Hoern*, so myn Joncker van *Brederoeden* daer was, ende baden hem seer vriendelick, dat hy mit myn Joncker tot *Culenburch* comen woude, ende daer was t'lantvolck by hem. Ende die Grave voersc bracht myn Joncker tot *Culenburch*, ende hadde oock veel ondersaten van *VVoudrichem* by hem. Ende die Graeff van Hoorne quam voert tot *Vyanen*, ende was daer by de Gemeente om wat goets te doen tusschen beyden. Als dan Heer *Vincent* betaelt was, so reet hy uyt *Vyanen*, ende die Graef ven Hoorn reet mit hem uyt. Ende doe sy tot *Everdingen* quamen, daer was myn Joncker van *Brederoeden* mit allen den lantvolck van *Vyanen*, ende van der *Ameyde* en *VVoudrichem*, ende *Joris* die bastart. Ende daer waren sommige, die garen gesien hadden, datmen Heer Vincent bestreden hadde, mer die Graef reet tusschen beyden, ende brocht Heer *Vincent* by den Joncker van Brederoeden. Ende Heer *Vincent* dede veel onseult, ende seyde, dat hy 't van der Stadt wegen van Utrecht gedaen hadde, ende by rade des Burchgraefs van *Montfoert*, Heer *Dirc* van *Zulen* Ridders, ende *Jan* die *Coninck*, die op die tyt Burgemeesters van Utrecht waren, mit meer ander, en-

de hy bad myn Joncker om vergiffenis. Ende die Joncker van Brederoeden reet tot Vyanen mit syn vrienden, ende Heer *Vincent* reet tot *Culenburch*, ende reet voert opwaert. Als dan de Joncker van Brederoden tegen den avont in *Vyanen* quam, so was die Geestelicheit mit crucen ende vanen voer der Lecpoert mitter heelre Gemeenten, ende heeten horen lieven Heer seer vriendelick wellecom, ende leyden hem so doer de straet langes tot in de kerck toe, ende daer dancten sy Gode, van dat sy weder by een waren gecomen.

Hoe dat Joncker Walraven van Brederoeden Ridder is geworden.

Dat LXXVI. *Capittel.*

Int jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. LXXXVI. in de maent Februario so quam tot Franckenvoert die Keyser van Roem *Fredericus Tertius* metten seven Keurvorsten, ende ander veel Biscopen, Abten, Hertogen, Graven, Bannerheeren, Ridderen, ende knechten. Mede so was daer gekomen Keyser *Frederics* soen *Maximiliaen* genoemt, de Deurluchtige Hertoch van Oestenryck, Burgondien, Brabant, ende Grave van Hollant etc. Ende by hem so waren die Biscop van Camerick, de Bisscop van Sibinicen, *Christoffel* de Marckgraeff van Baden, *Karel* de Prins van Gelre, *Adulff* de Graef van Nassou, *Karel* de Graeff van Crinoy ende Chimay, *Walraven* de Joncker van Brederoeden, Joncker *Cornelis* van *Bergen*, *Frederick* die Heer van Yselsteyn, *Karel* van Lalleyng, *Philips* de Bastart van Bourgongen, Joncker *Floris* van Yselsteyn, mit

noch

noch meer ander Ridderen ende knechten. Op den xiv. dach in Februario so syn dese Heeren in sinte Bartolomeus kerck binnen Franckenvoert gekomen, ende daer wort een misse gesongen van den Heyligen Geest. Ende na die mis so gingen die Coervorsten kiesen een Roomsche Coninck mit consent ende goede wil des Keysers, ende daer wert doe gecoren des Keysers soon *Maximiliaen* de Hertoch van Oostenryck voersz. Ende als dese elexi mit grooter feesten gedaen was, so syn alle dese Heeren gereyst tot Aken om desen gecoren Coninck daer te cronen. Sy hebben hem dan aldaer na ouder gewoenten gecroent op den ix. dach in April, dat was doe de anderde Sondach na Paschen in dat voersz jaer. Als dan de Roomsche Coninck was sittende tot Aken, en syn Coninclike croen hebbende op syn hooft, Coninck *Karels* de Grooten croen, ende in syn hant de selfde Coninck *Karels* sweert, so heeft hy dat swaert uytgetogen om daer mede Ridderen te slaen alle die geen, die daer bereyt stonden om Ridder te werden. Hy heeft dan daer tot twie hondert † Edelen gemaict Ridders, daer die Overste of waren *Philips* de Palsgraef van den Ryn Koervorst, *Arnest* die Hertoch van Beyeren, *Karel* die Prins van Gelre, *Willem* de Lantgraeff van Hessen in Cassel, *Walraven* die Heer van Brederoeden, *Gysbert* die Heer van Bronchorst, *VVillem* van Egmont Heer van Haeps, ende noch meer ander groote Heeren, die nu al te veel waren te schryven.

† Verum ergo quod dixi, quod miles nobili prælatus, & pluris miles, quam nobilis, *lib. 4. de Nobilit. cap. 13.*

ALI-

ALIQUOT ADHUC NOTÆ

ET

APPENDIX

Actorum veterum

AD

JOANNEM a LEYDIS.

Ag. 188. *den eerstengecroonden Coninc van Vrancryck Pharamundus.* Franci utrum habuerint primum Reges an Duces nondum adhuc satis liquet. Ducum tantum meminit Sulpitius Alexander. Alii Reges eos vocant. Regales etiam Sulpitius. Et Regales non Reges. Gregor. Turonens. 2. *hist. cap.* 9. *De Francorum vero regibus, quis fuerit primus, a multis ignoratur. Nam cum multa de eis Sulpitii Alexandri narret historia, non tamen regem primum eorum ullatenus meminit: sed duces eos habuisse dicit.* & mox: *Hæc acta cum duces essent retulit: & deinceps ait, Post dies pauculos Marcomere & Sunnone Francorum regalibus transacto cursim colloquio &c. Cum autem eos regales vocet, nescimus utrum reges fuerint, an vices tenuerint regum.* Ascaricum & Radagisum objectos feris a Constantino Reges vocant Panegyristæ. Et sunt alii, quorum meminit Pontanus *lib.* 4. *orig. Francic. cap.* 5. Sed hi utrum Reges dicti proprie an improprie in eo tota adhuc quæstio. Panegyristæ enim haud dubie augent rem pro more, & multo reddunt ampliorem. Fuisse ipsis Reges, cum Rhenum transmisissent & occupassent Thuringiam loco jam citato etiam tradit Gregorius. Theo-

de-

demeris ibi meminit. Etiam Chlogionis, quem Auctor hic vocat Clodium. Clodium etiam Sigebertus filium faciens Pharamundi, non ut Auctor hic Marcomiri. *Clodius*, inquit ad Ann. 430. *filius Faramundi, Rex crinitus, regnat super Francis annis xx. Ex hoc Franci crinitos Reges habere cœperunt.* Crinitos non a barba, ut perperam rursum Auctor, sed cæsarie promissa. Certum enim quod id olim Francorum regum insigne. De filiis Regis Clodovei, qui primus Regum Christianus, Agathias agens *lib.* 1. *Non multo post tempore*, inquit, *Chlotomerus adversus Burgundiones exercitum ducens, in ipso prælio, pectus jaculo ictus, interiit. Quo humi jacente Burgundiones promissam illius laxamque comam, & ad scapulas usque pertingentem conspicati, confestim intellexerunt se ducem hostium interfecisse. Solenne enim est Francorum regibus nunquam tonderi: sed a pueris intonsi manent. Cæsaries tota decenter in humeros propendet &c. idque velut insigne quoddam eximiaque honoris prærogativa regio generi apud eos tribuitur. Subditi enim orbiculatim tondentur &c.* Non scripsisset Altéserra ad Gregor. *d. loc.* si in locum hunc incidisset, crinitos fuisse omnes Francos, nec Regum jus id peculiare, & quod de Regibus crinitis a Gregorio memoratur, pertinere id tantum eo, ut creatos intelligatur a Francis de sua gente. Quid an olim ergo de aliena? Et ubi quæso de eo quicquam?

Pag. 294. *ende hy wert gecroont int jaer ons Heeren* DCC. *vier en vyftich.* Et unctus & coronatus. Nam simul factum utrumque. Chronic. Fontanellens. *A B. Bonifacio Archiepiscopo unctus Rex constituitur Francorum.*

tum. Vetus Chronicon apud Henschen. loc. jam dict. *Anno* IↃCCLIV. *supradictus Apostolicus Stephanus confirmavit Pippinum unctione facta in Regem, et cum eo inunxit filios ejus &c.* Iperius Albas Sithivens. in Chron. Bertinian. *Hujus secundæ coronationis Pippini tempore Rex Hildericus monachus hujus ecclesiæ obiit.* Prima contigit ei unctio anno DCCL. Ad quem ita Sigebertus: *Hildricus Rex Francorum in monachum tonsuratur: Pipinus vero Princeps auctoritate Apostolica, & Francorum electione, a sancto Bonifacio Moguntiæ Archiepiscopo in Regem ungitur & consecratur.* Addit quod id contigit in civitate Suessionum Annalium incertus Auctor apud Pithæum. Add. & Henschen. *d. loc.*

Ibid. *ende van sinte Remigio gedoept was, ende syn neem Ludovicus genoemt.* Mutabant nomen baptizati (vulgo enim ita moris) sed citra ullam necessitatem. Nam & sunt, qui non mutarunt. Nec mutavit Clodoveus. *Clodoveum* vocat Flodoardus etiam postquam jam baptizatus *lib.* 1. *hist. Remens. cap.* 14. *& seqq.* interdum etiam *Ludovicum* aut *Ludowicum ibid.* Sed *Clodoveus*, utrum dicas, an *Ludovicus* non refert, ut nec refert utrum dicas *Clouys* an *Louys*. Olim qui frequentius solebat dici Clodoveus, progressu passim temporis dein dictus *Ludovicus*. *Chluduicus* apud d'Achery est *to.* 4. *Spicil. pr.* in charta Ann. DCCC. XXII. De nomine autem ipso Helmoldus Nigellus *lib.* 1.

Nempe sonat Hluto præclarum. WIGGH *quoque Mars est.*
Unde suum nomen composuisse patet.

Vid. & *lib.* 1. *de Nobilit. cap.* 27. Et quod dixi de baptizatis revera etiam sic se habet res. Nec necesse

cesse ut miremur. Papæ etiam mutant nomen, sed non mutant inviti. Quod habebat retinuit Marcellus Papa II. Sleydan. *lib.* 26. *hist.*

Pag. 298. *des Keysers dochter van Griecken ende Constantinopel, die genoemt was Theophanus.* Nec hæc magni momenti. Cui nomen *Theophanus* Imperaror non fuit. Nec nomen Græcum *Lutgarda.* Nec inter filias Imperatorum, quamvis quæras sollicite, *Lutgardam* reperies. Theophaniæ etiam soror (quæ Ottoni II. nupta, & cujus meminit insignis Auctor Lambertus Schafnaburgensis, *Theophanam* eam vocans ad Ann. 972. *Anno*, inquit, 972. *Othoni juniori Imperatori missa est Theophana ab Imperatore de Græcia*,) non Lutgarda fuit, sed Theodora filia Imperatoris Romani Junioris, qui cum vita concessisset relictis filiis impuberibus Basilio & Constantino, filiabus autem Theodora & Theophania, successorem accepit Nicephorum Phocam, qui imperio potitus alteram *Theophaniam* Romani viduam sibi junxit. Theodora autem non Syfrido sed qui Phocæ successit Joanni Zimiscæ nupta. Historiam tangit Sigebertus ad Ann. 969. *Imperator Otho, dum partem exercitus ad Græcos misisset, ut uxorem filio suo Othoni acciperent, Græci super eos irruunt, castra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, & Constantinopolim mittunt. Ad hoc dedecus vindicandum Imp. Otho eminentiores ex suis in Calabriam mittit, qui Græcos aggressi plures occidunt &c. Constantinopolitani audientes a suis male pugnatum esse in Calabria contra Imperatorem suum Nicephorum insurgunt.* Add. eund. ad Ann. 972. Et hic est Nicephorus, ad quem missus ab Othone, & conjuge

ejus

ejus Adelheida Luitprandus Cremonensis, cujus extat Legatio. Meminit Leudegardis filiæ Comitis Burgundionum Gisleberti Odorannus ad Ann. DCCCLVI. Sed id nihil ad Lutgardam, de qua noster, qui nugatur hic.

Pag. 350. *Ende daerna so gingen sy kiesen ende koren eendraehteliken Heer Gysbrecht van Brederode.* Facta electio hæc per scrutinium, & scripto publico comprehensa, cujus hoc est exemplum. *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Anno a nativitate Dni M. CCCC. quinquagesimo quinto, indictione tertia, die vero Lunæ septima mensis Aprilis hora octava ante meridiem, Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, Dni* Nicolai *divina providentia Papæ quinti anno nono, Venerabiles & circumspecti viri Dns* Gysbertus *de* Bredenrode *Præpositus & Archidiaconus majoris,* Wilhelmus *de* Hees *Decanus ejusdem majoris,* Walterus *de* Gouda *sancti Petri,* Theodoricus *de* Wassenaer *sancti Johannis,* Adulphus *de* Rutenberch *beatæ Mariæ Præpositi,* Walterus Grawert *sancti Salvatoris,* Petrus Zuermont *de* Hindersteyn *dicti sancti Petri,* Gerardus Vrenck *ejusdem sancti Johannis Decani,* Gysbertus Hermanni, Volkerus *de* Lichtenberch, Hermannus Vos, Gerardus *de* Damasco, Lumannus Zuermont, Nicolaus *de* Camp, Johannes Hondertmarck, Henricus Rover *de* Wynsen, Henricus Pot, Gysbertus Albout, Nicolaus Cluetinck, Swederus Cluetinck, Johannes *de* Mekeren, Petrus *de* Beuchem, Hermannus Droem, Wilhelmus Modde, Andreas Knyff, Wilhelmus *de* Backerweerde, Arnoldus Taets, Petrus *de* Gouda,

Hen-

Henricus Vos, Nicolaus de Sparnewoude, Johannes Reyneri, Hermannus Scholl, Gerardus *de* Zuggeroede, Jacobus Dibbout, Ludolphus Backer, Johannes *uten* Thweert, Henricus *van den* Oever, Johannes *de* Wittenhorst, Ernestus *de* Steenre, Conrardus *de* Coesveldia, Gerardus Wit *de* Kyllenstein, Swederus *de* Jutfaes, Nicolaus Modde, Symon *de* Medenblick, Gerardus *de* Groet, Theodericus Grawert, Guido *de* Bloys, Judocus *de* Amsterdam, Alphardus *de* Montfoerde, Johannes *de* Leydis, Hermannus *de* Wechte, Nicolaus *de* Schiedam, Theodericus Steenwyck, Johannes *de* Wyc, Johannes *de* Oudencoep, Gerardus Zoudenbalch, Petrus Ramp, Johannes *de* Drakenburch, Everardus Griffinck *de* Volrats, Fredericus *de* Mera, Johannes *de* Vianen, Florentius *de* Jutfaes, Theodericus Vuystinck, Otto *de* Tyela, Johannes Wit, Nicolaus *de* Porta, Johannes Voecht, Wilhelmus *de* Montfoerde, Johannes *de* Schiedam, & Johannes *de* Arkun, *earundem majoris, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium Canonici Capitulares, Capitulum generale ecclesiarum prædictarum repræsentantes & facientes in loco Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ Trajectensis, in nostrorum Notariorum publicorum & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter & Capitulariter congregati & constituti, ac vacante ecclesia Trajectensi per mortem bonæ memoriæ Dni* Rudolphi Diepholt *Episcopi dum vixit Trajectensis, qui die vicesima quarta mensis Martii proxime præteriti, sicut Altissimo placuit, debitum naturæ exolvit, ipsiusque corpore*

tradito ecclesiasticæ sepulturæ, ne ex diutina vacatione ecclesia Trajectensis prædictæ dicta ecclesia in spiritualibus & temporalibus dispendia & incommoda pateretur, Venerabilis vir Dns Wilhelmus de Hees Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis præfatæ proposuit & dixit Capitulum generale juxta terminum alias Canonice præfixum super electione seu postulatione futuri Episcopi Trajectensis facienda tam præsentibus quam absentibus ad electionem aut postulationem hujusmodi de jure aut consuetudine vocandis fuisse & esse legitime intimatum ad diem & horam præsentes cum continuatione dierum & horarum sequentium, prout constabat publicis documentis, nec non michi Petro Notario publico subscripto quandam papyri cedulam monitorium & protestationem in se continentem legendam tradidit atque dedit, cujus cedulæ tenor sequitur & est talis: Monemus & requirimus omnes majori excommunicatione innodatos, seu excommunicatos, suspensos, & interdictos, & alios quoscunque in hoc Capitulo præsentes, qui electioni aut postulationi episcopi Trajectensis nunc fiendæ non debent de jure aut consuetudine interesse, quatenus exeant. Alioquin protestamur, quod vota ipsorum nullum suffragium præstabunt, nec alicui nocumentum afferent eligendo aut postulando, et quod ipsos non intendimus admittere ad electionem seu postulationem hujusmodi, quodque pro non receptis vel admissis habeantur. Qua cedula alta & intelligibili voce lecta omnes & singuli Prælati & Canonici Capitulares prædicti hujusmodi monitionem & protestationem factam ratam & gratam habentes, Spiritus sancti gratia invocata, ulterius processerunt, & deliberatione inter eos præhabita, per quam formam esset in hujusmodi nego-

tio

tio procedendum. Placuit eis omnibus & singulis per viam Scrutinii ad electionem seu postulationem Episcopi futuri dictæ ecclesiæ Trajectensis fore procedendum & vacanti ecclesiæ de Pastore providendum. Unde in continenti assumpti sunt concorditer tres, videlicet Venerabiles & Circumspecti viri Dni & Magistri Walterus *de* Gouda *Præpositus sancti Petri, ac Canonicus & Thesaurarius majoris*, Petrus Zuermont de Hindersteyn *ejusdem sancti Petri*, & Gerardus Vrenck *sancti Johannis Decani ecclesiarum Trajectensium supra nominati de dicto Capitulo generali Scrutatores. Quibus dederunt plenum potestatem, ut secrete & singillatim vota omnium, primo tamen sua, & deinde aliorum, super electione seu postulatione dicti futuri Pontificis & Pastoris diligenter inquirerent, ipsaque in scriptis redigi facerent, ac ipsa sic in scripturam redacta in communi publicarent, & eisdem publicatis collationem facerent, prout foret in talibus opportunum. Scrutatores autem prædicti sub fide juramenti ecclesiis eorum per ipsos præstiti potestatem hujusmodi eis traditam acceptantes, & ad unam partem dicti loci, ne ab aliis audirentur, se retrahentes, associatis sibi nobis Notariis & testibus infra scriptis, qui juramenta de fideliter omnia & singula in scrutinio necessaria conscribendo tunc personaliter fecimus, secrete & sigillatim inquisierunt diligenter primo ad invicem hujusmodi vota sua, & deinde aliorum, prout sequitur in hunc modum: Duo etenim ex ipsis Scrutatoribus, videlicet* D. Petrus Zuermont *de* Hindersteyn, *sancti Petri, &* Gerardus Vrenck *sancti Johannis ecclesiæ Trajectensis Decani prædicti tertium videlicet Venerabilem & Circumspectum virum Magistrum* Walterum de Gouda *Præpositum*

 um

tum & Archidiaconum ecclesiæ sancti Petri prædicta adjuraverunt in hunc modum: Adjuramus vos per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & in periculum animæ vestræ, ac sub debito præstiti juramenti ecclesiæ vestræ tactis sacrosanctis scripturis, ut secundum vestram potestatem & justam conscientiam, & secundum Deum duntaxat, omni carnalitate, favore, odio, & amore, & præmio temporali, & expectatione ejusdem præmii postpositis, & omni spe corruptelæ seclusa &c. in illum dirigatis votum vestrum & consensum, quem credițis ecclesiæ Trajectensi viduatæ utiliorem, meliorem, magis ydoneum, præficiendum in Episcopum Trajectensem. *Ipse vero Magister* Walterus *de* Gouda *Præpositus antedictus sic adjuratus consensit in generosum, ac magnæ circumspectionis & industriæ virum, Dum* Gysbertum *de* Bredenroede *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem in hunc modum:* Ego Walterus de Gouda Præpositus & Archidiaconus sancti Petri Trajectensis ac Canonicus & Thesaurarius majoris ecclesiæ consentio in Venerabilem & generosum virum Dnm Gysbertum de Bredenrode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, quia scio ipsum esse scientificum, & virtuosum virum, ac in sacro ordine constitutum, ipsum nomino eligendum in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis. *Deinde Venerabiles Dni* Wolterus *de* Gouda *Præpositus &* Gerardus Vrenck *Decanus prædicti præfatum Dnm* Petrum Zuermont *de* Hindersteyn *Decanum prædictum &c. simili modo adjurarunt, qui sic adjuratus consensit in eundem Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem in hunc*

mo-

modum: Ego Petrus Zuermont de Hindersteyn Decanus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis consentio in generosum & magnæ circumspectionis virum D. Gysbertum de Bredenrode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Consequenter dictus* Gerardus Vrenck *Decanus ecclesiæ sancti Johannis prædictus a præfatis sociis suis scilicet Dnis & Magistris* Waltero *de* Gouda *Præposito &* Petro Zuermont *de* Hindersteyn *simili modo adjuratus consensit eodem modo in Venerabilem & scientificum virum, Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode, *Præpositum & Archidiaconum in hunc modum*: Ego Gerardus Vrenck Decanus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis consentio in Venerabilem & generosum virum Dnm Gysbertum de Bredenrode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, quia scio ipsum ad hujusmodi Episcopatum regendum utilem & ydoneum. *Post hoc vero dicti Dni Scrutatores absque notabili intervallo processerunt ad scrutinium aliorum Dnorum prædictorum secreto & sigillatim votum cujuslibet exquirentes. Inprimis Generosus & Circumspectus vir D.* Gysbertus *de* Bredenrode *Præpositus & Archidiaconus Trajectensis vocatus, & ab eisdem Scrutatoribus juxta formam prædictam adjuratus, consensit in Venerabilem virum Magistrum* Dionysium *de* Monmorancy *Canonicum Leodiensem in hunc modum*: Ego Gysbertus de Brederode Præpositus & Archidiaconus Trajectensis consentio in Venerabilem & scientificum virum Magistrum Dionysium de Momorancy Canonicum Leodiensem, ipsumque nomino eligendum

in Episcopum Trajectensem. *Item Venerabilis Dns & Magister* Wilhelmus *de* Hees *Decanus majoris ecclesiæ Trajectensis legum Doctor simili modo vocatus & adjuratus consensit in dictum* Gysbertum *de* Brederode *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem in hunc modum:* Ego Wilhelmus de Hees Decanus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Generosum ac magnæ circumspectionis virum Dnm Gysbertum de Brederode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem respiciendo statum & concordiam totius patriæ Trajectensis, ac omnium degentium in eadem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis. *Item dictus* Theodoricus *de* Wassenaer *Præpositus & Archidiaconus sancti Johannis, Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis, Sedis Apostolicæ Prothonotarius modo præmisso vocatus & adjuratus consensit in dictum D.* Gysbertum *de* Brederode *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem in hunc modum:* Ego Theodoricus *de* Wassenaer Præpositus sancti Johannis & Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis consentio in Venerabilem & prudentem virum Dnm Gysbertum de Brederode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis. *Item Dns* Adolphus *de* Rutenborch *Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis eodem modo vocatus & adjuratus consensit in Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem prædictum in hunc modum:* Ego Adolphus *de* Rutenborch Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio in Generosum virum Dnm Gysbertum

bert-

bertum *de* Brederode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomnino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dns* Wouterus Grawert *Decanus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis prout supra vocatus & adjuratus consensit in prædictum Dnm* Gysbertum *Archidiaconum Trajectensem in hunc modum:* Ego Wouterus Grawert Decanus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomine eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Gysbertus Heerman *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis sic vocatus & adjuratus similiter consensit in D.* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem nominando ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. Item Dns* Volkerus *de* Lichtenberch *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis deinde advocatus & adjuratus eodem modo consensit in Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem sub hac forma:* Ego Volkerus de Lichtenberch Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio in generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Præpositum & Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem, quia scio ipsum esse utilem ad regendum Episcopatum Trajectensem tam in spiritualibus quam in temporalibus. *Item Dns* Hermannus Vos *Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis vocatus & adjuratus consensit in Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem in hunc modum:* Ego D. Hermannus Vos consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidia-

conum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dn* Gerardus de Damasco *Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis consensit in illustrem Dnm* Stephanum *de* Bavaria *Canonicum & Thesaurarium Coloniensem hoc modo:* Ego Gerardus de Damasco consentio in illustrem Dominum Stephanum de Bavaria Canonicum & Thesaurarium Coloniensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item Dns* Lumannus Zuermont *Canonicus sancti Johannis Trajectensis vocatus & adjuratus consensit in D.* Gysbertum *de* Brederode *Archidiaconum Trajectensem sub his verbis:* Ego Lumannus de Zuermont consentio in D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dns* Nicolaus *de* Camp *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis vocatus similiter & adjuratus consensit in eundem D.* Gysbertum *Archidiaconum hoc modo:* Ego Nicolaus de Camp consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem. *Item D.* Johannes Hondertmarck *Canonicus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis similiter vocatus & adjuratus consensit in Dnm* Gysbertum *Archidiaconum prædictum in hunc modum:* Ego Johannes Hondertmarck consentio in Dnm Gysbertem de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dns* Henricus *de* Wynsen *Canonicus majoris ecclesiæ Trajectensis vocatus similiter & adjuratus consentiendo in Dnm* Gysbertum *Præpositum dixit in hæc verba:* Ego Henricus Ro-

ver de Wynsen consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, quia ipsum virum prudentem & circumspectum cognosco pro regimine dicti episcopatus. *Item D.* Henricus Pot *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis vocatus & adjuratus consensit eodem modo in* Gysbertum *prædictum in hunc modum:* Ego Henricus Pot consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem. *Item Dns* Gysbertus Abbout *in Artibus Magister, & in jure Canonico Baccalaureus, Canonicus dictæ ecclesiæ sancti Johannis similiter vocatus & adjuratus dicendo votum suum pro Dno* Gysberto *Archidiacono prædicto dixit in hæc verba:* Ego Gysbertus Abbout consentio in Dnm Gysbertum Archidiaconum Trajectensem, & ipsum nomino eligendum in episcopum & Pastorem. *Item Dns.* Johannes Cluetinck *Canonicus ejusdem ecclesiæ sancti Johannis vocatus & adjuratus dixit:* Ego Nicolaus Cluetinck consentio in D. Gysbertum de Brederoede Archiaconum Trajectensem, ipsumque Dnm Gysbertum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item Dns* Swederus Cluetinck *Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis vocatus & adjuratus similiter consensit in eundem D.* Gysbertum *dicenda.* Ego Swederus Cluetinck consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dns* Johannes *de* Mekeren *Canonicus ecclesiæ beatæ*

Mariæ Trajectensis vocatus & adjuratus eodem modo consentiendo in Dnm Gysbertum *prædictum dixit:* Ego Johannes de Mekeren consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem. *Item D.* Petrus *de* Benthem *Canonicus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ vocatus similiter & adjuratus dixit:* Ego Petrus de Benthem consentio in Dnm Gysbertum &c. *Item Magister* Hermannus Droem *decretorum Doctor, Canonicus majoris, ac Scholasticus & Canonicus dictæ beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium similiter vocatus & adjuratus dixit hæc verba:* Quia ego cognovi D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem a juventute, & scio, quod ipse fuit studens successive in Coloniensi, Lovaniensi, & Parisiensi studiis universalibus, quodque est in sacro ordine constitutus, ac scientificus & virtuosus, ideo consentio in eundem Dnm Gysbertum Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Wilhelmus Modde *Canonicus sæpe dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis vocatus & adjuratus consensit in eundem Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum nominando ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem. Item D.* Andreas Knyff *Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis similiter vocatus & adjuratus dando votum suum dixit:* Ego Andreas Knyff consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem. *Item Dns* Wilhelmus

de

de Backerweerde *Canonicus dicta ecclesia sancti Petri vocatus & adjuratus, ut supra, dedit votum suum dicendo:* Ego Wilhelmus de Backerweerde consentio in D. Gysbertum &c. *ut proxime. Item Dns* Arnoldus Taets *Canonicus ejusdem ecclesia sancti Petri vocatus & adjuratus dixit:* Ego Arnoldus Taets consentio in generosum Dnm Gysbertum de Brederode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Magister* Petrus *de* Gouda *Canonicus ecclesia majoris Trajectensis vocatus & adjuratus similiter consentiendo respondit:* Ego Petrus de Gouda consentio in Dnm Gysbertum de Brederoede Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino &c. *Item D.* Henricus Vos *Canonicus ecclesia S. Petri Trajectensis vocatus consimiliter & adjuratus exprimendo intentionem suam dixit:* Ego Henricus Vos consentio &c. *Item D.* Nicolaus *de* Sparnewoude *Canonicus dicta ecclesia S. Petri vocatus & adjuratus dedit similiter votum suum in hunc modum:* Ego Nicolaus *de* Sparnewoude consentio in D. Gysbertum de Bredenrode &c. *Item Magister* Johannes Reyneri *Canonicus ecclesia sancti Salvatoris Trajectensis, ac in artibus & Medicina Magister, adjuratus dixit:* Ego Johannes Reyneri consentio in Venerabilem & generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem; sciens ipsum fore virum scientificum & virtuosum. *Item D.* Hermannus Scholl *Canonicus ecclesia majoris Trajectensis similiter vocatus & adjuratus consensit dicendo:* Ego Hermannus Scholl consentio in

in Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Magister* Gerardus Suggerode *Canonicus beatæ Mariæ Trajectensis & sancti Lebuini Daventriensis ecclesiarum similiter vocatus & adjuratus habita desuper aliquali deliberatione dixit:* Ego Gerardus de Suggerode consentio in generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, quia est vir literatus, ætatis sufficientis, eloquens, & intantum approbatus, quod illustrissimus Dns Dux Burgundiæ elegit eum ad interessendum Consilio suo, ad regendum terras Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ, & in regimine sibi commisso sic se habuit, quod tota patria illa ac ecclesia & civitas Trajectensis de sua promotione recipient consolationem, Idcirco ipsum nomino eligendum in Episcopum & Pastorem ecclesiæ Trajectensis. *Item D.* Jacobus Dibbout *Magister in Artibus & in jure Canonico Baccalaureus, Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis, similiter vocatus & adjuratus dixit intentionem suam in hunc modum:* Ego Jacobus Dibbout consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item Dns* Ludolphus Backer *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis eodem modo vocatus & adjuratus dedit votum suum dicendo:* Ego Ludolphus Backer consentio in Dnm Gysbertum &c. *ut supr. Item D.* Johannes *uten* Thweert *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis prout supra vocatus & adjuratus dixit:* Ego Johannes *uten* Thweert consentio &c. *ut*

supr.

stipr.: Item Dns Henricus *van den* Oever *Canonicus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis vocatus & adjuratus, respondit in hunc modum:* Ego Henricus van den Oever consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem, & scio ipsum propter multiplices suas virtutes fore utilem pro regimine ecclesiæ Trajectensis. *Item Dns* Johannes *de* Wittenhorst *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consensit in illustrem Dominum* Stephanum *de* Bavaria *Canonicum & Thesaurarium Coloniensem in hunc modum:* Ego Johannes de Wittenhorst consentio in illustrem Dnm Stephanum de Bavaria Canonicum & Thesaurarium Coloniensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem, *Item Dns* Ernestus *de* Steenre *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis consequenter vocatus & adjuratus respondit:* Ego Ernestus de Steenre consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item D.* Conrardus *de* Coesveldia *Canonicus & Scholasticus dictæ ecclesiæ majoris Trajectensis, simili modo vocatus & adjuratus dixit hæc verba:* Ego Conrardus de Coesveldia consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino &c. *Item Magister* Gerardus Wit *de* Killensteyn *Artium magister & in decretis Licentiatus sic vocatus & adjuratus dixit:* Ego Gerardus Wit de Killensteyn, quia scio D. Gysbertum de Bredenrode virum virtuosum, literatum & eloquentem, consentio in eundem, ipsum-

que

que nomine eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Suederus *de* Weteringe *artium Magister, Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis, eodem modo vocatus & adjuratus dixit intentionem suam in hunc modum:* Ego Suederus de Weteringe consentio in D. Gysbertum de Brederode Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in episcopum Trajectensem. *Item Dns.* Henricus *de* Jutfaes *Canonicus dictæ ecclesiæ majoris Trajectensis vocatus & adjuratus dando votum suum dixit:* Ego Henricus de Jutfaes consentio in Dnm Gysbertum de Brederode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Nicolaus Modde *Canonicus & Thesaurarius ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis vocatus & adjuratus dixit intentionem suam hoc modo:* Ego Nicolaus Modde consentio in D. Gysbertum &c. *ut supr. Item D.* Simon *de* Medenblick *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis vocatus modo præmisso & adjuratus consensit & dixit similiter hoc modo:* Ego Simon de Medenblick consentio in Dnm Gysbertum &c. ut supr. *Item D.* Gerardus *de* Groot *Canonicus dictæ ecclesiæ sancti Johannis vocatus & adjuratus eodem modo consensit in D.* Gysbertum *de* Brederode *prædictum in hunc modum:* Ego Gerardus de Groot consentio in Dnm Gysbertum de Brederode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Magister* Theodoricus Grawert, *in decretis Licentiatus, Canonicus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis, similiter vocatus & adjuratus dan-*

dando votum suum pro D. Gysberto *de* Brederode *de prædicto dixit hæc verba:* Ego Theodoricus Grawert quia scio D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem in consiliis negotiorum tam spiritualium quam temporalium fore prudentem & maturum, consentio in eundem D. Gysbertum, & nomino ipsum eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Guido *de* Bloys *Canonicus dictæ ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis dixit vocatus & adjuratus:* Ego Guido de Bloys consentio in generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item Dns* Judocus *de* Amsterdam *in Artibus magister Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis vocatus & adjuratus similiter consensit in Dnm Gysbertum de* Bredenrode *dicendo:* Ego Judocus de Amsterdam consentio in D. Gysbertum &c. *Item Magister* Alphardus *de* Montfoerde, *Licentiatus in legibus, Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, vocatus & adjuratus eodem modo consentiendo in Dnm* Gysbertum *Archidiaconum Trajectensem dixit:* Quia Episcopus Trajectensis pro tempore habet vigilare non solum in spiritualibus, verum etiam in temporalibus, pro quiete regiminis patriæ Trajectensis, consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, cui omnes Barones & nobiles patriæ Trajectensis consanguinitate & affinitate conjuncti sunt, & propterea ipsum nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Dns* Hermannus *de* Wechte *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis vocatus & ad-*

adjuratus similiter, consensit in eundem D. Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem nominando ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. Item* Nicolaus *de* Schiedam *Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis, prout supra, vocatus & adjuratus dando votum suum dixit:* Ego Nicolaus de Schiedam consentio in Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item D.* Theodoricus *de* Steenwyck *Canonicus dictæ ecclesiæ sancti Petri Trajectensis vocatus & adjuratus dedit votum suum similiter dicendo:* Ego Theodoricus Steenwyck de Amsterdam consentio &c. ut supr. *Item D.* Johannes *de* Wyc *Canonicus, ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis vocatus & adjuratus dixit:* Ego Johannes de Wyck consentio &c. *ut supr. Item D.* Johannes *de* Oudencoep *ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis Canonicus vocatus & adjuratus similiter consentiendo respondit:* Ego Johannes de Oudencoep consentio &c. *ut supr. Item D.* Everardus Zoudenbalch *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis, ac fructuum Cameræ Apostolicæ per civitatem & diœcesin Trajectensem debitorum Collector generalis, consimiliter vocatus & adjuratus exprimendo intentionem suam dixit hæc verba:* Ego Everardus Zoudenbalch consentio in generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem, & Pastorem, quia scio ipsum fore virum providum & eloquentem. *Item D.* Petrus Ramp, *Artium & Medicinæ Magister, Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ*

Tra-

Trajectensis vocatus & adjuratus dedit similiter votum suum in hunc modum: Ego Petrus Ramp consentio in generosum Dominum Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem. *Item D.* Johannes *de* Drakenburch *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis vocatus & adjuratus dixit:* Ego Johannes de Drakenburch consentio in Circumspectum virum D. Gysbertum de Bredenrode &c. ut supr. *Item D.* Everardus Griffinck *de* Volrats *Canonicus dictæ ecclesiæ majoris vocatus & adjuratus similiter consentiit dicendo:* Ego Everardus Griffinck de Volrats consentio in Dnm Gysbertum &c. ut supr. *Item Magister* Fredericus de Mera *Artium magister, Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis, similiter vocatus & adjuratus dixit intentionem suam in hunc modum:* Ego Fredericus de Mera consentio in D. Gysbertum de Bredenrode &c. ut supr. *Item Dns* Johannes *de* Vianen *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis eodem modo vocatus & adjuratus dedit votum suum dicendo:* Ego Johannes de Vianen consentio in Venerabilem dominum Gysbertum &c. ut supr. *Item Magister* Florentius *de* Jutfaes *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis Artium & Medicinæ Magister, prout supra, vocatus & adjuratus dixit:* Ego Florentius de Jutfaes consentio in D. Gysbertum &c. *Item Magister* Theodoricus Vuistinck *Canonicus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis Artium magister vocatus & adjuratus respondit in hunc modum:* Ego Theodoricus Vuistinck consentio in D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum, & no-

mino ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item D.* Otto *de* Tyela *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis vocatus & adjuratus dando votum suum similiter, prout supra, consentiit in D.* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nominavit eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. Item Magister* Johannes Wit *Artium magister, Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis, consequenter vocatus & adjuratus respondit: Ego* Johannes Wit *consentio in D.* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. Item D.* Nicolaus *de* Porta *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis simili modo vocatus & adjuratus dixit hæc verba: Ego D.* Nicolaus de Porta *consentio in D.* Gysbertum *de* Bredenrode &c. ut supr. *Item D.* Johannes Voecht *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis sic vocatus & adjuratus dixit:* Ego Johannes consentio &c. ut supr. *Item Magister* Wilhelmus *de* Montfoerde *Canonicus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis, Baccalaureus in decretis, simili modo vocatus & adjuratus dixit:* Ego Wilhelmus de Montfoerde consentio &c. ut supr. *Item Magister* Johannes *de* Schiedam *Decretorum Doctor, Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis, vocatus & adjuratus dando votum suum dixit similiter hæc verba:* Ego Johannes de Montfoerde quia scio generosum Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem virum prudentem, compositum moribus, & ætatis sufficientis consentio in eundem D. Gysbertum Archidiaconum, & nomino ipsum eligendum in episcopum

pum Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Johannes *de* Arkum *Canonicus ecclesiæ majoris Trajectensis prout ceteri vocatus & adjuratus dixit intentionem suam hoc modo*: Ego Johannes de Arkum consentio in D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem.

Investigatis igitur votis omnium, ut præfertur, & singulorum Dominorum suprascriptorum prælibati Domini Scrutatores inter se tractantes, quid de absentibus esset faciendum, & super hoc deliberati deputaverunt Magistrum Jacobum Johannis *Isbrandi Nuncium eorum juratum, testem infrascriptum, ad supra nominatos Prælatos & Canonicos, qui retulit eisdem in hunc modum: Venerabiles Domini Scrutatores inquisierunt vota omnium Dominorum præsentium, quid modo vultis fieri de absentibus, qui vota sua eorum Procuratoribus transmiserunt. Qui Domini in continenti ipsis Dnis Scrutatoribus, ut vota absentium per procuratores suos, sicut de præsentibus fecerant, eodem modo perscrutarentur, commiserunt. Unde præfati Domini Scrutatores habita & audita desuper relatione ipsius Magistri Jacobi Nuncii jurati procuratores singulorum Dnorum absentium, qui vota sua per Procuratores requirenda commiserunt, inceperunt perscrutari. Et primo Venerabilis Dns* Wilhelmus *de* Hees *Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis per Dnos de Capitulo dictæ ecclesiæ majoris ad hoc deputatos præfatos Dnos Scrutatores accessit asserens Venerabilem & generosum virum D.* Mauritium *de* Spiegelenberch *Præpositum Embricensem super electione seu postulatione episcopi Trajectensis sibi & Capitulo ecclesiæ Trajectensis vices suas commisisse, prout hoc*

quadam litera per eundem Dnm Wilhelmum *Decanum ibidem exhibita sigillo ipsius Dni* Mauricii *sigillata constabat, & deinde dictus Dns* Wilhelmus *Decanus in animam præfati Dni* Mauricii *Præpositi, & Canonici majoris ecclesiæ Trajectensis, & sui ipsius adjuratus consentiit in generosum D.* Gysbertum *de* Bredenrode, *Archidiaconum prædictum in hunc modum:* Ego Wilhelmus de Hees Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis ex commissione Capituli mei, nomine Venerabilis viri Dni Mauricii de Spiegelenberch Præpositi Embricensis Canonici Coloniensis consentio in generosum virum D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. *Deinde idem D.* Wilhelmus *de* Hees *Decanus majoris ecclesiæ Trajectensis procuratorio nomine Venerabilis viri Dni & Magistri* Johannis Pollart *tanquam Præpositi Arnhemensis & Canonici sancti Andreæ Coloniensis, prout de suæ procurationis mandato sufficienter docuit, ac in animam Domini sui constituentis adjuratus consensit in sæpe dictum Dnm* Gysbertum *de* Brederode *Archidiaconum hoc modo:* Ego Wilhelmus de Hees Decanus majoris ecclesiæ Trajectensis Procuratorio nomine Venerabilis viri Dni Magistri Johannis Pollart tanquam Præpositi Arnhemensis consentio prout supra in Dnm Gysbertum de Bredenrode, ipsumque nomino eligendum in Episcopum Trajectensem. *Item Magister* Johannes *de* Mekeren *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis procurator Venerabilis viri Dni* Theodorici Horst *Decani ecclesiæ beatæ Mariæ ad gradus Coloniensis, ac Canonici & Thesaurarii dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, prout de suæ procu-

curationis mandato sufficienter docuit, vocatus & in animam ipsius constituentis adjuratus, nomine quo supra consensit & dixit in hæc verba: Ego Johannes de Mekeren procuratorio nomine Venerabilis viri Dni Theoderici Horst Canonici & Thesaurarii ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis consentio in generosum ac circumspectum dominum D. Gysbertum &c. ut supr. *Item* Johannes Hondertmarck *Canonicus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ procuratorio nomine Venerabilis & circumspecti Domini, Magistri* Petri *de* Molendino *legum Doctoris, Decani ecclesiæ sancti Pauli Leodiensis, & Canonici ecclesiæ sancti Solvatoris Trajectensis, prout de suæ procurationis mandato docuit sufficienter vocatus & in animam dicti constituentis adjuratus consentiit dando votum Domini sui in hunc modum:* Ego Johannes Hondertmarck procuratorio nomine domini & Magistri Petri de Molendino Decani ecclesiæ sancti Pauli Leodiensis & Canonici ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis consentio in circumspectum D. Gysbertum &c. *ut* supr. *Item D.* Ludolphus Backer *Canonicus ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis procuratorio nomine Venerabilis viri Dni* Segvaldi Vorswort, *Canonici ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis, legum Doctoris, prout de procurationis suæ mandato ibidem constabat, vocatus & in animam D.* Segvaldi *adjuratus consentiit & nominavit in hunc modum:* Ego Ludolphus Backer procuratorio nomine Dni Segvaldi Vorswort Canonici ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis consentio in Venerabilem & magnæ circumspectionis virum Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem & nomino ipsum eligendum in episcopum

Trajectensem & Pastorem. *Item D.* Swederus Cluetinc *Canonicus ecclesiæ sancti Petri Trajectensis procurator Magistri* Gerlaci de Daventria *Canonici dictæ ecclesiæ sancti Petri, ac Rectoris parochialis ecclesiæ in Zwollis, ut sufficienter docuit, vocatus, & in animam Domini sui constituentis adjuratus nomine quo supra nominando consensit in hæc verba:* Ego Suederus Cluetinck procurator & procuratorio nomine D. Gerlaci de Daventria Canonici ecclesiæ sancti Petri Trajectensis consentio in generosum virum Dnm Gysbertum &c. ut supr. *Item D.* Wilhelmus Modde *Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis vocatus & procuratorio nomine Dni Henrici Pierlepomp Canonici dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ, prout de suæ procurationis facultate fidem fecit ibidem, & in animam dicti constituentis adjuratus nominavit consentiendo hoc modo:* Ego Wilhelmus Modde procuratorio nomine D. Henrici Pierlepomp Canonici ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, consentio in Venerabilem & scientificum virum Dnm Gysbertum &c. ut supr. *Item Magister* Gerardus *de* Coesvelt *Canonicus & Scholasticus ecclesiæ majoris Trajectensis procurator & procuratorio nomine Venerabilis viri D.* Theodorici Stock *Decani Embricensis & Canonici dictæ ecclesiæ majoris Trajectensis, Magistri utriusque juris & Doctoris, de cujus mandato ibidem sufficienter docuit, vocatus & in animam præfati Dni sui constituentis adjuratus consensit hoc modo:* Ego Conrardus de Coesvelt procuratorio nomine Magistri Theodorici Stock Decani Embricensis & Canonici ecclesiæ majoris Trajectensis consentio in generosum & circumspectum virum D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum

Tra-

Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Item Magister* Theodoricus Vuistinck *Canonicus ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis procurator Venerabilis viri D.* Johannis *de* Barlandia, *in Artibus magistri, & in Decretis Licentiati, Concanonici sui ecclesiæ sancti Salvatoris, infirmi, prout de sua procurationis mandato fidem fecit sufficientem, vocatus & in animam Dni sui Johannis adjuratus consensit, nominavit, & dixit similiter in hunc modum:* Ego Theodoricus Vuistinck procurator & procuratorio nomine D. Johannis de Barlandia Canonici ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis consentio in generosum Dnm Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, ipsumque nomino eligendum in episcopum Trajectensem.

Inquisitis igitur sigillatim & secreto votis omnium & singulorum Dominorum supra nominatorum, ipsisque per nos Notarios publicos de mandato eorundem Scrutatorum in scriptis redactis, ut superius continetur, ipsi Scrutatores de loco, ubi scrutinium fecerunt, recedentes ad alios Prælatos & Dominos suprascriptos redierunt, & mox Venerabilis Dns Walterus *de* Gouda *Præpositus ecclesiæ S. Petri Trajectensis unus scrutatorum ex commissione aliorum dominorum scrutatorum dixit in hac verba vel eis in effectu similia:* Venerabiles Domini nos perscrutati sumus vota & comperimus, quod omnes Domini tam præsentes quam absentes consenserunt in unam personam, & tantum duo nominarunt unam aliam personam dempto voto ipsius nominati per majorem partem. Placeat ergo vobis duobus, qui aliam personam nominastis propter votum pacis & con-

concordiæ condeſcendere illi, & in illum conſentire, qui habet plura vota, & accedere ad majorem & ſaniorem partem, ut ex hoc tandem concors & canonica electio ſubſequatur. *Poſt quæ verba Dnis inter ſe colloquentibus pro concordia hinc inde conſervanda dicti duo Domini, qui pro ſuo Electo tantum duo vota habuerunt, ſe ipſos cognoſcentes & ſurgentes unus poſt alium, videlicet Dns* Gerardus *de* Damaſco *ſancti Petri &* Johannes *de* Wittenhorſt *beatæ Mariæ eccleſiarum Trajectenſium Canonici, ſucceſſive dixerunt:* Nolumus quod propter nos generetur aliqua diſcordia, nec per nos ſtabit, quo minus electio hujuſmodi unanimi voto & conſenſu fiat. Et conſtito nobis de perſona illius, qui majorum & ſeniorum vota habet, libenter accedemus ad majorem partem & conſentiemus in eandem. *Et continuo præfatus D.* Walterus *de* Gouda *Præpoſitus eccleſiæ S. Petri unus Scrutatorum ex commiſſione aliorum Duorum Scrutatorum omnia & ſingula vota Duorum ſupraſcriptorum tam præſentium quam abſentium ibidem in communi legendo alta voce publicavit. Quibus auditis præfatus D.* Johannes *de* Wittenhorſt *Canonicus eccleſiæ beatæ Mariæ Trajectenſis dixit:* Ne ego quantum ad perſonam meam bonum pacis & concordiæ videar impedire, ſalvo judicio meo conſentio in Dnm Gysbertum de Brederode Archidiaconum Trajectenſem, ipſumque nomino eligendum in epiſcopum Trajectenſem. *Et extunc D.* Gerardus *de* Damaſco *Canonicus eccleſiæ ſancti Petri Trajectenſis præſens & conſentiens dixit:* Ego Gerardus de Damaſco propter bonum pacis & ſalvo judicio meo ſimiliter conſentio in gene-

pero-

nerosum D. Gysbertum de Bredenrode Archidiaconum Trajectensem, & nomino ipsum eligendum in episcopum Trajectensem & Pastorem. *Quibus sic peractis prefati Dni Scrutatores post hujusmodi accessum partis minoris ad majorem comperientes, quod vota concurrerent in unam personam, videlicet in Venerabilem & generosum Dnm* Gysbertum *de* Bredenrode *Archidiaconum Trajectensem, suo proprio voto duntaxat excepto, collationem numeri, meriti, atque zeli ex Commissione eis superius, ut premittitur, facta per prefatos Dominos Prelatos & Canonicos, fecerunt. Numeri videlicet, quod omnes & singuli, qui ad electionem hujusmodi de more aut consuetudine vocandi erant, sufficienter vocati fuerunt, nec aliquis eorum contemptus, aut vox alicujus ibidem per se vel procuratorem suum comparentis non computata vel refutata fuit, Meriti vero quod prefatus D.* Gysbertus *Prepositus & Archidiaconus Trajectensis fuit & est vir generosus, ac jura & jurisdictiones Prepositure, & Archidiaconatus Trajectensis, per plures annos laudabiliter gubernavit, literatus, nervosus, ac mature & sufficientis etatis, de legitimo matrimonio procreatus, ac in sacro ordine constitutus, Zeli autem, quia prefati Dni Prelati & Canonici habuerunt verum zelum, cum tot & tanti notabiles viri in magnis dignitatibus & gradibus constituti in eum concorditer, ut premittitur, consenserunt, & ipsum nominarunt eligendum in Episcopum Trajectensem. Atque ita dicti Dni Scrutatores fecerunt & adimpleverunt ea, que de jure & consuetudine in electione hujusmodi ac alias facienda erant, & adim-*

 plen-

plenda juxta & secundum Commissionem eis, ut præmittitur, factam. Post hac venerabilis vir D. Wilhelmus *de* Hees *Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis in præsentia omnium Prælatorum & Dominorum supra dictorum juxta commissionem sibi per eosdem desuper factam vice sua & nomine omnium, qui in ipsum D.* Gysbertum *consenserunt, elegit eundem in hunc modum:* In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti ego Wilhelmus de Hees Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis nomino & eligo generosum & circumspectum virum D. Gysbertum de Bredenrode in Episcopum Trajectensem vice & nomine omnium, qui in eum consenserunt. *Deinde electionem omnes & singuli Prælati & Canonici supradicti illico ibidem approbarunt, nemine discrepante aut contradicente, exhortantes insuper dictum Electum ibidem præsentem, ut dictam electionem de persona sua sic concorditer factam acceptare dignaretur. Et ex tunc ipse D.* Gysbertus *post aliqualem deliberationem prahabitam respondit cum gravi cordis suspicio in hac verba vel eis in effectu similia:* Venerabiles Domini mei electio ista, ut sentio, de persona mea concorditer facta est, eidem electioni cum omni, qua decet, reverentia præbeo assensum. *Postremo vero antedicti Dni Prælati & Canonici de eodem loco Capitulari sæpe dictum Dnm* Gysbertum *processionaliter ad chorum ecclesiæ Majoris Trajectensis duxerunt, & in quodam stallo dextri lateris ejusdem chori installaverunt, & in Dei nomine intronisarunt. Et consequenter ipsum ibidem ante summum altare inter Prælatos ecclesiarum Trajectensium cum facie ad populum stante-*

tuerunt. Et deinde prælibatus Dns Wilhelmus *de* Hees *Decanus ecclesiæ majoris Trajectensis locum, super quem in festis principalibus evangelium legi consuevit, apud Aquilam ascendit clamans ad populum in multitudine copiosa ibidem inferius existentem, & dicens in vulgari idiomate, silentium pro præsenti indicendo:* Audiatis omnes: Venerabilis & generosus vir Dns Gysbertus de Brederode concorditer electus est in episcopum Trajectensem. *Et continuo omnes Prælati & Canonici supranominati una cum ceteris beneficiatis ecclesiarum Trajectensium prædictarum cantaverunt in vocibus & organis hymnum beatorum Augustini & Ambrosii* Te Deum laudamus *cum Antiphona & Collecta pro pace civitatis & ecclesiæ, requirentes nos Notarios præsentes infra scriptos, ut eis super præmissis omnibus & singulis unum vel plura publicum seu publica conficeremus instrumentum vel instrumenta una cum sigillis impendentibus earundem majoris, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium sigillandum & sigillanda. Acta fuerunt hæc Trajecti sub anno, indictione, die, mense, Pontificatu, & locis, quibus supra, designatis, incipiendo hujusmodi actum electionis hora octava Capitulari de mane, & continuo ipsum actum perficiendo paulo ante horam* XII. *ejusdem meridiei, præsentibus ibidem discretis viris, Dnis* Jacobo Johannis Ysbrandi *majoris*, Henrico Tinctore *sancti Petri, &* Henrico Rutgeri *de* Boemel *sancti Johannis ecclesiarum Trajectensium prædictarum Notariis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Petrus Hasert clericus Trajectensis*

publicus Imperiali auctoritate Notarius &c.

Duo habuit tantum vota Stephanus Dux Bavariæ commendatus Capitulis ab Archiepiscopo Coloniensi. Et literæ erant hæ: *Post sinceram in Domino caritatem & salutem, Venerabiles & circumspecti amici sincere dilecti. Literis & veridica proh dolor relatione multorum intelleximus de obitu Reverendi in Christo consanguinei nostri, & carissimi quondam* Rudolphi *Antistitis vestri, cujus anima feliciter requiescat. Unde tam vobis quam ipsi ecclesiæ viduatæ, quæ est insignis & notabilis pars Provinciæ nostræ, condolentes dignum censemus dilectionibus vestris commemorare, quod tunc providendum est de tranquillitate & salubri profectu ecclesiarum vacantium procuranda, si divino præsidio invocato privatis affectibus atque divisionibus cessantibus persona habilis & ydonea concorditer eligatur juxta canonicas sanctiones. Ex adverso autem per divisiones & discordias quam multæ felices plane ac præpotentes ecclesiæ cum clero suo post diuturnas prævias turbationes, dampna, & scandala tandem ad irrecuperabilem inopiam & opprobrium vulgi & postremo plane ad nichilum sunt redactæ. Quod ne ad remota vetustaque exempla digrediamur notorium est in plerisque sublimibus ecclesiis nationis Germanicæ nostris temporibus miserabiliter contigisse in magnam jacturam & oppressionem ecclesiastici status. Cum itaque exacti temporis consideratio & illius manifesta discrimina edoceant habendam esse rationem providentiæ futurorum, felixque dicatur, quem faciunt aliena pericula cautum, hinc pro officii nostri debito per providentiam vestri cœtus obnixe rogamus,*

& per

& per viscera misericordiæ Dei nostri obtestamur, ut pensantes attentius, quid vobis nunc imminet, cum agitur de ecclesia vestra sponso & Rectore dominici gregis tam ampla diœcesis eligendo, depositis omnibus inordinatis affectibus, non particularibus & propriis commodis intendatis, sed Deum judicem cuncta circumeuntem, & zelum animarum præ oculis habentes, invocata Spiritus sancti gratia, utilitatem publicam viriliter prosequendo personam ydoneam per electionem Canonicam concorditer assumatis ad regimen ecclesiæ Trajectensis. Insuper cum Illustris Dns Stephanus Dux Bavariæ *Concanonicus vester, oriundus e nobilissima domo Bavariæ, legitimo thoro progenitus, maturæ sit ætatis, ac in sacris ordinibus constitutus, moribus, scientia, & virtutibus multipliciter præfulgens, speramus & credimus indubitanter, quod si eundem elegeritis, quod persona sua poterit illi ecclesiæ in temporalibus & spiritualibus multum laudabiliter & frugaliter praeesse, & tam vobis quam populo esse singulariter grata & accepta, quod in sincero judicio conscientiæ nostræ avisando, ut tenemur, caritative vobis significamus, deprecantes bonorum omnium largitorem, cum ecclesiæ res agatur, ut inspiret cordibus vestris & concedat unanimi consensu prosequi ea, quæ erunt ad laudem & honorem sui nominis pariter ac ad vestram & communem omnium salutem. Datum in civitate nostra Coloniensi nostro sub sigillo prima mensis Aprilis Ann. M. CCCC. L. quinto.*

Pag. 351. Ende in dat selfde jaer so wert hy mit consent des Raets ende der Gilden van Utrecht in dat Bisscops Hof ingeleyt &c. *Certa lege id tamen*

mas factum, & prius præstito juramento, quod charta hac continetur, quam historiæ illustrandæ operæ pretium ut addam hic desumptam ex Chartulario ecclesiæ S. Mariæ: Wy *Gysbrecht* van *Brederode* Elect van Utrecht doen kondt allen luden, die desen brieff sullen sien off horen lesen. Dat wy mit den Eerbaren Heeren, Prelaten ende Capittelen van den Dom, Oudemunster, sinte Pieter, sinte Johan, ende sunte Marien kercken t'Utrecht gemaect ende eendrachtelick overgecomen syn zekere punten, ende ordinantien, tot behoudenisse hoirre kercken rechten, privilegien, statuten, ende oude gewoenten, ende op dat die by onsen ende onsen nacomelingen tyden onverbroken gehouden mogen worden, soe hebben wy mit onsen vryen wille, ende wail dair op voirdacht den Eerbaren Prelaten ende Capittelen voergenoemt geloeft ende geloven mit desen onsen brieve truwelicke ende onverbrekeliken te houden all alsulcke punten ende ordinantien nae bescreven sprekende van woirt te woirde aldus: *Inprimis quod Episcopus Trajectensis in prima sua receptione jurabit contenta in juramento Episcoporum Trajectensium, qui pro tempore fuerunt, & per eos præstari solito, singula & singulariter, & quæ sub ipso comprehendi possunt ex dispositione juris tacite subintellecta vel expressa. Cujus quidem juramenti tenor est talis:* Jura ecclesiæ meæ conservabo illibata, libertatem electionis & exemptionis hactenus habitam & observatam per diœcesim Trajectensem nunquam infringam nec infringi permittam. Nulla importuna petitione ecclesias gravabo vel gravari permittam. Castra quoque, & mu-

nitiones

titiones ecclesiæ meæ Trajectensis, quæ de præsenti existunt, aut in posterum fient non alienabo, aut impignorabo, aut debitis gravabo directe vel indirecte, sed eas & ea ad opus ecclesiæ meæ prædictæ liberas & libera fideliter, prout nunc sunt, conservabo. Ceteras res ecclesiæ & quascunque possessiones a prædecessoribus meis ad me devolutas nullatenus alienabo sine communi consilio & expresso consensu Prælatorum & cleri. Nulla bella aut guerras movebo sine consilio & expresso consensu Prælatorum & cleri. Nulli petenti promittam vel jurabo ei auxilio assistere, nec assistam contra aliquos homines, vel ministeriales, qui parere voluerint juri vel consilio Prælatorum & cleri. Et hoc fideliter & firmiter observabo. Sic me Deus adjuvet, & omnes sancti, fidesque sanctorum evangeliorum. *Item quod sicut Episcopus non potest nec debet movere guerras sine consilio & expresso consensu Prælatorum & cleri, sic nec debet facere concordiam aut pacem cum aliquo super quibuscunque guerris aut bellis sibi aut ecclesiis aut per eum vel ecclesias motis seu movendis, nisi cum similibus consilio & expresso consensu. Et quod non imponet nec imponi permittet aliquod subsidium, exactiones, onera, aut alia gravamina, vel etiam schattinge aut mergengelt, ecclesiis & clero Civitatis & diœcesis Trajectensis sine consilio & expresso consensu earundem ecclesiarum, & si per aliquem etiam Apostolica vel alia quacunque auctoritate imposita fuerint, aut imponi contigerit, assistet iisdem ecclesiis, sic quod ab illis releventur. Et si ecclesias propterea appellare contigerit, episcopus similiter appellabit, & appellationi ecclesiarum adhærebit, &*

com-

communibus expensis suis & ecclesiarum appellationem hujusmodi prosequetur. Et si opus fuerit etiam episcopus manu potenti ecclesias & earum bona defendet. Item quod Episcopus non resignabit simpliciter vel ex causa permutationis aut sub aliqua pensione ecclesiam Trajectensem, aut desuper tractatum faciet, nisi expresso consensu ecclesiarum Trajectensium. Item quod episcopus Trajectensis pro tempore non debet condere statuta synodalia, neque admittere aut publicare, neque admitti vel publicari permittet provincialia vel a Sede Apostolica aut ejusdem Sedis legato facta, & novissime per Reverendissimum Dnm Nicolaum *tit. sancti Petri ad vincula presbyterum Cardinalem edita, facienda, & edenda, sine tractatu diligenti præmisso & expresso consensu Capitudi generalis ecclesiæ Trajectensis. Item quod Decanis & Capitulis majoris, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Ttajectensium relinquatur visitatio, correctio, punitio, inquisitio, & reformatio morum, & defectuum, & negligentiarum omnium, & singularium personarum, tam constitutarum in qualicunque dignitate, quam Canonicorum præbendatorum, Vicariorum, & omnium aliarum personarum inibi deservientium, nec non eorundem commensalium & familiarium excessus, crimina, vel defectus committentium, videlicet quod Decani & Capitula dictarum quinque ecclesiarum uti, frui, & gaudere libere valeant omnimoda jurisdictione ecclesiastica prædictarum personarum omnium, etiam in foro contentioso, soli & in solidum sine contradictione & absque consensu & assensu episcopi Trajectensis. Item quod Episcopus vocatus per Decanum ecclesiæ majoris vel ejus vices gerentem ad Capitulum venire teneatur, &*

cuju-

cuique de ipso justitiam petenti coram Decano & Capitulo ecclesiæ majoris vocatis ad hoc Prælatis & Capitulis aliarum quatuor ecclesiarum Trajectensium de consilio & assensu hujusmodi Capituli universalis justitiam facere & parere, & secundum sententiam & decretum hujusmodi Capituli universalis satisfacere tenebitur. Et quod non appellabit ab hujusmodi sententia & decreto. Et si episcopus non venit tertio vocatus Capitulum potest eo absente proferre sententiam. Et si non paruerit sententiæ etiam procedetur contra eum ad cessationem divinorum. Et Capitulum mandabit omnibus ministerialibus ecclesiæ, quod nullus eorum ad ipsius Episcopi requisitionem sententiam dictet vel auxilium præstet, donec sententiæ paruerit; & alias ecclesiæ procedere possint secundum consuetudinem & privilegia earundem. Et si omnes ecclesiæ de ipso conquerantur, simili modo, ut præmittitur, contra eum procedetur, non obstantibus exceptionibus seu allegationibus juris & facti quibuscunque. Item quod non judicabit aliquem laycum nec puniet, nisi ministerialibus ad hoc vocatis; consilio & deliberatione ipsorum præhabitis secundum consuetudinem patriæ. Quodque nullam partialitatem in civitate vel diœcesi Trajectensi acceptabit, aut fovebit; nec in partialitate hujusmodi alicui partium assistet auxiliis, consiliis, vel favoribus, publice vel occulte, directe vel indirecte, quovis quæsito colore. Item quod castra, prædia, vel jurisdictiones episcopales, tam citra quam ultra Ysselam sita & constituta alicui non impignoret, vel ad annos plures vel ad vitam committat sine consensu expresso ecclesiarum prædictarum, nec cuiquam indulgeat, qui a personis ecclesiasticis citari & conveniri valeat. Et cum ali-

aliquod castrum aut aliquam jurisdictionem committere eum contigerit, illud seu illam committet alicui de territario Trajectensi oriundo, aut alias hic in eodem territorio commoranti, & sufficientia bona habenti. Et talis castrum non intrabit nec jurisdictionem exercebit, nisi prius talis juraverit fidelitatem ecclesiis in Capitulo generali. Item quod ecclesiæ & earum personæ a solutione theolonei & pedagii sint immunes. Item quod Prælati, Canonici, & Chorisocii ecclesiarum prædictarum, Curati & non Curati in hujusmodi ecclesiis Trajectensibus residentes, & non residentes, non possint nec debeant moneri per episcopum ad residentiam faciendam in aliis beneficiis suæ diœcesis, nec pro absentia aliqua pecunia ab eis extorqueri. Item quod episcopus pro tempore, dum in civitate Trajectensi præsens fuerit, diebus stationum ab antiquo consuetis Prælatis & Canonicis dictarum ecclesiarum Trajectensium prandium tribuet, vel denarios debitos & consuetos exolvet, nisi nomine & mandato ejusdem licentia petita & obtenta fuerit, quod diebus stationum hujusmodi in dicta civitate permanere possit absque solutione prædicta. Item quod nullum pro Vicario aut Officiali suo generali creabit, ponet, aut deputabit, nisi Prælatum aut Canonicum Capitularem, & pro parvo cotidiano sigillo in Consistorio deputabit ad minus beneficiatum ecclesiarum prædictarum, majoris tamen sigillo officialitatis apud Officialem manente. Et tales jurabunt in Capitulo generali, quod præmissa & infra scripta, nec non privilegia, statuta, exemptiones, & consuetudines earundem ecclesiarum non infringent, aut infringi permittent, quodque eorum officia legaliter & debite exercebunt. Et quod non deputabitur aliquis

Pro-

Provisor aut Decanus in Provisoriis & Decanatibus civitatis & diœcesis Trajectensis; nisi constitutus fuerit in sacris ordinibus. Et quandocunque ecclesiis visum fuerit, & Episcopus per ecclesias extiterit requisitus, Episcopus Vicarium, Officialem, & Sigilliferum mutabit & variabit, & alium Prælatum seu Canonicum Capitularem aut beneficiatum hujusmodi deputabit. Et si ad monitionem & requisitionem ecclesiarum talem non variaverit, tunc ecclesiæ possint procedere contra episcopum per omnia, prout supra continetur in articulo, qui incipit. Item episcopus vocatus &c. *Item quod omnia & singula jura, munimenta, Registra eorundem, ac libri feudorum, ecclesiæ, aut mensæ episcopalis Trajectensis in antea conservabuntur in Archivis ecclesiæ majoris Trajectensis, prout ab antiquo solitum fuit, poterunt tamen Copiæ eorundem fieri & manere apud Vicarium seu Officialem suum, aut penes aliquem Prælatum vel Canonicum Capitularem ecclesiarum Trajectensium. Item quod Vicarius præfati Episcopi & Officialis Trajectensis non recipiet pecuniam pro sigillo ab ecclesiis vel earum personis in causis & negotiis ecclesiarum prædictarum. Item quod non recipiet neque admittet Suffraganeum, nisi de consensu expresso præfati Capituli generalis. Quodque Suffraganeus hujusmodi sic receptus & admissus statim præstabit fidelitatem præfato Episcopo & Capitulo generali. Et promittet non celebrare ordines extra civitatem Trajectensem, nisi de expresso consensu præfatorum Episcopi & Capituli, & non fiet exactionatio ordinandorum. Item quod præfatus Episcopus vel dictus suus Suffraganeus, vel ejus officium exercens a Scolaribus, Clericis, & beneficiatis ordinan-*

dis, aut consecrationibus, reconsecrationibus, & reconciliationibus ecclesiarum, Cimiteriorum, & Altarium in ecclesiis nostris antedictis nihil recipiet, neque per Suffraganeum suum aut alium quenquam recipi permittet etiam pro litteris eorundem. Et requisitus Suffraganeus ab aliqua ecclesiarum sine dilatione se reddet benevolum & promptum eum effectu ad præmissa omnia & singula facienda. Quod si non fecerit, tunc Episcopus ad requisitionem ecclesiæ petentis & conquerentis eum ab officio suo removebit. Item quod Episcopus præfatus non obliget se alicui viventi per literas vel juramenta in præjudicium ecclesiæ suæ, seu personarum earundem. Quod si fecerit obligatio erit nulla. Item quod Officiarii, & familiares episcopi Trajectensis vel ejus robas portantes debeant exire Capitulum, quando tractatur de causis propriis dignitatis Episcopalis, etiam ipsius Episcopi. Simili modo fiet de aliis familiaribus, Officiatis, Consiliariis, ac portantibus robas aliquorum Dnorum vel personarum, cum illorum seu illarum res vel causæ tractantur in Capitulo generali. Item quod Episcopus Trajectensis conservabit & defendet ecclesias, Archidiaconos, Prælatos, Canonicos, Officiatos, & alias personas ecclesiasticas civitatis & diœcesis Trajectensis sibi subjectas, ac ipsarum bona in suis juribus, jurisdictionibus, & libertatibus, in quibus hactenus fuerunt, non obstante quod tempore bonæ memoriæ Dni Rodolphi episcopi Trajectensis vel alias læsa aut infracta fuerunt. Et quod illas & illa in meliori forma approbabit, & confirmabit absque præjudicio præmissorum. Et quod præventiones tam in beneficialibus

quam

quam in corrigendis excessibus non habebunt locum in præjudicium Prælatorum nisi secundum formam juris communis. Item quando Episcopus Trajectensis vult cudere aut cudi facere monetam novam auream, tunc vocabit ad se Prælatos & Capitula quinque ecclesiarum Trajectensium, aut per eos deputandos, & cum illis ordinabit de pondere, valore, & figura hujusmodi monetæ, & juxta talem ordinationem dicta moneta cursum suum habebit generalem. Item quod idem episcopus non faciet se absolvi a juramento & aliis præmissis. Et si absolutus fuerit etiam motu proprio absolutione non utetur. Voert so geloven wy als tot wat tyden wy onse confirmatie verworven hebben, ende geconsacreert Bisscop van Utrecht syn, dat wy als dan tot vermaninge der Prælaten ende Capittelen voergenoemt alle dese punten hem wederomme als een Bisscop vernywen, loven, ende onse besegelde brieven daer van geven sellen, in allen manieren als dese tegenwoordige brieff is. Ende alle dese punten ende articulen voersz ende elck bysonder hebben wy *Gysbrecht* van *Brederode* Electt van Utrecht geloeft ende gesekert by onser trouwen ende eren, ende lyflick then heyligen gesworen myt volstaefden ede vast ende stade te houden, the voldoen, ende niet te verbreken in eniger wys, sonder alle argelist. Ende des tot oorconde hebben wy onse segel aen desen brieff doen hangen. Gegeven t'Utrecht int jaer ons Heeren Dusent vier hondert vyf ende vyftich op ten vyfthienden dach in der maent van Aprille.

Ibid. *Ende hy sloech goude nobels daer ick 'er*

ten af gesien heb, die seer fyn was. Jus episcopus habuit cudendi & auream & argenteam monetam ab Ottone ei I. potestate concessa. Heda *hist. Ultraj. p.* 78. 81. & 87. Jus habuit ubique ubi vellet in dioecesi, absque ullius permissu, absque ullo assensu Ordinum, Caroli IV. codicillis Ann. 1364. VI. Kal. Jul. E quibus, cum nec Heda, nec alius de iis quicquam, quæ huc pertinet, tantum addam. *Quod episcopus*, inquit, *Trajectensis ecclesiæ, qui pro tempore fuerit, auream aut argenteam monetam facere seu cudere valeat æqualis moneta valoris Divorum Imperatorum & Regum Romanorum prædecessorum nostrorum absque requisitione Romanorum Prælatorum & cleri ecclesiarum Trajectensis civitatis, vasallorum, & quorumcunque aliorum, infra districtus terrarum episcopi Trajectensis commorantium, in civitate Trajectensi, vel alio terrarum suarum loco, ubi sibi melius videbitur expedire. Quodque alias omnes monetas Principum, Comitum, Nobilium, seu Universitatum quarumlibet, nostris ac dictorum Imperatorum & Regum Romanorum duntaxat exceptis, moderari & taxare valeat secundum valorem auri puri vel argenti, quod post probationem sive examinationem sufficientem in igne factam remanet ex eisdem &c.*

Pag. 354. *Hierom so hielt die Paus die Ambaciaten des Elects van Utrecht int vertrec.* Ordines cum viderent a Papa, non obstante, quod electio tam concors, aliud prorsus agi, contemni, negligi electionem, modo hoc obtendi, modo illud, occultis interim consiliis tantum non eam subrui, interim

etiam

etiam Brederodium, ne quid caperet diœcesis per moram hanc detrimenti, crearunt ejus Rectorem, Protectorem, Mamburnum. De quo cum Auctor, quod mirum, nihil hic prorsus dicat, operæ pretium, ut puto, ut addam publicum instrumentum XVII. Septemb. Ann. 1455. quo comprehensum quod dixi:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno a nativitate Dni CIↃ. CCCC. L. *quinto indictione tertia, mensis Septembris die decima septima, hora tertiarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, Dni* Calisti *divina providentia Papæ tertii anno tertio coram Venerabilibus & Circumspectis viris Dnis Prælatis & Canonicis majoris, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Johannis, & beatæ Mariæ ecclesiarum Trajectensium, nec non Generosis & Strenuis viris, Baronibus, militaribus, & Armigeris patriæ Trajectensis, ac etiam providis & discretis viris Burgimagistris, & Proconsulibus civitatis Trajectensis, nec non Burgimagistris, Rectoribus, & Deputatis locorum dictæ patriæ Trajectensis in loco Capitulari majori dictæ majoris ecclesiæ ad infra scripta Capitulariter & ad generale Capitulum Trajectense, prout ibidem referebatur, congregatis, ubi de more & consuetudine longæva præscripti Prælati & Canonici majoris, & aliarum ecclesiarum Trajectensium prædictarum, nec non Barones, milites, militares, & Armigeri atque Rectores Civitatis & locorum patriæ Trajectensis, tanquam tres Status, per quos ecclesia & patria Trajectensis a longævis retro ante temporibus rectæ sunt &*

conservabantur, prout adhuc reguntur & conservantur in juribus, libertatibus, & privilegiis earundem, convocari & congregari tenentur, & consueverunt, ad negotia ipsius status ac ecclesiam & patriam prædictas tangentia sive concernentia pertractanda, disponenda, & ordinanda, omnibusque aliis quibus tam de jure quam consuetudine interesse habentibus & vocandis, ut similiter refcrebatur, ibidem ut moris est vocatis, in mei Petri Hasert *Notarii publici & testium infra scriptorum ac magnæ multitudinis populi astantis præsentia Venerabilis Dns* Rudolphus *de* Rutenberch *Præpositus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ ibidem coram omnibus prædictis alta voce & publice dictæ ecclesiæ generalis nominibus recitavit, Quantæ seditiones, quantaque dampna, violentiæ, turbationes, & scandala in Civitate & patria Trajectensi propter diutinam & longam Pastoris carentiam, proh dolor! evenerint; unde & porro magna strages, sanguinis effusio, turbationes, exactiones, captivitates, & exulationes Cleri & populi ecclesiæ, Civitatis, opidorum, & villarum patriæ Trajectensis, quod dolenter retulit, verisimiliter evenire formidantur, nisi salubriori remedio ac in tempore divina favente clementia, cujus res hic agitur, occurratur. Hinc est; quod Prælati & Canonici ecclesiarum prædictarum præmissa non sine magna cordis amaritudine revolventes, ac periculis & jacturis hujusmodi Dei adjutorio invocato resistere cupientes unanimiter & concorditer duxerunt eligendum, nominandum, & invocandum in Mamburnum, Tutorem, Gubernatorem, & Defensorem ecclesiæ & patriæ Trajectensis Generosum & Circumspectum Dominum* Gysbertum de Bredenrode *alias per eos concorditer*

diter,

diter, ac rite, legitime, & Canonice electum in Episcopum Trajectensem & Pastorem. Unde præfatus D. Adolphus *Præpositus dictos dominos Status, videlicet Militiam, Burgimagistros, Proconsules, Rectores, & Deputatos suprascriptos ibidem, ut præmittitur, congregatos caritative monuit & exhortabatur, quatenus ipsi una secum suæ ecclesiæ generalis, Civitatis, opidorum, & communis patriæ Trajectensis nominibus pro communi & evidenti utilitate ecclesiæ & patriæ præfatarum ad resistendum periculis, scandalis & jacturis antedictis, ad exterminium ecclesiæ & patriæ Trajectensis tendentibus, & ut eo melius ac certius se ipsos, ecclesiam, & patriam easdem contra pericula, scandala, & jacturas hujusmodi defendere possent, præfato Dno* Gysberto *Electo ad onus hujusmodi assumendum supplicare, & alias, prout res ipsa expostulat, facere, & efficere, disponere, & ordinare, vellent & dignarentur, cum ecclesiæ, & toti patriæ, ac ipsis non modice perplexis contra imminentia urgentiaque pericula per aliquem alium tam prompte tamque magnifice, sicut per ipsum Dnm* Gysbertum *Electum succurri posse his periculis non speretur. Alias de totali destructione & ruina ecclesiæ & patriæ prædictarum est verisimiliter formidandum. Qua sic facta monitione & exhortatione Baronum, Militum, Armigerorum ad unum, nec non Rectorum ipsius Civitatis & locorum Status prædictorum ad aliud, loca extra locum Capitularem hujusmodi, Statu tertio, videlicet ecclesiastico, in eodem loco Capitulari pro deliberatione super præmissis habenda se retraxerunt. Et tandem post aliquantulum temporis spatium dictis duobus Statibus, videlicet Baronum, Militum, & Armigerorum, nec*

non Rectorum prædictorum ad tertium, videlicet ecclesiasticum Statum, in dicto loco Capitulari reversis, coram me Petro *Notario publico & testibus infra scriptis, ac numerosa populi multitudine præsentibus & astantibus propositum fuit per quemlibet prædictorum Statuum se super præmissis sollicite tractasse, & considerato ab eis, quantum posset esse periculum, si dilatio fieret in assumendo Dnm* Gysbertum *prædictum in eorum ac ecclesiæ & patriæ præfatorum Gubernatorem, Defensorem, & Mamburnum, temporum malignitate & singulis aliis præfatis, ipsi duo Status videlicet Barones, Milites & Armigeri, nec non Rectores prædicti universaliter singuli & singulariter universi præscripti gratanter, unanimiter, & concorditer, nemine discrepante, ex certa scientia, ac omni modo, jure, causa, & forma melioribus, quibus potuerunt, in electionem, deputationem, nominationem, & invocationem hujusmodi pridem per ecclesiam generalem Trajectensem de persona dicti Domini* Gysberti *de* Brederode *Electi Trajectensis in Tutorem, Gubernatorem, Defensorem, & Mamburnum, seu Dispensatorem ecclesiæ & patriæ concorditer factas annuerunt, ipsumque quantum in eis fuit similiter in eorum & ecclesiæ & patriæ Trajectensis Tutorem, Gubernatorem, Defensorem, & Mamburnum sic ut præmittitur electum & deputatum, &c. in Dei nomine invocarunt & receperunt. Et ex tunc statim & in continenti nullo actu extraneo intermedio præfatus Dns* Adolphus *Præpositus & Dns* Petrus Zuetmont *de* Hindersteyn *Decanus dictæ ecclesiæ sancti Petri una cum nonnullis Baronibus, Militibus; Canonicis, & Rectoribus supradictis,*

dictis, de voluntate, & supplicatione aliorum ibidem permanentium, de loco Capitulari hujusmodi ad ducendum eundem D. Gysbertum *Electum coram eis in dicto loco Capitulari exiverunt. Et tandem ipsum Dominum* Gysbertum *Electum secum ad locum Capitularem hujusmodi adduxerunt, eumque in superiori scamno loci hujusmodi collocarunt; ibique tres Status supradicti per os præfati Dni* Adulphi *Præpositi eundem Dnm* Gysbertum *Electum, præmissis eidem ad intellectum prius ibidem expositis, humiliter & attente requisiverunt, quatenus propter Deum & imminentem evidentemque necessitatem ipsorum ac ecclesiæ & patriæ præfatorum, ac eorum requisitionem, onus hujusmodi Tutoriæ, Defensionis, Gubernantiæ, & Mamburnatus in se recipere & acceptare, ac ipsos, ecclesiam, & patriam prædictas regere & gubernare, ac a præmissis & aliis periculis pro posse defendere dignaretur & vellet. Ad quod idem generosus dominus* Gysbertus *de* Brederode *Electus quibusdam verbis interpositis tandem propriæ suæ vocis oraculo respondendo dixit: Quod precibus & instantia ipsorum permotus se non alias neque alio modo in laudem & honorem Dei ejusque gloriosæ matris virginis Mariæ, ac beati Martini Episcopi & Confessoris, ejusdem ecclesiæ Trajectensis patroni, hujusmodi Defensionis, Gubernationis, & Mamburnatus onus sub certis protestationibus, prout in quadam papyri cedula inferius inserta, & per me* Petrum Hasert *Notarium publicum infra scriptum de mandato ejusdem domini* Gysberti *ibidem publice lecta, quam quidem protestationem & ejus tenorem in omnibus*

& sin-

& singulis actis & gestis per ipsum in officio Tutoriæ & Mamburnatus hujusmodi, & forsitan fiendis, gerendis, & conficiendis, semper pro repetita habere voluit, plenius continetur, in se recepit & acceptavit, ac ecclesiam & patriam, ejusque subditos ac jura eorum pro posse & nosse defendere, ipsosque juxta leges & consuetudines ecclesiæ & patriæ ipsorum præfatorum laudabiles regere & gubernare medio suo juramento ibidem per ipsum Dnm Gysbertum *Electum corporaliter erectis digitis solemniter præstito, & desuper literas suas suo sigillo roboratas cuilibet trium Statuum hujusmodi dare promisit in forma meliore. De quibus omnibus & singulis tres Status hujusmodi unanimi voce Dei laudes & honores & sibi Dno* Gysberto *Electo gratias retulerunt.* Tenor vero protestationis per præfatum Dominum Gysbertum Electum, sicut præmittitur, facta sequitur & est talis: *Licet alias Venerabiles viri Domini Prælati & Capitula majoris, sancti Salvatoris, sancti Petri, sancti Johannis, & beatæ Mariæ Trajectensium ecclesiarum nos Gysbertum de Brederode in Episcopum & ad ecclesiam Trajectensem concorditer electum ex certis rationabilibus, & legitimis causis eos ad hoc moventibus, tunc absentem, nec acceptantem in Mamburnum, Tutorem, Defensorem, & Administratorem dictæ ecclesiæ ac patriæ & diœcesis Trajectensis elegerunt, deputaverunt, & assumpserunt. Nos attendentes quod dudum nos nec non prædicti Prælati & Capitula nonnullos nostros confratres, Ambaxiatores, Procuratores, & Syndicos ad Sedem Apostolicam & Sanctissimum in Christo patrem & dominum nostrum, Dnm* Calistum *divina*

præ-

providentia Papam Tertium, cum singulis necessariis & requisitis miserimus, qui ad dictam Sedem & ad Sanctissimum Dominum nostrum Papam venientes pluries ac instanter, instantius, & instantissime, servatis in talibus servari solitis & consuetis, confirmationem electionis nostræ hujusmodi in concordia factæ petiverunt, & quod dicta ecclesia valde remote ab Italia constituta sit, quodque a centum annis proxime præteritis & ultra, ac à tanto tempore & per tantum tempus, cujus initium seu contrarium in hominum memoria non existit, confirmationes electionum seu postulationum ad prædictam ecclesiam seu de ea factarum, a solo Romano Pontifice obtentæ sunt, Protestamur palam, publice, & ex professo, quod ab his quæ sapiunt fastum, ambitionem, vel intrusionem sumus alieni, nec aliquid de rebus ipsius ecclesiæ alienare volumus, & quod, semper salvis obedientia & reverentia Sedis Apostolicæ & domini nostri Papæ prædictorum, non animo administrandi res dictæ ecclesiæ tangere intendimus, sed propter urgentem necessitatem & evidentem utilitatem dictarum ecclesiæ & patriæ, & ad sedandum, extinguendum, & evitandum pericula, scandala, homicidia, guerras, & partialitates, quæ jam proh dolor dicta ecclesia vacante & in dies haud dubie adhuc plura contingent, nisi de remedio oportuno provideatur & certo in meliori forma. Super quibus *omnibus & singulis præmissis tam ipse Dns* Gysbertus *Electus & Tutor ecclesiæ ipsius Trajectensis quam etiam præfatus Dns* Adulphus *Præpositus suorum dictorum trium Statuum nominibus sibi a me* Petro *Notario publico infra scripto fieri petierunt unum vel plura, publicum*

seu

seu publica, instrumentum seu instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti sub anno, indictione, die, hora, mense, Pontificatu, & loco, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus viris, Dnis Jacobo Johannis Ysbrandi, Bernardo, & Nicolao VViche perpetuis Vicariis in dicta ecclesia majori Trajectensi, ac pluribus aliis personis fide dignis tam clericis quam laicis in multitudine copiosa astantibus & audientibus, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Nec hic Ordines subftiterunt, sed adversus Philippum etiam, cum descendisset in Hollandiam, modum quærens, quo posset tutius excluso Brederodio Davidem mittere in possessionem, obstringunt se pro Brederodio, & hic cum ipsis vicissim se, arctiori fœdere adhuc fortius, vim vi depulsuri, & quodvis pro Brederodio, in quem eorum præclara & constans admodum voluntas, adituri periculum. IX. April. Ann. 1449.

Wy Gysbert *van* Brederoden *Elect ende Ruwaert, Prelaten ende Capittelen van den Dom, Oudemunster, sunte Peter, sunt Jan, ende sunte Marien t'Utrecht, gemeen Ridderschap aen dese syde der Yselen, dair Utrecht staet, Burgemeesters ende gemeene Raet der Stadt van* Utrecht *op die ene syde, ende wy Scout, Burgemeesters, Schepenen, ende Raet der Stat van* Ryenen *op d'ander, doen condt ende kenlic allen luden, dat wy van allen twist, geschele, ende twydracht onlangs leden onder ons opgeresen, om rust, vrede, ende die oude gunst, ende vrunscap t'onderhouden onderlinge by tusschen sprecken van onse vrunden op beyde syden daer toe gedeputeert, minlick ende vrunt-*

lick overcomen ende vereenicht syn alle dese punten ende voorwaerden hier na beschreven. Eerst so sal die Stat van Ryenen hoer Stat trouwelick ende wel bewaren tot des Gestichts behoef van Utrecht, so dat sy niemant daer in sullen laten comen, dair onse Genadige Heere die Elect, die Stadt van Utrecht, *ende die Staten van den Lande, of dat meerdeel van hem eenigen last of crygen mogen, ende sy en sullen geenen nieuwen Heere aennemen, noch huldinge doen, ten sy dat die Stadt van Utrecht mit den Staten van den Lande voorsz hem eerst aengenomen, ende huldinge gedaen sullen hebben, ten ware, dat hem die Stadt van* Ryenen *mit machten afgewonnen worde, ende dat hem die Stat van Utrecht geen ontset gedoen en conde, maer des so sal die Stat van* Ryenen, *of hem sulcke last ende overval aenquam, het ware by dage ofte by nachte, onsen Genadigen Heere, ofte der Stat van Utrecht, dat ter gelegender tyt terstont laten weten, daer sy mede ontset mogen worden. Ende waert saecke dat der Stadt* Utrecht *eenigen last vorder aenquam, so sal hem die Stadt van* Rienen *daer in bewysen ende doen naer horen vermogen, gelyck die meene Staten of dat meer deel van hem daer in deden, als* goede finte Martens Stichts luden *schuldich syn te doen, mit sulcke voorwaerden, dat onse Genadige Heere die Elect voorsz, noch niemant anders van synre wegen, noch die Stat van* Utrecht, *noch niemant van hoire wegen, die Stat van* Ryenen, *noch heuren Borgeren, noch ondersaten hier en boven belasten sullen aen hore Stadt, noch aen hore Borger lyven noch goeden, mit eenigen volcke, oft anders, daer sy voer beducht mogen wesen. Ende die Stat van* Ryenen

sul-

sullen ende mogen onbecroont van onsenGenadigenHeere ofte der Stadt van Utrecht *voorsz tot alre tyt alst hem belieft buyten hore Stadt sluyten alle die ghene; daer sy voor beducht mogen wesen, ende weder in laten, dent hem gelieven sal, daer onse Genadige Heere die* Elect, *die Stat van* Utrecht, *ende die Staten voorsz onbelast van bliven sullen als voorsz is. Ende oft gebeurde dat die Stadt van* Rienen *enen nieuwen Heer aennemen ende huldinge doen soude in manieren voorsz, so en sullen sy nochtans dien Heere niet aennemen noch hulden, hy en hebbe hem eerst confirmeeret al hoer hantfesten, privilegien, rechten, ende statuten, die sy haer toe gehadt, gebruykt, ende van anderen Biscoppen t'*Utrecht *vercregen hebben. Waert oock dat ymant hier en boven misdede aen horen lyven, goede, oft aen hore Stadt; dat sullen hem onse Genadige Heer die* Elect *ende die Stat van* Utrecht *helpen wederstaen na allen horen vermogen. Ende op dese voorseyde punten ende voorwaerden sullen die Borgeren ende ondersaten van* Utrecht *ende van* Ryenen *vry, veylich, ende sonder hoede elx in des anders Stadt ende bedryve varen, verkeren, ende coopmanschap hanteren, als sy hier toe gedaen hebben. Alle dese voorsz punten ende voorwaerden ende elck van hem bysonder hebben wy* Gysbert *Elect ende Ruwaert, Prælaten ende Capittelen van den Dom, Oudemunster, sint Peter, sint Johan, ende sint Marien t'Utrecht, die ghemeen Ridderscap, Borgemeesteren, Schepenen, out ende nieuwen Raet der Stadt van* Utrecht *voorsz voor ons ende voor onsen Borgeren ende ondersaten, ende wy Scout, Borgemeesteren, Scepenen, ende Raet der Stat van* Ryenen *voor ons ende*

de voor onse Borgeren ende ondersaten, ende mede voor Johan *van* Zuylen *van* Natewische *onsen maech ende vrient, so lange hy binnen der Stadt van* Ryenen *is, ende synen penning hoofschelic daer verteeren wil, geloofst ende geloven mit desen onsen brieve vast, gestade, ende onverbreeckelic te houden in alre manieren voorsz, geduyrende also lange ende ter tyt toe, dat wy eenen Heere hebben geconfirmeert van den Stoel van Romen, ende gehult van den Staten s'lants als voorsz. is, ende niet langer, sonder argelist. Des t'oirconde so hebben wy* Gysbrecht *van* Bredenrode *Elect ende Ruwaert, Pralaten ende Capittelen voorsz, ende wy Heer* Gysbert *van Vianen van* Rysenborch *Ritter*, Steven *van* Zuylen *van* Nyvelt, Gysebrecht *van* Nyenrode, *ende* Willam *van* Zulen *van* Nyvelt *gedeputeert, ende van wegen der gemeenre Ridderscap voorsz, ons ende onse kercken segelen, ende wy Borgemeesteren ende Raet der Stadt van Utrecht onser Stadt signet, dat wy in desen ende gewoonlick in gelycken te gebruyken plagen, ende wy Schout, Borgemeesteren, Scepenen, ende Raede der Stadt van* Rienen *voorsz. onser Stadts segel aen desen brief doen hangen. Hier waren over ende aen die Eerbare Heeren van der Ecclesie als M.* Dirck Grawaert *Deken t'Oudemunster, Heer* Peter Zuermont *van* Hindersteyn *Deken sinte Peter, Heer* Johan *van* Draeckenburch *Canonic in den Dom, ende Heer* Jan *van* Wy *Canonick t'sinte Jans t'Utrecht, Heer* Jan *van* Montfoert, *ende Heer* Henrick *van* Croonenburch *Ridders*, Dirc *van* Zulen *van der* Zevender, Jacob *van* Zulen *van* Nyvelt, Jan *van* Oudewater *Burge-*

meester, Mattheus Gysbertsoen *Overste Oudermän te deser tyt t'Utrecht*, Melis *van* Nyvelt *ende* Gysbert *de* Gruter, *ende Schout*, *Burgemeesteren*, *Scepenen*, *ende Raide der Stadt van Rienen. Deser brieven syn twee alleens sprekende. Gegeven ende geschiet in den jare* CIƆ. CCCC. *en* LVI. *des Vrydags den* IX. *in April.*

Pag. 361. *Oock so soude hy alle jaer tot syn lyf hebben uyt dat Bisdom van Utrecht.* Meminit Brederodius in charta Ann. 1456. *ult.* Aug. *VVy Gysbrecht van Brederode Domproest t'Utrecht doen kondt ende kenlic allen luden, die desen brief sullen sien of horen lesen, also die Eerbare Heeren Prelaten ende Capittelen van den Dom, Oudemunster, sunte Peter, sunte Johan, ende sunte Marien kercken t'Utrecht ons guetlic belieft ende consenteert hebben, dat die Eerweerdige Vader in Gode, ende Heere, David van Bourgongnen, Bisscop t'Utrecht, ende syne nacomelingen Bisscopen ons jaerlicx betalen, ende uytreyken sullen, onse leven lanck duyrende uyt den tafelgoeden ende renthen des Bisdoms van Utrecht, een pensie van vier duysent ende twe hondert goude Rynsche gulden na uytwysinge der compositie &c.* Et spopondit sic quidem David, & hæc & cetera, quæ habet Auctor, se facturum recepit, sed vix stetit promissis, ut clerus queritur in literis ad Philippum Burgundum:

Hoochgeboren, Doorluchtige, Mogende Vorst, Genadige Lieve Heere. VVy hadden gehoopt, dat by den tractaet ende compositie tusschen den Hoochweerdigen Furst, Vader in Gode, onsen Genadigen Heere van Utrecht op die een, ende den Eerweerdigen

gen Heere Gysbrecht *van* Brederode *doe ter tyt Elect, ende na Domproost, ende die Staten s'lants van Utrecht aen die ander syde, van uwer Furstelycker Mogentheden verdadingt ende gemaeckt, ons ende den gemeenen lande sonderlinge vrede ende protectie van soude gecomen hebben, t' welcke wy tot noch toe niet gewaer en syn geworden, maer Godt betert wy en vernemen anders niet dan alle twisten, nieuwicheden, ende lasten, die wy duchten dat toecomen overmits quader informatien ende aenbrengingen der geenre, die tot geenen vrede en raden, daer wy veel dachfaerden ende spraecken met onsen Genadigen Heere van Utrecht van gehouden hebben, ende den Steden van Overyssel op anderen tyden treflyck van geschreven ende aengeroepen hebben, om alle dese saecken ende gebreecken tot rust ende vrede te helpen voegen, t'welck wy tot noch toe niet en hebben konnen toebrengen, ende en voelen anders niet dan hem dese saecken alle dagen tot meerre lasten ende hantdadicheden te maecken, ende dat vorder lasten, opstal, ende onverwinlycke schade ende hynder des gemeen lants daer van gevreest syn te comen, ten waer dat mitter hulpe, van Gode, ende by rade ende toedoen uwer Genaden dat wyselyck verhoet wert ende vervallen. Ende want wy verstaen dat onse Genadige Heere van Utrecht op deser tyt by uwer Furstelycker mogentheden is, so is onse ootmoedige begeeren, dat deselve uwer Mogentheden willen vueghen ende ordineren mit onsen Genadigen Heere van Utrecht, dat sulcke compositie ende tractaet, als by uwer Genaden verdadingt ende besegelt is van onsen Genadigen*

digen Heere voorsz gebouden werde, want anders wy ende onse goeden sonder twivel daer voor belast souden werden, so wy die compositie mede belieft ende besegelt hebben. Ende dat dese groote lasten, opstalle, ende twydrachten mit wysheden nedergelecht ende vervallen werden, wy en vernemen anders niet dan die Domproost ende die gemeen Staten s'lants van Utrecht sonderlinge dair toe geneycht syn die voorsz compositie volcomelyck te houden, ende dat een generael vrede van alle niet uytgesondert in den Lande voersz gemaect ende gebouden worde. Ende vermogen wy wat daer inne tot rust ende vrede dienende, dair willen wy ons altyt toe vuegen, sonder eenige coste ofte arbeyt dair inne te sparen, so wy dan oock onse Genadige Heere van Utrecht dat menichwerf op anderen syden offeriert hebben, ende tegenwoordich scryven, biddende syner Genaden hem daer toe te willen voegen, so syn Voorvaderen Biscoppen t'Utrecht gedaen hebben, dair synre Genade niet dan alle deucht, eere, ende vorderscap van comen sal. Ende wes der selver uwer Furstelycker Mogentheden hier inne gelieven sullen te doen, daer wilt ons een guetlyck antwoorde van laten wedervaren by desen onsen bode, Ons gebiedende van t'selve wederom tot lieve ende genuegen uwer Furstel. Genad. dair uwer Furstel. Mogentheden ons alle wel dienstelyck ende bereyt tee vinden selle. Kenne Godt die uwer Furstel. Mogentheden wil hebben in syn heylige bescermenisse. Geschreven t'Utrecht onder onser Capittelen segelen des Dinxdaegs voor Ascensionis Domini Ann. CIↃ. CCCC. LVII.

Ibid.

Ibid. *Ende hier voor is borch geworden die Hertoch van Cleeff.* Fidejussit. Sed mox Ordines reddiderunt indemnem, ut in charta est Anni CIↃ. CCCC. LVII. *Wy Prelaten, Dekenen, ende Capittelen van den Dom, Oudemunster, sunt Peter, sunte Johan, ende sunte Marien kercken t'Utrecht, gemeyn Ridderen ende Knapen des lants, Burgemeisteren, Sepenen, ende Raet der Stadt van Utrecht, representerende die drie Staten des Nederstichts van Utrecht, doen condt allen luden. Also als by den tractaet gemaict by middel van den Hoeohgeboren ende Mogenden Vorst, Heren* Johan *by der genaden Gods Hertoch van Cleve ende Grave van der Marck van der verlikinge ende pacificaty der kercken ende des Bisdoms van Utrecht, welck in questie ende gescheel was tusschen den Eerweerdigen in Gode onsen lieven Genadigen Here, Here* David *van* Bourgoengen *Bisscop t'Utrecht aen die een, ende den Eerweerdigen Geboertigen Heere* Gysbrecht *van* Bredenroede *doe ter tyt Elect ende Ruwaert nu Domproest t'Utrecht, ende Proost tot sunte Donaes te Brugge &c. aen die ander syde, onder anderen voerwaerden overdragen ende gesloten is geweest, dat onsen voorsz. Genadigen Heere van Utrecht, ende dat gemeen Sticht van Utrecht, also wel aen geen syde, als aen dese syde der Yselen, bewysen souden ende verseekeren den voersz. Heere* Gysbrecht *voer synen cost ende schade tot Romen, ende oock om die Ruteren ende gewapende, ende anders ten desen dage toe gehadt, te geven die somme van vyftich dusent leuwen, waervan die voergenoemde Hertoch van Cleve Heren Gysbrecht voersz.*

gelave ende wysheit gedaen heeft. Want wy dan van onser syden ende also veer alst ons aengaet den voergenoemden Hertoch van Cleve *van synre loefnissen geerne quytende ontheffen willen, onderhondende t'gene dat uytgesproken is in der saken, so hebben wy daeromme geloeft ende loven mit desen onsen brieve by onser trouwe ind eeren onsen Genadigen Heere den Hertoch van* Cleve *voergenoemt tot behoeff Heren* Gysbrechts *van* Bredenrode *Domproest voersz, zynre erven of testamentoirs gebrake synre, dat Godt verhoeden wil, of houder s'briefs, by synen of hoeren wil uytreycken, ende binnen* Vianen *op onsen cost, hinder, ende scade commer vry te betalen, tot syn of oir seker behoui een ende twintich dusent goude Rynsche gulden, of die waerde dair voir in der tyt ganckaftich in anderen payemente tot drien termynen, als seven dusent Rynsche gulden tot sunte Peters daghe ad cathedram nu naestcomende in den jare van seven ende vyftich, ende seven dusent Rynsche gulden tot sunte Peters daghe ad cathedram daer naest volgende in den jare acht en vyftich, ende noch seven dusent Rynsche gulden tot sunte Peters daghe ad cathedram dair naestvolgende in den jaer van negen en vyftich, of binnen een maent na elken termyne voirgenoemt onbegrepen. Ende op dat onse Genadighe Heere Hertoch van Cleef tot behoeff des voersz Heren* Gysbrechts *Domproest, synen erven of testamentoers, gebrake synre, of houder s'briefs by synen of hoeren willen de voorsz. een en twintich duysent Rynsche gulden des te vaster ende seeckerer sy, so hebben wy overgegeven, geconsenteert, ende belieft,*

over-

overgeven, consenteren, ende believen mit desen onsen selven brieve, dat de voergenoemde somme gelts van een en twintich duysent Rynsche gulden by ons of onsen Gedeputeerden nae der uytsettinghe, die by ons daerom gesciet, sal opgeboert ende ontfangen worden van wegen ons Genadigen Heere Hertoghe van Cleve *voergenoemt tot behoef Heren* Gysbrechts *Domproests voersz, synre erfnamen, of testamentoirs, of houders s'briefs by synen of hoeren wille, op onsen ende den gemeynen Nedersticht van Utrecht, t'sy geestelick of weerlicke luyden hinder, cost, ende scade, uytgesondert alleen die van Amersfoert, Horst, ende Renen mit hoeren toebehoren, na uytwysinge des tractaets voirsz. Ende hier mede sullen wy ende dat gemeene Nedersticht van Utrecht gevryt ende gequyt wesen van den vyftich duysent Leuwen voersz, sonder alle arch ende list &c. Gegheven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. LVI. *opten 27. dach in Novemb.*

Ibid. *Ende als Bisscop David in den Dom ginck, so gingen Heer Gysbrecht van Bredenrode die Domproest an syn rechter syde &c.* Moris sic, ut inaugurandus inter duos Prælatos medius inter Præpositum & Decanum Trajectensem mitteretur in possessionem, ductus solenni ritu in majorem ecclesiam. Sic Philippus Burgundus in charta Ann. 1517. *Quem quidem dominum Philippum Electum & Confirmatum Trajectensem supradicti domini Philibertus Præpositus & Archidiaconus, & Jacobus de Apelteren Decanus Trajectensis, tanquam præstantiores Prælati pro tunc præsentes cum ea, qua decuit, reverentia susceperunt, & inter se medium processionaliter ducentes in dictam ecclesiam majorem Tra-*

Trajectensem &c. introduxerunt.

Pag. 362. *Ende hy swoer alle die privilegien ende rechten te houden.* Formulam juramenti ab episcopis olim præstiti Lector habet supra *p.* 462. *& seq.* Sed & aliud est, quo obstricti, ad chartam pertinens Provincialem, vulgo *den Lantbrieff.* Præstitum id a Davide vi. Aug. Ann. 1455. Et est tenor hujusmodi: *David van* Bourgoengen *by der Genaden Gods Bisscop t'Utrecht maken condt ende kenlick allen luden, dat wy alle die losten, ende punten, ende voerwaerden, die in desen openen brieve bescreven staen, daer onse tegenwoerdige brief doergesteken is, besegelt mit onsen segel, geconfirmeert hebben ende confirmeren, ende daer op loven, sekeren, ende sweren, ende geloost, gesekert, ende gesworen, ende ons daer op verbonden hebben, wettelyck, ende wail te houden ende te voldoen, ende niet te verbreecken in geenre* wys. *Gegeven int jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. LVI. *op sinte Sixtus dach, den sesten in August. Ende was besegelt mit een root segel uythangende aen een dubbelde franchyne starte.*

Pag. 375. *so is hy t'Utrecht getogen, ende heeft alle die ballingen in laten comen, die in voorleden tyden uyt Utrecht gejaecht waren.* Factionibus Ultrajectum jam olim variis obsessum. Prima autem earum mentio, postquam concessit vita Herbertus de Berum. Gravis orta tunc discordia in Capitulo, ut ait Beka, quæ & tandem inter cives in civitatem prorepsit, petentibus aliis episcopum Hermannum de Horn, aliis autem contra Fredericum de Hamel. Tanta statim & tam vehemens animorum contentio, ut sarciendæ concor-

diæ Fredericus tandem Imperator Ultrajectum descenderit. Æneas Sylvius de vita Frederici III. Imp. *In Trajecto Frisiæ civitate Hermannum episcopum confirmavit, grandi pecunia multatis, qui resistebant civibus*. Gunther. *lib*. I. *verf*. 512.

Haud mora, Trajectum, patruo regnante superba
Abjecisse jugum cervice, piumque recenter
Offendisse virum factis crudelibus ausum,
Hostili fervore petit; murosque parabat
Inclinare solo, captasque evertere turres &c.

Nec destitit ab eo tempore in partes civitas discerpi. Adversæ partis præcipuos cogebat solum semper vertere pars quæ superior. Et cum modo esset hæc, modo illa superior, plena exulum semper omnia, & diversarum factionum. Alii restituti, alii rursum proscripti. Nec omnium eadem semper ratio. In novo multi Antistite cum eo urbem introituri ponebant reditus sui spem. Sed id præter opinionem nonnunquam aliter accidebat. Vid. Hed. *in Sueder*. *& Rudolph episcop*. Qui redierant sub Brederodio pulsi rursum a Davide. Et cum magnæ adhuc Brederodio, & postquam cessit episcopatu, per urbem essent clientelæ, questus David identidem suos opprimi a Brederodio, ab eo pulsos restitui, & restitutos rursum pelli. Copiam habeo libelli, a Davidis studioso, & qui partium ejus, scripti, & haud dubie Davidis jussu, ad conciliandam Brederodio, quantam posset, invidiam. Non abs re erit, si addam hic, quo clarius de re constet:

Memoriael op verbeteringe van de vrienden, die van de sake weten.

Beklach der vrienden.

Om te weten ende te verstaen dat heercomen van den gescheele nu ter tyt tusschen den Eerweerdigben Vader in Gode ende Heere David van Bourgoengen Bisschop t'Utrecht, en de Stede van Amersfoert, gemeene Burgeren van Utrecht, ende veel andere goede mannnen, na dode Bisscop Rudolphus van Diepholt beroost van hoeren incomen binnen der vryheyt van Utrecht, aen eene syde, ende Heer Gysbert Domproost, ende Heeren Reynout van Brederode, Heynrick Borchgrave van Montfoert, en de Stadt van Utrecht aen de ander syde wesende, so is te verdencken, ende in memorie te hebben, dat in den jaer ons Heeren CIↃ. CCCC. en acht en veertich Bisscop Rudolf voernoemt binnen synre Stadt van Utrecht niet vryliek comen en conde, vermits hinder ende wederstant, dat hem doe aldaer enige Borgeren, sonderlingh geheten van Renefs, Lichtenbergers, Preysers, ende hoir halperen deden buyten wille ende consent der gemeenne Stadt ende der Landen van Utrecht, waerom groote tweedraebt in der selver Stadt van Utrecht geresen was. Ende want Bisscop Rudolff voernoemt als een Heer van Utrecht, als hy doe was, behoorde sodane tweedracht, wederstant, ende misdaet mitter macht ende hulpe van syne ondersaten te corrigieren ende af the doene, so vermaende hy syne trouwe ondersaten, die Stede van Amersfoert, ende vele ander goede mannen binnen ende buyten Utrecht wesende by hoiren eede ende lofte van trouwe, die sy hem ge-

gedaen hadden, dat sy hem als hoiren Heer bystant doen solden tot synen rechten, ende trecken ende wesen met hem by nachte in der Stat van Utrecht, niemant aldaer quaet te doen, ten ware datmen hem eerst misdade, ende die geweldighe hant te hieden, ende syn rechten te helpen beschermen. Welcke trouwe ondersaten uyt vermaninghe voernoemt ende van noode des rechts daden bystant hoeren Heere Bisscop Rodolph *voernoemt, ende voegende sich doe by den selven Heere binnen Utrecht in der yerster nacht na Lichtmisse in den jare van* XLIX. *gecomen syn syn rechten te helpen bescermen, ende gewelt te keeren, ende niemant te misdoen, die syn handen niet en keerde aen hoiren personen, Nochtans die misdadige Borgeren van Utrecht voirgenoemt keerden hoire geweldige hant op hoiren Heer Bisscop* Rodolph, *ende die van* Amersfoert *voergenoemt, ende sloegen den selven Heer ende sommige andere van synre hulpen voergenoemt ter doot toe, Also dat wederomme deselve van* Amersfoert *ende andere trouwe ondersaten Bisscops* Rodolphs *voernoemt, met werender hant quetsende weren sommighe van den misdadigen Borgeren van Utrecht voergenoemt, daer* Rotard Proeys *ende* Johan *van* Lichtenberch *van storven. Ende omme welcke misdaet* Arnt *van* Amerongen *ende* Heynric Jacobssen *mit oordeel ende mit rechte der Stads van Utrecht waren onthovet, ende andere misdadige gescattet ende geoervedet, ende ballingen gemaect warden, sonder den Bisscop van* Utrecht *in der tyt, ende der Stat voernoemt, ende die gene die Utrecht doe regierden, die sy nu voer hoir ballingen benomet te wesen, ende die van* Amersfoort, *niet in te comen, mer tot ewigen tyden buy-*

buyten der Stat van Utrecht te blyven, ende daer binnen niet te comen sonder consent ende wille des Heeren van den Lande, ende die andere getrouwe bystandige voernoemt, die die saecken voernoemt mede aendragende waren, sonderlinge die van Amersfoert. *Ende daerna in den jare ons Heeren* CIↃ. CCCC. *ende vyf en vyftich in de maent van Januario die ecclesie ende Paepscap in der Stat van Utrecht by raet, consent, ende bystant des Domproests, ende Heer* Reynouts *van Brederode, ende* Heynricks *Borchgrave van Montfoert voernoemt verkeerde dat Regiment, ende Raet, ende Schependom van Utrecht tot hoiren wille; ontsettende die geene die aldaer doe Burgemeesteren, Schepenen ende Raet waren, ende togen die Gilden ende Gemeynte van Utrecht boven die Raedt ende Schependom voernoemt, ende deden die oervedighe ende misdadige voernoemt buyten will ende tonsent des Heeren van den Lande ende der Stadt van* Amersfoert, *ende der andere, die sy oervedich waren, binnen* Utrecht *comen, nemende van hoir loften ende eden, dat sy binnen sekeren jaren, die noch niet om gecomen en syn, in den Raedt ende Schependom van Utrecht niet comen noch sitten en sullen. Ende daerna die gilden in den selven jare van vyf en vyftich om vrede ende ruste als sy segheden tusschen die oervedighe ende misdadige aen die een syde, ende sommige andere Borgeren van* Utrecht *bystandige van Bisscop* Rudolph *voernoemt, die sy oervede gedaen hebben, als voernoemt is, ende die Gilden grootlycker te maken, namen sy loften ende eede van beyden syden, als dat die eene parthye den anderen nimmer hinder, of leet, of moeyte, solde doen omme die saecke ende twee-*

dracht

dracht voergenoemt. Ende die Gilden voernoemt oock vermits lofte ende statuten deden in den selven jare voersz insetten, datmen doe voertan tot eeniger tyt geene ballingen van Utrecht maken en solde buyten wille, consent, ende ordinancy der twaelf gilden voergenoemt. Item in den selven jaer van vyf en vyftich sterf Bisscop Rudolph *voergenoemt in die maent van Martio, ende daerna opten Maendach na Paschen de vyf Ecclesien van Utrecht deden een vrientlycke electie ende koren voir hoiren Bisscop van Utrecht Heere* Gysbrecht *Domproest voernoemt. Welcke electie om redenen verwesen ende te niet gedaen wert van onsen heyligen Vader den Paus van Romen, ende van hem gegeven den Eerweerdigen Vader in Gode Heere* David *van* Bourgoengen *dat Bisdom van Utrecht. Welcke gifte die Domproest, Heere* Reynout *van* Brederode, Johan *van* Montfoerde, *ende die oervedige ende misdadige van Utrecht voergenoemt, die doe dat regiment aldaer met drange occupeerden, niet volgen noch toelaten en wouden. Ende die wederstonden dat also, dat die selve Heere Bisscop* David *van* Bourgoengen, *vermits den Doorluchtigen ende Hoochgeboren Vorst Hertoge van Bourgoengen in den jaer ons Heeren* CIↃ. CCCC. *ses ende vyftich in de maent van Augusto binnen* Yselsteyn *een tractaet mitten Heeren ende Gilden voorgenoemt om alle vexatie, gewelt, ende hinder af te doen ende neder te leggen gemaeckt heeft. Welck tractaet die van* Brederode, Heynrick *van* Montfoert, *ende Schepenen, ende Raedt der Stat van Utrecht voergenoemt doe ter tyt, ende nu die dat regiment huydendaegs occuperen, als voernoemt, niet vollentogen noch gehoolden en hebben,*

ben. Die welcke na inholt ende verstant des tractaets voergenoemt den selven hoeren Heere Bisscop David *gehouden solden hebben voir hoiren Bisscop van Utrecht, ende hem syne Landen, Steden, ende Sloten laten gebruycken, ende syne rechten laten volgen, als dat behoorlyck ende geboorlyck is te doen syn Voorvaderen Bisscoppen t'Utrecht, ende syne Landen, Steden, ende Heerlicheden niet t'onderwinden, ende te overvallen, datse qualicken gehouden, ende menichwerf gedaen hebben, ende noch dagelycx doen met grooten gewelt ende onrecht, gelyck dat alle man in den Stichte wael kundich ende openbaer is, oock met andere schriften het gespetificeert sal worden, daer des van noden wesen sal, also dat nadien sy den Heere Bisscop* David *niet en hebben gehouden, alse gelovet hadden, ende schuldich waren te doen, hy wederomme niet verbonden en was, noch hudendages en is te houden dit tractaet voergenoemt, ten sy dat sy him eerst en den synen beteringhe doen van die gewelde ende onrechte, die sy gedaen hebben tegens hem, ende synen Lande, ende Steden, als voergenoemt is, ende t'gescheel gebetert in dat verstant van den tractaet voernoemt, als van den genen, die ballingen waren van Utrecht, doemen dit selve tractaet eerst maeckede by den Doorluchtigen Vorst Hertoge van Bourgoengen, en de Deputaten der twaelf gilden van Utrecht voernoemt, dat sonder argelist en tot goeden verstande is te interpreteren, so veel als dat met den rechten bestaen ende wesen moge, beholdelycken den Stichte van Utrecht, ende elker man syns rechts, daer die Bisscop van Utrecht in der tyt niet tegens doen en mach, ende moet syn ondersaten recht doen, ende die houden*

by

by hoeren rechte, wan hy des vermaent wort, gelyck die van Amersfoert, ende andere veel goede trouwe mannen Borgers van Utrecht, die hoeren Heer Bisscop Rodolph *van* Diepholt *in voertyden bystandich waren, als voergeroert is, vermanen, ende han beclagen, ende die misdadige en ballinge voernoemt van Utrecht, die nu mit dwangh boven hoer losten ende eeden die Stadt van Utrecht regieren, ende die selve Stadt mit hulpe der voernoemde* Brederode *ende* Montfoert *occuperen, ende ofhandich maken hoeren Heer Bisscop* David *voernoemt, seggende, dat die misdadige olde ballinge van Utrecht voergenoemt na hoiren losten ende eeden buten der Stat van Utrecht blyven, ende die niet regieren sullen, daer sy geen quytscheldinge van en hebben van den ghenen, die sy vervedich ende beswoeren syn, noch oock dat tractaet gemaket tot Yselsteyn sy niet quytschelden en mochten buyten die van Amersfoert, ende andere goede mannen voirgenoemt, die over die selve ballingen recht te eyschen hebben van hoiren Heer den Bisscop voergenoemt. Dat is te weten eer dat tractaet voergenoemt by onsen Heer van Bourgoengen ende Deputaten der twaelf gilden voernoemt binnen Yselsteyn eerst begonnen, ende begrepen, ende geordonneert waer, geene woerden, noch eenich verstant, noch meyninge was by den genen, die dat tractaet makeden, dan van olde ballingen, die voor der tyt na rechten ende gewoonten der Stat van Utrecht om hare misdaet uytgevlucht ende ballingen waren, gelyck der twaelf Gilden voergenoemt meyninge niet en was eenighe nye ballinghen meer te maken dan daer te bevorens waren. Dat vernemende die olde ballingen*

ende

ende misdadige voergenoemt, die met hulpe der van Brederode *ende van* Montfoerde *voergenoemt in den Schependom ende Raedt tot Utrecht machtich waren, ende setteden sich willens wetens tegens die andere goede mannen, die Bisscop* Rodolph *bystandich waren geweest tot syne rechten als voorgeroert is, deden der selver Stadt clocke luyden een dach of twee te voren, eer dit tractaet tot Yselsteyn besegelt wert, ende maeckeden doe sonder rechtveerdige saecken vele nye ballingen van den goeden mannen voergenoemt boven der Stadt van* Utrecht *olde rechten, ende oock buyten die statuten ende insettingen, ende consent der twaelf gilden, als voergeroert is, ende buyten weten ons Genadichs Heeren van Bourgoengen, ende Bisscop* Davids *voernoemt, ende buten dadinghe of ropinghe der nyer ballinghen, dat immer onbehoorlyck was, ende sonder recht. Want die olde rechte der Stat voernoemt holden, datmen niemant balling maken en sal, hy en sy daer ierst toe geroepen ende gehoert tot synre onschult, als recht is, dat den nyen ballingen niet wedervaren is, ende daerom sy niet en syn, ofte mogen heten te wesen ballingen der Stadt van* Utrecht, *want die Gilden waren doe in die Stat van* Utrecht, *ende hadden doe noch dat regiment, die tot den nyen ballingen uyt te leggen geen consent en deden, als voernoemt is. Wael mogen sich dan schamen die olde ballingen ende misdadige voersz, die na allen rechten noch balling syn of wesen solden, dat nochtans mit dwange en onrecht vermits hulpe der van* Brederode *ende van* Montfoerde *voergenoemt, ende boven hoer loften ende eeden sich holden ende gemaect hebben Oversten ende Regeerders van Utrecht, hun selven quyt schelden*

dende van hoeren eeden ende loften, die sy gedaen hebben, als voergenoemt is; ende maeckende nye ballingen van Utrecht, daer sy noch oervedich syn, ende hore ballingen ierst geworden syn mit recht als voernoemt is.

Pag. 399. *Na dat hy dan de Domproefsti resigneert hadde, so is Domproest t'Utrecht geworden Meester Simon van der Sluys.* Factum id certa lege; quæ cessionario fuit dicta, & quæ charta hac continetur †:

Navolgende seeckere punten daerinne Meester Simon *vander* Sluys *Doctor in medicynen den Eerweerdigen Hoechgeboertigen Heere; Heere* Gysbrecht *van* Brederode *Domproest t'Utrecht belieft ende geconsenteert heeft. Jerst dat die voersz Meyster* Simon *sal confereren twee* Vicaryen *in den Doem, twee kercken oft partien, twe* * Roeden *in den Doem den personen, die hem die voersz Heere* Gysbrecht *dair toe noemen sal, wanneer die vaceren; ende hy van hem oft synen wegen dair toe vermaent sal syn, ende niemant anders. Item dat Meester* Simon *voersz die verschenen ende onbetaelde renten ende resten der* Domproostyen *voersz toebehoorende crygen sal, ende daer toe syn neerstichcyt doen, al oft voor hem selven ware, ende die renten ende resten also mit synre neerstichcyt gecregen sal die selve Meester* Simon *den voersz Heeren* Gysbrecht *ge-*

Ii *tron-*

† *Copia tractatus inter Dnm de Brederode Præpos. tunc & Archidiac. Traject. & Magr. Simonem Archidiaconum modernum.*

* *Roede* scipio est; seu virgula, clero in processionibus prælata à Bastonario; seu, ut vocant, Virgario. Molanus *lib. 2. de Canon. cap. ult.* Roeydrager, ut olim Belgæ. Sed ejusmodi erant plures. Ex iis primus *Primivirgius*. Et hic clerum præcedebat. Reliqui sequebantur.

trouwelick te goede laten worden. Gebuerden oock dat eenige penen, oft verbeurten mits der onbetalingen wille verschenen waren, dat die beternisse ende die profyten daer af comende sellen gelyck onder hun beyden gedeelt worden. Item sal die voersz. Meester Symon *syn neersticheyt doen mit brieven ons Genadichs Heeren van* Bourgondien *om te crygen vyf duysent Ryns guldens, die den voersz. Heeren* Gysbrecht *te* Camera Apostolica *van geleenden gelde schuldich is. Item heeft voort die voersz. Meester* Simon *belieft den vaersz. Heeren* Gysbrechte, *dat die officien der* Domproostye *end* Archidiaconye *sellen blyven dienende onder goede rekeninge dair af te doen tot* Cantate *toe naestcomende, ende van den gelde dat sy dair op gedaen hebben, des Domproests Officiael sal behouden tot des Domproests behoeff dusent Rynsche gulden, ende datter over is sal hy gehouden syn den toecomenden Domproest oft synen Officiael in synen naem te delibereren. Sal oock die vaersz.* Proost *hebben alle institutien ende officiatien, die verschienen mogen tusschen dit ende* Remigii *toe naestcomende excluys, sonder yet meer aengaende der jurisdictie van Cantate tot* Remigii *toe naestcomende excluys daer af anders, dan voerseyt is, te hebben, mits welcken de voersz. Meister* Simon *blyft onbelast van der reparatien by den* Domproest *gedaen aen t'huys tot* Doern *der Domproostyen voersz. toebehoorende. Alle argelist in desen uytgesloten. In kennisse van desen heeft die voersz. Meester* Simon *dese cedule getekent met syn hantteken, ende gesegelt mit synen cleynen segele mits gebreke van synen grooten segele, int jaer* M. CCCC. LXXIV. *opten* XII. *dach Augusti.*

Na-

Nactus Præposituram natus annos viginti ob defectum ætatis oblatis Papæ literis ad beneficium admissus, & admissus, ut sequitur:

Anno 1436. *indictione* xv. *mens. Novembr. die Martis* 24. *hora tertiarum, Pontificatus Eugenii Papæ quarti anno septimo, Generosus & Venerabilis vir Dns* Gysbertus *de* Brederode *insinuavit instrumenta procurationis & substitutionis, nec non literas Apostolicas & processus provisionis super Præpositura & Archidiaconatu Trajectensi, de quibus sibi provisum existit, ut in eisdem literis plenius continetur, & illis lectis & insinuatis petiit se admitti ad dictam Præposituram, & dicti Dni habita inter eos aliquali deliberatione eidem Dno* Gysberto *per os Dni* Johannis Colentier *responderunt, quod in die Veneris proxima respondere vellent. Acta sunt hæc supra in domo Capitulari majori coram Dnis* Johanne Wael *Vicedecano*, Johanne Colentier, Johanne uten Elsweert, Hermanno Vosch, Henrico *de* Winsen, Hermanno, Henrico Sculle, Wilhelmo Paedze, Theodrico *de* Amsterdam, *&* Ottone *de* Jonge *Canonicis Capitularibus, Capitulo ad hoc indicto, præsentibus ibidem Venerabilibus viris, Dnis* Johanne *de* Bloys, *&* Johanne Tienhoven *sancti Salvatoris*, Petro Ramp *sancti Johannis Trajectensium ecclesiarum Canonicis*, Jacobo Fermyn *&* Wilhelmo Pauli *Notariis, & quam pluribus aliis testibus fide dignis, ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.*

Ann. Dni M. CCCC. XXXVII. *indictione* xv. *mensis Decembr. penultima, hora tertiarum vel quasi, constitutus Generosus vir Dns* Gysbertus *de* Brede-

derode *Præpositus & Archidiaconus Trajectensis coram Dnis Vicedecano & Capitulo ecclesiæ Trajectensis in Capitulo ad hoc indicto insinuavit & intimavit se suam complevisse juxta consuetudinem ecclesiæ residentiam, Domini admiserunt & approbarunt ipso instante & petente. Præsentibus ibidem dominis*, Jacobo Fermini, Reynoldo *de* Brederode *presbyteris*, Reynero Jagher *&* Wilhelmo Pauli *Notariis & pluribus aliis.*

Ann. Dni M. CCCC. XXXVII *indictione* XV. *die Lunæ Decembr.* XXIII, *hora tertiarum vel quasi, Pontificatus Eugenii* IV. *anno septimo, constitutus venerabilis vir Dns* Wilhelmus Paedze *Canonicus Capitularis ecclesiæ Trajectensis ad officium, quod est Socius Præpositi, per Generosum virum Dnm* Gysbertum *de* Brederoede *Præpositum & Archidiaconum Trajectensem ad hoc deputatus sive præsentatus in præsentia Venerabilium dominorum* Johannis Wael, *Vicedecani*, Johannis Colentier, Johannis *uten* Elsweert, Hermanni Sculle, Theodorici *de* Amsterdam, *&* Ottonis Jonghe, *Canonicorum Capitularium dictæ ecclesiæ Trajectensis, in Capella duodecim Apostolorum ejusdem ecclesiæ Capitulariter congregatis, præhabito prius Capitulari colloquio de & super materia præscripta, de speciali gratia, quia dictus Dns W. non habet domum claustralem, eundem Dnm* Wilhelmum *admiserunt in Socium Præpositi, & dictus Dns* Johannes Wael *obligavit & accommodavit domum suam pro dicto D. Magistro Wilhelmo, prout consuetum est, & præfatus Magister Wilhelmus juravit ibi, quod non ministrabit Præposito Trajectensi quicquam de bonis Præpositura, nisi prius satisfactum*

fue-

fuerit Capitulo de servitio &c. in meliori forma. Et si secus fecerit & ministravererit hoc erit periculo suo. Et promisit dictum Dnm Johannem Wael, *servare indemnem, præsentibus ibidem* Jacobo Fermini *presbytero &* Wilhelmo Pauli *Notaris publicis.*

Instrumenta hæc ex Archivis majoris ecclesiæ. Quod autem de residentia hic & de Socio Præpositi, qui, quod debebat Præpositus, Capitulo tempore constituto quotannis curabat solvi, juramento id continetur, quod & publico instrumento, quod in eodem chartulario, comprehensum hujusmodi:

In nomine Domini Amen. Anno a nativitate ejusdem CIↃ. CCCC. *tricesimo septimo, indictione quinta decima, die Sabbati, mensis Novembris ultima, hora tertiarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini, Dni* Eugenii *divina providentia Papæ quarti anno septimo, in venerabilium virorum, Dominorum* Johannis Wael *Vicedecani*, Johannis Colentier, Johannis *uten* Elsweert, Hermanni Vos, Hermanni Schulle, Wilhelmi Paedze, Theoderici de Amsterdam, *&* Ottonis Jonge *Canonicorum Capitularium ecclesiæ Trajectensis constitutus D. Giselbertus Koc habens & tenens in manibus suis quandam patentem literam sigillo suo in cera rubea impresso ut dixit & apparuit impendente sigillatam, quam ibidem in medium exhibuit & ostendit, cujus tenor de verbo ad verbum inferius describitur, & idem Dn.* Ghiselbertus *super dicta litera & contentis in eadem bene ut asseruit deliberatus, posita manu sua dextra super scriptura ejusdem literæ, corporaliter juravit, quod contenta in eadem firmiter faceret & observaret, & dictam literam sigillatam di-*

ctis dominis tradidit. Super quibus omnibus & singulis præfati domini Vicedecanus & Capitulum petierunt sibi fieri a me Notario publico infrascripto unum vel plura publicum seu publica instrumentum seu instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti sub anno, indictione, mense, die, hora, Pontificatu & loco, quibus supra, præsentibus ibidem venerabilibus viris Dn. Rafone Doggart *sancti Plechelmi Aldensalensi Trajectensis diœcesis,* Jacobo *de* Lichtenberch *sancti Petri,* Theoderico *de* Waffenaer *sancti Johannis Præpositis,* Woutero Grawert *sancti Salvatoris,* Gerardo Vrenck *dictæ sancti Johannis Trajectensium ecclesiarum Decanis,* Gisberto Albout & Petro Ramp *ejusdem ecclesiæ sancti Johannis Canonicis,* Jacobo Fermini *presbytero perpetuo Vicario in ecclesia Trajectensi, & quamplurimis aliis in multitudine copiosa astantibus testibus, ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Tenor vero patentis literæ, de qua supra fit mentio, sequitur, & est talis:*

Nos Ghiselbertus *de* Brederode *Dei gratia Præpositus & Archidiaconus Trajectensis notum facimus universis, quod tactis corporaliter sacrosanctis ewangeliis juravimus his præsentibus & juramus, quod compositionem, quam quondam bonæ memoriæ* Arnoldus *de* Hoern *inter quondam* Swederum Uterloe *tunc Præpositum & Archidiaconum dictæ ecclesiæ Trajectensis, & Capitulum ipsius ecclesiæ fecit & ordinavit quoad omnes & singulas perpetuitatis clausulas firmam & perpetuis temporibus illibatam servabimus, panem, denarios mensurnales, & convivium ipsis Decano & Capitulo pro ejusdem ecclesiæ Trajectensis quadraginta præbendis præbebimus, sive Canonici & per-*

sonæ

sonæ ipsius ecclesia præsentes fuerint, & omnes residentiam fecerint, sive non, secundum antiquam eorum observantiam, ac si omnes & singulæ personæ ipsius ecclesiæ Trajectensis corporaliter præsentes fuerint, & residentiam fecerint, videlicet pro singulis decem solidis unum florenum aureum de Florentia, aut verum valorem ejusdem, plenarie & sine quacunque subtractione vel diminutione, ministrando, nec non taxationem panis & cervisiæ, vulgariter Verding *appellatam, juxta tenorem libri Cameræ, & modum quondam* Giselberti Koc *prædecessoris nostri firmiter observando. Insuper quia in dicta compositione cavetur, quod omnia bona tam Præpositura quam Archidiaconatus sunt Dnis Decano & Capitulo ecclesiæ prædictæ pro servitio præbendatorum & officiatorum ejusdem ecclesiæ obligata, idcirco juravimus & juramus, quod quamdiu erimus Præpositus & Archidiaconus ecclesiæ Trajectensis deputabimus & ponemus unum Canonicum præbendatum Capitularem ipsius ecclesiæ, domum claustralem infra emunitatem ipsius ecclesiæ habentem in Socium nostrum, ad percipiendum & levandum omnes fructus & redditus dictæ Præpositura, & ad recipiendum cautiones pro eisdem fructibus & redditibus ad usum & in solutionem servitii præbendatorum & officiatorum prædictorum. Quodque etiam constituemus unum alium Canonicum Capitularem domum claustralem infra emunitatem prædictam habentem in Officialem nostrum ad exercendam jurisdictionem ecclesiasticam, & ad percipiendum & colligendum omnia & singula emolumenta hujusmodi jurisdictionis ecclesiasticæ in Archidiaconatu nostro prædicto ad usum supradictum, salvo quod præfati nostri Socius & Officialis, postquam præbendatis*

& officiatis prædictis de eorum servitio fuerit integraliter satisfactum, nobis de reliquis reddent computum legalem & rationem. Promittimus insuper bona fide præfatos Dominos Decanum & Capitulum singulosque Canonicos præbendatos ipsius ecclesiæ perpetuo servare indempnes, si quovis modo quod absit eos vel aliquem eorum ratione admissionis per eos de nobis ad dictam Præposituram & Archidiaconatum nostros factæ per quoscunque seu quemcunque molestari contingat, quodque admissioni hujusmodi & possessioni inde secutæ ad decretum DD. Decani & Capituli prædictorum sine contradictione renunciabimus, si forsitan postmodum repertum fuerit in eisdem Præpositura & Archidiaconatu nos jus non habere, & quod cum aliqua persona compositionem de Præpositura & Archidiaconatu prædictis sine expresso eorundem DD. Decani & Capituli consensu nullatenus faciemus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum anno Dni CIↃ. CCCC. XXXVII. *in vigilia S. Andreæ Apostoli.*

VE-

VETERA ALIQUOT TESTAMENTA,

Seculo XIII. XIV. & initio sequentis scripta.

I.

Codicilli Gerardi de Leyden Canonici S. Mariæ Traject. Anno CIↃ. CC. LXXXVIII.

Nos Florentius Comes Hollandiæ notum facimus universis, quod vir discretus Magister *Gerardus* de *Leyden* Canonicus ecclesiæ S. Mariæ Trajectensis dilectus clericus noster, compos mentis suæ, in nostra spræsentia constitutus, de salute sua cogitans terram unam, quam comparavit erga *Theodericum* de *Veno* in Officio de *Ryswike* jacentem ultra *Vorde* contulit ac pie legavit monasterio de *Rynseburch* justo proprietatis titulo habendam perpetue & possidendam sub hac forma, quod *Johannes* filius ejus dictam terram & ipsius proventus tenere debeat & tenebit a dicto monasterio justo titulo feodali ad opus structuræ Capellæ suæ de *Steenvorde*, quam idem de bonis suis propriis ædificari fecit, & ad opus sacerdotis pro tempore celebrantis in ipsa, & si ipsum *Johannem* decedere contigerit absque legitimo herede, quod dicta terra ad *Agatham* filiam dicti Magistri *Gerardi* uxorem siquidem *Johannis* filii *Johannis* de *Urbe* sub prædicto jure feodali tenenda a dicto monasterio de-

devolvetur. Si vero dicta *Agatha* absque legitimo decesserit herede, ex tunc dicta terra libere & absolute ad ipsum monasterum revertetur, & per hoc Conventus Sanctimonialium dicti loci ipsius Magistri *Gerardi* & suorum parentum jugem habebunt memoriam, & pro ipsis fundent ad Dominum preces suas. In cujus rei testimonium nos prædictus Comes præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Et ego magister *Gerardus* de *Leyden* prædictus ad majorem securitatem hujusmodi legati mei sigillum meum duxi præsentibus apponendum una cum sigillo Domini mei prædicti in testimonium & sempiternam memoriam super eo. Datum anno Domini CIƆ. CC. LXXX. octavo. Dominica qua cantatur *Letare*.

NOTÆ.

Codicillus hic oblatus Principi factus testibus non adhibitis juxta *l. omnium* 19. *C. de testam.*

* *Magister Gerardus de Leyden.* Familia vetus & nobilis. Dixi de ea nonnihil ad Annal. Egmundanos. Quædam etiam de ea habet Sim. à Leuwen *descript. urb. Leyd. p.* 181.

in Officio de Ryswic. Officium idem quod *Ambacht*. *Ambacht* idem quod Præfectura, quod territorium, quod regio. Charta Ann. 1356. *in officio de Toleyse, & in nova terra adjacente, quæ dicitur Polre.* & mox: *in officio seu jurisdictione temporali Joannis de Toleyse.* Nec Latinis inusitatum id. Etiam Cæsar sic locutus *lib.* 3. *de bell. civ. toti officio maritimo Bibulus præpositus.* Ibid. *Cæsar tres cohortes Orici oppidi tuendi causa reliquit, iisque custodiam navium tradidit. Huic officio oppidoque præerat Acilius legatus.* Gasp. Sciopp. *de stil. hist. p.* 59.

& si ipsum Johannem decedere contigerit absque legitimo herede. Ex justis nuptiis nimirum nato, ut circumstantiæ hic satis docent. Modium mutat in feudum, non hereditarium, sed rectum. Exclusis collateralibus admittit tantum descendentes. Sed quod rursum singulare est, non filium tantum, sed & filiam, nec descendentes tantum ex filio, verum etiam

ex

ex filia. Notum quod in rectum mares tantum succedunt, exclusis fœminis, & reliquis, qui ex iis descendunt. *lib.* 2. *tit. de success. feud.* §. *filia.* Neostad. *de feud. Holl. success. cap.* 3. *pr.* & §. 1. & *seqq.* & §. 6. & *ib. Boxel.* Bort *de feud. part.* 2. *cap.* 1. & *part.* 5. *cap.* 2. *vers. ende dat de voorsz Leengoederen.* Resp. Holl. 3. *consf.* 100. *n.* 3. & *seqq.* & 5. *consf.* 218. Sed nisi tabulis investituræ aliud placuit expresse, quemadmodum hic. Neostad. *d. loc.* §. 7.

II.

Testamentum Henrici Wisse van Borsele Toparchæ de Sandenburch Ann. CIↃ. CCC. III.

IN den name des Vaders, des soons, ende des Heyligen Geests Amen. Ic *Henric Wisse* van *Borsele* Riddere, mins Heren *Wolferts* sone van *Borsele*, wilen Here van Sandenburch, dar God de siele of hebben moete, siec van lichame, doch machtich mynre sinnen, met der hulpe der gratie Gods, ende bi rade van goeden lieden, ende van minen vrienden, make ende ordinere min testament, ende besette in deser manieren. Int eerste so geve ic ende sette in handen Broeder *Henric Wissen* van *Borsele* minen Oem, den Joncvrouwe van Voirne minre Suster, min Here *Wolfert* van *Borsele* Here van Zandenburch, *Florense*, *Vrencke*, ende *Clais*, minre broedere, min Here *Joanne* van *Borsele* Riddere mins Oems, vyf hondert pont, te gheven in aelmoesenen over mine siele, na harer conscientie, den hem orbarlekes dunckt, ende best bestaed. Voert alle scoud, al onrecht, al restoor, dat min Here min Vader achter bleeff, alfo verre als het mi ane comet, alfo als broeder *Henrike* minen Oem wal cond is, wille ic dat men gelde volcomelike van minen goede, boven

ven der alemosenen, die hier voren bescreven staet. Voert so begeere ic ende wille dat min exsecutore voerseid setten tote ene eweliker Capelrie also vele goets jarelecx, als hem goet dunckt, in gedinckenissen van mynre sielen, ende die Capelrie te besinghene in de Capelle, dar min Here min vader leghet. Over dit testament ende over dese ordinanche so was de Joncvrouwe van Vorne min Suster, mit Here *Wolfert* van *Borsele*, *Florens*, *Vrencke*, ende *Clais* mine broedere, min Here *Jan* van *Borsele*, min Oem, *Jan* Elands sone, ende *Henric* Bruns sone. De welcke ordinanche was gemaeckt int jaer ons Heren, als men scrivet, CIↃ. CCC. ende drie oppe sinte Baven dach. Ende op dat dese dinghen vast bliven ende gestade, so is dese brief besegelt met Broeder *Henric Wissen* seghele van *Borsele*, mins Heren *Florens* Here van Borsele, der Joncvrouwen van Vorne, Burchgravinne van Zelant, minre Suster, mins Heren *Wolfert* van *Borsele* Here van Sandenburch mins broeders, ende met mins Heten *Jans* segele van *Borsele* mins Oems in orconscepe ende in kennissen hier of.

NOTÆ.

Mins Heren Wolferts sone van Borsele. Gens vetusta, & quæ jam seculo XII. floruit illustris, ut & opibus præpotens, Dominorum de Borsele. Wolfardus, cujus mentio hic, ut defuncti, is ipse est, qui Delfis cæsus occubuit, cum rerum potiretur Joannes Comes I. Assumpserat eum à consiliis & protectorum contra omnes spoponderat Comes codicillis datis Ann. 1297. Sed cum gratia, qua valebat, abuti turpiter crederetur, in eorum, quibus terrori erat, odium incidit tam vehemens, ut properata ei mors, nequicquam Comite obsistente. A quibus cæsus, & postquam cæsus, quæ poena percussorum, non indicantibus speciatim Chronicis, ostendit charta hæc, quæ sequitur:

t' Wi

" Wi *Guy* bi der genaden Gods Bisscop t'Utrecht, *Willem*
" Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zelant, ende
" de Here van Vrieslant, ende *Gerard* Here van Voerne
" Burghgrave van Zelant maken cont, dat edele luden, He-
" ren *Wolfaert* ende Heren *Florens* Ridders, *Vranken* ende
" *Clais* knapen, Heren *Wolfaerts* kindren van *Borsselen*, voer
" hem, haren maghen, haren vrienden, ende haer helpers
" an d'eene syde, Heren *Philips* erfnamen van *Duvenvoirde*,
" Heren *Philips* van *Zanthorst*; Heren *Wouter* van Harlem,
" Heren *Simon* van *Benthem*; Heren *Philip* Voernesse, Heren
" *Ghisekins* erfnamen van Ammers, Heren *Vriesen* erfnamen
" van der Mye, *Diderics* erfnamen van *Zanthorst*, *Florens*
" ende *Wouters* erfnamen van *Duvenvoirde*, *Jan* van *Zas-*
" *senem*, *Willem* van der *Lane*, ende *Gerard Ever* voor hem,
" horen maghen, horen vrienden, dies ons met hem gelooft
" hebben, of ander syde, van alre misdaet, die gesciede an
" Heren *Wolfart*, alse van sire doot, ende van alre misdaet
" ende broke, die daer na gesciede ter *Vere* in jaer ons He-
" ren CIↃ. CCC. ende ene in die weken voer sinte Cruus da-
" ghe ingaenden Meye, op ons bleven syn met horen vryen
" wille, so wat dat wi daer of seggen na onsen goetdenc-
" ken, de partyen geroupen, weder dat si commen iof en
" doen, dat si dat houden sullen. Ende ware dat sake dat
" in onsen seggen enighen twifel ware, dat nu roerde iof
" hier na roeren mochte, dat wi dat verclaersen sullen
" ende mogen na ons selves verstant sonder enich weder-
" seggen van den partien vornoemt. Ende hebben belooft
" onsen seggen, ende onse verclaersen, dat wi seggen, iof
" hier na verclaersen sullen, dat vast ende gestade te houden
" voor hem, horen maghen, horen vrinden, ende hoer
" helpers. Voert hebben si hem verbonden, ware dat sa-
" ke, dat onsen seggen ende onse verclaersen in enich punt
" te broken worde bi hem, iof bi iemant van horen weghen,
" so souden die ghene, die't verbreken souden verbueren lyf
" ende goet, ende dat soude horen tote onser kennesse na
" onsen goetdinken, na onsen wille, ende na ons selve
" proeve. Ende wi *Guy*, *Willem*, ende *Gerard* voerseit de
" partien voernoemt geroupen des Sonnendachs voor
" Pinxteren int jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende neghene, die
" partie van Hollant vorseit, tieghenwoerde te *Poeldunen*
" buten s'*Gravensande*, ende de partie van Heren *Wolfaerts*
" kin-

kindren geroupen, gebeit, ende niet en quame teghenwoerde, de warede wel ondervonden van der stucken vorseit bi rade wiser luden, in den name s'Vaders, Soens, ende Helichsgeest seggen wi onsen seggen in der maniere dat hier na volget. In den eersten seggen wi dat Heren *Philips* erfnamen van *Duvenvorde*, Heren *Philips* van *Zanthorst*, Heren *Wouter* van *Harlem*, Heren *Simon* van *Benthem*, Heren *Philips Voernesse*, Heren *Gisekins* erfnamen van *Ammers*, Heren *Vriesen* erfnamen van der *Mye*, *Diedrix* erfnamen van *Zanthorst*, *Florens* ende *Vrancs* erfnamen van *Duvenvorde*, *Jan* van *Zassenem*, *Willem* vander *Lane*, ende *Gerard Ever*, voer hem, ende voor den ghenen dies met hem op ons bleven syn van Heren *Wolfarts* doet gheven sullen ende gelden dusent pont swarter tornoysen, enen groten tournoys gerekent voer sestien penninghe. Voert segghen wi want die poerten, ende die gemeente van Hollant, alsoo wi ter wareit ondervonden hebben, sonder voerraet, ende sonder weten waren van Heren *Wolfarts* doot voorseit, ende omme de liefte des Graven haers Heren daer comen waren onnoselecke, so seggen wise quite van s'Heren *Wolfaerts* doot, ende seggen, dat Heren *Wolfaerts* kinderen, noch niement van horen maghen noch van horen helpers veten sullen den poerten noch den gemeenten voerseit om s'Heren Wolfaerts doot. Voert om dat wi vonden hebben ter warede, dat Here *Florens* van *Bouchorst*, die persoenre van Delf, *Hughe* van *Merlant*, ende *Ogier* uten *Hoeke*, die op ons bleven syn, onsculdich syn van s'Heren *Wolfaerts* doot, seggen wise quite der af. Voert van al den anderen, die s'Heren *Wolfaerts* kinderen betyen mochten van haers vaders doot, daer af en seggen wi niet, want sys op ons niet bleven en syn. Voert seggen wy dat Heren *Wolfaerts* kinderen vorseit Heren *Wolfaerts* broeders ende hoer helpers geven sullen ende gelden drie dusent pont tournoyse, den groten tornoyse gerekent voer sestien penninge vor die vorseide misdaet die gesciede ter *Vere*. Ende dese vorseide drie dusent pont sal die Grave van Henegouwen ende van Hollant ontfangen of doen ontfangen bi sinen bode, ende voert gheven ende deelen onder der gheenre maghen, die daer doot bleven na syns selfs goetduncken ende orbaer sonder ie-

mens

" mons wederseggen. Ende dat gelt voorseit of heden sy-
" den salmen betalen tote Zerixe, t'eeste derdendeel te
" midden somer naestcomende, t'ander derdendeel des
" Sonnedaghes na half vasten daer na comende, ende tard-
" de derdendeel te sente Jans daghs midden somer daer
" naestvolgende. Ende hier bi seggen wi ene alinghe soene
" tuschen den partien vorseit, ende ware dat sake dat y-
" mant onsen seggen brake in al of in enigen punten vor-
" seit, so souden die ghene die 't verbraken verbeuren lyf
" ende goet sonder verdrach. Ende dit sal horen t'onser
" kennmghe, toit ons selves proeve, na onsen goetdunc-
" ken, ute ghesait al recht dat hem helpt iof helpen moch-
" te, in wat manieren dat ware. Ende wi *Willaem* Grave
" van Henegouwen ende van Hollant vorseit sullen Heren
" *Wolfarts* kinderen vornoemt helpen, dat si hare helpers
" sullen winnen, die sculdich syn met hem te gheldene
" ende te beterne die vorseide misdaet na den rechten van
" den lande, ende wi sullen dien vorseiden van Hollant
" hore soene ute doen reëel, ende van Heren *Wolfaerts* kin-
" deren ende van horen helpers. Ende dit seggen hebben
" wi geseit, behouden onser volre macht alle pointen vor-
" seit, die dair of roeren mochten, te verclaersen ende te be-
" diedene na ons selves uerstannesse. In orconden van al
" desen sticken vorseit hebben wi *Guy*, *Willam*, ende *Ge-*
" *rard* vorseit desen brief besegelt met onsen segel. Ghe-
" seit ende gedaen te Poeldunen des Sonnendaghes voor
" Pinxteren int jaer ons Heren CIↃ. CCC. end neghene.

Aliam habeo adhuc chartam Ann. 1317. quæ Florentii, Nicolai, & Wolfardi Domini de Sandenburch ut viventium adhuc meminit. Etiam Franconis & Hedewigis filiæ Wolfardi Burggraviæ Zelandiæ. Alius deinceps Florentius fuit, Dominus de St. Martensdyck, Wilhelmo Duci à consiliis Ann. 1356. ut in charta est ejusdem anni Wenceslai Ducis Brabantiæ. Alius item Ann. CIↃ. CCCC. Dominus de Zulen & de St. Martensdyck, cujus uxor fuit filia Domini Montium ad Zomam, ex qua Franco prodiit Dominus de Oestervant Jacobæ Comitis maritus, & soror ejus Alienora, quæ uxor mox Domini Johannis de Bueren. Florentio agnatus erat Philippus de Borsselen, Dominus de Kortkene, qui cum sine prole concessisset in fata, Florentius in Dominia, quæ ei ampla, successit, & mox Collegium Canoni-

corum

eorum ad moles S. Martini fundavit de suo. Franco Jacoba mortua uxorem duxit filiam Johannis Domini de Wassenaer; relinquens ex concubina Domicella de Hesse Florentium spurium, sed militem strenuum. Brielis vita concessit Ann. CIↃ. CCCC. LX. festo S. Elisabeth, quod incidebat tum in diem Lunæ, parentum tumulo illatus in ecclesia collegiata molium S. Martini.

wilm Here van Sandenburch. Sandenburch castrum in Walachria est non procul à Vera, ubi & pagus *Sandyck.* Aliud in diœcesi est, quod nobilium Dominorum Borre de Amerongen.

die Capelrie te besinghene. *Capelrie* est *Capellania.* Non ædes tantum sacra, in qua altare & ministerium, sed missæ etiam seu officium pro vivis & mortuis, ut dixi ad *Vett: Testam.* Ann. 1695. a me edita *p.*419.

III.

Testamentum Henrici Machelmi Canonici ecclesiæ S. Mariæ Trajectensis Ann. CIↃ. CCC. XLIX.

In nomine Domini Amen. Noverint universi præsentis literæ seriem inspecturi, quod ego *Henricus Machelmi* Canonicus ecclesiæ sanctæ Mariæ Trajectensis, sanus mente & rationis compos de salute etiam animæ meæ sollicitus & cogirans de extremis testamentum meum condidi, feci, & ordinavi, condo, facio, & ordino in hunc modum, inprimis videlicet ob salutem animæ meæ & spem retributionis æternæ universorum bonorum meorum mobilium & immobilium, quæ post mortem meam reliquero, heredem institui & præsentibus instituo in personis pauperum Christi & ecclesiæ ipsum Dominum Jhesum Christum. Perpendens etiam quod is, qui dispositionem bonorum suorum post mortem alii vel aliis committendam duxit, intestatus decedere non

vide-

videtur, discretos viros Dn. *Arnoldum* de *Zutphania*, & *Tilemannum* de *Marshem* Canonicos, *Walterum* fratrem meum semipræbendarium, & *Reynerum* de *Vorden* perpetuum Vicarium antedictæ ecclesiæ sanctæ Mariæ, nec non *Wilhelmum* dictum *Molner* fratrem meum, & *Hubertum* de *Wulven* meum consanguineum laicos, meos veros feci, constitui, & ordinavi, constituo, facio, & ordino in his scriptis manufideles, seu ultimæ voluntatis meæ executores, supplicans eis humiliter & devote, ut ipsi post mortem meam solutis ante omnia debitis meis, de quibus constiterit per legitima documenta, & exequiis meis factis de bonis meis, de quibus in vita mea personaliter non disposui in præsenti, nec adhuc disponere me contigit in futurum, ipsi disponant & ordinent ea distribuendo in eleemosynas pauperum, ubi & prout ipsis secundum Deum & conscientias suas pro salute animæ meæ magis videbitur expedire, dans eisdem manufidelibus meis, seu ultimæ voluntatis meæ executoribus plenam potestatem & mandatum speciale ingerendi, & intromittendi se de bonis meis prædictis omnibus & singulis, quæ post mortem meam reliquero, mobilibus & immobilibus, ecclesiasticis & mundanis, habitis & habendis, in quibuscunque rebus consistentibus, & ubicunque locorum sitis, positis, vel repertis, eaque petendi & recipiendi ab aliis quibuscunque personis, nec non disponendi de eisdem, & distribuendi ipsa in eleemosynas pauperum, ut præmittitur, omnia quoque & singula faciendi, quæ circum præmissa necessaria fuerint vel etiam oportuna, etiamsi talia fuerint, quæ de jure man-

datum exigant speciale. Quod si omnes antedicti mei manufideles seu ultimæ voluntatis meæ executores in civitate Trajectensi præsentes non fuerint, seu etiam quovis alio impedimento temporali vel perpetuo præpediti aliqui eorum executioni testamenti mei hujusmodi nolint seu etiam non poterint interesse, illi tamen ex eis, qui in civitate Trajectensi prædicta præsentes extiterint, & majorem ex eis partem quoad numerum facientes, testamentum meum prædictum & hanc ultimam voluntatem nihilominus exequantur. Volo etiam & ordino in his scriptis, quod omnia & singula, quæcunque in vita mea personaliter dando, legando, vel quovis modo alio disponendo de bonis meis prædictis feci & ordinavi in præsenti, seu etiam fecero vel ordinavero in futuro in pleno suo vigore permaneant, & robur obtineant firmitatis, præsertim de quibus per me factis & ordinatis, faciendis & ordinandis constiterit per literas meas patentes sigillo meo sigillatas, seu per instrumenta publica, & alias scripturas auctenticas, aut etiam fide digniorum testimonio, seu quovis alio legitimo documento, pœna etiam hac adjecta, quod si aliquis de legatariis meis, quibus dedi aliqua, vel legavi, hoc testamentum meum & ultimam voluntatem meam in toto vel in parte quovis quæsito colore infringere præsumpserit, vel alias impedire, quo minus effectum sortiri valeat, ipso facto cadat ab omni jure quod habet vel alias habere posset in bonis hujusmodi sibi per me datis, ut præmittitur, vel legatis, ipsaque bona sibi per me data vel legata ad ecclesiam beatæ Mariæ prædictam & ad dispositionem dominorum Decani &

Ca-

Capituli ipsius ecclesiæ devolvantur. Et hoc est testamentum meum, seu ultima mea voluntas, quæ volo ut effectum sortiatur & valeat omni jure & modo, quibus melius potest, cum protestatione, quod si valere non possit jure testamenti, saltem valeat jure codicilli, seu cujuslibet alterius legitimæ ultimæ voluntatis, salvo tamen mihi jure revocandi, mutandi, & disponendi aliter de præmissis, quamdiu vitam duxero in humanis. In quorum omnium fidem & testimonium præsentem literam per Notarium publicum infra scriptum conscribi, & in hanc publicam formam redigi feci, & mandavi, & sigilli mei munimine roboravi. Acta sunt hæc in ecclesia Zutphaniensi ante altare beatæ Mariæ virginis in crypta ecclesiæ, sub anno Domini a nativitate ejusdem M. CCC. quadragesimo nono, indictione secunda, mensis Decembris die XVI. hora sexta vel quasi, præsentibus ibidem discretis viris Dnis *Arnoldo Pelegrini* & *Arnoldo* dicto *Last* Canonicis, *Henrico* de *Bocholte* Vicecurato, *Wernero* de *Monasterio*, *Wernero* de *Oldenzeele*, *Johanne* de *Marshem* Vicariis, & *Gerardo* de *Drynemen* presbytero Chorisocio antedictæ Zutphaniensis ecclesiæ testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

NOTÆ.

in personis pauperum Christi & ecclesia. Haud dubie sensit de pauperibus civitatis, ubi obiit. Et de pauperibus, si ibi plures, si variæ eorum matriculæ, quos dilexit plus ceteris. Aut si de eo non satis constet, de his, qui ceteris magis egent, *l. ult. pr. &* §. 2. *C. de sacrof. eccles.* Quinam autem ejusmodi, ex circumstantiis inquirendum, & inquirendum ab iis, quibus ultimæ voluntatis executio est commissa. Balsamo ad Photii Nomoc. *tit.* 2. *cap.* 1. πολλοὶ

τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιτελευτίοις αὐτῶν διατάγμασιν ἐπιτρόπους ἤγουν διοικητὰς τῶν παρ' αὐτῶν διορισθέντων καταλιμπάνουσι &c. *Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores sive executores eorum, quæ præscripserunt, relinquunt, iisque Christo dulci isto, ac mundo salutari nomine, herede scripto rerum suarum dispensationem atque administrationem injungunt. Hoc autem videntur facere, quum pauperibus substantias suas dividi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, adstat Christus, ac una cum illo manum vacuat.* Dixi *ubi obiit.* Si nimirum locus obitus etiam locus domicilii. Domicilii autem, non quod habuit, sed quod habet ubi obiit. Posteriori enim cedit prius, *arg. d. l. ult. nov.* 131. *cap.* 9. *l.* 39. § *ult. ff. de cond. & dem.* Gothofr. *ad l.* 26. C. *de sacr. eccles.* Mantic. *de conj. ult. vol. lib.* 8. *tit.* 5. Advysb. 2. *conf.* 156. *& seqq.*

Cæterum aliud adhuc fuit, quod testator hic jussit fieri, scripto hoc scilicet comprehensum Ann. CIↃ. CCC. LX.

" In nomine Dni Amen. Anno nativitatis ejusdem mil-
" lesimo trecentesimo sexagesimo, indictione quinta deci-
" ma, mensis Julii die vicesima tertia, hora quasi comple-
" pletorii, in mei Notarii publici & testium infra scripto-
" rum præsentia personaliter constituti viri, Dni *Thydeman-*
" *nus* de *Malsen* Canonicus, *Reynerus* de *Worden* semipræ-
" bendarius ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, & *Hubertus*
" de *Wulven* civis Trajectensis, executores testamenti seu
" ultimæ voluntatis quondam bonæ memoriæ Dni *Henrici*
" *Machelmi* Canonici ejusdem ecclesiæ beatæ Mariæ, volen-
" tes desiderium dicti domini *Henrici*, prout ipsis in extre-
" mis commiserat & ordinaverat, explicare & perducere ad
" effectum, ne super infra scriptis juxta *Henrici* volunta-
" tem veritas occultetur, dixerunt, proposuerunt, & re-
" cognoverunt, quod dictus quondam dominus Henricus
" in suo testamento seu voluntate quædam ordinaverat,
" quæ servari & adimpleri voluit & mandavit in modum
" qui sequitur & in formam; videlicet quod executores di-
" cti testamenti seu ultimæ voluntatis suæ erigere, conser-
" vare, & dotare deberent unum altare seu Vicariam in ec-
" clesia beatæ Mariæ prædicta, & quod ad ipsos executores
" quamdiu viverent, & ad quemlibet ipsorum, qui diutius
" vitam duceret in humanis, præsentatio seu collatio dicti
" altaris seu Vicariæ & post ipsorum omnium obitum ad
" Decanum dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ, qui pro tempore

" fue-

„ fuerit, & quem in dicta ecclesia personaliter residere con-
„ tingeret, alioqui si non residens fuerit, ad seniorem Ca-
„ nonicum in stallo Capitularem Presbyterum ecclesiæ bea-
„ tæ Mariæ prædictæ libere pertinere deberet, ita quod di-
„ ctum altare seu Vicaria, quoties ipsum seu ipsam vaca-
„ re contigerit, conferri deberet personæ idoneæ actu in sa-
„ cerdotio constitutæ, vel personæ habili infra annum à
„ tempore collationis hujusmodi in sacerdotem promo-
„ vendæ. Item quod persona, cui dictum altare seu Vicaria
„ conferri contigerit, continuo ibidem personaliter reside-
„ bit, & quatuor missas septimanatim celebrabit, nisi
„ eam evidens necessitas vel infirmitas excusaverit, & quo-
„ tiens non celebraverit, totiens committet & cadet in pœ-
„ nam octo denariorum usualium in Trajecto, quos pro-
„ curator sociorum exiget, petet, percipiet, & obtinebit.
„ Et ut præmissa quæ sic sunt acta, & per dictum quon-
„ dam dominum *Henricum* in sua ultima voluntate ordi-
„ nata & statuta, rata maneant atque firma, & ad noti-
„ tiam omnium deducantur, ideo petierunt dicti executo-
„ res super eis à me Notario fieri publicum instrumentum.
„ Acta sunt hæc Trajecti in domo claustrali domini *Thi-*
„ *demanni* de *Marsen* supradicti sub anno, indictione, men-
„ se, die, & hora supradictis, Præsentibus ibidem viris di-
„ scretis Dominis *Johanne Ulber*, *Frederico* van den *Hove*
„ presbyteris, perpetuis vicariis, & *Thidemanno Nodinc* cle-
„ rico Chorisocio ecclesiæ beatæ Mariæ prædictæ, testibus
„ ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego Gisel-
„ bertus Soucraert clericus Trajectensis publicus Imperiali
„ auctoritate Notarius &c.

unum altare seu Vicariam. Quid Vicaria ergo patet. Vicarius, sacerdos, qui altari affixus, qui sacra in eo facit, & preces concipit pro defuncto. Sic infra in Testamento Ann. 1433. *Rectori altaris seu perpetua Vicaria &c. in præscripta ecclesia &c.*

IV.

Testamentum Arnoldi ter Niesen Canonici ecclesiæ S. Mariæ Trajectensis Ann. CIↃ. CCC. LI.

IN Dei nomine Amen. Anno nativitatis ejusdem CIↃ. CCC. LI. indictione IV. quarta decima die mensis Februarii, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri, Domini *Clementis* divina providentia Papæ sexti anno nono, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus honorarabilis & discretus vir Dn. *Arnoldus* ter *Niesen*, Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, compos mentis & rationis, licet corpore languidus, advertens nichilominus nihil morte certius, nihilque incertius ejus hora, cupiensque Deo favente horam mortis hujusmodi tam incertam quam inevitabilem rerum suarum dispositione ad honorem Dei, ejusque matris, virginis gloriosæ, salutem quoque animæ suæ, prævenire, de bonis sibi a Deo collatis manufideles, fideicommissarios, tutores, & dispositores voluntatis, omnium quoque bonorum & rerum suarum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac omnium suorum jurium undecunque provenientium elegit, constituit, & ordinavit, eligit, creat, & ordinat honorabiles & discretos viros, Dnos *Suederum* de *Bosinchem* sancti Petri, *Gerardum* de *Embrica*, *Tydemannum* de *Marsen* beatæ Mariæ Canonicos, *Reynerum* de *Voerden* de *Zutphania* semipræbendatum ecclesiæ bea-

beatæ Mariæ Trajectensis prædictæ, quibus, & cuilibet eorum in solidum plenam & liberam dat & dedit potestatem & mandatum speciale, prout in inventario post mortem suam repererint. Quod si non invenerint, extunc sine omni inventario, computi redditione, aut contradictione cujuslibet, auctoritate propria de bonis suis omnibus & singulis, mobilibus & immobilibus, actionibus & juribus suis quibuscunque, tam præsentibus quam futuris, post mortem suam se intromittendi, ea ingrediendi, vendendi, alienandi, transigendi, & de ipsis disponendi & ordinandi libere, prout ipsis omnibus simul sumptis seu aliquibus, videlicet majori & saniori parti, visum fuerit expedire, & prout saluti animæ suæ magis videbitur fore salutare, facultatem concessit. Specialiter tamen vult & ordinat, quod quum antiphona de domina nostra videlicet *Salve Regina* post completorium diebus Sabbatinis in adventu Domini, & a septuagesima usque ad vigiliam Paschæ inclusive cantatur, Canonici & Vicarii in decantatione antiphonæ prædictæ corporaliter præsentes, & in choro psallentes, quinque habeant solidos bonorum inter se secundum consuetudinem ejusdem ecclesiæ dividendos. Dein vult & ordinat, quod ad anniversarium suum perpetuo in dicta ecclesia sua peragendum redditus triginta solidorum bonorum comparentur, qui in vigiliis, missa animarum, ac visitatione sepulchri sui anniversaria cum aqua benedicta inter Canonicos & Vicarios ibidem corporaliter præsentes & orantes distribuentur, nulla occasione vel excusatione quoad perceptionem portionum prædictarum absentibus ex quacunque causa suffragante. Item

vult & ordinat fieri memoriam parentum suorum in ecclesia annis singulis tertio die mensis Julii, ad quam peragendam decem solidi bonorum denariorum Canonicis ac Vicariis dictæ ecclesiæ in vigiliis & missa animarum, ut prius, ministrabuntur. Item vult & ordinat, quod per manufideles suos seu testamenti executores unus scholaris choralis perpetuo ordinetur, cui redditus quatuor librarum bonorum pro vitæ suæ sustentatione comparentur, quem Decanus & Scholasticus instituere ac deponere debent, prout eis pro servitio chori melius videbitur expedire. Cujus summa totalis ad duodecim libras parvorum se extendit, quorum quatuor libræ sumentur de bonis in parochia de Wageningen sitis. Et pro residuis octo libris annuatim comparandis vult & mandat vendi domum suam, quam inhabitat, & quicquid superexcreverit, solutis primo & ante omnia debitis, nec non deductis expensis exequiarum suarum, quas supplicat fieri humiles & devotas, & non curiosas nec sumpruosas, una cum annis gratiæ suæ vult, quod hujusmodi octo libræ parvorum emantur. Et etiam specialiter de istis bonis disponendi & ordinandi, prout in duabus cedulis sigillo nostro sigillatis aperte continetur, dans & concedens, eisdem suis executoribus, seu cuilibet eorum, potestatem, nec non transferens in eosdem & eorum quemlibet omnia bona sua mobilia & immobilia, resque in ipsis bonis existentes, & omnes actiones, reales, personales, utiles, contrarias, & directas, sibi contra quascunque personas, monasteria, collegia, seu universitates ecclesiasticas vel seculares, quacunque occasione seu causa competentes, & omnia

omnia sua jura præsentia & futura, ac constituens eosdem executores seu manufideles procuratores in rem suam, ac ponens eosdem in locum suum, ut defuncto eodem, nomine suo, coram quibuscunque judicibus, competentibus actionibus, utilibus & directis, adversus easdem personas, monasteria, collegia, seu universitates agere & experiri poterint, & omnia alia & singula facere & exercere, quæ in præmissis necessaria fuerint, etiamsi mandatum exigant speciale. Et hanc suam ultimam voluntatem esse asseruit, quam valere voluit jure testamenti. Quod si jure testamenti valere non possit, saltem valeat jure codicillorum, vel prout melius valere poterit jure cujuslibet ultimæ voluntatis. Et per hoc suum præsens testamentum revocat & annullat cetera testamenta & legata per ipsum temporibus retroactis. In cujus rei testimonium præfatus testator præsens suum testamentum per me Notarium infra scriptum in publicam formam redigi mandavit & conscribi, suique sigilli fecit appensione muniri. Acta sunt hæc in domo habitationis testatoris supradicti, præsentibus ibidem discretis viris, dominis *Waltero Tam*, *Gerardo* de *Amersförde* presbyteris, perpetuis Vicariis ecclesiæ beatæ Mariæ supradictæ, & *Gisilberto Mande* clerico Trajectensi, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

NOTÆ.

& a Septuagesima usque ad vigiliam Pascha. Ordo Romanus: *Septuagesima videtur dici posse propter* LXX. *dies, qui sunt ab ipso die ad Sabbatum ante Octavas Pascha, quo die alba tolluntur vestimenta a nuper baptizatis.*

quinque habeant solidos bonorum. Supple *denariorum*, ut infra:

infra: *ad quam peragendam decem solidi bonorum denariorum Canonicis & Vicariis &c. ministrabuntur.* & mox: *cui redditus quatuor librarum bonorum pro vita sua sustentatione comparentur. Bonorum*, id est, justi ponderis, *goets gelts*, ut in chartis est. Specul. Saxon. *lib. 3. art. 4. triginta solidi ponderosorum denariorum pro emenda praestentur &c.* Denarius erat obolus, & interdum semiobolus. Nam pro temporum ratione varius ejus valor. Charta Ann. 1463. *dedit & donavit ad manus Magistri Jacobi Dibbout &c. octuaginta octo florenos postulatos aureos, & duodecim denarios argenteos vulgariter stuvers nuncupatos &c.* Carolomanni Capitulare apud Goldast. 1. *const. imper. n. 11. pars ecclesiastica pecunia, nempe duodeni denarii, quem solidum vocamus, contribuantur mihi, quo militibus nostris praemia condigna laboribus tribuantur.*

Cujus summa totalis ad duodecim libras parvorum se extendit. Parvorum, Scilicet nummorum. Sed nec valor satis certus. Libra novem valebat placcas, quanti Guido aestimavit episcopus Trajectensis. Charta Ann. 1308. *concessimus & concedimus per praesentes sub annuo pacto quinque librarum, qualibet libra aestimata ad novem placcas Dordracenses, &c.* Placca obolum valebat, seu stuferum, ut Boxhornius ait *theatr. urb. Holland. in descriptione Dordraci.* Sed nec id satis certum, si id verum, quod ajunt, quod nummus olim Hollandicus interdum valuit sex chalcos, interdum duodecim, ut notavit Buchelius ad verba haec chartae veteris, qua donatio olim facta ecclesiae de Leyderdorp: *Item oude Henrick van der Does besette op enen werff gelegen by der kercke tot Leyderdorp by Johan Hugens in Uiterdyck den Pape, die de kercke regeert, alle jaer XII. penningen goets gelts, ende den Coster ses penningen goets gelts. Notandum*, inquit: *In de oude reeckeningen van Vrouwe Machtelt wort elcke penningh gerekent op twee schellingen Hollants, maeckende nue twee blancken, dan by tyden van oude Henrick voersz. het welck by na L. jaer voor was gevallen, vermoede deselve niet hooger dan een blanck gereeckent te syn, wesende nu juist die aestimatie van enen Engelschen penninck.* Adeo autem incerta haec, ut nec olim satis constiterit, quae esset libra parvorum. Vetus apud me scheda est, ex ecclesia Trajectensi, librarum aliquot valorem continens. Sed quod ad libram parvorum propter crebras mutationes, & varium ejus pretium, nulla additur aestimatio. Scheda ita se habet: *Extractum ex Registro literarum reddi-*

tuum

tuum vitalium & redimibilium ecclesiæ cathedralis Trajectensis, nec non feudorum, censuum, & terrarum, incipiente Anno 1530.

Libra grossorum Turonensium regalium valet duos aureos regales cum dimidio, computando pro quolibet grosso seu solido libra Turonensis cum dimidio III. *stuf.*

Libra parvorum magnorum valet

Libra parvorum nigrorum valet

Libra bonorum antiquorum valet XII. *stuf.*

Libra Civitatis Trajectensis valet IV. *stuf.*

Libra Civitattis Amersfordiensis valet VII. *duyts.*

Libra nigrorum simpliciter sine aliquo addito juxta literas de data Ann. CIↃ.CCC.LXII. *reducta ad libram bonorum, ut apparet ex literis & registro S. Mariæ,* IX. *stuf.*

Libra nigrorum simpliciter de Anno CIↃ. CCC. XLVIII. *erat* XXXIX. *stuf. computando in uno aureo* XXVI. *schell. &* XX. *schellinck in een pont.*

Et quia ita variatum, siquis alibi forsan legat, quod libra olim Hollandica quindecim fecit obolos, & *een schellinck* sex chalcos, non necesse est ut miretur. Hodieque obolus *een schellingh* est in rationibus publicis. Vid. *t'Begin, Voortgangh, en End der Erfgravelycke Bedieninge cap.* 3.

V.

Testamentum domini Godscalci de Reden olim Vicecurati civilis ecclesiæ Trajectensis, Ann. CIↃ. CCC. LII.

In Dei nomine Amen. Universis præsentes literas inspecturis ego *Godescalcus* de *Rede* Vicecuratus civilis ecclesiæ Trajectensis solitæ per duos in solidum gubernari Rectores facio manifestum, quod per gratiam Jesu Christi compos mentis, corporis, & rationis, sex jugera terræ arabilis ad me jure dominii vel quasi pertinentia, prout sita sunt in parochia sancti *Nicolai* Trajectensis juxta locum dictum *Wedenderbrugghe* inter terras religiosarum dominarum Priorissæ & Conventus monasterii albarum do-

dominarum Trajectensium ex uno latere, nec non *Gerardi Wit* civis Trajectensis ex alio latere, quæ nunc *Nicolaus* filius *Bartholomei* titulo locationis sibi a me tenet, colit, & possidet pro pensione annua tredecim librarum, decem solidorum denariorum, Trajectensium usualium, & sex pullorum, in festivitatibus obitus beati Martini & Petri ad cathedram persolvenda, usufructu eorundem jugerum, excepta duntaxat una libra * arvali infrascripta *Erckenradi* olim *Henrici* de *Keysers* filiæ, quamdiu vita supervixerit naturali, & post ipsius *Erckenradis* decessum *Johanni* suo fratri, si eam supervixerit, & quoad vixerit, & michi post ipsorum amborum decessum, si me vita naturali supervivere contigerit, & quoad vixero, in eisdem totaliter reservato, non vi, vel dolo, inductus, sed ex certa scientia & spontanea voluntate do, confero libere, perpetue, & assigno donatione causa mortis procuratoribus fabricæ civilis ecclesiæ Trajectensis sub formis, modis, & conditionibus infra scriptis, jusque, proprietatem, & possessionem eorundem ex causa & ob causam infrascriptam, in & ad usus infrascriptos, transfero & supporto, & per abjectionem straminis, quam manu mea dextera præsentialiter teneo, effestucando renuncio eisdem, omni modo, forma, & jure, quibus melius tam de jure quam de consuetudine valere poterit & debebit. Et hujusmodi donationem, collationem, assignationem, translationem, supportationem, & effestucationem, & quamlibet earundem subsistere volo, ordino, & valere, ac si omnis solempnitates in talibus debite & consuete fieri in temporali judicio, sub quo eadem

* *annali.*

dem bona, jugera, five terræ confiftunt, ibidem temporibus congruis acceffiffent, & intervenissent, & per nos præfentialiter ibidem actæ & geftæ effent & fuiffent, fub formis, modis, conditionibus, & onere fubnotatis. Inprimis igitur volo, ordino, atque mando procuratoribus fabricæ dictæ civilis ecclefiæ pro tempore, quod fingulis annis perpetuis temporibus terminis folutionum fupradictis penfionem colligant de eifdem jugeribus five terris a cultoribus eorundem, & de eadem penfione fingulis annis ad fabricam dictæ civilis ecclefiæ dent & exfolvant unam libram dictorum denariorum. Item mando eifdem procuratoribus expreffe, quatenus fingulis annis, diebus dominicalibus & feftivis hominibus humiliter fpiritu viventibus, & euchariftiæ facrum recipientibus, tempore receptionis facramenti eifdem vinum & ablutionem miniftrent. Et in fubfidium expenfarum hujufmodi ad hoc faciendarum de dicta penfione dictorum jugerum recipient duas libras dictorum denariorum. Item volo, ordino, atque mando, quod dicti procuratores de penfione fupradicta fingulis menfibus anni inter Rectores, Capellanos, & Chorifocios dictæ ecclefiæ civilis, tamen præfentes, pro memoria menfurnali mei & illarum perfonarum, a quibus pecunia hujufmodi, cum qua dicta jugera empta fuerunt & comparata, traxit originem, miniftrent inter in vigiliis & in miffis pro defunctis tum præfentes, ut præmittitur, quinque folidos dictorum denariorum; quæ fumma fe extendit in univerfo ad tres libras. Et eifdem temporibus perpetuis vifitent certum locum fepulchri cum orationibus recommendatoriis confue-

tis

tis in memoriam mei & præsentiarum earundem. Item do, confero & assigno donatione inter vivos in honorem omnipotentis Dei, ejusque gloriosæ genitricis virginis *Mariæ*, ac beatæ *Elisabeth* viduæ de pensione annua jugerum prædictorum singulis festivitatibus beatæ *Elisabeth* unam libram annuam inter Rectores, Capellanos, Custodem, & Chorisocios dictæ ecclesiæ civilis tum corporaliter præsentes distribuendam, sub hac forma, quod dicti Rectores, presbyteri, Capellani, & Vicarii, & Custos campanarii in feriis solempnibus in vigilia & in die beatæ Elisabeth vesperas solempniter in cappis & missam in die cum ministris cantabunt, & Custos dictæ ecclesiæ solempniter quemadmodum in die festi pulsabit. Quod si præmissa neglexerit, & non adimpleverit, extunc volo, ordino, atque mando, quod dicta libra inter pauperes distribuatur. Item mando dictis fabricæ civilis ecclesiæ procuratoribus, ut singulis annis perpetuis temporibus *Conventui* fratrum *Prædicatorum* Trajectensium in festo beati *Dominici* comparent tanta cibaria, quanta pro una libra valeant comparari de dicta annua pensione, & eidem *Conventui* dent, legent, & assignent. Item mando, & committo eisdem, ut singulis annis perpetuis temporibus *Conventui* fratrum *minorum* Trajectensium in die sive festo beati *Francisci* eodem modo cibaria comparent, assignent, & ministrent advalorem & æstimationem unius libræ denariorum prædictorum. Item volo, mando, & committo eisdem Procuratoribus fabricæ, ut singulis annis in Dominica carnisprivii, tempore quo legitur *Omelia de decem leprosis*, unam libram dictorum denariorum di-

divisim in carnes mutent, & easdem carnes mittant leprosis extra muros Trajectenses commorantibus. Item cum nemo suis propriis stipendiis militare teneatur, mando dictis procuratoribus fabricæ, ut de dicta pensione singulis vigiliis festivitatum obitus beati Martini recipiant unam takam vini. Cæterum volo, ordino, atque mando, quod dicti Procuratores cum pecunia supercrescenti infra taxum duodecim librarum ex dictis jugeribus emant calciamenta, & ea inter pauperes hostiatim mendicantes distribuant. Insuper volo, ordino, atque mando, quod sex pulli, vel quot de dictis jugeribus provenire potuerint, & pecuniarum duodecim librarum summa supercrescens, cedent Rectoribus, Capellanis, & procuratoribus fabricæ dictæ civilis ecclesiæ ad hunc finem, quod cum inter se tractare voluerint super utilitate dictæ civilis ecclesiæ, quod in tractatu eorundem dictis pullis & pecunia, ut præmittitur, supercrescente fruentur, & in convivio eorum socios dignos ad prandium invitabunt. In quorum omnium testimonium & munimen præsentes literas per *Johannem* Notarium publicum subscriptum scribi & publicari mandavi, meique sigilli & sigillorum discretorum virorum, domini Giselberti de Minden Rectoris dictæ mediæ partis civilis ecclesiæ, *Giselberti Grawert*, & *Tydemanni Mouwen* civium Trajectensium feci appensione communiri. Et nos *Giselbertus* de *Minden* Rector, *Gyselbertus Grauwert*, & *Tydemannus Mouwen*, cives supradicti, ad rogatum dicti *Godscalci* sigilla nostra præsentibus literis, quibus sigillum suum proprium appositum fuerat, duximus apponenda. Datum & actum

in

in armario dictæ civilis ecclesiæ Trajectensis sub anno Domini cıɔ. ccc. lii. indictione v. mensis Januarii die xx. hora quasi vi. præsentibus ibidem domino *Giselberto* Rectore, *Giselberto Grawert*, & *Tydemanno* supradictis, nec non providis viris & discretis, *Jacobo* de *Lichtenberch* clerico, *Jacobo* de *Jutfaes*, & Waltero de *Voerscoten* civibus Trajectens. testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

NOTÆ.

& per abjectionem straminis. In dominio transferendo solennitas olim frequens. Quod hic stramen, *festuca* alibi, calamus. Et hinc *effestucatio*, de qua extat libellus Frederici a Sande. Charta apud eund. *ad consf. Gelr. tr.* 2. *tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 33. *Pro eo supportavi prædicto domino Comiti* xxxiii. *jurnales terræ arabilis puri allodii ore & calamo sitas apud Leguych.* Alia apud Hed. *hist. Ultraj. p.* 94. *Mox post hæc subsequenti* iv. *die, ut firmius & stabilius esset &c. eisdem prænominatis testibus, & aliis nonnullis astantibus, sine alicujus retractatione cum ramo & cespite jure rituque populari sancitum est, & rationabiliter firmatum.* Exempla sunt infinita. Formula apud Lindenbrogium 28. *In jus & dominationem jam dicti monasterii per hanc chartulam donationis, sive per festucam, atque andelangum a die præsente donamus, tradimus, atque perpetualiter in omnibus transfirmamus.* Ubi *andelangus* non, ut putat Wendelinus *glossar. ad leg. Salic. verb. Festuca*, mancipatio, aut traditio est, sed modus tantum aut symbolum, quo traditio perficitur. Nam si traditio aut mancipatio, dicendum idem de festuca, (conjunguntur enim duo hæc) imo idem & de ramo, de herba, de terra. Aliud res est, quæ traditur, aut id quod eam repræsentat. Aliud ipsa traditio. Puto fustem *andelangum* esse, aut virgam, aut vitem, de qua in formula apud Lindenbrog. 156. *Venit homo aliquis nomine ille ad illum mansum, quem ante hos dies per chartulam venditionis ad filium suum adfirmavit per ostium & anatalia* (*anaticla* vel *anaticula* legit Carolus du Fresne *glossar. in Anaticla*, & cardinem, qui in foribus circumvertitur, exponit) *per herbam & vitem ei visus tradidisse, vel consignasse &c. & exitum inde se fecit.* Vox aut Belgica aut Germanica est,

est, forte ab *in de hand langen*. Nam & virgam in manus sumunt, aut in manus iis datur, qui foras prodituri. Et prædio alienato, qui alienaverat, exiisse, saltem signis significasse, vacuam possessionem cessionatio se reliquisse, & ostendit, quod dixi, & Formula apud Lindenbrog. 155. *Quantum illa epistola commemorat & insertum est, consignavit, tradidit, & vestivit, & per durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit & omnia werpivit. Durpilus* ibi ostium, limen, vestibulum. Nam & ita paulo ante: *Ad monasterium illud in honorem sanctorum illorum constructum, ubi dominus ille Abbas praesse videtur, a die præsente ad integrum concessit, & confirmavit, per portas, & per ostia &c. dictam donationem &c.* Marculfus: *Consignavit, & tradidit, & vestivit, & per durpilum & festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit.* Haud dubie est a *dorpel*, ut *wirpivit* a *werpen*. In sinum cessionarii enim mittebatur festuca. Marculfus: *Villas nuncupatas illas sitas in pago illo sua spontanea voluntate nobis per festucam visus est laiso werpisse vel condonasse &c. Laiso werpisse*, id est, in sinum jactasse. Nam & *laisus* vox barbara. Lex Salica *tit.* 48. *pr. & requiratur postea homo, qui ei non pertinet, & sic festucam in laisum jactet.* Vetus Glossa ad illum titulum: *De donationibus, quæ fiunt festuca in sinum ei, cui donabatur, projecta.* Pithæ. *ibid.* Et hinc illud, *per abjectionem straminis.*

ac si omnis solempnitates in talibus debite & consuete fieri &c. Immobilium dominium testamento transferri potest, & eandem habet vim & effectum translatio hæc, ac si facta in judicio. Eandem etiam vim habet Pactum dotale, Instrumentum divisorium, seu familiæ erciscundæ, & de hereditate transactio, Successio ab intestato, Præscriptio temporis, Legatum, & Conjugalis communio. Lantrecht *van Roermonde part.* 1. *tit.* 2. §. 2. *n.* 12. *& part.* 2. *tit.* 2. §. 1. *n.* 10. *van Veluwe tit.* 27. §. 1. *van Zutphen tit.* 18. §. 1. *van Antwerpen tit.* 41. §. 2. *& tit.* 46. §. 10. *& tit.* 57. §. 3. *van Wynoxbergen tit.* 16. §. *ult. van Dendermonde tit.* 9. §. *ult. van Cortryck tit.* 12. §. 3. *van Brugge tit.* 3. §. 3. *van Gent tit.* 12. §. 3. *& tit.* 24. §. 2. *van Tiel part.* 1. *tit.* 8. §. 2. Deelbouck *van den Lande van den Vryen* §. 67. Winhof *jur. Transisul. part.* 4. *tit.* 4. Roseb. *recueil. cap.* 42. *art.* 3. Anselm. *ad edict. perp. art.* 24. §. 22. Stockmans *decis.*

22. *& tr. de jur. devol.* 1. *cap.* 3. *n.* 13. *& seqq.* Wassen. *pract. notar. cap.* 12. §. 41. Valet facta instrumento familiæ erciscundæ constitutio hypothecæ, & habetur perinde ac si facta in judicio. Unde &, si sit prior, posteriori, quæ in judicio constituta, præfertur. Lamb. Goris *advers. tr.* 4. §. 1. *n.* 3. *& tr. de effect. cap.* 2. *n.* 34. Nederl. Advysb. 4. *consf.* 19. *&* 69. *&* 144. De alodiis quidem loquor. Sed nec in feudis diversum est. Venia quidem non impetrata testari de iis non licet, non recipiunt divisionem, nec veniunt in communionem, successori tamen deferuntur, seu testamentario, seu legitimo, citra actum aliquem judicialem; nisi quo investitura fit. *Nederl. Advysb.* 1. *consf.* 257. De pacto dotali disputant. Et paulo aliter se hic habet res. Non necesse est quidem, ut id fiat coram judice ejus loci, ubi situm est feudum. Necesse est tamen ut fiat coram Paribus Curiæ & feudorum Præfecto. Resp. Holl. 2. *consf.* 117. Etsi alibi, ut in Gelria, ne id quidem necesse est *d. consf.* 260. *&* 2. *consf.* 56.

eisdem vinum & ablutionem ministrent. Sub una tantum specie communio laicis concessa. Exceptis regibus Galliarum, qui non minus uncti quam sacerdotes, vinum ipsis non datur. Sleydan. *lib.* 9. *hist.* Ablutio calicis tantum datur, pauxillum vini cum aqua, qua postquam sacerdos hausit, abluendus rursum calix. Et id vinum ablutionis. Joann. de Ragusio apud Canis. *to.* 3. *antiq. lect.* 2. *p.* 254. Hinc amæ in usu ecclesiastico, e quibus in usum missæ vel vinum fusum vel aqua. Anastas. Biblioth. in Benedicto III. *Amam unam ex argento purissimo pensantem libras decem.* Ordo Romanus: *Amula argentea ad vina fundenda parata.* Aqua usi bifariam, vel ad vasa abluenda, & hæc rursum mox effundenda, ad quod vulgo etiam locus juxta ipsum altare, vel ad vini reliquiis miscendam & dandam laicis, quo nimirum facilius datam hostiam deglutirent. Ratherii Veronensis episcopi Synodica ad Presbyteros apud d'Achery *to.* 2. *Spicil. Locus in secretario aut juxta altare sit præparatus, ubi aqua effundi possit, quando vasa sacra abluuntur: & ibi vas nitidum cum aqua pendeat, ibique manus lavet post communionem.* Henricus Rebdorfensis: *Quum devote sumeret corpus & sanguinem dominici sacramenti, in ablutione calicis per quendam fratrem ordinis Prædicatorum immissum est venenum in calicem.* Disenbach *diss. de vit. & mort. Henric.* VII. *sect.* 3. §. 4. Amæ

alio-

alioquin & Romanis sed ad incendia extinguenda, *l.* 3. *§. sciendum ff. de off. Praef. vig. l. quaesitum* 12. *§. acetum ff. de instr. & instr. leg.* Alreserr. *ad Anastas. in Sylvest.*

pro memoria mensurnali mei &c. Quot mensibus solemnis dies sacris precibusque pro defuncto faciendis. Tricesimus vulgo, *syn dertichste, c. cum ex parte ext. de verb. sign. in* 5. *Compil. nec non & de his, quae pro anniversario, septimo, trigesimo, & vigesimo faciendis &c. aliqua deberet solvi portio ecclesiae cathedrali &c.* Ciron. *par. de capell. monach.*

visitent certum locum sepulchri. Vid. ad Vett. Testam. antehac a me edita. *p.* 491.

V I.

Testamentum Hugonis Braem Decani ecclesiae S. Mariae Trajectensis Ann. CIↃ. CCC. LXIV.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem CIↃ. CCC. LX. quarto, indictione secundum stylum & consuetudinem Civitatis & dioeceseos Trajectensis .... mensis Martii die quarta decima, hora Completorii vel quasi, in mei Notarii publici subscripti & testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum praesentia personaliter constitutus Venerabilis vir Dn. *Hugo Braem* Decanus ecclesiae beatae Mariae Trajectensis, compos mentis corporis & rationis, animadvertens nichil morte certius, ejusque hora nihil incertius, & illud verbum Prophetae, *Dispone domui tuae, quia morieris*, volens diem peregrinationis suae extremae per dispositionem rerum suarum temporalium ad honorem Dei, & omnium Sanctorum, animaeque suae salutem, prout sursum permittitur, praevenire, suum testamentum, codicillos, seu ultimam voluntatem fecit, & expres-

ſit, prout in quadam cedula, quam manibus ſuis tenuit, & mihi Notario tradidit, plenius continetur. Cujus quidem cedulæ tenor inferius deſcribitur. Et hanc & contenta in dicta cedula dixit & voluit ſuam eſſe ultimam voluntatem, quam valere voluit jure teſtamenti, codicillorum, ſeu alterius cujuſlibet ultimæ voluntatis, prout melius valere poterit, de jure, conſuetudine, ſeu more diœceſeos Trajectenſis. Tenor vero dictæ cedulæ & ultimæ voluntatis dicti Dn. *Hugonis*, de quo ſupra fit mentio, mihi ut præmittitur per eundem datæ, traditæ, & deliberatæ, talis eſt: In nomine Domini Amen. Pateat univerſis præſentes literas inſpecturis, quod nos *Hugo Braem* Decanus eccleſiæ beatæ Mariæ Trajectenſis mentis, corporis, & rationis per gratiam Jheſu Chriſti compotes, advertentes nihil morte fore certius, nihilque ejus hora incertius, propter quam inevitabilem & incertam horam volentes ad honorem Dei animæque noſtræ ſalutem rerum noſtrarum temporalium diſpoſitione, prout ex alto permittitur, prævenire, noſtrum teſtamentum, codicillos, ſeu ultimam voluntatem ordinamus & diſponimus in hunc modum. Inprimis volumus & mandamus, quod omnia debita noſtra, de quibus conſtat ad præſens, aut quomodolibet conſtare poterit in futurum, de primis & paratioribus bonis noſtris per executores noſtros hujus noſtræ ultimæ voluntatis inferius deſignatos plene ante omnia noſtris creditoribus perſolvantur. Item pro memoria noſtra peragenda aſſignamus quolibet menſe Canonicis, Vicariis, & Choriſociis dictæ eccleſiæ beatæ Mariæ viginti ſolidos bonorum, tantum præſentibus in vigiliis, miſſis, & noſtri ſepulchri viſi-

tatio-

tationibus ministrandos. Item in anniversariis nostris assignamus duas libras dictæ monetæ annuatim ut præmittitur distribuendas. Item pro memoria nostrorum peragenda parentum in ecclesia beatæ Mariæ prædicta assignamus, videlicet in anniversario Patris nostri, qui erit in crastino beati Jacobi Apostoli, decem solidos, in matris nostræ, quæ erit in viglia beatæ Agnetie x. solidos, item *Bramonis* fratris nostri, qui erit in vigilia sacramenti, decem solidos, item Jacobi fratris nostri, qui erit in vigilia beati Jacobi Apostoli, decem solidos, item *Johannis* fratris nostri, qui erit in crastino nativitatis beati Johannis Baptistæ, decem solidos, item *Margareta* sororis nostræ, qui erit in crastino beati Bartholomei Apostoli, x. solidos, item *Henrici* fratris nostri, qui erit in crastino beatorum Viti & Modesti martyrum, x. solidos. Et prædicti redditus recipiantur de & ex quodam manso sito in *Overlambroeck*, in jurisdictione temporali Venerabilis viri Dn. Præpositi & Archidiaconi Trajectensis, quem ad præsens colit *Hermanuus* filius *Walteri* pro quadraginta libris annuatim, cui dictum mansum concessimus in pactum ad viginti annos. Item pro erectione Capellaniæ in dicta ecclesia beatæ Mariæ assignamus triginta libras nigrorum usualium annuatim, quam executores mei conferent, quamdiu in humanis vitam duxerint, & quilibet eorundem, & post decessum eorum omnium Decanus pro tempore & Capitulum ecclesiæ dictæ Mariæ Trajectensis, personæ ydoneæ, actu presbytero conferent, cum vocare contigerit, infra mensem post ipsius Capellaniæ Rectoris decessum. Item ut cultus divinus in dicta ecclesia ampliori veneratio-

 ne

ne celebretur pro duplicibus festis singulis annis celebrandis in honore sancti Vincentii triginta solidos bonorum. Item pro duplicibus festis singulis annis in eadem ecclesia celebrandis in octava beatorum Stephani prothomartyris, Johannis Evangelistæ, & Innocentium, quolibet dictorum festorum viginti solidos bonorum tantum præsentibus distribuendos. Item damus & legamus annuatim sex libras bonorum sociis frequentantibus matutinas in dicta ecclesia celebrandas tantum inter præsentes distribuendas. Item damus & legamus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ pro quinque Choralibus assumendis, qui semper una cum aliis choralibus ipsius ecclesiæ omnibus intererunt horis divinis, & specialiter matutinis, annuatim quinquaginta libras denariorum communiter usualium in Trajecto, cuilibet eorum Choralium x. libras annuatim, mensurnatim, & particulariter, ut moris est, distribuendas, assignantes ad hujusmodi annuos redditus comparandos mille libras monetæ prædictæ. Item damus & legamus dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ annuatim quinquaginta libras denariorum communiter usualium in Trajecto, quas ad matutinas nocturnis temporibus perpetue inter Canonicos frequentantes matutinas volumus præsentibus tantum ministrari, assignantes ad hujusmodi annuos redditus comparandos mille libras monetæ prædictæ. Item legamus fabricæ dictæ ecclesiæ centum libras nigrorum. Item damus & legamus Dn. *Johanni Waengwys* perpetuo Vicario in dicta ecclesia quinquaginta libras monetæ usualis pro eo quod Dn. Johannes levavit fructus nostræ præbendæ, & in hoc volumus ipsum contentari. Item legamus Dn. *Reynero* de *Voerden*

per-

perpetuo Vicario in dicta ecclesia sedecim libras monetæ prædictæ ex eo, quia aliquando tenuit septimanas nostras. Item damus & legamus Dn. *Conrado* de *Bueren* perpetuo Vicario in dicta ecclesia quatuor libras nigrorum pro annuo cantu. Ad hæc autem exequenda & fideliter adimplenda, manufideles, executores, & dispositores hujus testamenti nostri, seu ultimæ nostræ voluntatis, eligimus, constituimus, & ordinamus Venerabiles viros & discretos Dnos *Johannem Tengnagel* Canonicum, *Johannem Waengewys*, *Jacobum Braem*, perpetuos Vicarios dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ, presbyteros, *Bramonem uter Corenmarct*, & *Bartholomeum Gunter* cives Trajectenses, rogantes & requirentes eosdem nostros executores & dispositores, ut divinæ remunerationis intuitu onus testamenti seu ultimæ voluntatis hujusmodi in se suscipiant & assumant, & sicut in eo ordinatum inveniunt fideliter exequantur. Et si aliquem seu aliquos ex dictis nostris Executoribus ante præsentis nostri testamenti seu ultimæ voluntatis executionem seu dispositionem plenam ab hac luce decedere contigerit, ex tunc superstes seu superstites ex præmissis omnia & singula exequendi, disponendi, & ordinandi plenam & liberam habeat seu habeant facultatem, omnibus aliis testamentis, codicillis, seu ultimis nostris voluntatibus prius per nos factis & ordinatis per præsentes revocatis. Et hanc nostri testamenti seu voluntatis ultimæ ordinationem valere volumus jure testamenti, sive jure codicillorum, aut alterius cujuscunque ultimæ voluntatis, prout melius de jure aut consuetudine valere poterit & debebit. In quorum omnium testimo-

monium & munimen præsens nostrum testamentum seu nostram voluntatem ultimam per *Pelegrinum* Notarium publicum subscriptum scribi & publicari mandavimus, nostrique sigilli fecimus appensione muniri. Datum & actum Trajecti in domo inhabitationis nostræ sub anno nativitatis Domini CIↃ. CCC. sexagesimo quarto, indictione secunda, mensis Martii die quarta decima, hora completorii vel quasi, præsentibus ibidem Venerabilibus viris Dnis *Gerardo* de *Embrica*, *Arnoldo* dicto *Vos* de *Driel*, Canonicis ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, & *Wilhelmo Hont* presbytero, perpetuo Vicario in ecclesia sancti Johannis Trajectensis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Acta sunt & fuerunt hæc anno, mense, die, hora, & loco, ac præsentibus supradictis, & ad majoris roboris firmitatem idem Dn. *Hugo* testator præmissa per me scribi, & in publicam formam redigi, ac suo sigillo sigillari præcepit & mandavit, ut etiam in eadem cedula plenius continetur. Et ego Pelegrinus dictus Spiker clericus Trajectensis &c.

NOTÆ.

missis & sepulchri nostri visitationibus. *Beganghenisse* Belgice. Vid. *ad ea, quæ antehac edidi*, *p.* 491.

Item pro erectione Capellaniæ. Capellània hic Capella est, in qua altare & ministerium. Alibi etiam idem quod sacerdotis officium, ut in charta Ann. 1366. *fundavit & dotavit quandam perpetuam Capellaniam sive Vicariam in ecclesia de Heemskerc dicta Trajectensis diœcesis de licentia Pastoris præfatæ ecclesiæ ad altare sacrum Katherinæ & Barbaræ &c. in Capella ad eandem ecclesiam de Heemskerc per dictam fundatricem & parentes ejus fabricata & constructa &c. deserviendam septimanatim cum duabus missis &c.*

in vigilia sacramenti. Idem quod *in crastino*, ut mox. Id est,

est, pridie. Joan de Janua. *Vigilia dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus.*

pro quinque Choralibus. Chorus pars ecclesiæ, in qua clerus consistit, in qua laudes Deo concinit. Qui cantum cleri adjuvant, Chori socii, Chorales. Quinam sint. nihil refert. Delecti etiam ad id pueri. Qui & *pueri* ecclesiæ, *pueri* monasterii. Caroli Magni Capitula *lib.* 1. *cap.* 71. *Ut schola legentium puerorum fiant, psalmos, notas, cantus, computum, Grammaticam, per singula monasteria vel episcopia discant.*

VII.

Testamentum Egidii Mugghaert Canonici ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis Ann. CIↃ. CCC. LXVIII.

In Dei nomine Amen. Anno nativitatis ejusdem CIↃ. CCC. sexagesimo octavo, indictione quarta secundum stylum & consuetudinem civitatis & diœceseos Trajectensis, mensis Octobris die decima nona, in mei Notarii publici ac testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus Magister *Egidius Mugghaert* Canonicus præbendatus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, compos mentis, corporis, & rationis, advertens nichil morte certius, ejusque hora nichil incertius, & illud verbum Prophetæ, *Dispone domui tuæ, quia morieris*, volens diem peregrinationis suæ extremæ per dispositionem rerum suarum temporalium ad honorem Dei & omnium sanctorum animæque suæ salutem, prout de sursum permittitur, prævenire, suum testamentum, codicillos, seu voluntatem ultimam fecit & expressit, & in quadam cedula, quam manibus suis tenuit, & mihi subscripto Notario legendam & publicandam tradidit,

didit, plenius continetur. Cujus quidem cedulæ tenor inferius describetur. Et hanc & contenta in dicta cedula dixit & voluit suam esse voluntatem ultimam, quam valere voluit jure testamenti, codicillorum, seu alterius cujuslibet ultimæ voluntatis, prout melius valere poterit de jure, consuetudine, seu more civitatis & diœceseos Trajectensis. Tenor vero dictæ cedulæ & voluntatis ultimæ dicti Dn. Egidii, de qua supra fit mentio, mihi ut præmittitur per eundem ad legendum & publicandum traditæ, & datæ, & deliberatæ est: Ego *Ægidius Mugghaert* presbyter Canonicus ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, compos meæ mentis & rationis, providere volens animæ meæ saluti, memorque verbi Apostoli dicentis; *Omnes stabimus ante tribunal Christi recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit, sive malum*, Cupiens igitur ego *Egidius* diem messionis extremæ bonis operibus prævenire, nec non æternorum intuitu seminare in terris, quæ reddente Domino colligere valeam in cœlis cum fructu multiplicato, firmam spem fiduciamque tenens, quod qui in benedictione & misericordia seminat, de benedictione metet æterna. Cum ergo inferior pars Capellæ dictæ S. Georgii ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis, Deo disponente, jam quasi ex contubernio & spurcitiarum vitio sit exclusa, & ad expulsionem earundem sit reducta, in qua ad præsens eligo & elegi meam sepulturam, Volens igitur Capellaniæ perpetuæ & cultui divino affuturo in eadem Capella tam in orationibus quam in missis rite faciendis, prout facultates meæ ad præsens suppetunt, subvenire, ad perpetuam Capellaniam in eadem ecclesia constru-

en-

endam & dotandam assignavi & assigno sedecim libras nigrorum Turonensium usualium annuatim pro tempore perpetue ex domo & area nunc meis sitis infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ recipiendas. Insuper assigno ad eandem Capellaniam fructus annorum gratiæ præbendæ meæ, & ex eis proventura volo in usus dictæ Capellaniæ converti, solutis tamen ex ipsis debitis meis, & competentibus ac debitis exequiis meis per Canonicos dictæ ecclesiæ consuetis faciendis, & sex libris dictæ monetæ Trajectensis, quas cedere volo ad memoriam meam perpetuam in dicta ecclesia beatæ Mariæ quolibet mense cum decem solidis dictæ monetæ faciendam, qui x. solidi inter præsentes tantum dividentur, ut moris est. Item do & assigno dictæ Capellaniæ unum juger terræ, unum *bont* & dimidium paulo minus vel plus, situm in *Lopyc*, quas terras emi erga Domicellam *Juttam* relictam *Wolteri Divel* & ejus liberos, & tenebunt dictam terram in pactum ad novem annos, & solvent annuatim septem libras, XII. solidos, & duos grossos monetæ Flandrensis, ut patet in quadam litera super hoc confecta, reservato tamen *Bertradi* ancillæ meæ usufructu dictarum terrarum, observatis etiam modis & formis, ut sequuntur, videlicet reservato mihi dominio & dispositione præmissorum, quamdiu fuero in humanis. Post mortem vero meam volo quod ipsa Capellania ydoneo per executores meos, vel per majorem partem eorundem, si vacet, conferatur, actu tamen Presbytero. Quod si reperiatur infra tempus duorum mensium ydoneus de parentela mea, licet actu non presbyter, dummodo tamen infra annum in presbyterum promo-

moveatur, ipsum volo præ aliis in provisione & adeptione hujusmodi anteferri. Et de istis bonis volo quod servetur in ipsa Capella die noctuque lampas ardens per Capellanum seu Vicarium dictæ Capellaniæ ipsius pro tempore. Et post mortem omnium executorum meorum volo quod ipsa Capellania per Ebdomadarium presbyterum ecclesiæ beatæ Mariæ antedictæ pro tempore, cum vacare contigerit, conferatur tamen actu presbytero, qui velit & debeat eidem Capellaniæ in eadem Capellâ celebrando missam quolibet die deservire, ut est præmissum. Volo insuper, quod si aliquis non presbyter de parentela mea ad ipsam Capellaniam admittatur, ut infra annum a tempore provisiouis suæ hujusmodi se procuret ordinari, & debitum suum ut dictum est perficiat & exequatur. Alioquin omni jure sibi in ipsa Capellania & ad ipsam competenti sit privatus ipso facto, & collatio ejusdem Capellaniæ ad ebdomadarium presbyterum in dicta ecclesia beatæ Mariæ pro tempore devolvatur. Et si ille Ebdomadarius infra ebdomadam suam non providit ydoneo, ut est dictum, de eadem Capellania, tunc Ebdomadarius immediate deinde ipsum sequens & presbyter in eodem jure conferendi succedet, & sic deinceps ad duos menses. Lapso vero tertio duorum mensium prædictorum, et si ipsa Capellania aliquo modo vacaverit, quod absit, extunc volo quod Decanus pro tempore dictæ ecclesiæ, si residens fuerit, alioquin senior Canonicorum Capitularium residens & actu Presbyter eandem conferat, ut est præmissum, pro illo tempore instanti, jure tamen cujuslibet virtute consuetudinis dictæ ecclesiæ beatæ Mariæ in poste-

sterum semper reservato. Ad hæc autem consequenda & fideliter adimplenda manufideles, executores, & dispositores hujusmodi testamenti seu ultimæ meæ voluntatis eligo, constituo, & ordino Venerabiles viros ac discretos dominos *Gerardum Vrencke*, *Jacobum Braem* Concanonicos meos, & *Conrardum* de *Bueren* perpetuum Vicarium in ecclesia beatæ Mariæ prædicta, rogans & requirens eosdem meos executores & dispositores, ut divinæ remunerationis intuitu onus testamenti seu ultimæ voluntatis hujus in se suscipiant, & assumant, & sicut in eo ordinatum inveniunt fideliter exequantur. Et si aliquem seu aliquos ex dictis meis executoribus ante præsentis mei testamenti seu voluntatis ultimæ executionem seu dispositionem plenam ab hac luce decedere contigerit, ex tunc superstes seu superstites ex eisdem præmissa omnia & singula exequendi, ordinandi, & disponendi plenam & liberam habeat seu habeant facultatem. In quorum omnium testimonium & munimen præsens meum testamentum seu ultimam meam voluntatem per *Pelegrinum* Notarium publicum subscriptum scribi & publicari mandavi meique sigilli feci appensione muniri. Datum & actum Trajecti in domo inhabitationis meæ claustralis sita infra emunitatem ecclesiæ beatæ Mariæ antedictæ sub anno nativitatis Domini M. CCC. sexagesimo sexto, indictione quarta, mensis Octobris die decima nona, præsentibus ibidem viris discretis, Dn. *Erpone* de *Bramen* Canonico, *Tydemanno Nodinc* perpetuo Vicario in ecclesia beatæ Mariæ prædicta, *Wilhelmo* filio *Johannis* de *Duvelant*, & *Wilhelmo* de *Heteren* clericis Traje-

jectensis diœceseos, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Acta sunt & fuerunt hæc anno, mense, die, & loco, ac præsentibus supradictis, & ad majoris roboris firmitatem idem Dn. *Egidius* testator præmissa per me scribi, & in publicam formam redigi, acq suo sigillo sigillari præcepit, & mandavit, ut etiam in eadem tabula plenius continetur. Insuper idem testator voluit & mandavit, ut prædicti sui executores ordinarent & disponerent de omnibus bonis suis post suam mortem relinquendis. de quibus specialiter non dispofuerit, prout ipsis saluti animæ suæ videbitur expedire, constituens eosdem in rem suam propriam procuratores, dans eisdem speciale mandatum super præmissis agendi & defendendi, debita recipiendi, & credita persolvendi, ac omnia alia & singula faciendi in præmissis, quæ fuerint necessaria, seu etiam oportuna, sub modo & forma & testibus supradictis. Et ego *Pelegrinus* dictus *Spiker* clericus Trajectensis diœceseos publicus Imperiali auctoritate Notarius præmissis omnibus & singulis, prout superius per me narrata, posita sunt, & conscripta, dum ea per dictum D. Egidium testatorem &c.

NOTÆ.

fructibus bonorum gratia. Supple *anni.* Jus habebant Canonici disponendi de fructibus intra annum percipiendis ab ipsorum excessu.

quos cedere volo ad memoriam meam perpetuam. Altaria super sepulchris aut corporibus defunctorum extructa passim *memoria.* Anastas. Biblioth. *Primus Anacletus memoriam S. Petri construxit.* Preces ibi pro iis factæ, & statis temporibus inter sacra missarum, recitato ipsorum nomine, suscitata memoria. Ciron. *par. de capell. monach.*

per

per Ebdomadarium presbyterum. Canonici, qui presbyteri, in missis, in sacrificiis etiam suas habebant vices, suas singuli septimanas.

& Conrardum de Bueren perpetuum Vicarium. Vicarius perpetuus, sacerdos est, Capellanus, qui affixus Capellæ, affixus certo titulo, aut altari ad vitam. Qui & stato semper tempore pro defuncto sacrificat. Vicarius, Capellanus & iidem, ut supra: *per Capellanum seu Vicarium dicta Capellania, &c.*

VIII.

Testamentum Catharinæ de Brederode Dominæ de Polanen Ann. CIↃ. CCC. LXX.

IN den name des Vaders, ende des Soons, ende des Heyligen Geests Amen. Ic *Catharina* van *Brederode*, Vrouwe van *Polanen*, doe condt allen luden, die desen brieve sullen sien ofte hooren lesen, dat ick gemaeckt hebbe myn testament; ende hier toe hebbe iok gecoren myn testamentoers, Heeren *Philips* van *Polanen* mynen lieven soon, Heeren *Gerard* van *Poelgeest* mynen lieven neve, ende Heeren *Philips* van *Tetroede* mynen lieven swager. In den eersten so kies ick myn legerstede tot *Monster* by mynen lieven Heer mynen man, die Godt genadich sy. Ende daer toe so bespreecke ick totter Papelycker prove een pont Hollant s'jaers euwelyck duerende tot mynen grave mede te gaen, item die Capelrie in der Capellen, die Heer *Jan* van *Hoochmade* nu ter tyt heeft, een pont Hollants s'jaers. Item so geve ick mynre dochter van Heemstede elf pont s'jaers. Item *Margriet* van *Bueren* nonne, mynre nichte, den croes daer vier scilden op staen. Item *Catharina* Heeren *Gerards* dochter van *Polanen* myns soons, nonne ter Lee, acht pont Hol-

lants

lants s'jaers tot haren lyve. Item so bespreke ick Heren *Philips* van *Polanen* mynen soon myne wooninghe te Rynsborch, daer ick nu ter tyt in woone. Item *Oeden* mynre nichten van der *Lecke* myn beste bonte deecken &c. Ende heb gebeden myn Testamentoren, dat sy dit mit myn besegelen wilden. Ende wy *Philips* van *Polanen*, ende *Gerard* van *Poelgeest* Ridderen, ende *Philips* van *Tetroede* Knape om beden wille onser liever Vrouwen voernoemt, so hebben wy dit besegelt mit onsen segelen int jaer ons Heeren CIↃ. CCC. LXX. Dominica post Petri & Paulj.

NOTÆ.

Papelycker prove. Sacerdotis, Parochi. Nam & hic etiam Papa. Theophan. *hist. p.* 83. *edit. Reg.* ὁ δὲ προσφυγὼν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐγένετο παππᾶς, *ille autem ad ecclesiam confugit & factus est Papa.* Altesserr. *ad c. cum contingat ext. de at. & qual. ord.* Bosquet. *ad Innoc. lib.* 3. *epist.* 60. Selden. *ad Eutych. Annal. n.* 21. *& ad Eadmer. lib.* 1. *hist.* Idem Belgis, ut notum, *een Priester, en een Paep.*

IX.

Testamentum Gerardi Foec Decani ecclesiæ S. Salvatoris Ann. CIↃ. CCC. LXXXIII.

Anno Domini CIↃ. CCC. LXXXIII. mensis Martii die VIII. obiit Magister *Gerardus Foec* quondam hujus ecclesiæ Decanus, qui legavit ecclesiæ nostræ fructus anni gratiæ sibi debitos, & voluit quod de pecunia exinde proveniente redditus perpetui comparentur distribuendi secundum consuetudinem ecclesiæ inter Canonicos, Vicarios, & Chorales ipsius ecclesiæ singulis annis in suo anniversa-

rio.

tio. Item dedit ecclesiæ nostræ xiv. jugera terræ arabilis cum area, structura, & pomerio consistentia juxta Montfoerde in parochia de Linscoten, in jurisdictione temporali Capituli ecclesiæ nostræ prædictæ, de quorum fructibus disposuit in hunc modum, videlicet, quod singulis annis in perpetuum xii. libras monetæ usualis Trajectensis de dictis fructibus quatuordecim jugerum recipiatur per Camerarium nostrum pro tempore, & inde fiat refectio communis in die anniversarii ipsius *Mag. Gerardi* nobis & Vicariis ecclesiæ nostræ. Residuum vero fructuum & redditaum dictorum xiv. jugerum voluit expendi in usus necessarios & victum choralium nostræ ecclesiæ, prout ad honorem Dei & cultum divinum fovendum nobis visum fuerit, vel prout alteri ad id a nobis deputato expediens, & necessitati dictorum choralium magis opportunum. Item legavit ecclesiæ nostræ domum suam claustralem, quam de præsenti Dn. *Everardus Foec* Decanus noster inhabitat, sic quod post mortem dicti Decani vendatur alicui Canonicorum plus offerenti, & de pecunia exinde proveniente redditus certi perpetui emantur distribuendi in præsentia Custodis inter Canonicos, Vicarios, & Chorales ecclesiæ nostræ, prout moris est, quatuor temporibus anni, videlicet, mense Januarii, mense Aprilis, mense Julii, & mense Octobris, quibus temporibus die octava dictorum mensium voluit ipsius & suorum parentum fieri in ecclesia nostra memoriam perpetuo solemniter cum vigiliis & missis defunctorum. Item duas domos alias sitas retro Decani domum claustralem juxta vicum dictum *anti-*

quum cemiterium legavit post mortem Dn. *Everardi* Decani nostri prædicti Choralibus ecclesiæ nostræ, ut eas inhabitent petpetuo cum earum administratore per nos eis deputando, ut promptius & citius se offerre valeant in ecclesia nostra divinis officiis interesse. Item legavit domum suam & ejus proprietatem sitam in loco dicto *St. Jans Oudwyc* perpetuæ Vicariæ altaris in honore omnipotentis Dei & S. *Nicolai* & beatæ *Katharinæ* virginis dudum per ipsum magistrum Gerardum Foec Decanum fundati & dotati in parte meridionali ecclesiæ nostræ & ad ejusdem altaris Vicarium pro tempore voluit ipsam domum perpetue pertinere, salvo & reservato duntaxat *Bertradi* sorori suæ usufructu ipsius domus ad inhabitandum, quamdiu ipsa vitam duxerit in humanis. Item præfatus Magister *Gerardus* per suos Executores fecit fundari unam aliam novam perpetuam Vicariam in ecclesia nostra super altare S. Nicolai ibidem consistens a parte septentrionali in honore omnipotentis Dei, & beatissimæ virginis Mariæ, & S. *Nicolai*, & S. *Catharinæ* virginis, & in dotem illius Vicariæ legavit mansum suum terræ arabilis, appellatum *Slychoven*, continentem XXIV. jugera terræ vel circiter situm in parochia ecclesiæ de Jutfaes, & dimidium mansum terræ cum veno situm in *Westbroec* apud *Zulen* in parochia .... Item legavit ecclesiæ nostræ medietatem quatuor jugerum terræ arabilis consistentium in parochia ecclesiæ S. Nicolai Trajectensis in loco *op leghe Raven*. Item medietatem unius fertellæ terræ, sitæ in eadem parochia, in loco dicto *op hoghe Raven*. Item & aliorum quatuor jugerum terræ medietatem in lo-

co

co *op hooge Raven* & parochia prædictis jacentium, quorum quidem octo jugerum & fertellæ prædictæ medietatem prædictus testator dum vixit communiter & pro indiviso obtinuit cum domicella *Margareta* relicta *Huberti de Wulven* & ejus liberis, ut de fructu & redditibus inde proventuris per totum circulum anni hostiæ & vinum pro consecratione sacratissimi corporis domini nostri Jesu Christi celebrantibus missas in ecclesia nostra per aliquem Canonicum vel Vicarium ecclesiæ nostræ a nobis ad hoc deputatum singulis alta .... & de perceptis & expositis singulis nobis reddat rationem, ... in usus choralium ecclesiæ nostræ convertatur .... Item idem magister *Gerardus* donavit ecclesiæ nostræ ciborium de cristallo, margaritis & argento deaurato nuper Coloniæ de suis propriis bonis arte mirifica fabricatum, quod alio nomine *Monstrantia* vocari solet, ad conservandum sacratissimum corpus Dominicum in eodem, & duas ampullas argenteas deauratas. Item donavit ecclesiæ nostræ quingentos & xxx. scudatos antiquos pro opere novi majoris altaris in choro nostræ ecclesiæ consistentis, quod pro tanta pecuniæ summa dictum altare, & ejus tabula superior, pro lapidibus ad hoc opus comparatis, & operatorum mercede, fuerunt fabricari conventum cum magistro *Henrico Gaudyn* lapicida cive Namurcensi. Item pro augmento festorum S. Nicolai episcopi & S. Katharinæ virginis certas pensiones annuas deputavit, nec non alios redditus annuos pro memoria parentum suorum comparavit, prout de his suis locis scriptum lucidius continetur. Item pensata mutatione monetæ

ac habitis ſuper hoc conſilio & conſenſu executorum teſtamenti *Gerardi* Decani prædicti definitum eſt a Decano & Capitulo noſtro, quod pro illis XII. libris uſualis monetæ, ut præfertur, ad refectionem in communi habendam deputatis, recipiatur ſingulis annis una marca cum dimidia argenti vel tanti valoris in æquivalenti moneta pro hujuſmodi refectione facienda de fructibus & redditibus quatuordecim jugerum terræ prædictorum. Reſiduum vero fructuum & reddituum, ſecundum quod dictus *Gerardus* Decanus in ſuo teſtamento diſpoſuit, in uſus *choralium* integraliter convertatur. De fructibus anni gratiæ fuit empta una fertella erga *Hugonem* filium *Arnoldi* civem Trajectenſem, quæ eſt ſita prope civitatem retro juriſdictionem nominatam *Lauwenrecht* in juriſdictione Archidiaconi Trajectenſis, & protenditur ab aquæductu dicto *Hoofdyc* uſque ad aquæductum epiſcopalem, & unum juger cum dimidio prope Yſelſteyn in loco dicto *Oudelant* emptum erga *Egbertum* filium *Henrici*.

NOTÆ.

unde fiat refectio communis. Refectio, id eſt, prandium, convivium. Vox monachis uſitata, qui refici dicebantur, cum communiter prandebant. Locus prandii *refectorium*. Unde & Belgis *den Reventer*. Quæ barbara quidem vox, ſed e Latio huc deducta. Chronographus Saxo ad Ann. 1093. *Sed ſequenti die &c. menſa reficiendi gratia aſſidens ſubita defectione præreptus &c.*

& fertella prædicta. Ferrella ſpecies menſuræ eſt, & ejuſdem originis, cujus *Ferto* ſeu *Ferton*, quæ eſt quarta pars marcæ. Belgis *een viertel*, unde vox eſt detorta.

quod alio nomine Monſtrantia vocari ſolet. Quid Monſtrantia ergo patet. Dixi *Analect. to.* 1. *p.* 340.

X.

X.

Testamentum Dn. Henrici de Velde Canonici Trajectensis Ann. CIↃ. CCCC. XII.

IN nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem M. CCCC. duodecimo condidit testamentum Dn. *Henricus* de *Velde* Canonicus Trajectensis constituens executores seu manufideles suos honorabiles & discretos viros Dn. *Wilhelmum* de *Riebeec*, & Magistrum *Henricum* de *Vinario* perpetuos Beneficiatos in ecclesia Trajectensi, ac *Alphardum* vander *A* civem Trajectensem. Tenor vero sequitur de verbo ad verbum & est talis: In nomine Patris, & filii, & Spiritus sancti Amen. In den eersten so wil ick *Henrick* van den *Velde* Canonick ten Doem, datmen den Zouter lese opt Choer, ende men daer autaer keersen sette int Choor. Ende alse die vigilie uyt is dat elck Priester syn keerse mit hem neme. Item tot mynre beganghenisse elcken geselle ten Doem een mingelen wyns. Item so wil ic datmen een gulden cleet coopt, ende die dooden provende daar geen gelt voor en geve. Item so wil ick begaen wesen in der kercken ten Doem alleen *ut consuetum est.* Item der kercken ten Doem een out scilt jaerlycks ende euwich, & *celebrantibus* enenhalven out scilt *perpetuo secundum consuetudinem ecclesiæ.* Item der fabrycquen ten Doem beset ick twaelf oude scilden *una vice.* Item die gesellen in der loedzen een vat biers, vier taken wyns, ende enen out scilt ter marckten mede te gaen, dat sy daer een geselscap willen maken mitten gesellen die in der loodze hooren, ende dat sy daer myn

graf voor fullen bewulven. Item fo begeer ick een farck op myn lichaem te hebben. Item begeer ic dat die twee zielpriesters, ende Heer *Johan Bol* myn neve myn jaergetyde bewaren, ende alle daghe myn graf visiteren, daer befet ick elcken toe twe oude fcilden *una vice*. Item fo begeer ick dat myn testamentoers myn gefinne verfien mit gelt of mit cleder. Item fo befet ick ende wil, dat *Aernt* mynen broeder mit fynen kinderen heb hondert gulden *una vice*. Item *Claes* myn broeder hondert gulden, mit fynen kinde hondert gulden, *una vice*. Item *Alpher* van der *A* mit fynen kinderen hondert gulden *una vice*. Item *Gerardo* van den *Valde* mynen neve vyftich gulden *una vice, cum conditione, quod magister Johannes Colentier tenebit eos & exponet ad utilitatem Gerardi*. Item *Metten* ende *Oecken* mynre fufter dochteren vyf out fcilt *una vice*, enen halven out fcilt mede te coopen. Item myn Sufter van der *A* myn gulden vingherlyn mitten fteene. Item *Johan* van der *A* myn waterpot verguit en myn blaeuwe faerts mitten wapen. Item *Feytgen* myns Broeders *Aernts* dochter een waterpot. Item alle myn nywe cuffen mit mynen wapen wil ic dat myn twe Broeders ende myn Sufter gelyck deylen. Item fo geve ick om Gods willen *Fytgen* myn dochter twe hondert gulden *una vice*, ende daer felmen haer enen man mede geven by rade mynre Sufter van der *A* ende mynre nichten van *Gulenburch*. Item *Splinter* mynen foon hondert gulden *una vice*, ende daer felmen hem ofhouden aen fyn ambacht. Item fo wil ick ende begeer, of *Braemken* t'huys quam, dat myn *testamentoers* hem cleden ende enen drincpenninck ge-

geven, alsso als hem goet dunckt oerbaer te wesen. Item *Lysken* myn *Bastertsuster* twee silveren lepelen. Item den Minnebroeders beset ick thien gulden *una vice*. Item den Regulieren thien gulden *una vice*. Item *do & lego heredibus Conraerdi* thien gulden *una vice*. Item so geve ick mynre kercken tot *Nywelant*, dat huys, dat ick cofft tegens den Choorbisscop. Item so wil ick ende begeer datmen myn silverwerck ende alle myn huysraet openbaerlick vercope, ende niet heymelick. Item waert saecke dat myn testamentoers enich verdriet hadden van mynen erfgenamen, so waer alle dat ic beset te niet aen den ghenen, die dat verdriet dede.

Et ego Henricus *van der* Laen *clericus Trajectensis publicus Imperiali auctoritate Notarius; quia præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur per prælibatum Dnm Henricum testatorem agerentur & fierent, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ideo hoc præsens publicum instrumentum per alium, me aliis occupato negotiis, fideliter scriptum exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi, in fidem & testimonium veritatis omnium præmissorum rogatus & requisitus.*

NOTÆ.

den Zoutter lese. *Zouter* liber Psalmorum est.

Ende alsø die vigilie uyt is. Id est, sacrum officium, quod pro defunctis fit noctu. Concilium apud Saponarias Ann. DCCC. LIX. *cap.* 13. *Pro eo, qui decesserit, in sedibus septena missa totidemque vigilia Domino persolvantur.* Consuetudines Cluniacenses *lib.* 1. *cap.* 3. *Servitoribus autem expectatis usque dum & ipsi surrexerunt a mensa, agitur officium, vel*

quod a nostratibus Vigiliæ vulgo appellatur, quod aliquando, cum tanti defuncti non haberentur, fieri solebat cum lectionibus tantum tribus & responsoriis &c. Noctu dixi, aut si non noctu, ad faces alto vespere, ut infra in Testament. Ann. 1433. *Investitus, seu Rector, aut Vicecuratus &c. de vespere vigilias mortuorum leget.* Item infra in Testament. Ann. 1466. *Dies begeere ick, dat sy sullen singen tot elck van de voersz. jaergetyden des avents vigilie mit negen lessen.*

ende elcken geselle. Cuivis Chori socio.

een gulden cleet coopt. An ornando altari?

die dooden provende. An respicit annum gratiæ? Hujus enim adhuc fructus in bonis defuncti. Locus obscurus est.

Out scilt. Scutum vetus aliquando quatuordecim erant grossi, sive, ut vulgo jam *grooten.* Wassenb. Embric. *lib.* 3. *cap.* 10. Aliquando viginti quatuor. Jan van Hout *in syn Dienstboeck p.* 36. *& seq.* Aliquando viginti. Charta Ann. 1357. *den goeden gouden scilt voor twintich groote gerekent, of payement daer voor na der weerde te betalen &c.* Aliquando triginta oboli, ut in charta Ann. 1508. *quolibet scudato æstimato ad unum & dimidium florenum Rhenensem aureum pleni ponderis moneta Electorum imperii &c.* Duo & XL. Caroli V. temporibus, ut in charta Ann. 1530. *so souden sy Remonstranten geven twintich stuyvers, t'welck op twee stuyvers na juist de helft waer van een out scilt, die gerekent wort voor* XLII. *stuyvers.*

X I.

Testamentum Everardi Foeck Decani S. Salvatoris Ann. CIↃ. CCCC. XVIII.

Anno CIↃ. CCCC. XVIII. mensis Martii die XXVI. obiit Magister *Everardus Foec* quondam Decanus noster, qui dedit & assignavit ecclesiæ nostræ bona infra scripta. Primo septem jugera terræ sita in *Bodegraven*, de quibus agitur annua memoria ipsius die præscripta. Item septem jugera terræ ibidem, in quibus reservavit *Beatrici de Reno* moniali monasterii albarum Dominarum in Trajecto usumfru-

fru-

fructum. Qua defuncta fient ex iis mensurnalia ipsius Dni Decani. Item fundavit Vicariam ad altare beati Stephani Prothomartyris in majori cripta in cujus dotem assignavit XIV. jugera terræ in parochia de *Camerick* in loco dicto *s'Grevensloet*. Item quatuor jugera terræ in parochia de *Woerden*. Item dimidium mansum terræ in *Achtienhoven*, & fertellam terræ eidem dimidio manso proxime vicinam, & fertellam terræ in *Jutfaes*, ex qua vicarius ejusdem solvet majori Camerario nostro singulis annis ad exaltationem festi Transfigurationis Domini, quod Decanus instituit, V. libras cum XVIII. denariis bonorum inter Canonicos & Socios distribuendos, prout in magno Ordinario continetur. Item dedit ad usum Vicarii dictæ Vicariæ novum calicem deauratum cum patena deaurata ponderantia simul XXXIII. *loet* argenti minus quartario unius *loet* cum missali & rubea casula novis, & ornamentis aliis necessariis. Item oneravit Vicarium ejusdem Vicariæ ad colligendum & dispensandum bona in elemosynas pauperum in quadragesima deputata, de quibus infra dicetur, nec non ad signandum singulis sabbathis in tabula parula, unde chorus diebus singulis per ebdomadam horas suas canonicas debeat decantare. Item fundavit aliam Vicariam ad altare S. Crucis in nostra ecclesia assignans pro dote ejusdem VIII. jugera terræ in Heeswic, & unum juger cum dimidio situm ibidem, ac alia VIII. jugera terræ in duobus peciis ibidem, nec non dimidium mansum terræ in *Jutfaes*. Item donavit ecclesiæ nostræ X. scuta antiqua empta per eum ex quadam fertella prati & veni sita in *Trichteruen*, e quibus Camerarius so-

ciorum ecclesiæ nostræ tria scuta recipiet, & inde distribuet singulis annis Dominis & sociis XXIII. XXIV. & XXV. diebus cujuslibet mensis celebrantibus missam, quolibet ipsorum dierum, V. sol. unum autem scutum ex dictis decem tollet & habebit Vicarius principalis dicti altaris S. Crucis, pro & ex eo, ut communicet Vicario alterius Vicariæ ad idem altare ut præfertur erectæ, perpetuis temporibus ornamenta ad ipsum altare jam actu spectantia & in posterum spectatura. Reliqua vero sex scuta tollet & habebit magister Choralium nostrorum in recompensam laborum suorum, ut in statuto desuper facto continetur. Item legavit Choralibus ecclesiæ nostræ in augmentum denariorum suorum mensurnalium perpetuos redditus sex scudatorum antiquorum, quos fabrica nostra choralibus ipsis, prout hactenus est observatum, ministrabit. Item dedit & assignavit in eleemosynas pauperum Christi bona infra scripta, videlicet XV. jugera terræ in *Jutfaes* sita. Item unum mansum terræ arabilis situm *int Wael*. Item XII. jugera terræ sita in *Bodegraven* in quadam parte vulgariter dicta *Jans weer van den Zande*. Item VIII. jugera terræ jacentia in Scalcwic. Item tres fertellas terræ jacentes in *Snodelreweert aen de Linscoten* in parochia de *Oudewater*. Item unam fertellam cum dimidia jacentem in *Maerseveen*. Item tertiam partem unius mansi terræ jacentem in *Broekelreveen*, prout de his & aliis bonis in fundatione prædictarum eleemosynarum ac literis aliis inde confectis in archivo nostræ ecclesiæ repositis plenius continetur. Item idem Decanus dedit ecclesiæ nostræ quatuor candelabra magna ænea cum

uno

uno pulpito æneo in choro. Item donavit ecclesiæ nostræ duo candelabra argentea pro parte deaurata. Item dedit ecclesiæ nostræ ciborium cristallinum argenteum deauratum cum coöpertorio argenteo deaurato, in quo sacramenta eucharistiæ & sacræ unctionis pro visitatione infirmorum conservantur. Hæc & plura alia bona dedit & fecit magister *Everardus* Decanus supradictus ad laudem & honorem Dei salvatoris nostri & ipsius ecclesiæ nostræ decorem, ac divini cultus in eadem amplificationem, suæque remedium animæ, quæ cum Christo semper requiescat in pace, Amen.

NOTÆ.

Mensurnalia. Sacra mense unoquoque pro defuncto facienda, *syn dertichste*, ut dixi supra ad Testament. Ann. 1352. Si quadragesimo quoque die *een veertichste* est in Testament. Ann. 1466.

ut communicet Vicario alterius Vicariæ ad idem altare, ut præfertur, erecta. In eodem altari missæ dictæ a diversis & pro diversis personis, Qui dicebant *Vicarius*.

XII.

Testamentum Wilhelmi de Reven Canonici Trajectensis Ann. CIↃ CCCC. XXII.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis ejusdem CIↃ CCCC. XXII. indictione quinta decima, die penultima mensis Julii, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, Domini Martini divina providentia Papæ quinti anno quinto, in mei Notarii publici testiumque infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus Venerabilis & Circumspectus vir Dn. *Wilhelmus de*

Renen Canonicus Trajectensis, nec non Præpositus ecclesiæ S. Martini Embricensis. Trajectensis diœcesis, compos per gratiam Jesu Christi, corporis, mentis, rationis, & intellectus, attendens quod nihil est certius morte, nihil vero incertius ejus hora, cupiensque diem suæ peregrinationis extremum dispositione bonorum suorum & ordinatione testamentaria prævenire, & saluti animæ suæ de bonis sibi a Deo collatis, in quantum poterit, salubriter providere, revocando expresse omnia & singula testamenta per ipsum ante præsentis diei datam facta, & executores inibi nominatos, testamentum suum seu suam ultimam voluntatem fecit, condidit, & in modum subsequentem ordinavit. Primo siquidem recommendavit animam suam Altissimo creatori suo, beatissimæ virgini Mariæ ejus matri, ac toti Curiæ cœlesti. Voluit insuper idem Dns testator, quod infrascripti sui Executores præsens suum testamentum seu ejus ultimam voluntatem exequantur, prout in quadam papiri cedula manu mei Notarii scripta, quam idem Dominus testator in suis tunc tenebat manibus, quæ quidem cedula sequitur de verbo ad verbum, & est talis: Noverint universi, quod hoc est testamentum seu ultima voluntas mei *Wilbelmi* de *Renen* Præpositi Embricensis Trajectensis diœcesis, quod volo valere jure testamenti seu codicillorum, aut quocunque alio jure, quo melius valere possit, & per hoc testamentum seu codicillum revoco quæcunque legata in aliis testamentis seu codicillis per me factis. Inprimis animam meam cum de fragili corpore meo transierit commendo Altissimo creatori, beatæ Mariæ virgini, totique collegio bea-

beatorum. Item eligo sepulturam meam in ecclesia Trajectensi, in loco per me electo & michi pro sepultura deputato, ubi lapidem poni feci. Et volo quod exequiæ meæ fiant sine pompa. Item volo quod debita mea & injuste acquisita, de quibus legitime constiterit, ante omnia persolvantur, & restituantur. Item lego *ecclesiæ Leodiensi* duodecim coronas auri semel &c. Item lego elemosinæ *ecclesiæ Leodiensis* duodecim florenos Hollandenses semel &c. Item lego *ecclesiæ Trajectensi* pro mensurnali meo in dicta ecclesia perpetue faciendo XII. scuta Franciæ annua, quæ alias erga Capitulum Trajectense emi ad vitam meam per me levanda, sic quod post obitum meum singulis mensibus in vigilia & missa animarum unum scutum inter corporaliter præsentes dividatur. Item lego celebrantibus in die mensurnalis mei & anniversarii annuatim unum scutum. Item lego fabricæ ecclesiæ Trajectensis viginti florenos Renenses semel. Item lego *ecclesiæ sancti Martini Embricensis* pro anniversario & mensurnali pro anima mea in dicta ecclesia perpetuo faciendis omnes fructus, redditus, & proventus, qui michi competere poterunt de anno gratiæ post obitum meum, & volo quod inde emantur perpetui redditus dividendi inter Canonicos & Chorisocios juxta morem ecclesiæ in mensurnali meo ultra data per me pro anniversario & mensurnali prædictis. Item lego *Capitulo ecclesiæ sanctæ Mariæ Trajectensis* fructus & proventus, qui michi competent, sive competere poterunt de anno gratiæ de Thesauraria beatæ Mariæ, & volo quod inde emantur redditus perpetui pro anniversario faciendo, prout executoribus

bus meis visum fuerit expedire. Item lego *Carthusiensibus in Ruermunde* ultra data eis per me librum meum *de vitiis & virtutibus*. Item lego eisdem *Carthusiensibus* historiam Scolasticam. Item lego eisdem *Collectarium* super psalterio. Item *Carthusiensibus* extra muros Trajectenses lego librum meum moralium super Job, qui est in tribus voluminibus, ultra eis alias data per me. Item lego *Conventui fratrum Prædicatorum* in Trajecto viginti florenos Renenses semel. Item lego *Conventui fratrum Minorum* in Trajecto viginti florenos aureos Renenses semel. Item lego *Conventui Regularium in Trajecto* centum florenos Renenses semel, de quibus volo emi redditus, de quibus volo fieri anniversarium pro anima mea. Item lego *Conventui* in *Vrouwencloester* viginti florenos Renenses semel. Item lego *Conventui albarum Dominarum* in Trajecto decem florenos aureos Renenses semel. Item lego *Conventui* in *Duel* extra muros Trajectenses decem florenos Renenses semel. Item lego *Conventui sanctæ Cæciliæ* in Trajecto decem florenos Renenses semel. Item lego *sororibus seu Conventui prope vineam* in Trajecto decem florenos aureos Renenses semel. Item lego *Adelysæ filiæ Hermanni* de *Steenre* ad usum suum ducentos florenos Renenses semel. Item lego *Conventui monialium* in Wyck decem florenos Renenses semel. Item lego *VVilhelmo* de *Molendino* & *Lutgardi* conjugibus quadringentos florenos Renenses. Item lego *Belæ* de *Kessel* nepti meæ de vasis meis argenteis duodecim marchas. Item totidem lego de dictis vasis *Margaretæ* uxori *Hermanni* de *Steenre*. Item lego totidem *Mechteldi* relictæ *VVilhelmi* de *Apelteren* nepti meæ. Item

lego

lego *Margaretæ* de *Molendino*, & *Heylwigi Baers* fororibus, cuilibet unum de melioribus tabbardis meis foderatis de vario, quot dimisero post obitum meum. Item lego eisdem fororibus videlicet *Margaretæ* & *Heylwigi* cuilibet ducentos florenos Renenses semel. Item lego domino *Gotfrido* Decano ecclesiæ sancti Johannis Trajectensis pottum meum argenteum tenentem quartam Coloniensem. Item lego *Baldewino Kreyt* familiari meo centum florenos Renenses semel tantum. Item lego *ecclesiæ de Renen* pro fabrica ejusdem ecclesiæ quinquaginta florenos Renenses semel tantum. Item omnia alia bona mea, quæ in hoc testamento seu codicillo meo non legavi, seu legabo, volo quod dividantur in duas partes, taliter videlicet, quod unam partium habebunt tres neptes meæ, filiæ fororis meæ, videlicet *Bela* de *Kessel*, *Margareta* de *Steenre*, & *Mechteldis* de *Apelteren*, inter se æqualiter dividendam. Aliam vero partem volo dari pro medietate *Conventui Regularium* extra muros Neomagenses, & pro alia medietate *pauperibus Christi*, & miserabilibus personis. Volo etiam quod gratiose agatur per executores meos cum familiaribus meis, qui in servitio meo fuerint tempore obitus mei. Item lego *Syberto* de *Kessel*, quicquid michi tenebitur tempore obitus mei, salvo quod in nullo se opponat testamento meo seu codicillis meis, & in casu quo contrarium faceret, volo, quod solvat ea, quæ mihi tenetur. Item lego *Hermanno* de *Steenre*, quicquid mihi tenebitur tempore obitus mei. Item lego *VVitkino* de *Molendino* quicquid mihi tenebitur tempore obitus mei. Item lego *Theodorico Baers*, quicquid michi te-

tenebitur tempore obitus mei. Item lego *Theodorico* filio *Hermanni* de *Steenre* in subsidium matrimonii trecentos florenos Renenses semel tantum. Item lego *Frederico* de *Steenre* ad usum suum trecentos florenos Renenses semel tantum. Item lego *Heylwigi* filiæ *Hermanni* de *Steenre* ducentos florenos Renenses semel dandos. Item lego *VVilhelmo* de *Steenre* filio *Hermanni* præscripti centum florenos Renenses semel dandos. Item lego *Mathiæ Veccop* viginti florenos Renenses semel deliberandos. Item lego *Lamberto* filio *Ludekini* viginti florenos Renenses semel dandos. Item lego *Johanni Kreyt* viginti florenos Renenses semel dandos. Item lego *Florentio Vyſſcher* viginti florenos Renenses semel dandos. Item lego *Fyæ* lotrici meæ quatuor florenos Renenses semel dandos. Item lego *Syberto* tempore obitus mei mecum stanti quatuor florenos Renenses semel deliberandos. Item lego domino *Petro* de *Molendino* Canonico ecclesiæ sancti Salvatoris Trajectensis quatuor lectos meos meliores cum eorum attinentiis. Item lego domino *Johanni Hondertmarck* Canonico ecclesiæ beatæ Mariæ Trajectensis librum meum dictum *Catholicon*. Item lego *Elisabeth* de *Meerten* quinquaginta florenos Renenses semel dandos. Item lego *Heylwigi Veccop* filiæ *Ulmanni* quinquaginta florenos Renenses semel dandos. Item lego cuilibet liberorum *Siberti* de *Keſſel* & *Belyæ* neptis meæ prædictorum quinquaginta florenos Renenses semel dandos. Item lego *Gysberto* de *Lodeſteyn* decem scuta Franciæ auri antiqua semel danda. Item lego *Wilhelmo* de *Monaſterio* decem scuta Franciæ auri antiqua semel danda. Item lego *Johan-*

banni de *Noorde* Notario præſentis teſtamenti mei decem ſcuta Franciæ auri ſemel danda. Item lego cuilibet executorum meorum infra ſcriptorum unam taſſam argenteam de majoribus meis taſſis & ſex ſcuta Franciæ ſemel danda. Item ordino, facio, & conſtituo executores teſtamenti mei ſeu codicillorum meorum dominos *Henricum Houberch* Decanum eccleſiæ S. Salvatoris Trajectenſis, Dominum *Johannem Hondertmarck*, *Hermannum* de *Steenre*, & *Witkinum* van der *Moelen*. Item volo quod ſiqua ultra præmiſſa propria manu in codicillis ſcripſero, quod illa valeant, ac ſi in præſenti inſtrumento ſcripta eſſent. Hujuſmodi autem ſui teſtamenti & ultimæ voluntatis executores, manufideles, & fideicommiſſarios, ac diſpenſatores elegit, conſtituit, & ordinavit venerabiles & circumſpectos viros Dominum *Henricum Houberch* Decanum, *Johannem* Canonicum eccleſiæ S. Salvatoris Trajectenſis, *Hermannum* de *Steenre* armigerum, & *Witkinum* van der *Moelen* civem Novimagenſem laicos Trajectenſis & Colonienſis diœceſis, rogans eos, quatenus divinæ remunerationis intuitu onus hujuſmodi executionis in ſe ſuſcipere velint, Quibus dedit plenam & liberam poteſtatem ac mandatum ſpeciale ſe de omnibus & ſingulis bonis ipſius teſtatoris mobilibus & immobilibus, ſpiritualibus & temporalibus, acceſſionibus & juribus quibuſcumque poſt mortem ſuam relinquendis intromittendi, ea ingrediendi, vendendi, alienandi, tranſigendi, & de ipſis libere diſponendi, & ordinandi, prout ſaluti animæ ſuæ magis crediderint expedire, ipſiſque ceſſit ac mandavit, & in ipſos tranſtulit

omnia & singula bona sua mobilia & immobilia, præsentia & futura, nec non omnes actiones reales & personales, utiles, directas, & rei persecutorias sibi in præsenti seu in futuro contra quascunque personas ecclesiasticas, vel seculares, collegia seu universitates, quomodolibet competentes, & eosdem constituit in rem suam procuratores, & posuit eos in locum suum & jus suum, ita quod dicti executores post mortem ipsius domini testatoris coram quibuscunque judicibus competentibus pro præmissis agere, defendere, & experiri poterunt, omniaque alia & singula facere & exercere, quæ in hujusmodi ultimæ voluntatis executione ac etiam continentibus, ac dependentibus, seu emergentibus ex eadem necessaria fuerint, seu quomodolibet oportuna, etsi mandatum exigatur magis speciale, ipsosque ab omni cautione & satisdatione, inventarii confectione, rationum & reliquorum redditione & exactione qualibet voluit esse liberos & immunes, voluitque insuper dictus dominus testator, quod si dicti sui executores, quod absit pro præmissis exequendis non fuerint concordes, quod extunc major pars eorundem ea nichilominus exequantur, quodque si post ipsius obitum aliquem seu aliquos suorum executorum contigerit se absentare, vel interesse nequiverit, seu se aliquo modo excusaverit, aut ab hac luce decedere contigerit, quod ex tunc præsentes aut interesse volentes & superstites ex eisdem modo prætacto ea plenarie exequantur. Et præmissa omnia & singula asseruit & dixit firmiter ac esse voluit suam ultimam voluntatem, volens eam valere jure testamenti aut jure codicillorum, seu alias omni modo

&

& forma, quibus melius & efficacius valere poterit de jure vel de consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis. Super quibus omnibus & singulis præfatus dominus testator petiit sibi fieri a me Notario publico infrascripto unum vel plura instrumenta. Acta fuerunt hæc Trajecti in domo habitationis dicti domini testatoris sita infra emunitatem ecclesiæ Trajectensis sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris, Dnis *Johanne* uten *Elsweert* Canonico Trajectensi, *Johanne* de *Meerloe*, *Wilhelmo* filio *Pauli* in Curia Trajectensi procuratoribus, & *Petro* van der *Haer* layco Trajectensis diœcesis, testibus fide dignis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Et ego *Johannes* de *Noorde* clericus Trajectensis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, quia prædicti testamenti ordinationi, dispositioni, executorum ejusdem testamenti constitutioni, electioni, & potestatis dationi, omnibusque aliis & singulis, dum sicut præmittitur fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens intersui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, ideo præsens publicum instrumentum per alium me aliis occupato negotiis fideliter scriptum & per me subscriptum confeci & publicavi, signoque meo solito & consueto signavi rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

In nomine Domini Amen. Anno a nativitate ejusdem CIↃ. CCCC. vicesimo quarto, indictione secunda, die XXV. mensis Augusti, hora vesperarum vel quasi, Pontificatus sanctissimi in Christo patris

& domini nostri, Dn. *Martini* divina providentia Papæ quinti anno septimo, in mei Notarii publici & testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutus venerabilis & circumspectus vir Dn. *Wilhelmus* de *Renen* Canonicus Trajectensis, nec non Præpositus sancti Martini Embricensis Trajectensis diœcesis non annullando neque revocando testamentum suum alias coram me Notario præfato conditum & factum, ymo idem ratificandò per præsens instrumentum, & approbando, revocando nihilominus tamen expresse quamcunque donationem sive legationem de domo sua sita infra emunitatem ecclesiæ Trajectensis prædictæ, quam pro præsenti inhabitat, cuicumque personæ factam, omnibus melioribus modo, via, causa, jure, & forma, quibus melius & efficacius potuit, dedit, donavit, legavit, & assignavit venerabilibus & discretis viris Dnis *Johanni Hondertmarck* & *Petro* de *Molendino* Canonicis ecclesiæ sancti salvatoris Trajectensis, cuilibet medietatem domus suæ prædictæ, quam pro præsenti inhabitat. Item dedit, donavit, & legavit domicellæ *Heylwigi* filiæ *Hermanni* de *Steenre* ducentos florenos Renenses semel tantum ultra alios ducentos florenos similes alias in priori testamento per prædictum dominum testatorem eidem *Heilwigi* legatos, sic quod ipsa habebit in totum quadringentos florenos Renenses semel tantum. Et præmissa asseruit & dixit firmiter ac esse voluit suam ultimam voluntatem, volens eam valere jure testamenti aut jure codicillorum, seu alias omni modo & forma, quibus melius & efficacius valere poterit

terit de jure vel consuetudine cujuslibet ultimæ voluntatis, priori tamen testamento per ipsum, ut præmittitur, condito in suo vigore perdurante & permanente. Super quibus omnibus & singulis præfatus dominus testator petiit sibi fieri a me Notario publico subscripto unum vel plura publicum seu publica instrumentum seu instrumenta. Acta sunt hæc Trajecti in domo dicti domini Præpositi sub anno, indictione, die, mense, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabilibus & discretis viris Dnis *Lamberto Bruninc*, *Mathia Vetcop* perpetuis beneficiatis in dicta ecclesia Trajectensi, *Hermanno* de *Steenre* armigero, *Johanne Kreyt*, *Baldevino Kreyt*, & *Lamberto* filio *Ludekini* laycis Trajectensis & Coloniensis diœcesis, testibus fide dignis, ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

NOTÆ.

Collectarium super psalterio. Volumen continens excerpta & sententias ex Psalmis, preces continens & orationes in sacris usitatas. Vita Rabani Mauri *n. 10. In epistolas quoque Pauli Collectarium fecit, colligens de diversis Opusculis SS. Patrum sententias eorum &c.* Eadem *n. 51. Fecit Collectarium unum de sententiis divinorum librorum. Collecta*, lectio, oratio.

Item Carthusiensibus extra muros Trajectenses. Extra portam insulanam cœnobium ipsis extruxerat Suederus de Gaesbeeck, idque *Bloemendael* dici jusserat, seu *domum novæ lucis in Bloemendael, ten Nyenlicht in Bloemendael*, ut in veteri est charta. Simpliciter etiam *dat Nyelicht*, ut in Testamento Ann. 1466. *Item geve ick dat Cathuyser klooster buyten Utrecht geheten dat Nieuwe Licht &c.* Posuerat primum ejus lapidem Ann. 1392. Extinctus in Italia cum Romam se conferret Ann. 1400, Sed relatus mox Ultrajectum & sepultus in ecclesia a se extructa & dotata. Reliquit filium Jacobum, fratrem autem Wilhelmum Dominum de Ab-

coude. Meminit Necrologium: *x. Kal. Maji obiit nobilis vir Dn. Swederus de Abcoude, Dominus de Gaesbeecq, de Putten, & de Stryen.* Item: VIII. *Idus Februar. obiit nobilis Domicellus Jacobus Dn. de Gaesbeeck &c. filius Domini fundatoris, & magnus benefactor domus hujus.* Item: *Januar. Circumcisio Domini. Obiit generosus Domicellus Gisbertus filius domini Wilhelmi de Abcoude fratris Fundatoris nostri.* Item: *memoria nobilis Dnæ de Abcoude matris ejus.* Thomas fuit Grawert, qui primus præfuit monasterio; Prior dictus, non Abbas.

de melioribus tabbardis meis foderatis. Foderare est suffulcire. A *fodro*, quod utrumque est, & annona militaris, avena, pabulum &c. & vestis suffultura. Quæ & alibi *forratura*, ut in testamento Cunegundis van Virnenburch, quod edidi una cum epistolis Ann. 1695. *Foderare* etiam utrumque est, & suffulcire, & annonam seu pabulum quærere aut exigere. *Fodrarius* qui exigit. Unde & nostrum *vouragier*. Benedicti IX. diploma Ann. 1035. *nec mansiones eorum hospitari, vel invadere, vel foderare præsumat.* Auctor vitæ Ludovici Pii apud Pithæum: *Quibus prudentissime ordinatis inhibuit a plebeis annonas militares, quas vulgo Foderum vocant, dari.* Gunther. *lib.* 8. *vers.* 572.

Cumque molendinis telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt.

Hincmari Capitula Ann. DCCC. LXXXVII. *neque ducatis superflue homines, per quos illos gravetis in cibo & potu, & fodro ad caballos.* Vide & Sirmond. *ad Car. Calv. Capitul. tit.* 12. Apud quem tamen nihil de notione, de qua loquor, ut nec apud du Cange. Et frequens tamen vox est. Statuta Generalia Academiæ Viennensis apud Lambec. *lib.* 2. *comm. de Biblioth. Cæsar. tit.* 17. *Providebit sibi de Chabbardo seu epitogio magistrali proprio, novo serico pro æstate, aut vario pro hyeme foderato.* In iisdem Statutis, *tit.* 11. *Item quod nullus Doctorandus Doctori ipsum præsentanti varium vel aliquas sufferraturas solvere teneatur*, legendum putat Lambecius, *subfoderaturas*. Ego litera mutata tantum *sufforraturas*.

decem scuta Franciæ auri antiqua. Quadraginta duos obolos valebat vetus scutum Francicum Ann. 1508. ut in charta ejusdem anni: *& adhuc duorum scudatorum antiquorum monetæ Regis Franciæ, quolibet scudato æstimato ad unum & dimidium florenum Renensem aureum pleni ponderis &c.*

unam

unam taſſam argenteam de majoribus meis taſſis. Taſſa hic patera eſt, phiala, non crumena, aut marſupium. Didici ex teſtamento Judoci van Winſen Ann. 1494. *Et dedit & legavit eiſdem executoribus ſuis & cuilibet eorum unam taſſiam argenteam, vulgariter een ſilveren ſchale, vel octo ſcudatos Ducis Wilhelmi pro eadem &c.* Crumena aut marſupium *taſca* apud du Cange. Taſſa neutro hoc ſignificatu apud eum occurrit. Cumulus apud eum eſt, ſeu ſtrues ariſtarum. Parum autem refert *taſſa* ſcribas an *taſſea*. Teſtamentum Ann. 1485. apud Camuzat. *antiq. Tricaſſ. p.* 240. *Item damus & legamus nepoti noſtro M. Nicolao de la Place* 12. *magnas taſſeas argenteas.*

ANTONII MATTHÆI RECITATIONES SEU PRÆLECTIONES SOLEMNES AD Tit. Cod. de Pign. & hypoth.

LIB. VIII.

Habitæ olim Ultrajecti Ann. CIↃ. DC. LI.

I. PIgnus a *pugno* dictum, vel rem pigneratam ſignificat, vel contractum, vel jus pignoris in re, *l. plebs* 238. §. *pignus ff. de verb. ſign.* §. *ult. Quib. mod. re contr. obl.* Hoc loco ſignificat jus pignoris in re. Quod conſtituitur vel conventione, vel teſtamento,

vel lege, vel missione in possessionem, vel judicati exequendi gratia, *l. non est mirum* 26. *ff. de pign. act. l. a Divo Pio* 15. *ff. de re jud. l.* 1. *&* 2. *C. de praet. pign. l.* 1. *& t. tit. C. in qui caus. pign. vel hyp. tac. contr.*

II. Conventione expressa constituendum est pignus: tacita non sufficit, nisi lege adjuvetur. Itaque siquis vinitori credat centum ea lege, ut ex vinea decem amphoras vini sibi solvat, neque uvae, neque vinea pignori est. Sichard. *ad h. rubr. n.* 4. arg. *l. liberto* 21. *pr. ff. de ann. legat. l. ult.* §. 1. *ff. de contrab. empt.*

III. Quid si quis emerit reditum annuum ex certo fundo praestandum, an fundus est pignori? Aff. Matth. de Afflict. *decis.* 162. *n.* 2. *& seq.* Boër. *decis.* 66. Sand. 3. *decis. tit.* 12. *def.* 8. Qui regulam hanc tradunt: Quoties onus imponitur rei, vel praestari jubetur ex re, vel de re certa, toties res pignori est. Nec tamen locum ex jure adducunt; & Afflictus contrarium sentire videtur. Neg. arg. *l. ult.* §. 1. *ff. de contrab. empt. d. l. liberto* 21. *ff. de ann. legat. l. Paula Callinico* 27. §. *ult. ff. de leg.* 3. *l. Lucius* 12. *ff. de alim. vel cib. legat.* Thoming. *decis.* 17. *n.* 11. *& seqq.* Costal. *ad d. l. ult. ff. de contr. empt.* Ranchin. *ad decis. Pap.* 42. Quorum sententia verior videtur. Cum enim verba *ex fundo* vel *de fundo* accipiantur demonstrative *d. l. Paula* §. *ult.* utique imputandum creditori, cur non apertius legem dixerit, *arg. l. veteribus* 39. *ff. de pact.* Neque satis firma videtur esse responsio Sandii ad *d. l. ult. ff. de contrab. empt.* quasi concisa oratione responderit Scaevola solum de obligatione personali,

non reali, quodque soleat ille brevis esse & concisus, teste Molinæo *lect. Dol.* 4. *&* 5. Etsi enim Cujacius quoque in *recit. solemn.* notet eum pene Laconicum esse; idem tamen ex *l.* 3. *C. Th. de testam.* notat, eundem peritissimum dici Arcadio & Honorio: cui laudi nequaquam congrueret, de parte solum quæstionis respondisse. Si tamen alimenta ex certo fundo jubeantur præstari, vel quid aliud piæ causæ intuitu tum fundus obnoxius est. Tiraquel. *privil.* 63. Surd. *de aliment. tit.* 8. *privil.* 51. Guid. Pap. *decis.* 576. arg. *l.* 2. §. 1. *ff. de alim. & cib. legat.*

IV. Sane siquis dixerit, *Super fundo*, Belg. *op dat lant*, non dubitant Dd. fundum esse pignori. Afflict. *d. decis.* 162. *n.* 6. Boër. *d. decis.* 66. Molin. *de censib.* §. 74. *gl.* 2. *n.* 19. Everh. *cons.* 107. *n.* 4. Rauchb. *part.* 1. *quæst.* 6. *n.* 60. *post Bartol. in l. pen.* §. *instituto ff. de leg.* 2. Atque ita Castrens. ibid. consuluisse se dicit pro quodam creditore Papæ, cui Papa assignaverat reditum super certo censu Cameræ Apostolicæ.

V. Item siquis dixerit, *Assigno tibi fundum istum &c.* recte hypotheca constituta censetur. Chassan. *de censib.* §. 4. *n.* 2.

Item vox *versekeren* ad rem respiciens hypothecam significat. Modest. Pistor. *qu.* 77.

VI. Item Mornac. notat ad *d. l. ult. C. de contr. empt.* hodie fundum pignori obligatum censeri, si in tabulis nuptialibus scriptum sit *a prendre la dite somme sur un tel heritage.*

VII. Item si debitor permiserit creditori propria auctoritate ingredi & distrahere arg. *l.* 3. §. *ult. ff. Qu. pot. in pign. l.* 3. *C. h. t.* Bart & Morn. *ad d.*

l. 3. *ff.* Bald. *ad d. l.* 3. *C.* Cuj. *ad d. l.* 3. *lib.* 11. *resp. Papin.* Afflict. *decis.* 201. Rauchb. *d. part.* 1. *quæst.* 6. *n.* 57. Belg. *dat den crediteur sal mogen panden van de gereetste goederen des debiteurs.* Neostad. *decis. Cur. Holl.* 36.

VIII. Quidam dixerat, *Onder verbant als na rechten*, an hypotheca est? Vid. contraria responsa Holl. 1. *consf.* 267.

De jure hodierno.

IX. Romano jure tam mobiles res quam immobiles nuda conventione oppignorari possunt, moribus nostris neutræ. Nam quod ad mobiles attinet, nisi possessio quoque in creditorem transferatur, nocet quidem ea conventio debitori, & ejus heredibus, non creditoribus aliis. Valla *de reb. dub. tr.* 11. *n.* 1. Grot. 2. *man.* 48. §. *sonder ter hantsettinge.* Christin. *ad consf. Mechl. tit.* 7. §. 7. & 8. Costuymen *van Deventer* 2. *tit.* 21. §. 13. Roseb. *recueil. tit.* 47. §. 3. Costuymen *van Duc d'Alba* §. 21. ubi Ultrajectini ita loquuntur: *Alle leveringe van mobile panden dat selfde heeft jus in rem.* Lantr. *van Roermont part.* 4. *tit.* 7. §. 1. *n.* 1. Consf. Bituric. *tit.* 7. §. 2. Burgund. *tit.* 5. §. 3. Chopp. 1. *Parisf.* 1. *n.* 3. & *cap.* 3. *n.* 3. Robert. 4. *rer. jud.* 19.

X. Hæc consuetndo non solum in generali hypotheca bonorum locum habet, ut mobilia non habeant sequelam, sed & in speciali certarum rerum mobilium. Statutum enim non distinguit. Chassen. *ad consf. Burg. tit.* 5. §. 3. *pr.* Christ. *ad consf. Mechl. tit.* 7. §. 8. *n.* 3. Quid si fundus instructus judicialiter oppignoratus sit, valetne oppignoratio rerum, quæ in fundo sunt? Non vide-

videtur. Et quid si res mobilis forte apud judicem pignoretur, an habet sequelam? Et an sequelæ obtinendæ causæ posset quis judicem accedere?

XI. Quid si debitor constituerit titulo precarii vel constituti res retinere, an habent sequelam quasi translata possessione. Aff. Chassen. *tit.* 5. §. 3. *n.* 3. laudans Afflict. *ad const. Sic.* Et sequitur Christ. *ad consf. Mechl. tit.* 7. §. 8. *n.* 5. Et confirmari potest eo, quod Galli dicunt, si statutum vetet donare & retinere, posse tamen titulo conductionis, precarii, vel simili rem retineri. Coquel. *Inst. jur. Gall. tit. de donat. fol.* 241. Pyrrh. *ad consf. Aurel. tit.* 12. §. 7. Boër. *ad consf. Bitur. tit.* 9. §. 2. Argentr. *ad consf. Brit. art.* 226. *gl.* 2. Verum hanc sententiam quantum ad prædia non admittit Sande *tr.* 1. *de feud. Gelr. tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 15. & 38. uti nec Goris *tr.* 3. *adversf. cap. ult.* Et nobis repudiandam Chassanei de mobilibus sententiam patet ex Statut. Urb. *tit.* 28. §. 7. *Wanneer dat ymant den anderen eenige tilbaer have overgeeft voor Schepenen, so sal de geene, die de tilbaer have overgegeven wert, rechtevoert de have na hem nemen van den bodem, daer sy waren binnen den eersten dwersnacht, ende niet weder brengen, &c. of men soude dan een ygelicken daer aen rechten, gelyck of die niet overgegeven hadde geweest.* Conf. *Consuet. jussu Ducis Alban. collect.*

XII. Quod ad immobiles res attinet, eæ oppignorari non possunt, nisi in judicio. idque passim receptum est, etiam apud Frisios, qui alioquin Romanum jus religiosius observare solent. Apud Velavos

lavos tamen sufficit præsentia duorum popularium, qui in eo loco, ubi prædium situm est, heredia possident. *Lantr. van Veluwe tit.* 24. §. 1.

XIII. Quo in judicio? Frisii distinguunt: Si generalis sit hypotheca in loco domicilii debitoris: sin specialis in loco, ubi prædium situm est. *Statuyten van Frieslant lib.* 1. *tit.* 10. §. 1. Sand. 3. *decis. tit.* 22. *def.* 15. Alii agnoscunt tantum specialem obligationem, factam ubi fundus situs est. *Lantr. van Overyssel part.* 2. *tit.* 8. §. 3. *van Zutphen. tit.* 18. §. 6. *van Roermont part.* 3. *tit.* 1. *cap.* 1. *n.* 1. *Costuymen van Antwerpen tit.* 57. §. 1. Goris *tr.* 4. *advers. cap.* 18. Neostad. *decis. Cur. Holl.* 28. 29. & 30. Coler *decis.* 17. Carpzov. 2. *const.* 23. *def.* 20. Radel. *decis.* 88. Aliter si factum fuerit, ipsi * debitori nocet oppignoratio, non tertio. *Costuymen van Antwerpen d. loc.* §. 2. nisi tertius possideat ex causa lucrativa. Grot. 2. *cap.* 48. §. *Algemeen.* Quæ exceptio hausta videtur ex *const. Polit. Holl.* §. 35. Aliam exceptionem admittunt Zutphanienses *d. tit.* 18. §. *ult.* Si nimirum specialis hypotheca coram judice loci constituta est, & in subsidium generalis adjecta clausula.

* An nocet etiam chirographariis? Aff. si coram testibus fundus oppignoratus sit, & signatum instrumentum. Carpzov. *d. const.* 23. *def.* 14.

XIV. Quid si in diversis territoriis prædium situm est? Uterque judex adeundus. Argentr. *ad cons. Brit. art.* 265. *verb. ou par cour superieure n.* 10. *vers. nihil magis.*

XV. Quid si feudale sit prædium? Resp. Moller. 1 *semestr.* 20. ante impetrandum domini consensum: dein prædium obligandum coram judice loci. Idem Coler. 1. *de process. exec.* 10. *n.* 204: Nobis sufficit domini feudalis & Parium consensus. *Lantr.*

van

van Overyſel 2. *tit.* 8. §. 3. *Coſtuymen van Duc. d'Alba* §. 21. Sand. *de feud. Gelr. tr.* 2. *tit.* 2. *cap.* 4. §. 2. *n.* 9. Grot. 2. *man.* 48. §. *Doch leengoet* Et ſic ſi cenſuale aut dominicale ſit prædium ſufficit ſi obligetur coram domino cenſus, coram Abbate, aut ſimili ſuperiore. *Lantr. van Roermont* 3. *tit.* 1. §. 1. *n.* 2. *van Overyſel d.* §. 3.

XVI. An prædium judici loci oppignorari poteſt, illo ipſo judice auctore? Aff. Rauchb. *part.* 1. *quæſt.* 24. *arg. l. un. ff. de off. conſ.* & quia ceſſat fraudis metus. Carpzov. 2. *conſt.* 23. *def.* 6.

XVII. An valet pignus ſine judice, ſi venditor paciſcatur fundum ſibi pignori fore, donec pretium ſolvatur. Neg. Moller. 1. *ſemeſtr.* 4. Berlich. 2. *concluſ.* 29. *n.* 61. *arg. l. ult. C. Qu. res pign. obl. poſſ. l.* 1. §. *ult. & l.* 2. *ff. de reb. eor. qu. ſub tut. vel cur.* & quia ratio hujus juris eſt, ne creditores decipiantur eodem fundo multis obligato. Quæ ratio & ad præſentem ſpeciem pertinere videtur. Aff. Weſenb. *conſ.* 39. Rauchb. 1. *quæſt.* 6. *n.* 26. Carpzov. 2. *conſt.* 23. *def.* 16. quorum ſententia in Saxonia obtinuit. Item in Friſia. Sand. 3. *deciſ. tit.* 12. *def.* 16. *arg. l. ult. C. de pact. int. empt. & vend.* Et ratio, quia nullum hic deceptionis periculum. Ad hæc cum etiam dominium ſibi venditor reſervare poſſit ſine judice, quidni poſſit etiam pignoris jus? Sed ad hoc forte reſpondebitur. Qui dominium recipit, retinet quod habet, qui pignus, id vult, quod ante non habuit.

XVIII. Si oppignoratio ſemel coram judice facta ſit, & creditor id pignus alii cedere velit, an rurſum adeundus judex? Neg. Berlich. 2. *concl.* 29. *n.* 26.

n. 26. Rauchb. 1. *quæst.* 6. *n.* 28. Heig. 2. *quæst.* 5. Carpzov. 2. *quæst.* 23. *def.* 8. quia fraudis ratio cessat. Aff. Antverpienses *tit.* 57. §. 8. *&* Ruræmondani *part.* 3. *tit.* 1. §. 1. *n.* 9. Vid. Costuymen *van Utrecht tit.* 28. §. 9.

XIX. An juramentum potest supplere judicis defectum? N. Moller. 1. *semest.* 19. Carpzov. 2. *const.* 23. *def.* 4. *arg. l. non dubium C. de legib.* etiamsi debitor juraverit se nulli alii pignus obligaturum esse.

XX. Statutum exigens oppignorationem judicialem an eo ipso tollit tacitas hypothecas? Neg. *Statuten van Frieslant lib.* 1. *tit.* 10. §. 2. Berlich. 2. *concl.* 29. *n.* 47. Grot. 2. *manud.* 48. §. *maer de stilswygende.* Neostad. *decis. Cur. Holl.* 30. Sic enim si alienatio rei decretum exigat, ut rei minoris, tacite nihilominus pignori esse potest. Gail 2. *obs.* 13. *n.* 9. Sand. 1. *de prohib. alien. cap.* 1. §. 3. *n.* 51.

Quis oppignorandi jus habeat.

XXI. Haut dubie dominus rem suam pignori obligare potest *arg. l. in re mandata* 21. *C. mand.* §. *per traditionem Inst. de rer. divis.* In re communi potior est prohibentis conditio, *l. Sabinus* 28. *ff. comm. divid.* Partem tamen nostram sicut alienare ita & pignerare possumus, *l. un. C. si comm. res pign. dat. sit l.* 1. *& seqq. C. de comm. rer. al. l.* 3. §. *ult. ff. Qu. pot. in pign.*

XXII. Usufructuarius usumfructum dare pignori potest, non fundum, *arg. l. ult. ff. de usur.* §. 1. *Inst. de us. & hab. l. interest* 6. *C. de usufr.* Frustra tamen adducitur *d. l. ult. ff. de usur.* non enim de fructuario loquitur, sed domino, qui si rem suam

a pos-

a possessore cum fructibus vindicet, in fructu etiam computabit, quod eam rem pignori dare potuerit; atque ita mutuam pecuniam impetrare. Cuj. *ad d. l. 72. ff. de reg. jur.*

XXIII. Emphyteuta an fundum obligare potest pignori? Aff. *l. tutor 16. §. ult. ff. de pignor. act.* nec id sublatum est per *l. ult. C. de reb. alien. non alien. l. 3. C. de jur. emphyt.* Cujac. *ad eand. l. 3. p. 396.* Gail 2. *obs. 25. n. 6.* Borcholt. *de feud. cap. 3. n. 42.* Neostad. *d. dec. Cur. Holl. 59.* Et hæc est communis sententia. Clar. §. *emphyteusis qu. 18.* Corbul. *cap. 14. limit. 33.* Diss. Sarmient. 3. *select. interpr. 2.*

XXIV. Finito tamen jure emphyteutæ finitur etiam pignus, *l. lex. vectigali 31. ff. de pign. & hyp. ub. Cuj. in comm.* Invito sane domino non potest creditor id vendere. Add. *ad Clar.* Idem de superficiario dicendum, *d. l. tutor. 16. §. ult. ff. de pignor. act. junct. l. 1. §. ult. ff. de superf.* Sed quid si dominus jure protimeseos fundum ab emphyteuta pignoratum retrahat? Non extinguitur pignus, quia dominus succedit in locum primi emptoris: is vero emit cum sua causa. Nec creditori hoc casu quicquam imputari potest, dominum enim prohibere non potuit, quo minus privilegio suo uteretur. Cuj. *ad d. l. 31.*

XXII. Fundus in diem addictus interim ab emptore pignori datus est. Resoluta emptione solvitur pignus, *l. 8. §. sed & Marcellus ff. de in diem addict. l. 3. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. solv.*

XXVI. Redhibetur fundus ex ædilitio edicto, num extinguitur pignus? Neg. *l. bovem 43. §. pignus ff. de ædil. ed.*

XXVII.

XXVII. Rescinditur venditio ex *l.* 2. *C. de resc. vend.* an solvitur pignus? Neg. arg. *d. l.* 43. §. *pignus*, & quia non resolvitur emptio, ut in *d. l.* 4. *ff. de in diem add. d. l.* 3. *ff. Qu. mod. pign. solv.* sed rescinditur. Adhæc pleno jure interim emptor dominus fuit, quidni ergo potuerit rem oppignorare? Denique imputari emptori potest, cur non offerendo, quod deerat justo pretio, rem retinuerit. Cuj. ad *d. l. lex vectigali lib.* 1. *resp. Scævol.* Ant. Fab. *de err. pragm. decad.* 23. *err.* 2. Boër. *decis.* 181. *n.* 10. Coras. *ad l.* 2. *ff. de serv. n.* 17. Diss. Molin. *de feud.* §. 33. *gl.* 1. *verb. droict. de relief. n.* 45. Pinel. *part.* 2. *ad l.* 2. *C. de resc. vend. cap.* 3. *n.* 11. Rebuff. *de resciss. contr. gl.* 5. *n.* 2. & 29. Fachin. 2. *controv.* 23. Opp. *d. l.* 31. & *d. l.* 4. §. *Marcellus.* Resp. Patet ex superioribus ratio discriminis & vid. plenius Fabrum. Opp. Iniquum foret venditorem teneri hypothecaria. Resp. Idcirco emptor liberare debet pignus: alioquin condemnandus in omne quod interest venditoris.

XXVIII. Retrahitur fundus ex pacto de revendendo an extinguitur pignus? Aff. Bartol. *ad l.* 4. §. *sed & Marcellus ff. de in diem addict.* Cuj. *ad d. l.* 31. Coras. *ad l.* 2. *ff. de servit. n.* 17. & *Dd. comm.* Cagnol. *ad l.* 2. *C. de pact. int. empt. & vend.* Molin. *ad consf. Paris.* §. 51. *gl.* 2. *n.* 20. & *seq.* Tiraq. *de retract. convent.* §. 3. *gl. un. n.* 10. Est enim resolutio necessaria, ut multis probat Pinel. *ad l.* 2. *C. de resc. vend. part.* 2. *cap.* 3. *n.* 20. & *seqq.* Et venditor, qui hoc pactus est, videtur etiam hoc egisse, ne interim oneretur res, aut certe ne onus sibi noceat. Diss. Fab. *dec.* 23. *err.* 1. con-

ten-

tendens voluntariam esse resolutionem, quia emptor non tenetur præcise revendere, sed liberatur præstando id quod interest *arg. l.* 72. *ff. de verb. obl.* Imo non est resolutio prioris emptionis, sed nova emptio, *l. ab emptione* 58. *ff. de pact.* Indemnem igitur duntaxat venditorem reddere debet. Denique venditori imputandum, cur non legem aperte dixerit de re non oppignoranda.

XXIX. Retrahitur jure sanguinis, an extinguitur pignus? Ab emptore primo interim contractum pignus resolvi necesse est: hæc enim necessaria contractus resolutio vel rescissio est, nec locum habet præstatio ejus quod interest. Sed quæ venditor imposuerat onera, ea sequuntur retrahentem, quia rem retrahit cum sua causa. Molin. *de feud.* §. 20. *gl.* 5. *n.* 26. *& seqq.*

XXX. Revocatur donatio propter ingratitudinem an pignus extinguitur? Aff. Tiraquell. *ad l. si unquam gloss. revertatur. n.* 330. Pinel. *d. part.* 2. *cap.* 3. *n.* 19. Ripa *ad l. ult. C. de rev. don. quæst.* 42. Quoniam & hæc necessaria dissolutio vel restitutio est. Neg. Fab. *d. dec.* 23. *err.* 4. quoniam nec res alienatæ revocantur *l. his solis* 7. *C. de revoc. don.* multo minus oppignoratio in irritum deducitur *arg. l. in quorum* 24. *ff. de pign. & hyp. l. non debet* 21. *ff. de reg. jur.* Nec tam resolvitur donatio quam revocatur per querelam ingrati. Ambigit Mozz. *de revoc. don. n.* 61. *& seq.*

Ad l. 1. *C. h. t.*

Confer *l.* 21. *ff. de reb. cred. l. adversus* 10. *C. de obl. & act.* Excipit Sichard. *h. in fin.* eum casum quo prætor mihi addixit pignus judiciale, egoque

eo contentus fui. Notat etiam ex gloss. apud Venetos hodie contrarium observari. Item ex Angelo contrarium observari inter fœneratores.

Ad l. 2.

Non pugnat hæc lex cum *l. 2. ff. Qu. pot. in pign.* quæ regulam proponit, hæc temperamentum. Regula: Cui generaliter omnia bona obligata sunt, is præfertur ei, cui postea quædam specialiter obligata sunt, *l. 6. C. Qu. pot. in pign.* Temperamentum: Nisi priori præter generalem obligationem etiam quædam specialiter obligata sint. Sed fallit hoc quoque temperamentum, si habens generalem & specialem hypothecam adjecit vulgatam clausulam: neque generali per specialem, neque huic per illam derogatum iri. Morn. *ad l. 8. ff. de distr. pign.* Choppin. 3. *de morib. Paris.* 2. *n.* 3.

An hæc constitutio procedit etiam in uxore, cui pro dote omnia bona, & specialiter res quædam sunt obligatæ. Aff. Giphan. *h. p.* 316. Conf. *l. ult. C. de pact. conv.*

An habet locum, si unus duntaxat sit creditor, & debitor contendat, debere eum ante specialem hypothecam excutere? Neg. Sichard. *h. n.* 2. *&* 6. Giphan. *d. p.* 316. *& comm. Dd.* Magist. *de præscript. cap.* 32. *n.* 1. *&* 2. Papon. 18. *tit.* 6. *arr.* 34. Choppin. 3. *de mor. Paris.* 2. *n.* 3. per *h. l. verb. æquale jus, &* per *l. creditoris* 8. *ff. de distr. pign.* & quia jus singulare non est producendum ad consequentias. Aff. Cuj. *in comm. posthum. ad h. l.* 2. Pro quo facit *l. quæ specialiter* 9. *C. de distr. pign.* & *h. l.* 2. *verb. tamen temperanda.* Nec adversatur *d. l. creditoris* 8. *ff. de distr. pign.* Ea enim lo-

loquitur non de eo, qui generalem & specialem hypothecam habet, sed qui generalem tantum, vel & hypothecam multarum rerum. Neque est jus hujus legis singulare, sed æquitate temperatum & inductum. Cæterum Cujac. interesse putat, utrum specialis hypotheca præcedat generalem in contrahendo, an sequatur: Si præcedat, obtinet hæc lex: sin sequatur, nequaquam procedere putat. Recte ne?

Ad l. 3.

Constituto pignore jus est creditori inhærere possessioni traditæ, non vi invadere non traditam. Quid si vim fecerit? Incidit in constitutionem D. Marci *l. extat* 13. *ff. Qu. met. caus. junct. l. dotis* 9. *C. sol. matr.* Incidit etiam in legem Juliam de vi si dolo malo fecerit, *l. pen. & ult. ff. ad l. Jul. de vi priv.* sin errore juris, in *l. siquis in tantam C. und. vi.* Forte & in *l. meminerint C. eod.* Incidit etiam in edictum de bonis vi raptis *l.* 3. *C. de vi bon. rapt.* At cum furti non teneatur, *l. cum creditor* 55. *ff. de furt.* cur tenetur vi bonorum raptorum? Resp. Jurisconsultus in *d. l.* 55. loquitur de pignoribus datis sive depositis arg. ej. quod Paul. 5. *sent.* 6. §. *ult.*

Quid si convenerit, ut creditor suo arbitratu ingredi possit? Valet conventio *h. l. & l. pen. C. de pign. act. l.* 3. §. *ult. ff. Qu. pot. in pign.* Ita tamen intelligenda, ut ingredi possit creditor non reclamante debitore: si reclamanti vim fecerit, incidet in l. Juliam *arg. l. ult. ff. ad l. Jul. de vi priv. l. qui ratiario ff. de pign. act.* Et foret contra bonos mores pactio, permittens creditori, ut vim facere possit debitori, *arg. l.* 3. *ff. Qu. met. caus. l. nihil* 116. *ff. de reg. jur. l.* 5. *ff. de pact. dotal. l. pacta*

C. de pact. Azo & Bartol. *h. n.* 18. Wurmser. 1. *tit.* 30. *obs.* 3. Hotom. *h.* Atque ita etiam sentit Menoch. *remed.* 5. *adipisc. poss. n.* 86. nisi quod putet *vers. attamen* suasionem continere, cum possit & ita accipi, resistente debitore opus esse Præsidis auctoritate. Donel. *h. n.* 4. Molin. *ad cons. Paris.* §. 1. *gloss.* 4. *n.* 10. Et ei tamen verbalis resistentia debitoris non sufficit ad impediendum creditorem, sed realis. Diss. Joann. teste Gloss. *h.* putans etiam resistenti debitori posse vim fieri. Sequitur Giphan. *h. p.* 322. & ut videtur Sande 1. *tit* 12. *def.* 3. *&* 3. *tit.* 12. *def.* 20. Aperte Fab. 57. *err.* Opp. Quod convenit, id invito debitore facere possum *arg.* §. 1. *Inst. Qu. al lic. vel non*, *l. pen.* §. *ult. ff. de acq. poss.* Resp. si conventio justa sit. Opp. Volenti non fit injuria, *l.* 1. §. *usque ff. de injur.* Resp. si in eadem voluntate perseveret. Opp. manus injectio ex *l. Titius 6. ff. de serv. export.* Resp. licita est, dum ne vi manuque violenta servum eripias. Adhæc a servo ad bona debitoris non valet argumentum. Et Giphanius, ne obstet *d. versic. attamen*, putat eum Triboniani esse, sicut & Tribonianismum agnoscit in *d. l. pen. C. de pign. act.* *&* *l.* 9. *C. sol. matr.*

An in aliis quoque contractibus valet hæc pactio, veluti in emptione? Aff. Dd. *arg. d. l.* 9. *ff. de serv. export.* Conf. *l.* 5. *&* *l. fundi* 33. *ff. de acq. poss.* Quod tamen temperandum ut supra Menoch. *d. remed.* 5. *n.* 34. Diss. Giph. *h. p.* 321. Vaud. 1. *quæst.* 13. eo quod manus injectio, de qua *d. l.* 9. sit jus singulare, non producendum ad consequentias.

An

An testamento quoque testator legatario permittere potest propria auctoritate occupare rem legatam? Aff. comm. Dd. Menoch. *d. remed.* 5. *n.* 31. *per l. Titia* 34. §. 1. *ff. de leg.* 2. *l. non est mirum* 26. *ff. de pign. act.* quæ tamen nihil probant. Rectius adduceres argumentum a pacto ad testamentum *arg. l. pactum* 46. *ff. de pact.* Diss. Giphan. *p.* 321. eo quod lege careat hæc sententia. Adde, olim si per vindicationem legatum esset, legatarius propria auctoritate occupare legatum poterat. Gajus 2. *Inst. tit. de legat.* Hodie omnium legatorum una est natura, *l.* 1. *C. comm. de legat.*

An hæc pactio prodest etiam heredi creditoris? Aff. Quia succedit in universum jus defuncti *l. nihil est aliud* 34. *ff. de V. S.* Et unusquisque in dubio præsumitur heredibus quoque consulere voluisse. *l. si pactum* 9. *ff. de probat.* Menoch. *d. remed.* 5. *n.* 97.

An successori singulari vel cessionario? Aff. Bartol. & comm. Dd. *ad l.* 1. §. *usufructuarius ff. de op. nov. nunc.* per *eund.* §. & *d. l. si pactum* 9. *ff. de probat.* Menoch. *d. remed.* 5. *n.* 100.. Limitatur: dummodo non sola hypothecaria, sed & personalis actio cedatur. Menoch. *n.* 103.

An nocet heredi debitoris? Aff. Quia & hic in jus passivum defuncti succedit. Menoch. *d. remed.* 5. *n.* 106. Gipb. *ibid. p.* 323. Quid si heres pupillus sit? Huic quoque nocet. Menoch. *ibid. n.* 109. *arg. l.* 2. *&* *ult. C. de. temp. in integr. rest. l. cum mandatu* 23. *ff. de min. l.* 1. §. *si communis*, *& l.* 3. *ff. de reb. eor. qu. sub tut. l.* 1. *&* 2. *C. de præd. min. l.* 1. *&* 3. *C. Qu. decret. non est op.*

An & cuivis successori singulari? Aff. Cyn. Specul.

 teste

teste Bartolo hic, per *d. l. 9. ff. de prob.* & quod pactum rem ipsam afficiat, sicuti pignus, cui accedit, *l. pignoris* 18. *C. h. t.* & quia hæc occupatio pignoris executioni similis est: executio autem in rem sit, & præterea per *l. Titius ff. de serv. export.* & quia pignus a debitore venditum transit cum suo onere, *l.* 15. *C. h. t. l. si debitor* 12. *C. de distr. pign.* Diss. Mart. Roffred. & alii, quos refert Giphan. *h. p.* 323. dicentes licentiam hanc ingrediendi mere personalem esse, non minus atque licentiam cædendi, spatiandi, cœnandi *l. pecoris* 4. *l. Lucius pen. ff. de serv. præd. rust. l. ut pomum* 8. *ff. de servit.* Distinguunt alii Bart. & Menoch. *d. remed.* 5. *p.* 132. 133. 140. Si successor causam non habeat a debitore, non nocet ei pactum. Sin causam habet, nocet ei, dummodo jus creditoris liquidum sit, aut instrumentum præter hanc licentiam contineat etiam clausulam constituti aut precarii.

An debitum ante liquidandum, quam creditor ingrediatur possessionem? Aff. Bart. *h. n.* 4. per *l.* 1. *C. si mancip. it. fuer. alien. ne prost. l. ult. C. de compens. l.* 1. *C. de execut. re. jud. l. sed etsi* 24. *l. cum falsum* 46. *ff. de acq. her.* Neg. Bald. Angel. Salic. *h.* quos sequitur Giphan. *pag.* 322. 1. Quia pactum inutile foret, si debitum esset liquidandum ante. Adducit 2. Salic. *l. pen. ff. in quib. cauf. pign. tac. contr.* Pro concordia adducit Menochius *ibid. n.* 62. duplicem praxin. 1. Ut ingrediatur creditor possessionem, dein in continenti producat articulos pro liquidatione. 2. Ut liquidetur ante debitum, dein ingrediatur possessionem. Priori, inquit, modo

do procedit opinio Saliceti, posteriori Bartoli. Satis ridicule. Quærimus enim, utra opinio tutior, non, quæ praxis vel hanc vel illam sequi debeat. Et cui bono ingrediar possessionem, cum liquidatio requirat libellum, citationem adversarii, & litis contestationem secundum Bart. & Menoch. *n.* 70?

An eadem est vis pacti illius, quo debitor constituit, pecunia ad diem non soluta, pignus nomine creditoris possidere? Resp. Dd. minime: hæc enim clausula imaginariam traditionem continet, qua vera possessio transfertur in creditorem: itaque nova prehensione non est opus *arg. l. quod meo* 18. *junct. l.* 3. §. *in amittenda ff. de acq. poss. l. si pignus* 37. *ff. de pign. act. l. quedam* 77. *ff. de rei vind.* Menoch. *ibid. n.* 36. *& seqq.*

Ad. l. 4.

Ex hac lege colligunt Glossatores: Cum obligatio principalis est sponte facta, præsumitur etiam accessoria sponte facta. Hæc regula applicari non solum pignoribus sed & fidejussoribus potest: nec solum quantum ad ipsum debitorem attinet, sed & quum cum fidejussoribus contentio est. Diss. Hotoman. *h.* qui præsupponit vim vere factam esse debitori: cessare tamen actionem *Quod metus causa*, ob id, quod hæc actio damnum exigat, damnum autem non patiatur, qui pignus dedit. Adducit *l.* 12. §. *ult. & l.* 14. *ff. Qu. met. caus.* Verum cum jus crediti amittat, quisquis rem non ex voluntate debitoris tenet *l.* 13. *in fin. ff. eod.* non possum Hotomanno assentiri. Conf. *l.* 9. §. *idem &* §. *sed quod ff. eod.* Rectius ergo Gloss. & Donell. præsupponunt, debitorem quidem allegâsse vim, sed

non probasse, vel vim nominasse, quod adversarius sine pignore credere nollet.

Ad. l. 5. *&* 7.

Nec tibi oberit sententia. Si sciente & patiente creditore expertus sit debitor de proprietate rei, nocet creditori rei judicatæ exceptio *l. sæpe* 63. *ff. de re jud. l.* 4. §. 1. *ff. de appell.* Sin ignorante vel absente non nocet. *l. judicatæ* 29. *ff. de except. re. jud. l.* 3. *ff. de pign. & hyp.* Sed etsi sciente creditore debitor expertus fuerit, non nocet creditori exceptio rei judicatæ, si perlusorie actum sit, aut ejusmodi præscriptione summotus sit debitor, quæ ex facto debitoris nata est, non ex jure rei: qualis est pacti a debitore conventi, temporis, veluti appellationis non introductæ *l. Herennius in fin. ff. de inoff. testam.* Item quod pignus usucaptum sit *l.* 7. *ff. h. t. l. justo* 44. §. *non mutat ff. de usucap.* Cuj. Hotom. Donel. Giphan. *h.*

Quod diximus de usucapione eam compleri jure pignoris salvo id tradit etiam [illegible] §. *cum prædium ff. de pign. & hyp. l. cum postulassem* 44. §. 1. *ff. de damn. inf.* Opp. *l.* 7. *& ult. C. de obl. & act. l.* 1. *&* 2. *C. si adv. cred. l. creditor.* 12. *ff. de div. temp. præscr.* Resp. Anni vel biennii usucapione non perimebatur pignus, perimitur tamen longi temporis præscriptione. Opp. Res aliena non potest dari pignori *t. tit. C. si res alien.* Ergo ne intra longum tempus quidem debitor recte experitur adversus possessorem. Resp. Non quidem debitor: creditor tamen, si res tempore contractus fuerit in bonis debitoris, *l.* 3. *pr. ff. de pign. & hyp*

Ad

Ad l. 6. In summa.

Opp. Quod fructuarius agnoſcat tributa & collationes; *l. 2. §. hactenus l. 27. §. ſi quid cloacarii ff. de uſufr. l. 28. ff. de uſ. & uſufr. leg.* Quod maritus nomine dotis *l. 1. C. fin. cenſ. vel reliq. l. neque ſtipendium* 13. *ff. de imp. in res dotal. fact.* Reſp. Hi percipiunt fructus, non creditor, niſi permiſſu debitoris. Opp. Pacto opus eſt, ut debitor ea agnoſcat & refundat, *l. inter debitorem* 42. *l. epiſtola* 52. *§. pactum ff. de pact.* Reſp. Pactum fiſco non præjudicat: fiſcus enim exigit tributum a poſſeſſore. Quantum ad contrahentes attinet, ſolent illi etiam paciſci, de quo jure cautum eſt, ſed ſuperflua non nocent; *l. 61. §. locavi ff. de furt.* Cuj. *h.* & *ad d. l. 42. ff. de pact.* Videtur porro res ita temperanda: Si fructus percepti a creditore (forte ex permiſſu debitoris) non æquent debitum, uſuras, & impenſas pignoris cauſa factas, eo caſu contraria pigneratitia experiri creditor poteſt: poteſt & retinere pignus, donec ſibi ſatisfiat, *l. ſi neceſſarias* 8. *ff. de pign. act. l. 1. 2. & 3. C. eod. l. un. C. etiam ob chirogr. pec. pign. ten.* Sin exſuperent debitum & expenſas, eo caſu nullam habet repetitionem.

Quid ſi antichreſis expreſſim ſit conſtituta? Ea non obſervat modum uſurarum, *l. ſi ea pactione* 14. *l. ſi ea lege* 17. *C. de uſur..* Unde quia omnes fructus in uſuras imputantur, dicendum videtur ſumptuum repetitionem indiſtincte creditori dandam. Verum contra reſponſum a Doctoribus eſt, quoniam omnes fructus ad eum pertinent, idcirco etiam onera agnoſcere debet *arg. l. 7. ff. de publican. l. 5. ff. de cenſib.* Morn. *ad d. l. 42. ff. de pact.* Coſtal. *ibid.*

& in l. 7. §. quoniam ff. de usufr.

Ad l. quamvis 8.

Feceris condemnationem. Id est, effeceris, ut tibi condemnarentur. Ratio dubitandi non alia, nisi quod novatio perimat pignus *l. solutum* 11. §. 1. *ff. de pign. act. l. in omnibus* 43. *ff. de solut.* Res autem judicata novat *l. ult. C. de usur. rei jud.* Resp. novatio voluntaria extinguit pignus: necessaria non facit deteriorem sed meliorem actoris causam. *l. aliam* 29, *ff. de novat. l. non solet* 86. *ff. de reg. jur.* Donel. *h.*

Ad l. si dominium 9.

Rem nudo pacto obligavit debitor, dein vendidit: postea creditor eam rem tenere cœpit. Cur emptori datur vindicatio adversus creditorem, cum debitori detur tantum pignoratitia? Resp. Quia debitor per creditorem possidet, *l. 7. §. cum illud C. de præscr. 30. vel 40. ann.* actio autem in rem possidenti non datur *§. æque Inst. de act.* Hæc ratio cessat in emptore qui non possidet, nec cum creditore contraxit. Cuj. *h.*

Ad l. debitores 10.

Olim, inquit Hotom. nulla actio instituebatur, nisi ante denuntiatum esset debitori *arg. §. appellamus Inst. de act. l. 7. ff. de inoff. testam. l. 25. §. si ante ff. de hered. pet. l. Æmilius* 38. *ff. de min. l. quidam Hiberus ff. de serv. præd. urb.* Cic. *pro Quint. Quis tam tui, Sexte, dissimilis, qui non heredem, cum primum vidisset, certiorem faceret, appellaret, rationem offerret, siquid in controversiam veniret, aut intra parietem aut summo jure experiretur.* Idem *pro Cæcin. Ea judicia, quæ distrahendarum controversiarum*

rum causa reperta sunt, persæpe disceptatore domestico disceptantur. Liv. *lib.* 4. *hist. Cum res peragi intra parietes nequivisset, ventum in jus est.* Vid. Sigon. 1. *de jud.* 18. Post exoleverunt denuntiationes; sed retentæ forte a Prætore in pignoribus, ut non ante creditor experiri posset hypothecaria, quam debitori denuntiasset. Atque hanc denuntiationem Hotomannus distinctam arbitratur ab iis, quæ præcedebant distractionem, juxta Paul. 2. *sent.* 5. & 13. §. *inter creditorem. l.* 4. & 9. *C. de distr. pign. l.* 4. & 5. *ff. de pign. act.* Aliter Cujac. *h.* qui intelligit denunciationes, quæ distractionem præcedere solent, de quibus & in *l. debitoribus C. de adm. tut.*

Ad l. nominatori 11.

Nominatores intelligunt Cuj. & Hotom. magistratus municipales: hi enim nominare sibi successores solebant in Curia, præsentibus decurionibus, aut majore parte, *l.* 2. §. *si ex tempore ff. de adm. rer. ad civ. pert. l. si ad magistratum* 18. *C. de decur. l.* 1. & 2. *C. de peric. nomin. lib.* 11. Cur hi sine jussu Præsidum non possunt pignora capere? Quia non possunt ea quæ magis imperii sunt quam jurisdictionis *l. ea quæ* 26. *ff. ad municip. l. siquis* 9. *ff. de mun. & hon.* Opp. *l. quemadmodum* 29. §. *magistratus ff. ad l. Aquil. l.* 4. *ff. de damn. inf.* Resp. Hoc quoque faciunt jussu Præsidis. Conf. *l. Lucius* 46. §. *cum testamento l. pen. ff. de adm. & per. tut. l.* 5. *ff. de confirm. tut. l. quod dicis* 6. *C. Qu. dar. tut. vel cur.*

Ad l. si uxor. 12.

Licet instrumento. Id est, licet in instrumento nulla sit pignoris facta mentio, repeti tamen ab he-

herede debitoris soluto debito potest. Nec enim creditor ipse sibi addicere pignus potest: sed nec propterea in solutum datum creditur, nisi probetur. Et conventio, ut debitore non solvente venditor emptum haberet pignus, non aliter valet, nisi justo pretio æstimetur, *l. si fundum* 15. §. *ult. ff. h. t. l. ult. C. de pact. pign.*

Ad auth. hoc ita.

Hanc authenticam Donellus ex sententia Joannis, quam in omnibus receptam dicit, intelligit de pignore litigioso: ut si creditor pignus persequi cœperit, & debitor id vendiderit, liceat debitori ex pretio creditori satisfacere. Sed si non satisfecerit, tunc licet creditori statim hypothecaria agere adversus emptorem. Itaque hæc auth. exceptionem continet ad *auth. hoc si debitor C. h. t.*

Ad l. 15.

Utrum hæc constitutio tam in generali hypotheca quam in speciali locum habet? Videtur: quia generaliter loquitur, sicut & *l. si debitor* 12. *C. de distr. pign. l. pen. ff. in qu. caus. pign. vel. hyp. tac. contr. l. alienatio* 67. *ff. de contr. empt.* Aperte probat *l. un. C. rem alien. gerent.* Opp. *d. l. pen. ff. in qu. caus. pign. l. cum tabernam* 34. *ff. de pign. & hyp.* Cuj. 17. *obs.* 39. hanc dicit esse inter expressum & tacitum pignus differentiam, quod servus tacite pignoratus pro pensione manumitti possit, expressim non possit. Verum non est satis: quærimus enim an hæc differentia sit perpetua? Ex Hotom. *in epit. ff. Qu. res pign. obl. non poss.* videtur dicendum, speciale hoc esse in taberna, ut si merces palam sint venales distrahantur sine onere: Quare? Quia cre-

creditor consentiens alienationi remittere pignus intelligitur. *l. 7. ff. Quib. mod. pign. vel hyp. l. 2. C. de remiss. pign.* Cui consequens est hoc casu nihil interesse, utrum merces expressim an tacite obligatæ sint. Possis & dicere, favore libertatis receptum esse, ut servus pigneratus manumitti possit.

Ad l. etsi frater 16.

Suo nomine. Nam si tuo nomine dedisset, sibi quæsita fuisset condictio *l. 2. C. per qu. pers. nob. acq. l. 9. §. si nummos ff. de reb. cred.* Sane aliquando etsi alienam quis crediderit suo nomine domino tamen utilis actio pecuniæ creditæ datur: puta si pecunia fuerit pupilli, minoris, militis, *arg. l. si pecuniam 26. ff. de reb. cred. l. 2. C. Quand. ex fact. tut.* Giph. Cuj. Hotom. *h. arg. l. si ut proponis 8. C. de rei vind.* Aliter Donell. *in d. l. 26.* dicens non hoc esse jus singulare in persona minoris & militis, quod ex stipulatione non ipsorum nomine facta detur eis utilis actio: sed quod ex stipulatione minoris vel pupilli nomine facta detur. Cæterum ex facto procuratoria suo non domini nomine stipulantis cuivis etiam majori dari utilem actionem, *l. quod procurator 68.* Verum non persuadet Donellus, stipulari enim nomine alterius nihil aliud esse videtur, quam procuratoris officio fungi. Quid quod *d. l. 68.* addenda negatio est ex Basil. & *arg. l. 49. §. ult. ff. de acq. vel amitt. poss. l. 12. ff. de proc. & l. 129. §. Chrysogonus ff. de verb. obl.* Cuj. *in d. l. 68. lib. 3. resp. Papin.*

Cæterum quæsitum minoribus & militibus tantumne utilis condictio an & hypothecaria detur. Prius affirmatur, quoniam nulla lex hypothecariæ me-

meminit, & *arg. h. l.* 16. Opp. Utilis in rem eis datur. *d. l.* 2. *ff. Qu. ex fact. tut.* Ergo & hypothecaria. Opp. datur eis actio adversus fidejussorem *l. l.* 26. *ff. de reb. cred.* Ergo & utilis hypothecaria.

Ad l. quamvis 17.

Excipe ab hac constitutione pupillum, cui pignori sunt res ejus pecunia comparatæ, *l.* 7. *ff. Qu. pot. in pign. l. pen. C. de serv. pign. dat. man. l.* 3. *pr. ff. de reb. cor. qui sub. tut. vel cur.* Item etiam, cujus pecunia servus ab hostibus redemptus est *l. in bello* 12. §. *si pignori* 12. *ff. de capt. & postl. rev. l.* 2. *l.* 7. *l.* 8. *l.* 11. *l. ult. C. eod.* quanquam hic non proprie comparatus dicitur. Apparet igitur hic & in *l.* 7. *infr. ff. Qu. pot. in pign.* errasse eos, qui scripserunt, omnes qui ad rem aliquam conservandam crediderunt, tacitam in eis rebus habere hypothecam; quem errorem ex recentioribus plerique notant Guj. *in nov.* 97. & 136. Comment. 4. *comm.* 17. *n.* 12. Donell. *de pignor. cap.* 5. Ant. Fab. 8. *conject.* 11. Hartm. Pistor. 3. *tit.* 12. *def.* 6. Diss. Accurs. & Costal. *in l.* 5. & *seqq. ff. Qu. pot. in pign.* Mynf. 1. *obs.* 60. Gail. 2. *obs.* 18. *n.* 4. Opp. *d. l.* 5. & *nov.* 97. *cap.* 3. Adde exercitii gratia *l. quod quis* 34. *ff. de reb. auct. jud. poss. l.* 1. *ff. in qui. caus. pign. vel hyp. l.* 5. §. *plane* 17. *ff. de trib. act.* Erravit igitur & Sanxon. *ad tit.* 20. *cons. Turon.* §. 3. dum scripsit eum, qui semina credidit, hypothecam & privilegium habere in fructibus. Opp. *d. l.* 5. §. *in tributum ff. de tribut. act.* quæ nihil probat.

Ad l. 18.

Est brevissima, sed ad cujus pleniorem intellectum multa notanda. Actio in rem, qua pignora perse-

qui-

quimur, in Servianam & quasi Servianam distinguitur. Illa experitur locator de rebus coloni, si Cujac. *in not.* & Donel. *in §. item Serviana Inst. de act.* credimus, sive expressim sive tacite obligatis: hac alius quivis creditor, adversus quemvis rei possessorem. Vult. ej. *ad eund. §. n.* 40.

Si plures pignus possideant, adversus singulos in solidum datur *l. Moschis ff. de jur. fisc.* Quod tamen temperant nonnulli, ut locum habeat in debito simplici, non in pensione annua, cujus nomine adversus quemque possessorem pro rata agendum putant. Chassen. *ad consf. Burg. tit. de redit. §.* 2. *gloss.* 1. *n.* 35. Guid. Pap. *quaest.* 432. *n.* 4. per *c. constitutus ext. de relig. dom.* Verum hoc nihil ad jus civile. Videturque unicus tantum casus in jure civili extare, quo adversus possessores pro rata agitur: nempe, si legatarii hypothecaria agant adversus heredes, *l.* 1. *in fin. C. comm. de legat.* Costal. *ad l.* 55. *ff. de rei vind.* Extra hunc casum, etsi heredes hypothecam diviserint, singuli tamen in solidum tenentur *l. rem hereditariam* 56. *ff. de evict. l.* 1. & 2. *infr. C. si un. ex. plur. her. l.* 2. *C. de hered. act. cum simil.* Et si plures res diversas possident, adversus singulos agitur, ut aut pignus cedant, aut debito in solidum satisfaciant *d. l.* 2. *C. de hered. act.* & *d. l.* 2. *C. si un. ex plur. her.* Quod tamen restringunt ad eum casum, quo plures sunt heredes debitoris: secus putant, si plures sint extranei possessores, adversus quos pro rata agendum. Chassan. *d. loc.* Imbert. *Inst. for.* 1. *c.* 31. Cons. Boer. *ad tit.* 7. *consf. Bituric. §.* 1.

Porro datur hypothecaria etiam adversus eum, qui

qui dolo malo possidere desiit, *l. qui dolo* 131. *l. parem*. 50. *ff. de reg. jur. l. qui petitorio* 36. *ff. de rei vind. l. si velit ff. de pign. & hyp.* An & adversus eum, qui sine dolo desiit possidere ob id quod fructus fundi pignerati perceperit? Resp. Dd. non quidem hypothecariam dari, sed dari actionem personalem in rem scriptam, quam actionem defructuationis appellant, nomine earum possessionum, quarum dies jam cesserat, cum defructuator possideret. Gudelin. 3. *de jur. noviss. cap.* 8. *n.* 8. Everh. *cons.* 147. *n.* 5. & 6. & *cons.* 174. *n.* 2. & *seqq.* Peck. *in c. ratihabitionem ext. de reg. jur. in* 6. *p.* 121. & *de jur. sist. cap.* 4. *n.* 21. Memoratur in hunc modum Scabinorum placitum inter Robertum & Henricum Honthorstios & Cornelium Gerardi Ann. 1615. qua dictus Cornelius actoribus condemnatus est ob id, quod oves ejus depastæ erant agrum, quem actores tertio cuidam Joanni Jacobi locaverant, venditæque sunt oves tanquam pignori obligatæ actoribus. Sed cum iidem actores etiam apes sibi obligatas contenderent, quæ tertii erant, & in eodem fundo cum alveis deprehendebantur, succubuerunt, quia hæ non depascunt pignus. Verum male: nam sunt quidem etiam fructus piignoris pignori *l. Paulus respondit* 29. §. 1. *ff. de pign. & hyp. l.* 1. *C. de part. pign.* sed ita si extent, & res non sufficiat, *l. si fundus* 16. §. *interdum ff. de pign. & hyp.* Adhæc res tertii non sunt nobis pignori, nisi hoc animo illatæ sint, idque domino consentiente, *l.* 1. §. *pen. ff. de migrand. l.* 1. & *t. tit. C. si res al. pign. dat.* Postremo etsi defructuans fuerit forte secundus conductor, res tamen ejus primo locatori non obligantur, nisi pro rata

ejus

ejus pensionis, quam ipse debet primo conductori, *l. si in lege* 24. §. 1. *ff. locat. junct. l. solutum* 11. §. *solutam ff. de pignor. act.*

Exitus judicii hic est, ut possessor pignus restituere cogatur, nisi malit debitum solvere: neutrum si faciat, tanti damnatur, quanti in litem juratum erit, secundum distinctionem *d. l. si fundus* 16. §. *in vindicatione & seqq. ff. de pign. & hyp. l. si inter* 21. §. *ult. ff. eod.*

Fructuum quæ habenda ratio? Vid. *d. l.* 16. §. *interdum ff. eod.*. Si solvere paratus sit possessor, desiderare potest, ut creditor jus suum sibi cedat. *l. nulla* 5. *C. de sol. & lib. l. Paulus respondit* 12. §. 1. *ff. Qu. mod. pign. vel hyp. l. mulier* 19. *C. Qu. pot. in pign.* Sed quæritur, an hanc cessionem etiam injustus possessor desiderare possit? Aff. Paulus *in d. l. Paulus* §. 1. Neg. Scævola in *d. l. mulier.* Resp. Offerre & injustus potest, *d. l.* 16. §. *in vindicatione ff. de pign. & hyp.* cessionem desiderare tantum justus. Cuj. 11. *obs.* 35. Ant. Fab. *lib.* 8. *tit.* 11. *def.* 3. Sand. *de cess. act. cap.* 6. *n.* 94.

Formulam Papiensis istam adducit: Simon adversus Philippum consistens dicit, quod Philippus confessus est accepisse centum mutuo sine usuris, quæ se restiturum illa die sub hypotheca bonorum promisit, publico instrumento ea de re confecto. Dicit porro, quod tempore hujus conrractus Philippus tenuit & possedit, hodieque tenet & possidet fundum Cornelianum pro suo, quem tamen ex causa pignoris dimittere ac cedere recusat. Quare petit dictus Simon, ut pronuncietis dictum fundum esse pignori sibi obligatum, adversariumque con-

demnetis ad restituendum jure pignoris fundum, cum fructibus, damnis, & interesse &c.

Hac actione agens an probare debet rem fuisse in dominio debitoris. Aff. *arg. l. 5. & 6. C. si res al. pign. dat. l. 9. pr. l. 20. ff. de pign. act. l. 16. §. aliena res l. pen. §. 1. & ult. ff. de pign. & hyp.* Neg. *l. 2. ff. de probat. l. 3. l. 15. §. 1. l. 11. §. ususfructus. l. 13. §. cum pignori ff. de pign. & hyp. l. ult. ff. de usur. l. 9. §. pen. ff. de pign. act.* Affirmativam probat Glossa *§. item Serviana Inst. de act.* Chassen. *de tensib. §. 6. gloss. contra detentorem n. 9.* Sed glossam diabolicam communiter Doctores vocant teste Gail *d. obs. 26.*

Ad l. sicut vim 19.

Sed & custodiam. His verbis utrum diligentia exactissima an exacta significatur? Exactissimam arguit *l. si cum venderet 13. §. ult. ff. de pign. act.* Arguit & doctrina Theophili, docentis, *custodiæ* verbum adjectum verbo *culpæ* vel *diligentiæ* designare exactissimam custodiam, in *§. cum autem 3. Inst. de empt. vend.* Contra exactam intelligi evincit *l. contractus 23. ff. de reg. jur. & l. 5. §. nunc videndum ff. commod.* Hotom. agnoscit dissensionem Jurisconsultorum. Donellus vero respondet verbo *culpæ* hic designari culpam, quæ in faciendo consistit, verbo *custodiæ* opponi eam, quæ in non faciendo consistit. Ita & Accursius; sed damnat Cuj. *h.* qui mavult distinguere, utrum pignus utriusque, an solius creditoris gratia datum sit.

Ad l. creditor 20. & l. 22.

Liberatur pignus soluto debito *l. 6. pr. ff. Quib. mod. pign. vel hyp.* Oblatio sola non cedit pro solutione; etiam obsignatio & depositio desideratur, *l. ac-*

l. acceptam 19. *C. de usur. l. obsignatione* 9. *C. de solut. & liber.* Opp. imo & oblatione sola, *l.* 11. §. *ult. ff. Qu. pot. in pign.* Resp. Giphanius exceptionem a regula esse. Verum non est de regula: ibi enim anterior creditor non possidebat pignus, idque vindicans repellitur per exceptionem doli mali *h. l.* 22. Nec adversantur huic legi 22. *l.* 1. & 5. *C. Qu. pot. in pign.* Non enim sequitur: Solutione & depositione confirmatur posteriori pignus: Ergo non confirmatur oblatione per exceptionem doli: cum utrumque verum esse possit.

Quod *ead. l.* 22. dicitur pignus retineri a posteriore creditore non posse, propter usuras usurarum, id hanc dubitationis causam habet: Cum posterior solvit anteriori sortem & usuras pro debitore, nova sors ex utrisque conflatur. Verum hac ratione non obstante respondetur, non posse retineri pignus, quoniam posterior anteriori solvens in locum ejus succedit *l.* 5. *ff. de distr. pign.* Quare ut ille non poterat retinere pignus propter usuras usurarum, ita nec hic potest. *l.* 12. §. *sciendum ff. Qu. pot. in pign.* Hotom. *h.*

Ad l. res obligatus 21.

Opp. §. 1. *Inst. Quib. al. lic. vel n. l. non est novum* 46. *ff. de acq. rer. dom. l.* 4. *ff. de pign. act.* cum *simil.* Resp. Aliud est pignus jure creditoris vendere, quod fit re æstimata justo pretio: aliud debitum recipere. Venditio denuntiationes requirit, non debiti solutio. Succedit tamen exterus ille in locum creditoris, cui solvit, si hoc fuerit actum, *l.* 3. *ff. Qu. res pign. obl. poss. l.* 1. & 3. *C. de h. qu. in prior. cred. loc. succ. l. creditor* 12. §. *a Titio l. mulier* 19. *ff.*

Qu. pot. in pign. Hotom. *ibid. in. epit. n.* 18. Ant. Fab. *C. de b. qu. in prior. cred. loc. def.* 2. & 3.

Ad l. major 23.

Concordat *l.* 4. §. 1 *ff. Qu. mod. pign. vel. hyp. l.* 1. *l.* 2. *l.* 4 *l.* 7. *l.* 8. *l. ult. C. de remiss. pign.* Cum enim pacto nudo hypotheca contrahatur, contrario tolli poterit, *d. l.* 2. & *l. nihil tam* 35. *ff. de reg. jur.* Opp. *l. si tibi* 17. §. 2. *ff. de pact.* Resp. Hotom. ibi non pignus nominatim, sed debitum remissum erat. Fac. *l.* 5. *C. de remiss. pign.* Opp. *l.* 2. *C. de remiss. pign.* & *l.* 27. §. *pactus ff. de pact.* Quibus motus contra existimaveris non solvi pignus ipso jure, sed ope exceptionis. Quamvis enim hypotheca pacto nudo contrahatur, tamen ex nudo pacto Prætor hypothecariam dat, quæ per exceptionem elidenda est, quoniam non est ea obligatio naturalis tantum, quæ a Prætore confirmata est. Diss. Donell. *h.* existimans non solum hypothecam, sed & pignus pugno datum pacto tolli ipso jure: nec interesse utrum in specie de pignore, an de debito mentio facta sit. Verum contra Donellum auctoritate Cujacii pugnare possum in comm. ad *d. l.* 17. §. *de pignore.* Giphan. *h.* Conf. Hotom. 6. *obs.* 13. Connan. 5. *comm.* 3.

Ad l. persecutione 24. & *auth. hoc si debitor*

Antiqua lege prius debitor quam accessiones conveniebantur, *l. Moschis* 47. *ff. de jur. fisc. l.* 3. §. *ult. ff. de adm. rer. ad civ. pert. nov.* 4. *cap.* 2. *in fin.* Post constitutionibus data est creditori electio *l.* 14. & 24. *h. t. l. ult. C. de obl. & act.* Sed vetus jus restituitur *d. nov.* 4. *cap.* 2. Moribus vero rursum invaluerunt constitutiones. Neostad. *decis. Cur. Holl.* 4. Grot.

2. *cap.*

2. *cap.* 48. *verf. aluaer.* Chaffan. *de cenfib.* §. 6. *pr.* Zutphanienfes *tit.* 2. §. 12. Bituricenfes *tit.* 7. §. 1.

Excipiuntur 1. argentarii, qui fi pro alio interceſſerint, poſſunt etiam ante reum principalem, *d. nov.* 4. *cap.* 3. *in fin.* Et ipfi fi fpecialiter pacti fint, poſſunt ex pacto prius acceſſiones convenire, quam debitorem. Citra pactum non poſſunt *nov.* 139. *cap.* 1. Unde quæritur an hæc exceptio producenda ad mercatores? Neg. Giphan. *h. p.* 333. quia non funt publicæ perfonæ, nec quadrant eis, quæ habet Iuftinianus *d. nov.* 136. *cap.* 1. Diſſ. Accurf. *in d. nov.* 4. negans mercatorem pro alio intercedentem poſſe fe tueri exceptione excuſſionis, propter præcipuam fidem, quæ in eo requiritur. Diſſ. Ben. Straccha *tr. Quem. in cauf. merc. proced. tit. de except. n.* 5. *&* 6. dicens; non poſſe quidem mercatores & fimiles perfonas hanc exceptionem objicere ratione ordinis judiciorum, poſſe tamen ratione ejus quod fua interfit. 2. Ceſſat excuſſio, fi conſtet reum folvendo non eſſe. Conſtare autem poteſt ex rebus & rationibus debitoris, puta fi bonis jam ceſſerit, aut fiſcus bona occupaverit. Sichard. *h. n.* 14. Giphan. *p.* 334. Quod intelligendum de occupatione partis: nam publicatis omnibus bonis debere definit reus. Vid. *l. decem* 116. *ff. de verb. obl.* Sed etſi bona omnia fiſcus occupaverit, non tamen tenetur creditor fiſcum primo convenire, feu quod heres debitoris non fit, feu quod gravis adverfarius fit. Choppin. 3. *de morib. Parif.* 2. *n.* 3. 111. Si unus ex debitoris heredibus pignus poſſideat, is enim folus conveniri poteſt non excuſſis coheredibus *l.* 2. *C. de hered. act. l.* 2. *C. fi un. ex plur. hered.* Verum non eſt hæc

exceptio de regula: cum regula loquatur de tertio pignoris possessore. 4. Si debitor pignus litigiosum vendiderit, nec satisfaciat ex pretio creditori, statim adversus emptorem agi potest hypothecaria. *d. auth. hoc ita, nov.* 112. *cap.* 1. §. *ult.* 5. Cum debitor constituit velle se nomine creditoris possidere, cessat excussio: ipse enim creditor possidet. Verum nec hæc est de regula, cum cesset excussio debitore possidente, etsi constitutum non intervenerit *h. auth.* Et falsum putat Giphan. *p.* 335. posse hujusmodi constituto mutari possessorem. 6. Si creditori possessio pignoris tradita sit. Nec hoc satis quadrat proposito, cum possessor non agat hypothecaria. 7. Petunt exceptionem ex *l.* 2. *C. h. t.* quam non video. 8. In hypotheca generali cessare *exceptionem* tradit Chassan. *de censib.* §. 6. *gloss.* 1. 9. In hypotheca tacita. Male, & sine lege. Giphan. *p.* 335. 10. In iis judiciis, in quibus proceditur veritate facti sola inspecta omissis judiciorum ambagibus, Stracch. *d. loc.* Male. Giphan. *p.* 336. 11. Si agatur ex instrumento guarentigiæ, quod paratam executionem habet. Nec hoc consentaneum juri civili. Giphan. *p.* 336. 12. Si excussio sit impossibilis, extincta quippe actione personali, *arg. l.* 2. *C. de luit. pign. l.* 7. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* Hoc quoque displicet Giphan. *d. loc.* Et sane hypothecaria non est superstes personali, nisi cum datur adversus ipsum debitorem, *d. l.* 7. XIII. Si huic exceptioni renunciatum sit, Zang. *de except. cap.* 16. *n.* 15. Sed hoc in fidejussoribus procedit, non in tertio possessore pignoris. Quærunt præterea, exceptio excussionis dilatoria an peremptoria sit? Bartolus anomalam di-

cit, & posse tam ante quam post litem contestatam opponi. Sequitur Benedictus de Plumbino *tr. de disc. cuss. n.* 18. Idem Gloss. & Bartol. in *l.* 3. *in fin. ff. de except.* Cyn. & Salic. *in auth. præsente C. de fidej.* Schneid. *in §. si plures Inst. eod. n.* 4. Verum hi de exceptione ordinis loqui videntur, quæ fidejussoribus datur: cæterum excussionis dilatoriam esse etiam Cyn. & Salic. *d. loc.* fatentur, & est communis sententia. Zang. 2. *de except.* 16. Sichard. *h. n.* 6. Guid. Pap. *decis.* 94. & 532. *n.* 10. Ronchegal. *ad. l.* 3. *§. ubi duo n.* 122. *ff. de duob. reis arg. l.* 2. *pr. l. si maritus* 15. *§. præscriptiones ff. ad. l. Jul. de adult.*

Si debitor jam ab uno creditore excussus sit, & inidoneus deprehensus: an ea excussio profuit reliquis creditoribus? Aff. communiter Dd. quia excussio facit notorietatem. Sichard. *h. n.* 16. Giphan. *h. in fin.* Nisi forte ostendat pignoris possessor debitorem emersisse rursum ex rebus angustis. Ipse tamen debitor, si reperiatur postea a creditoribus, non potest exceptione rei judicatæ se tueri. Zang. *d. cap.* 16. *n.* 10.

Praxin Bartol. & Dd. eosque secutus Sichard. *h. n.* 11. condunt istam: Condemnato debitore principali apparitor mittendus ad ædes ejus, ut inspiciat, quid rerum habeat debitor. Redit is post diligentem inspectionem & refert. Relationem curat judex describi in actis. Citandi fidejussores & possessores pignorum, quibus præsentibus, vel saltem vocatis, audita relatione apparitoris, pronuntiabit judex, excussionem legitime factam esse, Sichard. *h. n.* 14. & 21. A qua pronuntiatione an possit appellari controvertunt Doctores. Frustra si Giphanio credimus:

is enim negat sententiam necessariam esse. Sed non frustra: excutiendis enim facultatibus singulorum arbitri solent dari, *l.* 5. §. *pen. ff. de agnosc.* & *l. lib. l. si cui libertas ff. de cond. & dem.* a quorum renuntiatione utique appellatur, *l. arbitrio* 9. *ff. Qu. satisd. cog.*

Ad l. ult.

Argenti distractores hic sunt argentarii. *Metaxarii* sunt negotiatores serici & *metaxa* tracta serici. Nomen serico, lanæ, commune, proprium sibi fecit sericum, propter pretium. De his constituitur, ut si pecunia mutuo sumpta militiam emerint, siquidem sibi, aut liberis, aut cognatis, censeantur eam comparasse ex pecunia mutua: sin extraneo, non censeantur, nisi creditor probet. Utilitas distinctionis in eo, quoniam mutuantes argentario vel negotiatori pacisci solebant, ut res ea pecunia comparatæ sibi essent pignori. Cuj. *h.* Alii notant hoc specialiter constitutum, ut ipsi quoque filii vel cognati, quibus militia empta est, conveniri possint contra *tit. C. ne ux. pro marit. & ne fil. pr. patr.*

Quæ ad reliquos titulos, si non aliud sit, quod impediat, tomus tertius exhibebit.

IN-

INDEX RERUM VERBORUMQUE.

A.

Pp 5 Aurei

corum

 corum

Bur-

C.

Eccle-

G.

ejus-

N.

O.

Pacis

P.

Q.

R.

Schel-

Vir-

Wa-

W.

Menda æquus lector, & forsan non erunt multa, per se facile corriget, modo tantum meminerit p. 287. pro *Francio Hertoch van Troyens soon* legendum *Francio Hector van Troyens soon*: nam ut moneam pro *Plats* legendum *Plaets* p. 3. pro *mennis*, *montis*, p. 295. operæ pretium vix puto.

FINIS.